

۷ - باوی کورده واری

به ته سڪ	كه م عهرز، نابهرين، مه حدود
بزوز	بي ئوقره، هه ره گه راندابي، ئارا و قارا، صيفه تي موباله غه يه
بي فهر	به دفهر، خراب
بزر	گوم بون، له بهر چاولا چون
بي هيوا	هيوا براو، بي هوميد
به ديهاتن	په يدا بون
به ديهيتر	خوا، موجد - سازدهر
به ديهاتو	په يدا بو
بي برانه وه	بي دوا بران، بي نيهايهت
به ژ	ويشك، ويشكي، ويشكاني
باو	داب و ده ستور، مرسوم، شيوه، رمين، ره ونهق (تيروكه وان، له باوكه وتوه)
باري ژيان	وه زعي ژين
بارهيان	په روه رده كردن، عاملاندين
بوز	گونجان، مه يسه ربون، خونجان، بوز خواردين، گونجاندين
به سه رها ت	سه ربوه وري
به خشه ر	ده هه نده، دلاوا، دل لاوين

بيجار

بيجار، جاري داره بي، جار كيشان، بيجار: ناوه بو شاريكي پر گه نم و دخل و دانه ويله ي
كور دستان كه له كيوي بانيدا ۲۵۹۵ سال بهر له مه خوشكي تاشور باني پال له كورده ماديك
ماره كراوه و كيوي باني لاي شاري بيجار لاي كيوي شانشين به ناوي ته و كيژه تاسوري يه كه
ناوي (باني) بووه ناو نراوه.

كيوي په نجه عه ليش له روژ ئاواي بيجار دا يه و ۲۴۰۷ ميتر به رزه، چرگه ر ناوي ته م
كيه نه باو ته لي:

۸ - شه پۆل

سیف و زهر ده لۆی حهنای مه م ده لی گرفتاردم وه ی په نجه ی عه لی
بو ئه مه بروانه گو قاری گرشه ی کوردستان ژماره ی ۵ ره ز بهر (به ران) و خه زه لوه ر
(وه ران) ی سالی ۱۳۶۰ هه تاوی و ۱۹۸۱ ز - و ریکه وتی ۲۵۹۳ کوردی - سالی دوهم.
بانی: چل، داوینی کیو، کیفی بانی لای بیجار.

پی:

په یوین	قسه کردن، ئاخه وتن
پیل	شه پۆل، مه وج
پیشواز	به ره و پیرچون، بهروهاتن
پی لیه لینان	به رزکردنه وه، چونه قوولایی مه به ست، پی له ئاش هه لینان بو درشت هارین، زیاد، له راده به ده ر قسه کردن یا ویستن
په له	له ز، خیرا، به پی، زۆر به پی یه: خیراده روا
په تا	ئاهو، نه خوشی، گیرو، ئازار، درم
په تک	له ته گوریس
په ر	توکی بالی مه ل، مه ری سپی سه ر گه ردن ره ش، قه راخ، که نار، وه ره قه، قاقه ز، ئاخر
پیتۆل	زانا - زۆزان
پواز	هۆره
پسپۆر	کارزان
پاراو	تیراو
پیکۆل	درو ی خر
پشکاندوه	دۆزیو یه تی - کو لیبه تی
په ستاوتن	ته وژم دان - داگرتن: ئاخنین به زۆر
په سیو	نشییو - جیی و ن بون،

۹ - باوی کورده واری

پاشکو	خورجین، ده سکرد، که له پشت چاره ویی قایم ئە کەن
پشتیند	شو ته ک
پاله ستو	ته وژم - فشار
په رژین	چوار دیواره گرتنی باخچیلە و باخ به چروچالوک و تیکان و گرالک و لقه سنجو و شیلان و شتیوا که ده وران ده وری وه کو سیمی خار داری لیبدهی وایگری و که س نه توانی زیانی لیبدا، پوش، خو له میش، به رخی، که سه رو گوئی لاکی خو له میش بیت
پیخاس	پیخواس - پی په تی
ته زی	سار، فینک
ته ون	دام و ده سگای ته نین و چین، جولایی
پشته سهر	پشته سهره، جو ره خشلیکه ژنان له ده وری سه ری ئە دهن
په لکه زیرینه	کولکه زیرینه، هه سونه ریزینه، قه وس و قه زه ح
پال	لا، ته نیش
پوستین	جلکی له پیست، که په نک
په ریز	جار، جاره گه نمی دروینه کراو -
په رژین	په رژان، شوره، هه لی کار له باری شتیکه وه، (نام په رژی) ته نینی ده وری شتیک، په رده، مانع
پر	ته ژی
په ری	جو ری، ژنی جوان و بیخه وش، پاک و له تیف
پلوره	خه لیف، جیگه ی هه نگ، پلوسک، که ندوی هه نگ
پاوپا	دودلی، خو وه دواخستن
پچک	ده وه ن
پولو	سکل، ئە خگەر
پول	کو مه ل، ده سته، وه تاغی دهرس

په پوهازه	ئاواره، ره تیندراو -
په لپ	بیانو، گرو
پول	دراو، قوشه
پووان	سوان، هه پرون، تیاچون
پاژ	جوزء، پارچه، کوت، له ت له تی

تی:

ته کوز	ریک و پیک، له بارویی که مایه سی، نه زم و ته رتیب
ته ریک	ته نیابون، گوشه گیر
تیاچون	له ناوچون
تیاده چی	له ناوده چی
تیپه ربون	هاتن، رویشتن، عوبور
ته ژی	پر، لیواولیو، پراو پر
تیپه له نگوتن	روبه ربون، لوتن و بزوت، توش یه کتره اتن
توف	توفان، سه رما، سه خلت
ته سه لسول	زاراوه ی زانستی که لامة، زنجیره -
تازه به دیهاتو	حادیس، تازه
تین	گهرما، ته و ژرم
تارا	روبه ندی بوک، پارچه ی ناسک، توپی سور، یازهرده، چوره چنراوه یه کی په شمینه، فیعلی ماضی یه وله ریشه ی توران و توریان - ه - به واتای ده له بون و تاران و توراو، و تاربون و تهره و ته ریک بونه
تف له زارا	ترسان، ده م وشک بون
ویشک بون	
تهق و چهف	زورچه و ساوه، سارد و گهرم، درگا به قون کردنه وه

تاف	عه یام، کاتی جوانی، کاتی خوئی
ته ره زن	مهرو مانگای زگاوزه گ شپردان، مانگا که ته ره زه نه، ههردی تاوده لئین
تهق تهق	رینگای بهره لائی پله پله وه کوپله ی آسانه ی، لای سه قزو گوندی (دوره په مه دان ی، کاک مه لا حه سه نی کوری (مه لا عه لی ره بان ی)
ته وژم	تین، گهرم، فاشر، به گور، به گر
تیر	تیر، نابرسی، ته سه ل
تیر	جوئی جه وائل و خورجینی گه و ره یه -
ته رازن	زونگ، چه مه نی زونگ، زه ل، ته ره زن، چه مه نزاری خیس
توی	توی شیر، توی ماست، توخیل، تویکل
تاران دن	ده رکردن، ره تاندن، دوره وه خستن
تاو ل	بلوقی پی، په له وهر توقینه، چادر، ره شمال، کون
ته پکه	داو، داوانانه وه له سه ره ته خته
ته راد	چه رمی خالیگه
ته ره بون	تورانی یه کجاری
ته سک	که م بهر
ته شک و داوین	پانایی داوین
ته لان	به ندهن، که ژکه ل
ته له زم	پارچه ی ناسک له دارو به رد
ته وس	پلار، تیز، تانه
تیله که	کوله پشت، کول، تیله گه
تیز	تانه، گالته پی کردن
تاویر	به ردی گردوزله، که بتوانی خلور بیته وه
تاته برد	تاشه به رد، به رده تاشراو، وه ک، به رده نویتز
تکوز	نیزام، نه زم

تاڤم	دهسته - پۆل - کوڤر
تارانډن	راوانان - دور خستنه وه
تهزو	مچورک، سوزهی سه رماو بای سارد، سربون
تلۆز	تویژ، شه قار، هه لډانی پیست، پوله که هه لډان، له ته داری تلۆزه دار
تلپه	تلته، نیشته، پالیوراو، دهنگی که وتنی زل و نهرم
تلته	تلپه، خلتهی چایی
ته مه ل	ته وه زه ل، ییکاره
ته مال	دوزینه وهی که رویشک له لاند، خو له ته مال دان بو په یدا کردن
تالاو	زۆنگک، دهردوخه می زور
توودایه	شعیری پی هه لاگوتن و لاواندانه وه، کابانی شیردوش
تافگه	قه لپه زه، هه لډیر، ئابشار، ئاوی به خوڤ، خوڤین

جیم:

جیره	به شه نان و بژیو، موچه و بهرات
چار	جیگه گه نمی دوراوه، جار به بی، جار ه جو
جو	ده غلی هه وائی گه نم، جوگه، جو بار، شوینی ئاو پیدا رویشتن
جو	موسایی، جوله که
جام	کاسه، قاپ، ده فری قوولی چکوله، شوشه، ئاوینه، جیگای من، شوینی من، تاس.
جزیه	گزیه، سه رانه
جه وال	جیگای گه نم و جو، شتی که ده گرد له موی بز نئهی چنن
جل	به رگ، جلی و شتر و کهر و هیستر
جه غر	خه تی به ده ووره، دایره
جه غه تو	ناوی چه می که لای بوکان و سه قزو سایه ن قه لا: (ئه وکانی بهرو)
جگ	ئیسکه جگه، ئیسکی که لهره فیسکه ی مهرو مالآت دایه.

۱۳ - باوی کورده واری

جوت	دو، لف
جار	چهل
جیکه نه	ده زگایه که په موی پی چاده کهن، دانه - ی په موی پی ته گرن
جهم	کو
جوتیار	خاوه نی جوت، که دیوهر، جوتکار، که سی که خه ریکی کیلانی زه وی یه
جارز	وهره ز، وهرس، بیواز
جولانه نه	داوی جال جالو که، تالی کا کله میشان، داپیر و شک، بروانه باوی کو مه لایه تی باسی شه ویار و شه بو نو سراوی (شه پول).
جهفه ننگ	گه پ، هه ناک، گالته
جی نشین	خه لیفه، ولیعه هد
جیره	مه عاش، جیره نام، به شانه
جوانو	جانی، جوانو ته سب، یا جوانو ماین
جوامیر	جامیر، پیاو چاک، نازاود لیر، دلاوا
جوانه گا	گویره که ی نیر، بهر گه لی نیر
جومیت	ته جولینی
جاردان	راگه یانندن به ده نگی بهرز، کو کردنه وه ی خه لک بو کار
جنگل	گینکل، خو بز او تن، جوولانه وه
جار به جار	کات له دوای کات
جانه وهر	بونه وهر، خاوه ن گیان
جه وال	تیری یه ک لایی
جامم	مه وچ، ته نراویکه له خوری، نوینی تیوه ده پیچن
جه ماد	بی گیان
جیکه	جیو جیو، زریوه زریو، ده نگی تیکلاوی مه لانی بچوک
جهربانندن	ته زمون، تاقي کردنه وه

باتی، له جیاتی له باتی، باتی، له جیاتی له باتی

جیاتی

چ:

جار، که ره ت، هه، نو، به، نو، به له قوما و گالته، کیس، به لای سهرشان: (چهل و مله و دهس هه لئا گری)	چهل
کارامه، باش، به کار	چی
گران، دژوار	چه تون
کای بانه برده، قه لچغ	چه ت
شه مزاو، درز براو	چه رزین
دار دهستی زور دریز، داره خیوه ت، چه له ک، چالاک	چه ک
نه هات، هاتنی جگ به باری چه پا	چه ق
نا پاک، گوند و خانوی دور له ریبازی گشتی	چه په ک
نوسینه وهی کتیب به ماشین، درو	چاپ
شات و شوت، درو هه لبه سته، بافیش، خو هه لکیشان، لاف لیدان	چاوپا
چه قه چه ق، قسه ی بی تام	چه لته چه لت
سوراندن، له قاندن	چه خاندن
ئاوی به خور، نیوه چه م، شیوه ل، شیوه له ئاو	چومه ل
که پر، که پری به شول و قامیش، که پری به قور	چار داخ
نینو ک، ناخون، نینوخ	چرنوک
قافر، بی گیا و له وه ر، به رده لان	چر
تونده، که شی دی توند.	چیره
دار چالوک، جو ره داریکه، درودار	چالوک
چیه ک، مانگا	چیل

۱۵ - باوی کورده واری

چاو به لک	چاو جوان، رهش و سپی، سه یران به هه شتیش دو چاوی به له که
چاو قولکه	تاعون
چیپه	سرته، سرکه
چتو؟	چون، چاڤا؟
چرژاو	درز بردو
چکه چکه	که م که مه
چنجر وک	چنگال، چنگورک
چوختی	چه قاوه سو، روهه لمالا و
چوار میرده کی	چوار مه شقی، چوار زانو، چوار مه شقانه
چه تون	دژوار، گران
چه ورو شیرن	جوره مورو یه کی به له که، ده لئین: بو خوشه ویستی به کاره، جورئ موروی گهردن به ند
چیشته	نه چیری چه شه خوار دگ، چه شه بو نه چیر، چه شته خوار
چاره وی	ئه سب و ماین
چه پهر	درگایه که له شولک و ورده شول دروست ئه کری
چز	دوایی، کلکه، جزوی دو پیشک و زه رگه ته، یا جزی هه ننگ، پیوه نوسانی گهرم و داغی سو تینه ر، به پیسته وه، ده نگی روئی داغ له هه لقرچاندا، ده نگی برژانی گوشت، پیوه دان
چزه	ده نگی هه چوقانی روئن، گوشتی برژاو له زمانی مندالدا، به یت و باو، داستان:
چریکه	حه ماسی، غه نایی، جه نگی وه که مه م وزین، به یئی ئاوره حمان پاشا بابان، سوار و شه م و شه مزین و ...
چیر وک	ئه فسانه، داستان
چنگال	په نجه ی شیر و پلینگ، چنگ، قولایی له ئاسن، هه وایی که وچک، په نجه ی درنده

چاخ	كاو، دهم، كات، زه مان
ح:	
حه و جۆش	لولىنهى مه فره ق، هه و تجۆش، ئافتاوه، مه سینه
حه يران	ئه ويندار، به نده وار، عاشق، سه رلى شىواو، هه وای گورانيه كى له ميژينه يه، كه زۆر به ناو بانگه وه كك حه يرانى مه لا كه ريم.
حه شيمه ت	ئا پۆره، كو مه ل، خه لكى كى زۆر.
حه سه ن كى ف	ناوه بو مه لبه ندى له كوردستانى توركييه كه زانای مه زن مه لا ئه حمه دى جزيرى (بو تانى) كه له گوندى سه ربای نيزى كى ديار به كر بارى كردوه ته ئه وى. مه لا جزيرى له ۱۴۰۷ ز-له داىك بوه و له ۱۴۸۱ زاینى له ته مه نى ۷۴ سالى دا بار ئه كاو ئه مرى و له ژيرزه وینى مزگه و تىكدا نيژراوه كه خان شه ره فخانى جزيرى دواى هه زاره مى بارى سازى كردوه. وه هه ر وه ها حه سه ن كى ف ناوه بو به خشى له به خشه كانى كه لارده شتى لای نه و شارى (ماز ندران)
حه شاردان	شاردنه وه، وه شارتن
حاند	به رانه ر، ئاست
حه جمين	ئارام گرتن، داسه كنين
حه شامات	خه لكى زۆر، ئا پۆره
حه و جۆش	مه سینی مه فره ق كه چایی تيا ساز ئه كرى.
حاجى خه ليفه بها؛ زاناو هوزانىكى دینی و ميژو، زانىكى بير تير و كوردى نوسىكى خودان وزه بووه.	
حاجه ت	ئه سپابى مال، ئامرازى كار
حاسته م	له سه ر خو، سه برو كه، هه له ت و زه ردوبه رد، سه خت و دژوار.

همزه ریش سور؛ همزه ریش سور با پیره ی پیره میرده ویه کی له دوانزه سواره ی مهربوانه و بویی ده لین؛ هه ریش سور ی هه مز اغا نییه. یه کی تر له و ۱۲ سواره (ره حمان ره نگینه) و (مامه یاره) یه که له کاتی خویدا بو ترساندنی هیزی قه جهر له سهر شاخه کانی قه لای مهربوان که به دهس قاجاره وه بوه ئاگریان به شه و له سهر ۱۲ کیو هه لکر دوه و له شکری قاجار له ترسان رایان کردوه، تاسپای پاشای بابان هاتووه، دوژمن ته و بی چول کردوه (شه پول).

حه سار	حه وش، گورایی ناو چوار دیواری مال
حادیس	تازه تازه به دیهاتو گونگه ل، روداو
حصولی	که سبی، زانینیکه که به خویندن به دهس بی و حاصل بی له راست زانستی
	زه ور ویدایه، که عیلمی موجه ره داته به ذاتی خو ی
صورتی زیهنی	صوره تی ته شیا که له زیهندا حاصل ده بی و وجودی زیهنی به خوده گرن، که صوره ی عیلمی و نه قلیشیا ن پی ده و تری له راست صوره تی حیسدا که شکل و رهنگی ته شیا ی خار یجن که به حه واس ده بیندرین

خی:

خپ	بی هه ست و خوست
خرینگه	خشلیکی ژنانه، ده نگدانه وه ی خشل، خرینگه خرینگه: ده نگدانه وه ی زور
خورانان	خو پیشان دان
خو	خده، عاده ت
خورت	به هیز، خیوی زور
خویا	ئاشکرا، دیار، بهرچاو
خودی خو ی	هه ربو خو ی، شخصیا
خه له ستن	رزگار بون
خیزو ک	ده غلی سالی ترکه هه لدا ته وه .

خوڤان	كاودانى تېكهل له سهر جوڅخين، كلوشى گيره نه كراو، خره وه بوى شه ن نه كراو خوڤان: تايبه تى خوڤان
خوره	ته وژمى باران، بارانى به خور
خوست	ههست
خهرگين	قورين
خهرتهل	دال، دالاش
خه لات	كفن، به خشش
خهو	خه وتن
خه ون	خه و ديتن
خه وار	پر خهو، كه سى كه زور ده خه و پي، ته مهل، خه والو
خور	تاو، روژ، نورى روژ، تيشك، هه تاو
خورپ	توندا، ناوى خورپين، خوره: دهنگى كه وان: (كهو) كه به رانبه ر به به كه ده بن
خورپين	خورپ، نيرينه ي چه م، كه به توندى دى
جفو ك	خزو ك، جو له نده
خو له ميش	خو له مره، بول
خراب	به دفه ر، بى فهر، ناچاك
خيم	بناغه، هيم
خه بات	تيكو شان - بى پشو كار كردن
خه سار	زايه، خه سار بوه، زايه بوه، دارى ژير كارپته، بو ديوار له قورسايى كارپته پاراستن
خه ره فاو	هوش نه ماو، له بهر پيرى خه ره فياگ
خو پيرى	كه م هيزو بى ده سه لات، په ست
خو دار	خوراگر
خودار	نه خوش، كه سيك كه خوى له گهل بى

خوئی هه لداشت	خوئی فری دا، خو توور هه لدان، خو خسته خواری
خورا	زور خوور
خوره	دهنگی خوره ی ئاو
خرته	خرته خرتی مشک، دهنگی بزوتنه ی گیاندار له نیو کوندا، خزته خرت کردن
خاوهن	خودان - خیو
خه نیم	دژ، میمل
خره	دهنگی ویک کهوتنی شتی خرله باردا، خره ی گویدی
خرخره	گهرو، ههو، قامیشه ی گهرو، قامیشه ی بین یا کرکره، بهرچیله، بهرخه به به
خایاندن	دهوام کردن، خایه نندن: پیچونی وهخت - ئەم کاره دو روژی خایاند
خهوش	ناته وای، عهیب
خوار	کهچ، خیچ، لار، لاروویر
خورپه	ته په ته پ، راتله کانی دل، خورپه له دلمه وههات
خرپ	کو، کووم، هه مو، گش، ئاو در، جی لافاو، شیوه له، مالمان له سه رخری یه له مه هاباد: گه ره کی خری
خیو	خاوهن، خیوی کانی، خودا
خودان	خیو، ساحیو، خاوهن، مالیک
خورسک	خو کرد، سروشت، فیتری، ته بیعی
خارا	له کل دهرهاتو، زیره ک، ته قوو جهف دیو
خزوک	جوله نده، جانه وهری، که بخزی
خاتر	له بهر، خاتر جهم، بوریز له تو، له بهر دلی تو خاتری تو،

دال:

له پیش واژه وهدی به واتای: ئە - ده، نیشانه ی کرده ی
> ئیسته و ئایه نده، (ده چم، دییم)

نیشانه، نیشانه‌ی پەرچەم، شیعار	دروشم
دەر وازە، درگانه‌ی مال	درگا
ریگای دەر باز بون، فرست، مه‌جال	دەرە تان
خو پپوه هه‌لا‌واسین	داله روچکه
ئاین، مه‌زەب، رچه	دیژە
شیاوە، دە کالێته، لی‌دی	دەو‌ه‌شێته‌وه
زار	دەم
داسه‌لماندن، به‌خورتی ته‌حمیل کردن	داسه‌پاندن
دە لاقە، په‌نجه‌ره‌ی بچکۆله	دریجە
لی‌ئه‌دا، ئەنگیوه‌یه، راست لی‌ئه‌دا، دەس راسته	دەنگیوی
دەرە‌وه‌یی، لاوه‌کی، خاریجی	دەرە‌کی
شە‌به‌ق دان، تیریزدانە‌وه، رونا‌کی دەر	دەرە‌وشین
ئە‌گەرێته‌وه، سل‌ئە‌کات بو‌دواوه	دەر‌پ‌رینگیته‌وه
تیرۆ‌که‌ی خەرە‌ک، تیرە‌ی دو‌ژی تیخ	دو‌خ
گا‌و، قاس، له‌حزه	دەم
دانا‌ف، یه‌که‌م ئاوی مه‌شکه، یا‌گه‌نم و جو	دانا‌و
دانه، کا‌و، وه‌جو به‌خشین، وه‌رز، به‌شی له‌ روژ یا‌ سال، دانی نیوه‌پرو، خورا‌کی	دان
بالنده‌ی مالی وه‌ک م‌ریشک، جی‌گه، وه‌ک قه‌لا‌غدان، تو‌م، دیان	
دایتن، هیله‌ک، یا‌ شیلگیر، یا‌ بیژینگ کردن	دایتن
ره‌ش، ناحه‌ز، ناشیرن، ناجوان	دزیو
ئە‌نیشته‌ سه‌ر یه‌ک، که‌مه‌ئه‌کات	دە‌په‌سیوریت
کو‌یله، ئە‌سیر، به‌ندی، یه‌خسیر	دیل
رو‌هیشن	داهیلان

۲۱ - باوی کوردەواری

دارە مرواری	ناوی ژنه ناوداریکی کورده (شجرة الدر: ملكة المسلمين) که له ۶۴۸ کۆچی حوکمتی میسرو ولاته موسلمان نیشینه کانی به ده سوه گرتوو، بر واننه گرشه ی کوردستان ژماره ی ۵ چاپی ۱۹۸۱ و ۱۳۶۰ به قه له می (شه پۆل)
دادۆش	مال به قیل سین
داره نه	چار چیه ی ته ون
داشکستان	کانگای به رداش، ناوی گوندیکه
داکوشتن	داکوژاندن
دالگوشت	هه میشه له ر
دانسته	دانسقه، تایبه تی
درپۆنگک	به گو مان، دودل
دنه دان	هاندان، ناوتیدان
دۆز	ئامانج، داخواز، مه به ست له ژیاندا، تۆله، پشکینه ر: خۆت بدۆزه سه رم بدۆزه، حه یف
دۆژ	نیوان، مابه یه ن
دوژه ه	جه هه نده م
دو	کلک، دوکه ل، دوا
دونبلی	زازا، چهند هۆز و تیره ن له کوردستانی بن ده ستی تورکانن، که له تورس: خو زۆریان حوکومه ت کردوه
دوزمان	به ده م که تن گیر، ده م شر
درگانه	ده ره گا، قاپی
ده رمانداو	ژهر پیدراو
ده رۆسته اتن	ده ره قه ت هاتن
ده ره تان	ریگای ده ر بازبون
ده سک	مشتو، ده ستو

دهسکه نه	دروینه ی به چنگ
دهغه ز	ناساگی دهرون، دهغه زدار
ده لاقه	کونای دیوار و تاقه ی چکۆله
ده لال	جوان، نازدار
ده لاندن	نمدانه وه
دیروۆک	میژو، تاریخ
دیوه زمه	غول، پیره هه څوک
داره نه	چار چیوه ی تهون
دانسته	تایبه تی، آنقه ست
داهو	دهو، گزی، گهر
در دۆنگ	دودل، به گومان
دزیو	ناحه ز، ناشیرین
دیمه ن	مه نظره
داد	هاوار، عه دل
دل لاوین	دلۆفان، لاواندنه وه ی دل
دزیو	ناحه ز، ناشیرین
داعبا	جانه وه، گیاندار
دوین	قسه کردن
دهس به دهس	دهستاو دهست، له گهر دا، به ره واج، نه غد به نه غد
دهستری	پاکی ده کرده وه - سرین پاک کرده وه
دادی	ده بی، دی، گهرم ته بی
دوژینه وه	دیتنه وه، که شف کردن
دنه ده ر	بزوینهر، قانه قدیله ده ر
دهه نه	به خشر، دههنده، دلاوا، دل لاوین

۲۳ - باوی کورده واری

دلوفان	به خشر، دهه نده
دژایه تی	دوژمنی کردن، زیدیه ت
دارا	دهوله مه ند، دهست رویو، ناوی یه کی له پاشا ماده کانه
دامه	دامه ؟

دامه یا تهخته دامه، جوژی شه ترنجی کورده واری یه به ۳۲ دانه دار قرقچه که هه ر یه که له دامه که ر ۱۶ دانه له لای خوئی له نیو جیگای خو یاندا، ریزبان ده کاو به بیر کردنه وه، یه کی له وانه که به ناو (ئاغا) ناوده بری بگه یینیه پشت سه ر دامه کانی لایه نی دیکه ی دامه که ر، ئەم کایه به ناوی کایه ییکی کوردی بو خه لک ناسی که لکی لی وەر ده گیر دری (شه پۆل)

داره به ن	دار بنیشت
دیبه ر	زه وینی خواری ئاواپی، باغچه

ری:

رییوار	ری پیو، موسافیر
رخ	تیره ف، لا
رزگار	نه جات
ره خسین	سازدان
روژی به ری	په سلان، روژی قیامت
روشت	هه لدان، نمو، سه بک، شیواز، شیوه
راویژ	ته گبیر، شورا، گرینگایه تی و که سایه تی دان به تا که تا کی مرو ف، دانی نیکو شانی راسته و خو به خه لک له کار و باری چاره نوی خو یاندا، به جو ریکی وا ته ک ته کی خه لک بتوانی له کار و باری چاره نوی و ژبانی خو یاندا به شداری بکه ن وه ملهور به سه ریانه وه نه بی

رامال	راوانان
ره چه له ك	جنس، ره گزی، نيژاد، ته سل
ره چاو	چاو ليكه ري
ره وه ز	تيشه به ردي سهخت
ره هه ند	خه نده كي ئاوهر و
رمي	دهنگي گريان و نالاندن
راوه ت	واتا كردن، ته فسير كردن، ليك دانه وه
رواله ت	زاهير
ره تان	ماندوبون، خوماندو كردن، ليك دانه وه
ره وه ز	چين چينه بردي ناوچه دو سه ري كي
رابه ر	شاره ز، پيشره وه، ري به ر
ره وان دز	دزي ره وان، دزي چريكي كه جهنگي نامه رئي ده كات، ناوي شار يكه له كوردستان
راپسان	له پر جيا بونه وه
رابون	به رزه وه بون، هه ستان
راچله كان	داچله كان، راچله كين
ز:	
زه ل	قوي، زه لكاو، جي زه ل
زي پك	وزه، هيز، كه سايه تي
زيزانه	خه وش و خال ناو گه نم و دانه وي له، كوي ره، گورگه، كويرو
زوقم	به فره لوكه، سيخوار
رژد	چروك، ليژايي، هه وراز
ره مه كي	ناتاييه تي

۲۵ - باوی کورده واری

ره خته	په رداخ، قاییم
ره شایی	گوندنشین، ئاپلاره ی مهردم، دی نیشی، بی زهوی و زارو جوت وگا، نه چین
راتله کاندن	راوه ژاندن، هه ژاندن، راره شانندن، ته کان داه، بزوانندن
ره گژی	ریشه
رچه	ریگا به فرینه، ریگای باری له ناو به فرا
رابوه	هه ستاوه، راپه ریوه
رو ندهک	فرمیسک
راسان	روش هه لگه ران، راست بونه وه، هه لگه رانه وه
زیژه و	بارانی به خوړ، مالوسکه به ستنی گه نم له خه رماندا، به ره می فره و زوړ
ریسه	ریسان، رستن
رایه له	ئه و تالانه ی له ته وندا پویان تیوه ده دری، راهیل، راویچکه
زریه	زریا، ده ریا، زریوار
زیت	وریا
زیخ	خیز، ئازا
زید	نیشتمان
زباره	هه ره وه ز
زارو	باریک، کیسه ی زهرداو، زهرو، زالو، (زارو: مندا، منالی چکوله)
زه ندهک	ده ریاجه، بیرک، جومگه ی ده ست
زه نده ک	زه ندو ک، قول وانه، شتیکه، وه کو پوزه وانه، بوده س، له نوکی، پنجه وه، ئه ی
زه ری	گرئی تا پشت ئانیشک، وره، هیزی دل، زراوی گیاندار
	با کیره، دوست کچ، بندار، جوانی، سپی پیستی، سهوزه له، سهوزه، ده ریا،
	زه ریا (زه ری: پارچه، رایه له، زی، زه پاندی)
زو یل	زو له چه رم
رهان	پیری په ک که وته

گرپانی به قهوه	زۆر زۆر
کوستان، هاوینه هه وار	زوزان
فره، زۆر، زحف	زاف
راز و سهخت	زهرد
زیز، عاجز و مات	زویر
هه تاوی ئیواران، هه تاوی دم کهل	زهرده
زینگه، مله کیو، گیاندار، حه ی	زیندو
زارو، مندال، زارو له	زاروک
دهلیا، ده ریا	زه ریا
باسک، قۆل	زه ند
دهر په ریو، زۆپه	زه ق
زریار، ره خی ده لیا، ده ریا چه یه که نئزیک شاری مه ریوان له کورده واریدا، وه ک ده ریا، گۆل، زه ریا مانه ند، زه ر، کورته ی زه ریا یه، وار، باشگری ته شبیه:	زریوار
وینه ی زه ریا	
دهنگی کولانی ئاو له سه ر ئاگردا	زلته و قولته
جیکه ی بلند، هه وا، سازگار	زنویر
زه وینی زۆر به گیا سه رشین	زه مه ند
دهلیا، ده ریا	زه ریا
گله یی، کیسه ی زهرداو	زاله
نه ترسان، ویران، هه بون، هه یه تی، زات نا که م بچم	زات
دهم دراو، ده م شپ	زاردراو
شیوه ی تایه تی ئاخافتن، دراوی ده م، زاراو، له هجه، شیوه ی قسه کردن،	زاراوه
ئیسیتلاح	
گه وره، زه لام	زل

زنازنا ههروا و هوریا، چهقه و گوره، زه نازه نا
زانین عیلمی، عیلم، زانست
زانینی حضوری عیلمی حوزوری، زانستی که نیازی به که سب نه بی و حازری

ژی:

ژار بیچاره، هه ژار
ژهنگه سوره جانه وه ریکی گه زنده یه، وه ک زه رده واله وایه به لام سور و قه ویله تره
ژیار شارستانی، ته مه دون
ژن به ژنه واتا گه نجیک دلی له کیژولله یه ک ته چی و ئه ی خوازی و ئه یه وی
ماره ی بکات ئه م خاوه ن کیژوئن په لب ئه گری تا بنه ماله ی ئه و گه نجهش کچیک
یا ژنیک له بنه ماله ی خوی بدا به کوره که ی ئه م خاوه ن کیژه جوانه، ژن به ژنه به
بار مته دان یابه شودانی چاو که ژالیکه به نابدلی له به ربه جیهنانی دلی عه شقی
گرگرتوی کوریک، دیاره ئه م ره سم و باوه ناشایاوه، جوړیک، فروتنی ژن و
کیژه، ده لین: کچ به زور، به شودان ماره ی نایه. به ختیارانه له کورده واریدا. ئه م
باوه پو و اووه، دار زاوه، باری تیک ناوه، ته کی داوه به ملاوه، تیک ره ماوه، ئیتر
باوی نه ماوه.

ژیوار گوزهران، ژیان، شارستانی، ناوی گوندیکه له هه ورامان که له وی (مه لا محمه د
سلیمان) که ناز ناوی (صدیدی) بووه و ئه ویندار و ئوگری کیژولله یکی
نه شیملا نه ئه بی به ناوی: (نیشانه) کچی بارام نیویک، صدیدی هه ورامانی له
سالی ۱۱۹۹ ی کوچی هاتوو ته جیهان و له ۱۲۶۵ کوچی دا مردوو هه مه مش
شعیریک له هونره باهونره مه زنه:

عه رزه داشت به ندی دل مه ندو ره نجور

(صدیدی) دامس عه شق به (صدیدی) مه شهوور

دیوانه شعیره که شی که ۱۰۴۰ هونراوه یه له ۱۹۷۱ زاینی دا له چاپخانه ی

کامهرانی سلیمانی چاپ کراوه

ژیر	ثاقل، زره ننگ، زیره ک
ژاژای	سیریز، شیریز
ژهنگ	ژهنگ، چلکی سهر کانزا، به لایه کی گهنمه، که ماکیکی ره شی ئال دسوری لی ده نیشی
ژههر	زه حر، زه هر، سه م
ژین	ژیان، زینده گی
ژار	هه ژار، نه دار، که نه فت
ژیر	ئه قل، ئه قلدار، عوقول
ژیری	ثاقلی، ئه قلدار بون، ئه قلی، هوشی، هوش، به هوش
ژان	ئیش، ئازار، ده ردی مندال بون، نه خوشی، ماستی بونه دو، مه شکه، راژهندن، ژام
ژاکان	سیس بون، چرچ بون
ژمار	ئه ژمار، ژمارده، بژاردن

سین

سهر که شکه ئه ژنو	که شکه رانی، کاسه ی زانو
سیره	سیره گرتنی تفه ننگ چی وورد روانین له شتی
سارد	سار، چایک، بی مه یل، سارده بی مه یله
ساوا	سافا، کو رپه، ده ست ریخستن، پیامالین، ده س پیاخشان
ساوانی	ههستی که ده ست و پی ده یکا، پیست ههستی پی ده کا
ساو	تیژ کراو به هه سان، سامال، پیا ساوین تیژی ده می تیخ
سهرنج دان	روانین، ورد بونه وه
سوران	گه ران
سله مینه وه	راچه نین، هه لاتن، ره می
سوز	ئه وین، عه شق، شه وق، گر، ئاره زو، گرگر تو

۲۹ - باوی کورده واری

مه زن، ره ئیس، سه ره ک، گه و ره	سه روک
سه دومی سه غیر، شار بکه له چیا ی شاره زور، که فریشته له نیویان	سه دوم
بردو چیگا که ی بوه زریوار - زریواری لای مه ریوان - زریا، ده ریا	
بوت، ژنی جوان	سه نه م
بو عه لی سینا، ئەم زانایه له ۳۷۰ له دایک بوه و له ۴۲۸ ی مانگی له هه مدان	سینا
وه فاتی کردوه، مه یلی به ئیشراق و صوفیه تی بوه، زۆر زانابوه و ئەم په راوانه ی	
نوسیوه: قانون له پزشکیدا، شفا له فه لسه فه دا، ئیشارات و ته نبیه ات له مه نتقدا	
و ...	
سارد، بی له ش، بی تین، سه ره	سه ره
سایه قه، بی هه ورو هه لا	سه مال
نیشانه	سه ره
سه رتالی، سه رتو پی	سه رته لی
کاردار، دروینه وان	سه پان
دلیر، نه به ز و ئازا، دانه مرکاو	سه ربزیو
جزمی سی په ره	سه ی پاره
له بهر - له بابه ت	سه باره ت
به ژن و کیترو له یه ک ئەلین که سو رو سپی بی، ره نگی پیستی گونای وه کو به فر و	سو رهول
خوین و ابی کاتی تاو له هه نیه و گونای ناسکی بدات ئاره ق دانار دانار له	
سه رگونای وه کو ئاونگ له سه ر سو ره گول بی و چرگه ر، بخاته عیشق و ئه وین و	
بونی گول، بولبول بروا خه ریکی چینه له ریشه ی دل بی و به ده نگی خوش تی	
چریکینی و بیژی:	
وه کو بولبول بونی گول ده که م	

چینه له ریشه ی دل ده که م

سازان	ساچان
سه رته	چپه، سه رکه

به لادا هاتو	سلار
نه خوشيه كه، ده زگاي ئاسنگري، ئاسينكه، ئاسني له سهرده كوتن	سندان
ساج	سييل
دايك مردو .	سيئي
كه وش، سولك	سۆل
ديرزاه، فرني، بيچوي، ئازهل، كوربه .	ساوا
مراوي، كيوي	سوراويلك
هو. سه به ب	سونگه
زره كه و	سويسكه
آگر، به ربونه وه، حريق، آگر، بوسو ،	سوتمان
به خشش، بو جلكي نوي	سهر درانه
ماموستا	سهيدا
سیراج، سیريچ، ژاژی	سیريژ
ره بهن، بي ژن، سه له قه مچي، ته نيا، سه له، جوړه كالايه كي قول داري كورته،	سهلت
زياتر، فه قی يان له سه كه واوه له بهري ده كه ن .	
جوړه خوارده مهني يه كه، له ئارد و قه رسييلي گه نمي ناسك و تو بکل گيراو	سه مهني
ساز ئه كرتي و به آگر ئه كوليئرتي .	
چاوره شه، چاوره ش (سياچه مانه ... سياچه مانه ... + هه ورامان جيگاي	سياچه مانه
سياچه مانه) ديواني گوراني نه مر ،	

شین:

شین

که وگ به ره نگی ئاسمانی بره نگی گیاسه وزی توخ، شه پور، جوین، رویشتن، رابور دوی، چون، حه زره تی مه ولانا خالد شاره زوری نوسخه ی جامیعه (شین) له مه عنای جه معی موزه که ری موخاته ب بو پیغه مبه ر به کار بردوه که فهر مویه تی:

وه سیزده هه نی ته و خورجه بینه

راهی بی کوچ کرد شین وه مه دینه

یانی له ۱۳ ی مانگی مه ولود له روژی هه ینی پیغه مبه ر (د - خ) چوو ه شاری مه دینه. حه کیم مه وله وی کوردیش (شی) له مه عنای (رویی) دابه کار بردوه که فهر مویه تی: شیعر

دیده ی سه ر ئه رشی دیده ی سپر کافین

ئید دای مونافین ته و ده وای شافین

ئه وان چون، پی داگرتن و به ربینگ گرتن (تو بوله من شین بویه وه و ده س به ر ناده ی،

جوان و له بار، شرو شاتالی ناومال.

شه نگ

شمشال

شمشال له داری شمشاره، له وه ده چی پیتی (ری) بویته (ل) وه ک: قورینگ بویته قولینگ، له ناوی قازی و قولینگ که بو بالنده یه که یا وه رام، وه لام، ته مه قانونی (قلب و ابدال) ه که (ری) بوته (ل) یا (ل) ده بیته ای ئیستا شمشال له وداره و له فافونی زه رد و سپی، و یا له نه ی و قامیش ساز ده کری، وه ک بلوینز شه پول دانه وه: مه وچ دانه وه.

چیندراوی هاوینه، چیمه ن و گول زار.

شیناورد

ئاوی زور، که له به فری تاو یاوه، سه رچاوه، هه لده گری

شه تاو

گولیکی سووری ئاله .

شللیر

موری دارین بو نیشانه کردنی خه رمان، بی ده نگی .

شه قل

تازه و ناسک، گیای تازه گیایه کی خوارده مه نی به .

شلکه بیزا

شینهیی	ئازام، له سه ره خوایی، له سه ره خوایی -
شه پۆل	شاپیل، مهوج
شه پۆل دانه وه	مهوج دانه وه
شینکایه تی	شینکاتی، سه وزایی -
شه وه زه ننگ	تاریکه شه وه، زۆر تاریک
شینکه	گژوگیای تازه سه رده رهینا وکله دهشت و سارا
شلوی	لێل، قوراوی
شیواز	ریباز، شیوه، سه بک
شهود	دنیای شهود، عاله می عیرفان و خوابینی، دل روناک
شایه ر	خووێژ، چرگه رگورانی بیژ، بیژقام
شالوو	هیرش، شالوو کردن، هیرش بردن
شیناورد	شینایی، زه رحاتی شین
شه وه	جنوکه ی ساوارفین، گه وه هری رهش
شیوه ل	دول، قولای کیو، یا ئاودرگه
شوینه ونکی	خووشاردنه وه، شوینه وارگوم کردن
شه که زه کات	زه کاتی شه ک، بهرات، خه لات
شه ک	مهری یه ک ساله ی میو
شاده	شایهت
شوتک	شال، پشتین، پشتوین
شین	سه وز، شین گیران
شین	شیوه ن، گریان، کوته ل گیران
شیف	شام

شاره زور :

له کونا سه رزه وی به کی بهر فره بووه له نیوان هه ولیر و هه مه دانا، له روژگاری یا قوت: (سه تهی ۷ گه تاوی) خه لکی ته و ناوه هه مو کوردبون، ئیستاش شارو- لکه به ک به ناوی (دیر زور) له باشوری خوړ هه لاتی شاری سلیمانی و روژ ئاوی زنجیره کیوه کانی هه ورامان دا هه یه و زور خوړ ئاو و هه وایه، یارسان ته هلی حق بروایان وایه دینی وان ته چیته وه سهر شاره زوری: شه مه دین محمه د کوری مه محمود حه کیمی سه تهی ۶ و ۷ هه تاوی نوسه ری (نه هزه تولته روح - وره وزه تولته فراح، ته لیتن: خز می سوه ره وهردی به و له سه رته لویحات - و حیکمه تولتیشراق - ی شیخی ئیشراقی کورد رافه ی نوسیوه هه ره وها کتیبی (الرموز الامثال اللاهوتیه فی الانوار المجرده - الملکو تیه) شی نوسیوه که شیخ علی کوری محمه د ناو دار به (مصنفک که له ۸۷ مانگی دا راوه تی کردوه، شاره زوری په یه وی رچه ی - شیخی ئیشراقه له فه لسه فه دا.

شیز: به پی نوسینی (راولینس) له شاری (شیز: ته ختی سلیمان) دا خوسره و په روژ سپای رازاندو - ته وه له ئاگردانی ته ویدا نو یژی کرده وه - نیایشی خوای به جی هیناوه و سه رکه وت و به خته وه ری خواسته، له ناوه راستی قه لای شیزا گول ئاویکی زور جوان هه یه که پان و به ریناییکه ی حه وت هه زارو پینسه ت میتری چار گوشه یه، ته م گول ئاوه مه خرو تیه و سه ری له قولایی دایه و جیا بونه وه ی جوگه ئاو، له و گول ئاوه بووه ته، هو ی ئاوه دانی گونده کانی ته و ناوه تاوی ته وی، وه کو ئاوینه روژگاری ئاوه دانی زور کونی ته وی ته نوبینی. ته مین ته حمه د له کتیبی: حه وت ئی قلم دا ته نوسی: «شیز» شاریکه له نیوان مه راغه و زه نگانا. که ئاگردانی گه و ره به ناوی (ئازه رگوشه سب: ئازه رجسنف) یش له وی یه و زه رده شتین هه ره له وی بووه و له پاشان چووه ته (سه به لان) و کتیبی ئاویستای به خه لات بو ها تووه و بردویه ته لای گوشتاسب.

یا قوتی حه مه وی له موعجه مولبولدان دا ته نوسی: شیز، ولاتیکه له ئازر بایجان دایه - ناوه که ی (جزن - یاگزن) ه و عاره ب به شیز خویندویه ته وه ئینو خور داذیبه ته نوسی: ئاگردانی شاری (شیز) به ناوی ئازر گوشه سب لای

۳۴ - شه پۆل

موغە مادە كان به ريز بووه و مروڤه شهركاره كانى ئاتروپاتكان (آزربايجان) زۆر - ئازا و نەز بون.

دهوران دهورهى قهلاى (شيز = تهختى سليمان) باروگه ليكه به بليندى ۶/۵ تا ۸/۵ ميتر، وه له بان ئەوانه وه پۆ پاسه وانى، بورجه بهردينه ساز كراوه كه ئەگه نه ۳۶ بازو. ئەم بورجانە ۲۲ تا ۲۶ ميتر له يه كتر دورن، بو هات و چو له شارى شيزا دو دهروازهى كه و ره هه بوه و ئاورگه ي شيز يا ئازهر گوشه سب له رۆزگارى ساسانيان (۲۲۴-۶۵۲ز) زۆر گرینگ بووه له تيسفونه وه چونه زياره تى، هرا كليوس ئيمپه راتوك روم كه هيرشى كرده سهر ئيران خوسره و پهرويز شاي ساسا له سالى ۶۲۳ى زايىنى راي كرد و چوه شيز و چاوهروانى (شاهين شار بازار) ي سهر دار له شكرى خو ي بو، گويا (شار بازار) له (قوره بهراز) ي لاي بوكانه وه رويوه و ئەم ناوه گوڤردراوى شار بازاره، ههروه ك ده لىن: بوگه به سى يادگارى (به يت) يا (به يت به گه يا) يه (شه پۆل).

شوین، ئەسەر

شوپ

له سالى كوندا ئەى چه قين، وه ك: شه تله توتن يا شه تله ريحانه، جادواى دو مانگ يا زياتر به ريشه وه هه لى ده كه نن، و ئا و ديڤا و يا كه رد و ده ي چه قينه وه و ئاوى ده دن تاشين و سهوزي ته وه

شه تل

داوينه ي كه وا، ئاته گك

شاقه ل

پرو بلاو

شپريو

چاورا

شات و شوت

نم، تهر، برينه كه شه ي هينا وه يا ته شه نه ي كردوه (تشنج) موعه ره بى ته شه نه ي كوردى يه و موره كه به له: ته + شه + ن + ه +

شه

راوه مه ل به چرا

شه واره

برگه له جوگه

شيله گه

قه يسى

شيلانه

شه نكل له خودان، وه كار كه وتن

عهین:

ئه وهی به یه کی له چه واس ده رک ئه کری، وجودی عهین، موبینی وجودی
زیهنی و خاریحی یه، په سنی خوی پی ده ناسیری، زا کونی خواناسی یا له
ریگای به لگه وه که تایبهت به زانایانه یا به ریگاتی پاک راگرتنی دل و
دهرونه وه .

عار شهرم، شوره یی، عهیب و عار .

عه جبات سهر سورمان، عه جیب

عیرفان ناسینی خوا، ناوی زانستی که له زانسته کانی ئیلاهی که خواو . . -

غهین:

غهواره بیگانه، غه ریه، نامو

غه زالی ئیمام موحه مه د غه زالی یه کی که له زاناکه و ره کانی جیهانی ئیسلام که له ۵۰۵ ی
مانگی له توس له دایک بوه و له ۱۱۱۱ ی زاینی وه فاتی کردوه و ئه م کتیبانه ی
نوسیوه: ئه حیای علوم دین، مشکت الانوار، المتقذ من الضلال، تهافت
الفلاسیفه، الوجیز و ...

فی:

فراین نه هار، نان خوار دنی نیوه رو

فیرگه مه دره سه، مه کتبه

فه رته نه به لا، وه یشو مه، قه و ماوه، فیتنه، هه را، جه ننگ

فیرانکو زانکو، فیرگه، مه کاتیب

فرچک هه وه ل شیر، گوچ

فیکر هزر، بیر

فلج شل، دم فلج، خوار، خییج، ناحه ز -

فیر کردن راهینان، ته علیم دان .

قه لاش، زره ننگ، خوړيخهر، جوان	قه شمهر
واجب	فهرز
جوینی ژنانه په	فرتول
گزی کردن، فیل کردن	فزی
ماندوی په ک که و ته	فل
خوړسک، سروشتی، خو کرد	فیتری
دوا هه ناسه	فهرافی ره ش
زور، زیاد، زاف فیه	فره
زور زور، فره زور، بهر فره و زیاد	فت و فهوان

قی:

مروّف، ئینسان، ئه نزان، ئاده م، به نی ئاده م

قاف:

شتی که کانزای تاویایوی تی ده ریژن، جه سته، له ش، به دهن، قوتو، ده فر بوشت	قالب
فروشتن، ژماره بو دار ژاوی تونده وه بو، قالبه شه مچه، قالبه سابون .	
بی بن، عه میق	قوول
قالور، ساقه ته گیای ناو خالی	قالوره
تاوی، ده میک، هه ناسه په ک، کاویک	قهنه کیشی
قرتال، سه وه ته ی میوه یا هی تری	قرتاله
دو که لدان، قانگدان	قاودان
که سی که له بهر مهل و قاز بی، قازچه ران، ئاگدار له قاز	قازه وان
قه ناعه ت، سه بوری، رازی بون به به ش -	قنیات
زه وینی که گیای لی نه روی، کنایه له مروفی رژد و چروکه -	قاقر
پیشه وای ئاینی مه سیح و خاجدار، که شه	قه شه

۳۷ - باوی کورده واری

سه وه تهی بچوک قرتاله، قوتوی بچوک، چرای فتیله، ئاوینهی گرفان	قوتیله
قیژه وهه رای سه گک و تاژی	قوروسکه
که لاتی دز - قه لای که سانی که به دزیه وه بی ئه وهی ببیندرین، به جهنگی	قه لادی
چریکی دوژمن بوژ ئه دهن و زوری بو دینن، ناوی شاریکه له کوردستانی باشوری	
دوکه ل، ره شی دوکه ل	قورم
دوژه نگ دار، رهش هه لگه راو، دوکه لای	قورماوی
گول بهرگک و کاس بهرگی په مویا لو که	قوزاخه
ته لان، لاپالی کیو	قه دپال
گاز، قه پ گرتن، گاز گرتن	قه پ
هه لاتن، بازدان	قاچاندن
لاسکی ویشک و هه لول و ناو خالی	قالور
ترسه نوک، ژنانی	قزه
قه ناعهت، سه بوری، رازی بون به بهش	قتیات
له هه واگر تنه وه	قوزینه وه
سل	قوشتی
گیژه و کیشه	قه رقهش
کولی گریان، قولپی فرمیسک به خور	قولپی گریان
سوچ، قوزبن	قورنه

کاف:

لوله ی هه ناسه	کرکره
ره ک و ریشه	کرکوک
ئاگردان، تفک	کوانو
که پر، که ورگک، بهرد، ئه شکه وت	که ور

کهل	به نهن، کهژ، ئه زینو، یال
که لاهه	دیواری روخاو، کاوول
که لاک	لاشه
که لی کوستان	بو پیاوی ئازای به کار نه بهن
که نار	لاکیش، کو به، په راویز
که و	بیژینگه کون زل، ناوی بالنده یه کی جوانه که نه چیره وان له کاتی خووی دا
که وده ری	مه لیکه له نیو به فرادا ده ژی - نه چینه راوی، له کورده واریدا راوه که و زور خوشه

کورت کردن

که رت و دابهش کردنی وشه و، که خوویی باسیکی زور گرینگه له زوان ناسیدا، زانایانی کورد خویمان په تاندوه به لام نه چون به لای زمانی زگه ما کی خویمان مه به ست له که رت کرن دیاری کردنی: (بین - سیلاب - لهت - سریقکا - مه قته ع).

۱- له زمانی کوردیا وشه تاپینج که رت هه یه.

۱- وشه کانی یه که که رتی واتا: به یه که بین بگوترین و دوپیت بن وه کو: چر، در، پر، پر، چو، مو، شو، تو، دو، تو، دو، هو، مس، کر، مژ، دژ، دش، مر

۲- سی پیت وکو: داو، راو، چاو، خاو، مه پ، سهر

۳- چار پیت بن وه کو: هه نگ، په نگ، ده نگ، سینگ، لینگ

۲- وشه کانی دو که رتی وه کو:

۱- چار پیتی وه کو: باوک (با - وک) مامر (ما - مر)

۲- پیچ پیتی وه کو، هاوار (ها - وار) نه خوش، (نه - خوش)

۳- شهش پیتی وه کو: هه نجیر (هه ن - جیر) سهر دار (سهر - دار)

۳- وشه کانی سی که رتی:

۱- شهش پیتی وه کو: ئاره زو، (ئا - ره - زو)

۲- ههوت پیتی وه کو: شاره زور (شا - ره - زور)

۳۹ - باوی کورده واری

۳- هشت پیتی وه کو: هه ورامان (هه و - را - مان)

محهمه د ئه تاکی له په راوه که ی خو یا به ناوی کورته یه ک له فیهو لو غه به عه ره بی که له ۱۲ ی
ئه یلوی سالی ۱۹۶۹ زاینی له بیرو ت چاپ کراوه بو سی که رتی له په ره ی ۲۶۱ - دامیسالی
به شابه ندهر (شا - بهن - ده ر) هینا وه ته وه وله پراویزیشا نویسیویه تی ته م وشه عه ره بی نییه

۴- وشه کانی چار که رتی:

۱- هه هشت پیتی وه کو: ئالو بالو (ئا - لو - با - لو)

۲- نو پیتی وه کو: قو تابخانه (قو - تاب - خا - نه)

۳- ده پیتی وه کو: هه زار میرده (هه - زار - میر - ده)

۵- وشه کانی پیچ که رتی - واتا به پیچ بین بها و یژرین:

۱- یانزه دپیتی وه کو: وه شو زه کوته (وه - نه و - زه - کو - ته) ئاسیا وه کو نه (ئاس - یا - وه -
کو - نه) کولیره ره ش که (کو - لی - ره - ره ش - که) کولیره چه وه (کو - لی - ره - چه و -
ره)

۲- دوانزه پیتی وه کو: سه ره به ره و ژیره (سه ر - به - ره و - ژی - ره) شه مه کویره (شه م -
شه - مه - کو ی - ره) سه ره به ره و ژوره (سه ر - به ر - ره و - ژو - ره) *

که وه	شینى ئاچوخ
که وشه ن	سنور، تخوب، هه ریم
که وی	مالی، رنوه به فر، کليلة، ره نی
کلکه سوتی	ریایی
کوری ره ش	کوری ئازا، ره شکه له، ناشیرین
که نگه لاشک	دهنده لو شک، که لای ویشکی که نگر
کار ژيله	کاريله، کاری بز
کچی دزیو	کچی ناحه ز، کیری ناشیرن و ناجوان

که وئارا	کۆنه، له میژینه
کۆست که و ته	که سی لی مردو، لیکه و ماو .
کورنوش	سه رچه مانه وه
که شاو	زه وینی که بی ئاوبکیلدی
کوړ	کو، جه م
که له پور	میرات، میراتی فه ره نگی
کو پ	نکل، دهسته، هه ننگه
کور دی هونه ره :	زوانی کوردی هونه ره
کل	کوره ی ئامانان، ئاگری بۆسور کردنه وه ی دیزه و گۆزه
که ره سستی	سیبه ر، سیبه ی که هرگیز تاو لئی نه دابی
که و ل	پیست، پیستی خوش کراو، سفره ی نان
کریو	کریپ، دوستی، به خزم حسا و کراو .
که ره به یانی	تاریک و لیله، بولیله، سوژی، سه ره له به یانی زور زو .
کرال	هه ردی بی پوش
کوانو	ئاگردان، شووینه، کوانی
کراندن	لا بردن به روشاندن
که ور	که ورگک، که فر
کال	پیر، کال
کوفا	خه فه ت
کویله	دیل، یه خسیر، به نده
که سک	سه بز، سه وز، سهوزه .
کوفی	کلاو (تاسکلاو، تاجی) ژنانه

کۆسه:	پیاوی مولی نه هاتو، که سی که به خو گوران کایه بو خه لک ده کا.
که نین	پیکه نین، خه نین
کۆزی	وجا خیک، که به ته پاله و ده وه کیوی یا کیوی له، روشن بکریت
کۆیزر	که نملی دهر نه چوی پاش گیره
که پرو	برش
که رکه مهر	کۆمه له مهریک، دابراوی پز
که له ک	دیواری وشکه به رد
کرنوش	سه لام به خو نوشتانده وه بو پیشه وه
کناله	کچی، یار
کیل	زه وی بو کیلان، کیلگه، خانوی هاوینه ی ناوباخ، چارداخ
کلاوزه ر	کلا و ئالتون، ئافره تی هه وشار سازی ئه دهن
کۆلۆش	ساقه ته گهنم و جو، ساقه ته ی هه رزن و گال، به لام، که لوه ش ناوی شاخیکه له نیوان شاری دوکان و سوئی سینان له کوردستانی گه رمیان که لوه ش یا که لبه ش ناوی تاقمیکه دارای ئاینیکی تایبته به خو یان، که لی به ش، گه ل کامیشی ناوچا و سپی یا جوانه گای ناوچاوان سپی و به شه
کسه کسه	دهنگی مه رلیخورین
کششه کششه	دهنگی مه ل و مروم ریشک ده رکردن
کولیلک	خونچه
کولین	ئه نباری تازوخه
کلکه	پیچی دواینی شاخ و کیو، خوشک و براودایک و باوک و ئاموزای ژن یا پیاو، بی کلله یه، بی که سه

ئازا، نەبەز، كۆلنەدر، چالاک، ناوی نەتەوہیہ كە، ئاری رەگەز، كەبەزوانی كوردی، كوردی قسە دە كا و لە بەشیکی ئیران و عیراق، توریكا و سوری یە و بەشیکی شورەوی و چەن مەلبەندی وە ك قوچان، نەیز، شەهری كورد، كوردیچال و... ئەژین	كورد
كەم، زەرە، تۆزقَالَه زەر	كە موسكە
كەف كردن، شەپۆلدانەو، سیلاو كردن -	كەف چرپین
كەلامی، زانینی كە لام، كەلامی نەفسی یا كەلامی لە فزی	كەلام
بە كار، ئازا، كارزان	كارا
چال، چالە قوت	كەند
نەتەوہیہ كی قەدیمیە لە ئاسیادا دژی	كورد
قورت، تەگەرەم	كۆسپ
كۆمەل، دەستە، پۆل، كۆبونەوہ	كۆر
ئەستیرە كانی ئاسمان -	كاكەشان
شوینی راگرتنی كاریلە و بەخۆلە بەرلە تی بەردان بو شیر خواردن	كۆز
گیایە كە بژارده كری لە بە رویستان	كەلە
كوچه، زوی دانەوہ، هەلكەندنی زەوی.	كۆلان
وہ جوش هاتن	كۆلین
زولف، گیسو	كەزی
	گ:
گایی كە زەوی دە كیلی	گاجوت
توز، غوبار، كە موسكە، قوربان، گوری (وہ گەرد بالات بام)	گەرد
نیوہ جەغز، قەداو قەدی كیو	گەوہ

۴۳ - باوی کورده واری

سورانه وه، فیل، ته شقه له، بره و، سه رسه ختی، ته ختایی زه وی، گیزاوی گوم، پیچ دراو	گهر
گوپکه له هه وه لی به هاراده روی	گه زیزه
خوشی و شایی، زه رده خه نه	گه شه ونه شه
گزنه	گه زکه سک
نه باتات، پوش و پار، روه ک	گژوگیا
ئاوری گرت	گری گرت
پر شینگدانه وهی خوړ، ورشه ورشی روژ له دوره وه، گر شه ی کوردستان ناوه بو کوواریکی کوردی که له ۱۹۸۱/۳/۱ له تاران به زمانی کوردل چاپ دراوه	گر شه
ئاورگرتن	گرگرتن
داغ	گه رم
گووی، گوها	گوپچکه
گزینگی خوړ، ره شینه ی چاو، بی بیله، هه تاوی به ره به یان	گزینگ
گه نجینه، حکمه ت، جزن، جزنق	گه نجه
لوتکه، که شتی	گه می
گه ران، سوران	گه ریان
کوره کانی سوران	گوکان
فیل، ته له که، فزی، حیله	گزی
خر، گردیله، گرده، توپی دارینی کاشو بازی، کوره، جه غزی زه وی	گو
سفت، بادراو، گشته، قشت، هه مو، نه و به نه گشته	گشت
گفه ی بالی کو تر لهنگی بالی مه ل	گفه
خو هه لماسان، با کردو، بو قله مونه، گفی کردوه	گف
گله یی	گازنده

بهردی زل، گاشه بهرد	گاشه
وهخت، ههنگاو	گاو
کهشتی	که می
له گه پان که وتو	گرده نشین
گری کۆیره ی گوریس و تاله ده زو، گرنچک	گری پوچکه
پاچه قاندن، گرنه، گرو	گروگرتن
هه لدا پراو، دهنگی تری	گلار
گورانی گوتن به کومه ل، گورانی و تن به نوره	گه ره لاوژی
به زم، زه ماوه ند، شایی هه لپه رکی	گوونده
کاشو بازی، ناوه بو جورئ کایه	گوین
فیل، ته له که، گه رمان لی بکا: فیلمان لی بکا، شالتاغ	گه ر
بلیسه، چونه سه ری گری ئاگر	گر
ئاگری به گرو زور، ئاگری گر بهرز	گره مه سقه لان
چاویشه، چاوم گل ئه کا، چاوم دیشی	گل
گه رده لول	گیژ ه لو که
کاسه ی قورین	گلینه
پربونه وه ی برین	گوشته و زون
	هینانه وه
روژگار ناس، وگاشنا به کات و دهم	گه ر ناس
هه ره شه و گوره شه	گه ف
فیل، گه ر	گزی
رایان بوارد	گوزه رانیان
ئاخو، هه ی گه ل	گه لو

۴۵ - باوی کورده واری

گه‌ند	رزیو، رزی
گه‌و	قه‌ف، ئالقه
گه‌وال	هه‌وری ئاسمان که ئه‌نیشیته سه‌ریه‌ک، هه‌وری گه‌وره‌ی گه‌وال گه‌وال، ده‌فی
گه‌ش	گچکه
گاز	روناک
گوند	بانگ کردن
گرار	ئاوایی، دیی، لادی
گاله‌گال	ئاشی خواردن
گرک	گورانی گوتن
لورک	ته‌په، ته‌پولکه، گوتکه‌ی نان کردن
لوک	لورکه
گفی	وشتی نیری قه‌وی
گولمانج	په‌نیری تازه، که هیمان ئاوی نه‌گیرایی
	گول، ئه‌ستیر، گول ئاو

لام:

لینکدانه‌وه	تویژانه‌وه، ته‌حقیق
لینکدراو	تیکلاو، ئامینه
لکاو	پیوه‌نوساو
له‌ز	تالوکه، زو، عه‌جه‌له
لاملی	مل‌بادان، نه‌چونه‌ژیر
لاپال	قه‌دیپال، لئزایی کیوو‌چیا
له‌مپه‌ر	به‌رگر، کو‌سپ

باران بهر ئیژهو، بارژنی توندبه باوه	له نگیزه
سیلاو، ههستانی ئاو	لافاو
قهاردان	لیبران
جهنگه، لیر	لیژه وار
رشتهی به مورو	لیزگه
لاداری چوار چیوهی درگا	لاشیپانه
لایه ک له که لله سهر	لاتیلاک
لاپه ره، خوتی ههلقوتین	لاپه سهن
کو توپر، له ناوکاو	لوت و بزوت
کۆمای گز ره وکا	لۆده
نمه د، کولاف	لباد
گویره که، گویلک	گولک
دوربخه وه، دوره په ریزبه، دهس هه لگره (لابه تۆنازانی کاربکهی)	لابه
خوار و خییج، سه ر سهخت و نه گونجاو، قه دپالی کیو چین له سه ر چین، خوتی هه ل قور تین	لابه لا
تهن، به دهن، جیسم	لهش
له سه ریه ک دانراوی داری سووته مه نی، دهسته یه ک خه لک له کاتی کار کردن دا	لیژنه
ئاوی زۆر به ته وژم	لیشاو

میم:

گونچان، بوز خواردن، میسه ربو: جی به جی بو	مه یسه ر
ئینسان، نه نزان به نی ئاده م	مروف
دژ، ن خواز، پۆشه ر، داپۆشه ری حه ق	مونکیر

مه لَبَّند	هه رِبَم، ناوچه
مه لَو	باقه، مه لَو مه لَو، دهسته دهسته، چه پکه چه پکه
کر	مامر، مریشک
مات	کز، کروشمه کردو، خه مگپین، دهر فته خواز له کاری، سه رسورماو، رهنگی بی بریقه، واژه یه که، بۆله کار که وتنی شای شه ترنجی ده لَین، دوراو له کایه ی شه ترنج، بی دهنگ، دوای گریان مات بون
مه ندایی	مادا، مادایی، ئامادا: ناوی شوینیکه، سابی نیوی دینی مادائیه که به زمانی عه رهبی به موخته سیله ناو ده برین یانی به ئاو زور خویان و جلیکان ده شون، به ئاوی چه م خویان گرتووه، مه ندا که له ئاساری صابیان به مادا ئامادا ده خویندریته وه، له واژه ی ماد، مادی گیراوه. له تاریخی یونانی کوندا مه دی بوته ناوی ماد یا ولاتی ماد تا روژگاری ئیسکندر و جی نیشینانی ئه وه له میژوو جوغرافیادا له باتی ناوی ئیرانی ده وره ی ساسانی و ئیسلام، ماد یا ولاتی مساد به کاربروه، دیاره ئه وه نیشانه ی پهره دار بونی ماد یا ولاتی ماد - ه - ئه بی بلین: سنوری غه ربی ناوی جوغرافیای ماد تا سنوری غه ربی ئیران له روژگاری ماد وره خامنشی و سلوکی و ئه شکانی راکشاوه، به پپی ریوایه تی خودی صابیان کاتی صابیان له راست جوله که، که له لایهن هیزی زالی یونانی و رومی له خور هه لاتی ده ریای مه دی ترانه و سه نعاوه بۆلای با کوری سوریه کولچیان کردوه و هاتونه ته مه لَبَّندی هه ران له هه وزه ی فورات که به شی له ولاتی ماد یا مادای به قسه ی صابیان ده هاته ژوماره، نیسه ته مادایی یا ماندایی بۆ نا ساندنی باری تازه ی خویان هه لَبَّزارد و به در یژایی ۱۸۰۰ سال هه میسه ئه م ناوه تازه یان بۆ نمانندی خویان پاراستوووه و صابیان سامی نیژاد نه بون * له راستیدا ناوی ماندایی وه ک ته قویمی سال و مانگی ئه وان که نوسخه ی دوه می ته قویمی یه گردی به راست ده ناسری، دو قه رینه ی پته وه له سه ر پیوه ندی پته وی تاریخی و کۆمه لایه تی ئه وان له گه ل خه لکی نیشته جیی سه ر ژه وی یه که، که له خولی ماد و

هه خامنشی و یونانی و ئەشکانی ماد و مادای و له روژگاری ساسانیان به ملاوه،
 به ناوی ئیران شار ناو براوه، صابیان که له ئیته تی ۶۲ به قهره و ۶۹ مائده و ۱۷
 حه ج له قورئانا ناو براوه، ئیستا له سهر چۆمسی که رخه و فورات و به سرهن -
 قهومی له یاد رهفته، نوسراوی سه لیم برنجی چاپی ۱۳۶۷ تاران، سه ره تایی
 ئوستاد محمد محیط طباطبایی ۱۳۶۵/۷/۲۸. به لام دوکتور مانسوج
 پروفیسور نولدکه ی ئەلمانی خانمی دراو ره وهندی زانای تر، بروایان وایه که
 ماندایی سیفه ته و له ماندابه مانای زانین غیرفانه و ناو بو ولاتی ماد یا نه ته و گه ماد
 نییه، به لام ته با ته بایی ده لی، مهندایی ناوه بو ماد و ولاتی ماد فهرهنگی ئیران
 زه مین دهفته ری ته وه ل ج ۲ به ره ی ۲۵ (شه پۆل).

میشک، مه زبوت، گورج و گول، میوینه ی مهل، به رخی بی دایک که هه مو
 مه ریک ده مژی

میچک

گیایه کی ناسراوه و ده خوری

مهندوک

جایز

مه باح

گه وره، سه ره ووز - ریش سپی و گه وره

مه زن

چون لای خوا، چونه سه ری، چونه ئاسمان، به رز بونه وه، سه رکه وتن، ئامرازی
 چونه بان

میعراج

پیغه مبه ری موسایی چه زره تی موسای کوری عیمران

موسا

ده سته بی له ئەهلی سوننت و جه ماعت بون، که له روژگاری به نی ئومیه دا
 سه ریان هه لرؤ بنچینه دانهری ته و ده سته واصل بن عه تابه، که فه قبی حه سه ن
 به صری بوه و له ۱۱۰ مانگی مردوه. له ریگای فه لسه فه وه ته و حید بو خوا، نه فی
 جیسمیه ت له خوا و عه دل بو خوا ... ده سه لماندو ئوصولی ته قیده یان ئەم
 پنیجانه بوه ۱. مه نزلی بین المنزلین ۲. تو حید ۳. عدل ۴. وعدو و عید ۵. ئەمر
 به چا که و نه هی له خراپه

موعتله زیله

۴۹ - باوی کورده واری

چه مه نی گیادورین	میرگ
کون، قه دیمی، کونه و که و نارا	میژین
حه ق	ماف
که لافه بهن	ماشهر
ئه سل - ما که: دایکه	ماک
سه نگر	مه ته ریز
ئاژه لی میوه، به رانبه ری ئیر، ئیره و میوه، ئیرومی	می
رابه ری دینی چوله که	مالم
مراد	مراز
هیلال	مانگیله
حه یف	مخابن
مله مه لمانی، به حس کردن	مجانجین
جیگهی کو بونه وه	مه کو
بربره، بربره ی پشت	موغره
زهوی بو کیلان، مانگانه بو کارمهند	موچه
دوواژه یه ۱ سهر واتا سور ۲ وهر دواتا بهرد، لیره دا (ب) گوردرا وه ته وه به (و)	سهره وهر د
زهوی وزار، موچه و چه مه ن زار	مه زرا
مهیره، په نیری لورک لی نه گیراو	مه یله
ئازاله شهرا	میرخاس
ئاسنی پاژنه ی سوار	مامزه
به ره ره کانی	مله
که له زه پ، ملقه وی	ملهور
چینه قوری دیوار، گلمه ته قوری کزره وه بو،	موره

مولگه جیگای مولدانی گاران له نیوه روایاندا، جیگه ی مول .

نون

ناپوخت	پیس و پوخل، کاربلاو
نسیی و نهزار	سیبه، جیگه یه ک، له بهرزی شاخ و کیودا که بهر سیبه ره و که متر تاوی لی ده دا
نهی	منع، گیرانه وه، دست به سینگه وه نان
نهزان	نه قام، بی زانست، بی فهره ننگ، نه خوینده وار .
ناف	ناو، ناوه وه، داخل
نوک	جوړه دانه و ئله یه که
نیری	بزی نی، نیری و بهران، بزی نی و مهربی نی ره
نقیشک	که ره، روئی که ره
نیقه ک	ناوه راستی پاتول، یا ده رپی، نیقه که ده رپی
نزار	به شی باکور و یالی کیو
نوبه دار	نیگه هبان
نیچر	راو، شکار، نه چیر، نه خچیر، نیچر و نه چیره وان
وهندا	گوم، نادیار، غایب
نیگار	مه عشوقه، دم و چاو، سهرو سورهت
نابی	ناشی
نهینی	نادیار
ناخ	بن، قولایی، ناخی دهرون، قولایی دل و هه ناو.
نه عاملاو	نه پهروه راو .
نهوم	بال خانه، قاتی خانو
نیسکه	سه ره هل ته کاندنی ته سب

۵۱ - باوی کوردده واری

نیل دان	جو شاندنی ئاگر
نَسار	قه دپالی کیو، خووری که م لی بکه وی، نسرم، بی خووره تاو
نامیلکه	نامه ی بچکوله
نه سمرپو	کون نه کراو، نه سوراو
نزار	له ر، کز
نای بزرکینی	لیی هه له نابی، پته پت ناکات
ناوه رۆک	ناواخن، موخته وا
نه بان	نامو، خونه گر، خو بویر
نه هیزرین	دانه سه پین، دانه هیزرین، پان نه بنه وه
نقیم	موروی بهر مورروی نیو ملوینکه، پیروزه و یاقوتی نیو نه نگوستیله
نه ده لینی	نه ی داته وه، ئاونه دا
ناکالته وه	لینه هاتن، پیوه ی نایی
نه هاتی	نه دامه ت، بو نه هات
نامو	غه واره، بیانی، بیگانه، خونه گر
نان بده	دل ئاوا، دل گو شاد
نیاز	رجا، نیازم پیته کارم پیته
نزا	دوعای چاک و باش
نمرود	نمرود: شاریکه له باشور و ویرانه که ی له ۴ کیلومتری سه لامیه ی عیراقه و شهلمنه صر سازی داوه. ناز ناوی پاتشای که لده (بابل) ه ناوی نینوس، که شاری بابل نه و سازی داوه و له گه ل چه زره تی ئیبراهیم دژ بوه، عه بدوللا کوری عومه ر رای که یاندوه، که ره ئیسی هه یئت موحا که مه کارانی ئیبراهیم، کورد و ناوی هویون بووه، له بن ئایه ی و حرقوه و انصروا، الهتیکم (سوره ی نه نبیا ئایه تی ۶۸) و کتیبی زانایانی کورد ج ۲، پهره ی ۲۲۱ ج ۴ و ۵ نوسراوی (شه پۆل) ته فیسیری صاوی، که شاف، به یزاوی. ئایه تی ۱۶ سوره ی فه تحیش له

بابهت سه لابهت، تازایی و نه بهزی کورده وه نازل بووه: ته فسیری ئیبنی که سیر له قه ولی پیغه میهره وه دلّی: له تاریفی قهومی کوردی کاله موین نازل بوه، ته فسیری ئه لمیزان، ته فسیری روح المعانی، الاصابه فی ته مییزی ته سمای سه حابه، حهرفی جیم شه پۆل.

واو:

توانا، هیز، قهوهت	وزه
بی لیبان، دودل	واز وازی
زریوار و زریاییکه له خوڤ هه لاتی آسیای گچکه دایه، له فه لاتی ئه رمه نستا و له ناو خاکی کورده واری دایه و ۳۶۹۰ کیلومتری چار گوشه یان و به رینه و ۱۰۰ میتریش قووله	وان
واته، قسه، که وایی، یانی مانا، یه عنی	واتا
زه میری سیهه م که سی کویه، وه کو: وان ده گوت	وان
باران هه ر و کوران ته فه رمی: له گه ل سایه قه ی پاش وه شتا	وهشت
هیزی خوایی	و دم
کیلانه وه ی زه وی	وه رد
منالی له بجرده سته	وه رو پیرکه
سه ره تای خه و داگرتن	وه نه وز
ره گه ل، ده گه ل	و پیرا
خه م، کسه ر	ول
دراوی ورده، ورده پاره	ورده
مه وسیم	وه رز
هیز، ده سه لات، قهوهت	وزه

۵۳ - باوی کورده واری

وَلَسَاتِ وَشَكَلَ
تازال، پاتال، مهرو مالآت
لکیداری وشکه دار - وشکه دار - چربی و چالی ویشک
وردبونه وه
سرنجدان، دیقته کردن
ونوس
ناوه بو دوه مین سه یاره ی مه نزومی خوړی که له نیوان عوتارید (په ران)
وزه وی دایه
ونوس
(رَبَّةُ النُّوعِ) جوانی و ئه وین و شادی وره سه نی یه لای رومیه کانی خوړ ئاوی
کون (کونه لاتینی به کان) که هاولفی ئافرودیت: (ئیلاهی جوانی و ئه وینه له
یونانی کونا)
فینوس: ئافرودیت (خواژنی جوانی) ئه ستیره ی زوهره، ههروه کو ماموستای
عه شق و دل تهر ئه لی:
ئه ی گه وره کچی (زه ووس)!
خوشکه جوانه که ی (فینوس)
زه ووس: باوه گه وره ی خواکان (بته کان) ی یونانی کونه
زوهره: فینوس، ئه ستیره یه کی گه ش: (گه لاویژ)
گوران.
به له عنوت بی زوهره ی جوانی سروشتی
دائه فلیقی هه ر دلی که و ته مستی!...

هی:

هَو
بیانو، سه به ب
هه له ت
ئاسته م، زه خست، لیژی سخت
هیما
هه ی
هه ر

مه لهنه -	هه ريم
نسي داويته، نسي داري كيۆ	هيسي
لباد مال	هولوان
هوپاني، به يه ك پي حه لوا كردن، كايه مندالانه يه .	هه لوا
ئيتلاع، ئاگاداري، خه بهر	هاي
زار	هه زار
هه يف، مانگ	هيف
هيمن، ئارام	هيدى
ته ناقي چادر	هه بن
به نرخ	هيزا
تاف، خول ده ور	هه ره ت
ديوه خان	هه وده
ئادينه، جومعه، هه ينو	هه يني
يارمه تي دان به كوۆ	هه ره وه ز
جيا كردنه وه، هاويز، هه لاوازين	هه لاواردن
مايه، هه وينى ماست بو شير، بو ماست چا كردن، بو هه وينه، بو يينه	هه وين
لق و پوپ، كژوگيا	هه زگه ل
زانا، بليمه ت، زورزان، زورزانا، شاعير، قه سيده، عيلات، عه شايير، پارچه	هوزان
شيعريك .	
خه يار، هاروى ناوى زانا يه كى ئينگليسى يه كه نه زه ريه ي گه رانى خويني ...	هاروى
ده ربريوه	
تيل گوشى زيرينگه ر، پارچه پولايه كى كون كونه زيرينگه ران تاله زيرى پي	هه تينه
ده گوشن و پي راست ده كه نه وه .	

۵۵ - باوی کورده واری

به رین، گوشاد	هراو
جه نکه، پرابی	هه ره مه
که لا و پوشی سه ر ئالودار	هه لاش
به نینوک هه لوه راندن	هه لپرواندن
هیشتا	هیمان
ته نه فوس، نه ک ئاخ	هه ناسه
دیوه خان، جیگی په زو ئازهل، هوئی مهر	هوئی
خه تی جوت	هیل
که وه دار، یا ئیسک به گور یسه وه	هیچک
تری	هه نگور
هه ر خوی حه ساو	هه مه کاره
رژدوسه سخت	هه له موت
جیا کراوه	هه لپو واردو
بیر، میشک	هزر
ده رک، تووانه وه	هه زم
لوت به لوت ته وه نان، سه ره نگرئی بردن، سه رسم دان	هه له نگو تن
ده رکه وی، رابکا	هه لی
ده رکه وتن، را کردن	هه لاتن
ده چیته سه ری، که فده کابو سه ری، شیر ه که، هه لده چی	هه لده چی
بوئیژ، شاعیر، که سه که شیعری خه لک به گورانی ده لی،	هوژانفان
واژه په که له نه ور وژاندا ده گو تری به مانا ئهی ئا گر، ئا گرانه	هه ته ری
سه به ب، عیلله ت	هو
سه لیدان، نیژیک بونه وه	هاتنه لا

به‌رز یونه‌وه، تهره‌قی کردن، ودر گرتن، به‌په‌له هه‌لدانه قسه	هه‌لدان
پیرک، که‌پری ناوهره‌ز و بیستان	هه‌رزال
میش هه‌نگوین، کرمیکه له پیستی مالاتی به‌رز ئه‌دا، کومه‌لیکی زور، ناز، ده‌لالی، گزی و فزی و به‌زم و ئاهه‌نگ -	هه‌نگ
ته‌قالادان، تیکۆشان، خه‌بات کردن، خه‌بتین	هه‌ولدان
لیک جیا کردنه‌وه	هه‌لاواردن
گرتی به‌ربون، شه‌پوهه‌راقه‌ومان	هه‌لیسان
وه‌ته‌نگ هه‌لیان، ده‌نگی مانگا	هه‌وره
ئه‌بو به‌کر محهمه‌د کورپی عه‌بدولمه‌لیک کورپی محهمه‌د کوری محهمه‌د - قیسی، پزیشک، فه‌یله‌سوف، شاعیر، وه‌زیر، فه‌قیه ئه‌ندولوسی. ده‌لین: له‌نیوان سا‌له‌کانی: ۴۹۵ تا ۵۰۵ مانگی ۱۱۰۲ تا ۱۱۱۱ زاینی له‌دایک بوه‌ و له‌ ۵۸۱ مانگی و ۱۱۸۵ زاینی وه‌فاتی کردوه و حه‌یی کورپی یه‌قزانی نوسیوه، شه‌پولیش ته‌رجه‌مه‌ی کردوه، به‌کوردی و چاپیش کراوه و ره‌نگینه (شه‌پۆل)	ئیبنی توفه‌یل
ئوگر، خوپیوه‌گر	هه‌وگر
برویش	هه‌روش
فینک	هه‌ونک
چریکه‌ی شادی	هه‌ی هه‌لات
	بی:
دۆست، هاوال، دل‌به‌ر، به‌ختیارخواهن، پاشگریکه واتای چاوگه‌یی ئه‌دا به‌ واژه، یائه‌یکاته ئیسمی مه‌صدر (بریار، پرسیار، کریار، جوتیار)	یار
مال، خانو، جیگه‌ی حه‌سان وه، ئیداره	یانه
وینجه	یونجه

۵۷ - باوی کورده واری

دیل، گیراو، له شهردا، بیچاره، بهسته زمان	یه خسیر
ریکی و دوستانه تی	یه کبون
بی دره ننگ، بی یه ک و دو، دهس به جی، چهله حانی کردن	یه ک و دو
ماشین ره وه	یه واژی
باسک، بهزایی تهسک و درپژی شاخ،	یال
نیشانه ی کوّیه	یه یل
کایه، شوخی . شه پۆل	یاری

به ناوی خوای به خشه رو دلاواو دل لاوین سه ره تا

مرؤف له سه ره تای په یدابونیه وه له سونگه ی غه رایزیکه وه که له گه ل بونیدا به دی هاتووه و خولقاوه و گونجاوه. ئوگری ئه نبوزه نی و مادیات و به دهس هینانی چیژه و خوشی له شو لار بووه، به تاییه ت له م روژ گاره دا که تیکنیک بوته هوئی به دیهینانی شتی نوئی و هوئی ژبانی خوش. ئه م بوکشان و ئوگر بونه زیاتر په ره ی گرتووه و له هه ندی کورپوکومه لگای روژاوا پیدا، خه لک له زه لی چه قیون که به ژبان ناوی ئه به ن و ناتوانن خوئی لی رزگار بکه ن.

قسه له مرؤف و مافی مرؤف زور دیته به رگوئی، به لام به کرده وه، که متر نمونه ی گیردی. ئه م هه موه کوشتن و برین و له سیداره دانه، یا ئه و هه موه قره و شه ره گه رکه و جه نگی سوتینه رانه که به درژیایی میژو به هوئی با هوئی هه ندی خوین و خوویست و قین له دلانه وه رو ئه داو روی داوه یاقه و ماوه، بو وینه هه له بجه ی سوتا و به بوئی سییانورو بوئی خه رده ل و گازی شیمیایی که به هوئی سه دامی عه ره بی ئه فله قی ئه و شارو مه لبه نده پیرپیت و به ره که ته، بووه هیرو شیمای کوردستان.

دیاره علوم و زانینی مادی و ئه نبوزه نی له لایه که وه مرؤفی گه یاندو ته دوندولوتکه ی پیشکه وتن و ئه و هه موه که ره سته ی سروشت و خو رسکه ی ده سه مو کرده و له لایین دیکه یشه وه ئه م دوژینه وانه و ئه م په دیدانه بونه ته هو که زورتر خه لک به ره و ئامانجی مادی و ئه نبوزه نی برؤن و هه ده ف و ئامانجی مه عنه وی، راستی، دروستی، ئیعتما د به خو، خو به که م زانین، چاکه و چاکه کردن، میهر، مه جبه ت، سه فا، وه فا به عه هد، ته وه کول به خوا، که روژی له سونگه ی رابه رایه تی پیشه وایانی دینی، فه لاسیفه و زانایانی عیلم و زانینی خو و ئه خلایقی چاک و پاک و عیرفان و خواناسی دا، له پله یی سه ر سه ره وه بو، دا

که وتوووه و نزم بۆتهوه.

خۆزیا به پیتی سه رکه وتنی زانستی نه بوژهنی، مرۆف له باری مه عنهوی و خوو ئاکاری چاکیشهوه، سه ره ده کهوت، هه رچه نده ته مه دژواره، به لام به ئاوپردانهوه بۆ سه ر ئاینی به راستی، خۆ دزینهوه، له بیرو باوه ری پوچ و بی کاکله، ته م ئاره زوه، ناشیا ونیه، ته م هیوا به، هه یه، که: خاوه ن بیرو راو بیروه ران و زانایانی علوم ی ته خلاق ی له م ریگایه دا، زۆر تر گرینگی و سه رنج بده ن و ورد بنه وه و ته رح و گه لاله ی پید او یست بۆ ئارا و قارا گرتنی گیان و رۆح ی بیه ره راری خه لکی له سه ته ی ته تو مدا هو یه ک بدۆزنه وه که هو ی ئارام گرتن بی.

له ته بو سه عید ته بولخه یر ده گیر ته وه که له بابه ت ژیا نه وه فه رموبه تی:

زندگی چیست؟ خون دل خوردن

پشت دیوار آرزو مردن

گفت: نه. زندگی در صدف خویش گوهر ساختن است

در دل شعله فرو رفتن و نگداختن است

معجز زنده دلان خواب پریشانی نیست

در همین خاک جهانی دگر ساختن است

به لئی ژین و ژیان خوئینی دل خواردن و مردن له پشت دیواری ئاره زوو خۆزیا و بریادانییه، ژیا ن ته وه یه مرۆف له ده رونی خۆیدا گه وه ره رو دوپ و مرواری ساز بدا و خۆی بتوینیتته وه، تا خه لک له به رو بوی بحه سیتته وه دیاره به م جوړه ده چیتته نیو ئاگردانی قال بون و نایشتوینته وه، هه ره وه ک به ردی بلورین که ده هار درئی و شوشه و پیاله و ئاو خۆری جوان و ره نگینی لی ساز ته درئی وای، به سه ردئی و له ناو ناچی، ته مه یه کش گیر ی دل زیندوان، که له م سه ر ئاخه، ئاخ و جیهانی دیکه ساز ته دهن تا خه لک ژینوینی بکه ن بۆ ژیا نی که هو ی شادی و خو شی و بژوینی و حه سانه وه و ئارام گرتن بی.

نازیران، خوښه‌ران، دوستان وهرن لهم جیهانه، فانیه‌دا چنه‌دهم و کاویک بچینه بیرکردنه‌وه و نامانجی خوښان لهم هم‌مووه قره‌قره وکیشه‌کیشه، بدوژینه‌وه، که بوکوی ده‌چین و چمان ده‌وی، نه‌گه‌ر ژبان هرثم چنه‌شهو خه‌وتن و به‌روژ هه‌ستانه‌یه و لامان‌وا بی که به‌مردن هه‌مو شتی ته‌واو ده‌بی و نه‌بی لهم دنیا‌یه‌دا تاما‌ین خو‌ش و باش رابو‌یرین؟ نه‌مه‌ئیده‌یه‌که، به‌راوه‌ژوی بیرو‌رای زوربه‌ی زانایان و پیشه‌وایانی دینی و بیروه‌رانه‌ودیاره‌ژینی ناوا نه‌بی به‌ژیانی ناژه‌لی و حه‌یوانی ناو بی‌ی.

جا‌که‌وا‌یه، وهرن له‌زمینی که‌لک‌وه‌رگرتن له‌به‌ره‌می شارستانی و ژبار، مه‌عنه‌ویه‌تی خوښان، که‌وه‌دیعوه‌ئهمانه‌تی خوا‌یه، ته‌سه‌ل و غه‌نی بکه‌ین و به‌رئنگای راست و دروستی خوادا برو‌ین، نه‌م قسانه‌که‌مرؤف له‌ژباندا چی ده‌وی، منی خسته‌ئهم بی‌ره‌که‌هه‌ندی مه‌به‌ستی جوانو‌گول بژیر له‌قورئان و فه‌رموده‌و قسه‌ی زانایان و دانایان و پسپورانی خو‌و نه‌خلاق‌ی چاک، هه‌ل بژیم و بیخه‌مه‌به‌رچاوی ئو‌گر دارانی کورد زمان‌ی خو‌یشه‌ویست، به‌وه‌یوا‌یه‌ی به‌که‌لک و په‌سه‌ند، بی.

نازیران نه‌م کتیبه‌له‌راستیدا به‌رگی دومی کتیبه‌ی دین و نه‌ده‌ب یا قسه‌ی داب‌یژراوی و‌یژاوه‌ری پاراوی زوانی کوردی‌یه، که‌له‌به‌هاری ۱۳۶۲ی هه‌تاوی له‌لایه‌ن مه‌تبعاتی عه‌تایی له‌تاران له‌ژیرناوی (فره‌نگ اسلامی ۲۰) له‌چا‌پدراوه‌و به‌رگی دوهم داگری نه‌م مه‌به‌ستانه‌یه: یه‌کیه‌تی و بانگ‌کردن بو‌یه‌کبون، ئیعترافی میژوزانان و زانایان، تی روانینیک بو‌ناسینی جوانی، نه‌وروز، تازه‌بونه‌وه‌ی بیروه‌وه‌ری گه‌وره‌ی خزمایه‌تی ئینسان و سروشت و خورسکه، دین و نه‌ده‌ب، واتای نه‌م چنه‌ئایه‌ته، مرؤف ئازاده، مرؤف خاوه‌نی نامانجه، ئازادی و هه‌لدانی مرؤفانی، چریکه‌ی پیاو‌چاکان، په‌ندو چریکه‌ی ته‌مسیلی، چنه‌نو‌کته، چریکه‌ی مردن و بی ده‌سه‌لاتی مرؤف، لی‌کو‌لینه‌وه‌یه‌ک له‌سه‌رمیشکات‌الانواری ئیمام محمه‌د غه‌زالی، کژ، یا به‌شی دوهم، به‌شی سی‌وهم،

ناسیاوی له گهل قورثانا، نیمه و قورثان، کارشکینی دوپوه کان، هیزی یه زدانی و هیزی نه فسانی، نیمه و قورثان و پیگه یشتن.

خوینهرانی به ریز نه گهر مه به سته کانی نه م په راوه گیراو په سهند و به که لک بی، له لوتف و رحمتی خوی بزانت، نه گهر که م و کورپی و هه له یشی تیدابو له م نه داره که م هیزه وهی بزانت و هه له م بو پینه و په رو بکه ن، به هیوای سهر که وتن و به خته وهری بو هه موان (شه پؤل) سی شه مه ۲۵/۸/۱۳۷۲ی هه تاوی و ۲۵ سهر ماوه زی ۲۶۰۵ ک و یه که می ج ۲ سالی ۱۴۱۴ی مانگی و ۱۶ی نوامبری ۱۹۹۳ی زاینی تاران.

شه پؤل: دوکتور محمه د صالح ئیبراهیمی نه ندای هه یته تی عیلمی زانینگه (دانشگاه مذاهب اسلامی) له تاران.

تی روانینگ بو ناسینی جوانی

ئەوێ بەر لە هەموو شتیکی دیتە بەر چاوی، ئەم نوکتە یە، کە ناسینی جوانی و زیبایی، بە شیکە لە سیستمی بیرو باوهری فەلسەفی خوراوا کە چەن لایەنی پەرەدار ئەوێ گرتۆتە بەر، وە زۆری لە بیرە وەرانی خوراوی بە خۆی وە خەریک کردو، باس و خواسی نەزەری هونەر بو هونەر خویشی ئانە و یە تی هە یە، وە فەیلە سوفان لە و بابە تە وە، کە فەیلە سوفن لە باسی نەزەری هونەر دا Art توێژانە وە و لیکۆلێتە وە و یا سیکیان بە ناو «جوان ناسی یا زیبا ناسی» بە دی هینا وە. بە واتایی تر «زیبانا سی Aesthetic هەر وە کو دیواریکە، پایە کانی ئە وە، سیستم Systeme ی فەلسەفی تایبە تی فەیلە سوفیکە، دیارە هەر چتی کە توانیبیتی لە گەل بیرا پپۆە ند پە یا بکا، کە و تۆتە بەر سەرنج و لیکۆلێتە وە ی فەیلە سوفان و بیریان لی کردۆتە وە، جا بەم دە لیلە، لە رامیاریدا، فەلسە فە ی سیاسەت و لە زانستدا فەلسە فە ی زانست و لە هونەریشدا فەلسە فە ی هونەریان، بە دی هینا وە.

هەندی لە زانایان واتای جوانی و زیبایی یان ئابەمجۆرە بە یان کردو: زیبا و جوان چتیکی، لە روانگای فەلسەفە ئە شیا دا لە بەر چاوی دە گیردری و نە تیجە شی بە دی هینانی شادی و سرورە

له ناخی دل و دهرونی خه لکدا.

بوچی قسه له هونه ر و مهبانی ناسی ته کری؟ سهرنجی بیرورای (با کلیر Bacler) ته دین که یه کی له فله سوفانی هاو چاخه، با کلیر، سی بیرورای هه یه:

۱- «هونه ر به وینه ی که ره سته ی له زهت» هندی ده لین که ته گهر هونه ر چتیکه و واقعیه تی هه یه، ته بی و هها ته فسیر بکری، که بو شادی و له زه تی مروف وجودی هه یه.

۲- «هونه ر به ناوی ریگای گه یشتن به واقعیه تی پشتی ته جره به و ته زمون، زوری له فله سوفان له هونه ردا هو به کیان دیوه، که به کومه گی ته وه، ده سمان ته گاته شتی، وه به ره مه که ی شتیکه له وزه ی زانست و زانین Scince و ته زمونی (Exprience) مروف به دهره.

۳- هونه ر به وینه ی به یانی بته و بونی ته زمون» تم بیرورایه هونه ر به شتی ریشه دار، له تار و پوی ته زموندا ته زانی، جا که وایی هونه ر ته زمونیکه، که ناگاداران، سر له نوی شکل و دیمه نی گرتوه.

سهره رای ته مه، هه ر کامه له ته زمونه کانی (Exprience) زیبا ناسانه و هونه ری نیمه، ته توانی یه ک واتای خوو ته خلاقی (Ethical) بو ه بی و ته مهش موجه ویزی تره بو قسه کردن له هونه ر.

هندی له جوان ناسان پروایان وایه، که ته خلاقی روماننسیه کانی "Romantism" له رومان و چریکه کانیدا داوه ته بهر سهرنج، نیستا وزه ی زانستی "Powerofscin" ریگایه کی بو به دی هیئانی بزاره و نه غدی "Critic" زیبایی ناسانه کردو ته وه.

به راستی ههروایه که ریچارد "Richardse" وتویه تی: هونه روه به حالاتی دهرونی نیمه شکل و دیمه ن ته به خشی.

۱ - (موعجه می فلسفه فی ج ۱ دوکتور جمیل صلیبا)

۲ - (قسه به ک له سهر فلسفه فی جاستوس با کلیر ته رجمه می جه لاله دین ته علم).

وه ئهم حاله تانه له واتاي پرو ته ژين، باوه كو ئهم واتايا نه له نيزامی زانستيدا جيگايان بو نيه، بهلام بى گومان له نهفسى واقعيه تدا شوينيان بو ههيه، بهمجوره يه ك شوينه وارى هونهرى هوويه كه، بورا كه ياندنى مه عريفهت، وه زور جار ئه مه خوئى هوئى موكاشه فه وده رخشته. رىچارده ئه ئى: كه ئه سپارده ي ره خنه گرانه كه لهم بيرورايه، پشتيوانى بكن و نهم و ئيتزامى پى بيه خشن^۱.

ئه بى بزانيه كه جوان و زيبا چتيكه به ناوى شادى گشتى ده خريته بهر چاو ونومايشت ئه درى «رسته يه ك كه باكلير زياتر له «كانت» له سهرى سوره و پى بو دانه گرى. ئه بى تى بگه ين له ته واوى دنيا حاسلى يه ك جوانى و زيبايى مو تله فه كه ته نيا به هوئى ئه شق و ئه وينيك كه له خودى ئه شيا، داي ئه نى هوئى ئه شيايه، مه له كوتى ترين، جوانى و زيبايى و ئه سلن كاملترينى ئه وه، داگرى رازه، نه ترسيم و حه قيقه تى، بلين كه زيبا نه بى، بيچگه له يه ك كه مه ي مه نتقى له زيهندا "Mind" چتى ترينه..

جوانى و زيبايى حه قيقه تيكى پته وه، كه جوان و شياوى ئه و ناوه يه و جا ههر به م به لگه يه هونهر ته جهلى هه ستيكى پاك و خاوينه، كه مروف ئه وانه ي ئازمون كردوه^۲.

دياره ئه وه ي كه، (لئون توليستوى) به هه ستى پاكى، ناو بردوه، ته عبير له هونهرى روژگارى تازه يه و ئه گهر قه بولمان بى، كه به ته عبير - ي «هيگل» جوانى خو رسك كه هونهر، به رداشتيكه له وه، داراي كه م و كورپى يه كى زوره^۳.

ته نانهت ئه گهر برواشمان وه كو ئه فلاتون و ابى، كه هونهرى واقيعى ده ننگ دانه وه ي گرينگى ئه زه لى ئه شيايه^۴.

ئو ساعه زه مه تى هونهر زياتر ده كرئته وه، باوه كو «ديدرو و كانت لهم بابا ته وه

۱ - (فلاسيفه ي گه وره ئه ندره كرسون ته رجه مه ي كازم عيمادى)

۲ - (هونهر چيه؟ لئون توليستوى ته رجه مه ي كاوده ده هگان)

۳ - (فلسه فه ي هيگل و.ت. ئيستيس ته رجه مه ي دوكتور عينابهت)

۴ - (نه قدى ئه ده بى نوئى دوكتور محمه د غه نه مى هيلال)

موخاله فەتیان کردووە.

جا ئەگەر بیروورایی وەها ئارمانجی مان لە بابەت هونەرەووە پەیا کرد، ئەو سا ئەزانین کە زیبایی و جەمالی کە مەتلۆبی، عارف و خواناسە، زۆر بەنرخ ترە لەوێ کە هونەرەوەر بەدوی کەوتووە.

لەبەر ئەوەی خواناسان بەدوی زیبایی و جوانی مۆتلەقەوون و ئەوەیش جوانی و زیبایی یە کێ دیکە یە کە لە یە ک تەتەلە ی هونەری دا مۆتەسە ورنیە.

ئەو جوانی یە، هیچ جوړە شکلیک ناگری، و بە هیچ جوړە جوانیە ک پەسەند نا کری و لە نیو دڵ و دەرونی ئەشیادا شار دراو تەووە تەنیا لە نیو دەرونی هەندی مۆفدا خو دەنوینی، نە ک لە یە ک تەتەلە ی هونەری دا.

هونەر: هونەری بەرپرس و نەخش و رۆلی ئەو، لەراگە یاندن دا:

هونەری بەرپرس و جسن و رەسەن ئەبی لەسەر چاوەی بەرزی دڵ و دەرونی هەلقۆلی و تافگە و فەوارە بکا و لەریگای ئەندام و حەواس ی خوێوە و بەگاتە جیهانی مەحسوسات، لەواقیعدا هەستی جوانی و زیبایی لە وجودی هونەر مەندەو بەجێتە نیو دنیای دەرهووە بە جوانی و خوشیکی خوێ دای پۆشی و بی رازییتەووە جوان جوانی بکاو بی خزینیتە ناو دڵ و دەرونی ئەم و ئەو، بە واتایی تر: هونەری واقعی بریەتی یە لەتەجەلی هەست لە قالبی مەحسوسدا، چونکا هیچ تاکیک لەبەرە ی مۆف خالی لە هەست نەبووە و نایش بی، تەنانەت پلە ی کزبونی ئەو لەبی زەوق ترینی تاکیشدا هە یە، جا کە وایی محالە کە سی بیرو لەش و لاری سالم و ساغ بی و کە چی بی هەست بی.

بەشقم دارای هەستگەلی جیا جیایی، چونکا هەست چتیکە حەتمی و لەزەروریاتی ژبانی بەشەر و مۆفانی یە، لەبەر ئەمە ئەبی بلین: کە هیچ بیر باوەر و ئەندیشه یە ک لە میژودا نەنوسراو و نە گەشتو تە نیو قولایی کۆر و کۆمەلگا و نایشگا، مەگەر لە گەل هونەر ئاویتە بی و

۱ - (نەقلی ئەدەبی نوێ، دوکتور محەمەد غەنەمی هیلال)

سهر وازکا، سهر او، وههر شه تاو دا
وهسهر سهوزهی پاک ئال و ئه صحاو دا
تا بدا پرتهو، وهسهر، وجودا
ئیمان له ئه سرار، ئه هل شهوودا
سهر وهران، زانایان و هوژانفان و میوانانی بهریز، درود وره حمه تی خواتان له سربیی
ئیمه ده مانه نوی هندی له باره ی بیرو باوه ری چه کیم مه وله وی له بابه ت زانستی که لام و ماورای
ته بیعت و خوړسک بو ئیوه ی بهریزان بدوین^۱:
مه ولانا چه کیم مه وله وی مه عدومی له بابه ت هوه که وجودی خوا (اظهر اشیا به، یعنی
الظاهر بذاته والمظهر لغيره) به و خوایش عینی وجوده و نیازی به تاریخ نیه، فهر مویه تی:

هونه و شیعر:

۱- زهی نادان که او خو رشید تابان بنور شمع جوید در بیابان^۲
میان اهل دل ای دل، خودا را خود آرادان، تو مدلول خدا را
پس آنکه گو خدایی گر نبودی بشو، پس شد، بما کی (رخ) نمودی^۳
۲- له بابه ت روه یه تی خوی گه وره شدا ده لی:

شیعر:

تَفَضَّلْ بِالْعَجَلِ بِالْكَاسِ سَاقِي^۴ صه فای (مه ی) نماید وَجِهَ باقی
زدیده زنگی ظلمت را زداید دلم تصدیق رؤیت را نماید
در این نشأه با مکانش بگویم در آن نشأه وقوعش را بگویم

چه کیم مه وله وی کورد کیه؟

ناوی سهید عهبدوو ره حیم ناودار به حوسه یینی کوری مه لا سه عید له به ره ی ملا یوسف جان

۱- ئهم باسه بو کوئنگره ی ریژ دانان و یادی مه وکه وی کورد ناماده کراوه که له شاری سه قزا له ۹ تا ۱۹ ئه ژرمانانی
۱۳۷۱ ی هتاوی پیک هاتبوو.
۲- گو یا ئهم شیعه ی له شیخی شه بوسته ری وه رگرتوه.
۳- اشاره به آبه کن فیکون، الفوائح یا عقیده ی فارس مه ولوی کورد.
۴- شاهوکیویکی به رزو خوش ناوو هه وایه که له باشوری روژاوا ی شاری سنه و باکوری روژاوا ی کرماندا به.

کوری عدلامه‌ی گوره‌ی کورد (مه‌لابوه کر - ی موصه‌نیفه^۱ که ده‌چینه‌وه سه‌ر خواناسی مه‌زن سه‌ید محمه‌د زاهید ناودار به (پیر خدر - ی شاهویی).

مه‌وله‌وی له ۲۱ی مانگی له سه‌ر شاته‌ی، تاوه‌گۆزی مه‌لبندی جووانرو، له کوردستانی ئیران له نیو بنه‌ما له یه‌کی زاناو به‌رز له سالی ۱۲۲۱ له دایک بوه‌و ناز ناوی شیعی مه‌عدومی یه‌و له ناو خه‌لکیشدا به مه‌وله‌وی به ناو بانگه.

مه‌وله‌وی هه‌ر وه کوگشت مه‌لاو فه‌قیی ناو کورده‌واری به کوردستادا ده‌گه‌ری و لای مه‌لاچاک و زاناکان له هه‌ورامان، مه‌ریوان، سنه، سابلاغ و سوله‌یمانی، زانست و مه‌عارفی ئیسلامی ده‌خوینی و دوا‌ی شاره‌زا بوون له سه‌رف، نه‌حو، به‌لاغه، به‌یان، مه‌نتیق و فلسفه، (فقه و اصول فقه) که‌لام و ته‌فسیری قورئاندا، لای زانای گوره: مه‌لا ره‌حمان نودشه‌یی موفتی سوله‌یمانی، عیراقتی ئه‌و زه‌مانه ئیجازه‌ی عیلمی ئیفتا و ئیجتهد و ته‌دریسی مه‌عارف وه‌رده‌گری.

حه‌کیم مه‌وله‌وی کورد

به سه‌رنج دان و ورد بونه‌وه له زانستی که‌لام و ئارای مووته که‌لیمان که زو‌ریشی هه‌ز له مه‌بانی و مه‌عارفی ئیسلامی کردوه، ئه‌وه‌یه که له مه‌به‌ستی ئیسلامی دا، بوته‌خواه‌ن نه‌زر، هه‌رچه‌ند مه‌وله‌وی له زانستی که‌لام دا تا‌بیعی فیرگه‌ی ئه‌شعری بوه، به‌لام له زو‌ر مه‌سائیلدا، نه‌تیجه‌ی (تَبَّعَاتِي) خو‌ی له رسته‌و عباره‌تی جوان و پر‌واتا به پیحه‌وانه‌ی، بیرو رای عامه‌ی خه‌لک به‌یان کردوه.

ده‌گیرنه‌وه: جاریکیان له سنه غولامشاخان والی کوردستان (ئه‌مانه‌للاخان) واتای ئه‌م ئایاته‌ی لی ده‌پرستینه‌وه (كُلُّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ^۲ عه‌لامه مه‌وله‌وی له وه‌لامدا ده‌لی: خوا له سه‌ر دوندی کیوی ته‌زه‌له‌وه روی کرده ده‌شتی ته‌به‌دو صو‌ر جزئیات) هه‌ر وه‌کو، میگه‌له‌په‌زی له به‌رانبه‌ر شواندا، له به‌رامبه‌ری عیلمی خو‌ی را‌گرتبو و گو‌چانی قه‌زایشی گرتبو به ده‌سه‌وه‌و به‌ده‌ستی قودره‌تی خو‌ی به‌هو‌ی ئه‌و گو‌چانه، هه‌ر یه‌کی له‌وانه‌ی بو مه‌به‌ستی تاییه‌ت دیاری و

۱ - مه‌لا ئه‌بو باکر چو‌ری بوه، له به‌ر ئه‌وه‌ی کتییی زو‌ر نوسیه له دنیای عوسمانیدا به موصه‌نیف ناو دار بوه.

۲ - سو ره‌ی الرحمان ئایه‌تی ۲۹.

نیشانه کرد بو، ئیستا هه مو روژی و هه رکات و ساتی عه یهنه به پیی نیشانه گه لی که نه و زه مانه دیاری کرد بو، کار و باری خوئی به نه نجام ده گه ینی. حه کیم مه وله وی کورد، زور و ورد بین بووه و جوان ترین ته شبیهی له هونه و شیعری خویدا به کار بردوه، بو وینه که فه رمویه تی: گول چون روی تازیر نه زاکه ت پو شان - وه فراوان چون سه یل دیده ی من جوشان ... که له م شیعره دا تورت و نازکی و جوانی گولی به جوانی و زه ریفی گونه و رومه تی تازیزه که ی (ته شبیه) کردوه، هه روا بفرای کوستانی به لافای ئه سرین و فرمیسی ئه وینداره که ی ده شو بهینی ... دیاره کاتی وردینان ئه م شیعری مه وله ی بینن ئیتر بو ته شبیهی عالی و به رزو تهرز هه ر به م شیعره وینه ده هینه وه وه قه ت نالین: (ابو حنیفه کابی یوسف) ده گپ نه وه روژیک خانمیکی جوانجاک داوای دو عای چاوه زار له مه وی ده کاو ئه میش له گه ل دو عا که دا ئه م سی شیعره یشی بو ده نیری:

ته عوید به ند ریشه ی دلّه ی سه د پارهم	به رگش په ره ی جه رگ وه ده رد ئاواره م
توینه ند نازکیت جه حه د ویه ردن	بینایی خه یال راگه ش گوم که ردن
سه فات خه جالّه ت دان وه جامی جه م	دیده ی به د مه ره کس ویش بدیو وه چه م

یانی ده زوی دو عا به سته که ت ره گی باریکی دلّی هه لاهه لامه. به رگه که یشی په ره ی جه رگمه، ئه م نوشته شتیکی باوه، ده نا جوانی تو چاوی خه یالیش نای دوزیته وه، پاکی توئاوینه ی جه مشیدی که م بایه خ کردوه، که هه مو شتیکی له خویدا ئه نوواند، دیاره به م هه موه جوانچاکیه که خوا به تو ی داوه، ئیتر چاوی پیس له باتی ئه وه ی له تو کار بکا، هه ل ده خزی و ده گه ریته وه بو لای خوئی، خوئی، ده نگوی مه وله وی زور باش توانیویه تی که سایه تی و ژیان به ئه شیای بی گیان و غه یری ئینسان بدا که ئه مه خوئی جورئ ئیستعاره یه. (کروچه) له په راوه ی (جوان ناسی) خویدا ده لی: خوورسک له راست هونه ردا ئه بله یه و ئه گه ر مروّف نه ی هینته قسه، لاله، مه وله وی کورد زور چاک ئه م کاره ی کردوه، کاتی به ده رده وه روو ده کاته گول و گیاو ئاو و ئه شیای خوورسک و لیان ده خوازی چرو نه دهن و روشت نه که ن و له غه می ئه ودا

۱- دیوانی مه وله وی به خوش کردنی عه لامه، مه لاکه ریم موده ریس ئیمام شافعی روژگار په ره ی ۲۳۲ چاپی ۱۹۶۱ - ز - (شه پول).

به‌شدار بن که له ئه‌وینداره که‌ی دوورکه‌و توته‌وه (مه‌شینه چین چین، چنور نه‌ کاوان - توخوا
ماتم به‌هاژهی وه‌فراوان - نه‌سیم وه‌س بویه‌ر، وه‌ کو‌ساراندا، - وه‌سه‌ن شانای وه‌لگ
وه‌دیاراندا) مه‌وله‌وی له‌ مه‌سایلی زانست و زانیی که‌لام و مه‌بانی دینی و فه‌ره‌نگ و معارفی
ئیسلامیدا ده‌سه‌لاتی زوری هه‌بوه‌ و سه‌ره‌ رای ئه‌وه‌ی شاعیریکی گه‌وره‌ و (بلامنازغ) بوه‌، له
زانست و (علمی مختلف اسلامیدا) بیره‌ وه‌ریگی مه‌زن و پرمايه‌ بوه‌ و واژه‌ی کوردی و فارسی
و عه‌ره‌بی له‌ ده‌ستیدا هه‌ر وه‌ ک میو‌ وابه‌.

صه‌رفه‌ نه‌زه‌ر له‌ باسی فه‌لسه‌فی و که‌لامی له‌م بابه‌ ته‌وه‌ مه‌وله‌وی به‌ بیرو مه‌شه‌ره‌بی خو‌ی،
ئه‌م ئیدیعایه‌ که‌ خواروئیت ده‌ کری له‌ ریگای ذه‌وق و که‌شف و شه‌ود و عیرفانیه‌وه‌، ئه‌زانی ئه‌م
جو‌ره‌ باسه‌ باوه‌ کو‌یه‌ کیکه‌ له‌ مه‌سه‌له‌ ئاینی سه‌خته‌ کان، به‌لام له‌ باری شیعریشه‌وه‌ پرو ته‌ژین له
واژه‌ی جوان و له‌ سه‌ر زار سوک و خو‌ش.

۳- مه‌له‌وی له‌ بابه‌ت (سه‌به‌ب و مُسَبَّب) ه‌وه‌ ئه‌م قاعیده‌ عیلمی به‌م شیعه‌ره‌ جوان و
ساکارو پرواتیانه‌ ده‌لی:

شیعر:

فلان باوکه، ئه‌وه‌ له‌ ئه‌ولاد له‌ دوای ئه‌ولاد پیی ده‌لین: ئه‌حفاد
له‌ بو‌خاره، هه‌ور له‌ هه‌وره‌ مه‌طه‌ر له‌ مه‌طه‌ر گیا سه‌ر دیریته‌ ده‌ر
موقه‌ده‌م ناوی نریاگه‌ سه‌به‌ب به‌ موئه‌خخه‌ره‌یان ده‌لین: موسه‌به‌ب
هه‌ر دولا هه‌ر خه‌لق ره‌بی هادی‌یه‌ سه‌به‌بی یه‌تیان ئه‌مری عادی‌یه‌
به‌ قودره‌تی حه‌ق عاده‌ت جاری‌یه‌ ئه‌و دیته‌ وجود، ئه‌م دیاری‌یه‌
(یمنکن) ئار بو‌ی ئیحراق هه‌ر نه‌وی یا ئیحراق، وه‌بی ئاگر هه‌لکه‌وی

هیمن له‌م روژگاره‌دا وشکه‌ نه‌زانی واهه‌یه‌، کاتی باسی ته‌رتیبی هه‌لم و هه‌ور و باران و
گیای لابکه‌ی له‌وانه‌یه‌ به‌ کوفری بزانی که‌چی مه‌وله‌وی له‌و روژگاره‌دا به‌م جوانیه‌ قسه‌ی
لیکردون و به‌باشی تیمان ده‌ گه‌ینی و ده‌لی:

شیعر

هه‌ر دولا هه‌ر خه‌لق ره‌بی هادی‌یه‌ سه‌به‌بی یه‌تیان ئه‌مری عادی‌یه‌

مهولهوی چهن شوینه واری زاینی و زانستی زور به نرخی هه یه بهم ناوانهن:

۱- مه نزومه یه ک به ناوی الفضیلة به زمانی عه ره بی له ۲۰۳۱ شیعر دا که له سالی ۱۲۸۵ مانگی دایناوه و ئیمام شافع روژگار: ماموستا مه لا عبدولکه ریم موده ریس شهرحیکی به ناوی (الوسيله فی شرح الفضیله) له سهر نویوه وه له ۱۹۷۲ ی زاینی له بابته ت ته قیده و ئیدئوژیکیه وه به شیوهی فهلسه فی و عیلمی که لام و لیکدانه وه به یانی ریبازه، جیاکان، وه ته حقیق له بابته خواناسیو عیرفان باس ده کاو سهره تا که ی ته مه یه:

شیعر:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ من تاهَ فِيهِ نُهْيَةُ الْحَكِيمِ

۲- العقیده المرضیه: له ته قاید و ئوصولی دین به زبانی کوردی که له ۲۴۵۲ شیعر دایه، (محمی الدین صبر نعیمی کانی مشکانی) کورد له سالی ۱۳۵۲ مانگی دا له گهل عقیده ی فارسی که به (الفوائج) ناسراوه له بهرگیکدا له میصر له چاپی داون مهولهوی له م رساله دا، زانیاری که لام و بیرو باوه ری ئیسلامی فیر خه لک ده کا، به لام له ههر لایه ک سوزیکی بو هاتبی و ده ربیجه یه کی بو شیعر وتن بو کرایته وه و نوری خوی به سهر داباری بی قهریحه ی گولی کردوه و شابه تی جوانی خولقاندوه و خوی و خوینه ریشی نوقمی ده ریای بیرو وردو جوانی خوی کردوه.

زور و اتا و مه عنای پرواتای له واژه ی جوان و ساده وره وان و له بار به کار هیناوه، که مروفی زاناو شاره زا له و کاره شاکارانه ی مهولهوی مات ده بی و سهری سور ده مینئ ته مه یه ش سهره تای عقیده ی مهرزی یه:

شیعر:

زوبده ی عقیده و خولاسه ی که لام ههر له توو بو تووس حه مدو ته نای عام

۳- الفوائج یا عقیده الفارسیه له ۵۲۷ شیعر داو به زمانی فارسی یه، شیعره کانی ته م مه نزومه، وه ک یوسف و زلیخای جامی له سهر وه زنی (مفاعیلن، مفاعیلن، فعولن) داتراوه و یه که م شیعر ی ته مه یه:

۱- تاه: بیربکاته وه - سهرگه ردان، متحیر شود - نُهْيَةُ: ته قل، پایان، نهی کردن.

هونه:

چو بینم در خود از بس روسیاهی ننگجدای آلهی، یا آلهی
لهم شیعره‌دا دو قاعیده‌ی عیلمی: نیدای قهریب و نیدای به‌عید هه‌یه و تاماژه‌یه به‌ثایه‌تی
(نحن اقرب الیه من جبل الورد) سه‌عیدی شیرازیش فہرمویہ‌تی:

هونه:

دوست نزدیکتر از من بمن است وین عجب که من از وی دورم
۴- کومه‌له شیعریک به‌ناوی دیوانی مه‌وله‌وی مه‌عدومی کورد، له ۵۶۴ لاپه‌ره‌دا که له لایه‌ن
ماموستا مه‌لا که‌ریم موده‌یس، موده‌ریس و خه‌تیبی مزگه‌وت و باره‌گا و خانه‌قای چه‌زرتی
عه‌وسی ته‌عزه‌م (قدس سره) له به‌غدا شرح‌کراوه‌له ۱۳۸۰ ی مانگی به‌زمانی کوردی له
چاپ دراوه‌و به‌م شیعره‌ده‌سی پی‌ده‌کا:

ئیمشه و ته‌نیا بی جه‌سته‌ی زه‌بونم دیسان سه‌رواز که‌رد دل‌ئی پر هونم
۵- رساله‌یی له به‌یانی ته‌ریقه‌ی نه‌خشیدا به‌زمانی فارسی

باری کومه‌له‌ی آیه‌تی مه‌وله‌وی:

مه‌وله‌وی هه‌ر وه‌ک باقی شاعران و بیره‌وه‌ران و زانایانی دنیا به‌ه‌ژاری و ده‌سته‌نگی
ژیاوه، به‌لام زور قانع بوه‌وعیزه‌تی نه‌فسی زور بوه‌و قه‌ت ته‌بعی له‌تیف و هونه‌ری زه‌ریفی
خوی وه‌ک هه‌ندی له شاعران بونان و ئاوویک سه‌ری، بو‌ئمه‌یرو پاشا سته‌مکاره‌کان
دانه‌نه‌واندوه و هونه‌ری خوی به (ئهمه‌نی به‌خس) نه‌فروشته‌و ئهم په‌نده کوردی‌یه‌ی کردو‌ته
سه‌ر مه‌شق بو‌خوی که‌ده‌لی: (به‌ه‌لوویی مردن نه‌ک په‌نا به‌قه‌لی رو‌ره‌ش بردن) ته‌نانه
ت کاتی عه‌نبر خاتونی خیزانی که‌یارو دل‌سو‌زو سه‌ر چاوه‌ی ئیلهامی شیعری بوه‌و وه‌فاتی
کردوه، مه‌وله‌وی هه‌ر په‌نای به‌هونه‌رو سو‌زی ده‌رونی خوی بردوه و به‌س.
هه‌رواکاتی له‌دوا تمه‌نیدا سو‌مای چاوی له‌ده‌س ته‌داگو‌شه‌گیر ده‌بی و په‌نا ده‌باته‌به‌ر
هونه‌ری خوی و شکایه‌ت له‌روژگار ده‌کاو ده‌لی:

۱- یانی: که‌وته‌یادی بیچاره‌یی خوی.

ئهم دیوانه‌به‌ته‌رتیبی حه‌رفی ئه‌لف و بی‌ریک و پیک کراوه.

هونہ:

تہدریس و تہقدس تہمجید بی دہنگن ۱ ۲ ۳ ۴ ۵ ۶ ۷ ۸ ۹
پارچہی تالیفات شیخ موہاجیر گرانہن، نیہت موشتہری و تاجر
بال نمہدو تہیر تہحریر وہہمدہ گا وہروی رومدا، گا وہعہجدہ
ٹومہنای دہولت جہ گردین لاوہ ۲ ۳ ۴ ۵ ۶ ۷ ۸ ۹
تہوانای وانای فرمان نہمہندہن ۴ ۵ ۶ ۷ ۸ ۹
سہلہن بینایی دیدہی مہعدوم سہند داخم ہہرئیدہن ٹاخ پہی یاران مہند
بہلام کین بدونہی راکوزر دا شان وہشان شیر قہزا و قہدہر دا
ہہر شیری جہ شیر شیران شیر وہردہن ۱ ۲ ۳ ۴ ۵ ۶ ۷ ۸ ۹
باری ٹہگہر ہہور ٹہلتاف باری پہی مہدہد کاری وہدلدا باری
دیدہی سہر ٹہرشہ دیدہی سیر کافین ۶ ۷ ۸ ۹ ۱۰ ۱۱ ۱۲ ۱۳ ۱۴

مہولانا خالد نہخشبنہندی کہ بہ نہسخہی جامعہ نوسخہی نایغہ ناودارہ لہ یہ کی لہ ٹہشعاری
خویدا لہ واژہی شی کہ بہواتای (رویی) بہ کار براوہ کہلکی وہ گرتوہ و لہ بابہت ہیجرہتی
حہزرتی رہسولہوہ فرمویہتی: (وہسیزدہ ہہنی ٹہو خور جہبینہ - راہی بی کوچ کہرد شین
وہمہدینہ لہ ۱۳ مانگی مہولود لہ روژی ہہینی چوتہ شاری مہدینہ چہند مہسہلہی
فہلسہفی و کہلامی، کہ حہ کیم مہولہوی لیان کولیوہ تہوہ :

- ۱- شیخ عبدالقادر تختی کردستانی ناودار بہ شیخ مہاجر یہ کی لہ زاناکانی کہم وینہی روژکاری خوئی بوہ کہ شہرحیکی فیلہ سو فانہ و عالمانہی لہ (تہذیب الکلام تفتازانی) کردہ، حاشیہ دیوانی مولہوی پہرہی ۱۴۰، مہولہوی ٹہم شیعرانہی بو عہلامہ شیخ و بسم برای شیخ موہاجیر نویسوہ و دہردہ دلّی کردہ کہ سوّمای چاوم لہ دہس داوہ و کہس نیہ ٹہو کتبیانہ بہ دہرس بلیتہوہ.
- ۲- امنای دولت از ہر طرف، در انتظارند.
- ۳- چشم براہ من ہستند.
- ۴- قدرت خواندن دستور نمادہ است.
- ۵- چاپار بی جواب ماندو خبر نیز متوقف گشتہ زیرا نمی توانم بہ تقاضای رؤسای روم و عجم پاسخ دہم.
- ۶- خواردیان.
- ۷- چاو باتن کافیہ.
- ۸- دیوان مہولہوی لاپہرہی ۱۴۴ - ۱۳۹، چاوی سہر ہوئی تاوانہ، چاوی باتن و سیر کافئی و شافین.
- ۹- رویشتن .

۱- له زانستی که لام و فهلسه فهی ئیسلامیدا مهسه له یه ک به ناوی (مناط احتیاج شیء بعلت) هه یه: موته که لیمان ته قیده یان وایه که چون (شیء) نه بوه و هاتوته بون یانی: حادیس بوه و هاتوته وجود، نیازی به عیللهت هه یه، جا که وایی ملاک نیازه مندی (حدوث) هه. فه یله سوفان ده لئین: چون (شیء مومکین) له (هه د ذاتی خویدا ئیقتضای) بونی هه یه نه ک ئیقتضای نه بون و نیستی (ولا اقتضای صرفه) که وایی ملاک نیازه مندی (امکان) هه. هه مندی (حدوث و امکانیان) پیکه وه به ملاک زانیوه، تا قمی ئیمکانیان به شهرتی (حدوث) به ملاک داناوه، به لام فه یله سوفان بر وایان وایه که هه مومکینیک مه سبق به (ماده و مدته) و له دیوانی عه ره بی مه وله ویدا ئاواقسه له وه ده کا:

شيعر:

كل من الحوادث افتقر لمادة ومدّة كما ذكر
و حکمنا بان يجوح الممكن الى المؤثر جليّ بين
والخلف في علته استباناً أكان ذي حدوثاً ام امكانا
ام زين شرطاً او بشرطٍ لاتبع حقاً من الاقوال بل ذاك اتبع

۱- مه وله وی خووی له ته فسیری ئەم شیعره دا فەر مویه تی:

ذهب الى الأوّل الحکماء و بعض المتکلمین، و الى الثانی قدماء المتکلمین و لكل وجهة ...
به لام له واقیعدا ذهب الى الأوّل قدماء المتکلمین و الى الثانی الحکماء و بعض المتکلمین.

له دیوانه کوردیه که شیدا لهم بابه ته وه فەر مویه تی:

شيعر:

پی ده وی پیی ئەم به حس و به یانه عیللهت حدوس یا خه یر ئیمکانه^۲
یه کیکچ ده لی: مه جموعیانه شه تره ن ئەو شه تره ن راس کامیانه^۳

۱- الوسيلة فی شرح الفضيلة لاپه ره ی ۱۹۸.

۲- بو رون کردنه وه ی ئەم باسه لازمه بپرسین عیللهت حدوسه یا ئیمکانه.

۳- ته قیده ی مرزیه جابی میصر لاپه ره ی ۸.

۲- فیهلہ سوفان لایان وایہ ہەر مه وجودیکی مومکین دارای دووجوب و دو ئیمکانه، بیرو رای مهوله ویش له ریسالهی تهلفه زیله دا بهم جوّره بهیان کراوه.

شاعر:

وَبُوجُوبَيْنِ يَحْفَ الْمَمْكَنِ سَابِقِ وَلا حَقَّ فَبَيَّنُّوا
بانه مالم يجب لم يوجد لاصل ترجيحهم المشيد
وانه حين الوجود امتنع عدمه لامتناع ان جمع
عدمه بذلك القرار و ليس ذاك نافي اختيار

۳- له تاریقی قَدَمِ ذاتی و زه مانیدا که یه کی له مسایلیداغی فهلسه فی و جی هه لخلیسکانی بیرو رای (متفکران) و بیره وه رانه بهم جوّره به شاعر ده لی:

عدم مسبوقیه قد يُكْحَلُ بغير او بعدم فالاول
القَدَمُ الذاتی ثُمَّ الثانی مقروط بالقدم الزمانی
یمشی الحدوث مشیه فلیُوشَم بكونه مخالفاً للقدم
ولا قديم عندنا بالذات سوی جناب الله ذی الصفات

۴- له تهقسیم و دابهش کردنی وجود به واجب و مومکن له تهقیده ی مهرزیه دا به شاعر ده لی:
عهقل صاحب سود بو ته دای مه قسود له دوا ی ته سه ور مه عنا که ی مه وجود
یانی ته قلی موفید بو ته دای مه قصود له دوا ی ته سه وری واتای بیژه و که لیمه ی وجوده.

قال: الموجود علی نوعین یأبی معناه عن غیر ذین
یه کیکیان ته گهر ته عریفی ده که ی ته وه ته نه زهر ته بال ذات خو ی
ثاره زوی عهدهم وه گشت گوزهردا جائز نییه پی بنی وه سه ردا

یانی: نه له وجودی له فظی نه له وجودی زیهنیدا و نه له وجودی خار یجیدا جایز نیه عهدهم له ده ورو بهری تهو (خوا) دا په یدا بی.

۱- الوسيله لاپهره ی ۲۰۵.

۲- الوسيله لاپهره ی ۲۱۳ و ۲۱۲.

دلّ لهّم ته عریفه وامه علومیه که ئەسلەن عهدهم بوّی جائز نییه
نهوع ئەوئیان هههه واجب بزانه چونکه بوّ عهدهم ناوی وه نیشان^۱
تلی خه ته ره ی غه ی ریچ بی ته ردید ده ی پاچی مه ودای بورهانی ته وحید^۲
نهوع سانیمان هههه مومکینه و بهس عهدهم وه ک هه رهس هه ره وه ده کا پهس^۳
له بابته ته وحید دا له ئەقیده ی فارسیه که یدا فه رمویه تی.

شیر:

وجوب تام از وحدت نگرده تعالی شأنه عن ان تعدد
بکثرت در بود امکان آفات بل التوحید اسقاط الاضافات^۴
از آن سر زده، این ابتداء وزین برپا صدا این انتهاه
هنا چون ثمه از وی گشته مهجور عرض چون جوهر از وی هست مهجور
هیولی نزد وی صورت ندارد صور آنجا هیولی را گذارد
زمان را دوری از وی صد مکان است مکان را دوری از وی صد زمان است^۵
۶- له بابته تیمان به خوا و صیفات و ئەسمای ئەو به شیر ده تی:

ره باریک و استدلال تاریک فبارک ربّ این تاریک باریک
من باناله بی پا چون درایم مگر در گردن گیری درایم^۶

۱- چونکا واجب نا بیته هه ده ف و نیشان بوّ عهدهم.

۲- بورهانی ته وحید تالی خه ته ره ی وجودی غه یری ئەو هه لده یری.

۳- ئەقیده ی مه رزیه لاپه ری ۸ - ۷.

۴- حافظ شیرازی لسان الغیب له م باره وه فه رمویه تی:

ندایی آمد از کنج خرابات که التوحید اسقاط الاضافات

ئەشی مه وله وی له می وه رگرتی.

۵- الفواتح لاپه ره ی ۱۳۶ و ۱۳۵.

۶- سعدی شیرازی می فرماید:

من بیچاره بیدل چون درایم مگر در گردن گیری درایم

ئەشی مه وله وی ئەمه ی له و وه رگرتی.

بگیریدم در این منزل سپردن غنای نی سنای می بگردن
بزن نائی نواهای عیراقی بده ساقی از آن صهبای باقی
بمستی تا درآید مو بمویم بپویم ره بخندم گه بمویم
بجویم باز از آن آبی بجویم برویم بار دیگر خوش بگویم
چه ای ذات، ذات و چه چه گفתי چه گفתי در چه افتی در چه افتی^۱

۹- له بابهت ثافه ریشه وه، به پهیره وی کردن له قورئان و مه شره بی عیرفانی به سی جور خهلق کردن ئامازه ده کا:

- ۱) به هوئی ئه مری (کن فیکون^۲) له واتای خهلق کردن له نه بون و له هیچه وه.
- ۲) خهلق به واتای سازدانی ئه جزا وه ک: خَلَقَ سَبْعَ سَمَوَاتٍ طَبَقاً^۳.
- ۳) سیوه م خهلق به واتای ته جه لئی و زهور، بو وینه مه وله وی فهر مو به تی:

شاعر:

همه آشیاء، امر آیا خلقند همه آینه آسمای حقتند
چنان کاسما مجلای صفاتند صفاتش جملگی میرآت ذاتند^۴
ظهور وی به شانی چون نشاید به هر روزی بشانی اندر آید
ز طور فلسفی بر طور حق آی باآثار صفاتش دیده بگشای
تمام عالم اعینی: ماسوی الله نبود اندر عدم از بود آگاه
۱- کان الله و لم یکن معه شیء فهرموده ی په یامبه ره (د.خ):
به اورنگ حدوث از وی نشسته به او رنگ حنای بود بسته
نه مده در وساطت پانهاده نه دخلی بهر ماده روی داده^۵

ته شی مه وله وی ئه مه ی له و وه رگرتبی.

- ۱- الفوائج لاپه ره ی ۱۳۵ و ۱۳۴.
- ۲- سوره آل عمران آیه تی ۴۷.
- ۳- سوره ی ملک نایه تی ۳.
- ۴- الفوائج لاپه ره ی ۱۷۱.
- ۵- الفوائج لاپه ره ی ۱۴۲ - ۱۴۱ - ۱۳۹.

له دیوانی کوردی ئه قیده‌ی مهرزیه شدا فهرمویه تی:

شاعر:

ئهی گرد مه وجودی جه تو گرت مایه مه وجود هه تونی ماسیوا سایه
په نهان بی ته نهان وه حده تت مه وج و ورد په‌ی شناسایی زهوریوت که رد

یانی: بو ئه وه بناسریت له سه‌ر زاتی خوٚت، خوٚت ده‌رخست.

۱- ئه‌م شاعر: په نهان بی ... ئیشاره به فهرموده‌ی (کنت کنزاً مخفياً فخلقت الخلق لکی اعرف) ده‌کا.

به ویت جهی عالم بی به‌قایی ناسوٚت وهی گرد جیلوه‌ی وه‌رین نه‌شناسوت

یانی: له‌م دنیا بی به‌قاییه‌دا له سه‌ر زاتی خوٚت زهورت کرد به‌جوری وا به وه‌مو جیلوه‌و ته‌جه‌لیاته‌وه که له به‌را کردت، تو نه‌ناسمه‌وه.

به سه‌د جیلوه‌ی تر بی چون و چه‌نی شناسایی توٚم نمه بو‌هه‌نی

۱۰- له‌بابه‌ت صیفاتی سه‌لبی خوا له ئه‌قیده‌ی مهرزیه‌دا فهرمویه تی:

شاعر:

سیفات سه‌لبی، نایه‌ته، ده‌فته‌ر ککون اللّٰه لیس بجوهر
لاکین تو زه‌ریف، بی ئه‌م په‌نجانه هه‌ر په‌نج بزانه ئه‌سل گشتیانه
یه‌کی قیدمه دوهم به‌قایی قیدمه سه‌لب سه‌بق عه‌ده‌م مه‌عنايه

یانی قه‌دیم وه‌ک ئه‌زلی خوا، به‌قا وه‌ک ئه‌به‌دی خوا.

له‌بابه‌ت سیفاتی ۳ و ۴ و پینجیشدا فهرمویه تی

شاعر:

سلب‌هاو مثلی (ده‌گه‌ل) مخلوقات^۲

المخالفة للحوادث

۱- دیوانی مه‌وله‌وی لاپه‌ره‌ی ۵۱.

۲- لیس کمله شیء.

قیام بنفسه وصف چهارمین سلب احتیاج مانایه یه قین
موفته قهر نییه ره ببولکاینات نه به مه حمللات ته موخه سه سات
په نجوم خوئی مانای وه حدانییه ته سلب ته عهدود نه فی که سره ته
له ذات له سیفات له نه حوالدا له همو شهئن و همو حالدا

له و شوینیه که قهلم، زمان، نامه و به بیان له په سندی خوا به ناته وان ده زانی ده فهرمی:

شاعر:

چه جای دو زبانی مثل خامه چه حد روسیاهی مثل نامه
کمی گوی و بسی بشنو، بسی بین زبان و گوش و دیده گویدت این^۱
مه له وی مه عدومی کورد له باسی نه سما و سیفاتی خوا دا ریبازی نه هلی که لامی
زانایانیکئی وه ک ته فتازانی، نه سه فی و شیخی توسی گرتو ته بهرچاو و زوررون و موسته ده ل
نمازه به ئیختیلافی نه بولحه سه نی نه شعهری و نه بولمه نصوری ما توریدی ده کا^۲
۱۱- له باسی جه برو ئیختیارو بیرو رای مه وله وی له م مه سه له دا، نه و له باسی خه لقی نه فعال له
لایه ن خوا یا مه خلوق، وه که سبی نه فعال و ئیراده و قودره ت، نه گهرچی قه ولی نه شعهری که
موعته قید به خه لقی نه فعاله له تهره ف خواوه له کاتی عه مه لی عه بدو که سبی عه بددا، په سه ند
نه کاو قه ولی ماتوریدی که جه بری مه حزه به مه ردودی نه زانی به و حاله شه وه مه وله وی خوئی
(امر بین الامرین) ی پی باشه.

شاعر:

اشعرت الی الاشعر الوحید نفسی ماترید نحو ماترید
وابه سته ده بی ئیراده ی باری به به عزئی نه فعال بی ئیختیاری^۳
به نده ئیراده ی بوئی یا نه وی تیریتییه وجود، په کی ناکه وی

۱- فوائح لاپهره ی ۱۷۲.

۲- فوائح لاپهره ی ۱۴۱ - ۱۳۶.

۳- به نه فعالی به نی ئاده م ته عه لوق ده گری.

ئەو فيعله لادەو فریدەو کەنار مەیکە بە دەلیل نەفی ئیختیار
بەلّی: بەعزى فيعل بەندە دیارە وجودی مەربوت بە ئیختیارە
یانی: های فی العبد خالق مەعبود ئیرادەى قودرەت تیریتیه وجود
ئەو ئیرادەیه کە پیى هاتە بەین دەدا تەرجیحی یە کە لە تەرەفەین

لە پاشان دەلّی: تەعەلوقی قودرەت بە فيعل لە ئیرادەو سەرچاوە دە گری:

فيخلق الله ربنا المالک عادة ذا العقل عقيب ذلك^۱

بەلام هیچ یە کە لەو ئەسبابە مەعمولیانە لە ئەنجامی کاردا (موئەثیر) نین و (موئەثیر) ی واقعی
هەر خوایه و بەس حەزرەتی مەولەوی لەم بابە تەو دەلّی:

هیچی مؤثر فی الوجود نیە سیوای قدرت ربّ البریه^۲

لا مؤثر فی الوجود الا الله

لە حەدییسی قودسی دایە کە خوا فەرمویەتی: (کنت کنزاً مخفياً فاحببت ان أُعْرَفَ
فخلقت الخلق لکی أُعْرَفَ و لە قورئانیشدا یە کە خوا فەرمویەتی: و ما خلقت الجن و الانس الا
لیعبدون^۳ لە بەشی یە کەم دا غایەت لە ئافەریش ئەمە یە کە مەخلوق خالقی خوئی بناسی و
عیرفانی پی پەیدا بکا و لە بەشی دوهم دا مەبەست و هەدەف لە خەلق کردن ئەو یە، کە مەخلوق
بەندەیی و عیبادەتی خوا و خالقی ی بکا، حەزرەتی مەولەوی لە تەوجیهی ئەم دو واتا بە زاهیر
موتەخالیفە دا فەرمویەتی:

لە کەی مونافات (لکی أُعْرَفَ) چو دەسەمل لە گەل (لیعبدون) بو

یانی: لکە ی دژایەتی واتای (لکی اعرف) لاچوو لە گەل واتای لیعبدون دا دەستەملان یون بەم
واتایە: کە هەر دوکیان بە واتای عیرفان و ناسینی خودان.

* شاعیری خواناس و عارف و فەیلەسوف لای وایە عەشق و ئەوین، پیران جوان و شاد
رادە گری مەبەست عەشقی حەقیقی یە:

۱- ئەقیدەى مەرزیه لاپەرەى ۱۱۰.

۲- ئەقیدەى مەرزیه لاپەرەى ۱۱۰ و ۱۰۸.

۳- سورەى الذاریات ئایەى ۵۶.

شيعر:

چوزهی سهوزهی ههرده فهيز تو وهرو^۱
گهردهش نهشای کاو لوتف تو کهرو^۲
نهواچی من پير ئيفتادهی دل ریش
ئيسه چهنی مهیل ئازيزانم چیش^۳
تایاران نیگای نهانیشان بو^۴
پیران مهشیو تاف جهوانیشان بو^۵
پهی چیش؟ مهیل لهیل پیریش مهحاله^۶
سهندی بالغیش سهده هزار ساله^۷

* حافظ شیرین وتار دهلی:

هرگز نمیرد آنکه دلش زنده شد به عشق ثبت است بر جریده عالم دوام ما

* سعدی شیرازیش فرمویه تی:

باد اگر در من اوفتد ببرد که نمانده است زیر جامه تنی

له بابته وهسفی پیوهند له گهل مه عشوقدا ده فرمی:

ئازیز: تای رشتهی دلهی خهم بی شو ئه زلیانه بهند تای رشته کهی تو

یانی: ئازیزم تالی رشتهی دلی زور غه مبارم، له گهل تالی رشتهی زولفی تو داله ئه ز له وه تیک

ئالاون و لیک جیا نابنه وه.

ههر دوچه نی هم پیچ وهردهن وه هم جیایی نه بهین مهحاله^۱ سته م^۲

له بابته شهوی بهرات (۱۵ شابان) به بونهی چاوه روانی هاتنی دوسته وه فرمویه تی:

۱- وهرو بهواتای: بخوا.

۲- کاو بهواتای دامینه کیو.

۳- چه کار.

۴- تاف: سه ره تای گهنجی.

۵- دیوانی مهولهوی لاپرهی ۹۵ - ۹۶.

۶- سهخت دیوانی مهولهوی لاپرهی ۷۰ - ۶۹.

هونه:

نه‌هات و نه‌هات دل ماته‌ن ئيمشه و نه‌لّهت شنوی شه و به‌راته‌ن ئيمشه و
سياهی ده‌فته‌رژميرزای نه‌زه‌له‌ن^۱ زيادی و نوقسان رزق و نه‌جه‌له‌ن
ئه‌وها و به‌رات بی نه‌ندازه‌وه ئيد و ته‌عليقه‌ی عومر تازوه‌وه
کسه‌ی قوته‌ش نوقل راز ياوه‌ره‌ن يه‌کی زينده‌گيش وه‌سل دل‌به‌ره‌ن
وه‌لگک زينده‌گيم ها وه‌ه‌واوه ديما ديم شه‌ن وه‌بای فه‌ناوه^۲
ئه‌لوه‌دای تاريخ کامه‌رانيمه‌ن نيشانه‌ی ئاخ‌ر زينده‌کانيمه‌ن
ياران ويه‌رده‌ن، نوبه‌مه‌ن ده‌ی ده‌ی ئيسه وه‌کاره‌ن ساقی نه‌شه‌ی مه‌ی
ساده‌ی تاي دوگمه‌ی يه‌خه‌ی دل په‌سه‌ند ئازاد که‌ر چون بی ده‌ردان جه‌به‌ند^۳
له‌بابه‌ت مه‌سه‌له‌ی وه‌حده‌تی وجود ده‌لی:

هونه:

په‌ی که‌سی خاسه‌ن هه‌وای سه‌ير باخ ماسيوای مه‌عشوق نه‌بوش ئاخ و داخ
من جفت مه‌عشوق ده‌رد هه‌مراز مه‌ن چون باز سه‌ر چل واده‌ی بازمه‌ن
له‌واتای ورد و جوان و دلگيريشدا فه‌رمويه‌تی:

هونه:

په‌نج بی يه‌ن وه‌شه‌ش روکه‌ردنه‌ په‌نج حه‌رير نه‌مابه‌يه‌ن بی يه‌ن که‌وه‌هر سه‌نج
تا وه‌زولف و روی تو، ته‌ماشامه‌ن ئه‌دای نه‌مای فه‌رز سوپح و عيشامه‌ن^۴
حه‌زره‌تی مه‌وله‌وی جاريکیان ده‌چيته‌ دیداری مه‌حمود پاشای جاف خانميکی جوان و
شوخ و شه‌نگک گوشه‌ی ده‌واری ره‌شی کوچه‌ری هه‌لده‌داته‌وه‌وه‌ ده‌روانپته‌ مه‌وله‌وی و هاو
ريکاني و ئه‌ویش بالبداهه‌ به‌م دوشيعره‌ ئه‌و شانويه‌ ده‌نوینی و ده‌لی:

۱- ميرزای نه‌زه‌ل: خوايه.

۲- ئه‌م لاو ئه‌و لا.

۳- ديوانی مه‌وله‌وی لاپه‌ره‌ی ۴۴۶ و ۴۴۴.

۴- ديوان مه‌وله‌وی لاپه‌ره‌ی ۱۵۷ نه‌مای: نوپژ.

گوشه‌ی سیامال هورداو دیباوه چون مانگ نه گوشه‌ی ههور سیاوه
به خودا قه‌سه‌م پا سه‌م ئومیده‌ن حور مقصورات فی الخیام ئیده‌ن^۱

مهوله‌وی زاتیکی پر پیت و بهره‌کته بووه که به‌زانی و ژیری و پر ئاوه‌زی ناودار
بووه، نه‌و‌زاته ماموستای شیعی کوردی ههورامی بووه و غه‌زه‌له‌کانی پر و ته‌ژین له‌صنایعی
ته‌ده‌بی و هونه‌ری چ له‌باری له‌فزی و مه‌عنه‌وی یه‌وه‌وه‌ک ئیجاز، ئیداع، سهولت و ئیمتناع
(سه‌هلی مومته‌نیع) تباق و ته‌زاد، ئیرسالی مه‌سه‌ل، ته‌ناسوبی ئه‌لفاز، زه‌رافه‌ت و له‌تافه‌ت و
هیزو وزه‌ی شوین دانان له‌سه‌ر بیسه‌ر.

حه‌زه‌تی مه‌وله‌وی له‌به‌رگی شیعو غه‌زه‌لی کوردی واتای عیرفانی و فه‌لسه‌فی و
غه‌رامی له‌گه‌ل ته‌شبهات و ئیستعاراتی به‌دیع و دل‌رپین به‌جو‌ریکی زور جوان و دلگیر و
وه‌ستایانه‌ رازاندوته‌وه‌وه‌له‌قالبی داوه‌که‌سه‌رنجی خوینهر بو‌لای خو‌ی راده‌کیشی، به‌لام
شیعه‌ره‌بی و فارسی یه‌کانی وانین و واتای کردوته‌قوربانی صنایعی له‌فزی و به‌تابیه‌ت
جیناس. جا له‌به‌ر ئه‌مه‌عه‌یبی ته‌عقیدو غه‌راه‌ت و زه‌عفی ته‌الیف له‌شیعه‌ره‌فارسی و
عه‌ره‌به‌کانیدائه‌بیندری.

حه‌زه‌تی مه‌وله‌وی له‌ژیاندا توشی کهندو کوسبی زور بووه، وه‌ک سوتانی مال و
هو‌ی ژیان و کتیه‌کانی و مردنی عه‌نهر خاتونی خیزانی، وه‌حه‌وت سال به‌ر له‌مردن سو‌مای
چاوی له‌ده‌س داوه‌وه‌له‌ئاخریدا له‌ئه‌سب ده‌که‌ویته‌خواری و پاش چه‌ند روژ له‌سالی
۱۳۰۰ی مانگی بارگه‌ی په‌ره‌ولای خوا تیگناوه. خوا غه‌رقی ره‌حه‌مه‌تی خو‌ی بکا.

یادواره‌ی ئه‌و شاعیره‌حه‌کیمه‌ ۱۰ تا ۹ خه‌رممانی ۱۳۷۱ی هه‌تاوی له‌شاری فه‌ره‌ه‌نگ
په‌روه‌ری سه‌قز سازدراوو (شه‌پول).

سه‌رچاوه: ۱- ئه‌قیده‌ی مه‌رزیه‌ی کوردی حه‌کیم مه‌وله‌وی

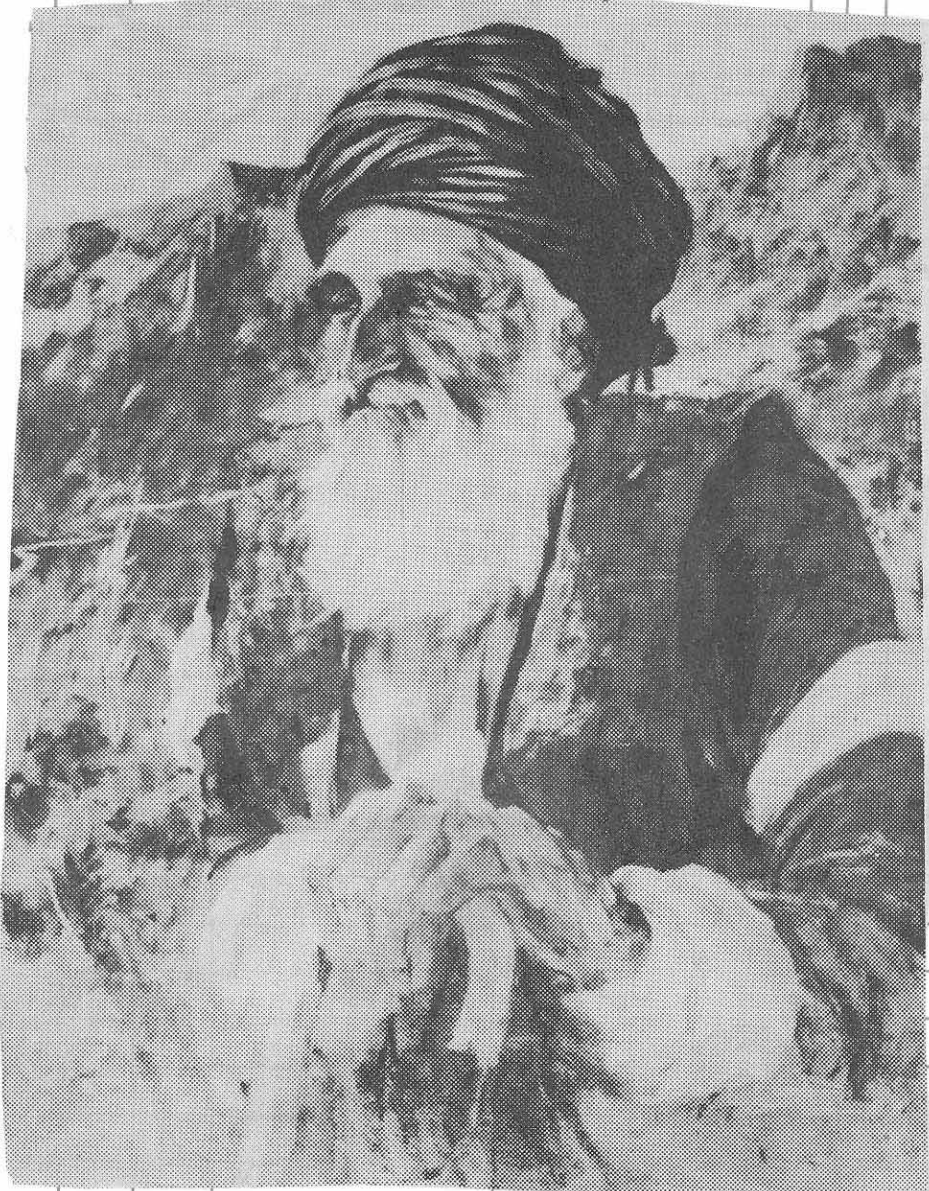
۲- ئه‌لفوائح یا ئه‌قیده‌ی فارسی ...

۳- الوسیله فی شرح الفضیله به‌قه‌له‌می ماموستا مه‌لاکه‌ریم موده‌ریس ئیمام شافعی ئه‌م
روژگار.

۱- دیوانی مه‌وله‌وی لاپه‌ره‌ی ۳۸۹.

- ۴- الفضيله به زمانی عه‌ره‌بی نوسراوی مه‌وله‌وی.
- ۵- دیوانی کوردی حه‌ کیم مه‌وله‌وی به ش‌رح و لیک‌دانه‌وه‌ی ماموستا مه‌لاکه‌ریم.
- ۶- میژوی ئەده‌بی کوردی لاپه‌ره‌ی ۲۷۶ تا ۲۴۷ نوسراوی عه‌لا ئەدین سه‌جادی ره‌حمه‌تی چاپی ۱۹۵۲ی زاینی به‌غدا.
- ۷- گه‌نجینه‌ی فهره‌ه‌نگ و زانست نوسراوی شه‌پۆل چاپی تاران ۱۳۶۴ی هه‌تاوی لاپه‌ره‌ی ۵۱۹ تا ۴۸۹.
- ۸- روژنامه‌ی کوردستان سالی ۴ ژماره‌ی ۲ له ۲۶ گولانی ۲۵۷۴ کوردی و ۱۳۴۱ی هه‌تاوی تا ژماره‌ی ۴۴ پانزده‌ی ئیسفهندي ۱۳۴۱ی هه‌تاوی. ئەبێ بلیین: یه‌که‌م ژماره‌ی روژنامه‌ی کوردستان له‌ روژی چوارشه‌مه ۱۵ گولانی ۱۳۳۸ی هه‌تاوی و ۶ مه ۱۹۵۹ی زاینی له‌ تاران له‌ چاپ‌دراوه‌وه‌ له‌ سالی ۱۳۴۲ی هه‌تاویدا ۵ ژماره‌ی لی چاپ‌کراوه‌وه‌ ئیتر داخروه‌.
- ۹- کوواری کووری زانیاری کورد به‌رگی ۶ سالی ۱۹۷۸ زاینی شارو‌یه‌ک له‌ باغچه‌ی ئەده‌بی مه‌وله‌وی به‌قه‌له‌می محمه‌د عه‌لی قه‌ره‌داغی لاپه‌ره‌ی ۲۶۶ تا ۲۲۶.
- ۱۰- کوواری ته‌حقیقاتی ئیرانی ج ۲ سالی ۱۳۵۷ ه‌زانکوی ئازهر ئاباده‌گان لاپه‌ره‌ی ۱۵۰ تا ۱۸۸ ته‌حقیقاتی له‌ باب‌ه‌ت مه‌وله‌وی به‌قه‌له‌می دوکتور خه‌لیقی.
- ۱۱- تأریخ مشاهیر کورد به‌رگی ۱ نوسراوی ئوستاد بابا مه‌ردوخ رو‌حانی له‌باسی مه‌وله‌وی مه‌عدومی لاپه‌ره‌ی ۴۷۳ تا ۴۶۶ چاپی سروش ۱۳۶۴.
- ۱۲- یاد‌داشته‌ی نوسه‌ری ئەم دیرانه‌.
- ۱۳- ئەقیده‌وه‌ ئارای مو‌ته‌که‌لیمان و حوکه‌ماو مو‌حه‌قیقین.
- ۱۴- ئارای ئەشع‌ری و ماتوریدی.
- ۱۵- ئەقاید: ته‌فتازانی و خواجه‌نه‌صیر توسی. ئەم وه‌تاره‌ بو‌کو‌نگره‌ی ریزدانان و یادی مه‌وله‌وی کورد که‌ له ۱۰ تا ۹ی خه‌رمانانی ۱۳۷۱ی هه‌تاوی له‌ شاری فهره‌ه‌نگ په‌روه‌ری سه‌قز پیک هاتبوو ئاماده‌کراوه‌، هه‌رواله‌ ژماره‌ی ۲۲ تا ۱۸ روژنامه‌ی ئاوا‌ی کوردستان سالی ۱۳۷۲ی هه‌تاوی به‌قه‌له‌می (شه‌پۆل) له‌ چاپ‌دراوه‌.

دوکتور محمه‌د صالح ئیبراهیمی (شه‌پۆل) ***
ئوستادی دانشگاه مذاهب اسلامی تاران.

۵
۶
۷
۸
۹

									۲
				بسم الله الرحمن الرحيم					۳
				تاریخ: ۷/۸/۸۱					۴
				شماره: ۷۸۲					۵
				استاد گرامی جناب آقای سعید عبدالحیمن					۶
				با نیابت خداوند متعال، در نظر است که با دراره شاعر عارف، ادیب و رسته و چهره شاخص					۷
				فرهنگی کردستان سعید عبدالحیمن با مجوزی از مردمی ناو کونزی، در شهرستان "سقز" برگزار کرد.					۸
				بیگان برای اجبهی این مسم، از یک سو استفاده کامل از نظرو اندیشه اندیشندان استادان					۹
				دانشگاه متعلق و عهد مولوی شناسان، امری است پس ضروری و مضموم، از دیگر سو، بهر پرورشگری					۱۰
				در داناست که با احساس تکلیف از خود به وظیفه‌ای که مقتضای دانش و فتنه به وی تحویل گردیده است، عمل نماید.					۱۱
				به دیگر سخن ضرورت عنایت خاص این موضوع از هر دو جانب متصور است منتظر. لذا، از اجاباکی که					۱۲
				صاحب نظر و جل شایسته و تقاضا میشود در باره:					۱۳
				۱- موضوعهای مقالات بنمونه‌ها و اشعار (هنگامه موضوع)					۱۴
				۲- کیفیت برگزاری یادواره					۱۵
				نقطه نظر و طرحهای خود را تا تاریخ ۷/۸/۸۱ به نشانی زیر ارسال فرمائید، با توجه تمام به نظر آن بزرگوار و پیشینهاد					۱۶
				یکروزه متعلق را تقدیر، با تشکیل شانه‌ای تخصصی از طرف، مرکب از اساتید ارجمند اقدام لازم بنظر رئیس، همان وقت متعلق انجام					۱۷
				باشد که به بنویسد تا انجمن خود را در مجال "پرسشگر وادی" که در همه حال، پیراستگی درون آراستگی بدون مقدمه					۱۸
				است و ادانیم، و رعایت، انظار دارد که از کیفیت کارهای تحقیقی خود نیز در این زمینه، جهاد با نشانی دقیق و شمار فتن					۱۹
				ساز و مطلع فرمائید. والسلام علیکم ورحمتهم					۲۰
				نشانی: سقز - کردستان - خیابان ملت - خانه فرهنگ تلن: ۲۱۵					۲۱
									۲۲
									۲۳
									۲۴
									۲۵
									۲۶
									۲۷
									۲۸
									۲۹
									۳۰
									۳۱
				۱۸۲					

ناوی پیروزی هه‌ندی له‌وزاتانه‌ی که له‌سه‌ر قورئان کاربان کردوه:

قورئان و کوردستان

به‌ر له‌هه‌مو شتی‌ک ئه‌بی بلیین: شارستانی‌هت و ژیا‌ری ئی‌سلام تاییه‌ت به‌هیچ هۆز و نه‌ته‌وه‌یه‌ک نییه، به‌لکوهی ئی‌سلام و موسولمانانه، وه‌هیچ هۆز و نه‌ته‌وه‌یه‌ک مافی ئه‌وه‌ی بو‌نییه بی‌کاته‌هی خۆ‌ی چ‌عه‌ره‌ب یا‌فارس یا‌کورد و ... جا‌که‌وا‌بوو هه‌ر نه‌ته‌وه‌یه‌ک مافی ئه‌وه‌ی بو‌هیه‌به‌شی خۆ‌ی دیا‌ری بکا‌یا‌نیشانی بدا. دیا‌ره‌گه‌وره‌یی و به‌ریز بو‌نیش به‌عیلم و به‌زانین، به‌ته‌قوا، خوی باش، ئا‌کاری چا‌ک، بی‌ری چا‌ک، و تاروکا‌روکرده‌وه‌ی چا‌ک و خوداییه. هه‌روه‌کوخوا‌فه‌رمویه‌تی (هل یتوی الذین یعلمون و الذین لا یعملون) یا‌ئه‌وه‌که‌فه‌رمویه‌تی: (ان اکرمکم عندالله اتقیکم) و (قد افلح من ذکیها و قد خاب من دسیها) دیا‌ره‌ئه‌که‌ر شیری ئی‌سلام له‌کاریشدا بو‌بی بو‌دیفاع و به‌رگری کردن له‌مه‌زلومان و موسته‌زه‌فان بو‌وه، هه‌روه‌ک خوفا‌فه‌رمویه‌تی: (و مالکم لا‌تقاتلون فی سبیل الله و المستضعفین من الرجال و النساء و الولدان) هه‌موده‌زانین هه‌ر له‌سه‌ره‌تای گزینیگی نوری فه‌جری ئی‌سلام و نزولی قورئانه‌وه، که‌خوامز گینی داو‌فه‌رموی (قد جائکم من الله نور و کتاب مبین یهدی به‌الله من اتبع رضوانه سبلا السلم و یخرجهم من الظلمات الی النور باذنه و یهدیهم الی صراط مستقیم) جا‌کاتی ئه‌و مزگینی به، هات و نه‌ته‌وه‌ی کورد په‌یامی قورئان و دینی ئی‌سلامی وه‌رگرت، ئه‌که‌ر به‌وردی بروانینه‌میژو جوان بو‌مان ده‌رده‌که‌وی. که‌نه‌ته‌وه‌ی کورد به‌دل و به‌داو، به‌لیبرانی خۆ‌ی ئیمانی هینا و په‌یامی قورئانی وه‌رگرت، بو‌نمونه‌ئیستاش که‌هه‌زار و چوارسه‌ت و پانزده‌سال له‌فه‌جری ئی‌سلام و قورئان رابوردوه، کورده‌کانی لای‌بانه‌و ئه‌و مه‌لبه‌ندانه‌هیشتا‌ناوی (اختیار الدینی) یان له‌سه‌رماوه، ئه‌مه‌خۆ‌ی نیشانه‌ی ئه‌وه‌یه‌که‌له‌کوردوا‌ریدا خه‌لک به‌ئیختیار و ئیراده‌ی خۆ‌ی پروا‌و ئیمانی هیناوه، ئه‌وه‌که‌خه‌لک به‌دل‌ودا‌و له‌کوردستان پروای به‌قورئان هیناوه و خه‌لک ئا‌وا‌به‌جوش و خروش له‌سه‌ر دینی ئی‌سلام ئا‌وه‌ها‌سورماوه و له‌سه‌ر ئیمان و ئه‌قیده‌ی خوا‌به‌رده‌وام ماوه و نه‌فه‌وتا‌وه، له‌سو‌نگه‌ی نوری قورئانه‌وه‌به‌ر‌قه‌دار و پایه‌دار ماوه و عه‌د و

په یمان نه پساوه و هیمان نوری قورټان له کورده واریدا به گورو به تین، به گرمی بی سارد بونوه
هروا ماوه و دل و دهرونی کورد به تاسه و به تاوه.

دیاره ټه بی بزاین کاتی ټیسلام به هوئی قورټانه وه دل و دهرونی خه لکی نیل داو نورانی
کرد و ټه وانی له تاریکایی شه وه زه نگه وه هینا به بهر تیشک و نور و رونا کی وه ټه وانی له نه زانی
برده سهر ریازی عیلم و عرفان و زانین و قورټان و خوناسین و خواناسین. وه خوی چاک و
ټاکار و کرده وهی باش و خودایی فیر کردن، دهی بابزاین کورد و نه ته وهی کوردچی بو
ټیسلام و قورټان کرده یان ده یکات، چ ده سه چيله یه کی بو بهرز بونه وه و قوام و ده وامی قورټان
و شارستانیه تی نوری ټیسلام هینا وه و خوی له و ریازه دانشان داوه. ټه گهر چاویک به سهر
میژوی ټیسلام و قورټاندا بخشینین جوان بهرونا کی بو مان درده که ونی که ههر له سهره تای
ټیسلامه وه، که ووره پیاوانی وه ک (جaban الکوردی که صه حابه و یاری پیغه مبهر بووه، بر وایان به
پیغه مبهری مه زنی ټیسلام هینا وه و ته نانه ت حدیس و فهرموده شیان له حه زره تی (محمد
المصطفی د - خ) نه قل کرده. یا (میمون) ناودار به ټه بو به سیر (ابن جaban الکوردی) که خوا
فهرمویه تی: (... الی قوم اولی باس شدید) که خاوه نی ته فیسری روحولمه عانی له ژیر
ټایه ته که دا نویویه تی (... و بالجمله ان الاکراد مشهور بالباس ...) هروا ته فیسری (ابن کثیر)
نویومه تی: که مه به ست هوژی کاله موینی کورده و ته فیسری (المیزان) له بن ټه و ټایه ته دا
نویویه تی: مه به ست له و ټایه ته کورده و کوردیش ټیرانییه، هروا کتیی به یان (الایمه) ٢ -
هه موش ده زانن که: طبرانی) له (مسند الکبیر و صغیر) دا له (جaban الکوردی) حه دیس و
فهرموده ی نه قل کرده. جا به مجوره جوان ده رکه وی که زانایانی نه ته وهی کورد زور
خزمه تیان به ټیسلام و قورټان کرده، هه ربوی ټه و ته فیسرانه له واتای ټایه تی ١٦ سوره ی
فته ح ټاوا له خزمه تی فهرهنگی کورد ټه دوین، وه به پی لیکوئینه وه، رون بوته وه، که
کورده کان له بناغه دانانی ژیار و شارستانیه تی ټیسلام و به رزبونه وه و پته و کردنی ته مه دونی
ټیسلام نه خشی زور گرینگ و له بهر چاویان هه بووه و هه یه، جا بوی ټیمام محمه د غزالی

١- بروانته الاصابه فی تمیز صحابه فی حرف ج و ته فیسری روح المعانی ذیل آیه ١٦ سوره ی فته ح.

٢- ج ١ پوره ی ٨٩.

فهرمویتی: (فهرهنگ و دینی ئیسلام له سهر چوار کۆله که دانراوه که سی له و نهستونانه زانایانی مهلبندی ئامید: دیار به کرو زانایانی شاره زور و عوله مای دینه و هری لای کرماشانه، که له نه تهوهی کوردن. ئە گەر خوا زانایان و عولمای ئەوسی هه ریمه ی به ئیسلام ندابا فهرهنگی ئیسلام ئاوا جوان قهوام و دهوامی نه ده بو. یا ههروه ک له (مقدمه ابن خلدون) نوسراوه: (چوار کتیب بو فهرهنگ و زانینه کانی ئیسلامی و علومی قورئانی سهر چاوه ن، جاهه ر که س که بییه وی مه به سته ی له بابته مه عارفی ئیسلامی یه وه بنوسی، راسته و خو یاناراسته و خو به ناچار، له و په راوانه نه قل ده کاو لیان وه رده گری، که دو انیان (نوادری یا الامالی و ادب الکاتب) نوسراوی ئیسماعیل قالی دیار به کری و (ابن قتیبه) ی دنیوری لا کرماشانه که کوردن هه روا دوکتور (جلال همایی) له په راوه ی (تاریخ علوم اسلامی) خویدا ئەم مه به سته ی هیناوه. ۱ یا شیخ عه ممار - ی یاسر که له زاناکه و ره کانه و پیری سهر به رمالیش بووه و له (۵۸۲=۱۱۸۶ی ز) وفاتی کردوه، که پیری دستگیری (شیخ نجم الدین: طامة الكبرى) بووه، یا (ئهبو نجیب عبدالقادر سوهروردی) که له ۴۹۰ی مانگی له سوهره وردی لای بیجار له دایک بووه و له به غدالای (علی ابن نهانی و اسعد کوری مهنا) خوید و یه تی و ته کیه ی لای روژاوی ده جله بو دروست کراوه و له ۵۴۵=۱۱۵۰ی ز - بوته فیکاری فیکری نیزامیه و له ۵۶۳=۱۱۶۷ - ز - وه فاتی کردوه و له که نار چوم له نیو فیکری خویدا نیژراوه. یا (حسام الدین چله بی که له ۶۲۲ له دایک بووه و مهوله وی له سهره تای مه سنه ویدا به (مفتاح خزائن همرش و امین کنوز فرش و بایزید وهقت و جنیدزمان) یادی کردوه و له سهره تای مسنه وی و سهره تای ده فته ری ۴ و ۵ و ۶ جوان ده رده که وی که (ضیاء الحق حسام الدین حسن بن محمد بن حس) ناو دار به چه له بی، چه نده لای مولانای رومی که و ره و گران بووه. - چه له بی، هم خه لیفه و هم پیشه وای خانه قای (ضیاء الدین وه زیر) بووه، چه له بی، جازیه ی زور بووه و هه ره که (مغنایس) مهوله وی بو لاخوی را کیشاوه، ده لاین: کاتی به رگی - ۱ - ی مه سنه وی ته و او ده بی، خیزانی چه له بی وه فات. ده کاو چه له بی، په شیو ده بی و مهوله یش شیعی بوئایی تا دو سال

۱- په ره ی ۱۱۵۷ ج - ۲ - مقدمه ی ابن خلدون چاپی ۱۳۶۲ ته رجه مه به فارسی - هه روا په ره ی ۱۵۳ی کتیبی تاریخ علوم اسلامی چاپی ۱۳۶۶ (شه پول).

(مدتی این مثنوی تأخیر شد - مهلتی بایست تا خون شیر شد - چون ضیاء الحق حسام الدین عنان - بازگردانید زواج آسمان - چون زد ریا سوی ساحل بازگشت - چنگک شعر مثنوی با ساز گشت) تا حیسامه دین چه لہ بی، هاتہ وہ سہ رخو و نہ زمی مہ سنہ ویش کہ و تہ وہ گہر، مہ ولاناو چہ لہ بی پانزہ سال پیکہ وہ بوون. مہ ولہ وی بہ چہ لہ پیدا ہلہ لہ لہ (ای ضیاء الحق حسام توئی - کہ گذشت از مہ بنورت مثنوی - ای ضیاء الحق حسام الدین راد - اوستادان صفارا اوستاد - وہ چلبی زدست توو زلب و چشم مست تو - ... وہ چلبی).

تہ بو بکر حوسین بن عہلی یہ زدانیار، زینہارانی کہ لہ ۲۴۰ تا ۳۳۳ لہ ژیاندا بووہ و لہ ۳۳۳ مانگی وہ فاتی کردوہ، لہ کوئہ قہ برانی شاری ورمی کہ ئیستا بو تہ شار، لای کو لائی حوسین خان باغی فیگرگہ یہ ک بہ ناوی (فہ تح نوید) لہ وی ساز دراوہ، کہ لہ م لاتروہ مہ میدانی میوہ فروشان بووہ و گومبہ زیک ہہ بوو گورستانہ کش ہہر بہ ناوی تہ و زاتہ وہ بو، تا گومبہ زہ کہ روخواوہر لہ وی بہ تہ ندازہ ی ۷۵ سانتی میتر بہ رزتر لہ تہ رزہ کہ، گوریکیان سازدایہ وہ، بہ لام بہردی کیلہ کہ، کہ لہ سہری نوسرابو (ہذا القبر للشیخ الفاضل الکامل شیخ ابوبکر حسین بن علی ارموی یزدانیار زینہارانی) و لہ سہر تہ و بہردہ (۳۳۳ ثلاث و ثلاثین و ثلاث مائہ) بو وہ فاتی تہ وزاتہ نوسراوہ و تہ و بہردہ براوہ تہ مؤزہ خانہ ی ئیران باستان لہ تاران - ناوی گوندیکیش لہ نیژیک ورمی بہ ناوی (زرمانلو - و ہہزاران) و ناو کو لانیکیش لہ ورمی داہہ یہ، یا زین دہشت - دہ لئین: یزدانیار زینہارانی فہرمویہ تی (امسیت کردیا و اصبحت عربیا) یہ زدانیار، واژہ و بیژہ گہ لی زور بہر زوتہ رزی ہہ یہ کہ بو خہ لک زور بہ کہ لکن.

بیستون ماند و بناہای دگر گشت خراب این در خانہ عشق است کہ باز است ہنوز
(و حکى السمعانى فى الانساب ان شيخ ابا على السنجى لما انصرف من عند الشيخ ابن حامد اجتاز به، فرأى علمه و فضله، فقال يا استاذ الاسم لابی حامد و العلم لك فقال (يوسف بن احمد بن گنج، القاضى ابو القاسم، الدينورى) ذلك رفعتہ بغداد و حطنى الدينور^۳ - سيف الدين

۱ - مناقب افلاکى، مناقب العارفين، نضحات الانس، بزرگان و مستشرقان آذربایجان پهره ی ۷۱ تا ۶۶.
۲ - تلخیص الآثار، نضحات الانس جامی، شیخ الاسلام هروی (شہ پوئل).
۳ - طبقات الشافعیہ لابی بکر ... تقی الدین ابن قاضی شبہة الدمشقی ۷۷۹-۸۵۱-۱۳۷۷-۱۴۴۸ م ج - ۱ - پهره ی ۲۲ - تصحیح دکتور حافظ عبدالعلیم خان ج ۱ / بیروت ۱۴۰۷-۱۹۸۷ م - الاعلام ۲۸۴/۹ و کتاب

الآمدى ج - ۱ - طبقات شافعى پورهى ۴۱۰ و ۴۴۲ على بن محمود بن على القاضى العلامه، شمس الدين ابو حسن الشهرزورى الكوردى پورهى ۴۷۲ طبقات - بدايه ۲۷۲/۱۳ و طبقات الشافعى للسبكى ۱۲۷/۵ كه موده ريسى حورى يه مهن بووه و فهرمويه تى: (الماء و الكلا و المرعى' لله لا يملكك). كل من فى يده مالک فهو له ياكسانى' وه كك (ابن الحاجب شاره زورى - و ابن جنى و سيف الدين آمدى و ابن صلاح شاره زورى، ابو العباس لوكرى متوفى ۵۱۷ سهره تاي سه تهى شه شه م) يا (موسى بن عيسى الكوردى) يافه يله سوفى ناودار شىخى ئيشراق (يا علامه كمال الدين يونس: ابن منعه) كه به (قدوة العلماء و سيد الحكماء) ناسراوه و ناوبراوه، كه له زانينى سهر ف، نه حو ته فسيرى قورئان (فقه، حديث، تاريخ، موسيقى، هندسه، حكمت و كلام، هيئت) (وه حيدى عصر)ى خوى بووه، يا مه ولانا موسا ئوستادى فيرگه ي (شكريه) و نه وهى شاحوسين - يا (شيخ الاسلام) مه ولانا عه بد حلاق كورى شيخ حه سن ختيزانى كه خه ليفه ي شىخ (عبدالله) به دخشانى بووه. هه روا عه للامه (شمس الايمه تاج الدين عبدالغفار) كتيبكى زور پوناوه روكى به ناوى (اصول الكوردى) داناوه^۱.

يا خواناسيكي گه وره و زانا و عارفى ره بيانى چه زره تى (تاج الدين اشنوى) كه له سه تهى شه شه م و حه و ته مى مانگيدا ژياوه كه له كتيبى ئيسلامى يه كاندا ئاوا به گه وره يى وبه زانايى ناوى براوه: تاجه دين مه محمود بن خواداد ئوشنه وى (شيخ شيوخ الاسلام، سلطان المحققين، ملك الحكماء و الواعظين، قدوة المحققين و سلطان المتكلمين تاج الملة والدين)^۲ وه له سهر و اتا و ته فسيرى قورئانيش هم زاتانه خزمه تيان كردوه، بو نمونه: (يوسف اصم) سورانى به ناوى (مقول التفاسير) ته فسيريكي له سهر قورئان نوسيوه و له ۱۰۰۲ى مانگى وه فاتى كردوه^۳ يا (مولانا حسام الدين على بدليسى تفسير جامع التنزيل والتأويل) له ۵ جه لدا

الانساب ۴۷۵/ب و وفيات الاعيان ۶۳/۶ و طبقات الشافعية ۲۹/۴ و مرآة الجنان ۱۲/۳ و البدايه و النهايه ۳۵۵/۱۱ و شذرات الذهب ۱۷۷/۳ و المنتظم ۲۷۵/۷ فيه يوسف بن محمد بن كنج و طبقات الفقهاء للشرازى ۹۸ (ابن بليغ) و كتاب العبر الذهبى ۹۲/۳ و طبقات الفقهاء للعبادى پهرى ۱۰۷-۳۷۹.

۱- كشف الظنون. ج ۱ - پورهى ۸۱.

۲- بروانته غاية الامكان فى دراية الزمان و المكان تأليف محمود بن خداداد ئوشنه وى، تاريخ گزيده، تحفة العرفان، تذكرة شعرا و مجموعة آثار فارسى تاج الدين اشنوى قرن ۶ و ۷ هجرى.

۳- علماء نافى خدمة العلم والدين و ترجمه مى نه وه به فارسى پورهى ۴۷۲ كه زاناي به ريز و هيژا نه حمه د

به شیوه‌ی ته‌هلی عیرفان نوسیوه و له ۹۰۰ مانگی دا وه‌فاتی کردوه^۱ شهرنامه پهره‌ی ۴۴۸ یا (حسام الدین علی که پهره‌رده‌ی عه‌مار - ی یاسر بووه و له رازی دهر و ن‌گه‌ییوه و ته‌فسیریکی زور به نرخ‌ی به‌ناوی (اشاره منزل‌الکتاب) نوسیوه و هه‌ر له بدلیس و خلیفه‌ی نور بخش باپیره‌ی سه‌یدانی به‌ر زنجه بووه و شه‌رحیکی باشی له (اصطلاحات صوفیه عبدالرزاق کاشانی) کردوه و شه‌رحیکی به فارسی له گولشه‌نی راز کردوه و له (۷۰۰=۱۳۰۱ - ز) وه‌فاتی کردوه، ئیدریس بدلیسی کوری ئه‌م زاته‌یه^۲ (علامه شیخ الاسلام: ابوالسعود مفتی عمادی) که تا ئاخری عومری موفتی ولاتی ئیسلامی (عثمانی) بووه، ته‌فسیریکی به‌ناوی (ارشاد العقل السليم الى مزايا الكتاب الكريم) که له کوچه ته‌فسیری که بیر - ی تیمام فه‌خری رازی له میسر له چاپ دراوه و له ۸۴ سالیله ۹۸۲ی مانگی وفاتی کردوه و له نیژیک (ابو انصار صحابی - رضی الله عنهم) نیژراوه. ته‌فسیری ئه‌بو سعود زور پ‌رناوه روکه و نوکته‌ی زور وردو جوانی تییدا‌یه که به‌زه‌ریای پ‌ر شه‌پول ته‌شبهه کراوه. یا (ابوالفضل محمد افندی دفتری بدلیسی) ته‌فسیری (موه‌ب): کاشفی کردوته تورکی عوسمانلی و له ۹۸۲ی مانگی وه‌فاتی کردوه^۳ یا (علامه داماد، وانی حواشی مدوئی)^۴ له سه‌ر ته‌فسیری به‌یضاوی له عیلمی ته‌فسیردا نوسیوه و له ۱۰۹۸ی مانگی له ئه‌سته‌مبول وه‌فاتی کردوه یا شیخ نه‌جمه‌دین، کوری عومه‌ر، خه‌یوفی، که به (طامة الكبرى): به‌لای گوره ناودار و سه‌ر ته‌ریقه‌ی کوبره‌وی بووه و له میسر چوته زیاره‌تی شیخ روزبه‌هانی گوره و کچه که شی هیئاوه، ئه‌م زاته ته‌فسیریکی به‌ناوی (بحر الحقایق و المعانی فی تفسیر السبع المثانی) له یانزه به‌رگدا، نوسیوه و له - ۱۰ - ج - ۱ - سالی (۶۱۸=۱۲۲۱ی ز - وه‌فاتی کردوه و مریدی (شیخ ابونه‌جیب سوهره‌وردی، بووه. یا (عبدالله افندی مدرس کردی) ته‌فسیری قورئانی نوسیوه و له ۱۰۶۴ی مانگیدا وفاتی کردوه. یا (عبدالسلام ماردینی شرح و تفسیر فاتحه‌الکتاب) نوسیوه که له ۱۲۰۰ له دایک بووه و له ۱۲۵۹ مانگی وفاتی

حه‌واری نه‌سه‌ب ته‌نجامی داوه.

۱ - شهرنامه پهره‌ی ۴۴۸.

۲ - کشف الظنون ج ۱ پهره‌ی ۳۳۳ و شهرنامه.

۳ - کشف الظنون ج ۱ پهره‌ی ۲۱۶.

۴ - جلاله‌دین ده‌وانی: ده‌وانی له کوردانی ده‌وانه و شیعی به‌کوردی هه‌یه و له‌دواییدا بوته شیعه.

کردوه^۱ (علامه) مهلا خهلیل سیرتی تهفسیریکی به ناوی (تبصرة القلوب من كلام علام الغیوب) داناوه (۱۱۶۷-۱۲۵۹)^۲.

حامید پالوویی دیار به کری تهفسیریکی به ناوی (زبدة العرفان فی وجوه القرآن) داناوه و له چاپیش دراوهوله ۱۱۵۲ ی مانگی وهفاتی کردوه^۳ (علامه بدرالدین وانی) تهفسیریکی به ناوی (انیس الرمس فی تفسیر آیه جری الشمس داناوه (۱۰۷۴-۱۱۲۶)^۴.

(عبدالرحمن) سوّرانی دیار به کری تهفسیریکی له سهر سورهی یاسین داناوه و کوّبهشی بوّ حاشیهی (عصام الدین) له سهر جوزوی ئاخری قورئان نویسووه له ۱۰۶۵ ی مانگیدا وهفاتی کردوه - (علامه محمد شریف صدیقی) گوّرانی شاهوی که تهفسیری (بیضاوی) له بهربووه، کوّبهی له سهر نویسووه و له ۱۰۷۸ - له یهمن وهفاتی کردوه.

(شیخ عبدالرحمن مفتی عمادی) کوّبهی له سهر تهفسیری (کشاف) داناوه و له ۱۴ ی رهیبی ۲ سالی ۹۷۸ له دایک بووه و له ۱۷ ج ۱ له ۱۰۵۱ ی مانگی وهفاتی کردوه.

عهلامه مهلا عهبدولکریم چورّی تا سورهی نهحلی تهفسیر کردوه و له سیّ جه لد دایه و له ۱۰۵۰ ی مانگی وهفاتی کردوه، - عهلامه ی ناو بهدهرهوه: حاجی مهلا عهبدولکهکریم ناودار به شیرازی کوّبهی له سهر ئایهتی نور و پهراویزی له سهر بهیزاوی نویسووه^۵ عهبدولموحسین گوّرانی تا سورهی ئهعرافی تهفسیر کردوه و له ۱۰۴۰ وهفاتی کردوه^۶، مهولانا شه مه دین محهمه د شیرانشی که له سهره تای سه تهی یانزه، وهفاتی کردوه، کوّبهی له سهر جوزئی (نه به ۴) له سهر بهیزاوی داناوه و له ۱۰۰۰ ی مانگیدا وهفاتی کردوه. - (شیخ عبدالله) ی کورد، هه کاری له سورهی هود تا (نه به ۴) کوّبهی له سهر تهفسیری بهیزاوی نویسووه و له ۹۴۳ ی مانگی وهفاتی کردوه - جه ماله دین ئیسحاق قهرامانی کوّبهی له سهر تهفسیری بهیزاوی داناوه و له ۹۳۳ ی

۱- هدیه العارفین ج ۱ پهره ۵۷۲.

۲- ئهعلامی زهره کلی ج ۲۲ پهره ۳۶۶.

۳- هدیه العارفین ج ۱ پهره ۱۷۲.

۴- ایضاح المکنون ج ۱ پهره ۸۸.

۵- بروانته کهشف زنون ج ۱ پهره ۳۵۷.

۶- کهشف زنون ج ۱ پهره ۳۵۸.

مانگی وهفاتی کردوه^۱ (ابن الخياط) قه ره داغی کوّبهی له سه ر ته فسیری به یزاوی و (تحفه له فقه) داناوه. عه للامه چه زوری ئامیدی سورهی (فاتحة الكتاب) ی به عه ره بی ته فسیر کردوه و له ۱۱۲۱ ی مانگی وهفاتی کردوه: عیسا خو شناوی له سورهی مه ریهم تا ئاخری قورئان به عه ره بی ته فسیری کردوه و سورهی فه تح و سورهی شیخلاصی، کردو ته تورکی عوسمانلی: عه للامه، مه لا مه حمود موفتی عیمادی سورهی (فاتحة الكتاب) ی ته فسیر کردوه - سه ید محه مه د به رزنجی شاره زوری ته فسیری کی به ناوی (انهار السلسبیل لریاض التنزیل) داناوه: عه للامه (عبدالغفور افندی) ئامیدی له سه ر ته فسیری به یزاوی کوّبهی داناوه^۲ و له ۸۷۱ ی مانگی وهفاتی کردوه. (ابن العراقی احمد) ئه بوزه ره عه له سه ر ته فسیری که شاف کوّبهی داناوه (۷۶۲-۸۲۶) عه للامه شه هابه دین ئه بوسه عید ئه حمه ده کاری ته فسیری قورئانی له ۵ جه لدا نویسه و له ۷۶۳ ی مانگی وفاتی کردوه^۳ (ابن الاکفانی) سه نجاری ته فسیری کی به ناوی (نغب الطائر من بحر الزاخر) داناوه و پزیشکیکی زور شاره زا بووه و زهره کلی له ج ۱ له ئه علام داناوی هیناوه. (امام موفق الدین) ئه حمه ده کواشی ته فسیری کی به ناوی (تبصرة المتذکر فی کشف الحقایق) ناودار به ته فسیری که واشی داناوه و له ۶۸۰ ی مانگی وهفاتی کردوه، عه للامه که ماله دین ئه بولفه تح موسی هه ولیری: (ابن منعه) ته فسیری کی به ناوی (المشکلات) له ته فسیری قورئانی مه جید، داناوه و له ۱۴ ی شابانی ۶۳۹ ی مانگی وهفاتی کردوه^۴ عه للامه و عارفی ره بیانی شیخ شه ها به دین ئه بو حه فس عومه ر - ی سوهره وردی نوسه ری (عوارف المعارف) ته فسیری کی به ناوی (بغیة البیان فی تفسیر القرآن) داناوه. (۵۳۹-۶۳۲ ی مانگی)^۵

۱- کشف الظنون.

۲- لغتنامه دهخدا.

۳- هدیه العارفین ج ۱ پهره ۱۱۲.

۴- ئه علام زهره کلی ج ۷ پهره ۷۵.

۵- کشف الظنون ج ۱ پهره ۱۶۵.

۶- زهره کلی ئه علام ج ۱ پهره ۸۷.

۷- ئه علامی زهره کلی ج ۱ پهره ۲۵۹.

۸- زهره کلی ج ۸ پهره ۲۲۸.

۹- زهره کلی ج ۵ پهره ۲۲۳.

(ابن اثیر مُحدِّثُ جزری) ته‌فسیریکی به‌ناوی (الانصاف فی الجمع بین الکشف و الکشاف) داناوه، (۵۴۴-۶۰۶ی مانگی) ^۱ (ابن شهرزوری) ته‌فسیریکی له‌سه‌ر قورئان نوسیوووه‌و له ۵۳۳ی مانگی وه‌فاتی کردوه ^۲.

(ابن قتیبه) دینوه‌ری ته‌فسیریکی به‌ناوی (مشکل القرآن، غریب القرآن و المشتبه من القرآن) ی داناوه (۲۱۳-۲۷۶) ^۳ چه‌زرتی (قطب العارفين) سه‌ید کاک ئه‌حمده‌د به‌رنجی له‌سه‌ر واتای قورئان ته‌فسیریکی نوسیوه (۱۲۰۸-۱۳۰۵) ی مانگی ^۴ عه‌للامه‌ سه‌ید چه‌سه‌ن چووری کوّبه‌ی زور و ردوجوانی له‌سه‌ر ته‌فسیری به‌یزاوی نوسیوه تاگه‌یشتو ته‌سوره‌ی (قیامه) و له‌ ۱۳۲۲ی مانگی وه‌فاتی کردوه ^۵ عه‌للامه‌ شه‌مه‌دین ئه‌حمده‌د گوورانی ته‌فسیریکی به‌ناوی (غایة الامانی فی تفسیر سبع المثانی) داناوه. که ته‌فسیریکی بی وینه‌یه‌ه‌روا (تقریظیکی) بی وینه‌ی له‌سه‌ر ته‌فسیری (روح المعانی) نوسیوه ^۶ - شیخ ئه‌ره‌حمان که له‌ ۱۳۲۵ی مانگی وه‌فاتی کردوه کوّبه‌ی له‌سه‌ر به‌یزاوی نوسیوه. له‌م دواایانه‌شدا زانای ناودار ئیمام شافعی زه‌مانه‌ماموستا مه‌لاکه‌ریم. موده‌ریس ته‌فسیریکی زورگرینگی به‌ناوی ته‌فسیری نامی به‌زمانی کوردی داناوه و له‌چاپیش دراوه، خوابی پاریزی هه‌روه‌ها زانای ده‌س و قه‌له‌م جوان چه‌زه‌تی (شیخ محمد خال قدس سره‌العزیز) ته‌فسیریکی عال و پرناره‌روکی به‌زمانی کوردی داناوه و له‌چاپیش دریاوه. ئه‌بی بزاین زانایانی کورد، فه‌ره‌نگ و دینی ئیسلمیان به‌هیزو پته‌و راگرتووه‌وله‌سه‌ره‌تای ئیسلامه‌وه‌تائه‌مروّ خزمه‌تی زورگه‌وره‌یان به‌قورئان و دینی ئیسلام کردوه نه‌ک عه‌ره‌ب، میژوله‌سه‌ر ئه‌مه‌شایه‌ده.

۱- زه‌ره‌کلی ج ۶ په‌ری ۱۵۲.

۲- هدیه‌العارفين ج ۱ په‌ری ۶۹۶ و لغتنامه‌ی ده‌خدا.

۳- زه‌ره‌کلی ج ۴ په‌ری ۲۸۰.

۴- (کشف‌الظنون) ج ۱ په‌ری ۵۷۵.

۵- یادی مه‌ردان به‌رگی ۲ نوسراوی ئیمام شافعی زه‌مانه: عه‌للامه، مه‌لاعه‌بدولکه‌ریم موده‌ریس په‌ری ۵۱۴ چاپی سالگی ۱۹۸۳ کوری زانای کورد به‌غدا، به‌لام له‌ (علماءنا فی خدمه‌العلم و الدین) و ته‌رجه‌مه‌ی به‌فارسی که زانای ناودار کاک ئه‌حمده‌د چه‌واری نه‌سه‌ب ئه‌نجامی داوه و (انتشارات اطلاعات) له‌ ۱۳۶۹ له‌چاپی داوه، باسی ئه‌م کوّبه‌که‌له‌سه‌ر ته‌فسیری به‌یزاوی‌یه، نه‌کراوه.

۶- (تاریخ سلیمانی) و دوروبه‌ری به‌عه‌ره‌بی په‌ری ۱۸۵.

ته نانهت زانایانی کورد گرینگی به کی زوریان به (قرائت قرآن) داوه و ته جویدیان بو
قورئان نویسه، تا خه لکک باش فیری خویندنه وهی قورئان بن، بو نمونه: عه للامه ی روژگار
(شیخ محمد و سیم اول تختوی) مهردوخی دو (منظومه) ی به زبانی فارسی و کوردی بو زانیی
ژماره ی سوره ی (مکی و مدنی) قورئان داناه که نه و مه نزومه ی که به زمانی کوردی
گورانی به، له بابهت (تجوید) ی قورئانه وه به. و نه وزانایه له گوندی تهخت له ۱۱۱۸ ی مانگی له
دایگ بووه. یا کتیبی (الفتح المجید فی علم التجوید) به زمانی فارسی که عه للامه ی ناودار
شیخ مارفی نویدی به رزنجی دایناه (۱۱۶۶-۱۲۵۴).

هه روا نه بی بزانی که زانایانی زور له قاریانی قورئانی پیروژ له نیو کورد هه لکه وتون بو
نمونه (عبد الصمد عبد الباسط) که له کوردانی موهاجیره و چوته ولاتی میسر، یا زانای ناودار
ماموستا مهلا (محمد ربیعی) که له سالی ۱۳۴۳ دا له لایه ن ئیرانه وه بو به شداری کردن (له
مسابقات قرائت) قورئان چبونه پاکستان و له وی له نیو نه وه مووه قاره به باش باشانه دانه فهری
دوهم هاتبوه وه، جایزه یشی پی درابو، ماموستا (ره بیعی) شوکر بو خوا ئیستا له ژیاندا به و
چندین پهراوه ی به که لکک و باشی نویسه. هیوادارین نه ته وه ی خاوه ن بروای کورد هه روا له
خرمیت کردن به زانین و فهرهنگ و قورئان و ئیسلام به رده وام بی و له کاروانی ژیارو
شارستانیته سهرکه و توو سهر بهرزوبلیندی (شه پوّل) محمد صالح ابراهیمی ۳ ی به فرانباری
ههزار و سیسهت و ههفتاوسی و ۲۴ دسامبر - ی ۱۹۹۴ زو ۳ ی به فرانباری ۲۶۰۶ ک. تاران
هه روا (شه پوّل) خویشی له نه وه له وه تا ئاخیرین سوره، قورئانی هیناوته، سهر زمانی کوردی و
تهفسیری سوره ی (فاتحة الكتاب) - سوره ی یوسف، ئایاتی هه لبارده، په نند یا نه مسالی
قورئان و (قصار السور) ی قورئانی، به زمانی کوردی ته رجه مه و تهفسیر کردوه و له چاپیش
دراون. تم و تاره به کورتی له ئاویته ی ژماره ی ۱۷ چاپی ۱۳۷۴ له چاپدراوه (شه پوّل).

۱- نه قل له کتیبی میزوی زانایانی کورد نوسراوی ئوستادی زانا بابا مهردوخ (شیوا) قدس سره. تم باسه کوواری
ئاویته ی کوردی ژماره ی ۱۷ سالی ۱۳۷۳ به قه له می (شه پوّل). له چاپ دراوه .

هه‌ستتاری به‌رپرس‌کییه و هونه‌ی به‌رپرس‌چییه؟

له‌فه‌ره‌نگی ئیسلامیدا یه‌که‌م شوینی‌که‌له‌شاعیر و شاعر (هه‌ستتار و هونه‌ی به‌رپرس، قسه‌کراوه‌قورئانی پیروزه‌که‌فه‌رمویه‌تی (وَالشُّعْرَاءُ یَتَّبِعُهُمُ الْغَاوُونَ - أَلَمْ تَرَ أَنَّهُمْ فِی كُلِّ وَادٍ یَّهْمُونَ - وَ أَنَّهُمْ یُقُولُونَ مَا لَا یَفْعَلُونَ - إِلَّا الَّذِینَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَ ذَكَرُوا اللّهَ کَثِیرًا)^۱ ئەم‌ئایه‌ته‌له‌راستیدا، هه‌ستتاران و شاعیران به‌پیشه‌وایانی گومرایان ده‌زانی و دای ئەنیی ئەمه‌باری ته‌هاجومی یه‌له‌م‌ئایه‌ته‌دا، بو‌سه‌ر‌عه‌ره‌بی‌کافرو دژ به‌ئیسلا‌م و پیغه‌مبه‌ر (د - خ) به‌لام‌که‌سانی‌که‌بروایان هه‌یه‌و‌کاری چاک‌ئه‌نجام‌ئه‌ده‌ن‌جیا‌کراونه‌ته‌وه‌جا‌هر‌له‌به‌ر‌ئه‌مه‌ده‌ئین: هونه‌و‌شاعیری به‌ر‌پرس‌له‌روانگای ئیسلامه‌وه، هونه‌یه‌که، له‌خزمه‌تی خو‌و‌ئه‌خلاق‌و‌کو‌رو‌کو‌مه‌ل‌دابی‌و‌شاعیری به‌ر‌پرس‌ش‌که‌سیکه، بروای هه‌بی‌و‌کار‌چاک‌و‌جوامیر‌و‌میر‌خاس‌بی.

له‌سه‌ره‌تاوه‌ئه‌بی‌براین‌هوی‌دژایه‌تی‌قورئان، له‌گه‌ل‌شاعیر‌و‌شاعیری‌له‌م‌ئایه‌ته‌دا‌بو‌چییه؟، زوری‌له‌شاعیران‌به‌چه‌که‌مه‌نی‌شاعیر، هیرشیان‌ده‌کرده‌سه‌ره‌سولی‌خوا‌و‌دینی‌ئیسلا‌م، جار‌جاره‌ش‌ده‌یان‌گوت: ئەو‌شاعیره‌(بَلْ هُوَ شَاعِرٌ)^۲ به‌م‌قسه‌هوجومی‌ناره‌وای‌عه‌ره‌بی‌کافر‌بو‌سه‌ر‌پیغه‌مبه‌ر‌ده‌ستی‌پی‌کراوه، ته‌نانه‌ت‌پیان‌ده‌وت: شاعیری‌شیت - شاعیره، شیته‌(وَيُقُولُونَ أَاِنَّا لَنَارِكُوا آلِهَتِنَا لِشَاعِرٍ مَّجْنُونٍ)^۳ یانی‌ئایا‌ئیمه‌له‌به‌ر‌شاعیر‌یکی‌شیت‌له‌خوا‌کانی‌خومان‌ده‌س‌به‌رده‌ین؟! جا‌هر‌له‌به‌ر‌ئه‌مه‌قورئانی‌که‌ریم‌ویستویه‌تی، ریبازی‌پیغه‌مبه‌ری‌خوی‌له‌ریبازی‌شاعیران‌جیا‌بکاته‌وه؛ چونکا‌شاعیران، جار‌جاره‌له‌دنیای‌خه‌یال‌و‌بیردان‌و‌جار‌جاریش‌مو‌باله‌غه‌که‌ر، وه‌له‌روی‌ئیغراقه‌وه، قسه‌ده‌که‌ن‌و‌شاعر‌ده‌ئین‌وله‌بابه‌ت‌شتیکه‌وه، غولو‌ده‌که‌ن، که‌چی‌پیغه‌مبه‌ران‌له‌وه‌بیزارن‌و‌واقیح‌بین‌و‌حه‌قیقه‌ت‌گران، جا‌هر‌له‌به‌ر‌ئه‌مه‌قورئان‌فه‌رمویه‌تی: شاعیران‌که‌سانیکن‌که‌گومرایان‌په‌یره‌وی‌له‌وان‌ده‌که‌ن، جا‌چون‌هه‌ندی‌له‌شاعیران‌له‌بیرو‌باوه‌ری‌شاعیرانه‌ی‌خو‌یاندان‌غهرقن‌(و‌فی‌کلِّ وادٍ یهیمون)‌وله‌هر‌وادی‌یه‌کدا‌سه‌ر‌گه‌ردان.

۱ - ئایه‌تی ۲۲۷ تا ۲۲۴ سوره‌ی شوعه‌را.

۲ - سوره‌ی ئەنبیا ئایه‌تی ۵.

۳ - سوره‌ی صافات ئایه‌تی ۳۶.

قسه‌ی واده که ن، خویان عه‌مه‌لی پی‌ناکه‌ن (وَإِنَّهُمْ يَقُولُونَ مَا لَا يَفْعَلُونَ) به‌لام قورئان شاعیرانی ئامانجدارو چاک و جوامیرو می‌رخاس له‌وان جیا ده‌کاته‌وه و چوار تایبته‌تی یان بو دانه‌نی: بونی ئیمان، کاری چاک‌کردن، له‌بیر خوا بوندا، له‌راست سته‌م و سته‌مکاران راوه‌ستان و له‌چه‌کی شاعر بو‌ده‌فعی زولم و زالمان یارمه‌رتی وه‌رگرتن (الا الذین آمنوا و عملوا الصالحات و ذکرُوا اللّٰهَ کثیراً و انتصروا من بعد ما ظلموا) 'ته‌مه‌یه‌که‌ده‌لین: شاعیرو شاعیری، کاتی سود به‌خشه‌که‌سازنده‌بی نه‌ک‌ته‌و جوره‌بی که‌به‌ره‌ی مروف بو‌پوچی و خه‌یال‌په‌روه‌ری، رابکیشی.

- له‌راستیدا بایه‌خدان و نرخاندنی ئیسلام، له‌بابه‌ت. شاعیرو شاعیریدا پیوه‌ندی به‌هده‌ف و ئامانجه‌وه‌هه‌یه‌یانی: هونه‌ی سازنده‌و ئامانجدار که‌نه‌ته‌وه‌یه‌که‌رزگار بکا و ئینسان دنه‌بدا و کوشکی زالم و سته‌مکاران به‌رزینی و ره‌گ و ریشه‌یان له‌بن هه‌ل بکه‌نی، ته‌م جوره‌شاعیرو هونه‌چاکه‌و به‌چاکی ده‌زانی. جا‌هه‌ر له‌به‌ر ته‌مه‌یه‌که‌له‌حه‌دیسدا هاتوه: (إِنَّ مِنَ الشَّعْرِ لِحِکْمَةٍ وَّ إِنَّ مِنَ الْبِیَانِ لَسِحْرًا) هه‌ر له‌به‌ر ته‌مانه‌شه‌که‌پیغه‌مبه‌ر فه‌رمویه‌تی: (إِنَّ الْمُؤْمِنِیْنَ یَجَاهِدُونَ بِنَفْسِهِمْ وَّ سِیْفِهِمْ وَّ لِسَانِهِمْ) که‌وینه‌ی زور روناکی خه‌باتگی‌به‌زمان، هه‌ستیارانن که‌ته‌توانن به‌زمان و هونه‌ی خویان ته‌و ته‌رکه‌بگر نه‌هستو.

دیاره‌مه‌به‌ست شاعیرانی ئامانجداره، نه‌ک، شاعیرانی که‌هونه‌ری خویان بو‌خزمه‌ت کردن به‌سته‌مکاران ته‌رخان بکه‌ن و مه‌به‌ستیان ده‌سکه‌وتی پول و دراو بی و به‌واندا هه‌ل بلین. ده‌یاره‌قسه‌کردن له‌دوفیرگی (هونه‌ر بو‌هونه‌ر) وه (هونه‌ر بو‌کومه‌لگا) له‌کونه‌وه‌جیگای قسه‌و لیکوئینه‌وه‌بووه‌و تازه‌گی نییه، هه‌میشه‌تاقمی و یستیاری (هونه‌ر بو‌هونه‌ر) بون و ده‌سته‌یه‌کیش، هوگری (هونه‌ر له‌خزمه‌ت خو و ته‌خلاق و کومه‌گا) دابون. روژی له‌زانایان و بیره‌وه‌ران فه‌رمویانه: که‌(هونه‌ر) ته‌بی له‌خزمه‌ت کردن (به‌خو و ته‌خلاق‌چاک‌دا بی) جا‌ته‌گه‌ر شاعیریا هه‌ستیار سنورو که‌وشه‌نی ته‌خلاق و خوی چاک نه‌گریته‌به‌رچاک و په‌سه‌ند، نییه.

له دنیای روژواپشدا، که سانیکی وه ک: دیدرو diderot نوسهرو فه یله سوفی فه رانسه وی^۱ بروای وایه که: هه مرۆفیککی ئازاده که قه له م ته گری به ده سته وه، نه بی بییری لای ته وه بی که پاکی و پاک داوینی، جوامیری، خوشه ویست و چاک و شیرین، بنوینی و ناشیاوی و نامیرانی و فیسق و فجور، ناشیرین و ره زاتال و به ناحق نیشان بدا^۲ دوکتور ساموئیل جانسون، ویاوه رو ره خنه گری بلیند پایه ی ئینگلیسی له سه ته ی هه ژده هه م ده نوسی:

«ته رک و ته سپارده ی نوسهرو شاعیر، هه میسه ته مه یه که دنیا له وه ی که هه یه، باشتری بکا» تولستوی، نوسهرو مرۆف دوستی مه زه به بی سته ی نۆزده هه می روسیه^۳ ریسالته و ته سپارده ی هونه ر وهه ستیار له بره و پی دان به فیڕکردنی دینی و ته خلاق و خوی باش دانه نی. هه روا ده لی ته بی به هو ی هونه ره وه (خصلالی عالی) و ته خلاق ی باش له تا که تاکی مرۆف دا به دی بهینی، چونکا مرۆف به ته خلاق و خو له ئازال و پاتال جیا ته بیته وه وه هۆزی مرۆف له که وناراه به ته خلاق زیندوه، گه ل و هۆزی بی ته خلاق به سه ر زیندوی، به رۆح مردوه^۴.

جا که وایی ته خلاقیات زۆر گرینگه و شوینه واری و بژه بی، که قسه له خو و ته خلاق ی چاک و پیاوانه بکا، زۆر پر بایه خه و به قانزاجه و شاعیری بهر پرس به که لکه و پرسوده، چونکا سه جایای خو و ته خلاق و مه له کاتی فازیه له دا بین کردنی به خته وه ری به ره ی مرۆف دا گرینکی یه کی تاییه تی بو هه یه. هه موده زانین ته گه ره له کوړو کوړمه لگایه کدا، خو و ئاکا و ره فتار و کردار و بیرو باوه رو خوی چاک نه بی، ژیان، له کوړمه لگایه کی ئاوه هادا به لا و جه حه نده م و ده رده، نه ک ژین و ژیان.

که سی یا که سانی به خته وه رو خاوه ن سه عاده تن که گیان و رۆح و لهش و لاری خو یان له پیسی و چه په لی پاک رابگرن و دل و دهرونی یان بیخه وش و پاک و خاوین بی، دیاره که سانی که گیان و رۆحی خو یان پیس و چه په ل رابگرن، وه ته وانه ی ناپاکن و خوی ناشیاو له خو یاندا

۱- م. ۱۷۸۴ ی زاین.

۲- برۆننه: شیعو هونه ر، دوکتور خانله ری په ره ی ۶۲ و مه قاله ی دوکتور عه له وی موقه ده م ئوستادی زانکوی مه شهه د.

۳- م. ۱۹۱۰ ی زاین.

۴- مه لیک شوعه رای به هار که خوی له نیژادی کو رده.

را ده گرن بی بهخت و زیان لی که وتون «قد افلح من زکیها» - و قد خاب من دسیها»^۱ خوی بی
وینو تاقانه له سورهی شه مشدا دوی یازده سویند - که له بابته راگه یاندنه وه، زور گرینگه،
ئامازهی بو ته زکیهی رۆح و گیان و رزگاری مروّف کردوه و فەرمویه تی:

هەرکەس خوی له ناپاکی پاک کردوه و رۆح و گیان و لەش و لاری خوی خاوین و
بیخهوش راگرت، رزگاره و هەرکە سیش پیس و چه پهل، رای گرت زیانی لیکه وتوه و پوو اوو
سوواوه.

ئه گەر هەندی برواینه باری ژیانی ههستیاران و شاعیران باش تی ده گهین ههستیاری
که له سه چاوهی قورئان و فەرمودهی پیغه مبهرو قسهی خواناسان و پیشه وایانی دینی و
ئه خلاقی و غیرفانی، که لکیان وه رگر تیبی هونه و شیعریان بهرده وام و جاوید ماوه و توانیویانه
شعیری پرمایه و بایه خدار له نیو کۆمه لگای بهرە ی مروّفدا بره و پی بدەن.

هو ی مانه وه و جاویدانی ئەم جوړه ههستیاران بهر پرس بونی ئەوانه سه بارهت به
ئه قیده و ئیده و دینی خویان، یانی دینی پیروزی ئیسلام. ئەم جوړه شاعیرانه نیشان ئەدەن که له
سه چاوهی پاک و بیخهوشی فەرهنگی قورئان و ئیسلام ئاوی شهوی یان هه لگۆ یزاوه و
فەرهنگی غەنی و مروّف ساز، که شوینی قوولی له سه رگیان و رۆحی ئەم جوړه شاعیرانه
داناوه بیروه ری ئەوانه له بیرو یادی خه لکدا ماوه ته وه و هه رواش ده مینته وه و نا پو چیته وه:
شعیری ئەوان هه میشه به سه ر زارانه وه یه و په ندو شیعه چاک و شیرینه کانی ئەوان له گو ی ماندا
ده زرینگیته وه و دل و ده رونمان هه میشه فینک و خوش راده گرن. به شانازی یه وه ده بی بلیین:
شعرو هونه ی کورده واری چون به هو ی بیرو ئەندیشه ی زانایان و خواناسان و پیشه وایانی دینی
به ردی بناغه ی دامه زراوه: پر به ره که ته، بو وینه عه للامه (عبدالرحیم) وه فایی، حکیم ئەحمده
خانی عارفی ره بان ی مه لای جزیری عارفی گه وره، مه لای با ته، خانای قوبادی، وه لی دیوانه،
بیسارانی، حه کیم مه وله وی کورد، مه لا په ریشانی لور، سه ید صالح حه یران ماهی ده شتی، فه قی
قادری هه مه وه ندی: حاجی قادر کو بی، حاجی خه لیفه به ها، عه لی تهرموکی، سالم،
(ملک الکلام مه جه دی)، شیخ ئەحمده ی کور، مه لیک غازی شیخ عوبه یدیلای نه هری شاهی

۱- سورهی شه مش ئایاتی ۱۰ و ۹.

شهمزین، سهیدی هه ورامی و باباتاهیر عوریان، و... ته نانهت ئه بی بلیین: سازو ئاوازی کوردیش چونکا هه به هوی خواناسان و زانایانی ئاینی ساز دراوه، پر به ره که ته و هه همیشه له هه رخولیکدا خوی نیشانداهه و بهرده وام ماوه ١٠ ئه م جوړه شاعیرانه، هونه ریان نه کردو ته هوی لهزه تی دنیا، به لکو هونه ری خویان وه قفی خیر و بهخته وه ری مروّف کرده و له ریگای ئیسلام و پیش که وتن و پیگه یستن و تی گه یشتنی مروّفانی و بیدار کردنه وه ی بیرو و یژدانی نوستوی خه لک بگه یینه دوندی به رزو ته رزی ئینسانی و شه رف و مروّفانی و به خه لک بیژن:

جیهان به بیهوده ساز نه دراوه تویش بو گه مه خهلق نه کراوی

شاعیران و هه ستیارانی بهر پرس خویان له راست کوړو کوّمه لدا به بهر پرس ئه زانن بارو دوخی ژیانی کوّمه لگا، له شیعری خویاندا ده گونجین و باری باش و له بارو ناله باری دهی نه خشین. ئه مانه به دواى ئامانجی به رزو بلیند دان تا به لکو به ره ی مروّف بگه نه خیر و بهخته وه ری و ئاسایش و پشودان و حه سانه وه ی مروّفانی و ئینسانی خویان.

ئه و جوړه شاعیرانه ش که له په ی شوینی ئه وه دان که به زیرو زیو سفره ی نان و خوانی خویان برازیننه وه، ئه مانه باش ده زانن، کاتی هونه ر بو که سب و کارو نان و ئاو بی، زو تیا ده چی و بی سه رو شوین ئه بی و ئه پوچته وه. به ده ردی بلقی سه ر ئاو ده چی. هونه ری که بو جایزه وه رگرتن بی و بکرته هوی دابین کردنی ژیان، که م ده وامه، هونه ری که ئه شرافی و هه رمه ی خه لک روی تی ناکات.

ئه وانه ی که بو هه و او هه وه سی نه فسانی خویان و بو گه یشتن به ژیانیکی خو ش و بو به ده ست هینانی پول و دراو یا که سبی ناو، شیعو هونه یان و تووه و به خولقاندنی هونه ری، وه پیشکه ش کردنی هونه ر، به ئه شراف و ده رباری یان به پایه و پله گه یشتون، شیعو هونه یان که م ده وامه و خو رانه گره.

ئه مه یه که ده لیین: بنچینه ی ویژه وویژاوه ری ته ککه سوبی به به ژن و بالای شاو میرو وه زیرو سامانداران دا هه ل گوته، ئه م جوړه شاعیرانه له راست هه ر بره په سه ندی یا تا که هونه یه ک، جایزه یه کیان وه رگرتووه و ناشیا ویکیان به شیاو نیشان داوه، به و باوه پوچاوه، به لام بهخته وه رانه زو ربه ی شاعیرانی کورد له و باوه ناشیاوه دوره پر یز بون و هه ن.

شاعیرانی بهر پرس دوای چه ندین سه ته هیمان ناویان له بیرو میسکی خه لکدا هه روا به ناوداری ماوه و له بیر نه کراون، چونکا ته وانه بهر له هه رکه س و هه ر شتیکی به مروف و مروفانی ئوگری خویمان نیشان داوه و له شوینه واری خویماندا له بابهت ئینسانه وه، ئاخه و تون و هوته که یان پیوه ندی به کوپ و کومه له وه هه یه، قسه یان له و که ندو کو سپانه کردوه که هاتونه ته سه ر ریگای ئینسان و ئینسانی توشی دهر دو رهنج و توشی کردوه و خویمان له و به لا و ده ردانه له گه ل سته م لیکراواندا نیشان داوه، به لی هه ستیاری بهر پرس ته کوشن نه وع دوستی و هاو ده ردی و خوشه و پستی له نیو خه لکدا به دی بهین و سه بارهت به گشت بونه وهران له جیهانی بوندا دلوفان و دل لاوین بن.

شاعیرانی بهر پرس له هوته وتن و به دی هیسانی شوینه واریکی هونه ری بیجگه له پیشخستنی مروفانی ئامانجی دیکه یان نیبه و ئه یانه وی پهن دو ژیان و دهرز به خه لک فی کهن و ریگای راست و به خته وه ری به مروف نیشان بدهن، فرمانره وایان، ئه میران و ده سه لاتداران به ره و دادگه ری و چاکه و چاک بون و چاکه کردن، رینوینیان بکه ن، ئه وانه گه ره کیانه کوپ و کومه لگایه ک، دامه زرینن که زیبازه که ی له سه ر به رابه ری و برایه تی و دادگه ری و دوستی و خوشه و پستی بی. ئه وانه چاوه روانی ئه وه نین که له راست هونه رو کاری هونه ری خویمان جایزه و پاداش له میرو گزیر وهر بگرن. هه ستیاری بهر پرس ده یانه وی سیمای یه ک ئینسانی ئامانجدار نیشان بدهن و مروف بولای شیای و چاکی ببهن و له ناشیای و دزیوی دوری بخره نه وه.

هه ستیاری بهر پرس ئاگای له ئه رک و ئه سپارده ی خو ی هه یه و عه مه لیشی پی ده کا خو نادا به ده س زالم و سته مکارانه وه له راگه یاندنی حه قیقهت ترس و باکی نیبه و ئه وه ی باوه ری پییه تی به راشکاوی له شیعو هونه ری خویدا دهری دهری.

هه ستیار له هوینی خویدا هیرش ده کاته سه ر زانایانی بی کرده وه، ئه و باش ده زانی که:
« کَبْرٌ مَّقْتًا عِنْدَ اللَّهِ أَنْ تَقُولُوا مَا لَا تَفْعَلُونَ ».

نوسه رو هه ستیاری بهر پرس. نوسین و شیعو وتن بو خو غافلاندن و ته فه نون نالی و نانوسی، ئه و بهر پرسه، ئه و هاواری و یژدانی روزگاری خو یه تی. شاعیری بهر پرس و تارو

کردار لیک ده داو له گه ل ری او در و دده له سه و گزی و فزی کردندا مله به ملانی ده کا، له شیعری ههستیاری بهر پرس دا بیرو باوهری مروفانی شه پو ل نه دا، له بیرو باوهری پوچ و ناشیاو جارزو بیزاره و له گه ل مار زاندا نه یاره، نه و مرو ف بانگ ده کا تا ژیرانه و به ئاو ه زانه بیر بکه نه وه و له جیهان و کارو باری جیهان ورد پروان و ژیرانه بیری لیبی بکه نه وه و فه زیله تی ئینسان به سر بونه وهرانی دیکه دا به ژیری و بیر وردی، دائه نی.

ههستیاری بهر پرس له زه لی ده ربار، ناچه قی و خو ناخاته نیو هه رگی مه داحی و جایزه وه رگرتن و زمانی خو ی بو په سندی سته مکاران سور نادا، نه و ده زانی:

له په سند کردنی شه قی، ده له رزی عه رش

موتته قی له په سه ند کردنی نه و ده بی دل ره ش^۱

هه ر وه ک پیغه مبهری مه زنی ئیسلام فه رمویه تی: (اذا مُدِحَ الْفَاسِقُ غَضَبَ الرَّبِّ وَ اهْتَزَّ لِذَلِكِ الْعَرْشُ)^۲.

ههستیاری بهر پرس هه ست به ده ردو ره نجی خه لک ده کاو خو ی له که ندو کو سپی نه واندا به به شدار دائه نی و بو ئا گادار کردنه وه ی به ره ی مرو ف تی ده کوشی و ته قالا ده دا تا مرو ف له زه لی نه زانی و نه فامی رزگار بکا تا ئه رک و نه سپارده ی خو ی به جیبی بینی، نه و به هونه ی خو ی ده کوشی تا بیرو نه ندیشه ی خه لک سه باره ت به کار و کرده وه به ریته سه ری و بو فیرونی زانین و زانست و هونه رو پیشه و صهنعت و تکنیک خه لک دنه ده دا، چونکا باش ده زانی کاتی مرو ف بیدار و ئاگا بی ئیتر به ئاسانی ناچیه بن باری بیگانه و نامو، زو ده سه مو نابی تا بیخه نه بن نیر نه و ده زانی به کی له گیر و گرفتنی مرو ف به دریژی میژو، نه زانی و بی فه ره هنگییه، که زور و یژان و مله پوران به که لک وه رگرتن له وه، بیرو هوشی به ره ی مرو ف ده دزن و سواری سوکری ده بن.

ههستیار به ده س هینانی زانین، له هه ر هه ل و مه رجیکدا، بو موسولمان به پیویست ده زانی، هیچ شتیک به بهرگر له فیرونی موسولمانان دانانی و پیمان راده گه بین که بو فیرونی

۱ - مثنوی، معنوی، مولوی، چاپی که لاله خاوه ر، تاران په ره ی ۷.

۲ - سیوتی جامع صغیر ۱/۱۳۱ فه رموده ی ژماره ی ۸۶۵.

زانست و زانین بکوشن و کولّ نه‌دهن. شاعیری بهر پرس بیری نازاده و نازادانه بیرو باوهری خوئی راده گه‌ینی، له‌که‌س ناترسی و زولم و زوری ده‌سه‌لا‌تداران تاوانبار ده‌کا‌وله‌ته‌ک زولم و زورویژری خراپه‌و له‌گه‌ل خراپه‌کردندا رکه به‌رایه‌تی ده‌کا‌و بی‌ده‌نگک نابیی و خوئی به‌ته‌ماشاجی نازانی، به‌لکو ده‌س ده‌کا به‌توانج و ته‌شهر هاویشن، وه‌پلار له‌سته‌مکاران ده‌گری و ره‌خنه‌یان لی ده‌گری و حه‌قیقه‌ت ده‌لی، برسی بون و روت و قوتی و نه‌داری زور پی‌باشتره تاده‌س بولای سته‌مکارو پیسکه دریژ بکا.

شاعیری بهر پرس ئیغراق و موباله‌غهی زیاد له‌راده، له‌قسه‌ی دانییه تا په‌سه‌ند کراوه‌که‌ی بیاته (اعلی‌علیین) و کورسی فه‌له‌کیش نانیته ژیر پیی که‌س تا ئاو زه‌نگی په‌سه‌ند کراوه‌که‌ی خوئی ماچ بکا‌و به‌زمان، لوسی و زمان ته‌ری، سابون له‌بهر پیی ئه‌و بدا، به‌لکو ئه‌و میرو پاشای دادگه‌ر که له‌بیری چاک کردنی کارو باری خه‌لکدایه‌و خوئی چاک و شیایوی هه‌یه، په‌سه‌ندی ئه‌کا، به‌لام له‌گه‌ل ئه‌وانه‌ی که به‌د خو و سته‌مکارن درزایه‌تی و سه‌ر کونه‌یان ده‌کا.

شاعیری بهر پرس ته‌مه‌نی هه‌زار ساله بو‌خوشه‌ویسته‌که‌ی ئاره‌زو نا‌کا‌و ئه‌وه به‌باتل ده‌زانی:

هه‌زار سالّ دو‌عای به‌قای عومرت بو‌نا‌که‌م

چونکا ده‌زانم ئه‌وه نه‌گونجا‌وو له‌ژیری دوره‌.

دیاره هه‌مو ده‌زانین که پیا‌هه‌ل و تن، له‌ئیسلا‌م دا‌مه‌نع کراوه‌و پیغه‌مبه‌ر (د - خ) یش فه‌رمویه‌تی: (أَحْثُوا التُّرَابَ فِي وُجُوهِ الْمَدَاحِينَ) یانی خو‌ل بکه‌ن به‌سه‌رو چاوی ستایشگه‌ر دا‌ئه‌بی بزانی‌ن له‌ئیسلا‌م دا‌مه‌دح و په‌سه‌ندی مه‌نع کراوه‌که له‌حقیقه‌ت و راستی دور بی، ئه‌نا په‌سه‌ندی که‌سی که خوئی چاک و جوامیرانه‌ی هه‌بی و دارای فه‌زیله‌تی ئینسانی بی، ناشیا و نییه، به‌لکو ئه‌م جو‌ره په‌سه‌ند کردنا‌نه، ده‌بیته‌هوی دنه‌دانی خه‌لکی دیکه بو‌چاک بون و چاکه‌کردن، هه‌روا بو‌ئه‌وش تا خه‌لک به‌جه‌وه‌ره‌ی وجودی ئه‌و جو‌ره که‌سانه‌ناسیا و بن‌و‌که‌لکی لی وه‌ر بگرن. دیاره خو‌مه‌تره‌ح کردن به‌پی قورئان دروسته، هه‌ر وه‌ک حه‌زره‌تی یوسف خوئی

۱- کوللیاتی سه‌عدی په‌ره‌ی ۶۶۹۵.

۲- سیوتی جامع صغیر ۱/۴۱ فه‌رموده‌بی ژماره‌ی ۲۳۴.

لای پاشای میسر مه ترح کردو فەرموی (اجعلنی علی خزائن الارض انی حفیظ علم) ^۱ به شیکی زۆر له ویژاوه‌ری و ویژه‌ی به‌پرستی زمانی کوردی، بو په‌سەندی خواو پیغه‌مبه‌رو خواسانان تایبەت کراوه و هەستیاری کورد به باشترین شیوه و شیواز، له و بارو بابە ته‌وه قسه‌یان کردوه و شیعو هۆنه‌یان هۆنیوه‌ته‌وه. بوۆینه عارفی رەبانی مه‌لا ئەحمەد جزیری فەرمویه‌تی:

اللّه سه‌هەر گاه‌ا ئەزەل	یەلمومی عیشقی شو‌عه‌دا ^۲
نورا جه‌مالا له‌م یەزەل	ذاتی ته‌جه‌لایا خو‌ه‌دا
ذاتی ته‌جه‌للا بولذات	بی ئیسم و ئاثارو صفات
سیررا حروفین عالیات	خەف بو دسه‌ترو په‌رده‌دا
زاتی موقه‌دده‌س بو وجود	جوشش نه‌دا بو به‌حری جود
وصف و ئیضافات و قیود	یە ک ژێ ته‌جه‌للائی نه‌دا ^۳

یاوه‌ک عه‌لامه‌ وه‌فایی فەرمویه‌تی:

ئەي (امام المرسلین، شمس الهدی، بحر الهمم)

ئەي (شفیع‌المدنبن، خیری الوری مولی النعم)

ئەي نه‌سیمکی گۆلی زارو شو‌عاعیکی روخت

شه‌وقی روژو به‌دري تابان عه‌تری گۆلزاری ئیره‌م

ئەي له شه‌وقی جه‌ننه‌تی روت ئەنبیاو ئەولیا

روح له سه‌ر لیۆن وه‌ کو په‌روانه بو دیداری شه‌م

یاوه‌ک عه‌لامه‌ نالی فەرمویه‌تی:

ئەي جیلوه‌ ده‌ری حوسن و جله‌و کیشی ته‌ماش‌ا!

سه‌ر رسته‌یی دین بی مه‌ده‌دی تو نیه‌ حاشا

۱- سوره‌ی یوسف‌ نایه‌تی ۵۵.

۲- یەلمومی: چۆله‌چرا.

۳- دیوانی جزیری په‌ره‌ی ۵۴۱.

فہیاضی ریارضی گول و میہرو مول و لہعلی
ئہی شوقی روخ و ذوقی لہ بت ذائقہ بہخشا
ذہرپراتی عوکوسی کہششی میہری جہلالن
وادین و دہچن سہر زہدہ سولتان و شہہہنشا
جان بہر لہبی بوّسہی لہبتہ عاشقی زارت
«فالبائیس یستوہب من فیک معاشا»
بہو رہحمہتہ عامہت کہ دہ کا سہنگی سیبہہ زہر
لہم قلبہ کہ وہ ک بہردہ رہشہ «رُشَّ رَشا»^۱
لا حول و لا طول و لا قوۃ الا
باللہ، لہ القدرۃ، والکائن، ماشا
«نالی» نیبہ تی سیحری بہیان حکیمہ تی شیعرہ
ئہمما نیبہ تی قووہ تی دل، قودرہ تی ئینشا^۲
یا وہ ک حہ کیم ئہحمہد خانی فہرمویہ تی:

سہر نامہ بیّ نامہ نامیّ ئہللاہ
بیّ نامیّ تہ ناتہمامہ وہللاہ
ئہی مہطلہعیّ حوسنیّ عیشقبازی
ئیسمیّ تہیہ نہقشیّ خامہ یا عیشق
بیّ نہقشیّ تہ، نہقشیّ خامہ خامہ
بیّ نامیّ تہ، نامہ ناتہمامہ
نامیّ تہیہ شاہ بہیتیّ مہقسود
فیہرستیّ موکاتہباتیّ مہحمود^۳

۱ - ئاو رشین، بہ ئاورشین کردن.
۲ - دیوانی نالی پەرہی ۷۸ تا ۷۵ چایی کوری زانیاری.
۳ - دیوانی مہم وزین پەرہی ۲۱ و ۲۰.

یا وه ک چه کیم مهولهوی کورد فهرمویه تی:

زوبدهی عه قیده و خولاصه ی که لام

هه ر له توو بو تووس همدو سسه نای عام

هه ر خوئی بو خوئی بورهان دیتر به س

به شی خوئی تیکه ل ناوی بکا که س

که ناره ی صه حرا نادپاری یه

بینایی عقول ئاو مرواری یه.

یا وه ک عه للامه و عارفی ره بانئ مه لا په ریشانی لور فهرمویه تی.

من ژ بسم الله من ژ بسم الله

ابتدا مه که م من ژ بسم الله

یا په با! تو ره زاق روژی خوازانی

مه نشه ئی سه حاب قه تره یی بارانی

رازق جه نین طفل صه غیرئ

ره حیم و ئه رحه م شیخ که بیرئ^۱

یا وه ک نوسخه ی جامع و نوسخه ی نابیغه: مه ولانا خالد شاره زوری نه خشبه ندی

فهرمویه تی:

خوداوه ندا به حه ققی ئیسمی ئه عظم

به نوری سیدی ئه ولادی ئادم

یا وه ک:

وه سپینده هه نی ئه و خوور جه بینه

راهی بی کوچ که رد، شین وه مه دینه

نیازم ئیدهن یا حه ی یا قه یوم

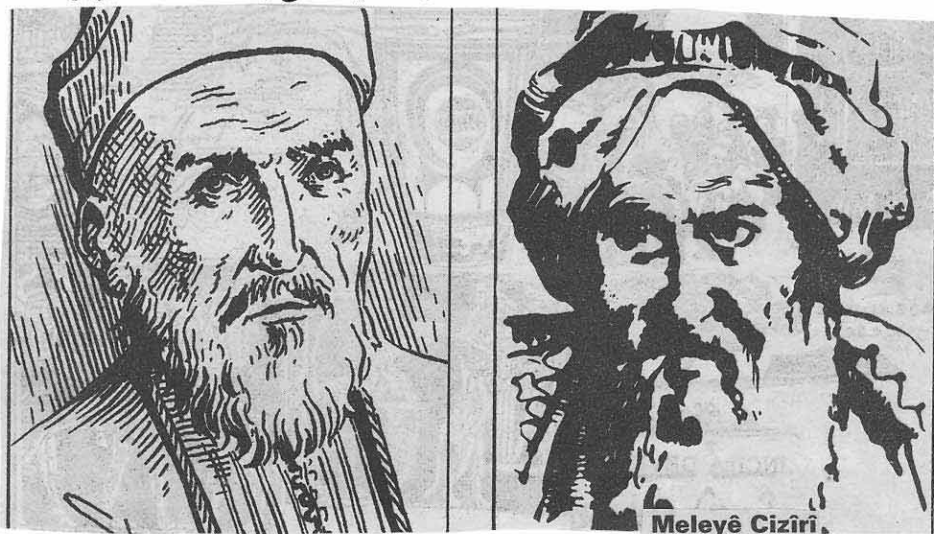
(خالد) جه ده رگارت نه که ری مه حروم^۲.

۱- کوواری ئاوینه په ره ی ۶۹ ژماره ی ۱۴ و ۱۵ سالی ۱۳۷۳ ی هه تاوی، و تاریک له بابته مه لا په ریشانه وه، په قه له می (شه پول).

۲- که نجینه ی فه ره هه نگ و زانست یا ژیناوه ری زانایانی کورد له جیهانی ئیسلامه تی نوسراوی شه پول.

یا وهک خانای قوبادی فهرمویه تی:

به نام ئه وکەس شیرین ئه رمەن
پهیدا کهرد (فههاد) پیش بی به کوکەن
هه ر سو ب تا ئیوار نه پای (بیستون)
ته ققه ی قولینگه ش یاوا به گهردون
نه راش چه ندین جه و ر چه ند جه فا به رده ش
ئاخر به ناکام ئه روا سپه رده ش
ته عالا جه صونع پهروه ردگاریش
جه کار شیرین شیرین کرداریش
ساقی ته قدیره ش به شیشه ی له بریز
که رده ن به شه راب عیشق شور ئه نگیز
په ی نه زه ر بازان جه عه رصه ی زه مین
ئاراست بیساتی به ذهوق شیرین

۱- دیوانی خانا په ره ی ۱ چاپی کورپی زانیاری چاپی ۱۹۷۵ز - و په ره ی ۱۷ چاپی سالی ۲۵۸۱ی مادی کوردی و کتیبی زانیایانی کورد نوسراوی شه پهل په ره ی ۹۲ تا ۱۲۳ چاپی سالی ۱۳۷۲ی هه تاوی که به رگی دوه می ژیناوه ری به.

هه‌له‌بجه هه‌یرو شیمای کوردستان

● اذِنَ لِلَّذِينَ يُقْتَلُونَ بِاَنَّهُمْ ظَلَمُوا وَاِنَّ اللّٰهَ عَلٰى نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ

رێژیمی به‌عسی عه‌فله‌قی سه‌دام، چونکا قین له‌دله‌ بی‌ ته‌وه‌ی له‌ هه‌له‌بجه‌دا بنکه‌یه‌ کێ پیشمه‌رگه‌ یا ناوه‌ندیکی ئابووری هه‌بی‌ ته‌نیا بو‌ سوتان و له‌ ناو بردنی خه‌لکه‌ موسولمان و بی‌ دیفاعی کورد ته‌و ناوه‌ی بو‌مبارانی شیمیایی کردو ته‌و خه‌لکه‌ هه‌زاره‌ی به‌ زاروک و پیروکال و کێژو کورو ژن و پیاوه‌وه‌ له‌ نیوگازی شیمیادا خه‌فه‌و قر کرد، صدام ده‌یویست کورده‌ کان قه‌لت و پر بکا و نه‌سلیان نه‌هه‌ی هه‌ر بو‌یی به‌ چه‌کی کوشه‌نده‌و مه‌منوعه‌ی شیمیایی ته‌و خه‌لکه‌ سته‌م لیکراوه‌ی ئاوا قر کرد. به‌غدا له‌ به‌ر قین له‌ دلی دژی بوونی گه‌لی کورده‌ له‌ وولاته‌داو دژی مافی ژین و ژیانی ته‌وانه‌، جا هه‌ر بو‌یی ئاوا درنده‌نه‌ په‌لاماری نه‌ته‌وه‌ی موسولمان و سته‌م لیکراوی کوردی داوه‌.

بو‌مبارانی شاره‌کانی کرماشان، گیلانی روژاوا، سنه‌، مه‌ریوان، دیس‌لوران، پاوه‌، سومار، قسر - ی شیرین، بانه‌، بو‌ وینه‌ له‌ سه‌رده‌شت له‌ ۱۹۸۷ لانی که‌م زیاتر له‌ سه‌ت کوژراو و دوسه‌ت زامداری له‌وی تخیل کرد، زیوه‌ی مه‌رگه‌ور، قه‌لا دزه‌، ده‌وک، سوله‌یمانی، رانیه‌، سه‌ید صادق، هه‌ولیر، عینه‌ب و ... خو‌ی باشتین وینه‌ی درنده‌یی و قین له‌ دلی سه‌دام و سه‌دامیانه‌، هه‌ر ته‌مه‌ جوان نیشان ته‌دا که‌ رێژیمی سه‌دامی عه‌فله‌قی دژی بوون و هوویه‌تی نه‌ته‌وه‌ی موسولمانی کورده‌و هه‌ر ته‌م زولم و جینایه‌ته‌ش ته‌بته‌ هو‌ی تیاچونی رێژیمی زالم و نه‌گبه‌تی سه‌دامی عه‌فله‌قی، که‌ بو‌ هه‌میشه‌ گو‌ری گوم بی‌، کورد و ته‌نی خوا تو‌له‌ی بزنی کو‌له‌ له‌ بزنی شاخدار ده‌ستینی (و کذلک نجزی الظالمین) که‌لامی خودایه‌. بو‌یی خوا سه‌دامی به‌و ده‌رده‌ بردوه‌ که‌ هه‌ر ده‌میکی مه‌رگیکه‌و زه‌جر کوژ کراوه‌.

رێژیمی سه‌دامی عه‌فله‌قی له‌ سالی ۱۹۸۸ی زاینی به‌ بو‌می شیمیایی ده‌یویست گه‌لی کورد به‌گه‌شتی قه‌ربکا، بیره‌وری کاره‌ ساتی جه‌رگ بر و دل ته‌زینی هه‌له‌بجه‌ی شه‌هیدا که‌ له‌ ۱۸ مارس ۱۹۸۸ی زاینی ته‌و شاره‌ فه‌ره‌نگه‌ک په‌روه‌ره‌ که‌ رێژیمی تاوان پیشه‌ی به‌عس به‌ چه‌کی کیمیایی و گازی ژاراوی هه‌زاران کچ و کورو پیرو ئینسانی موسولمانی بی‌ دیفاعی له‌ شاری هه‌له‌بجه‌دا شه‌ید و زامدار کرد، تاوانی شیمیا بارانی هه‌له‌بجه‌ له‌ تاوانه‌ هه‌ر گه‌وره‌ و قوره‌سه‌کانی

ئەم چەرخ و سەدەپە و پەلەپە یەکی رەشە بە نۆ چاوانی بە عەسی عیراقتی کە شان لە شانی کارەساتە دڵ تەزینە کانی هیروشیما و ناکازاکی دەدات، جا ئەو بو ئەمریکا و شورەوی لە ترسا پەیمانان مۆرکرد، ئەو کە دوبارە شتی وە ک (هیروشیما و ناکازانی) رویدا و دەوڵەتانی پەیمانی ئەتەسی لە برۆک سیل مۆریان کرد تا ئەو چکە بە کار نەیی، بەلام دواى ۱۵ سال ئەم چە کە گوشەندە کە و تە دەس ئەفغانستان، ویتنام، نیکاراگۆ، ئەنگولا، تیموری شەرقی و هەر وە ک لە شەری ئیران و عیراقتا زۆر ئاسان بە کار برا. بە عەسی بێتەر کە خوئی لە بە رامبەری گەلی کورد ناتەوان و بی هیز دی بو قەرکردنی کورد لە ۱۵ ئینسانی ۱۹۸۷ بە لاماری خەلکی بی چە کی ئاواپی (شیخ وە سان، باليسان، کانی بەرد، زینی، بە لالۆکان، ناوچەى دەرە شیرو، ساوسیوکان و زیاتر لە ۱۲۰۰ کەسی لای شاری هەولێر و سولهیمای شەهیدکرد، وە لە رۆژانی ۱۵، ۱۶، ۲۰، ۲۵ و ۲۹ نیسانی ۱۹۸۷ بەر لە شیمیا بارانی هەلەبجە زیاتر لە ۲۰ جار لە ناوچە کورد نیشە کاندای گازی شیمیایی و گازی خەردەل و سیانوری لە (خسەمەر، هەلەدن، بەرگەلو، سەرگلو، چالاوا، چنارنی، نوێکە، ئاوەژی، سیروان، کانی تو) بە دژی کورد بە کار هیناوە و دیارە ئەمەش بە پیچەوانەى ریکە و تنامەى سالی ۱۹۲۵ ی زاینە، کە لە ژنیو بە کار هینانی چە کی شیمیایی بە دژی ولاتان قەدەغە کردووە، کەچی ریزی نگرسی بە عس لافیش لی دەداو دەلی کورد هی ولاتی خۆمە، بەلام کاتی صەدامی عەفلەقی خەلکی هەلەبجەى بەو جوړە ناشیاو شیمیا باران و قەرکرد، ئینسان دوسته کانی دنیا، دواى بی دنگی یەکی زۆر سەرەنجام هاتنە جوواب و بە تاییەت ئیران دەنگی ستم لیکراوی هەلەبجەى بە جیهانیان راگە یاندو دنیاى خروشا، هەر چەند تاییستا بەو جوړە کپیویستە جوان ئاور نە دراو تە سەر مەسەلە و چارە نوسی ئاوارە کانی جەنگی شیمیایی، لە هەلەبجەو لە شوینە کانی دیکەى کورده واری، هیمان مەترسی هیرشی بە عەسی بە غدا دواپی نە هاتوو، راستە، ئەمرو هەلەبجەو هەندی ناوچە مەلی ئازادی لە سەری نیشتو تەو و لە بن چرنوکی سەدام رزگاریان بوو، بەلام بە دەس دارو دەستەى صەدامیان هیمان خوینیان بە فیرو دەرژى و دەپژى. هەلەبجە تابلویە کی بە لگە نەویستە بو رەوا بوونی راپەڕینی خەلکی موسولمان و لیکە و ماوی کورد، هەر لە گوندی شیخ وە سمان کە زیاتر لە ۵۰۰ کەسی تیا بوو هەمو ئاوارە و قەرکردو لە گوندی (مەلە کان) سەر بە فەرمانداری، صەلاحە دین، لە ئوستانی هەولێر لە

روژی عارفه‌ی جیژنی ره مه‌زان له ۱۹۸۷/۵/۲۷ به چه کی شیمیایی هموی قرکردن و هاوینه هه‌وار و که‌پره کانی ویران کرد به سهره‌زاراندا و ۲۵ که‌س زامدار بوون و له سهره مه‌رگدان و له بنه‌ماله‌ی ئه و شوینه زیاتر له ۴۹ که‌سی کوشت و سوتاند. له یادو ریژ دانان بو شه‌هیدانی مه‌زلومی هه‌له‌بجه له چه‌وته‌مین سال‌روژی ئه و کاره‌ساته دل ته‌زینه‌دا، هاوار له هه‌مو ئینسانیکی مروّف دوّست ده‌که‌ین و ده‌لین: ئه‌م ماته‌مه‌ته‌نیا ماته‌می نه‌ته‌وه‌ی کورد نییه، به‌لکو ماته‌می گشت ئازادیخوازانی جیهانه. جا که‌وايه ئیتر ریگا نه‌دن ریژی می بیقه‌رو نه‌گبه‌ت و خوین ریژی وه‌ک صه‌دام هار بی و به‌فیرو ئاوا بی به‌زه‌یا نه‌خه‌لک خه‌فه و قریبا، ئه‌مه‌ ئه‌رکیکی ئینسانی و ئیسلامی و مروّفانیه، که‌ و توتّه‌ستوی هه‌مو ئینسانیک که‌ ئیتر ئیجازه نه‌دری ئاوا به‌ناحه‌ق وه‌ به‌فیرو خه‌لک به‌چه‌ر دوکه‌لی گازی شیمیایی خه‌فه و قری بکرین.

له ۹ی حوزه‌یرانی ۱۹۶۳ ریژی می دژگه‌لی عیراق له شاری سوله‌یمانی ده‌یان کوردی خه‌باتگیری زنده به‌چال کرد و هه‌روا له‌و روژه‌وه که‌ به‌عس و صه‌دامی عه‌فله‌قی له‌هاوینی سالی ۱۹۸۶ی زاینی چرنوکی له‌گه‌لی عیراق هه‌ل پیکاره، نه‌ته‌وه‌ی کورد توشی، که‌ند و کوّسپی زاف به‌رفراوان هاتووه.

بو وینه له ۱۹۸۶ به‌سپایی زوره‌وه هیرشی کرده سهر گوندی (دوکان) لای موسل، خه‌لکه که‌ ئه‌وه‌ی توانیان له‌تر سا هه‌لاتن و چونه نیو ئه‌شکه و تی کیوی له‌نیزیک گونده که، جا دوا ی تالان کردنی گونده که‌ و قرکردنی ئه‌وانه‌له‌ و مابوون و کاولکردنی ماله‌کان، هیرشیان برده سهر ئه‌شکه و ته‌که‌ و ئاگریان داو خه‌لکه که‌ یان له‌ نیو ئه‌وه ئه‌شکه و ته‌دا به‌ژن و مندال و پیرو جوانه وه‌ سوتان و برژاند و هه‌مو یان قرکردن.

۲- له سالی ۱۹۷۰ به‌سپایه که‌وه هه‌لی کوتایه سهر گوندی (سوریا)ی مه‌سیحی نشین - ی لای دهووک و فه‌رمانده‌ی سپا که‌ به‌ زور خه‌لکه که‌ی له‌ نیو ه‌راستی دبه‌ کدا خه‌ر کرده‌وه و هه‌مو یانی به‌ ژن و زاروک و باوک و کوپو دایک و که‌س و کاریانه‌وه گولله باران کرد و هه‌مو یانی به‌ گولله ئه‌نجن ئه‌نجن کرد و قری تی‌خستن.

۳- له سالی ۱۹۷۴ فروکه شه‌رانیه کانی صه‌دام زانکووی (قه‌لادزه‌ی) ویران کرد، که‌ تازه بو ئه‌و خویندکارانه ساز درابو که‌ له‌ ده‌س زولم و زور و یژی صه‌دام و صه‌دامیان رایان کرد بو له‌ چاو لیکنانیکدا زیاتر له (۵۰۰) کچ و کوری خوینده‌واریان شه‌هید کرد.

۴- ویران کردنی زیاتر له دو هزار ئاواپی له ۱۹۷۷ داکه له گه‌ل زه‌وی ته‌ختیان کردو
کانیاوه کانیاو به‌چیمه‌ن تو‌قور داو باغه‌کانیاو هه‌ل‌پروژاندو سوتاند.

۵- شیمیا باران کردنی ئاواپه‌کان و شاره‌کانی ناوچه‌ی کوردستان، ئه‌لف: شیمیا بارانی
شاری عیمادیه‌ی لای ده‌وک.

بی: چهن شوین له ئاواپه‌کانی لای سوله‌یمانی.

جی: چهن شوین له لای که‌رکوک.

دی: چهن گوندی لای هه‌ولیر. وه شیمیا بارانی هه‌له‌بجه به‌گازی شیمیایی، خه‌رده‌ل و به‌گازی
سیانور و ژه‌هراوی له ۱۹۸۸/۳/۱۸ داکه بووه هوی خه‌فه‌کردن و قر کردنی زیاتر له (۵۰۰۰)
هه‌زار که‌س له زاروک و ژن و پیروکال.

میژوی هه‌رام کردنی به‌کار هینانی چه‌کی شیمیایی و بیولوژیکی، هه‌مو
ده‌زانی که له شاری (لاهایی) له سا‌له‌کانی ۱۸۹۹ و ۱۹۰۷ ی زاینی دا به‌کار هینانی چه‌کی
شیمیایی و گازی خه‌فه‌که‌ر هه‌رام و قه‌ده‌غه‌کراو ئه‌وسا له ۱۹۲۵ دا له (ئیتفاقیه‌ی ژنیو) دا، که
۱۰۳ حوکومه‌ت موریان کردو له لایه‌ن حوکومه‌ته‌گه‌وره‌کانه‌وه مه‌نع کراو له ۱۹۳۲ و ۱۹۳۴
کونگره‌ی دوله‌تان بو چه‌ک دامالین بو وینه چه‌کی شیمیایی و میکروبی و خه‌فه‌که‌ر، به‌ستراو
مورکرا. تا سه‌رنجام مه‌کو‌ی نیو‌گه‌لانی چهن به‌ندیکی دانا تا به‌پی ئیتفاقیه‌ی ۱۹۲۵ ی ژنیو
نه‌توانن له‌و چه‌کانه‌که‌لک و ه‌رگرن، به‌تابیه‌ت له سالی ۱۹۷۷ به‌کار هینانی ئه‌و چه‌که‌ه‌رام
کرا. به‌لام سه‌دام له چه‌کی شیمیایی و بیولوژیکی به‌دژی کوردی بی چه‌ک که‌لکی وه‌رگرت،
باوه‌کو حوکومه‌تی به‌عسی عیراقیش له ۱۹۸۰ مه‌نعی به‌کار بردنی ئه‌و جو‌ره چه‌کانه‌ی مورکرد
بوو. وه روژنامه‌کانی بلژیک رایان گه‌یاند که له‌گه‌لاویژی ۱۹۸۲ دا شه‌ریکه‌ی (فیلیس
پترولیوم) زیاتر له (۵۰۰) تون له‌و مه‌وادی سه‌می و گازه، به‌عیراق فرو‌شراوه، ئه‌مه‌دوای
جه‌نگی (حاجی عمران) روی داوه‌و سه‌دام به‌دژی کورده‌کان له شه‌راکه‌لکی لیوه‌رگرتووه،
جاکاتی سه‌دام دیتی هیچ حوکومه‌تی که له‌سه‌ر کورد به‌جواب نایی له سالی ۱۹۸۸/۳/۱۸ دا
هه‌له‌بجه‌ی کرده‌هیر و شیمای کوردستان، ئه‌مه‌باسیک بوو که (دیکویلا) ده‌بیر کوللی مه‌کو‌ی

نیوگهلانی رای گه یاند که چپی بالویزی صهدامی چل درو له لهندهن نهوهی نا به سهر ئیراندا، له وکاتهی که بو رادیو موئتکارلو قسهی ده کرد. بهلام له دوا پیدا (حهنا تاریخ عه زیز) وهزیری دهرهوهی صهدام ناچار ددانی بهوه دا نا که صهدام ههله بجهی شیمیا باران کردوه. دهوله ته کان له ترسی گازی شیمیایی و ژههراوی ناچار بوون کاری بکهن تا شهرپی ئیران و عیراق راهوستی، چونکا تی گه یشتن شیمیا بارانی ههله بجه ئه یته هوئی نهوه که له ناوچه دا خه لک باشتر فییری بکار هیئانی نه و چه که بن، به تابهت که شورهوی بهرو، شیمیایی به دژی خه لکی هه ژاری نه فغانستان به کار هیئا، ترسان ههر حوکومه تیک له بییری بهر ژه وهندی خوئی دابی و مه بهستی خه لکی هه ژار نه بی، جا نهوه بو، پالمه سهر کووماری سوئید، میتران سهر کووماری فهرانسه و خانم دانیال میتران و مروفه ئینسان دوسته کان و رابه رانی ئاینی ئیسلام و گشت ئاینه کانی جیهان به جواب هاتن

روژنامه کان: روژنامه کانی جیهان له بابته قانون شکینی مه کوئی نیوگهلانی له به کار هیئانی گازی شیمیایی دژی خه لکی ههله بجهی لیکه و ماو، زوریان نوسیووه، بو وینه روژنامه (بروتی یونانی) که له نائین چاپ ده بی، دنوسی: نهوهی له کوردستانی عیراقدا قه و ماوه، بی حورمه تی به قه وانینی ناوگه لانیه و نهوه صهدامه که چهند ساله کوردی مه زلوم و ئاوايه کانی کورد شیمیا باران دکاو کورده کان به ره و باشوری عیراق راوده نی. روژنامهی نیویورک تایمز به زمانی قسه بیژی حوکومه ته وه، دنوسی: که بهر پرسیانی ئه مریکایی له ریگای دهنگ و رهنگه وه چاویان بکوژراوان و زامدارانی کوردی شیمیا بارانی صهدام که وتووه و ده لی: نه مه بی حورمه تیه به ئیتفاقیه ی ۱۹۲۵ ی ژنیو. - روژنامه واشینگتون پوست له بن (بوژانه وهی به کار هیئانی گازی ژههراوی و شیمیایی) دنوسی: کاری (صدام) هه تکی حورمه تی په یمان نامه کانی نیوگهلانیه.

روژنامه ی (حوریهت) ی تورکیا له کاتی دیداری ئوزال بو به غدا دنوسی: صهدام دیانی بهوه دا ناوه که گازی ژههراوی و چه کی شیمیایی به دژی نه ته وهی کورد به کار هیئاوه له ههله بجد، - روژنامه ی (گاردین) ی بهریتانیا، عیراقی به شیمیا بارانی ههله بجه به تاوانبار داناو، ههروا رای گه یاندوه نهوه، بو قر کردنی خه لکی کورد بووه و ته نانهت فاجیعه ی واله

جهنگی ناو گهلانیش نهقه و ماوه. - کوواری (ئوکومونیت) ی حه و تانه، رای گه یاندوه که به عسی
عیراق شیمیایی به دژی کورد به کار هیناوه و هر کاتیکش بیه وی گازی ژه هراوی و شیمیایی به
کار دینی. - روژنامه ی (فاینانشل تایمز) به بریتانیا، رای گه یاندوه که به غذا چه کی شیمیایی به
دژی خه لکی بی تاوانی شارو دبی به کار هیناوه. - روژنامه گه وره کانی ئه مریکا، وه ک
(واشینگتون پوسټ) ئاگادار نامه گه لکی به وینه وه بلاو کردو ته وه، له بابهٔ شیمیا بارانی
هه له بجه وه، به ده سی صه دام له کوردستانی عیراقد، که هه وال نیری ئه و روژنامه له شاره
کوردنشینه کانه وه، وینه وه هه والی بو ناردوه - روژنامه (غوټش) ی تورکیا، نوسیویه تی: به
ده سی به عسی تاوانباری وه حشی هه زاران لاشه ی سوتاو به شیمیا باران له شاری هه له بجه دا
خه فه کراوه، لاشه کان له شه قام و کولان و له نیو مالاندا قراکراون. - (ئه بزرویر - ی
له نده نی) نوسیویه تی: به عسی به غذا شاره کورد نشینه کانی شیمیا باران کردوه، به پیی نامه ی
تاوانبار (سه ر له شکر عبدالوهاب عزت) پاریزه ر (ئوستاندار) ی هه ولیر که بو فهرمانده رانی
عیراقی نوسیویه، خو رازانه وه ی به چه کی شیمیایی لی ویستون. - روژنامه ی (ملی گازته) ی
ئه سته مبول، نوسیویه تی: به غذا چه کی ژه هراوی و شیمیایی به دژی خه لکی بی تاوانی هه له بجه
به کار هیناوه و ئه وه ی به تاوانی پیس بو به غذا داناوه و به عسی به بی ویژدان و نائینسان داناوه. -
روژنامه ی (الهلال الدولی) له ژماره ی ۱۴ که له ئاوریل و نیسان له ۱۹۸۸ له چاپدراوه له بن
(جهنگی شیمیایی به دژی خه لکی هه ژاری هه له بجه ده نوسی: شیمیا بارانی هه له بجه نیشانه ی
ئه وه یه که صه دام بو مانه وه ی خو ی بی ویژدانانه ئه یه وی خه لکی بی چه کی هه له بجه و
کوردده واری قر بکات که به شیمیا باران زیاتر له ۵ هه زار که سی خه فه کردوه و هه زارانیش
زامدارو که له لاکه وتون، زیاتر له ده جار به چه کی شیمیایی هیرشی بردو ته سه ر کوردی
موسولمان و بی تاوان، له م چهن ساله ی دوایدا، به لام شیمیا بارانی هه له بجه زور پیس و بی
ویژدانانه بووه، که به وچکه کوشنده یه هیرشی بردو ته سه ر خه لکی ولاتی خو ی، خه لکی
بیچاره، دوا ی شیمیا باران چاویان سور دبی و به ده نیان تو قله ده کاو کویر ده بن و ریخوله شیان
زیان ده بیینی، گازی (تابون) بو ده مارو میشک زبانی هه یه که ئه لمان له جهنگی دوه می
نیوگه لانی سازی داوه که زور کوشنده یسه. به لام گازی سیانور، سارین، سومان و خه رده ل)

ئه‌مانه‌يش هه‌ر وه‌ك (تابون) وان و زور پيس و كوشه‌ندهن، ئه‌وه‌ي به‌غدا به‌دژي كورد به‌كاري هه‌ناوه، گازی سيانیده که زور بهر بلاو به دژي خه‌لكي مه‌زلومي (هه‌له‌بجه) به‌كاري هه‌ناوه، که هوي تنگه نه‌فهي به‌دي هه‌ناوه و له‌شيان بلوقی کردوه و مردون، ئه‌وه‌که خه‌لكه که له‌مالان مردون دهره‌تانی هه‌لاتيان نه‌بووه، نيشانه‌ي ئه‌وه‌يه که به‌عس گازی زور قه‌وي ده‌مارو ميشکي به‌كار هه‌ناوه. ئه‌مه‌ نيشانه‌ي ئه‌وه‌يه که سه‌دام ئه‌تواني زور تر ده‌س بداته ئه‌م جوهره هيرشانه، دياره‌ته‌نيا (شوره‌وي) و (ئه‌مريکا) ئه‌و جوهره‌گازه‌يان هه‌يه‌وه‌هه‌ر ئه‌وانيش ئه‌و جوهره‌چه‌که‌يان به‌(سه‌دام) داوه. فيلمي سوتانی هه‌له‌بجه له‌تلويزيونی ئاسيا و ئوروا، له‌كوره‌ي جنوبي، ئيتاليا و ئه‌لمان بينراوه، که به‌ده‌يان هه‌زار خه‌لكي بي‌تاوان له‌كوردواريدا به‌و‌گازانه به‌ده‌سي به‌عسي به‌غدا قركراون.

خو‌ن‌نیشان دان له‌بابه‌ت مه‌زلومي هه‌له‌بجه‌وه: له‌بيوت له‌كو‌بو‌نه‌وه‌يه كدا خه‌لكي زور و زانايانی گه‌وره، هه‌روا له‌هه‌ند له‌نيو‌ده‌له‌هي خو‌يندكاران، به‌توندي به‌عسي به‌غدايان به‌تاوانبار دانا که خه‌لكي مه‌زلومي هه‌له‌بجه‌ي شيميا باران کردوه.

كورد هه‌هه‌جره‌كاني عيراقی له‌تاران و باقي شاره‌كاني ئيران ده‌ستيان كرد به‌خو‌ن‌نیشان دان به‌دژي ئه‌و‌كاره‌نامرو‌فانيه‌ي سه‌دام كه‌خه‌لكي هه‌له‌بجه‌ي به‌گازی شيميايي و گازی خه‌رده‌ل و به‌گازی سيانور ئاوا ناپاوانه‌قركردوه. - هه‌روا جهوت كه‌س له‌كورد هه‌كاني دانيشتوي ئه‌مريکا له‌نيو‌يورک له‌داغي سه‌دامي خو‌ين ري‌زو بي‌ده‌نگي ده‌ولتان له‌سوتانی هه‌له‌بجه‌و تاواني به‌عسي به‌غدا له‌خواردن مانپان گرت. له‌ئوتريش كورده‌كان له‌به‌ر بالويزخانه‌ي به‌غدا خو‌ن‌نیشادانيكيان به‌دژي تاواني به‌عس سازدا، كه‌شاره‌كورده‌كان و هه‌له‌بجه‌ي ئاوا سوتاندوه، كه‌چی له‌نيو‌بالويزخانه‌ي به‌غداوه‌كولله‌باران کران، - له‌شاري لاهور ئوستادانی زانكوي ماف و حقوق و خو‌يندكاران و كه‌لاو تاقي زور له‌خه‌لكي لاهور به‌دژي شيميا بارانی هه‌له‌بجه‌له‌لايان به‌عسي به‌غداوه‌به‌توندي تاوانبار كرا، هه‌روا بو‌شيني هه‌له‌بجه‌و شاره‌شيميايي كراوه‌كاني كوردستان له‌شاره‌كاني ديكه‌ي پاكستاندا كورپي ماته‌مين ساز درا.

هه‌روا هه‌والده‌رانی دنيا راينگه‌ياند كه‌له‌ندهن كورده‌كان له‌به‌ر بالويزخانه‌ي ئه‌مريکا به‌ژن و مندال و گه‌وره‌و بچوكه‌وه‌به‌دژي به‌عسي به‌غدا ده‌سيان كرد به‌خو‌ن‌نیشان دان

که گازی شیمیایی له کوردستان به کار هیئاوه و شه و له بهر بالۆیزخانهی ئەمریکا مانه وه و ههروا وینهی تاقم و کوژی دیکه له کورده سوتاو و مردوه کانی ههلهبجه، به گازی شیمیایی، له روژنامه کانی به ریتانیا و فهراسه چاپ و بلاو کرانه وه، له مزگه وتی ژنیو له سویس و له مزگه وتی موسولمانانی شاری له ندهن له بهریتانیا، ئەو روژنامه و وینانه بلاو کرانه وه. ههروا خویندکارانی کوردی عیراقتی و سوریهی دانیشتی شوره وی له مهیدانی سوری مهسکو به دژی به عسی به غدا خویمان نیشان داو هاواریان ده کرد که صه دام کوردستانی شیمیا باران کردوه و ههلهبجهی کردوته (هیروشیمای) کوردستان.

- بیرو رای گه و ره پیاپی دنیا له بابته شیمیا بارانی ههلهبجه وه: ئایتوللا خومهینی (رض) رابهری شورشی ئیسلامی ئیران بنیاتهتری کوژماری ئیسلامی رای گه یاند شیمیا بارانی خه لکی موسولمانی ههلهبجه نامروفتانی ریژییمی به غدا نیشان ئەدا که خه لکی بی تاوانی ئەو شاره ی سوتاندوه و قری کردون. - ئایه توللا مونتزهزی بانگه وازیکی گشتی راگه یاند تا به دژی صه دام راپه رن که ئەو هه مووه مندال، ژن، پیرو کالی بی تاوانی له رۆله کانی کوردستان له ئاواپی و شارا به گازی شیمی و بومی خوشه یی سوتاندوه و قه تللی عامی کردون، ههروا بو رۆله کانی فهلهستین شین بگپرن - ههروا سه رکوژماری ئیسلامی ئیران و سه روکی شورای ئیسلامی ئیران و سه روک وه ریزانی ئیران سوتان و قر کردنی خه لکی ههلهبجه یان له لایهن ریژییمی صه دامه وه به توندی تاوانبار کرد، ههروا پارته یی کانی نیو خو و دهره وه شیمیا بارانی ههلهبجه یان به کاری وه حشیانه دانا. ههروا مه لا عوسمان عه بدولعه ریز بانگه وازیکی بو دیکویلار ده بیرکوللی مه کوژی نیوگه لانی، سه روکی شورای ئەمنیه تی نیوگه لانی، سه روکی صه لیبی سوری نیوگه لانی، سه روکی مه کوژی مافی مروف بهری کردوه و له وهی که صه دام به گازی شیمیایی، نه خوش، پیر، کچ، کوروزن و پیاوی بی چه کی له روژانی ۱۶ و ۱۷ و ۱۹۸۸/۳/۱۸ له کوردستان له گوندی شه ده له، هومر قوم، هلدن و سه رگه لوو... شاری خورمال، سیروان و ئاواپی ده ورو بهر و شاری ههلهبجه قه تللی عام و قر کردوه، ئاوانی ئاگادار کردوته وه، که ریژییمی صه دام شیتانه و درندانه به گازی خه رده ل، سیانورو بومی ناپالم و خوشه یی و گازی شیمیایی و گازی میکروبی و خه فه کهر خه لکی کوردستانی تیا

بردوه، هیوا دارین به هاواری ئه و مه زلومانه وه بین و یارمه یتمان بدهن، ئیستا خه لکه که، ئه وهی ماوه له ترسان مال و ژیا نی له دهس داوه و به ره و ئیران ئاواره بوون. ئه بی نه یه لن سه دام له وه زیاتر کوردستان مال و یران بکا، بوچ دنیا وای بی دهنگه، ئه ی مه کو ی نیوگه لانی بو دانراوه؟ هیوا دارین ئیوه بهر له درنده یی سه دام بگرن و خو تان یا نوینه رتان بی، تا به چاو جینایه تی سه دام له هه له بجه و کوردستاندا بینئ و ئیتر نه یه لن کورد له وه زیاتر سته می لی بکری. - له ۱۹۸۸/۴/۴ هه یته تی له پزیشکانی سویس سه ریان له شیمیابارانی نه خو شه کانی کوردی هه له بجه دا که له نه خو شخانه کانی تاران که و تبون و هه مو دیانیان به وه دانا بو که ئه و نه خو شانه شیمیاباران کراون و له یه کی له خه سته خانه کانی دیکه ی تاران چاوی یان به زو ری له ژنان و پیاوان و مندالی کوردی زامدار به گازی شیمیایی که و تبو.

گه و ره پیاوانی دنیا که له سه ره هه له بجه به جواب هاتون: به ری ز دیکویلا ده بیر کولی مه کو ی نیوگه لانی، رای گه یاند که قانونی نیوگه لانی ئیجازه نادا گازی شیمیایی و کوشه نده به دژی خه لکی چ سپایی یا ناسیایی به کار بی بو کوشتنی خه لک. - به ری ز کنویج مو عاوانی رامیاری وه زاره تی ده ره وه ی یوگوسلاوی به کار هی نانی گازی شیمیایی له لایه ن ریژی می عیراقه وه به دژی خه لکی هه له بجه ی بی چه ک به توندی تاوانبار کرد و هه روا رای گه یاند که ئه مه به شورا ی ئه منیه تی نیوگه لانی راده گه ینی. هه روا به ری ز (پا پا جان پولس ثانی) زه عیمی کاتو لیک له دنیا ی مه سیحی دا به کار هی نانی گازی شیمیایی به دژی خه لکی شاری هه له بجه به توندی مه حکوم کرد و ئه وه ی به کاری نامرو فانی و به راوه ژوی ئیتفاقیه ی نیوگه لانی دانا. له لوبنندا، سه لیم حیس سه رو ک وه زیوان و حوسه ی ن حوسه ی نی سه رو کی مه جلیسی نوینه ران، وه لید جونولات سه رو کی پار تی ئیشتیرا کی لوبنانی، شیمیابارانی هه له بجه یان له کوردستاندا له لایه ن ریژی می به غدا وه به کاری نامرو فانی دانا و سه دامیان به توندی به تاوانبار زانی. - هه روا سه رو کوماری میکزی ک و سه رو کی ده و ره ی هه نو که ی بزوتنه ی بی لایه ن به توندی سه دامیان له به کار هی نانی گازی شیمیایی به دژی خه لکی هه له بجه ی کوردستان به تاوانبار دانا وه. هه روا له ئه فغانستاندا بوره انه دین ره بیانی رابه ری جه معیه تی ئیسلامی ئه فغانی، قازی محمه مد ئه مین رابه ری حیزی ئیسلامی به توندی سه دامیان له به کار هی نانی چه کی شیمیایی به دژی خه لکی بی تاوانی هه له بجه ی کوردستان مه حکوم کرد.

ههروا وهزیری دهرهوهی تانزانیا (به‌ریز بنیامین امکایا) عیراقی به تاوانبار دانا که چه کی شیمیایی به دژی خه‌لکی شاره کوردنشینه کان به کار هیناوه. ههروا به کار هیئانی چه کی شیمیایی به دژی شاری قاره‌مان په‌روه‌ری هه‌له‌بجه‌ی کوردستان، به تاوانی قورس دانا. ههروا وهزیری دهرهوه‌ی به‌ریتانیا بالوئیزی عیراقی له‌لنده‌ن بانگ کردو له‌بابه‌ت به کار هیئانی چه کی شیمیایی له‌شاری هه‌له‌بجه‌دا، هوشداریکی پی‌دا و مارگریت تاجیر سه‌روک وه‌زیرانش به کار هیئانی چه کی شیمیایی به دژی خه‌لکی شاره کان له‌کوردستاندا به توندی مه‌حکوم کرد. یه‌کی له‌روناک بیرانی فهره‌نگی عیراقی دانیشجوی سوریه به‌یانیکی له‌بابه‌ت کوشتاری خه‌لکی هه‌له‌بجه‌ی بی تاوان دهرکرد و ریژی می به‌غدای مه‌حکوم کردو له‌ولآته عهره‌بیه‌کان و باقی ده‌ولته‌کانی ویست تا‌صه‌دامی خویناوی تاوانبار بکه‌ن. کار ناسی کارو باری‌گازی سه‌می و ژه‌هراوی بیلژیکی پروفیسور (ئوبان هیندریکس) که مه‌کوئی نیوگه‌لانی بو ته‌گبیر پی‌کردن له‌بابه‌ت شوینه‌واری چه کی شیمیایی یه‌وه بانگی کردبو، رای‌گه‌یاند که هه‌زاران کوردی عیراقی که به‌چه‌کی شیمیایی له‌لایه‌ن فروکه‌کانی جه‌نگی به‌غداوه شیمیاباران کراون، مه‌سوم بوون و نیزیک به‌مه‌رگن. - به‌ریز (موتوشیما، شاره‌داری شاری ناکازاکی ژاپونی به‌کار هیئانی چه کی شیمیایی و ژه‌هراوی له‌ژیر هه‌رناویکداو له‌لایه‌ن هه‌که‌سیکه‌وه به تاوانی‌گه‌وره دایناو هه‌روا رای‌گه‌یاند له‌سه‌ر هه‌موده‌ولته‌تان پیویسته به‌رگری له‌بلاو بوونه‌وهی چه کی شیمیایی بکه‌ن و ریژی می به‌غداش به تاوانبار دابنن - (دیوید فهره‌هاله) له‌وتاریکدا رای‌گه‌یاندوه‌ئو هه‌والآنه‌ی سه‌باره‌ت به شیمیابارانی شاری هه‌له‌بجه‌وه، له‌لایه‌ن ریژی می عیراقه‌وه، پیمان ده‌گا، ته‌نانه‌ت هوئی ترس و له‌رزی ئه‌وانه‌ی گازی شیمیایی به‌کار دینن پیک هیناوه و مایه‌ی غه‌م و خه‌فه‌ته. سه‌روکی صه‌لیبی سوری چینی، رای‌گه‌یاندوه که به‌کار هیئانی چه کی شیمیایی بووته هوئی نیگه‌رانی ئیمه که ئه‌وه‌موه خه‌لکه بی تاوانه‌ی له‌کوردستاندا کوشتووه و زامدار و ژه‌هراوی کردوه، ئه‌بی به‌کار هیئانی به توندی مه‌حکوم بکری. - سه‌روکی صه‌لیبی (گینه) به‌کار بردنی چه کی شیمیایی به دژی خه‌لکی بی تاوانی هه‌له‌بجه‌ی کوردستان له‌لایه‌ن ریژی می به‌غداوه مه‌حکوم کردوه و رای‌گه‌یاندوه به‌کار بردنی شیمیایی به‌هه‌ر نیویک و له‌لایه‌ن هه‌ر ده‌ولته‌تیکه‌وه بی، مه‌حکوم و تاوانباره - دوکتور (ایان وست) نوینه‌ری کومه‌یته‌ی

مافی مروّف له پارلومانی بهریتانیا دا له بابت تاوانی به عس له هه له بجه دا رای گه یاندوه که له شاری (وین) له و زامدارانه ی که چاوم بیان کهوت، بوم ده رکهوت که: نه نوعی گازی شیمیایی، خه رده ل و گازی ژه هراوی یان لیکه و تووه و ریژی می به غذا له شهردا به دژی شاره کانی کوردستان له و گازانه که لکی وه رگر تووه. (جه ماله دین کابلانی) رابه ری جه معیه تی ته بلیغی ئیسلامی تورکه موسولمانه کان و نه وانه ی له ئور و پادانیشتون به توندی شیمیابارانی سه دامی به دژی خه لکی هه له بجه و ئاوا یه کانی ده و روبه ری مه حکوم کرده، هه روا رای گه یاندوه که کاری سه دام له مروّفی کی ته بیعی ناچی، نه وه کاری مروّفی شیت و دیکتاتوره له میژودا.

سه دام له ۱۹۶۸ وه هه میسه هو ی دهردو نازاری بو خه لکی عیراق به تایبته بو کورد به دی هیئاوه و پی نه خلاقتی کرده، بو وینه بو مبارانی قه لادزه له ۱۹۷۴ که به سه دان که سی کوشت و بریندار کردو ماله کانی هه مو روخاندو زیاتر له (۲۵۰۰) که سی له کورده کان له ساله کانی (۱۹۷۴-۱۹۷۹) له داردا. هه روا بو مبارانی (کانی ماسی، له پاریزگه ی دهو ک و ئاوا یه کانی ده و روبه ری نه و ی و لای موسلی بو مباران کرد، که ژماره یی زور له کورده کان بونه قوربانی و له نیوه ی دوا ی ۱۹۷۹ ریژی می به غذا زیاتر له (۸۰۰) مندالی کوردی له شاری سوله یمانی گرت و کوشت و (۱۸) که س له وانه که به ماله باوانیان درانه وه شوینی نازار و داغ کردن به له شیانه وه دیار بو و هه زاران کوردی مه زلومی تر له زیندانه کاندا توشی شکه نه جه و نازارده کرین و ژه هریان به گه رودا نه کری یا به بهر ق داغ ده کرین، وه هه زاران ماله کوردیان به ره و جنوب راناو ماله کانیان کاولکراو که سیش به سه رو شوینیان نازانی، تائه و راده که به درنده یی له ۱۹۸۸/۳/۱۸ هه له بجه شی به و ده رده برد که دنیا ئاگایی پی په یدا کرده و به عسی به غذا هه روا هه شت هه زار ژن و پیاو و کچ و کورو کال و میر مندالیشان به نه نفال بردو شرت و گومیان کردن. هه موده زانین گه لی کورد به دریژی ئیسلام کوششی کرده تا به فهره ننگ و قورئان و ئیسلام خزمهت بکاوه ژیار و شارستانی ئیسلام په ره بدا و له سه ر خاک و ئاو و ژبانی خو ی له راست ده ست دریژ کاراندا بهرز راوه ستاوه و به گژ دژ و دژمنانی ئیسانی و مرو فانی چوه و له نیشتمان و فهره نگی ره سه نی خو ی دیفاعی کرده و تائیس تا خو ی را گر تووه، جا له

به ره تهوه له هه موخیر خازان و مروّف دوستانی جیهان و له هه مو رابه رانی ئاینی جیهان داوا ده که ین له راست درنده یی سه دام و سه دامیاندا به جواب ین و بینه یارمه تی دانی موسولمانانی کوردی ستم لیکراو، تائیمه یش وه ک هه مو ئینسا نیک بتوانین له ژیر ئالای ئیسلامی و مروفانی به نازادی، دور له زوّل و زوی زور و ژوان بژین. (شه پۆل).

(کاک محمد علی صفاریان پور: شهرار) له دیوانی شیعی خویدا (اندوه من از فلسطین تا هه له بجه) ^۱ بو شینی خه لکی بی تاوانی هه له بجه ده لی: (تن من مسموم است - کودک گُرد من و پاکیزه تر از شبنم گل - حال آلوده تر از دست تبهکارانم - دست خود را از تن مسموم من آلوده مکن - من نمودی زغم و درد گرفتارانم - تن من مسموم است - کودک گُردم و بی حربه و شمشیر و سلاح - با کسی نیست مرا جنگ و ستیز و پیکار - از چه رو خانه ی خشت و گلی ام نیمه شب - شد به روی تن معصوم من این سان آوار؟) - به ریز کاک ته حمه د - ی قازی فه مویه تی: (له کاتیکدا له هه له بجه - پاش بو مبارانی شیمیایی - دایکیک به ئاخیرین نیگا - په له قازهی کورپهی بینی - له کاخی کو ماری به غدا - سه دام حوسین پر سیاری کرد - چه ند کورد به بو مبارن کوو ژران - وه لامیان داوه: ده هه زار - گوراندی که فی هه لخراند - چون ده هه زار؟ - هنا عراق - نحن عرب - نابی لیره کورد بمینی - نابی له هیچ شوینی شمال - ژنیک کورد - بیشکه ی کورپهی رابژینی ^۲ - هیمنی ره حمه تیش فه مویه تی: شیوه نی من شیوه نی ئینسانی به - بانگی نازادی و گرووی به کسانی به. پیره میردی نه مریش فه مویه تی: پیی ناوی بو شه هیدی وه ته ن شیوه ن و گرین - نامرن ته وانه وا له دلی میلیله تا ته ژین. - به ریز حه قیقی فه مویه تی: به بو می شیمیایی و موشه ک و ته بزاری و یرانگه ر - ولاتی نیشتمانی ئیمه وینه ی هیرو شیمایه - به ریز مه لا عومه ر سألحی (ساحیب) فه مویه تی: له هه له بجه ی ویرانه دا، لیوی ئالن، قژی کالن - پیکه نینی ده می برینی شه هیدیکی بی هه والن. - به ریز - ح. ره شیدی زه رزا فه مویه تی: کوا شینی ده وی خه لکی هه له بجه، هه مو کوو ژران - هه ر تو له یه، ده رمانی له نیو داخ و که سه ردا - به ریز شه ریف ده لی: مثالانی هه له بجه ی دل به خوینن - سرودی ماته م و دوری ده خوینن - به ریز جه وه هر

۱- چاپی ۱۳۷۰ په ره ی ۱۵ تا ۱۸.

۲- شیوه نی ئینسانی بو شه هیدانی هه له بجه کو کردنه وه ی: ته نیا چاپی ۱۳۶۸/۵/۸ - په ره ی ۱۹.

کرمانج ده‌لی: که هه‌له‌بجه شه‌هیدکرا - کوردستانی گه‌وره‌گرا - به‌ریز ریژهن کرمانجانی ده‌لی: دژمه‌نان دلشاد، شار بیهن خاپور - هه‌له‌بجه‌یچ دیسان بیهن شاره‌زور - خوشکی زاناو دلسۆز: نه‌جیبه‌ئه‌حمه‌د فه‌رمویه‌تی: کچۆله‌یه‌کی هه‌له‌بجه‌ی شه‌هید خۆی تیا بنۆینی - یا بو‌کروزی پیستی منالی - که له‌ریژ دارو په‌ردوی مالیکدا به‌جیه‌لدراره‌وه، له‌دوا هه‌ناسه‌وه‌دوا نوزه‌یا ده‌لی: دایه‌گیان به‌جیم مه‌هیله. - به‌ریز مه‌لا خه‌لیل مشه‌ختی ده‌لی: داخدارم بو‌هه‌له‌بجه، به‌عسی یان ویران کری - ئه‌وه‌روسێ هندی شاران، بی‌ته‌ن و بی‌جان کری. - به‌ریز سه‌ید جه‌لال نیزامی ده‌لی: نامریت ناقتی هه‌له‌بجی ساخه‌هر - دل‌ه‌بینی وی‌ل ده‌رفه‌وه‌هوندپن. - ١ - به‌ریز عیسمه‌ت دل‌ره‌ش، ده‌لی: چ‌بارانه‌ک ناز بو‌هاری - له‌هه‌له‌بجیدا گور‌گور‌باری. - به‌ریز په‌رویز جیهانی ده‌لی: چ‌شین شینا هه‌له‌بجا کوردی ژاره - کو‌تف‌قر بوون بده‌ستی دژ، نه‌یاره. - شه‌پۆل - ٢ - ده‌لی: شه‌پۆل پی‌ناوی شین و‌گرین - بو‌هه‌له‌بجه: هیروشیمای پیرین - چونکا که‌وی نیو‌رکه به‌پۆل هه‌لفرین - ده‌بته، زاناو پسه‌پور، بو‌زامی برین - بو‌زامی برینی، کوردی لانه‌واز - گه‌نجان و‌لاوان هاتوون به‌ئاواز - به‌زه‌بری عیلم و‌ژیری و‌زانین - کوردی به‌شخوراو، دینه‌پیکه‌نین - کورد ده‌لی: ئاش به‌نوره‌یه - نوره‌ی ئیمه‌یش دی‌ئیتیر به‌یه‌قین - هه‌راو نه‌عه‌ته‌ی کوره‌کوره‌ی کورد - ئیتیر به‌زانین، میژوی خۆی ده‌کاره‌نگین. - یا‌خوا ئاوابی‌ئه‌م کوردستانه - بو‌ژینه‌ره‌وه‌ی ژیان یا‌گیانه. - هه‌ستیاری نازک‌خه‌یال هیمن ٣، له‌بابه‌ت شه‌ر فروشی به‌عسی به‌غداو بو‌مبارانی شاری بانه‌وه، فه‌رمویه‌تی: بانه‌ویرانه‌جگه‌ر بریانه‌له‌ش سه‌ره، دل‌بریانه - به‌م‌به‌هاره‌گۆلی وی‌په‌ر په‌ر بوون - وابه‌ده‌ردی خه‌زه‌لی پایز چوون - زۆر به‌رق‌تر له‌قه‌راری جاران - بانه‌ویرانه، کرا بو‌مباران - هه‌ر به‌زار خو‌شه‌ده‌لین شه‌ش سه‌ت که‌س - یا‌نه‌ما، یانه‌به‌حال ماویه‌نه‌فه‌س - شه‌ر فروشی به‌عسی یه، ئه‌ی ئیرانی - شه‌ر فروش چی‌گه‌ره‌که؟ و‌یرانی.

هه‌له‌بجه - هه‌له‌بجه هیروشیمای کوردستان، چریکه‌وه‌دیروکی که‌ونارای

خه‌فه‌تنامه‌ی له‌بیر نه‌چونی میژوی به‌ره‌ی مرویه.

١- هوند: داخل، روژ - شیوه‌نی ئینسانی - شیوه‌نی ئینسانی چاپی ١٣٦٨/٥/٨.

٢ - (شه‌پۆل) محمه‌د سالج ئیبراهیمی محمه‌دی: (شه‌پۆل).

٣ - محمّد امین شیخ الاسلامی (هیمن).

هه‌له‌بجه، ئه‌فسانه‌و چیرۆکی کۆنی خنجیره که به‌دهستی هه‌والان له ئینسان دراوه و
خۆینی رزاوه.

هه‌له‌بجه، شانۆی هیرش و ئاوقابونی حوکومه‌تیکه، به‌تیکنۆ لوژی نه‌سل کوژی
چه کدارکراوه، که به‌و چه که قهرکه‌ره هیرشی بر دۆته سهر خه‌لکی بی‌دیفاعی ولاته که‌ی خۆی،
شیره‌خوره، شهر به‌گازی سیانور له‌گه‌ل جهرگ و هه‌ناوی ژنان و پیاوانی بی‌چه‌ک، شهر به
بۆمب هاوێژ له‌ته‌ک دایکان و دالکانی که زاروکانی جگه‌ر گۆشه‌ی خۆیان شارده‌بووه یا
پیاوانیک که له‌ش و لاری خۆیان کرد بووه سهنگه‌ر بۆ ژن و زاروکانی خۆیان.

هه‌له‌بجه، ئاخ و خاکی سته‌م لیکراو، که هاوار و ناله‌ نالی مه‌زلۆمییه‌تی ئه‌و هه‌ریمه
ده‌روازه‌ی هه‌وشه‌و هه‌ساری جوغرافیایان شکاندو له‌گرێژنه‌و له‌ریسمه‌یان بردو هاوار
هاوار و کروزه‌ کروزه‌ خه‌لکه‌ که‌یان، به‌چهره‌ دوکهل و به‌هه‌وری ره‌شی شیمیایی خه‌فه‌و قه‌ر
کرد.

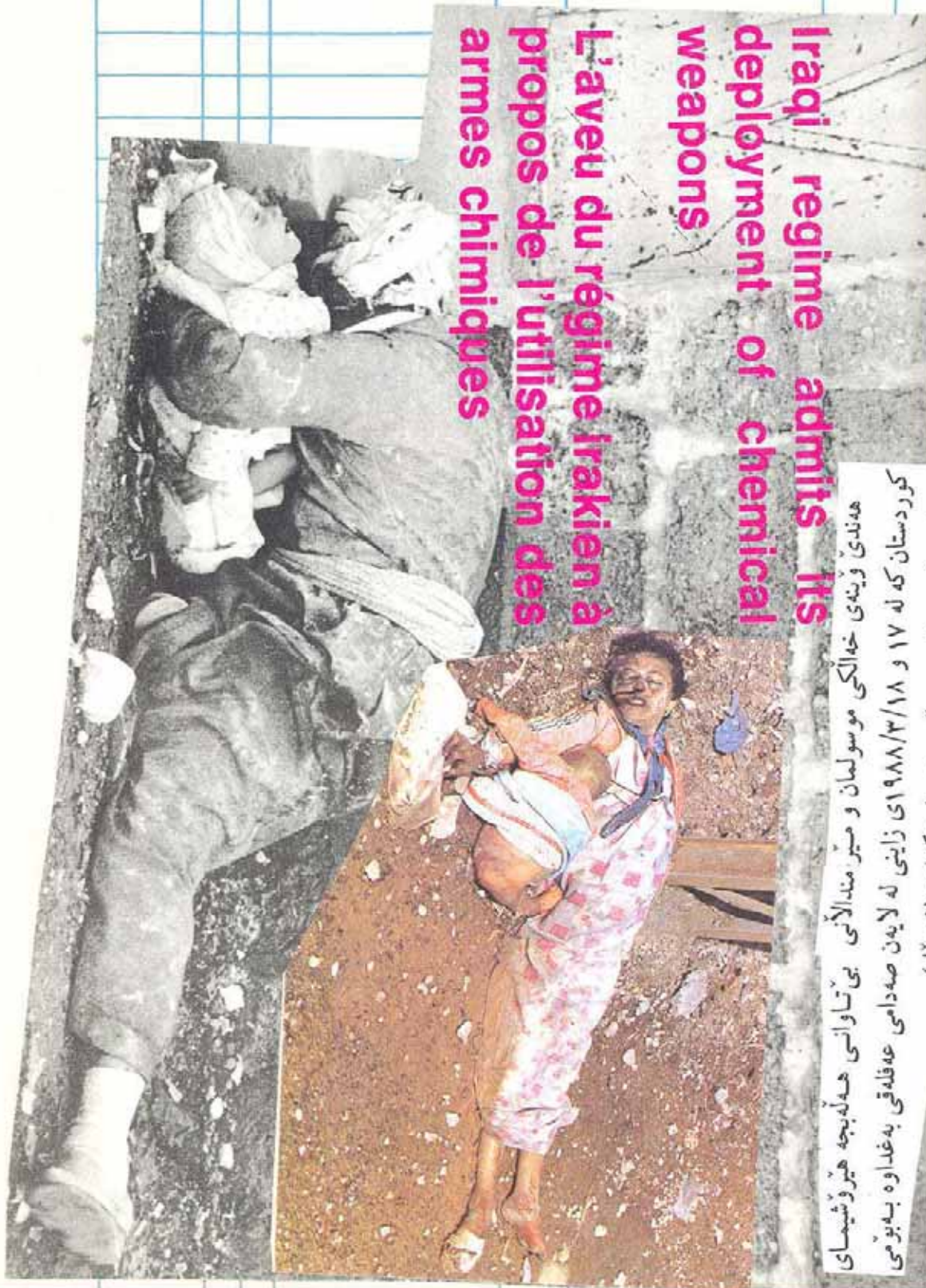
هه‌له‌بجه داستانی سهر زه‌ویکی پرپیت و به‌ره‌ که‌ت و پر له‌شیناوه‌ردی و ته‌ژی له‌گۆلی
ره‌نگاو ره‌نگ و چریکه‌ی شادی هین و خه‌م ره‌وین بوو. که له‌سهر به‌روکی مه‌زراو زه‌وی و
زاری پروا و خۆشه‌ویستی هه‌لی ئه‌داو به‌خویدا ئه‌هات و گۆله‌کانی قه‌فیان ده‌کردو ته‌رزیان
ده‌هاویشت و به‌ئاسماندا هه‌ل ده‌چوون و له‌باخ و بیستانه‌کانیدا شکۆفه‌ی ته‌وحید و خوا به‌یه‌ک
زانانین ده‌می ده‌کرده‌وه‌و له‌نیوگۆلستانه‌کانیدا بۆن و به‌رامه‌ی خۆشی گۆلی محمه‌دی بلاو
ده‌بووه‌و له‌نیوگۆلستانه‌وت و ده‌شت و ده‌راوه‌کانیدا (اشهد ان لا اله الا الله...) ده‌نگی ده‌دایه‌وه.
هه‌مو ئه‌م شتانه‌ له‌روانگای به‌عسیانی عه‌فله‌قی تاوانی نابه‌خشاو بوو، ئه‌م بۆمباران و قه‌رکردنه
له‌ ۱۷ و ۱۹۸۸/۳/۱۸ ی زاینی و ۲۶۰۰ ی کوردی و ۱۳۶۶/۱۲/۲۷ ی هه‌تاوی روی داوه‌و
زیاتر له‌پینجه‌زار زاروک و ژن و میرو میرو مندال و پیرو کالی خه‌فه‌و شه‌هید و قه‌رکرده‌وه.
هه‌له‌بجه، به‌هاری ۱۳۶۷ داستانیکی واقع بینانه‌یه‌ که ته‌نیاگۆشه‌یه‌ک له‌شانۆی شه‌ری به‌عسی
حاکم له‌گه‌ل خه‌لکی ولاتی خویدا نیشان ئه‌دا، هه‌له‌بجه، به‌هاری ۱۳۶۷ چیرۆکی په‌ر په‌ر
کردنی ئینسان، مه‌ل و مرو په‌له‌وه‌رو گۆل و گۆلزاره، له‌نیوگۆله‌یه‌که‌ی بای ژه‌هراوی رق و قین
له‌دلی زالم له‌گه‌ل مه‌زلۆمی بی‌تاواندا، له‌گه‌ل موسولمانانی. کوردی دابه‌شکراودا. شه‌پۆل *

چيروکي چال کردنی شاره زو، عيش و نهوین و هیوايه، له پشت میزو سهنده لی
فیرگه کاندای، چيروکي مردنی بیده نگه له نیو باغچه ی چکوله ی گهرمی خوین گهرمی و
سه ره نجام چيروکی کوردو کوردستانه له ۲۷ ره شه مه ی ۱۳۶۶ و ۱۷ و ۱۸/۳/۱۹۸۸ ی
زانی له کوردستانی داگیر کراودا ئه م وتاره له ۲۵/۱۲/۱۳۷۳ و ۱۶/۳/۱۹۹۵ - ز
له لایین بونباد - ی هه له بجه وه له کوردستان له وحی ته قدیر و جایزه ی پیدراوه (شه پۆل).

ههندی ژیندی خدالکی موسولمان و میترمندالانی بی تاوانی هه له بجه هیر و شیمای
کوردستان که له ۱۷ و ۱۸/۳/۱۹۸۸ ی زانی له لایدن سه دامی عه فله قی به خداوه به بوومی
شیمای و بوومی سیانور و به بوومی خه رهل قه کراون (شه پۆل)

۲۴.

**Iradi regime admits its
deployment of chemical
weapons**
**L'aveu du régime irakien à
propos de l'utilisation des
armes chimiques**

هندی ویندی خه‌لکی موسولمان و میرمندالانی بی تاوانی هه‌له‌بجه هیرۆشیمای
کوردستان که له ۱۷ و ۱۸/۳/۱۹۸۸ ی زاینی له لایهن صه‌دامی عه‌قله‌قی به‌غداوه به‌بوومی
شیممای و بوومی سیانورو به‌بوومی خه‌ره‌ل قه‌رکراون (شه‌پۆل)

یہ لہماز گوینہ ی
۱۹۳۷-۱۹۸۴ ی ز-

یہ لہماز گوینہ ی خہ لکی کوردستانی تورکیا یه و له سالی ۱۹۳۷ ی ز۔ له ئاواپی (یہ نیجه) له مه لہندی (ئەدنه) له دایک بوه. دایک و باوکی له بهر هه ژاری له دیوه ئەچنه شاری (ئەدنه) یه لہماز تا ۱۴ سالی به ده ستوری باوکی ده چوه فیرگه، بوخویندن، هه ر چه ندله بهر نه داری مه جبوریش بو، له بهر دهس دوکانداراندا، کار بکا و باوکیشی دوکانی بچوکی په مو فروشی هه بو. یه لہماز به رهنج و تیکوشانی زور، وه هه روا، له بهر لیها توی و خوا پیداوی، له خویندن دا سه رکه وت و ده سی دایه چریکه و چرۆکک نوسین.

له سالی ۱۹۵۲ ی ز۔ یه که م نوول ی ئه و له کوواری «بیرگوین» ی تورکیا دا له چاپدر او له سالی ۱۹۵۵ ی ز۔ چریکه یه کی له بابته ژنه ره عیه تیکه وه، که به خاوه ن مولکه که ی وتبو: «ئه ونه ی نه ماوه هیزو حوکومه تی ئیوه تیا بچی» نوسی، بلا و بونه وه ی ئه وه بو وه هو ی ئه وه، یه لہماز به ند بکری، دادگا به حه وت سال زیندان و دو سال شار به ده ر، یه لہماز ی مه حکوم کرد. به لام دوا ی سال و نیویک زیندان و شه ش مانگ شار به ده ری، یه لہماز ئازاد کرا.

له سالی ۱۹۵۸ ی ز۔ که خویندکاری ریشته ی ئابوری زانکو ی ئه سته مبول بو، سه نار یو ی فیلمی «ئالاگه» یه ک: «ئاسک» ی نوسی و خویشی هونه ر پیشه ی نه خشی یه که م بو، که دوباره دادگایی کرا، به لام بهر له گیران خو ی شارده وه و هه لات.

له سالی ۱۹۶۱ ی ز۔ جندرمه دوز یانه وه و گرتیان و ۱۸ مانگی تر که وته زیندان و له و ی داستانی «بینه وایان مردن» ی نوسی.

له سالی ۱۹۶۳ ی ز۔ دا، له شه ریکه یه کی، سینه ما ییدا، دامه زرا تا به شاره کانی تورکیادا، بگه ری و ئه وانه ی ده یان بین ی به وینه ی سه نار یو، بیان نوسی. یه لہماز له ماوه ی پینج سالد زیاتر له ۶۰ فیلمی ئاماده کرد، که سه نار یو نوس و هونه ر پیشه ی ئه وانه هه رخو ی بو، هه ندی له و فیلمانه، وه کو «ئا کاد: قانون» بونه هو ی ناو داربونی یه لہماز، تا ئه و شوینه ی خه لک یه لہمازیان به «سولتانی سینه ما چه شتو» ناو ئه برد.

به‌لام پاش ماوه‌یه‌ک خاوه‌نی شه‌ریکه‌که، له‌ترسا، یه‌لاماز-ی جوواب‌کرد، یه‌لاماز ناچار خوئی فیلمی «بوکه‌خان»ی نوسی و به‌خه‌رجی خوئی بردی به‌ریوه‌که فیلمه‌که له‌بابه‌ت کوردستان‌وداب وده‌ستوری کورده‌واری‌یه‌وه‌یه.

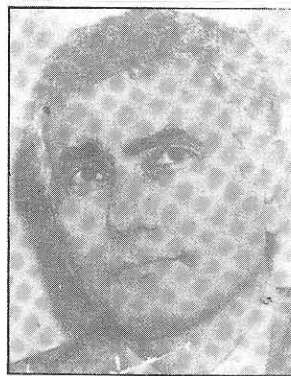
له‌سالی ۱۹۷۲ی‌ز- یه‌لاماز به‌تۆمه‌تی ته‌وه‌ی حوکومه‌تی هه‌شار داوه، خرایه‌زیندان. ته‌ویش له‌زیندانی «سلیمیه» داستانی ئوچله‌مه‌سی، سلیمیه‌و سلیمیه‌مه‌کتوبلاری نوسی و ناردیه، ده‌ره‌وه‌ی زیندان. له‌سالی ۱۹۷۴ی‌ز- که‌تازه‌له‌به‌ندیخانه‌رزگاربیو، به‌تۆمه‌تی کوشتی دادستانی تورک زمان به‌۱۸ سال به‌ند، خرایه‌به‌ند، لیڤه‌شدا چهن چریکه‌ی وه‌کو: سورو «میگه‌ل» یول: «ریگای نوسی، که‌به‌تاوانی یه‌کی له‌وانه ۱۸ سال زیندانی کراوینچ سال و چه‌ندمانگ‌شار به‌ده‌رکرا، له‌زیندانا، نامه‌یه‌کی سه‌رئاواله‌ی بو «سینیور فرناندز هه‌ریرا» سه‌رپه‌ستی فستیوال-ی سینه‌مایی «فالادید» بوئه‌سپانیا نارد، که‌له‌به‌ر ته‌مه‌ش پینچ سالی تر به‌ندی بو‌زیادکرا، که‌می دوا‌ی ته‌مه‌دادگا به‌۷ شتی تر تاوانباری کردو به‌گشتی به‌سه‌ت به‌ند تاوانبار و محکوم‌کرا، یه‌لاماز ته‌وه‌نه‌روه‌ه‌نازاونه‌به‌زه‌هیمان ده‌سی هه‌ل نه‌گرت و له‌به‌ندیخانه‌دا، چهن‌دین «پیه‌سی» نوسی و گه‌یاندیه‌ده‌س ته‌وینداری خوئی، له‌ده‌ره‌وه‌ی، به‌نددا، که‌یه‌کی له‌وانه‌به‌ناوی فیلمی سورو «میگه‌ل» له‌ئوروپادا، ناوی داخست. له‌سالی ۱۹۸۰ی‌زاینی، یه‌لاماز داوا‌ی چهن رۆژ مه‌ره‌خه‌سی کرد تا سه‌ر له‌مال و حاللی خوئی بداو داوا‌که‌یان به‌جی هینا و له‌زیندان چوو‌ده‌ری، به‌لام یه‌ک راست له‌باتی مالی چوو‌ه‌پاریس، حوکومه‌تی تورکیا له‌وه‌توره‌وجنگز بوو له‌بلاو بونه‌وه‌ی فیلم و ناوی یه‌لاماز به‌رگریان ده‌کرد. له‌سالی ۱۹۸۲ی‌ز- له‌«فستیوال-ی کان» دا فیلمی ریگای-ی یه‌لاماز جایزه‌ی ته‌وه‌لی برده‌وه‌و رۆژنامه‌کانی دنیا، ریزیان بو‌یه‌لاماز داناو ئافه‌رین‌یان به‌ئازایی ته‌وگوت و له‌دنیا‌دا ناسرا. له‌سالی ۱۹۸۳ی‌ز- فیلمی دیوار-ی له‌فرانسه، دانا و بو‌هه‌وی زیادبونی ناو بانگی یه‌لاماز.

به‌داخه‌وه‌ته‌وه‌نه‌روه‌ه‌به‌رز و ئازاو لیها‌توه، له‌روژی ۹ سپتامبر-ی ۱۹۸۴ی‌ز- و ۱۳ زیحجه‌ی ۱۴۰۴ی‌ک له‌یه‌کی له‌نه‌خوشخانه‌کانی پاریس‌دا، بارگه‌ی به‌ره‌و لای خواتیکنا، به‌وه‌صیه‌تی خوئی جه‌نازه‌که‌یان برده «ته‌نیستیتوی کوردو تا رۆژی ۱۴ی ته‌و مانگه‌له‌وی

راگیرا، وه ههزاران کهس له دۆست و براو هونهروهوان و هونهردۆستان بو بهره‌یکردنی جه‌نازه کهی هاته سه‌ترمه کهی و سه‌ره خوشیان به فاتوش خانمی ژنی و تاچه کهچه کهی وت.

مسیو «ژاک لانگ» وه زیری فیرکردن و بارهینانی فه‌رانسه، وه هه‌روا چه‌ن که سایه تی تری تهو ولاته بوریز دانان له یه‌لماز حازربون، فرانسوا میتران سه‌رکۆمار-ی فه‌رانسه که له وسه‌رده مه‌دا، له پاريس نه‌بو، به هوئی خیزانیه وه تاجه گولیکی ناردبو. بالۆیزی یونان له فه‌رانسه، به نوینه‌ری له لایه‌ن سه‌رکۆماری یونانه‌وه و هه‌روا کۆری زۆر، له که‌سایه تی و هونه‌ره‌رانی سینه‌مایی جه‌هان، هه‌روه کو: پاتریک راسپین و هه‌روا، ده‌بیرئه‌وه‌لی حیزبی سوسیالیست-یی فه‌رانسه، به‌رپرسی ره‌وابیتی ده‌روه‌ی فه‌رانسه، وه هه‌روا سه‌روکی ئیتحادیه‌ی کارگه‌رانی حیزبی کۆمونیستی فه‌رانسه، نوینه‌رانی نه‌ته‌وه‌ی کورد له ولاته ئورو پایه‌کان و ۲۰ که‌س له نوینه‌رانی تورک له ئوروپادا، له‌پرسه‌ی یه‌لماز به‌شداربون و هه‌زاران نامه و ته‌لگراف، کرایه‌ نه‌نیستیتوی کورد بو سه‌ره خوشی.

روژی ۱۴ی سپتامبر جه‌نازه کهی له نه‌نیستیتو، براه مه‌یدانی ریپو بلیکو: «کۆماری» و له ویشه‌وه براه گۆرستانی «پییر لاشیز» که جی قه‌بری ناودارانی پاريسه وه‌وی نیژراو هه‌زاران که‌س بو ناشتنی یه‌لماز چ‌کورد و تورک و ئوروپایی و فه‌رانسه‌یی له‌وی بون و سرودی خواه‌افیزیان بو یه‌لماز خوینده‌وه^۱.

۱- سه‌رچاوه: به‌رگی ۲ ژیناوه‌ری، که‌ ناماده‌ی چاپه‌ لاپه‌ره‌ی ۱۰۳ - کۆپاری پشه‌نگ، ژماره‌ کانی ۱۵ و ۱۰ی سالی ۱۹۸۳/۵ز- و کۆواری هیواسالی ۱۹۸۵ - ژماره‌ ۳/ چاپی پاريس و میژوی مه‌شاهیر-ی کورد نوسراوی ئوستاد بابا مه‌ردوخ - ج - ۲ - لاپه‌ره‌ی ۴۷۴ چاپی ۱۳۶۶ تاران (شه‌پول).

مقدمه‌ای بر زبان و ادب کردی

بنام خداوند جان و خرد کزین برتر اندیشه برنگذرد
کلیات

هنر با دو ویژگی برجسته همیشه چهره خود را به نمایش گذارده است. نخست جاودانه‌سازی دوم توانایی آن برای تشریح واقعیت‌های پیچیده. به هر اندازه کیفیت یک کار هنری بالا می‌رود بر عمر آن افزوده می‌شود. خاصیت جاودانه‌سازی هنر چیزی است که هنرمند نباید از آن چشم بپوشد. البته در گذشته کسانی بوده‌اند که از این امر غفلت کرده‌اند. در لفظ کُردی را به پای پادشاهان خونخوار ریخته‌اند، یا متاع والای هنر خویش را به لُهو از دست داده‌اند، ولی هنرمند متعهد کسی است که دچار این غفلت نشود. لذا برای او مهم است که از اوضاع دوران خویش آگاه باشد و بداند آب حیاتی که در دست دارد، باید صرف عمر بخشیدن به چه چیز کند. بزرگان شعر و هنر کردی همانند دیگر نام‌آوران ادب دیگر نقاط کشور اسلامی مان، حیات خویش را صرف آبیاری درخت عرفان کرده‌اند. هر کس سیری در تاریخ ادبیات این گوشه از میهن اسلامی مان کرده باشد از این واقعیت آگاه است.

برای نمونه رباعیات باباطاهر عریان که خود از نژاد کوهستان‌های زاگرس کردستان

بوده

○ هنر دو ویژگی بارز دارد: الف - خصیصه جاودانه‌سازی. ب - تشریح واقعیت‌های پیچیده
○ تا قبل از ظهور دین اسلام، حروف «ماسی-بوراتی» در میان کردان معمول بود و در همان حال خط
یونانی و خط آرامی سریانی را هم به کار می‌بردند.

است نمونه بارزی از این لطافت و زیبایی است. به هر حال زبان کردی به گواهی آنها که
آن
را
خوب شناخته‌اند زبان کهن عرفان و زبان احساسات پاک و صمیمی و اندیشه‌های ناب و
بی‌غل و غش انسانی است.

گفتیم که یکی از ویژگی‌های هنر (و ادب) توانایی در تشریح حقایق است. یک ادیب
وقتی به عنوان متعهد آراسته خواهد شد که زبان خویش را وقف بیان حقیقت کند.
حقیقت اگر همیشه چهره‌ای صریح و روشن داشت، شاید بحثی به عنوان رسالت هنر
مانند امروز جای خود را باز نمی‌کرد. اما این گونه نیست. رسالت یک هنرمند همیشه
سنگین بوده است. چشم و دل بینا، ذوق معرفت‌خواه، بیان لطیف و زبان حق‌گو، ابزار کار
یک هنرمند متعهدند. هنرمند متعهد، پیرایه‌ها را از چهره وقایع کنار زده و حقیقت را در
دسترس مردم خویش می‌گذارد.

امروزه این رسالت بر دوش هنرمندان بیشتر از هر وقت دیگر سنگینی می‌کند.
حقایقی که باید گفته شوند، بسیارند جنگ ناخواسته‌ای که دشمن کینه‌توز ملت‌های
منطقه بر مردم ما تحمیل کرده است، تیرهای زهرآگین و صد رنگ توطئه، که هر روز به
سوی کانون‌های تجدید حیات اسلام و مردم رها می‌شوند، نفاق‌افکنی‌های مزدوران که
دل‌های پاک و اقوام گوناگون را کدر و سمپاشی‌های کوردلانه‌ای که تشخیص خادم از
خائن را دشوار می‌کند، موضوعاتی‌اند که باید در هنر و ادبیات کردی ما جای خود را در
کنار دیگر مسائل باز کنند.

لازم دانستم قبل از پرداختن به هر مقوله دیگر، مطالب را با چند آیه از قرآن مجید

آرایش دهم. زیرا قرآن کریم علاوه بر تزکیه نفس و تعلیم پند و اندرز و آموختن اخلاق نیکو به مردم، خود در لفافه آیات شریفه اسلوب هنر و خصیصه آن را از جهت منطقی هنری، بهترین هنرها و شیوه‌های زیباگویی و تصویرآفرینی واقعیت همراه با عرفان و خداشناسی را به صورت سمبولیک و عبرت‌آموز در لباس امثال و «احسن القصص» منعکس می‌کند (فارجع البصر هل تری من فطور^۱ یکی از اقوام در خاورمیانه ملت و مردم کردند که در زمان رژیم طاغوت درد و رنج و ستم‌های زیاد دیده‌اند.

از هر جهت بر آنها تبعیض‌ها رفته است. زبان کردی که مانند همه زبان‌ها موهبتی است الهی و آیه و نشانه خداوند است، منع و جلو پیشرفت زبان و ادبیات کردی گرفته شده بود. خلاصه بر خلاف روح دین مقدس اسلام با زبان کردی رفتار می‌کردند و در حقیقت مسلمانان کرد، در اثر ستم‌های مکرر رژیم طاغوت طوری وحشت‌زده شده‌اند که هنوز به تمامی باور ندارند که در جمهوری اسلامی استفاده از زبان کردی در مطبوعات و تدریس ادبیات کردی در مدارس در کنار زبان فارسی آزاد است.

همچنین خداوند در سوره حجرات آیه ۱۳ می‌فرماید: «یا ایها الناس انا خلقناکم من ذکرو انثی و جعلناکم شعوبا و قبائل لتعارفوا ان اکرمکم عندالله اتقیکم ان الله علیم خبیر» یعنی (ای مردم! ما شما را از یک مرد و زن آفریدیم، و تیره‌ها و قبیله‌ها قرار دادیم. تا یکدیگر را بشناسید، ولی گرامی‌ترین شما نزد خداوند باتقواترین شماست، خداوند دانا و خبیر است).

در این آیه، مورد خطاب کل جامعه انسانی است.

منظور از آفرینش مردم از یک مرد و زن همان بازگشت نسبت انسان‌ها به آدم و حواست. بنابراین چون همه از ریشه واحدی هستند معنی ندارد که از نظر نسبت ملت و

۱- آیه ۳-سوره ملک)

قبیله بر یکدیگر افتخار کنند، و اگر خداوند برای حصر نژاد و قبیله و طائفه‌ای ویژگی‌هایی آفریده برای حفظ نظم زندگی اجتماعی مردم است. چرا که این تفاوت‌ها سبب شناسایی است، و بدون شناسایی افراد، نظم در جامعه انسانی حکمفرما نمی‌شود. چرا که هر گاه همه یکسان و شبیه یکدیگر و همانند بودند، هرج و مرج عظیمی سراسر جامعه انسانی را فرا می‌گرفت و آیه «ان اکرمکم عندالله اتقیکم» قلم سرخ بر تمام امتیازات ظاهری و مادی کشیده و اصالت را به تقوا و پرهیزکاری و خداترسی می‌دهد. و می‌گوید: برای تقرب به خدا هیچ امتیاز جز تقوا مؤثر نیست.

این است که پیامبر اسلام (ص) فرموده است: «نه عرب بر عجم برتری دارد و نه عجم بر عرب. نه سیاهپوست بر گندمگون و نه گندمگون بر سیاهپوست مگر به تقوا».^۱ و همچنین حضرت امام خمینی (رضی‌الله‌عنه) رهبر انقلاب و بنیانگذار جمهوری اسلامی ایران در پیام تاریخی ۲۶ آبان ۱۳۵۸ خورشیدی فرمودند: «...اسلام بزرگ تمام تبعیض‌ها را محکوم نموده و برای هیچ گروهی ویژگی خاصی قرار نداده و تقوا و تعهد به اسلام تنها کرامت انسان‌هاست و در پناه اسلام و جمهوری اسلامی ایران حق اداره امور داخلی و محلی و رفع هر گونه تبعیض فرهنگی و اقتصادی و سیاسی متعلق به تمام قشرهای ملت است من جمله برادران کرد که دولت جمهوری اسلامی موظف و متعهد به تأمین آن در اسرع وقت می‌باشد».^۲ بر مبنای این حکم شرعی امام است که این همه **توجه به ادبیات و فرهنگ کرد شده و انتشارات صلاح‌الدین ایوبی (سروه) و بخش کردی در سروه و در سازمان تبلیغات اسلامی در تهران (آوینه) فعالیت می‌کنند و کرسی تدریس زبان و ادبیات کردی در دانشگاه‌ها دایر شده است و این همه توجه در اثر آن است که در ایران حکومت در دست علما و روحانیت است و کار علما و روحانی در طول**

۱- آداب النفوس طبری صفحه ۶۱۶

۲- روزنامه کیهان ۲۷ آبان ۱۳۵۸ خورشیدی

تاریخ ترویج دین و دانش و گسترش علم و فرهنگ و معارف بوده است. البته باید توجه داشت که پیام تاریخی ۲۶ آبان ۱۳۵۸ حضرت امام (رض) یک پیام اداری یا سیاسی نیست بلکه یک حکم شرعی است و بر مبنای روح اسلام و مطابق قانون اساسی حکم امام خمینی (رضی‌الله‌عنه) در قانون اساسی مذکور است، اصل ۱۹ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران می‌گوید: «مردم ایران از هر قوم و قبیله که باشند از حقوق مساوی برخوردارند. رنگ، نژاد، زبان و مانند آنها سبب امتیاز نخواهد بود» و مطابق اصل ۱۵ قانون اساسی «استفاده از زبان‌های محلی در مدارس در کنار زبان فارسی آزاد است» هر چند متأسفانه تاکنون برای اجرای این اصل فرصتی موجود نبوده است.

باید دانست زبان از دیدگاه اسلام تنها یک موهبت اجتماعی نیست بلکه موهبتی است الهی، همچنان که خدا در قرآن در سوره بقره آیه ۳۱ می‌فرماید: «وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا...» در این آیه تسمیه کل به اسم جزء یعنی «زبان» است امام فخر رازی می‌فرماید: مقصود قدرت سخن گفتن است یعنی: «زبان» موهبتی است که از طرف خدا به انسان اعطا شده است.

و در اصل ۱۱ قانون اساسی آمده است: «هذه امتکم امة واحدة و انار بکم فاعبدون» همه مسلمانان یک امت‌اند و دولت جمهوری اسلامی ایران موظف است سیاست کلی خود را بر پایه ائتلاف و اتحاد ملل اسلامی قرار دهد و کوشش پیگیر به عمل آورد تا وحدت سیاسی، اقتصادی و فرهنگی جهان اسلام را تحقق بخشد».

□ خط و زبان کردی

خط - کردها دارای خط مخصوصی نبوده‌اند. با ابداع خط میخی، کردها و پارس‌ها هر دو بالاتفاق تحریرات خود را با خط میخی می‌نوشتند «نلدکه» آلمانی می‌گوید: اگر کتیبه‌هایی از کرد به دست بیاید تصور می‌رود که از حیث زبان و خط عین کتیبه‌های

شاهان هخامنشی باشد^۱.

در کتاب «شوق المستهام، فی معرفة رموز الاقلام» تألیف احمد ابی بکر بن وحشیہ نبطی کلدانی، مذکور است که در حدود قرن دهم قبل از میلاد یک نفر «ماسی سورات» نام حروفی را طبق مخارج ابجدی اختراع کرده و با آن افکار خود را رقم زده است. بعداً اکراد هم غالباً با همان حروف کتابت کرده‌اند. حروف مذکور که مشهور به «حروف ماسی سوراتی» است، تقریباً شبیه به حروفی است که در قرن ششم میلادی اختراع شده است و آن را حروف اوستائی می‌گویند.

صورت حروف «ماسی سوراتی»

مجله‌العربی چاپ کویت در شماره (۲۰۰) ماه تموز ۱۹۷۵ میلادی درگفتاری به قلم دکتر عبدالحلیم منتصر زیر عنوان «ابن وحشیة فی الفلاحة و هو اقدم الکتب فی العربیة» می‌نویسد: ... و انه نقل اکثر کتبه من اللغة النبطیة، ولم ینشر من تالیفه فی اللغة العربیة سوی (شوق المستهام فی معرفة رموز الاقلام) «وقد ذکر فی آخر کتابه هذا انه ترجم من اللغة الكردیة کتاباً فی علل المیاه و کیفیة استخراجها و استنباطها من الاراض المجهولة الاصل» نبطیة قومی عرب بوده‌اند اما زبان‌شان غیر عربی بوده است.^۲

تا فجر اسلام، حروف کردی (ماسی سوراتی) در میان اکراد معمول بود و در عین حال اکراد خط یونانی و خط آرامی سریانی را به کار می‌بردند. سه فقره اجاره‌نامه‌ای را که «سید حسین» نامی از منسوبین شیخ علاءالدین در سال ۱۳۲۸ قمری هجری در میان

۱ - (تبعات تاریخی راجع به ایران قدیم)

۲ - بروانته قاموسی زمانی کوردی لاپره ی ۳۸ به‌رگی یند که م نوسراوی عبدالرحمن محمد امین ذیحی چاپی ۱۹۷۷ از کوری زانیاری کورد - به غذا محمه د نه‌مین زه کی بوسه ر چاوه ی چامه ی (هورموژگان) ناوی کتیبی خه‌باتی سونییان نه با نوسراوی واسیلی نیکتین کوبه ی ۱۸ له‌سه‌ر لاپره‌ی ۱۴.

خمرة پر از ارزن پیدا کرده بود، این موضوع ثابت می‌کند. این رفاق، توسط پروفیسور «براون» به دست پروفیسور «منس» متخصص خط و زبان

○ پس از گسترش اسلام در میان کردان حروف «کوفی» جانشین حروف دیگر شد و قرآنی که تاریخ کتابت آن قرن دوم هجری است و هم اکنون در قریه «نگل» از محال «کلاترزان» سنه دژ، نگهداری می‌شود به خط کوفی نوشته است.^۱

یونانی رسید و مشخص شد که یکی از آنها به زبان پهلوی و خط آرامی سریانی است (۸۸ ق.م) - و آن دورق دیگر یونانی است و هر دو دارای یک مضموند (نسختان) و هر دو را در زمان فرهاد چهارم، از سلاطین پارت (اشکانیان) نوشته‌اند (۲۱-۲۲ ق.م) - این دو رق دلالت دارند که در آن ایام منطقه اورامان تحت حکومت ارمنستان (آرتاکسیس) یا (آرتاکسیاس) بوده است.

حکمرانان (اورامان) هم بهمن سوم بوده است. نسل هیجدهم بهمن اول پسر اسفندیار اعلی‌جد سلسله سلاطین اورامان.

اشکالی که ذیل حروف مذکور (ماسی سوراتی) نوشته شده معلوم نیست چه حروفی هستند ظاهراً باید حروف ذیل باشند:

(پ، چ، گ، ژ، و، ل، ت، د، ر)

لام بزرگ، تای سبک، دال سبک، رای بزرگ

پس از غلبه و توسعه اسلام، حروف کردی، میخی، آرامی و یونانی به کلی متروک و به جای آنها حروف «کوفی» معمول شد قرآنی که اکنون در قریه «نگل» از محال «کلاترزان» سنه دژ، موجود است، و تاریخ آن قرن دوم هجری است، به خط کوفی نوشته شده است و پس از رواج خط نستعلیق کرد و پارس هر دو تحریرات خود را با همین خط نوشته‌اند. بنابراین کرد و پارس در خط هم، دوش به دوش هم‌دیگر رفته‌اند.

۱ - تاریخ نایه توللا شیخ محمه د مهردوخ به‌رگی یه که م.

طبق تحقیقات دکتر «سپایزار» طوایف اربعه منظومه زاگروس یعنی اکراد قسمت آراارات که عبارت از اکراد لولو و گوتی و کاسو و شوبارو هستند هر یک دارای یک زبان ویژه ولی به همدیگر نزدیک بوده‌اند مانند طوایف اکراد امروزی که هر چند شاخ و برگ کلمات زبان آنها متفاوتند ولی اصول کلمات در زبان همه یکی و نزدیک به هم است. بعضی از مستشرقین می‌گویند که زبان طوایف اربعه زاگروس «آری» بوده است ولی زبان آری هم تاکنون معلوم نشده که چه قسم بوده است زیرا هنوز مدرکی به زبان آری به دست نیامده است. بنابراین ما اکنون باید از زبان اکراد قسمت آراارات صرف‌نظر کنیم و در اطراف زبان طبقه دوم کرد یعنی اکراد خاور زمین (مادها) صحبت کنیم. «ادارمیس لثر» مؤلف کتاب «تبلیغات ایران» می‌گوید: که زبان مادها همان زبان اوستا (آویستا) بوده ولی تاکنون مدرکی به زبان مادی به دست نیامده تا با اوستا تطبیق شود.

«استرابون» جغرافیدان یونانی (در اوایل قرن اول میلادی وفات یافت) در «ایران قدیم» می‌گوید که پارس و ماد زبان همدیگر را به خوبی می‌دانستند پس معلوم می‌شود که زبان پارس و ماد خیلی نزدیک به هم بود. مانند زبان پارسی و کردی که امروزه (اتنوگرافی = ethnography) علم قوم‌شناسی بر آن تأکید می‌کند (جدول زبان چهارگانه که بعد ذکر می‌شود) و اکثر تواریخ هم تصریح کرده‌اند به اینکه زبان مادها همین زبان کردی مکری بوده است. چنان که زند و اوستا که به زبان مادی نوشته شده خیلی نزدیک به لهجه مکری است و یا همان زبان مکری است.

این نظریه از اطراف هوارت و در مستتر و بعضی دیگر از متخصصان تأیید شده است و نتیجه این است که زبان اوستای زردشت زبان کردی مادی است. زبان پارسی هم در آن دوره همان زبانی بوده که در آثار پرس پلیس (= استخر پارسی) نوشته شده است تفاوتی که در اکتشافات اخیر حاصل شده همین است که کردها کلمات زیادی از عربی داخل زبان خود نکرده‌اند و به عکس زبان فارسی قدیم شکل افعال خود را تا حد امکان حفظ کرده‌اند. چنانچه نوشتن نامه به زبان کردی ساده خیلی آسان است اما به زبان فارسی

ساده دشوار است.^۱

به هر حال کردهای امروز از حیث زبان چهار شعبه‌اند: ۱- کرمانج ۲- گوران ۳- لر ۴- کلهر. هر یک از این چهار شعبه نیز به چندین شعبه دیگر منشعب شده‌اند و تغییر زبان داده‌اند.

از منابع دجله و فرات تا خلیج فارس قلمرو زبان کردی بوده است و پایتخت این زبان اول آرارات بعد از آن زاگروس بعد از آن اسپاهان، سپس نهاوند بعد هنگمدان = همدان کنونی. یک وقتی هم تیسفون: مداین بوده است بنابراین ما می‌توانیم بگوئیم که لغت و زبان کردی در تمام ولایات ایران قدیم که اسکندر مقدونی بر آن حکمروایی کرده عمومیت داشته است.

در هر حال اصل زبان کردی خاورستان به طور تحقیق همان زبان مادی اوستائی است که اصل و ریشه آن همان زبان آریان قدیم است که آن را زبان (انزانی) گفته‌اند.^۲ که پدر تمام زبان‌های مادی و هندی و پارسی و عیلامی است و تقریباً سه هزار سال پیش از میلاد آریایی‌ها با آن مکالمه می‌کردند و بعدها منشعب و مختلف شده و تغییرات کلی پیدا کرده است. ثم مه قاله به قه‌له می (شه پُل) له روزنامه‌ی که یهانی هه‌وایی لاپه‌ره‌ی ۷ ویژه‌ی هونه روئه ده‌ب روژی چوار شه‌مه ۲۸ ئیسفهند (پولان) ی ۱۳۷۰ی هه تاوی و ۱۸ مارس سال ۱۹۹۲ی زاینی و ریکه‌وتی ۲۸ ره‌شه مه‌ی ۲۶۰۴ ک ژماره‌ی ۹۷۴ بلاوکراوه‌ته‌وه. (۳۰۰۰ پیش از میلاد مسیح) ریشه زبان پارسی، کردی و هندی. شه پُل *

۱- حتی در کردی اورامی که در کوهستان واقع‌اند و بهتر توانسته‌اند رابطه خود را با اصل زبان کردی حفظ کنند برای زن و مرد افعال متفاوت است می‌گویند فرهاد آما، شیرین آمایی؛ یعنی آمده فرهاد لو شیرین لوایی یعنی رفت و بر این قیاس کلیه افعال مانند عربی اما زبان فارسی فاقد این امتیاز است.

۲- انسان معرب (انزان) است که عرب (ز) را مبدل به (س) و فتحه همزه را مبدل به کسره کرده است حالا هم در منطقه اورامان به جای انسان انزان می‌گویند مانند: ازدواسد. که تحت همین تبدیل واقع شده است رجوع باین خلکان ترجمه مله‌ب بنی‌ابی صفره.

ئه حمه د: مه و لانا ئه حمه د فايز: ١٢٥٨

ئه حمه د فايز كورئ سه يد مه حمود كورئ حاجي سه يد ئه حمه د كورئ
(عبدالصمد فضل الدين) كورئ سه يد حه سن گوله زه ردئ، له سولاله ي سه يد
حه سن گوله زه ردئ به داكي حه كيم ئه حمه د فايز خوشكي كاك ئه حمه د شيخ -
ه. عه للامه ئه حمه د فايز له ١٢٥٨ كوچي مانگي له گوندي گوله زه ردئ سليماني
له داك بوه و لاي باوكي خوئ و لاي خالي و لاي زاناياني كورده واري
خويندويه تي و فيري زانست و مه عاريفي ئيسلامي بوه وله ١٢٧٧ ده سي كردوه
به دهرس و ته وه به فقه قئ يان و له دوايي دابو ته قازي ميرگه و كوئ سنجاق
وقه ره داخ و عيماره و منته فك و كه ره لاو ده رسيم و ئورفه *
ئه م زانا خواپيداوه له سالي ١٣٠٨ چو ته ئاستانه و ساليك ماوه ته وه و
له پاشان هه لئير دراوه بو قازي (قسطموني) وله سالي ١٣١٣ دا بو ته قازي موسل
و دواي چهن سال گه راوه ته وه، بو ئاستا نه و بو ته ئه ندامي مه جليسي مه عاريفي
گشتي له ئاستانه و له سالي ١٣٣٦ كوچي و ريكه وتي ١٩١٨ زاييني له ئاستانه
بارگه ي به ره و لاي خواتي كناوه.

حه كيم ئه حمه د فايز شاره زوري زماني كوردي، فارسي، توركي، روسي،
عه ره بي و، فه رانسه وي زانيوه و توانيو يه تي له نوسراوه كاني خويدا له ههر

شەش زمان کەلک وەر بگری و چەندین کتیبی بە زمانی کوردی و عەرەبی و فارسی نوسیوە.

۱- سیحری حەلال بە عەرەبی لە ناساندن و تەعریفاتی زانست دایە و بە دوانزە شیوە و باردا ئە خویندریتە وە.

۲- کنزاللسن المکنوز بە شەش زمانە و دوانزە فەن و زانستە و تاریخی نوسی بە پێی: (غرائبی) سالی ۱۳۰۴ کوچی مانگی یە کە بە دوانزە جەدو و لە بە کوردی، عەرەبی، فارسی، تورکی، روسی، و فەرانسەوی ئە خویندرینە وە و یانزە مە بە ستە.

ئە گەر ئوفوقی وە کو کتیبی تر بخویندەریتە وە لە بابەت (فیقه و وجوبی ئیتاعە تە لە سولتان). ئە گەر جەدو و لە کەش بە عەمود: ستونی بخویننە وە لە هەر جەدو و لیک لە هەشت جەدو و لی زانست لە دوانزە زانستە، بە نیو بردنی چلوونی و چلون کەلک وەر گرتن لە وانه قسە کراوە و نوسراوە.

لە جەدو و لی نو هەم دا قە سیدە یە کی تورکی و لە هی دە هەم دا چە کامە یە کی فارسی لە پەسنی سولتان ئە و ل حەمید و لە یانزە دا سی شیعەر بە زمانی فەرانسەوی، روسی و کوردی بەم تەرتیبە دانراوە، ئەم کارە لە ئەفسانە ئە چی.^۱
۳- کور تە ئە قیدە لە شەرحی دورە ی فەریدە دا لە ئە قیدە دایە و بە زمانی عەرەبی یە.

۴- تُحْفَةُ الْأَخْوَانِ لَه شەرحی فەتح الرّحمن لە زانستی بە یان و بە دیع دا.

۵- أَنْفُسُ الْفَوَائِدِ لَه شەرحی فەرائید لە زانستی کە لام دا.

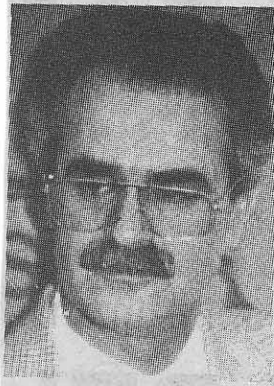
۱ - ئەم کتیبە جەنابی شیخ پەرویز نەووەی حەزەرەتی سەید تاها ی دوهم (قدس سره) کە هاتبوہ ئیران = تاران بە دیاری بویی هینام و زورم کەلک لی وەر گرت، ئەم کتیبە لە لایەن شیخ محەمەدی خال لە عیراق لە چاپ دراوە و خوش کراوە (شەپول) ۱۳۷۱/۱۱/۲ هە تاوی.

- ۶- سَيِّفِ مَهْ سَلُولِ فِي الْقَطْعِ بِنَجَاةِ اَصُولِ الرَّسُولِ.
- ۷- خَيْرُ الْاَثْرِ لَهُ نَصُوصٌ وَّارَدُهُ لَهُ مَهْ دَحٍ سَهْ يَدِي بِهْ شَهْرَدَا.
- ۸- نَهْ صَّ قَوْرَثَانِ لَهُ وَجُوبِي ئِيَسْتَاعَهِي سَوَلْتَانِ دَا.
- ۹- دَوْرَهْرِي مَهْ نَظُومِ لَهُ رُونِ كَرْدَنَهْ وَهِي حَهْوَتِ زَانَسْتِ دَا.
- ۱۰- بِهْ هَجَّةِ الْبِنْيَانِ، كَوْبَهِي تَحْفَةَ الْاِخْوَانِ.
- ۱۱- اِبْهِي الْقَلَاثِدِ فِي تَلْخِيصِ اَنْفَسِ الْفَوَائِدِ.
- ۱۲- اِرْشَادِ الْعِبَادِ بُوْ صَهْ حِيحِي ئِيَعْتِيْقَادِ لَهُ ئَهْ قِيْدَهْ دَا.
- ۱۳- تَهْ سَهِيْلَاتِي بِهْرَزَنْجِي لَهُ عَهْ وَامِيْلِي جَهْ دَوَهْ لِي لَهُ زَانَسْتِي نَهْ حُوْدَا بِهْ تُوْرِكِي.
- ۱۴- بِهْ دَرِي كَامِيْلِ لَهُ ئِيَخْتِيْسَارِي، تَهْ صَرِيْفُوْ عَهْ وَامِلِ لَهُ زَانَسْتِي صَهْرَفِ دَا بِهْ عَهْرَهْبِي.
- ۱۵- جَهْ لَآيِ طَهْرَهْفِ لَهُ ئِيَخْتِيْسَارِي صَهْرَفِ لَهُ زَانَسْتِي صَهْرَفِ دَا بِهْ تُوْرِكِي.
- ۱۶- حَهْمِيْدِيَهْ لَهُ ئِيَخْتِيْسَارِي صَهْرَفِ وَنَهْ حُوْدَا بِهْ تُوْرِكِي.
- ۱۷- زُوْبِدَهِي ئَامَالِ لَهُ تَهْرَجَهْمَهِي نَصُوْلِ الْمَالِ دَا بِهْ تُوْرِكِي.
- ۱۸- رُوْضَةُ الْاَزْهَارِ لَهُ شَهْرَحِي دَوْرَهِي فَهْرِيْدَهْ لَهُ ئَهْ قِيْدَهْ بِهْ زَمَانِي فَارَسِي لَهُ ۱۲۷۷ كُوْچِي مَانْگِي دَانِيَاوَهْ.

سَهْرَجَاوَهْ:

تَارِيخِي سَلِيْمَانِي وَدَهْ وَرُوْبَهْرِي بِهْ عَهْرَهْبِي بِهْ كَوْبَهِي مَهْ لَاجَهْ مِيْلِ رُوْزْبَهْيَانِي پَهْرَهِي ۲۳۶-۲۳۹ هَدِيَّةِ الْعَارْفِيْنَ ۱: ۱۹۳، الْبَغْدَادِي، اِيْضَاحِ الْمَكْنُونِ ۱: ۱۳۵، ۱۳۵، خِ فَهْرَسِ الْمَوْءِ الْفِيْنَ بِالظَّاهِرِيَّةِ. مَعْجَمِ الْمَوْءِ الْفِيْنَ عَمْرَرْضَا كَحَالِهْ ج ۲ لَآ پَهْرَهِي ۴۳ چَآپِي بِيْرُوْتِ وَ اِبْنِ خَلْكَانِ ۱: ۳۵ وَ الْاَنْبَارِي ۳۹۲ وَ الْيَتِيْمَةُ ۳: ۲۱۴ وَ آدَابِ اللُّغَةِ ۲: ۳۰۹ وَ مَجْلَهْ الْمَجْمَعِ الْعِلْمِي ۲۲: ۵۰۱ وَ مُحَمَّدِ بْنِ شَنْبِ فِي دَائِرَةِ

المعارف الاسلامية ١:٢٤٧ و له كتيبخانهى دانشگاهى تاران ، جهلدى دوهم ٤٤٨ وصف الخطوطه من مجمل اللغة كتبت سنة ٤٧٩ و هى مماهدى الى مكتبة جامعة تاران (طهران). وئهلامى خيره دين زهره كللى چاپى شه شه م به رگى ١ په رهى ١٩٣. وروژنامهى كوردى ١٩٨٦ زاینى و ٢٥/٤/١٣٦٥ هه تاوى و ٢٥ ى پوشپه رى ٢٥٩٨ كوردى سالى ٤ ژوماره ى ١٣٠ به قه له مى شه پوول و تاريخ مه شاهيرى كورد نوسراوى ئوستاد بابامه ردوخ چاپى سروس ١٣٦٦ لاپه رهى ١٤٠. شه پوول .

Remzi Kartal

Yaşar Kaya

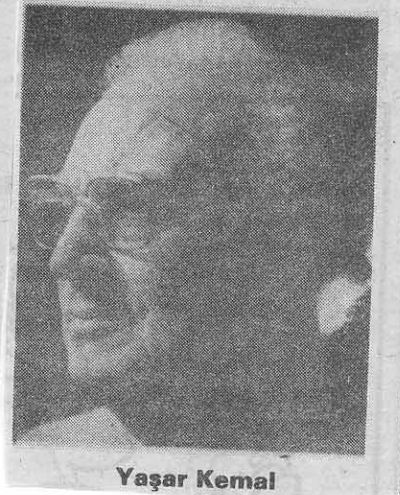
İ. Şerif Wanlı

Abdurrahman Durre

Zubeyir Aydar

Yaşar Kemal

شیخ نه بو طاهر نه حمه د-ی کورد

ههندی کهس له عاریفان و خواناسانێ گه و ره باوه ریان وایه که شیخ تاهیری کورد له گهله حه زه ته خدری زینده قسه ی کرد وه خودانی که شف و که رامات بوه. شیخ الاسلام نه حمه د جام مریدو پهیره وی رچه و ته ریه ته شیخ نه بو تاهیری کورد بوه.

نه گیر نه وه که نه حمه د جام فه رمویه ته: روژیک نه فسم ئاره زوی قه یسی کرد ویستم بیده می، به لام پیم وت: سالیک به روژ و به تا قه یسیت بده می نه ویش روژوی گرت، دوا ی ساله که، وتی: به قسه م کردی، ئیستاتویش له سه رته به لینی خوت به یته سه ر منیش چومه باخی، که به میرات له با و کمه وه پیم گه ییو، دیم که متیار قه یسیه که ی خوار دبوو ده نک ی له بن داری که وتبو، هه لم گرت وه تایدیه می، نه فسم هاواری کرد نه حمه د چه که ی نه وه له دهس که متیار ده رچه وه، پیم وت جا چبو به دهس پاکم کرد وته وه، نه مه وی بیده م به تو تا وه فام به به لینه که م کرد بی، نه فسم وتی: ئیتر به لین بی له مه ولا هیچم له تو نه وی و هیچ ئاره زوی وانه که م، منیش وتم زور باشه و خیرا راپه ریم و هه ندی قه یسی باشم له داره کان

کرده و همچون دهنکم خوار دو هندی کیشم برد بو حه زره تی شیخ: نه بوتاهیری
کوردی پیری ده ستگیرم شیخ بو ماوه یه ک روانی یه نه و قه یسی یانه وله پاشان روی
کرده من و فهرموی نه حمه د!

قه یسی (وه قفت) بو هیناوم بیخوم. منیش عه رزم کرد قوربان وه قف نییه
له داری مولکی خوم به ده سی خوم چنیومه. فهرموی: ئافه رین قه یسی وه قفت بو
هیناوم و به هی خوت نه ته وی پیم بده ی بیخوم و به کویر ونه زانم نه زانی، منیش زور
به نه ده به وه به بیده نگی رهق راوه ستام و له دله وه له به رخوا (سبحانه و تعالی)
پارامه وه که نه مه چیه و رازم بولای پیرم ده ربخه، شیخ دوایی ماوه یه ک کوری
خوی بانگ کردو پی فهرمو: برو په زیک له ناو رانه که بهینه وه وسه ری بره و بلی:
تاشور باویکمان بوساز بکن چونکا نه حمه د برسی یه تی، نازانی چ ده کاوچ
ده لی، منیش بیده نگ بوم و له دله وه هه ر خه ریکی پارانه وه له به ر خوا بوم، کاتی نان
هات وه ک نه مه ئیله مام بو هات له و شورباوه نه خوم، حه رامه، خه ریکی خوار دنی
نانه ویشکه که بوم، شیخ فهرموی نه حمه د بوچ ناخوی؟ وتم: نه م نانه بی خه وش
تره، فهرموی بوچ، ناچار درکاندم شیخ له شته که، کولییه وه وله کوره که ی پرسی،
کوره ش، له وه لا ما وتی، رانه که دورودیر وه ختیش بو، بو کاتی خوی نان ساز
نه ده بو، ناچار له و گوشت فروشه گوشتم کپی و نه م ته عامه مان ساز کرد، شیخ
ناردی گوشت فروشان هینا، گوشت فروش وتی: نه مه هی مه ری بو، که پیاوی
حوکومه ت به زور له خه لکی ساند بو و هینا یه لای من و سه رم بری نیوه ی نه و بردی و
نیوه که ی تریشی لای من ما، بو فروش شیخ زاده هات و نرخه که ی داو بردی، شیخ
نه بو تاهیری کورد کاتی نه مه ی بیست سه ری داخست و چوه بیره وه و منیش
هه ستام و چومه ده ری و روم کرده نویژگه یه ک که له ونیزیکانه بو و چومه ژوری و
ده سم کرد به گریان و پارانه وه له خوا و عه رزم کرد ته نیا پیریکی ده سگیرم هه بو، خوم

پیوه گرتبو، ئیستاوام به سهر هاتوه، روم نییه ئیتر بچمه خزمه تیان، ئه ونه ی پی نه چو ته شریفی په یابو، هاته لام فهرموی: ههروها له گوشت گه ییوی له قه یسیش ئه گه ی، منیش ههروا له بهر خوا ئه پارامه وه و ئه لالامه وه، تاخوا بوم که شف بکا. ئه م قسانه له نه فه حاتول ئونسی جامیدایه.

ئهلین: شیخ ئه بو تاهیری کورد ئه مه ویردی زمانی بو: ته مه نم به تاخر گه یی چم کرد؟ چون بوم، چبکه م له کاتی مه وعیزه و په ند دادانیشا به خه لکی ئه فه رمو: چده کهن له و روژه دا به ده سی خالیه وه، چده بی نامه ی کرده وه تان پر و چاک و خاوین بی مروف ئه بی مروف بی و خوی له نامر و ثایه تی لادا و خوی ناشیا و له خوف ری بدا. و اچاکه هه رچاکه بکا و چاک بی و خوله خوی ناچاک بیاریزی و خو پاریزی و پارسابی، تاله و دنیا لیوی نه دامه ت به دیانی په شیمانی نه گه زی.

چونکا گه زتنی وای چه شتنه و گه زه ی بی مه زه یه. ئه وه کاری هه له یه، پیاو ئه وه یه بهر له هه له به هه له نه رواریگای راستی خوا له خو بزر نه کا، تاله نا کاو سه ره نگه ری نه دا و به ده مه وه تخیل نه بی، خو ئه و خیل نه بو، باخیل نه روانی و خو نه دورینی، به فیرو به دوی هه وای نه وس و شه ی تانا نه روا. به خته وه ری خوی ره چاو بکا، چاو بکاته وه تا چاک ببینی و چاکی وه بهر بی.

ئهلین: یه کی له ری ره وانی خواناسان له شیخ ئه بو تاهیری ویست په ندیکی بدا، ئه ویش له وه لاما پیی فه رمو: هه رگیز به لین مه شکینه به تایبه ت ئه و به لینه ی به دوستان به لیت داوه.

رازی ئه م و ئه و ده رمه خه و هه روا به هه و او هه وس ستایشی خه لک مه که و له روی غه ره زه وه به دوی عه بیی مه ردوما مه رو، کاتی هه نگاوت به سودی که سی هه لگرت، مینه تی له سهر دامه نی، کاتی چاکه و پیاو ه تیت له یه کی که وه دی بهر منه تی به و مافی له دهس مه ده تاروژ بو روژ به ره و به رزی سه رکه وی.

سالی له دایک بون و وه فاتی ئەم خواناسه گه وره دیار نییه، ئەو نه هه یه چه ن
سال بهر له وه فاتی شیخ الاسلام ئەحمده د جام بارگه ی به ره و لای خواتیکناوه و له
مانکی ۵ یامانگی شه شه می سال وه فاتی کردوه ئەبی بزاین ئەو قسه و باسانه
ریوایه تی پیاو چاکانه ده رحه ق یه کترده ی بائیمه ش چاک بین تاچاکامان بیژن.
شیخ ئەبو تاهیری کورد له ماوه ی سه ته ی پینجه م تاسه ره تای سه ته ی شه شه م دا
ژیاوه و هاو روژگاری شیخ الاسلام ئەحمده د جامی (نامقی ۴۴۱-۵۳۶) بووه
له سه ره تای سه ته ی شه شه م دا وه فاتی کردوه و به خاجه ئەبو تاهیریش ناو براوه.
سه رچاوه: بروانه نامه ی دانشوهران ناصری چاپی دوهم جوزئی ۵ چاپی
موئه سه سه ی مه تبوعاتی دارولفیکر، په ره ی ۳۶۱ تا ۱.۲۶۳
و نه فه حات په ره ی ۳۶۶ و لوغه تنامه ی دیه خودا په ره ی ۵۶۲ چاپی ۱۳۲۵
هه تاوی.

په ند:

کرکروکه:

ئه لین: کرکروکه مه نجه لی میرانه که له ویدا ئەبی قسه بکولینی و دای بیژی و
بی چیژی جا ئەو سا بی هاویژی. جاگه ر قسه که ش بو و تن شیا و نه بو قوتی بداته وه.

۱ - شیخ الاسلام ئەحمده دجامی یه کیک له عاریفان و زانایانی ناوداره که له سالی ۵۳۶ کوچی مانگی
دا وه فاتی کردوه.

ئه م دوشیعه شیخ الاسلام ئەحمده دجامی فه رمویه تی:

شیعر

چوتیشه مباح و جمله بر خود متراش

چون رنده ز کار خویش بی بهره مباح

تعلیم ز اره گیر در امر معاش

چیزی سوی خود میکش و چیزی میباش

شهره فهدین (ئه حمهد) کوری عه للامه که مالهدین
(موسی)

۵۷۵-۶۲۲ مانگی

ئهم شهره فهدینه کوری که مالهدین موسی ئه بول فته تح کوری ئه بول
(فهضل) یونس، کوری محهمهد کوری مه نعه کوری مالک کوری محهمهد کوری
سه عد کوری (عاصم) کوری عابد کوری که عب کوری قه یس کوری ئیبراهیمه و
برازای عیماده دینه.

شهره فهدین (ئه حمهد) کوری که مالهدین له زانستی ئه قلی و نه قلی ها و لفی
باوکی بوه و له خووناکارچاکی و دل و دهرون پاکی و چاکی له باپیره ی چوه و
له فیرگه ی مه لیک موزه فهدین کوری زهینه دین خاوه نی هه و لیر، ده زریژ و
ماموستا و موده ریس بوه و له زانستی فیه دا په راوه ی (ته نیه ی) نوسیوه و
کتیبی (ئیحیاءول عولومی) دوجار کورت کرد و ته وه به ناوی (مختصر کبیر) و
(مختصر صغیر). ئهم زانا کورده هه ر به ئه ندازه ی قنیات کردن که لکی له مال

۱- له لاپه ره ی ئهم راوه باسی کراوه
- له لاپه ره ی ئهم په راوه باسی کراوه

وسامانی دیناوه رگرتوه و دارایی نازوخه نه کردوه، هه مو پول و دراوی خوی و مال و سامانی خوی بهه ژاران داوه و به سه رکه ساساندا دال به خشی کردوه. له قسه به نرخه کانی ئەم زانایه به فرمویه تی: (که سیک که له زانست و هونه ر بی بهش و دارای گهنج و دراوی دنیا بیت، وه کو گوید ریژیک وایه، که کورتان و که ژوی زه ربافتی پیوه بی.)

شه ره فه دین (ئه حمه د) له سالی (۵۷۵) ی مانگی له دایک بوه و له سالی (۶۲۲) ی مانگیشدا بارگه ی به ره ولای خوا تیکناوه.

فه یله سوفی میژ و کوری خه له کان هه ولیری ا نوسیویه تی: ئەم شه ره فه دینه دوا ی ئەوه که ماله دینی باوکی له شه وی دوشه مه ۲۲ ی شه عبانی ۶۱۰ ی مانگی بارگه ی به ره ولای خوا تیکناوه، هاتوته هه ولیرو هه رله و میژ وه دا له جیگای باوکی دانیشتوه و بوته دهرس بیژ و منیش چوکه له بوم ولای ئەو ئەم خویند، نه م بیستوه که سه له و باشتر دهرسی دابیته وه.

دوا ی حج کردن له سالی ۶۲۷ ی مانگیدا چوته موسل سه رفیرگه ی (قاهیریه) و خه ریکی فیر کردن و بارهینانی فهقی وزانایان بوه. تا مردوه. ۲

هه ر کاتی ده چمه په ر لانه خه فه تمه؛ که ته مه نمان چهن کورته؛ بوکه لک و هه رگرتن له و سفره ره نگینه (شه پول).

۱ - کبوری خه له کان له ۶۰۸ ی مانگی له دایک بوه و له سالی ۶۹۱ ی مانگیدا بارگه ی به ره ولای خوا تیکناوه.

۲ - بروانه (علماء و نای ماموستا مه لاکه ریم موده ریس.

ته‌دیب
۱۲۹۱-۱۳۵۱ مانگی

ته‌دیب، هونەر و خودان هونەر و زاناوله خوا ترس و روخوش، زمان شیرین و نهرم و سه‌نگین و دل‌ئاواو به‌روحم و دل‌لاوین و میوان گروفه‌ره‌نگ په‌روه‌ر بووه، زانستی پزیشکی به‌پی‌باوی‌ئاو‌کوردده‌واری (طبی‌سنتی) دارتاشی، ئاش و ه‌ستایی، جوان و خوشنویسی ته‌زانی و سه‌ری‌له و جوړه هونەرانه ده‌رئه‌چو ته‌دیب له‌نوسینی و یژامه: (بلاووک) داده‌سی‌بالای هه‌بووه، له‌دانانی شیعر و هه‌ل‌به‌ستیشدا خودان وزه و به‌هیزوباهو بووه، زور‌هیژا یانه - و ورد ته‌سپی‌ته‌بعی لینگ داوه.

زور به‌سه‌ر شیعر و هونینه‌وه دا سواربووه هه‌ر کاویک بیو یستبا - بی‌خو شلوی‌کردن، هه‌ر بی‌خو‌ره‌تانندن و خو‌ماندو‌کردن هه‌ر مه‌به‌ستیک که‌ده‌سی‌بدایه‌تی‌زور‌ئاسان‌ته‌ی‌توانی‌بی‌دامان‌وبی‌زور‌بیر‌لیک‌کردنه‌وه به‌شیعر‌دای‌ته‌ئاو‌ته‌ی‌هونیه‌وه.

زانای خوداناس و فه‌ره‌نگ په‌روه‌ری مه‌زن ماموستاخو‌لی‌خوشبو (گیوی موکریانی) له‌به‌ر‌کولی‌دیوانی ته‌دیب‌دا که هه‌ر بو‌خویشی شیعره‌کانی ته‌دیبی‌کو

کردوه ته وه و له سهر ئه ركي خويشي له چاپخانه ي كوردستان له شاري هه ولير له ژير
زنجيره ي ۴۵ دا له سالي ۲۵۷۳ كوردی له چاپي داوه، نوسيوه تي:
نيوي خوي (مه لاره سول) و نازناوي (ئه ديب) ه كوري مه لاسادق، كوري
خه ليفه ئه وره حماني زهندي يه، كه له بنه چه كدا ئه چيته وه سه ربنه ماله ي
(لوتفعه ليخان) و (كه ريم خان) ي زهند.

ئه ديب له (۱۲۹۱) ي مانگي له گوندي «شاوه لي» له دايك بووه (شاوه لي:
cavale) ديبه كه، له ديبه كاني (لاجاني) به شي حه ومه ي شاري (مه باد) ۱
ئه ديب خويندن و نوسيني باوي كاوي خوي له زواني عه ربه ي و كوردی و
پارسيدا، و هه روه هاله مه عاريفي ئيسلامه تي خولي خوي، له فيرگه و ناو
مزگه وته كاني ناو كورده واري خويندوه.

ئه ديب لاي ماموستا (عبدالرحيم) ي وه فايي مه باد ي خويندويه تي.
ئه ديب باش مه لا و موده ريس بووه و له هر گونديك بوبي به به راتي
موده ريسي ژياوه، زياتر به كوره ئاغوا تي دهرس داوه و موچه و براتي ليوه رگرتون
يا له ريگاي پزيشكي و دارتاشي و ئاش وه ستايي يه وه پي بژيو ي خوي داين كردوه.

۱ - گوندي شاوه لي: ۳۴ كيلو ميترى خورئاواي شاري مه باددايه و ۱۹ كيلو ميترى خورائهواي
جاده ي پيرانشار به نه غه ده.

گوندي شاوه لي كوستانه. به لام زوريش ساردينيه (ميشي مالاريا: كه وته يي هه بوه) حه شمه تي
۲۷۹۵ كه سه وه مو كوردن و شافيعي مه زه بن. خه لكى ئه گونده، له تاوي چومي نه غه ده ئه خونه وه
به ره مي ئه و گونده دانه ويله، توتن، گهنم و جو يه.

خه لك له و گونده دا خه ريكي چوت و گاومه رومات دارين، كارده ستي ئه و ديبه بريه تي يه:
له جاجم، ده سكيش و پوزه وان و به رمال و كورپسن و ره شكه ي كا كيشان چنين و ريگا بو ئه و ديبه،
كويره ريگايه و هيمن ريگاي خوشكراو ئيسفالته و كاره باولوله كيشي ئاوي نييه. به لام مه لاي
موده ريس و فيرگه و مزگه وتي جومعه و جهماعه تي هه يه.

ئهم به شه م له په راوه ي فهره ننگ و جوغرافياي ئيران به رگي چاره م وه رگرتووه (شه پول)

ماموستا ته ديب له ژينا توشي چه رمه سه ري و کوچه له کوچ و دهر دو مه ينه ت بووه، هه ميشه به قهر زاري ونه داري و دهس کورتي ژياوه.

له دوا ژيانيدا روي کرو و ته گوندي (سه رگيز) و بووه ته ماموستاي کوره کاني ته وره حمان ئاغاي ته وي، به لام مه لا شيخ مه حمودي کي ليوه له گه ل ته ديدانه سازاوه و توشي گيره و کيشه دي و ئاغادي ته کا به گژ ته ديب دا، جاهه ر له بهر ته مه ته ديب ته داته باري کي و بنيسي و له (۱۲) ي جومادي يه که م له سالي (۱۳۵۱) ي مانگيدا بارگه ي به ره و لاي خوا تيکناوه و له سه ر وه سيبه تي خوي له وي ناي نيژن و ته رمه که ي ته به نه وه بو گو رستاني (ده ربه ند).

ده ربه ند ناوه بو ته م گوندا نه:

۱- ده ربه ند، له ديبه کاني به شي سندوسه وله ۱۳ کيلوميتري باکوري خور ئاواي نه غه ده دا يه و له ۴/۵ کيلوميتري باشور کاجاده ي (شنو) بو نه غه ده يه له دا وينه دا يه، هه وا که ي سارد و سالمه ۱۰۷۸۹ کهس حه شيمه تي هه يه و کوردو شافيعين له ئاوي گاده رئاو ته خو نه وه و و کار ي خه لک جوت و گاو دانه وي له و گه نم و جو و توتن و ريگاي ته و گونده کو يره ريگايه و کاره با و لوله کيشي ئاوي نيبه.

۳- ده ربه ند له ديبه کاني ده شتي (سيلواناي) لاي (ورمي) يه وله ۱۰/۵ ک باکوري خور ئاوايي سيلوانا دا يه و که و تو ته - ۶ کيلوميتري باکوري ريگاي ته رابه ره وي (چومي به د کار) بو (ورمي) له دو لايي دا يه و سارد و سالمه و ۱۹۹۰ کهس حه شيمه تي هه يه و کوردو شافيعين . له کاني ئاو ته خو نه وه و کار ي خه لک جوت و گاو مه رو مال اتداری و دانه وي له چان دن و توتن کر دنه و کار ي ژنانيش مال داري و مه ر دوشين و رزق به ره هم هين و جاجم و گو ره وي وره شکه و بهر مال کر دن، پاسگاي ژاندر مري ليبه و ريگاي خا کي بو ته چي.

۴- دهر به نند گوندیکه له ديهستاني گهورک به شى حه ومه ی شاری مه آباد کویستانه وله ۵۰ کیلومتری باشوری مه آباد و چار کیلومتری باشوری خوره لاتی جاده ی (مه آباد) بو (سه رده شت) ه ساردی سالمه و ۴۹۷۶ کهس حه شیمه تی هه یه و کورد و شافعی مه زه بن. له ئاوی چه می (جه مالدی) نه خونه وه و خه لکیش خه ریکی کشت و کال و مهر و مالآت داری و تو چاندن و تو بن و دانه ویله کردن و شتیوا نه کهن ژنانیش جاجم به مال و کاری مالی ده کهن کویره ریگا نه چی بو نه ودییه.

۵- دهر به نند له دیه کانی دولی به شى شاری (ورمی) یه وله ۵۰ کیلومتری باشوری (ورمی) دایه و که و توتته ۶ کیلومتری جاده ی (ورمی) بو مه آباد له دولایی دایه، ساردیکی سالمه ۶۷۹ کهس حه شیمه تی هه یه و کورد و شافعی، له ئاوی کانی نه خونه وه کاری خه لک جوت و گاومه رومالآت داری و گهنم و جو و توتن کیلانه، و ژنانیش کاری مال و به مال و جاجم کردن و ره شکه و گوریس چیننه، ریگای گوند کویره ریگایه.

ئه دیب له دهر به نندی دولی نیژ راهه. ماموستا گیوی موکریانی نویسیویه تی: ئه دیب به زوانی کوردی و پارسی و عه ره بی و روسی شیعی زوره ماموستا گیوی موکریانی نویسیویه تی: به سه رهات و هه ندی له شیعه کوردی یه کانی ئه دیم له (مه لاقاسم زه ندی برازای مه لاره سولی ئه دیب و هه ندیکی دیکه یشم له فه قی (سمایل، سه رما بردو) ده سکه و تون، ئه م (فه قی سمایله) زورده نگ خوش بووه و زیاتر له ۵۰ سال چریکه و ئاوازی کوردی به ده ف و ده نگی خوشی خوی بو خه لک دوپا ته کرده ته وه له م ریگایه وه زوانی کوردی فیری خه لک کرده.

ئەمەش چەن شیعرو ھەلبەست لە ئەدیب:

عەجەب ماوم کە پەسوی بوته تاران بوونی خاکی
ئەبی بمری لە دەردی بی وەلامی عاریز و شاکی
ھەتا ویستا لە بو بیچارە، جیی لوتف و عەدالەت بویی
لەبەر بەد بەختی خۆمە دادخوازی، بوته، بیباکی
دەسووم داسی ئومیدم، بو دەرونی مەزرەعی لوتفت
پەرەیی خوشەیی رجا و ئارەزوم، ماخاروخاشاکی
وہبگرە چو لە کیک بم من موتیعی ئەمری ئیسلامم
لە ئیجراي حەق تەسائح حەقە بو ئەمری زاکی
لە (لاجان) و (شنو) مەلجە نەماوە مولتەجی بم پی
کە ئاغاش لیم نەپرسی دابنیشم بەغەمناکی
ئەگەر مەیلت نەبایە زیر خریدی کەس نەبو (لاجان)
ھەمیشە چاوەریی لوتفی چاوی غەمناکی
(ئەدیب) یش، ھەم بەروژی خوی بە کاری گیان نیساری دیت
دریخی لیمەفەرمو بیخەتا، روی رەحمەتی چاکی
لەمن وابو کە بیچاران لەسایەت بیخەم و دەردن
کە (لاجان) بیته (تەوریز) خوم فیدا کە مبابە چالاکي
ئەمەش چەند شیعری تر کە لە گەل دەرویشیکدا دەمەقالە ی بوو:
(لن ترانی) وتی: پیم ئەم (لن) ەنەفی ئەبەدە
من گوتم جاھیلی تو دەم وەرە لەم جیگە مەدە

چومه پیش نهختی به عونوانی نه سیحه تکاری
گوتم: ئەی مەردی حیسابی ئەتەوی دینداری
رەسمی دەرویشی که خاموشی یه دل هوشیار
چت له ئایات و موعەمما و مەسەلە ی عەبیاری
حەللی ئەم مەسئەلە هەلاجی نییه تیری ئیزای
موتەغەبیر بولەسەر ئەم قسە دەرویشی حەزین
نەدە گونجا لە هەراسانی لەسەر روپی زەمین
بەنەسیب ئەم کەسە بی یە کسەرە خاریج بو لە دین
سەگ پاشی نەدەژی ساتی له بەرشیدەتی قین
هەر وه کو کاکە رەزا فەرمویە لیم بووه سەگی هار
کوتی موسام و له ئەم عەسرە وه مەئوری خودا
زاهیری تەن بەشەر و باتنی لەم خەلقە جودا
ساحیبی موعجیزە و قودرەت و حالات و عەسا
یەدی بیزا و وحوزور و قەدەم و توری نیدا
تو که فیر عەونی ئەبی حوکمە بخنکیی له بیجار
بەلی مەعلوم بو تەبیعی لە شەرعیەت بەدەرە
بە تەبیعی چ بلیم (ئایەتی حەق بی سەمەر)
مەعنی قەولی خودا قیسمەتی ئەهلی بەسەرە
هەر لەبو ئەهلی سەفا بەندە ئەدیب خاکی دەر
چم لە موسایە، کەسەر زاری دەرویش...
ئەمش پینجینه یە ک لەسەر شیعری تاهیر بەگ که مەبەستیکی عەشقی خودابی دەگە
بینی

کی دیتویه واحوسن وله تافهت له به شهردا
چاوت که هه مو غارهت و قه تللی له نه زهردا
قه تللی منی مه زلومی به یه ک غه مزه خه بهردا
قوربانی روخت بم که شکستی به قه مهردا
حه یرانی له بت بم که ره واجی به شه کهردا
ئه مرو که له بهر خالی تو موسته غنی له میشکم
بو شاهیدی دهردی دللی شهیدا له بی وشکم
چون هیندوه دهرون پر خه م و خویناوی سرشکم
خاکی نییه بیکه م به هه وهس گاهی به سهردا
تابو به له دی خال و خه تت بیمه موتالات
سه یری قه مهرو له علی له بت که م قه دوبالات
دل رو یوه قوربان له وجودم به خه یالات
دائیم له سه فهدایه ئه گهرچی له حه زردا
تاوه سللی له ئاوینه دی به ته فه ئول
په روانه به روی شه معی نه ما تابی ته ئه مول
له وسه یلی غه مت نابی ئه مانم به ته خه یول
ناحه قی نییه گهر نه وهسی، پردی ته حه مول
سیروانی سرشکم که ده کا هاژه له سهردا
له و روژه وه روی کرده، چرای به زمی حه ریفان
واچاره یی من بو وه ره قی زهردی خه ریفان
گهر نه یو له بهر مه ستیه پهروای ئه سیفان

ئه ديب ئه مه يش (موسه مه تي) كوردى له شيعره كانى ئه ديب
روت شه مسى ته موزه هه مو پرتابش و تاوه
ئه گريجه يى چين چينه له روت په خش و به لاوه
حه يرانى ده مت بم به مه ثل شوشه گولاوه
قوربانى دوزولفت كه ده لى سونبولى خاوه
مه يلت ئه وه چه ن روژه له سهر وعده نه ماوه
روژى نيه مه ستانه كه عه هدى نه شكيني
وهك كا هروبا ئه و دلى مسكين نه رفيني
وهك قه وس و قه زه ح ساتى به رنگى ئه نويني
بى گيان، به دنى خه سته جه گه را بوچى ده مينى
وهك شوشه ي ناسك دلى بيچاره شكاهه
پيم فه رمو گونا هم چيه ئه ي سه روى دلارام
چيدى مه كه دلره نجه ئه سيري منى ناكام
كو طاقتى ئه وه جه و ره هه مو تاب و توانام
ئه بروى كه چت حالى ده مى مه رگى نيشان دام
ته هديدى سه رى تيرى مژانت به علاوه
ئاواره به دبخت مه گه ر وامقى عه ذرام
له ومه م چده كه ن كو شته و سه ر گه شته يى له يلام
غه رقى غه م وسه ودا سه رو ئاشوفته و شه يدام
بو دانه يى خالت به فريب چوم دلى كيشام

سه‌رتاسه‌ری ده‌وری قه‌مه‌رت دانه‌و داوه

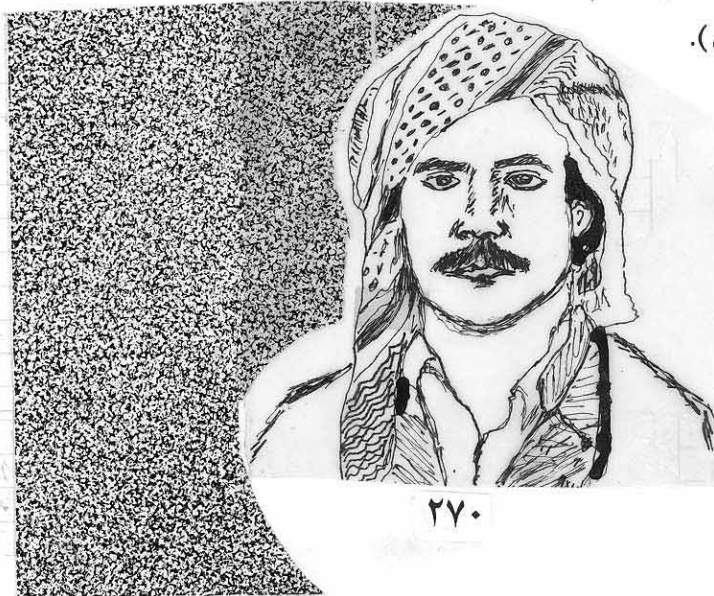
سیوی چه‌نه‌ک‌ت ئاوی ح‌ی‌ات و چه‌هی زه‌مزهم
ئه‌ی گیانی عه‌زیزم به‌ فدای ئه‌وسه‌رو په‌رچه‌م
ئه‌ورو، که‌ده‌لیم خاکی هه‌مو ده‌ر وه‌سه‌رم که‌م
پرسیم: چه‌یه؟ ده‌رمانی برینی دل‌ی پرخه‌م
فه‌رموی: که‌ده‌وای سه‌خته «ئه‌دیب» کاری ته‌واوه

غزل:

چاوه‌ک‌ت مه‌سته‌ به‌ناخه‌ق فی‌ری مه‌یخانه‌ی مه‌که
لی‌گه‌ری مه‌خموری به‌زمی دوردی په‌یمانه‌ی مه‌که
زولفی سازاوت ده‌سا ته‌رتیب وچینی تیک‌مه‌ده
حه‌یفه‌ توشی جه‌وری ریشو‌کیشی له‌رزانه‌ی مه‌که
په‌رچه‌مت جی‌ ئاشیانه‌ی بولبولی‌ طه‌بعی‌ منه
چونکه‌ کیشکچی‌ شه‌وه، تو‌مه‌نعی‌ هیلانه‌ی مه‌که
گه‌رده‌نم پی‌خوشه‌ هه‌لقه‌ی تای‌ طه‌نافی‌ زولفه‌ک‌ت
چاوه‌که‌م ئیتر‌ هه‌واله‌ی طه‌وق و زولانه‌ی مه‌که
دل‌ به‌مه‌یلی‌ خوی‌ ده‌میکه‌ عاشقی‌ بالاکه‌ته
تو‌خودا‌ مایل‌ به‌غه‌یری‌ خو‌ت و بیگانه‌ی مه‌که
هه‌رله‌ئه‌وه‌ل‌ تو‌لدلت‌ بردوم‌ به‌نازی‌ چاوه‌ک‌ت
تازه‌ فی‌ری‌ راه‌وره‌سمی‌ طه‌بعی‌ په‌روانه‌ی مه‌که
عاشقی‌ خونچه‌ی‌ ده‌مت‌ تاکه‌ی‌ ده‌بی‌ ئاواره‌بی‌
مه‌حره‌می‌ رازه‌ حه‌واله‌ی‌ چول‌ و وه‌یرانه‌ی‌ مه‌که

وابه رسوایی له‌ناو ئه‌م خه‌لقه ئه‌فسانه‌ی مه‌که

مه‌حفوز له‌به‌ر کوششی عوششاقی خه‌فیفان
وه‌ختی که‌ده‌کا خه‌نجه‌ری تیژی به‌که‌مه‌ردا
ناپرسی له‌به‌ر حه‌شمه‌ت و ئیقبال و جه‌لالت
له‌و (کیوکه‌نی) کوشته به‌ئومیدی و یسالت
شیرینه به‌شیدا ئه‌لم و ژه‌هری وه‌بالت
ئه‌ستیره هه‌مو مه‌حوه له‌نیو نوری جه‌مالت
چون شه‌مسی روخی تو شه‌وی گیراوه به‌فهردا
ئه‌ی بو ئه‌له‌می من که‌ تو لوقمانی ئه‌مینی
شیرین ده‌هه‌ن و شوهره‌ی ئافاقی، زه‌مینی
جاری بلی بیچاره «ئه‌دیب» بوچی حه‌زینی
مه‌یلی هه‌یه تا هیر که‌ پرسی له‌برینی
له‌و دل‌به‌ره پرسن که‌چ تیری له‌جیگه‌ردا
سه‌رچاوه: دیوانی ته‌دیب چاپی هه‌ولیر چاپی ۲۵۷۳ کوردی چاپخانه‌ی
کوردستان چاپی یه‌که‌م گردو کوکه‌ره‌وه‌ی: گیوی موکریانی که‌له‌ ۳۹ لاپه‌ره‌دا چاپکر
اوه (شه‌پۆل).

ئهلماس خان

ئهلماس خان (نهك خان ئهلماسي لورستاني)

ئهلماس خان - ه پله و پايه ي سهرهنگي بووه و به سهرهنگ ئهلماس خان ياميرزا ئهلماس خاني كه ندوله يائهلماس خاني كوردستاني ناوداره و مه نزومه يه كي له بابته جهنگه كاني (نادر شاي هه وشار) داناوه و به شيعر هونيويه ته وه سهرهنگ ئهلماس خان يه كيكه له شاعيراني پايه بهرزوته رزي رپوژگاري نادر كه رزم و به زمي ليك داوه و له سوينگه ي تهبعي ره وان و به هيزي خوي (نادر نامه و توپال^۱) ي به شيعر و توه.^۲

ههروهها (ههفت له شكر، شيرين و فههادو خورشيد و خه رمان) ي داناوه. ئه م شاعيره ناوداره كه به ئهلماس خاني كوردستانيش ناوداره، فه رمانده ي تيب ي سنه بوه له كاتي نادردا. له جه نكيك دا كه له مانگي سه فه ري ۱۱۴۶ ي كوچي مانگي له نيوان نادر و سپاي توركي وه سمان ي به فه رمانده يي (توپال وه سمان

۱- توپال فه رمانده ي سپاي عوسماني بووه له ۵ ژي صه فه وي سالي ۱۱۴۶ ي مانگي له گه ل نادر شاي هه وشار - حديقه ي سلطاني نوسراوي كاك محمد علي سلطاني ج ا- په ره ي ۱۰۰ چاپي ۱۳۶۴ ي هه تاوي.

۲- مه نظومه يه كه له شه رح ي جهنگ كاني نادر شادا (لا په ره ي ۱۵۵ گو لژاري ئه ده بي لورستان نوسراوي كاك ئه سفه نديار غه زه نفه ري ئومرائي چاپي ۱۳۶۴ ي هه تاوي.

پاشا) روی داوه، جاله سوینگه‌ی شهرنه کردنی سهره‌نگ ئەلماس خان به‌دژی
عوسمانی و مل‌بادان له‌فه و مانی نادرشا تیبی سنه مه‌جبور به‌کشانه وه‌ئه‌بی.
(سرجان مالکم) نویسیویه‌تی: ئەمه بوه‌هوی تیشکانی نادر. میرزا
مه‌هدیخان له‌کتیبی جیهانگوشای نادریدا نویسیویه‌تی: دوا‌ی ئەوه‌ئیترا نادر نه‌ی
توانی نه‌زم له‌نا و سپای خویدا دامه‌زرینیه‌وه. جاهەر له‌به‌رئه‌مه سهره‌نگ
ئەلماس خان که‌وته به‌ر غه‌زه‌بی نادر و ته‌نانه‌ت ئەلین: سیره‌تیشی برپوه.
میرزا شه‌فیع خه‌لکی بیلوار (رزله‌یا مامیزک) که‌له ده‌زگای خوسره‌و
خانی یه‌که‌می میرمیرانی کوردستان له‌ساله‌کانی ۱۳۰۶-۱۱۶۸ حیساب‌داری:
(موسته‌وفی) دارایی ولات بوه‌وله‌بره‌ شیعریکدا ئیشاره‌ی بو‌ئه‌وه کردوه، ئەم
روداوه دل ته‌زینه نامروفانی یه‌بوته‌هوی ئەوه‌ی که سهره‌نگ به‌وه‌جاخ کویری
بمری چونکا گه‌نج بوه‌که‌ئه‌وبه‌لایه‌ی به‌سهره‌هاتوه.

ئەلین میرزا شه‌فیع ئەیه‌وی بچیتته‌دیداری سهره‌نگ ئەلماس خان
که‌زوریان یه‌کترین خوش‌ویستوه، به‌لام له‌ریگا ئەببسی که‌سهره‌نگ ئەلماس
خان ئەوشاعیره‌به‌ناو بانگه‌ناسک خه‌یاله بارگه‌ی به‌ره‌ولای خواتیکناوه ئەروا
له‌جیگای ناشتنی ئەپرسی و ئەچیتته‌سهرمه‌زاری و په‌ژاره‌یه‌کی زور روی تی
ئه‌کاوتهم شین نامه‌ی به‌ناوی (سه‌رای خاموشی) دانه‌نی و به‌کولی گریان له‌سهر
گلکوکه‌ی ئەی خوینیه‌وه وه‌وه‌ش که‌خان ئەلماس خان منالیککی نه‌بوه‌که‌جیگای
باوکی بگریته‌وه زورخه‌فه‌ت ئەخواوتهم‌شین نامه‌ی بودائه‌نی:

سه‌رای خاموشی:

میرزام خاموشان - میرزام خاموشان.

موباره‌کت بو سه‌رای خاموشان.

نوشت بوبادهی بیهوشی نوشان.
نزیکی یاران گل کهن پوشان.
ثومید وهیعیجاز دوعای خاسان بو.
سزای گور ئه فشار وهلیت ئاسان بو.
دومای ئه لماس خان، خان لال شیوه.
کره ی ته مویره کس نیووه پیوه.
واتا: دوی ئه لماس خان له عل پوش کس نه غمه ی ته موریه نه بیستوه.
میرزام ئی دهرده، وهمن بی کاری
تویله دهس نیشان ژه ویت نه داری
سه رورم ئه م دهرده له من کاری کرد - منالیکیشته له پاش جینه ماوه که وه جاخت
رون بکاته وه وده س په روره ده ی توبی له ناو دوستانا.
فه رزن هه رخاسه میوه ی باغت بو
هه م شادی هه م زه وق هه م چراغت بو
هه روه قت بمرین جانشینته
کوری ا دوشمنان دنیا و دینته
وه ته فریح مه کی سه یر باغانت
وه ناز مه گیلو، وه دیوانخانت
له وه خت پیری بگیرو دست
هه م وه دلسوزی بکهری قسه ت
ئه گهر ژه ته لی گولی کهنده بو
روحه م شه رمنده ی خودا و بهنده بو

ئه گهر له تهنه ی دار شاخه یه ک بکه نری گیانم لای خواو بهنده کانی شهرمه ساره،
ئیستان شهرمه سارم که بوچ دوی تو ئه لماسخان زیندوماوم و مهرگت ئه بینم.

عه زیزم میرزام هاو سه رای گل

قهلبم پر باره - بیرازم ژگل

هه ی ها وار ژ دهس چه رخ نافه رجام

باساکیم به ربی ژه دهس چی میرزام

ئه ی هاوار له دهس ئه م چه رخه بی فه رجامه دودمانم

تیاچوه، چونکا باشتترین یا رویاوه رم له دهس چوه

بار تا بیوشم بهرگی ژه پلاس

خوین گری شه فیح به عده زخان ئه لماس. ۱

خان ئه لماس لورستانی کوری محهمه د به گ لورستانی یه وله وه ئه چی له

سالی ۱۰۷۲ کوچی له لورستانا له دایک بوبی و لای باوکی دهرسی خویندوه و

خه رقه ی ئیرشادیشی هه رله باوکی وه رگرتوه و به گه نجی خه ریکی خویندنه وه ی

دیوانی شیعر ی شاعیرانی کوردو یارسان بوه و زه وقی شیعر و تنی گولی کردوه و

شیعری زوریشی به زمانی زگماکی و دایکی دانا وه و که و توت به ردل و سه رنجی

زانایان و هونه ر دوستان.

خان ئه لماس لورستانی که خوی له پیاوه ناودار و مه زنه کانی یارسان

دیته ژمار، له سالی ۱۱۳۴ کوچی مانگی کتیبیکی به ناوی (که لامی خان ئه

لماس) که پیشگویشه به نه زم دای ناوه پیشگویه کانی وه کوهی ته یمور بانیارانی

۱- کاک محهمه دهلی سولتانی نوسیویه تی: شاعیر ته موری چاک لیداوه و خان ئه لماس خان له
ساله کانی ۱۱۸۰ ی مانگی له ژیاندا بووه و له نیوان ساله کانی ۱۱۹۰ تا ۱۲۰۰ ی مانگی وه فاتی
کردوه.

وئیل به گی یه، که که وتوته بهر سهرنجی نه هلی حهق.
خان ئەلماس لورستانی له سالی ۱۱۳۸ کوچی بارگهی بهرهلای خوا
تیکناوه وله لورستان نیژراوه و ۶۶ سال ژیاوه - ئەمهش نمونه ی پیشگویه کانی:

یاوه ران ئاشو

یاوه ران ئاشو، یاوه ران ئاشو
نوتق ئەزه له وهر خیزو ئاشو
یاوه ران به ئیوه خه بهر ئەدهم ئاژاوه ئه بی قسه ی پیشینه که ئاژاوه ئه بی.
یانه ئەخیاران کو به ستهن کوکو
هه ی داد ئەو روژه گو و مه گو بو
حوکم شاهان تورک ته تهرمه یو
یهوم یهوم زیای جهو به تهرمه یو
دهس داران بی دهس بیده سان نو بو
بیلال جار مه دی واحیدان رو بو
نهمیهر نه محبهت دل بی زهوق مه یو
خوشی زه مانه گشتی چی تهوق مه یو
ئەلماس خان (نەک خان ئەلماسی) لورستانی یه کییک له شاعیره هه ره
گه و ره کانی کورده که به زاراوه ی هه ورامی کون شیعر و چامه ی داناوه و
شوینه وازه کانی وه ک نادر نامه و شانامه ی کوردی، له گه و ره ترین گه نجینه ی
ئەده بی گورانی کورد له قه له م ده درین.

۱- بۆزانی نی ئەم مه به ستانه پروانه گولزاری ئەده بی لورستان نوسراوی ئەسفه ندیار غه زه نفه ری
ئومهراتی چاپی هاوینی سالی ۱۳۶۴ کوچی هه تاوی. وهه روا پروانه حه دیتقه ی سولتانی چاپی
سالی ۱۳۶۴ کوچی هه تاوی.

ئهلماس خان له نیوهی دوهه می سهدی دوازه هه می مانگی دا، له ده ورو بهری سالی (۱۱۸۰) دا ژیاوه و رهنکه له ناخرو ئوخری هه ر ئه و سه ده یدا، له بهینی ساله کانی (۱۲۰۰-۱۱۹۰) دا کوچی دواپی کردبی.

به ریز محمد علی سولتانی قه له م جوان له پیره پیاوانی ناوچهی که نو له و گاوهروی ژنه فتووه، که ئه م شه ره، له نیوان نادر و هیندووه کان دا بووه. به هو ی ئه م پاشه کشی یه وه نادر شاه، ئه لماس خان زور سهخت ته مبی ده کا.

ئه لماس خان ناخرین ساله کانی ژیانی له ئاواپی که نو له راده بویری و له ی دا خه ریکی باغه وانی و ته نبوره ژه نی و دانانی کتیبی شانامه ی کوردی و نادرنامه ده بی، وه ک ده لین جگه له و دو کتیه چه ند شوینه واری تریشی هه یه. به لام شاکاری ئه لماس خان، هه ر شانامه ی کوردی یه.

یه کیک له به شه هه ره جوانه کانی شانامه ی کوردی، داستان و حه ماسه ی روسته م و زورابه. به پیی شانامه ی کوردی، سوهرابی کوری روسته م کورپکی ده بی به ناوی برزو، دایکی برزو ناوی (شه هر ناشوب) ه و کچی قلیچ خانی هه و شاری یه.

کاتی زوراب (سوهراب) به ده سته می باوکی ده کوژری و برزو، گه وره ده بی، شه ریک له نیوان سپای ئیران و توران، له ده ورو بهری کرماشان دا روده دا. له و شه ره دا، برزو، به گورزی گران، شانی روسته می باپیری ده شکینی و له پاشان برزو، به ده سته فه لامه رز (فه رامه رز) سه رداری سپای ئیران دیل ده کری.

کاتی شه هر ناشوب، ئه م خه به ره ی پیده گا و ده زانی، که برزوی کوری دیلی سپای ئیرانه، له وه ده ترسی، وه ک سوهرابی باوکی بکوژری، بریار ده دا شه و بچیتته لای روسته م و رازی برزوی بو بدرکینی.

شه هر ناشوب، ئه و شه وه خه و له چاوی ناکه وی و برزوی کوری ده لاوینیتته وه.

ئەم لاواندنه وەيه، كه له زاراوهی ناوچهی کرماشان دا پيی ده ليين (وای
گيران) جوانترین بهشی شانامه ی کوردی یه.
شههر ئاشوب به م جوړه کوری گه نجی ده لاوینته وه. روؤ له شناسنامه ی
کوردی دا:

موات ئەی روؤله ی نهونه هالم روؤ
فرزه ندی سوهراب، نسل زالم روؤ
ئهو شیر جهنگی نهونه مام روؤ
سالاری سه رهنگ نسل سامم روؤ
شیر شیر شکه ن، شیر نهنگیزم روؤ
دلیر داده ی کینه خیزم روؤ
بهور شیر شکه ن، روی مهیدانم روؤ
دلیر دادخواز سه ره دانم روؤ
شهیدای شوری بی ئامانم روؤ
وینه ی سام سوار قههره مانم روؤ
شهیدای میرشکار، کوئی (ئه مرۆله) م روؤ
تا وه قیامت روؤله، روؤله م روؤ
ئهو ساحه ب گورز و تیغ به خشم روؤ
نهوشیروان هه بیته، حاتم به خشم روؤ
برزوی شیر ئەژدهر میر شکارم روؤ
قه تیران باز، وه قین و قارم روؤ

۱ - واتاو مانای واژه کان: ئە مرۆله (هه مرۆله): ناوچه یه که له بهینی سنه و دیوانده ره و دی گولان.

دلیر سه فدر^۱ روی مهیدانم رو
باش بالا^۲ وهنده که یانم رو
فلهک داد ژ دهست زایه لهی بی شه و
پهی جهانجووم داد، پهی سوهرابم رو
پهی برزوی شیر جو، شهر نهنگیزم رو
پهی سوهراب یه ل، رهستا خیزم رو
پهی رولهی دلیر، ساحب گورزم رو
نهریمان قامهت، چون نهلبورزم رو
روله چیش^۳ که روم^۴، چهنی بیده نگیت
چیش که روم چهنی قه لان^۵ جه نگیت
چیش که روم چهنی ره خش سه رمه ست
کی گيرو^۶ به دست نه ژدهای ده ست
روله چیش که روم، وهی چهرخ گه ردون
وهی پر جه زینهار، بی شهرت، بی شون
فلهک نه به ختم چهرخهش چه مهران^۷
هه ر ساتی رهنگی، سه وداش نه سه رهن^۸

۱ - سه فدر: سه فدر - سه ف شکین.

۲ - باش بالا و هند: سه روکی خیلی بالا و هند - سه رخیل بالا و هند.

۳ - چیش: چ، چیه، چ ده بو.

۴ - که روم: کردبام - بکه م

۵ - قه لان: کوئی قه لایه - قه لاکان.

۶ - گيرو: بگری

۷ - چه مهران: خولان - چه مهرانی ناههنگی تاییه تی مردو ناژن که به ده هول و زورنای ده ژه ندیری، کوته ل گیران.

۸ - نه سه رهن: هه تا سه ر نییه.

روّله‌ی سه‌همناک، نه‌وجه‌وانم روّ
نه‌و ره‌سته‌ی نه‌و‌حال، گورز وه‌شانم روّ
روّله‌ی سه‌همناک جه‌مین پاکم روّ
به‌بر سام سه‌وله‌ت، سینه‌چاکم روّ
فرزهنده، به‌سه‌رگه‌رد^۱ تیغ و گورزت بام
وه‌نه‌زر^۲ بالای چون نه‌لبورزت بام
وه‌نه‌زر بالای نه‌ونه‌مامیت بام
وه‌نه‌زر باهو^۳ی قه‌هره‌مانیت بام
وه‌نه‌زر دیده‌ی شه‌و بی^۴ خاویت بام
وه‌نه‌زر شیوه‌ی چون سوهرابیت بام
فرزهنده، وه‌سه‌رگه‌رد، دیده‌ی مه‌ستت بام
په‌ی ده‌رساخ‌ی، دیل خاس که‌سه‌ت بام^۵
په‌سه‌ندی (شه‌پول) به‌شیعری کاک محمه‌د ره‌ثوفی ته‌وه‌کولی:
شه‌پول دلسوزه‌که‌ی کورد و ولاته
له‌سه‌ر کوردان بکوژی پیی^۶ خه‌لاته
مه‌رگ لای وی وه‌کو ئاوی حه‌یاته
له‌کاریدا ده‌قیقه‌وه‌ک سه‌عاته

۱- به‌سه‌رگه‌ردی: قوربان - فیدا - ده‌سهرت گه‌ریم.

۲- نه‌زر: قوریانی

۳- باهو: هه‌یکه‌ل - شان و باهو

۴- خاو: خه‌و

۵- نه‌قل له‌نوسراوه‌ی کاک نه‌حمه‌د شریفی به‌ریز که‌له‌کوواری سروه‌ی ژوماره ۹۸-۹۷ په‌ره‌ی ۳۰ و

۴۰ له‌چاپدراوه (شه‌پول).

گهلی عاشق به تاعات و سه لاته
قسه ی خوشه ده لئی نوقل و نه باته
به ئومیدی خودا ئه هلی نه جاته
هه میشه کار و پیشه ی هه ر خه باته
بوگه شه و نه شه ی فره نگ ولاته
ریگای وی هه ر خه باته بو نه جاته
بو کورد و بو کورده واری
بو بوژانه وه و ژیانی فره نگ
به ئیراده یه و لی نه وه
ئازایه، دل قایم و پته وه
ئه وه خاوه نی گر شه
نوسری میژووه، به ور شه
تومار ده کاناوی زانایان
بو کورده مایه، بو دانایان
بو راگرتنی ئاداب بو کوردی
دانه ری ته فسیره بو قورئان به کوردی.

□ کاک محمد رثوف توکلی که له بانه له ۱۳۰۹ی هه تاوی له دایک بووه و دارای لیسانسه و ده بییری بازنشته یه و تائیس تا ئهم په راوانه ی نوسیه: تاریخ تصوّف در کردستان و جغرافیا و تاریخ بانه چاپی ۱۳۵۴ و تاریخ تصوّف در کردستان چاپی اشراقی بدون تاریخ که در ۱۳۶۴ به بعد چاپ شده، چهار امام اهل سنت و ئهم کتیبانه به کوششی وی له چاپ دراون: حدیقه ی ناصری تالیف علی اکبر وقایع نگار، سیرالا کراد تالیف عبدالقادر فرزند رستم بابانی، بدایع اللغه فرهنگ کردی فارسی تالیف علی اکبر وقایع نگار. شه پۆل

ئه بول وه فا كانيمشكاني^۱

نيو: (تاها) ناودار به ئه بو وه فا موعته مه د كوري خوالي خوشبو حاجي شيخ محه مه د موعته مه دول ئيسلام كه به كيگ له گه و ره زاناياني په يره وي رچه ي ئيمام شافعي بو له كوردستانداو ساله هاي سال له كوردستاندا خه ريكي دهرس وتنه وه ي زانست و مه عاري في ئيسلامي و فتو ادا ن بو وه به كيگه له مه شاخي كاني مشكاني هه ري مي كوردستان، ئه م بنه ماله به فه زل و ته قوا ناوداره و ته كيه و خانه قاي ئه وان له م سه رده مه شدا له گوندي كاني مشكان له دو فرسه خي شاري سنه هه رماوه و خه لك هيمانيش هات و چوي ئه كه ن.
ره چه له كي ئه م بنه ماله به پي شه رجه ره يه ك كه واله ده سدايه ئه گاته وه (قوصه ي) با پيره ي چاره مي پيغه مبه ري مه زني ئيسلام.
جيگاي له دا يك بون و پيگه يشتن:
شاري سنه ناوه ندي ئوستاني كوردستاني سه ر به ئيران^۲ برواري له دا يك

۱ - ئه بولوه فا كوري محه مه د كوري عه بدول كه ريم كاني مشكاني ناودار به موعته مه دي كوردستاني كه به ده س خه تي خوي ئه م شه رجه حالي له سالي ۱۳۳۹ ي هه تاويدا بو كتيبخانه ي ئاستاني قودسي ره زه وي نوسيوه و ناردويه تي.

۲ - سنه له ۴۴/۳۸ پله ي دريژي خو ره لاتي (گرنويج) و ۳۶ پله عه رزي (پانايي) با كوري

بون: مانگی صهفهری ۱۳۰۵ ای مانگی وریکهوتی ۱۲۶۵ ای هتاوی چاوی به جیهان هه لئاوه.

خویندن و کارو بار: زانستی قه دیمه، وه ک ویزاوه ری، پارسی و عه ره بی صهرف، نه حو، به یان، به لاغه، به دیع، مه نتیق، حکمهت، که لام، ته فسیر، حه دیس، فیهه، ئوصول و زانسته کانی تر.

له سالی ۱۲۹۴ ای هتاوی دواي ته واوکردنی خویندننی باوی سه رده می خوئی، بوته کار به ده سی حوکومهت و به پرسیار بونی کارو پله ی یانه کانی وه زارته تی دارایی بوه و سی سالی ره بق خزمه تی کردوه و ۵ سالی له کوردستاندا و ۳ سالی له خوراسان و باقیه که ی له تاراندای کاری کردوه. له سالی ۱۳۲۸ ای هتاوی له گروهی ۹ داموته قاعید بوه و وازی له کاری حوکومه تی هیناوه. نه بووه فا له ماوه ی ژیانیدا هه میسه خه ریکی خویندن و پیاچونه وه به کتیبه ئیسلامی به کان بوه به تایبهت دواي نه وه ی وازی له کاری حوکومه تی هیناوه، زیاتر سه رنجی داوه و نه م په راوانه ی نویوه:

۱- کتیبی ئوصولی فیهی شافعی به پارسی که تائیستا دوجار له چاپ دراوه، جاری به که م له سالی ۱۳۳۲ هه له چاپخانه ی حه یدر و جاری دوه م له سالی ۱۳۶۴ هه تاویدا.

۲- کتیبی (ارث) میراث له ئیسلام و موقه ره راتی قانونی مه دهنی له ئیراندا به پارسی چاپی سالی ۱۳۳۴ هه تاوی .

۳- ریساله یه ک له باسی نه به سرانی بابی (ئیجهاد) له رچه ی ته سه نوندا، به زوانی عه ره بی چاپکراوه.

۴- شهرحیک به پارسی له سه رکیبی (الشبهات فی المواعظ
والآداب) نوسراوی ئیمام قوزاعی له فرموده ی پیغمبهری مهزنی ئیسلام
(چاپ نه کراوه).

۵- ریساله یهک له مه سه له ی خه لقی ئه عمال له زانستی که لام دا به پارسی
(چاپ نه کراوه).

ماموستا و مه شایخی خوالیخوشبو ئه بول وه فا:

خویندنی صهرف و نه حو لای خوالیخوشبو (شیخ لطف الله) ئیمام جهماعهت
وده رس بیژی یه کیک له فییرگه کان که له کورانی ماموی باوکی ئه بو وه فابوه ده سی
کرده به خویندن و له دواییدا لای باوکی خوی و لای حاجی شیخ حمیدی
ماموی و لای خوالیخوشبو (مه لا عبدالله) دشوی موفتی کوردستان خویندویه تی
زانسته کانی باوی سه رده می خوی ته واو کرده.

حاجی شیخ محمه د موعته دول ئیسلام باوکی ئه بو وه فا لای عه لامه ی
ناودار حاجی سه ید حه سه نی موده رسی چوری و ئه ویش پشت به پشت له لای
زانایانی بنه ماله ی خویان خویندویه تی تاده گاته وه به خوالیخوشبو سه ید
ئه بوبه کری چوری ناودار به (موصه نیف)^۱

خوالیخوشبو حاجی شیخ عه بدول حه مید له زانا گه وره کانی ئه م سه ته ی
دوایه بو وه خاوه نی قه سیده ی غه رای (لامیه الکوردیه که فه قی عه لامه ی ناودار
محمه د موفتی زه هاوی) به غا بو ه.

۱ - عه لامه ی ناودار مه لا ئه بوبه کری موصه نیف له ۹۲۳ مانگی له دایک بو ه و له ۷۲ سالیدا له سالی
۱۰۱۴ ی مانگی له چوردا بارگه ی به ره و لای خوا تیکناوه و کتیبی زوری نویسه.
بو ناسینی مه لا ئه بوبه کر موصه نیف بروانه په راوی ژیناوه ری زانایانی کورد یا گه نجینه ی
فه ره نگ و زانست چاپی سالی ۱۳۶۴ په ره ی ۷۵ تا ۸۴ چاپی تاران نوسراوی شه پول.

خوایخوشبو مه لا (عبداللہ) دشی موفتی گہ ورہی کوردستان کہ زور
ناودارہ. زنجیرہی ماموستاکانی بہم جورہیہ:

مه لا (عبداللہ دشی) لای عومہر ئه فہندی ھولیری و ئه میش لای عومہر
ئہ فہندی دہرس بیژی رھواندوز ئه میش لای ئه بو بہ کرئہ فہندی ھولیری و
ئہ میش لای زانای خواناسی گہ ورہ محمہد ئہ فہندی خہ تی: (خاتی) شیخی
سلیمانی، ئہم دوزانیہش لای مه لا (عبدالرحیم) ئہ فہندی زیاری و شیخ
مه لا عبدالرحمن روژبہ یانی خویندیانہ.^۱

ئہم دو زاناگہ ورہش لای (صبغۃ اللہ) ئہ فہندی زیاری و ئہ میش، لای
مه ولانا محمہد صالح ئہ فہندی ھیدہری و ئہ میش لای باوکی
خوی مه ولانا سمایل ی ھیدہری و ئہ میش لای مه ولانا ئیبراھیم مودہ ریس
و ئہ میش لای باوکی زانای خوی مه ولانا ھیدہر ھیریری کوردی خاوەنی
نوسراوہی زوروزہ و ھندو ئہ میش لای باوکی خوی مه ولانا ئہ حمہد ئہ میش لای
باوکی خوی مه ولانا ھیدہری کوردی فہقی (شیخ الاسلام) مه ولانا زہینہ دین
کوردی بیلالی، فہقی خواجہ جہ مالہ دین مہ حمود شیرازی فہقی مه ولانا
محمہد کوری ئہ سعہد صدیقی دہوانی فہقی (محمی الدین) کہ شکہ ناری
فہقی عہ للامہ سہید شہریف جورجانی فہقی موبارہ ک شا فہقی مه ولانا
قوتبہ دین رازی فہقی عہ للامہ ی شیرازی فہقی خواجہ نہ صرہ دین توسی و
ھروہا فہقی کاتبی قہزوینی فہقی ئیمام فہخرہ دین رازی فہقی
(حجۃ الاسلام ئیمام محمہد غہ زالی) فہقی (ئیمام الحرمین عبدالملک
یوسف جوہینی) فہقی شیخ ئہ بوتالب مہ کہیی خویندویہ تی، ئہ میش ئہ بو

۱ - بو ناسینی شیخ مه لا عہ بدورہ حمانی روژبہ یانی پروانہ پھراوی ژیناوہری کورد... پھری ۶۷۲
چاپی سالی ۶۴ تاران چاپی ئہ وەل. (شہ پۆل).

وہسمانی مہ‌غربی خوش ویستوہ و مریدی بوہ و خہرقہ‌شی لہ‌دہس پوشیوہ و
ئہ‌میش مریدی قوتبی روژگار ئہ‌بو عہ‌مر زہ‌جاج و ئہ‌میش مریدی جویئہ‌یدی
بہ‌غدادی بوہ (قدس سرہم‌العزیر) ئہ‌میش مریدی سرّی کوری موفلیسی
سہ‌قہ‌تی و ئہ‌میش مریدی شیخ‌مارفی کہ‌رخی و ئہ‌میش مریدی ئہ‌بوسہ‌لیم تالی و
ئہ‌میش مریدی حہ‌یبی عہ‌جہ‌می و ئہ‌میش مریدی حہ‌سہ‌ن بہ‌سری و ئہ‌میش لہ
حہ‌زرہ‌تی ئہ‌بو بہ‌کری صدیق خہ‌لیفہ‌ی یہ‌کہ‌م و لہ‌حہ‌زرہ‌تی علی کوری ئہ‌بو
تالب خہ‌لیفہ‌ی چارہ‌م ئہ‌میش لہ‌حہ‌زرہ‌تی محہ‌مد پیغہ‌مبہ‌ری مہ‌زنی ئیسلام و
خاوہ‌نی قورٹان.

سہ‌رچاوہ: پہ‌راوہ‌ی (مؤلفین کتب چاپی فارسی و عہ‌رہ‌بی) بہ‌رگی ۱
نوسراوی خانبا‌امشار چاپی سالی ۱۳۴۰ھ تاوی پہ‌رہ‌ی ۳۰۶ نوسراوہ‌ی:
(ئہ‌بول و ہ‌فاکوری محہ‌مد) و روژنامہ‌ی شہ‌ہادہ‌ی کوردی ژمارہ‌ی ۱۰۷ سالی ۳-
۱۳۶۴/۱/۱۸ ہ‌تاوی و ۲۸ ژانویہ‌ی ۱۹۸۶ زاینی و ۱۸ خاکہ‌لیوہ‌ی ۲۵ ۹۷
کوردی بہ‌قہ‌لمی (شہ‌پول) بلاو کراوہ‌تہ‌وہ و دہ‌ست خہ‌تی ئہ‌بولوہ‌فا خوی کہ
لہ‌سالی ۱۳۳۹ی ہ‌تاویدا بوکتیخانہ‌ی ئاستانہ‌ی قودسی رہ‌زہ‌وی نویسوہ‌ وینہ‌ی
نوسہ‌ر.

محهمه د نه بولو هفا تاجولعارفين

۱۶ رهجه بي ۴۱۷ - ۵۰۱ مانيگي

تارجلولعارفين زاتيكي گه وروه و خوا ناسي ته واو و له نه سلدا خه لكي
حه لوان (زه هاو) بووه و لاي زاناو خواناسي گه وره (شه نه كي) ده رسي خو يندوه و
به كاكيس (كاكيش) ناو براوه، چونكا هوگري كاري كشت و كال بووه - له
(قلائد الجواهر) له شيخ عه زار نه قل كراوه كه تاجولعارفين (پيغه مبه ر) له خه ودا
نه بيني و پيي ده لي: (يا رسول الله له بابته نه بولو هفاوه چ ده فهرموي)
پيغه مبه ريش له وه لامدا فهرمويه تي: (بسم الله ... من به و ده نازم؟) و هه روا (شيخ
عبدالقادر) گه يلاني له بابته تاجولعارفينه وه ده لي (ليس علي باب الحق تعالى
كُردى مثل ابي الوفا) - له قسه كاني نه بولو هفاي كورده: (التسليم ارسال النفس في
ميادين الاحكام، و ترك الشفقة عليها من الطوارق) تاجولعارفين، فهرمويه تي:
نيواره كورد بوم و به ياني بومه عه رب، (قاضي القضاة) موجيره دين عه ليمي
(مقدسي حنبلي) له تاريخي (المعتبر في انباء من عبر) فهرمويه تي: (سه روه ري
ثيمه تاجولعارفين نه بولو هفا محهمه د بن محهمه د بن زه يد بن حه سه ن موره زاي
گه وره (عريض بن زيد بن زين العابدين علي بن حسين بن علي نه بي تاليب د - خ)
شه ريف حوسه يني فوساني (پوشيني) سه يدي گه وروه و قوتبي زه مان و عه للامه ي
ده و راني خو ي بو. به قسه ي پروا پيكر او ان تاجولعارفين له ۱۶ ماني رهجه بي ۴۱۷ له
دايك بووه و له ۲۰ ماني (ربيع الاول) سالي ۵۰۱ له (قه له مي نيا) شاريك له نيزيك
به غدا وه فاتي كرده و له سه ر ريبازي شافيعي بووه، به لام نه وه ي كه له راستي

۱ - په ري ۸۱ قلائد جه واهير.

۲ - علماءنا په ري ۴۵۷ و ۴۵۸ چاپي ۱۹۸۳ - ز - به عه ربه ي - هه روا قلائد جه واهير نوسراوي محهمه د بن
په حيا حه نه لي حه له بي په ري ۸۰ و ۸۱ و بهجة الاسرار شطونفي به نه قل له بلاو كي نه نجومه ني ناساري نه ته وه بي
په ري ۵۰ و كو به ي شدالازار و طبقات الكبرى ج - ۱ - په ري ۱۳۴ و كتبي زريزه ي زرين په ري ۱۴۹ چاپي
۱۳۷۴ - تاران به قه له مي (شه پول)

نیژیکه، تاجولعارفین خه لکی گوندی پوشینه که سه ربه مه لبه نندی به رزنجهی لای شاری سوله یمانی به وله پوشین نیژراوه، واژه ی (قه له می نیا) یا گوردراره ی واژه یه کی کوردی به یا له به راگوندیک به و ناوه هه بووه، به پیی شه جهره نامه یه ک که به سهد مه حمود موزه فهر برای ئیمام جه عفر سادق و کوری ئیمام باقرده گا - ۱ - بنه ماله ی زانایانی کاژاویان له نه سلی ئه و زاتهن. تاجولعارفین به کی له خواناسان و زانایانی گه وره ی ئیراق بووه و کوری زور له زانایان و خواناسان له فیگره ی ئه و پی گه بیون و ئیجازه یان وه رگرتووه، وه ک: شیخ عه لی هه یتنی ناودار، شیخ ئه حمده به قلی، شیخ به قابن به تو، شیخ ئه وره حمان ته فسونچی، شیخ مه ته ر بارزانی، جاگیرلو، شیخ ماجد کوردی که له سالی ۵۶۴ له ج - ۱ - وه فاتی کردوه و چه ندین زاناو داناو خواناسی دیکه ش.^۲

حه کیم سه نایی له په سه نندی تاجولعارفین دا فهرمویه تی:

قرنها باید که تا از پشت آدم نطفه ای بوالوفای گرد گردد یا شود و پس قرن^۲ ئوستاد بابا مه ردوخ روحنی (شیوا) نویسیه تی: که تاجولعارفین له خواناسانی سه ته ی شه شه می مانگیه و له سالی ۵۳۰ وه فاتی کردوه^۳ هه روا خواناسی گه وره: شه مسی مه غربیی هه م له سه ره تای دیوانه که یداو هه م له غه زه لی ۱۵۱^۴ له په سنی عارف و خواناسیکی کورد که همان ئه بولو ه فای کورد: تاجولعارفینه به شیعر فهرمویه تی:

۱ - علماءنا - یاکتبی زانایانی کورد له خزمته عیلم و دیندا نوسراوی ئیمام شافعی زه مان: عه للامه مه لا عه بدولکه ریم موده ریس، ته رجه مه ی زانای ده س و قه لگم جوان ئه حمده حه واری نه سه ب چاپی بلاوکی ئیتیلعات سالی ۱۳۶۹ - تاران په ره ی ۳۳۷ (شه پوّل).

۲ - زانایانی کورد له خزمته عیلم و دیندا سه رچاوه ی به رو.

۳ - دیوانی سه نایی چاپی مه روی په ره ی ۴۸۶ - زیره ی زیرین نوسراوی (شه پوّل) په ره ی ۱۴۸ و ۱۵۸ و ۱۵۹ چاپی ۱۳۷۴ ی هه تاوی.

۴ - تاریخ مشاهیر کرد، عرفا، علماء، ادبا، شعرا، جلد - ۱ - تألیف بابا مردوخ روحنی شیوا چاپی سروش - تاران ۱۳۶۴ - په ره ی ۳۵ و ۳۶.

۵ - په ره ی ۳ و ۱۰۷ دیوانی شه مسی مه غربیی چاپی ۱۳۶۴ ی هه تاوی تاران.

این کرد پریچهره ندانم که چه کرده است
کز جمله خوبان جهان گوی ببرده است
موسی کلیم است که دارد ید بیضا
عیسی است کزو زنده شود هر که بمرد است .

جابان: جاوان

ثم (جاوان): کابان الکردی، گاوانه یه کیک له یاران و صه حابه گه وره و
زاناکانی سه رده می سه رته تای ئیسلام بوه جابان یا جاوان (گاوان) کورد بوه و
له وهش ته چی جاف له جابان گیرایی به خه یال جاف موفره دی (جابان) ه - ثم
جابانه به پیی قسه و نوسراوهی (الاصابة فی تمییز الصحابة) دانوسیویه تی ثم
جاوانه یه کیک له یارانی حه زره تی ره سولی ته کره م و له راوی یانی فه رموده ی
پیغه مبه ری مه زنی ئیسلامه .

عه للامه ی ناودار ئالوسی زاده به غدادیش ته فسیرنوسی ناو دار له ته فسیری
(روح المعانی) خویدا نیوی جابانی بردوه، ثم دوانه (حافیز کوری حه جهری
عه سقه لانی و ئالوسی زاده) نوسیویانه هندی له زانایانی کورد چاویان
به حه زره تی ره سولی ته کره م که وتوه و قسه یان له گهل پیغه مبه ر دا کردوه، یه ک
له وانه (جابان) باوکی (مه یمون) ناودار به (ته بویه سیر) ی کورده . شه پؤل .
سه رچاوه: ته مین زه کی پهره ی ۱۲۳. ته به رانی موسنه ده ی چکو له ی الاصابه
فی تمییز الصحابه، ته فسیری روح المعانی له واتای: نایه تی ته دای ماره یی به ژن.

چه له بی حیسامه دین چه سه ن

۹۵۴ - ۸۸۶

ټم زانا پایه به رزه ناوی چه سه ن ه و کورپی محمه د شای فه ناری کوردی
خه لکی ورمی و ه نه فی یه که له ۸۸۶ کوچی مانگی له دایک بوه و
له ۹۵۴ کوچی کوچ و کوچباری به ره ولای خواتیکناوه و له ټسته مبول نیژراوه. ټم
زانایه له زانسته کانی و یژاوه ری و ټه ده بی و ته فسیر زورشاره زاو پسپوربوه و نازناوی
(مهی دین) ی پیدراوه، به (فه نار) ی زاده یش نیو براوه چونکا یه کییک
له باوه گه وره کانی فه نار (چرای ده ریایی) ی به دیاری بو پاتشای روم بردوه. شای
رومیش ټه وی به (مه رد) ی (فه نار) ی ناو بردوه.

چه له بی له روژگاری سولتان سلیمان خان قانونی له ټسته مبول و (ادرنه) و
(ټه ناتولی) و (روم ټیلی) دا ساله های سال (قازی) بوه و خه ریکی قه زاوه ت
کردن بوه. چه له بی حیسامه دین چه سه ن کورد په راوه و کتیبی زوری نویسه، وه کو:
۱- کو به له سه ر ته فسیری به یزاوی. ۲- کو به له سه ر ته لویح ۳- کو به له سه ر شه چه
مه واقیفی میرسه ید شه ریف جورجانی. ۴- کو به له سه ر موخته سه ر ۵- کو به

۱- له ۷۴۰ له گورگان له دایک بوه له ۸۱۶ کوچی مانگی له شیراز وه فاتی کردوه.

لهسهر موته وهل نوسراوی مهلا سهعد تهفتازانی.^۱

چهلهپی لهئاخری تهمهنیدا چوته زیاره تی: (حه ره مهین) لهسهر واژه ی
(چهلهپی) به (پ) یابه (ب) بیرو پای جیا جیا هه یه که کوردی یه یاتورکی یا
پارسیه، خاوه نی (نهوار به هییه) واژه ی چهله بی به پارسی داناوه. به لام سه خاوی
ئه م (واژه ی به (روم) ی داناوه، ههروه کو پاشا بکه به واتای ئاغا و گوره یه. چهله بی
له ۶۲۲ ی مانگی له شاری ورمی له دایک بووه.^۲

مهولانا له پارانه وهه مونا جاتی کدا که به فارسی و تورکی فهرمویه تی:
ئه م واژه ی: (چهله پی) به خوا بانگ کردوه ههروه کو فهرمویه تی:
خبری دهید جان را که زدوست چیست فرمان
چه کنم چه چاره سازم چه دوا کنم چه درمان
چلبی، بیزه نظر قیل که حل اولسار از مشکل
چلبی، بیری اونوتما دل خسته را مرنجان
چو جمال خود نمودی دو جهان بهم برآمد
همه جا فغان و ناله همه جا خروش و افغان

دوباره

چلبی، تو شاه و میری چلبی تو دستگیری
چلبی، تو دلپذیری چلبی، بیزی اونوتما

۱ - که له ۷۲۲ کوچی له گوندی تهفتازان - نسای خوراسان له دایک بوه وله ۹۷۳ کوچی وهفاتی کردوه وله سه ره خس نیژراوه.

۲ - کتیبی سوخن سه رایانی نازربایجانی خوراوی لاپه ره ی ۶۶ و ۶۷ چاپی بی تاریخ.

چلبی، شده جهان چلبی توجان جانی
چلبی، نه این نه آنی چلبی، بیزی اونوتما
مه ولانا چه له بی حیسامه دین زیائولحه ق حه سن و بیرو رای مه ولانا

جه لاله دین له بابته چه له بی یه وه

مه ولانا جه لاله دین محهمه د به لخی ناودار به مه وه وی که له گه وره شاعیرانی
سوفی مهنشی ئیرانه^۱ له بابته حیسامه دین چه له بی دا فه رمویه تی: حیسامه دین
چه له بی زه خیره و نازوخه ی ئه مرو و قیامه تمه، (قدوة العارفين) ه، (امام الهدی و
الیقین) ه، (مغیث الوری) یه، (امین القلوب والنهی) یه (ودیعة الله بین خلیفته) یه، (و
صفوته فی بریته) یه، (وصایاه لنبیه) یه، (وخبایاه عند صفیه) و کلیلی گه نجه و
عهرشی بالاوئه مینی گه نجه ی زه وی و حیسامی حه ق و دینه).

له شهرحی که بیری ئه نقه ره وی بو مه سنه وی مه وه وی^۲ دوا ی ستایشیکی زور
و جوان له حه زه تی چه له بی نویویه تی:

حیسامه دین چه له بی و باوک و باپیره ی خه لکی شوینیکن که به (ورمی)
ناوبراوه و ئه سلیمان کورده.^۳

حیسامه دین، ناوی حه سن و کوری محهمه ده و له کوردانی (ورمی) ن.
ئه مزاته بایه زیدی کات و جوئه یدی روژگاری خو ی بوه. حیسامه دین چه له بی

۱ - مه ولانا جه لاله دین له ۶۰۴ ی کوچی مانگی له به لخ له دایک بوه و له ۶۷۳ ی مانگی وه فاتی
کردوه

۲ - پهره ی ۲۶ تا ۳۳ به ته رجه مه و کو به ی (دوکتور ئه کبه ر بیهروز) چاپی سالی ۱۳۴۸ ی کوچی
هه تاوی بهرگی یه که م چاپخانه ی خورشیدی ته وریز.

۳ - پهره ی ۳۲ سه رچاوه ی بهرو

صهديق كورى صهديق كورى صهديق و نه چيته وه سهر نه بوبه كرى زينهارانى
حوسين بن عهلى بن يهزدانيار نه و عارفه خواناسه زانا و ناودارهى وافه رمويه تى:
(أَمْسَيْتُ كَرْدِيَا وَ أَصْبَحْتُ عَرَبِيَا). و اتا: شه و كورد بوم كه نوستم له به ره به يانا كه
بيداره وه بوم ديتم عه ره بزوانم، و اتا: عه ره بى و زمان و واتاى قورثانى له هه مو
زانايانى روژگارى خوى باشتر زانيوه كه به له دونى: (لدنى) نه و زانستهى له لايه ن
خوای به خشه رو دلاواو دل لاوينه وه، پى دراوه.

له سه ره تاي ده فته رى چاره مى (مه ثنه وى) جه لاله دين مه وله وى به و كورده
مه زنهى دا هه ل گوتوه:

□ نه بوكر زينهارانى: احوسين بن عهلى بن يهزدانيار كه له ۳۳۳ى مانگى
له ورمى وه فاتى كردوه و گوره پيروزه كهى له لاي فيرگهى نه ويد فه تحه كه باوه
گه و رهى (ضياء الحق حسام الدين) حه سه ن چه له بى به كه هه ندى لايان وايه مه سنه وى
نه م بو مه ولاناي رومي داناوه، — مه ولانا جه لاله دين رومي له دياچهى ده فته رى
نه وه لى مه سنه ويدا، ده لى: ۲ (يقول العبد الضعيف... محمد بن محمد بن الحسين
البلخي اجتهدت في تطويل المنظوم المثنوي... لاستدعاء سيدي ابوالفضائل
حسام الحق والدين حسن بن محمد المعروف بابن اخي ترك ابو يه زيد الوقت و
جنيد الزمان... المنتسب الى الشيخ المكرم بماقال: (أَمْسَيْتُ كُرْدِيًّا وَ أَصْبَحْتُ عَرَبِيًّا)
فنعم الخلف و نعم السلف^۳ كه عه للامه قه زوينى به ناوى حوسين بن عهلى نه بوبه كر

۱ - بلاوهى نه نجومه نى ناسارى نه ته وه بى لاپه ره كانى ۳۰ و ۳۱ و ۱۰۵ و ۱۷۶ - كه ده لى ن:
ده ستگردي چارينه كانى بابا تاهيرى گوريوه ته سهر زمانى فارسى
۲ - نفحات الانس چاپى كه لكه ته لاپه رهى ۳۶۲ بابوبى - مقدمهى شدالازار ص-ج - كو بهى عه للامه
قه زوينى به نه قل له بلاوهى نه نجومه نى ناسارى نه ته وه بى لاپه رهى ۴۸.
۳ - شدالازار كو بهى ۵۱۲ تا ۵۱۴ به نه قل له بلاوهى نه نجومه نى ناسارى نه ته وه بى لاپه رهى ۴۹
سهر چاوهى به رو.

زینهارانی، بن یه زدانیا ر ناوی بردوه، مه و له وی له بهر مه شهو ر بون به لازمی نه زانیوه
ناوی بیا. ۱

ئه مه ش هه ندی له و شیعرانه ی مه و له وی رومی

گزرز نام و حرف خواهی بگذری
پاک کن خود را ز خود هان یکسری
همچو آهن ز آهنی بی رنگ شو
وز ریاضت آینه بی رنگ شو
خویش را صافی کن از اوصاف خویش
تا ببینی ذات پاک صاف خویش
بینی اندر دل علوم انبیا
بی کتاب و بی معید و اوسا
بی صحیحین و احادیث رواة
بلکه اندر مشرب آب حیات
سِرِّ اَمْسِیْتُ لِكُرْدِیَا بَدَان
راز اَصْبَحْتُ عَرِیَا بِخَوَان
سِرِّ اَمْسِیْنَا وَ اَصْبَحْنَا تَرَا
می رساند جانب راه خدا
□ تا نه و شوینه ی میژوده لی: ئه م سی زاته ؛ بابا تاهیر، بابویی و زینهارانی
باوگه وره ی (ضیاء الحق حسن) چه له بی (اَمْسِیْتُ ...) یان به زاراهاتوه. ۲

۱ - لاپه ره ی ۴۵۹ و ۴۶۰ کتیی گه نجینه ی فره هه نگ و زانست چاپی ۱۳۶۴ نواسراوی
(شه پول).

۲ - دیباچه ی ده فته ری ئه وه لی مه سنه وی. کتیی زیره ی زیرین لاپه ره ی ۱۴۹ و ۱۵۰ چاپی
۱۳۷۲ ی هه تاوی (شه پول).

وی ضیاءالحق حسام‌الدین توئی
که گذشت از مه بنورت مثنوی^۱
ای ضیاء الحق حسام‌الدین راد
اوستادان صفا را اوستاد^۲
ته‌مه‌ش نمونه‌ی دو غه‌زل له‌به‌شی شه‌مسی ته‌وریزی:
وه چلبی زدست تو وزلب و چشم مست تو
چو دلم شکستی تو، وه چلبی زدست تو
خیزم و بس فغان کنم شور در این جهان کنم
راز دلم عیان کنم وه چلبی زدست تو
چه‌له‌بی شوینی زوری له‌سه‌ر جه‌لاله‌دین مه‌وله‌وی هه‌بووه وئارا و قارای له
مه‌وله‌وی بریوه.
چه‌له‌بی به شه‌ودا ئه‌ی نوسی و به‌روژدا هه‌مو نوسراوه کانی به ده‌نگ و
ئاوازی خوش بومه‌وله وی ده خوینده‌وه.
ده‌لین کاتی ج ۱ مه‌سنه‌وی ته‌واوبو، جه‌لال و خیزانی چه‌له‌بی وه‌فات ده‌کاو
تا دوسال و تنی شیعر و هونه‌ی مه‌سنه‌وی را ده‌گیر دری و شعروتن و شکاوی دی
مدتی این مثنوی ئاخیر شد
مهلتی بایست تاخون شیر شد
چون ضیاءالحق حسام‌الدین عنان
باز گردانید ز اوج آسمان

۱ - سه‌ره‌تای ده‌فته‌رو نو‌سینگه‌ چواره‌می

۲ - سه‌ره‌تای ده‌فته‌ری پینجه‌م

چون ز دریا سوی ساحل بازگشت

چنگ شعر مثنوی با ساز گشت
واتای واژه‌ی چه‌له‌بی: بوت، جوانی، بوریزدانان له‌گه‌وره‌گه‌وره‌کان،
وینه، خودا، خودایی، نیک نیژاد، نه‌جیب‌زاده، سید و سه‌روه، خاوه‌ن‌مال، خونیا
گه‌ر، گورانی و قام بیژ، شایه‌ر، شاعیر و هه‌ستیار، ده‌رس خوین، خوینده‌وار،
به‌ئه‌ده‌ب، چرگه‌ر، موته‌مه‌دین، شهریف، شیک و ته‌رپوش، خیو، خودانی گچکه،
رابه‌ری روحانی چه‌له‌ب: خودا چه‌له‌بی که موشته‌قی کوردی ئه‌وه به‌واتای
خودایی‌یه، ئه‌م واژه کوردی‌یه له سه‌ره‌تای سه‌ته‌ی چارده‌وه که‌وته سه‌رزاری
تورکی سه‌لجوقی و هه‌ر به‌و واتا پیش‌ووانه‌ی که له زمانی کوردیدا باوبو، به‌کاربرای
به‌کورتی بلین: کاتی حیسامه‌دین چه‌له‌بی گه‌نج‌بوه که باوکی وه‌فاتی کردوه
هه‌مو گه‌وره پیاوان و پیاوانی خوداو دل و ده‌رون باز زیائه‌دین چه‌له‌بی یان بانگ
کرده لای خوین، چونکا هه‌مو گه‌وره پیاوانی پیاو و خودایی ئه‌و سه‌رده‌مه له
فیرگه و فیرانکوی باب و باپیرانی حیسامه‌دین چه‌له‌بی فیری فه‌ره‌نگ و زانست و
خووناکاری چاک و پاک بیون و بارهاتبون و خویندبویان حیسامه‌دین چه‌له‌بی،
ئه‌م ده‌عه‌ته قه‌بول ئه‌کات و له‌گه‌ل کوری له‌گه‌نجانی ئه‌م ته‌ریقه‌ت و رچه وریبازه
ئه‌چیته حوزوری مه‌ولانا و له‌خزمت مه‌وله‌وی دا ئه‌مینته‌وه و حیسامه‌دین
چه‌له‌بی خوشه‌ویستی مه‌وله‌وی له‌دلی ئه‌نیشی و هه‌رچی مال و سامانی بوه
له‌ریگای مه‌وله‌ویدا خه‌رجی کردوه و ته‌نانه‌ت به‌په‌یره‌وانی بنه‌ماله‌ی خوشی
ده‌ستور ئه‌داهه‌رچی دارایی و سامان به‌ده‌س دینن وه‌قفی مه‌ولانای بکه‌ن.
باشترین یادگاری مه‌وله‌وی نه‌زمی مه‌سنه‌وی‌یه که به‌تکای حیسامه‌دین
چه‌له‌بی ده‌سی داوه‌ته دانانی ئه‌م شوینه‌واره ئه‌ده‌بی و هونه‌ری و عاریفانه.

چه له بی یه کیگ له خه لیفه خوشه ویسته ناوداره کانی مهوله وی و پیشه وای
مریدان و ئەمین حوزوری مهوله وی و موته وه لی خانه قای (زیائەدین وه زیر) بوه و
ئەمانه هه مو فەزل و ته قواو پاریزگاری حیسامه دین چه له بی ئەگه ینی ۱.
چه له بی: بوریزدانان و جوانی به کارده بری.

چه له بی: له مه زنه کانی چه له بن، که له جلوم له نیزیکی فیگره و مه کته بی
ئەحمه ديه دا نیشته جین و خویان به سەر فیگره ی ئەحمه دی یه دارائە گەن.

چه له بی: جه عفر شاعیری وه سماني یه وبه (نیشانجی) پاشا ناوبراوه و
له گەل سه لیم ی ادا له هیرش بو سەر ئیران به ناوی قازی عه سکه ره له سالی ۱۵۱۱
زاینی به شدا ربوه و به ناوی مل بادان له سالی ۱۵۱۴ زاینی له ته وریز سه ری براوه
دیوانی شیعریشی هه یه ۲.

چه له بی زاده: عاصم ئەفەندی ئیسماعیل: شیخ الاسلام (۱۷۵۸) که له
بروسه و شاری مه دینه و ئاستانه دا قازی بوه و میژو نویسیش بوه که میژوی سالانی
نیوان ۱۷۲۲ و ۱۷۲۸ زاینی نویسیوه و دیوانی شیعریشی هه یه.

چه له بی: صاحب یه کیگه له زانایان له هیندوستانا و فریده الزمان له ته فسیری
تایه تی (اَنَا عَرَضْنَا الْأَمَاتَةَ) دا بو (ئهورهنگ زیبی له ۱۶۶۰ زاینی دانوسیوه و
به خه ت له له ندهن هه یه.

سه رچاوه: ئەلمونجید - ئەعلام په ره ی ۱۳۹ چاپی ۱۵ سالی ۱۹۵۶
زاینی بیروت. و سوخن سه رایانی ئازربایجانی خوراوا چاپی بی تاریخ لاپه ره ی

۱ - نه قل له سه ره تای مه سه نه وی و مه ناقب العارفين و نفحات الانس که هه ر سیکیان جی دنیایی بدیع
الزمان فروزانفهرن.

۲ - پروانه کتییی بزگان و سخن سرايان ئازربایجانی غه ربی په ره ی ۶۶ تا ۷۱ و کتییی ژیناوه ری
زانایانی کورد... یاگه نجینه ی فه ره هنگ وزانست په ره ی ۴۵۸ تا ۵۵۹ چاپی تاران چاپخاه ی
مه هاره ت سالی ۱۳۶۴ کوچی مانگی. نوسراوی (شه پۆل).

۶۶ تا ۷۱ - ریحله‌ی ابن به توت‌ه له ژیرواژه‌ی چه له بی دا.

نوخته: له یونسی^۱ کورپی حه‌یب به‌صری یان پرسسی چ که سی^۲ شیعی
له‌هه‌موان جوان تروباشتره. ئه‌ویش وتی ناکری به‌شاعیریکی تاییه‌ت
ئامازه‌وئیشاره بکری ئه‌بی بوتری: (ئیمروئول قه‌یس) کاتی سوارئه‌بی، و (نابیغه)
کاتی بترسی و (زوهیر) کاتی بییه‌وی و ئاره‌زوی لیبی و (ئه‌عشا) کاتی شادبی،
هه‌ریه که له‌مه‌به‌ستیک دا ئه‌توانی جوان بئاژوی و به زمان ته‌روپاراوی شیعی له
باربلین یونس فه رمویه‌تی (له‌بید) له‌ئیسلاام داته‌نیا شیعیکی و توه و ئه‌ویش
ئه‌مه‌یه:

إِلْحَمْدُ لِلَّهِ إِذَا لَمْ يَأْتِنِي أَجْلِي حَتَّى لَيْسَتْ مِنَ الْإِسْلَامِ سِرْبَالِي^۲

شه‌پول

۱ - یونس له ۹۰ یا ۸۰ له‌دایک بوه و ۸۸ سال ژیاوه‌وله ۱۷۲ یا ۱۷۵ مانگی وه‌فاتی کردوه.
۲ - بروانته‌ریحانه‌الادب، فوائد البهیه و ستارگان فروزان به‌رگی ۱ نوسراوی یه‌حیانوری چاپی سالی
۱۳۳۴ هه‌تاوی وریکه‌وتی ۱۳۷۴ی مانگی چاپی مه‌روی پهره‌ی ۸۴ و ۸۵.

زیرینای ئامیدی

زیرینای ئامیدی که له سالی ۱۹۳۷ی مه سیحیدا له جهنگی قادیسیه دا له گهل له شگری سه عدی کوری وه قاص به شه رها توه و له (وان) شه هید کراوه ئه م ئه میره کورده کچی شیر و خانی ئامیدی بوه که باوکی له کیشه کیشی نیوان بارامی چوبیین و خه سره و په رو یز دا کوژ راوه

(زیرینای ئامیدی) په یمانی یه کیه تی و ئیتحادی له گهل ئه میر (په شهنگی وانی) بو بهرگری له هیرشی دوژمنان و عه ره ب بو سه رکوردستان به ستبو. له سالی ۱۹۵۲ی زاینیدا له ناوچه ی دیار به کر دا له سوینگه هیرشی ئیران و روم بو سه رکوردستان زیاتر له ۸۰ هه زار کوردیان قه کردو کوشت. زیرینای ئامیدی له میژو دا خویند بویه وه و بیستبوی که عه ره ب دژی کورده و ئیتر بر وای به دژ و دوژمنان نه ما بو.

بو بهرگری کردن له کورده واری له هوزه کانی کورد یارمه تی خواستبو، جائه وه بو زیرینای کچی ئازای شیر و خان له ۱۶ مانگی صه فه ری کوچی مانگیدا به ره و قادیسیه و مه داین (ماداین) به له شکر یکه وه بو ی رویشته و به ره نگاری عه ره بی هیرشکار بوه.

زیرینا له گهل ته میر په شه‌نگی میری وان که پیکه وه هاو په‌یمان بون له ۲۱ ی
کوچی مانگی وریکه وتی ۹۴۲ ی زاینی له لای که‌رخ - سیروان بو پاراستنی ته‌هواز
ونه‌هاو‌ند به‌ره‌نگاری عه ره به‌کان بو.

له سالی ۹۴۵ ی زاینی له ناو شاخه‌کان پشتی شاری وان زیرینا و ته‌میر
په‌شنگی وانی شه‌هید کراون ۱

(۱) میهراکوی بیتوینی ته‌م کچه کورده تازاو به ناموسه له ۸۵۰ سال به رله
دایک بونی چه‌زره تی عیسا ولاتی میصری هیناوه‌ته بن فه‌رمانی خوی و میری
کردوه.

(۲) فیروزخانی پشتکوله سالی ۱۲۵۷ ی زاینیدا له گهل چه‌نگیزی مه‌غولدا
چه‌نگاه و به‌دلداری ئیستراخاتونی سه‌مه‌رقه‌ندی هیناوه.

۱ - کتبی زیرینا، ثامیدی نوسراوی میرزا محمدامین مه‌نگوری چاپی سالی ۱۹۷۱ ی زاین به
کوردی.

شاره زوری کوری صه لاج

۵۷۷-۶۴۳ کوچی و ۱۱۸۱-۱۲۴۵ زاینی

ئەم زاتە ناوی وەسمان و نازناوی تەقی یەدین و کونیهی ئەبو عەمرە و کوری صه لاجە دین عەبدورەحمان کوری وەسمان کوری موساکوری ئەبو نەصرە جارجارە لە کتیبەکاندا بە کوری صه لاج-ی- نەصری و جارجارەش (شەرەخانی) یا بە (کوردی) یا بە فاضلی دیمەشقی ناو براوە. - باوباپیرانی زور ناودارن چونکا ئەبو ناصر پیاویکی ناودار بوە، صه لاجە دین ی باوہی: (کوری صه لاج) پیاویکی ناو بە دەرەوہ بوہ و لە گوندی شەرەخانی نیزیکی شاری ھەولیرنیشتە جیبوہ و لە باری نیشادەوہ ئەچیتەوہ سەر رەسەنی نەتەوہی کورد، بەلام چونکا تەقی یە دین خوی لە نیزیکی شاری (شارەزور) ژیاوہ بە (شارەزوری) ناودار بوہ.

شارەزوری کوری صه لاج یەکیکە لە زانایانی ناوداری زانستی فیقہ و لەم زانستەدا فتوای وردوئارای زیرین و پتەوی لەرچە ی ئیمامی شافیعیدا زورہە یە، شارەزوری کوری صه لاج لە زانستی تەفسیر و فەرمودە ی پیغمبەر و زانستی ریحال و لوغەت و واژە داماموستایەکی زور شارەزابوہ و لە زانستەکانی تری مەعاریفی ئیسلامی داشانی لەشانی زانایانی پایە بەرز ی ترداوہ.

شاره زوری کورّی صه لاج له سالی ۵۷۷ی کوچی مانگی له گوندی شه ره خان له دایک بوه و گه وره بوه و لای (صه لاجه دین-ی باوکی) ده سی کردوه به خویندن ولای باوکی زانستی فیه فیربوه و له دواییدا له گه ل باوکی دا چوته شاری (موسل) و خه ریکی فیربونی زانست و فرههنگ و ئه ده ب و هونه رومه عاریفی باوی سه رده می خوی بوه.

کورّی خه له کان فه یله سوفی میژوا له په راوهی زورگرینگی خویدا^۱ نویسیویه تی: کورّی صه لاج شاره زوری هیمان سمیلی نه روا بو چه ندین جارکتییی: (مهذب) ی خویندبوه وه دقه سی لیکردبو، له سوینگه ی تیکوشان وزیره کی خوا پیداوی یه وه، له سه رده می لای دا پای ناوه ته پله ی به رزی مه زنی و ماموستایی و له جیگای (ئه بو حامید، کورّی یونس عیماده دین (محمه د) ^۳ بو ته، موده ریس و ده رزیژو بوماوه یه ک له شاری موسل دا به شیوه ی (عیماده دین) ^۴ ده رسی به مه لا و فه قی یان داوه و له ناصریه و له قودس موده ریس بوه و له دواییدا چوته دیمه شق و له فیرانکوی (ره و احییه) دا ده رسی و توته وه.

شاره زوری کورّی صه لاج بو خویندن به فه قیه تی چوته خوراسان بو فیربونی فه رموده ی پیغه مبه ری مه زنی ئیسلام و زانستی هه دیس له وی فیربوه. له نیشابورلای مه نصوری فه راوی: و موئه یه دی توسی و له مه رولای ئه بوموزه فه رسه معانی و له ئاخریدا ها توته فیرگه ی ئیمام یافعی:

۱- کورّی خه له کان له ۶۰۸ کوچی مانگی له دایک بوه و له ۶۸۱ی مانگی وه فاتی کردوه.
۲- (وفیات الاعیان و ئه نباء و ئه نباء الزمان) په ره ی ۴۰۸ دیری ۱۰ به رگی ۲ چاپی سه عاده تی مبصر ژماره ی ۳۸۴
۳- کورّی یونس کورّی محمه د کورّی مه نه کورّی مالک کورّی محمه د برای که ماله دین عه للامه)
۴- عیماده دین له ۵۳۵ کوچی له دایک بوه و له ۶۰۸ کوچی مانگی وه فاتی کردوه

* يافعي^۱ فەرمويەتی: هەندی لەبابەت (کوری صەلاح) هەو نووسیویانە: ئەو لە موسڵە وە چۆتە بە غا و لە گەل زوری لە زانایان و ماموستایان دا قسە و لیکۆلینە وە هی هەبوە، وە کوکوری سە کینە و کوری تە بەرزەد، تە نانەت چۆتە هەمدان و نیشابور و حەرەن و دوجاریش چۆتە شام - کوری صەلاح: (کَانَ إِمَامًا بَارِعًا حُجَّةً مُتَّبِعًا فِي الْعِلْمِ الدِّينِيِّ، بِصِيرًا بِالْمَذْهَبِ أَصُولِهِ وَفُرُوعِهِ، وَ لَهُ يَدٌ طَوْلِي فِي الْعَرَبِيَّةِ وَالْحَدِيثِ وَالتَّفْسِيرِ، مَعَ عِبَادَةٍ وَتَهَجُّدٍ وَوَرَعٍ، وَنَسْكَ وَتَعَبُدٍ وَ مِلَازِمَةٍ لِلخَيْرِ عَلَى طَرِيقَةِ السَّلَفِ وَ لَهُ فِي الْاِعْتِقَادِ آرَاءٌ شَيْدَةٍ، وَفَتَاوَى سَدِيدَةٍ مَاعِدَافَتِيَاهُ الثَّابِتَةُ فِي صَلَوةِ الرِّغَائِبِ، وَ لَهُ اشْكَالَاتٌ عَلَى الْوَسِيْطِ، فِي الْفِقْهِ، وَ مَوَاقِفَاتٌ حَسَنَةٌ وَ فَوَائِدُ جَمَّةٌ، وَ تَعَالِيْقٌ حَسَنَةٌ) و اتا: شارە زوری کوری صەلاح بو فیر بونی حە دیس چەن شارگەر، لە بە غا و هە مەدان و نیشابور و حەرەن و شاری تر، چەن ماموستای دی و لیان فیر بو لە گە لیان کە و تە و ت و و یژو لیکۆلینە وە، دوجار چۆتە شام، کوری صەلاح پیشە وایە ک بو، زانا بە زانستی شەریعە تی ئیسلام، ئە صل و فەرە کانی ئە زانی، لە زانستی و یژا وەری و ئە دەب و هونەر و فەرمودە ی پیغە مەبری مە زنی ئیسلام (د.خ) و لە زانستی تە فسیری قرئان زور شارەزا و خودان وزە بوە و لە عیبادەت کردن و پاریزگاری و ئە نجام دانی کاروباری چاک و خودا پە سە ندانە و پیاوانە دا هە می شە لە پیشە وە بوە، بیجگە لە فتوای نو یژی رە غائب، دارای رە ئی پتە و و پەرسودە و رە خنە ی لە (وە سە یط لە فە یقە دا) گرتو وە کو بە و پە راویزی زور و رد و رد و جوان و پەرسودی نو سیو ه.

بە کورتی بلین: کاتی کوری صەلاح لە خوراسان گە راو ه چو ه شام و شاری قودس و بە پی شیاوی و هوزانغانی یە ک کە هە بیو ه بو تە مودە ریس ی فیرانکو ی

ناصریه له شاری قودس.^۱

کورّی سه لاج بو دهرزوتنه وه هه لېژېردراوه و ناوی زانایی و هوزانغانی و ماموستایی له دنیا بلاو بوته وه و مه لاو فهقی یه کی زور له کورّی دهرسیدا کو بونه ته وه و له زانستی کورّی سه لاج فیربون و له دوا ییدا ئه و پله و کورسی ده رسه ی به جی هیشتوه و چوته دیمه شق وله فیرانکووی (ره واحی یه) خه ریکی ته دریس بوه.^۲

* کاتی مه لیک ئه شره ف کورّی مه لیک عادل کورّی ئه یوب له دیمه شق دا (فیرانکووی حه دیس) ی دامه زراند موده رسی ئه وی یان دابه (شاره زوری کورّی سه لاج خویندکارومه لاو زانست و یستان و راوی یانی فه رموده) هه موروژیک له وی له کورّی دهرسی ئه وزا نافه رزانه پایه به رزو ته رزه به شداری یان ئه کردو کوژیلکه یان ئه به ست و له شه پولی زانستی خوړینی ئه و تیرئاو ئه بون، - کورپی سه لاج دوا ی ماوه یه ک بوه موده رسی (سِت الشّام) زومورود خاتون، خوشکی شه مس ده وله تورانشای کورّی ئه یوب و کچی ئه یوب باپیره ی ئه م زنجیره کورده ره سه نه.

کورپی سه لاج ئه م زانایه له هه رباروبا به تیکه وه زور دلسوزانه و به وریایی خه ریک بوه و له کارشکینی و شتیوا دوری کردوه و له ئه نجام دانی کاروباری دینی

۱ - نوکته: فیرانکووی ناصریه یه کیک له فیرگه کانی مه لیک ناصر سه لاجه دین قاره مانی نه مری ناوداری کورد و جهانی ئیسلام: سه لاج الدین یوسف کورّی نه حمه دین کورّی ئه یوب کورّی شادی کورّی ئه یوب - ه - که له گوندی (پیتوین) نیزیکی کو یسنجه ق له ۵۳۲ ی کوچی مانگی له دایک بوه و له ۵۸۹ ی کوچی و ریکه وتی ۱۱۹۳ ی زاینی وه فاتی کردوه و ئه م بنه ماله به تیکرایی ۸۴ سال له ۵۶۴ ی کوچی تا ۶۴۸ ی کوچی مانگی پاتشایان کردوه...

۲ - نوکته: زه کی یه دین ئه بو قاسم هبه الله کورّی عبدالواحد کورّی ره واحی حه مه وی فیرانکووی (رواحیه ی سازداوه).

و ٺهرك و ٺهسپاردهى خهلك زور سهختگير بوه و له دژايه تى له ٺه حكامى شهريعه تى ٺيسلام دا خوراگرو به دل و دهرن بوه.

* فهيله سوفى ميژوكورى خه له كانا نوسيوه تى: من له سه ره تاي مانگى شه والى سالى ٦٣٢ مانگى له ديمه شق چومه خزمهت كورى سه لاج و بوماوهى سال و نيويك لاي بوم و له نورى تويزانه وه و دهرس و ٺنه وهى ٺه و زاته كه لكم وه رگرت و لي فيربوم. شاره زورى كورى سه لاج له فهنى هه ديس دا كتيبى زورهيژاو به كه لكى داناوه و په راوهى (مه بسوط)ى له مه ناسكى هه چ دا نوسيوه و پرو ته زى يه له مه به ست و نوكتهى وردوردو جوان كه جي نيازى خه لكه.

* يه كيڪ له ياران و فهقى كانى فتواكانى شاره زورى كورى سه لاج-ى له بهرگيڪ دا كوگردو ته وه وجى برواى فوقه هابه.

* شاره زورى كورى سه لاج له سالى ٦٤٣ى كوچى داله ديمه شق له روژى چارشه مه له ٢٥ى مانگى موباره كى ره بيعى ٺه وهل بارگه ي به ره ولاى خوا تيكنناوه و وه فاتى كردوه و دواى نويزى نيوه رو- نويزيان له سه رجه نازه كه ي كردوه و له گورستانى (صوفيه) له دهره وهى (باب نه صر) دا ناشتويانه و ٺه م كتيبانه ي لى به جيماوه: ١- ٺه ده بى موفتى.

٢- موسته فتى ٣فه وائيد ره حله ٤- ته به قاتى فوقه ها ٥- موشكىلى وه سيط ٦- صله ي ناسك له صنه ي مه ناسك دا ٧- نوكته و فو ته او ٨- معرفه انواع حديث

- ٺه م قسه جوان و وردانه هى شاره زورى كورى سه لاج هه كه فه رمويه تى: (زورپى داگرتن له شتاريزو حورمهت له ناو ٺه با. ويستنى شت بهر له كاتى خوى، وه كو ويستنى ميويه، بهر له وهى بگا).

١- په رى ٤٠٩ بهرگى ٢ وه فياتى خويدا

- له کارو بارا به تالوکه مه به چونکا پي ناگه ی و ناھومید ته بی به رله وهی میوه بگا ده سی بو مه به، صه لاج، به فاضلی دیمه شقیش ناوداره. وه فهیات الاعیان نوسیویه تی: که شاره زوری کوری سه لاج له شه ره خان له دایگ بوه، به لام خاوه نی تاریخی عوله مای به غا و نه نه س جه لیل نوسیویانه: که له شاره زور له دایک بوه.

سه رچاوه: (خه تی) الذهبی: سیر النبلاء ۱۳: ۲۵۳-۲۵۵- عثمان السویدی: الاشارات الی اماکن الزیارات ۱۴، ۱۵ ابن هداية اسماء الرجال الناقلین عن الشافعی او المنسوبین الیه ۲/۶۷، الاسنوی: طبقات الشافعية، ۲/۱۳۸، ۱/۱۳۹، العدوی: الزیارات ۲/۲۳، کتاب فی التراجم ۱: ۱۶، عام ۴۶۱۶، ظاهریه، فهرس المؤلفین بالظاهریه (چاپی) و شذرات الذهب ۵: ۲۲۱، ۲۲۲، الذهبی: تذکره الحفاظ ۴: ۲۱۴، ۲۱۵، ابن رافع السلامی: تاریخ علماء بغداد ۱۳۰-۱۳۳، ابن هداية: طبقات الشافعية ۸۴، مجیر الدین الحنبلی: الانس الجلیل ۴۴۹، ۴۵۰، طاش کبری: مفتاح السعادة ۱: ۳۹۷، ۳۹۸ کتبخانه امیر خواجه کمانکش ۵۴، یوسف المش: فهرس مخطوطات، الظاهریه ۶: ۲۹۴-۲۵۱، حاجی خلیفه: کشف الظنون ۴۸، ۷۰، ۸۳۶، ۱۱۰۰، ۱۱۶۱، ۱۲۱۸، ۱۲۱۹، ۱۲۹۷، ۱۸۳۰، ۲۰۰۸، ۲۰۰۹، فهرست الخدیویه ۱: ۲۵۳، لطفی عبدالبدیع: فهرس المخطوطات المصورة ۲: ۱۷۴، البغدادی: هدیة العارفين ۱: ۶۵۴، نه قل له معجم المؤلفین پهره ی ۲۵۷ ج ۶ چاپی بیروت.

زانایانی کورد، یاگه نجینه ی فرههنگ وزانست. (شه پول).

(وه فایاتول نه عیان و نه نباء نه نباء زه مان) به رگی ۲ چاپی سه عاده تی میصر پهره ی ۴۰۸ تا ۴۱۰ ژماره (۳۸۴) و به رگی ۱ کتبی تاریخی مه ردوخ پهره ی ۱۹۴ و پهره ی نامه ی دانشوهران ناصر ی پهره ی ۳۱۰ تا ۳۰۳ چاپی دارول

Dr.Saleh Ebrahimi

فیکرو تاریخ مه‌شاهیر- ی کورد نوسراوی ئوستاد بابامه ردوخ روحانی ج ۱
لاپره‌ی ۷۷ چاپی ۱۳۶۴ و نه‌علامی زهره‌کلی ج ۴ لاپره‌ی ۲۰۷ چاپی شه‌شه‌م
بیروت و طبقات المصنف ۸۴ و علماء بغداد ۱۳۰ و فهرست الموءلفین ۱۷۷ و
الکتبخانه ۶۹۱:۷ و صلة الكلمة للحسینی -خ.

Ahlwardt: ... verzeichniss der ara- bischen handschriften II: 6, Brockel- mann:

g.I: 358-360

شاره زوری موباره ک:

۴۶۲ - ۵۵۰ ی مانگی

۱۰۷۰ - ۱۱۵۹ ی زاینی

شاره زوری موباره ک کوری حه سهن کوری ته حمده کوری عهلی کوری فه تحان - ی کوری مه منصور شاره زوری ته بو کوره م موقرئی پیشه وایه ک بووه له زانستی جوان خویندنه وه دا وزور له و بابه ته وه زور شاره زا بووه وله مانگی ره بیعی ۲ له ۴۶۲ ی مانگی و ۱۰۷۰ ی زاینی له دایک بووه. به و جوړه ی ته بو سبه عد که له کوری حیرز - ی گیراوه ته وه شاره زوری له ۲۵ مانگی ذیحجه له سالی ۵۵۰ کوچی و ۱۱۵۹ ی زاینی وه فاتی کردوه و له ده شتایه ک له پیشر - ی حافی له ده روزه ی حه زه ب له به غاله نیزیک ته بو به کر - ی خه تیب نیژراوه.

هه روه کوله معجم الادبا - ی یاقوت ۱ دانوسراوه:

شاره زوری موباره کی کوری حه سهن - ی کوری ته حمده ی کوری عهلی له ۱۷ مانگی ره بیعی دو له سالی ۴۶۲ کوچی مانگی له دایک بووه و له دارولخیلافه له به غا نیشته چی بووه وه هر وه کو نوسراوه زانایه کی چاک و دل وده رون پاک و دیندار و خیر خواز بووه و به قورثانیش عه مهلی کردوه. شاره زوری له ئیختیلافی ریویات و جوان و راست و دروست خویند نه وه دا زور شاره رابووه، په راوه یه کی به ناوی (مصباح الظاهر فی القراءات البواهر و الذخائر - ی له قرائت دا) داناوه. شاره زوری زور خووناکار جوان بووه و جوانی به فه قی یان دهرس و توته وه، له ریویاتی فه رموده دا زور وردو شاره زا بووه.

له ته بولفه ضل ته حمده کوری حه سهن - ی کوری جه برون ته مین و زانایانی دیکه فه رموده ی پیغه مبه ر فی ر بووه وه مو زانستی باوی خوی زانیوه. برواننه: الاهی سیرالنبلاء ۱۲: ۲۱۰، ۲۱۱ (ط) ابن الجزری: طبقات القراء ۲: ۳۸ - ۴۰، الاهی: لذکره الحفاظ ۴: ۸۰، الیافعی: المرأة الجنان ۳: ۲۹۶، ۲۹۷، حاجی خلیفه: کشف الظنون ۸۲۲، ۱۷۰۶ Brockelmann: g, I: 408, S I: 725 و غایه النهایه ۲: ۳۸ و ارشاد الاریب ۶: ۲۱۷، Brock.S.I:723 و ته علامی زه ره کلی ج ۵ په ره ی ۲۶۹ و ۲۷۰ چاپی ۶ سالی ۱۹۸۴ ی زاینی بیروت (شه پول).

۱ - بهرگی ۸ چاپی سی سالی ۱۹۸۰ از دار احیاء التراث لاپره (۱۷۱).

شاره زوری ئه حمه دگورانی

ئه حمه دگورانی: ناودار به مه لاشه مسه دین له ۸۱۳-۸۹۳ مانگی و ۱۴۱۰-۱۴۸۸ زاینی.

ئه حمه دگورانی خاوه ن شکوو به سام بوه و به ژنو بالایه کی نورانی هه بوه. ئه حمه دی کوری سمایل کوری وه سمان کوردی، شاره زوری، عومه ر ه زا که حاله له موعجه می خویدا^۱ نویسیویه تی: ئه حمه دگورانی له سالی ۸۱۳ مانگی وریکه وتی ۱۴۱۰ زاینی له دایک بوه و له ۸۹۳ کوچی و وریکه وتی ۱۴۸۸ زاینی بارگه ی به ره ولای خودا تیکناوه و ناوی ئه حمه ده و کوری سمایل، کوری وه سمان، کوری ئه حمد کوری ره شید، کوری برایم شاره زوری یه، وه هه مدانی، ته وریزی، گورانی، قاهیری، شافعی و حه نه فی شیان پی وتوه له قوسته نته نیه وه فاتی کردوه.

زه ره کلی خیوی ئه علام^۲ نویسیویه تی: ئه م زانایه له میصر خویندویه تی و له پاشان چوته ولاتی تورک له روژگاری سولتان مراد کوری وه سمان که به لینی له گورانی وه رگرت که (محه مه د فاتح) ولیعه هد فیری زانست بکاو له روژگاری

۱- بهرگی ۱ چاپی سالی ۱۹۵۷ زاینی بهرگی ۱۶۶
۲- بهرگی ۱ چاپی (۶) سالی ۱۹۸۴ زاینی بهرگی ۹۸

محهمه فاتح دا بوته قازی وله قوسته نته نیه وه فاتی کردوه و سولتان بایه زید نوژی له سهر کردوه و ده ولت جه نه ت که نه کاته ۸۹۳ ماده تاریخی وه فاتی بوه، به لام له نه زم عه قیان دا سالی وه فاتی گورانی ۸۹۴ کوچی مانگی نوسراوه.

زانای ناودار محهمه د نه مین زه کی ا نوسیویه تی: گورانی له میصر زانستی ته و او کردوه ولای حافز شه هابه دین نه بولفه زل، نه حمه د کوری عه لی کوری محهمه د ناودار: کوری حه جهری عه سقه لانی ئیجازه ی زانست و مه عاریفی ئیسلامی وه رگرتوه و له ویوه چوته (بروسه) و سولتان مرادی دوهم زوری ریز لیناوه و له ساله کانی ۸۲۴-۸۵۴ کوچی گورانی له فیرگه ی (خوداوه نندگار) و فیرگه ی بایه زید ماموستا و دهرس بیژبوه و له وه، به دوا بوته ماموستای تاییه تی وه لیعه هد: (محهمه د فاتح) نه لین: بوته وه ی زیاتر بتوانی محهمه د فاتح فیری زانست بکا جارجاره گورانی شاره زوری نازاری (فاتح) ی داوه، ده لین: کاتی (فاتح) بوته شا تکای له گورانی ماموستای خوی کردوه تا بیته وه زیر، ئوستاد قه بولی نه کردوه و به تکا کردویه ته سه روکی نه وقافی سولتان. جاریک له ماموستای ویستوه فتوای ناحه قی بویدا، به لام ئوستاد به قسه ی نه کردوه و زوریش سه رزه نشتی محهمه د (فاتح) کردوه و سولتان له کارلای نه با وگورانش بو میصر موها جه رت نه کا وشای میصر: (قایته بای) زوری ریزلی نه گری و خه لات و به راتیکی زور باشی بوته بریته وه و دوی ماوه یه ک محهمه د فاتح بو ئوستادی خوی په شیمان نه بیته وه و له شای میصر نه خوزای که دلخوشی ماموستای بو بداته وه و به ریزه وه بی ئیریته وه، گورانش ده گهریته وه بو تورکیه و له سالی ۸۶۲ کوچی نه کریته موفتی دیار به کرو سالیانه (۳۶۳۰۰۰) دیره می برات بو نه برنه وه. زانای ناودار

۱- ۱۸۸۰ زاینی له سلیمانی له دایک بوه و له ۹ ته موزی ۱۹۴۸ زاینی له به غا وه فاتی کردوه و له سلیمانی له گردی سه یوان نیژراوه

(ئه حمه دگورانی) له زانستی قورئان به تاییهت له ته فسیر زانین دا له پیتهختی تورکی وه سمانی دابی وینه بوه و زور بهی فقی کانی به بهرز ترین پلهی زانستی گه بیون. (گورانی) له دهرسو تنه وه و فتوا و خواناسی و بروا و ئیمان دا دهس نیشان بوه و لفی که م بوه، ئه لئین: هه موشه ویک تا قورئانی خه تم نه کرد بایی نه خه و توه حه کیم گورانی به ژنو و بالایه کی به سام و نورانی بوه، شاو وه زیره کانی به ناو، بی ناو نیشان بانگ ئه کرد و قسه ی له گه لیان دا ئه کرد و دهر بهستی داب و ده ستوری دهر باری نه بوه و ئه گه ر ئه چوه دیداری شاسه لاوی ئه کرد و ده سی ئه گوشی و ده سی ئه کرد به په ند دادانی و ئه وی له مونکه ر نه هی ئه کرد و فه رمانی به چاکه و به مه عروف پی ئه دا.

زور جار به شای و توه خوراک و پوشاک له تو حه رامه له خوا بترسه. ئه لئین: کاتی گورانی له گه ل شاله سه فه رابوه. شاپی و توه: ماموستا تو بوله خوراکي حه رامی منت خوارد، ئه ویش فه رمویه تی: خوراکي، که له بهر تو بو، حه رامه به لام هی من حه لال بو، شاده وری به خوراکه که، ئه سورینی، ماموستا دهس له خواردنی هه ل ناگری و شائلی: ئه مجاره له وه ی و افه رموت حه رامه خواردت، گورانی فه رمویه تی: تو حه رامه که بیت خوارد و منیش به حه لالی خوم گه یم. (گورانی) که ساله ها له دیاری ئیسلام دا نوری زانستی بلاو ئه کرد و وه، زور به ریزو شکووه ژیاوه و ئیستاش ناوی زیندوی هه ر ماوه و یه کی که له گه ره که کانی (ئاستان) ناوی ئه وی له سه ر ماوه و ئه لئین: (سولتان بایه زید) نوپژی له سه ر له شی مردوی کرد و وه یه ک سه ت و هه شتاهه زاردرم قه رزیشی بوداوه ته وه. دوا ی ئه م زانایه زوری له زانایان ناوی خو یان به گورانی داناوه و میژو نوسان هه مو گورانیان به کورد زانیوه، وه ک (شیخ محه مه د، قازی شیخ محه مه د، شیخ سه عده دین، شیخ محه مه د شه ریف) هه مویان به گورانی ناویان ده ر کرد و وه، به لام ئایا ئه مانه خه

لکی سلیمانی و شاره زورن و ئایا له گه‌ل مه‌لا شه‌مه‌دین: ئەحمەد گورانی
خزمن؟ دەراو زورروناک نییه.

زانای ناودار (گورانی) زوری کوبه و کتیب داناوه، کوبه له‌سه‌ر
نوسراوه‌کانی کوری حه‌جهری عه‌سقه‌لانی وله‌سه‌ر (کرمانی) و
شه‌رح له‌جه‌عبه‌ری) و زوری‌تر، نوسیوه و ئەم په‌راوانه‌شی داناوه:

۱- غایه‌الامانی له‌ته‌فسیری که‌لامی ره‌بانی له‌ته‌فسیری سیح‌المثانی،
که‌ته‌فسیریکی بی‌وینه‌یه. خه‌تی‌یه.

۲- دوره‌ری له‌وامیع له‌شه‌رحی جه‌معول جه‌وامعی سوپکی داله‌زانستی
ئوصولی فیه‌دا.

۳- که‌و ته‌ری جاری له‌ریاضی بو‌خاریدا، شه‌رحیکه‌ له‌ (فه‌رموده‌ی)
په‌غه‌مه‌ردا له‌سه‌ر کتیبی (بوخاری) و خه‌تیشه.

۴- قه‌تعه و قه‌صیده یه‌که‌له‌ زانستی عه‌روض‌دا له‌ ۱۵۱ په‌ره‌دایه.

۵- الثالث‌منه، له‌چه‌ن جه‌لد دایه‌و شه‌رحی بوخاری یه.

۶- فه‌رائد دوپه‌ر له‌شه‌رحی له‌وامیع غوره‌ردا له‌زانستی ته‌جوید دایه.

۷- شافیه، مه‌نظومه‌یه‌که‌ (۶۰۰) شیعره‌و به‌سولتان پشکه‌ش کراوه.

۸- شه‌رحی له‌سه‌ر کافیه له‌نه‌حودا (کافیه) نوسراوی شاره‌زوری کوری

حاجیه.

۹- کشف‌الاسرار عن قرائة‌الائمة‌الاخيار.

سه‌رچاوه: تاریخی سلیمانیه‌ نوسراوی ئەمین زه‌کی په‌ره‌ی ۲۳۳ و ئەعلامی
زه‌ره‌کلی چاپی (۶) به‌رگی ۱ په‌ره‌ی ۹۷ و ۹۸ و معجم‌المؤلفین نوسراوی عومه‌ر
ره‌زا که‌ حاله‌ به‌رگی ۱ په‌ره‌ی ۱۶۶ چاپی بیروت سالی ۱۹۵۷ زاینی و
تاش‌کوبرا: شه‌قایق نه‌عمانیه ۸۸:۱ و سحاوی ضوء لامیع ۲۴۱:۱ و ۲۲۴:۱ و

سیوتی: نهزم عه قیان ۳۸ و هدیة العارفین ۱۳۵:۱ و دارالکتب ۱۴۱:۱ و
دارالکتب الشعییه ۹۸:۱.
حاجی خلیفه: که شفظنون ۵۵۳:۱ و ۵۹۶، ۳۴۶، ۶۴۷، ۸۹۹، ۱۰۲۲،
۱۱۹۰، ۱۳۷۱، ۱۴۸۶، به غدادی: ایضاح مه کنون ۹۲:۲، کیتابخانه نور عثمانیه
۲.۲۶ شه پوّل

شه‌مسی مه‌غریبی

یه کیکی دیکه له خوانا سه زاناکان که بولوه‌فای کورد شوینی له سه‌ردا ناوه‌ثم

شه‌مسی مه‌غریبی یه.

ئه‌بوعه‌بدوللا شه‌مسه‌دین محمه‌د کوری عیزه‌دین عادل یوسف به‌زازی
ته‌وریزی ناودار به‌شه‌مسی مه‌غریبی و ناسراو به‌مه‌لا محمه‌د شیرین که یه کیکی
له‌زانایان و خواناسانی کوردی سه‌ته‌ی هه‌شته‌می کوچی مانگی یه و به‌زاراوه‌ی
کوردی: (په‌هله‌وی) شیعی زوره و هندی له‌وانه له‌ئاخری دیوانه که ییدا له‌سالی
۱۳۵۸ی کوچی هه‌تاوی دا له‌چاپ دراوه.

مه‌لامحه‌مه‌د شیرین، ناودار به‌شه‌مسی مه‌غریبی له ۸۰۹ی کوچی مانگی له
(ئه‌ممه‌ند) لای ته‌وریز له‌دایک بوه و له ۷۴۹ی مانگیدا له ۶۰ سالی‌دا بارگه‌ی
به‌ره‌ولای خواتیکناوه و له‌بابامه‌زید سورخاب ته‌وریز به‌پی وه‌صیه‌تی خوی
نیژراوه.

شه‌مسی مه‌غریبی له‌بابه‌ت بولوه‌فای کورد تاجول عارفین هوه به‌شیعر

فه‌رمویه‌تی:

این کرد پریچهره ندانم که چه کرده است

کز جمله خوبان جهان گوی ببردست

موسی کلیم است که دارد ید بیضا
عیسی است کز و زنده شود هر که بمردست
چون چرخ برقص است و چو خورشید فروزان
از پرتو رویش شود آنکس که فسرداست
او را نتوان گفت که از آدم و حواست
کس شکل چنین ز آدم و حوا نشمرد است
یغمای دل خلق جهان می کند این گُرد
مانندۀ ترکان همگی تازد و بر دست
با حسن رخس حسن خلایق همه فتح است
با لعل لبش جام مصفا همه در دست
هر دل که برود نقش جهان بود منقش
نقش رخ او آمده آنرا بستر دست
کس نیست که رختِ دلِ خود را به چنین گُرد
در راه هوا جمله بکلی نسپردست
ای مغربی از دلبر خود گوی سخن را
کو نه عرب و نه عجم و رومی و گُردست
دیوانی شه‌مسی مه‌غریبی پهره‌ی ۳ و ۱۰۷ و ۱۰۸ چاپی سالی ۱۳۵۸
کوچی هه‌تاوی. دوکتور عبیدالله نه‌یویان مهرکه‌زی بره‌ک له‌سالی ۱۳۵۲ که‌له
تاران میوانی من‌بو‌وتی: خوم‌نم شیعره‌م له‌بان کیلیکه‌وه له‌نیزیکی ئارامگای بابا
تاهیرعوریان له‌هه مه‌دان دیوه:
این کرد پریچهره ندام که چه کرده است
کز جمله خوبان جهان گوی ببرده است

که به داخهوه، دواى ته عميرى نارامگای بابا تاهير ته وکيله يان لابر دوه وله و ناوه نه
ماوه ته گه روابى، ده بى يا ته بولوه فايى دیکه شرهه بى يا تاج العارفين ته بولوه فاي
کورد له وى نيژراوه (شه پۆل)

حاجی مه لاسه ید عهلی خالیدی

۱۹۱۰ - ۱۹۸۴

ئەم زانا بەرێزه خووبە کەم زانە کوردە، لە گوندی (ئەلمانە) لە ناوچەی شاری بەرزە دەماخی پڕ لە گۆل و نەسرینی: (مەریوان) لە ناویەک بێ مالهێ زانا و دینداری بەرزو بەرێز لە دایک بوە. ئەم مه لاسه ید عهلی خالیدی یه، هەر لە منالیه وه زه کاوه ت و شیایوی ولیهاتوی لە ناو چاوانیدا باریوه و دیار بوە. که وریاو زیت و به هوش و گوشه

ئەلین: خالیدی لە ۱۵ سالییدا لای حاجی سەید بابا شیخی باوکی ئیجازە ی ئیفتا و دەرس و تەهوی وەرگرتووە دەسی کردووە بە تەدریسی زانست و مەعارفی ئیسلامی باوی دەم و رزگاری خوی و زورفە قیی باش و مەلای پیگە یاند وە و ئیجازە ی زور مەلایانی داوہ. چ لە کوردستانی ئەم دیو، چ لە کوردستانی گەرمیانی. حاجی مه لاسه ید عهلی خالیدی له سالی ۱۹۵۴ زاینیدا تا ۱۹۵۷ زاینی بە ماله وه لە شاری پینجۆین نیشتە جی بوە و لە ریگای پەند دادان و دەرس و تەهوی فەرھەنگ و زانست ئەرک و ئەسپاردە ی ئاینی و کومە لایە تی و زانستی خوی ئەنجام داوہ.

له پاشان له بهر ئالوزی و شپرزهی بارو دوخی ناوچه که نه گهریته وه، بولای
شاره جوانه که ی زریواروله گوندی (نی) نیزیکی شاری مهربوان خه ریکی دهرس و
تنه وه و پهنه دادان نه بی و له سالی ۱۳۵۸ هه تاوی به ماله وه دیته شاری مهربوان و
له مزگه وتی (چوارباخ) نه بیته موده ریس و خوتبه خوین و پیشنویش.

حاجی مهلا سهد علی خالیدی بهش به حالی خوی له خوینده وارکردنی
خه لک و برده نه سهره وهی فرههنگو زانستی خه لک و رون کردونه وه و بیدار
کردنه وهی مسولمانان به تایبته خه لکی مهربوان و پینجوین نه خشیکی گرینگی
بو.

حاجی مهلا سهد علی خالیدی له دبی (نی) به کاری کشت و کال ژیانی
خوی و خاوخیزانی دابین کردوه و ژیا نیکی ساده و ساکاری هه بو.

حاجی مهلا سهد علی خالیدی قاره مانانه خه لکی نه و ناوهی به دژی
ریژی می شای دهرکراوی په هله وی دنه داوه و نه مهش بو مسولمانانی ناوچه که رون
و ئاشکرایه.

نه م زانایه له ۱۳۶۳/۶/۶ هه تاوی وریکه وتی ۱۹۸۴/۸/۲۸ زاینی له ۷۴
سالیدا به ره ولای خودا بارگهی تیکناره.

سه رچاوه: روزنامهی شه هادهی کوردی ۵ نوامبری ۱۹۸۵ زاینی سالی ۳
شاره ی ۹۶ به قه له می (شه پول) و له پاشان له کتیبی دانشمندان کورد در خدمت
علم و دین به فارسی بلا و کراوه ته وه.

عارفی ره‌بیانی و زنانای هه‌ره‌گه‌وره و خواناس:

غولام ره‌زا ئه‌رکه‌ وازی و ژیان و خزمه‌تی فه‌ره‌نگی ئه‌و: (قدس‌سره)

ئه‌رکه‌ وازی ئاوا له‌ خوا ده‌ پارێته‌ وه‌ و خو‌ی ده‌ ناسینی:

یا غه‌وسه‌ لغالیب، یه‌ ئیقتیزا مه‌ن یه‌ شهرت ته‌ریق خواجه‌ و غولامه‌ن
من غولام ره‌ زامی، نامه‌ن غولامیم ده‌ شه‌وق (حب‌الرّضا) مه‌ن^۱
غولام ره‌زا، ئه‌رکه‌ وازی موشاویرو ته‌ گبیر کاری هه‌سه‌ن خان والی پشتکو،
بووه، له‌ موناچات نامه‌ و مه‌نزومه‌ که‌ی خویدا که‌ به‌ حه‌وت به‌ ندناوداره‌ و
۶۶۶هونه‌یه، به‌ مجوره‌ روده‌ کاته‌ خواوده‌ پارێته‌وه:

هونه‌:

لوتفی وه‌ جه‌سته‌ی به‌سته‌م که‌ر ژگیجاو هون عه‌بدت ده‌ر ئاوه‌ر
نیمی ژه‌ زولمه‌ت مه‌سا وییه‌رده‌ن هاوار یا عه‌لی (ع) واده‌ی نه‌به‌ رده‌ن
ئه‌ر نه‌جات مه‌ده‌ی واده‌ی وه‌قتشه‌ن زالم نه‌ بستره‌ خاب سه‌خت شه‌ن
ئه‌ریبدار بو، حه‌یاتم بریاس زه‌نگ به‌د نامی غولامه‌ت زیریاس^۲

۱- موناچات نامه‌ی ئه‌رکه‌ وازی ئیلامی، له‌ نه‌عنی هه‌زهره‌تی عه‌لی (ع) به‌ زمانی: له‌ کی و لوری په‌ره‌ی ۷۷ به‌ کوششی جه‌نابی کاک ئیسماعیل ته‌ته‌ری مله‌ سوری نوینه‌ری خه‌لکی کرماشان له‌ شوری ئیسلامی له‌ تاران چاپی به‌ که‌م سالی ۱۳۶۲ی هه‌تاوی چاپی موئه‌سه‌سه‌ی ئه‌میرکه‌بیر تاران.

۲- مناچاته‌ی جاویدانی ئه‌ده‌ بی‌ کوردی: غولام ره‌زا ئه‌رکه‌ وازی، مه‌ولانا خالید شاره‌زوری، خانای قوبادی، میرزا شه‌فیع کولیایی و مه‌نوچه‌هر خان کولیوه‌ند به‌ خو‌ش کردن و راست کردنه‌ وه‌ شه‌رح، ئه‌ حوال و کو به‌ بو‌ نوسین به‌ ئیه‌تیمامی زانای ئه‌مین و ده‌س و قه‌لم جوان جه‌نابی کاک محمه‌د عه‌لی سولتانی، خوابی پارێزی، چاپی سالی ۱۳۶۲ی هه‌تاوی.

به راستی غولام رهزا ئه رکه وازی له و مونا جات نامه دا ئه و خواناسه گه و ره بهرز بونه وه و غیرفان و وه حده تی وجود به خه لک نیشان ئه دا و ده ی سه لمینی، که دارای پایه و پله یی بهرزو ته رزه، که گویا ئه رکه وازی له لایه ن حه سه ن خان والی پشتکۆوه ده خریته زیندان، جاهه روه ک له نیو هوژی له کدا قسه ی لی ده کری له و ماوه ی که غولام رهزا ئه رکه وازی له به ندو زیندان دابووه مونا جات نامه (گازه) یه کی له حه وت به نددا، داناوه جاله و مونا جات نامه دا پیشه وایانی دینی و پیغه مبه ر و حه زه ره تی عه لی کردۆته تکاکار و گازنده و گازه ی له خوا کردووه تا به لکو له زیندان به ربی و گویا له دوای هوئینه وه ی حه وت به نده که، له به ندو زیندان نازاد ئه بی، ئه و حه وت به نده ئه وه نده به سوژی دل هوئراوه ته وه، که شاعیر گه یشتۆته (سدره المنتهی) ی وه حده تی وجود له غیرفان و خوانا سیدا و له یه ک ته به لوری عه نیدا ئه و بۆلای نیهایه تی بی نیهایه ت راده کیشی و مه سته ی باده ی عیشق و ئه وینی زاتی پاکی خوا ئه بی و ئه و حه وت به نده به (موشکیل گوشایی، موشکیل گوشایی) ده س پی ده کا له شانوو واژه جوانه کانی ئه م هوئه ره نگینه سه رده می شکایه تی مه سعود - ی سه عد - ی سه لمان له زیندانی (نای) و (مه ره نج) یا زیندانی بونی خواناسی ناودار عه للامه، سه عید نوری کورد له زیندانی (ئافیون) و زیندانی (شه فیون) به ده سی تورکی لائیک له تورکیا، دینیته وه بیر بو وینه که ده لی:

هونه

بینای لامه کان	بینای لامه کان
ئیلتیجام، وه توئن یا سیر - ی سوبحان	ئیلتیجام، وه توئن یا سیر - ی سوبحان
یاره ب زولم، ژه عه دل توقه باحه تن	یاره ب زولم، ژه عه دل توقه باحه تن
په نام هه رتوئی یه کتای، بی هه متا	په نام هه رتوئی یه کتای، بی هه متا

۱ - جوغرافیای تاریخی و میزوی لورستان زانای بهریز کاک عه لی ساکی په ره ی ۶۷ چاپی ۱۳۴۳، نه قل له (مجمع الفصحای هدايت) و روژنامه ی که بهان روژی ۵ شه مه ۱۳۷۲/۶/۲۵ ی هه تاوی و ۲۸ ربیع ی ۱ سالی ۱۴۱۴ ی مانگی ژماره ی ۱۴۸۶۶ به قه له می زانای بهریز کاک ئیره ج کازیمی کوری عه لی ئه سفه ر کازیمی مومه ندو گوئزای ئه ده بی لورستان نوسراوی زانای بهریز کاک ئیسفه ندیار - ی غه زه نفه ری ئومه رای ی چاپی ۱۳۶۴ ی هه تاوی (شه پۆل)

وتمان و زاینمان که له و هونه و موناچات نامه عاریفانه‌ی پرو ته ژی‌یه، له گازنده، به ههستی پاک و بیخه‌وشی به‌نده‌گی تانیو سنورو که وشه نی فه‌نا له‌حه‌قدا ده‌تاوئته‌وه، ئه‌وه‌یه، خوا به‌هاواری یه‌وه ده‌چی و حه‌سه‌ن خان والی خوئی له‌به‌ند رزگاری ده‌کا و ئه‌ی نی‌رئته‌وه سه‌ر کاره‌که‌ی جارن و کاری وایش ده‌کا، که ئه‌ر که‌وازی به‌کیژه شوخه‌دل لاوئنه، ئه‌وینداره، دل براوه‌که‌ی بگا و بینه‌ه‌لال و شه‌ریکی ژیانی یه‌کتر.

ژیان و به‌سه‌رهاتی غولام ره‌زا ئه‌رکه‌وازی ئیلامی:

ئه‌رکه‌وازی خه‌لکی گوندی ئه‌رکه‌وازه، که سه‌ر به‌ئیلامی پشتکویه غولام ره‌زا کوری (محه‌سه‌ن): محه‌مه‌د حه‌سه‌ن - ی پشتکویی یه‌وله ئاخرو ئوخری سه‌ته‌ی دوانزه هه‌می کوچی مانگیدا له‌ئاوایی سه‌ر جفته‌ی نی‌زیک پشتکوی لورستان له‌دایک بووه.

ئه‌رکه‌وازی له‌حه‌وت سالییدا هه‌ر له‌ئاوایی یه، ده‌س ده‌کا به‌خوئیندی قورئانی پیروز و کتیبه و ردیله و سه‌ره‌تایه‌کانیش ده‌خوئینی وله‌پاشان له‌حوجره‌ی فه‌قی‌یان، زانینی نه‌حو، سه‌رف، به‌یان به‌دیع و مه‌عان، مه‌نتیق، هه‌یه‌ت، حه‌دیس و فه‌رموده، ئوصولی فیه‌قه، حیکه‌مه‌ت و که‌لام و ئه‌ده‌ب و وئژاوه‌ری کوردی و فارسی و عه‌ره‌بی باوی سه‌ر ده‌می خوئی ده‌خوئینی و بو فی‌ربونی ته‌جویدی قورئان، ته‌فسیر، ریاضی و عیلمی میرات و ده‌قی کتبی فارسی و عه‌ره‌بی و هونه‌ی کوردی لای زانا‌کانی ئیسلام و پشتکوی لورستان و دینه‌وه‌ر گوی راده‌گری.

غولام ره‌زا ئه‌رکه‌وازی مروئیکی وردو ئه‌هلی موتالا و له‌خوئنده‌وه‌ی په‌راوه‌ی ئه‌ده‌بی دا زور شاره‌زابووه‌ها و ژیانی حوکومه‌تی فه‌تحه‌لی شای

۱- زانایانی کورد ج ۲ نوسراوی (شه‌پول) په‌ره‌ی ۱۵۶ تا ۱۵۵ هه‌روا بروانه و تاریک، که سه‌ره‌به‌یانی له‌روژی ۱۳۷۲/۱۰/۵ هه‌تاوی له‌تاران له‌تالاری فه‌ره‌نگ سه‌رای به‌همه‌ن له‌سیمناری کوردناسی له‌بابه‌ت زانایانی کرماشان و دینه‌وه‌ر دا خوئیند مه‌وه‌هه‌روا له‌کوواری ئاوئنه‌ژماره‌ی ۱۴ و ۱۵ تایبته‌له‌تاران له‌سالی ۱۳۷۳ له‌چاپ دراوه (شه‌پول).

قاجار بوگه، له کاتی خویدا موشاویر و ته‌گیر کاری حه‌سه‌نخان والی پشتکو بووه که حه‌سه‌نخان له سالی ۱۲۱۶ی مانگی ناوه‌ند (مه‌رکه‌زی) حوکومه‌تی خوی له خورهم ئاواوه، ده‌باته ئیلام، بو ئه‌وه‌ی باشتر بتوانی له سنوری ئیران و عیراقی نه‌وده‌م دیفاع بکا (که له‌بن ده‌سه‌لاتی تورکی عوسمانی) دا بووه.

ده‌گیر نه‌وه له‌و سه‌رده‌مه‌ی که ئه‌ر که‌وازی له زیندان دا بووه، ژماره یه‌ک له تورکانیش له ته‌ک ئه‌ودا له‌و به‌نده‌دابون، ئه‌وه یه‌که به شیعرفه‌ر مویه‌تی:

هه‌مرازی تورکان - ی نه‌زان زوانم دیری ژیاران هه‌م که‌لامانم
ئه‌که‌وازی به‌قسه‌ی هه‌ندی شه‌یتان و شو‌فار له‌مانگی ره‌مه‌زان به‌فرمانی
حه‌سه‌نخان ئه‌خریته زیندان، ئه‌رکه‌وازی له‌به‌ختی خوی گازنده‌ده‌کاو ده‌لی:
مانگی ره‌مه‌زان که‌مانگی تایه‌تی خواجه و مانگی خیر و به‌که‌ته‌بو‌من بو‌ته
روژی مه‌حشر، به‌ربانگم باری لیوه‌و له‌باتی پارشیو کردن ئاخ و داخمه و لیفه و
پیخه‌فیشم گیانمه‌و سه‌ری نیشم له‌به‌رده.

مانگ موباره‌ک مه‌خسوس داوه‌ر په‌ری من بیه‌ن، وه (یوم‌المحشر)
به‌ده‌ستوری والی له‌زیندان دا ئه‌رکه‌وازی زور ئازا ئه‌ده‌ن و ده‌س و پای
زنجیر ئه‌که‌ن، واتا: کوت و به‌ندی ئه‌که‌ن و پی به‌زنجیره‌وه ئه‌خه‌نه‌نیو سه‌هولاو،
هه‌روه‌ک خوی به‌شیعر ده‌لی:

ته‌وق که‌ردن گیر، قه‌ره به‌قه‌رای ته‌نگ زوان له‌عوسره‌ت لاحه‌ول وانان له‌نگ
بوم و باوه‌قوش ژناله‌م عاسین باوه‌قوش مه‌ده‌وش، بوم هه‌م هه‌راسان
گه‌ردن گیر ته‌وق زه‌خم قولاه‌ون دیده‌شه‌و، جه‌ئیش یه‌خاو، بی‌خاوه‌ن
مه‌خلوقات عاجز شه‌و بیداری مه‌ن بیداری ژجه‌ور عوسره‌ت باری مه‌ن.
ئه‌رکه‌وازی له‌و حاله‌دا حال ئه‌ی گری و به‌دل پری یه‌وه، که‌ته‌ژی له
خواناسی و عیرفان بووه، روده‌کاته‌قاپی خواو حه‌زرتی عه‌لی (ع) ده‌کاته،
وه‌سیله‌وتکا‌کارو ده‌س ده‌کا به‌هونینه‌وه‌ی ئه‌و مونا‌جات و گازه‌که‌٦٦٦ هونه‌یه‌و
ده‌لی:

هاوارم وه درگاش وه چهندين شيوه ته كرار ئه بيات چون بهيت ليوه
كه ردهم وه ته عدد ئاياتي بي غهش

يه عني شه شسه ت بهيت چه ني شه ست وشه ش

شه ش هزار، ئاهيش، نه دهرن كي شام شايله، ره حمه ت باي وه به خت سيام
نيمه حهلقه ي دام زنجيري ده ستم بيست و سي بهند عه جز وه دهرگاش به ستم

ده بي بليين: هه لوي به رزه فرى كورد: غولام رها ئه ركه وازي

دلي پر بو له په ژاره وه له دلو ژيني خوي هاته وه بير پيره هه لو
به قسه خوشه مه ترسي مردن تاله ئه وه هستي به مردن كردن
هه رگه لايي كه له داري ده ويري نوسراويكه، به ناخوش خه ويري
ژيني كورت و به هه لوي مردن نهك په نا به قه لي رو ره ش بردن
لاي هه لوي به رزه فرى به رزه مزي چون بزي خوشه نه وه ك چه نده بزي

جا ئه وه بو له بهر خوا پاراوه، ئيتر ده سي بو لاي حاكمي زه مان و ئه م و ئه و
دريژ نه كرد و چووه ئيو دهر ياي خواناسي و عيرفان، ئه گه ر جوان به ورتي له و
مونا جاته ورد بينه وه، جوان تي ده گه ين كه چلون شاكار يكي ئه ده بي به رزو ته رزي
كورد خولقاندوه و چلون باري له باري زانين و زانست و ويژاوه ري به و
مونا جاته ي خوي داوه و به واتاي ته زي له عيلم و عيرفان ئه وه هوني را زان دو ته وه،
به واتاي پرواتا له مه عنا و مه عنه وي ئه وه ي خه ملاندوه، ئه وه يه سه رنجي دل
بيداران و عاريفان و عالمان و دلي صوفي و ده رويش و دل ريشاني كوردي
له ك ولوري بو لاي خوي راكيشاوه و هه مو به چاوي ريزه وه بو ي ده روانن و ئه و
گازه پر له گازنده به گيان و دل ده خوئيننه وه و گو ي بو خوئيندنه وه ي ئه و مونا جاته
را ده گرن، چونكا به رز بونه وه و نزولي به ره كه تي عيرفاني و زه نا زه ناي له خوا
ني زي ك بونه وه و دل ني ايي و پشت به خوا به ستن و برواي پر به دل و دهرن به خوا

۱- ديواني شاعيري دلسوز و جوانه مهرگ و بير تيژو نه ته وه خوشه ويستي كورد كاك سواره ي ئيلخاني زاده
په ري ۴۹ تا ۴۷ چاپي ۱۳۷۲ ئينيشاراتي صه لاهه دين ئه بيوي له شاري ورمي، كه به ريز جه نابي عومه راغاي
ئيلخاني برا گه وري كاك سواره سه ره تاو بهر كوئيكي جوان و پرناوه رو كي بو نوسيوه.

له و گازه دا خوډه نوینی و تیریزو تیشکی نوری ئیمان به سهر خوینه ران دا ئه پږینی و خهم و خهفته تی دل و دهرن له دلی خوانا ساندا ده تارینی و نور بارانیان ده کا، ئه و مونا جات و گازه له راستی دا ناله و زاله ی دهر دیکه به یه ک ناوه روکه وه، که به بیان و هاواری داد خوازی ئه وه به وینه ی جور به جور له گه روی پرله دهر د و رهنج ی ئه و دهرن سوتا وه، سهر ریژ و که له وای کردوه و سهختی و دهر د و رهنج و ئیش و ئاخ و ئوف لا ریژ ئه کاو شه پول و پیل ئه دا ههر ئه م گازه بهر پرسبونی ئه و شاعیره نیشان ئه دا.

ههرچهنده له لابه لای شاعره کانی ئه ر که وازیدا عه له وی بون دهرده که وی، که ده لی:

ئاگای سیر-ی غه یب ئاگای سیر-ی غه یب یاعه لی عالی ئاگای سیر-ی غه یب
گوستاخ خه لوه ت بی هه متای لاریب پاک مونه ززه موبه را ژ غه یب
جاری وایش هه یه وا خو ده نوینی که له شیعیه ی غولات بی، به لام له بهندی
۲۳ و خاتیمه که ی ئه و مونا جاته خو و نیشان ئه دا که له شاعیرانی (اثنی عشری یه).
به پی لیکدانه وه، ئه م مونا جات و گازه ی جاویدانه، شاکاریکی جاویده و
قسه یه کی شیاوه، بومانه وه، شیاوه، بویی توانیویه تی به دریزیی دوسه ته له نیو
سینگ و دل و دهرونی هوزیک دابمینیته وه که له باری خوینده واری یه وه له پله بی
نزم دابون، به لام له باری زانست و هونه ر په روه ری و فهره نگه وه، له سهر دوندی
سهرسه ری بون، ئه و گازه به هوی پاریزه رانی هونه و هونه ر دوستان و ئینسانی به
شه وق و زه وق پشت به پشت پاریز راوه، تاده ستخته تی له بهر هه لگیر دراوه و
رونوس کراوه و توژو خاک و خو لی له سهر لابراره و به جوانی ته کیندراره و به زانا
و شاعر ناس و هونه په روه ر دراوه و خراوه ته، نیو کوری شاعیران و ئه دیبان و
هه ستیاران و یارانی شاعر و هونه، ههرچهن له دهس تیوه ر دانی مه رد و نامه رد
نه پاریز راوه و له لای ئه م و ئه و خو ش و ناخو ش کراوه و پاش گوی خریاوه و ئال و
گور کراوه. کونه ترین نوسخه یه ک له که سالی ۱۲۵۰ ی مانگی نوسراوه ته وه و یه کی
له کتیه کانی کتیبخانه ی (ئه بوقه داره) له نه واده ی حه سه نخانی والی بووه، خو ش

به ختانه به دس زانای لیکۆله رکاک محمه د علی سولتانی که و تووه و له گهل چهن
نوسخه ی دیکه به راوردی کردوه و جوان له چاپی داوه^۱.

خزمه تی فهره نگی غولام ره زائه رکه وازی (قدس سره)

ئه گهره ندیگ به وردی بروانینه روژگاری پیشو و جوان بکوئینه وه و به رله
داهاتن و دانانی (دارالفنون) له ئیران وله ولاته سولمان نیشنه کان سه رنجیک به
بار و دوخی خویندنی مه لا و فهقی یاندا بدهین زور به رونی بو مان ده رده که وی، که
دوای فه جری ئیسلام خوینده وارانێ کوردو زانایانی وه ک: غولام ره زاخانی
ئه رکه وازی، عه للامه؛ مه لا په ریشان، حه کیم مه وله وی کورد، عارف و خواناسی
گه و ره مه لائه حمه دجزیری، حه کیم ئه حمه دی خانی، نالی، عه للامه
(عبدالرحیم) وه فایی، میرنه و روز، فه هیم سه نجابی، مه لا مه نو چیه ری کولیوه ند،
تورکه میر، ئه لماس خانی که ندو له یی، ئه لماس خانی کوردستانی، میرزا شه فیع
کولیایی، عارف و خواناس ئه حمه د- ی کور، میرزا (عبدالقادر) پاوه یی،
بیسارانی، مه لامارفی کوکه یی، میرسه ید محمه د حوسینی نیعمه (اللهی) ماهی
ده شتی، مه ستوره خانم کوردستانی، ولی دیوانه و خانای قوبادی له نیو، فه قی و
مه لا و میرزا و خوینده وار له حوجره و خویند نگیه کانی ئه وسه ر ده مه ی کورده
واری له پال خویندنی مه عارفی ئیسلامیدا ئه ده ب و فهره نگی و زمانی کوردی به
ده رس ده خویندرا و زمان وزاراوه ی گورانی که خانا و ئه وجوره شاعیرانه
شیعری یان پی و تووه، زمانی خویندن و نوسین و زمانی ره سمی و باوی
ئه وسه رده مه ی کورده واری بووه، جابویی خاناوا به راشکاوی فهرمویه تی:
به (له فظ) کوردی، کوردستان ته مام- پیش بوان (مه حظوظ) باقی (والسلام)
خانا نوسین و دانانی شیعر به زمانی کوردی به شانازی و به ئه رکی
سه رشانی ئه زانی و ده لی: وتویانه زمانی فارسی وه ک شه کر شیرینه: [هه رچه ن

۱- مناجاتهای جاویدان، ادب کردی - غلامرضا ارکوازی، مولانا خالد شهرروزی، خانای قوبادی، میرزا
شفیع کلیائی، منوچهرخان کولیوند - به رکول به فارسی، چاپی ۱۳۶۲ به اهتمام جهنابی (محمد علی سلطانی) خوابی
پاریزی.

مه‌واچان فارسی شه‌ککه‌ره‌ن - کوردی جه‌فارسی به‌ل شیرین‌ت‌ره‌ن^۱] ته‌بی له‌م دنیا به‌د، ره‌فتاره‌دا هه‌رکه‌س به‌و زمانه‌ی وا خواپیی داوه‌ بنوسی و شیعو هونه‌ی پی‌ بلی، چونکا خودایش له‌ قورئاندا فه‌رمویه‌تی (وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافُ أَلْسِنَتِكُمْ وَاللُّوَا نِكُمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لآيَاتٍ لِّلْعَالَمِينَ^۲ جاله‌هل و مه‌رجیکی ئاوادا غولام ره‌زاخانی ئه‌رکه‌وازی، که‌ پیی ناوه‌ته‌ نیوزه‌ریای فه‌ره‌نگ و زانین به‌ پیی باوی سه‌ر ده‌می خو‌ی ته‌ویش ده‌ستی داوه‌ته‌ قه‌له‌م و به‌ پیی زانایی و شاره‌زایی خو‌ی خزمه‌تی به‌ فه‌ره‌نگ و زانست و زانیاری ئیسلامی و قورئانی کرده‌ و شانی داوه‌ته‌ به‌ روبه‌ به‌ر پرسپاری خو‌ی به‌ تایه‌ت خزمه‌تی زوری به‌ زمان و فه‌ره‌نگ و ته‌ده‌بی کوردی کرده‌ و هه‌روه‌ک هه‌رستیارانی کورد وله‌ک ولوری به‌رله‌ خو‌ی ده‌ستی کرده‌ به‌ هونینه‌ وه‌ی شیعو هونه‌، به‌زاراوه‌ی له‌ کی و لوری. بو‌خزمه‌ت کردن به‌ زاراوه‌ی کوردی به‌لام به‌ داخه‌وه، ئه‌رکه‌وازی هه‌روه‌ک زوربه‌ی شاعیران و زانایانی کورد له‌ به‌ر خو‌ به‌ که‌م زانین و خاکینه‌ و خولینه‌ بون، به‌ گوم نیوی ژیاوه‌ و خو‌ی نیشان نه‌داوه، جاهه‌رله‌ به‌ رئه‌مه‌ش زوربه‌ی شیعو نوسراوه‌کانی ئه‌رکه‌وازی تیاچون و گل و موریانه‌ خواردونی، هه‌ندی له‌ شیعه‌ر کانی ئه‌رکه‌وازی به‌ هو‌ی هه‌ندی که‌سی دل‌سوز وزانا، له‌ فه‌وتان و نه‌مان پاریز راون و پشت به‌ پشت و ده‌م به‌ ده‌م ماون تاگه‌ یشتونه‌ ته‌ ده‌س ئیمه‌مان که‌ ئیستا شانازی پیوه‌ ده‌ که‌ین، به‌ تایه‌ت موناجات‌نامه^۳ عیرفانی یه‌که‌ی.

ئیستا ته‌مانه‌وه‌ی هه‌ندی له‌ بابته‌ شین‌گیرانی غولام ره‌زائه‌رکه‌وازی بو‌ ئه‌حمه‌د - ی کوری به‌ ئاخوین و بدوین و ئه‌وشیعرانه‌تان به‌ گو‌ی بگه‌ بیینین، تا

۱- دیوانی‌خانا په‌ره‌ی ۲۱، م . ئه‌وره‌نگ، چاپی ئیران سالی ۱۳۴۸ و چاپی عیراق په‌ره‌ی ۱۴ چاپی

۱۹۷۵ز

۲- سوره‌ی روم‌نایه‌تی ۲۲ - کو‌واری ئاوینه‌ ژماره‌ی ۱۰ سالی ۱۳۷۱ ی هه‌تاوی په‌ره‌ی ۴۳ له‌باسی زانای ناودار‌خانای قوبادی به‌ قه‌له‌ می (شه‌ پۆل) - هه‌روا کتییی زانایانی کورد په‌ره‌ی ۱۶۵ چاپی ۱۳۷۳ ی هه‌تاوی به‌رگی ۲.

۳- گازه‌ جوان و عیرفانی یه‌ که‌ی یائه‌و موناجات‌نامه‌ به‌ کوششی به‌ ریز جه‌نابی کاک ئیسماعیل ته‌ته‌ری مله‌ سوری نوینه‌ری خه‌لکی کرماشان له‌ مه‌جلیسی شورای ئیسلامی ئیران له‌ سالی ۱۳۶۲ ی هه‌تاوی به‌ هو‌ی موئه‌سه‌ سه‌ی بلاوه‌ی ئه‌میر که‌ بیر له‌ تاران له‌ چاپ دراوه‌.

له زه تی لی بیهن، له تافی میرمندالیدا (ئه حمه د) ی کوری ئه رکه وازی جوانه مهرگ ده بی، شاعیر چه کامه یه ک به ناوی (وه باوه یال دیم) پر به سوزی دل ده هونیه وه^۱ - له واتای شیعره کان، وا ده رده که وی، که باوکی دل سوتاو، زور جاران له گه ل روله جوانه مهرگه که ی خویدا له و چیاو که ژه، خه ریکی نه چیر گرتن و راو بووه و بیره وهریکی شیرینی له نه چره وانی و نه چیر گرتن بووه، تا مروف جوان به زاراوه ی (له کی) ناسیاو نه بی نازانی و ناتوانی به زمان ته رو پاراوی و جوانی و خوشیکی و به کاربردنی ته شیعات و ئیستیماراتی که ئه و زانایه به کاری بردون په یان پی باولیان تی بگا.

وه باوه یال دیم

وه یاله وه، یال دیم ئه و روژ وا وه یلا، وه باوه یال دیم
هاواس په ریشان حال دیم سهرتاپا به رگهش سیاه ژخال دیم
سهرقولله ی کاوان^۲ وه سیاه ته م دیم دره ختان ژ غه م چی چه وگان چه م دیم
داران دره ختان کلافی^۳ پوش دیم که پو^۴ واوه شیوه ن گال گه رمه وه
که پو واوه شیوه ن گال گه رمه وه چمان مرده ی داشت، وه روی ته رمه وه^۵
من و باوه یال عه هدمان که رده ن من غه م، واوه ته م تاروژ مه رده ن^۶
روله یه ئاسار شکار گاهیه ته یه جیگه ی که له رم شونی راهیه ته^۷
ئه رای چی جاران دیارت نین مه رکه لی کو وه بان مه زارت بین؟^۸

- ۱- (باوه یال) ناوی کیویکه به رزو بلیندله زنجیره چیاکانی زاگروس، وابسته به (که بیره کیو) که له نیزیك ئه به دانان دایه، ئه و کیوه جیگای راو و شکارو نه چیره و نه چیره وانیه و هه مو جوړه ئاژهل و حه یوانه وه حشی به کی تیدا یه
- ۲- کاوان - شاخ - چیا، کیو
- ۳- کلافی: رهش هه لگه راو - رهش وتیره پوش.
- ۴- که پو، مه لیکه ده ننگ خوشه و مالی نیه و له کوتره باریکه چکوله تره، لوت، دفن، قاپلیکه ی سهر، چموله، بیقل، دم، قاف، دیانی پیشین، پیری بی دیان.
- ۵- که پو ئه و مه له ده ننگ خوشه، وه ها ده گریا، ده نکوت مردوی به سهر داره مهیت و تابو ته وه یه.
- ۶- من و باوه یال بریارمان داوه تا پایانی ژیان من غه مبارو ئه ویش به گریان بی.
- ۷- کووم روله! ئاسه واری که رهسته ی شکار لیره ده بینم که له کاتی گهران بدوای نه چیردا ماونه ته وه، ئیره جیگای سهر راوی تو په که ریگات به ئاسکوله کان ده گرت و ده ت سله ماندنه وه.
- ۸- بوچ وه ک جاران دیار نیت، مه گه ر که له کیان له سهر گورت چینه وه؟

که لئی ژه که لان مه خواست مزگانی
بیتو چی ماهی ئو فتاده ی خاکم
زوله ژ هیجرت نه فسورده گیانم
میقرز مهرگ تیژ بآلم که نه ن
شه و خاویم شهریک تافی تیژاوه
شه و تارو روژتار - هه ردکی تار و مه نی
چی صهید زه دهی تیر گرفتار و مه نی
کراس چاکچاکي - یه خه دریامه
فیدای گالا گال راو چیانت بام
فیدای مه که نزی ئاته شبارت بام^۴
مه که نزیت ساخته ی دهست حه سن بی
هانای هامد لان زامم کاری یه ن
زامم کاری یه ن - کارچیهن ژه دهست
شه و وه په ژاره - ژوژ وه حولیمه
هه رچهن مه ده ریم ده لالهت ژه دل

ئه حمده خان مه رده ن وه نه وجه وانئی^۱
به رگم پلاسه ن - جامه ی چاکچاکم
جوز رو رو گو یانیه ن زوانم
شورو شوق و زهوق زنگانیم سه نه ن
یا حوباب نه روی گئیژ گرداوه^۲
دل چی تافه ی ئاو بی قه رار و مه نی
چی وی نه روی ئاوله رزان کار و مه نی^۳
چی صهید زه خمی ژه گهل بریامه
شه له و په له ی که فته ئاهوانت بام
به زم بی هه مال روژ شکارت بام
چه خماخ نویر عه لی، که ریم په سن بی^۵
ئهل ئه مان ده ردم نادیار ی یه ن
مینای شکه سته م نه مه یو په یوه ست
چی سه ره ی ئاسیا و دو ما دولیمه^۶
دل هاوه خه ته رچی لانه ی بولبول^۷

-
- ۱- یه کی له که له کان به ته وسه وه که له نه چیری ئیمه رزگاری بووه، سه ره خوشی جوانه مهرگ بونی
ئه حمده خانی پی راده گه باندم
- ۲- ناله ی شه وانم له گهل قه لبه زه ی تافگه کان شه ریکه و خه م وه ک بلقی ئاوه که دی و به له ز ده روا و ده
پوچینه وه.
- ۳- وه ک نه چیری تیر خورده م، وه ک کومه له داره بییه کم به سه ر ئاوی ره وانوه له رزان و بی ئار او قارام.
- ۴- مه که نزه: تفه نگی مه که نزی ئاتشباری به زمی راو...
- ۵- تفه نگی مه که نزی دهست کاری ئوستا حه سن و چه خماخه ش کاری نورع لی که په سه ندی
وه ستا که ریم بی
- ۶- یانی شه و په ژایشان و به روژ له خه فته ی مهرگبار دام وه ک ئاشی وام کارده که م و سه ره نجام له کار
ده که وم، وه ک مارگه زیده له شم ماسیوه و دلّم ژان ده کا.
- ۷- هه رچی دل داری خوم ئه ده مه وه بی که لکه، دلّم وه ک لانه ی بولبول به دم بای مهرگه وه هه ر
له ره ی دی.

عاجز وینهی مرغ شکسته بآلم
فه له ک وه فیکه‌ی پا پیام که ردهن
غم خورا کمه - خه‌م خه‌لاتمه
بؤرین^۳ به‌گریوان وای زاریمه‌وه
من وینهی سه‌رسه‌وز کلاوه‌که‌نه
دویه‌ده‌رینم کوان‌ته‌م که‌رده‌ن^۴
ئالوده‌ی ده‌ردم - شکسته بآلم
شهرت بو بپوشم جامه‌ی قه‌ترانی
شهرت بو خوراکم وه‌له‌خته‌ی خون‌که‌م
شهرته‌ئه‌ندامم پلاس‌نیشان‌که‌م
تاروژ مردن سیاه‌به‌رگم بو
که‌ئاو روژه‌موران‌سه‌رکه‌ن وه‌گیانم
شه‌وگار تا وه‌روژ کارم زاری بو
بنورن‌خه‌لقان‌روخسارم زه‌رده‌ن
چاوم‌که‌فت‌ئه‌و زید‌میگه^۷ هه‌رجاران
ده‌نگ دوس‌نیه - مرخی‌دل‌مه‌رده‌ن
بیلا‌بمیرم هه‌روای‌ده‌رده‌وه
بیلا‌بمیرم - رازیم‌وه‌مه‌رده‌ن

مه‌لان‌کوان‌مه‌لول‌ژه‌حالم^۱
شه‌وگرم‌شومه - نازاریم‌مه‌رده‌ن^۲
یه‌ئاخر‌صه‌لات‌روژ‌نه‌هاتمه
وای‌کوس‌که‌فته‌ی‌دیاریمه‌وه
په‌رپوت‌ئه‌ر‌ده‌ور‌کولواون‌مه‌نه^۴
دل‌م‌خاپیره - شادیم‌ره‌م‌که‌رده‌ن
مودام‌په‌شیوم - دایم‌حال‌حالم
چی‌مه‌جنون‌بنم‌سه‌ر‌نه‌ویرانی
وه‌ناخون‌سینم‌چی‌بیستون‌که‌م
شه‌و‌تاسو‌قوقوی‌بایه‌قوشان‌که‌م
ئه‌ی‌به‌رگه‌کفن‌روژ‌مرگم‌بو
نه‌مین‌ژه‌گوشت‌غه‌یر‌له‌سوخانم
شیعارم‌ئه‌فغان‌و‌بی‌قه‌راری‌بو
تا‌باچان^۶‌غولام،‌ئه‌حمه‌ده‌ش‌مه‌رده‌ن
زید‌هه‌ر‌ئه‌و‌زید‌ئه‌ - لیش‌نیه‌ن‌یاران
زه‌نگانیم‌بیه‌ن‌وه‌بار‌که‌رده‌ن
وای‌ده‌رد‌گران‌وه‌ری‌مه‌که‌رده‌وه^۸
مه‌رده‌ن‌بیه‌ته‌ره‌ژه‌زیخاو^۹‌خوردنه‌ن

۱- بال شکاوم و مه‌ل و په‌له‌وه‌رانی‌تر‌بو‌حالم‌له‌په‌زاره‌دان.

۲- فه‌له‌ک‌به‌فیکه‌له‌ناوی‌بردم،‌شه‌و‌گرم‌شومه،‌نازداره‌که‌م‌(ئه‌حمه‌د)‌مردوه.

۳- بؤرین: وه‌رن.

۴- وه‌ک‌مراوی‌سه‌رسه‌وزوام‌که‌سه‌رم‌به‌دندوکی‌شاهین‌هه‌لکه‌ندرابی‌و‌بال‌و‌په‌ره‌کانیشم‌به‌ده‌م‌باوه

پرش‌و‌بلا‌بو‌پینه‌وه.

۵- ره‌نجی‌ده‌رونم‌کیوه‌کانی‌تاریک‌دا‌گرتووه.

۶- باچان: بزائن.

۷- میگه: جیگای‌پچغل‌و‌چادرو‌ده‌وارو‌ره‌شمال.

۸- چاک‌بونه‌وه‌ی‌بوئیه.

۹- زیخاو: زوخاو.

عيزراييل وه ياواش گيانم شيرينه وه جيگهي مهچم كهس كهس مه وينه
سه راش تاريكه - گوزه گاش تهنگه نه يار - نه يار - نه شني دهنگه^۱
نه مهش وينه هونه يهك به ناوي: - زليخام شوران - زليخام شوران
يهي روژحوري ديم حوريزاي حوران مهيل خاتر كهرد وه خه ملي^۲ شوران
پاي كلاف ژه هم تورناي توران پاوه نام چاو عاشقان پوران^۳
شانه شيرماهي موحه كم گرت نه چهنگ پهي ته عمير زولف سياه تاووس رنگ
داوا داو ماموهرد وه توغراي چين دا پخش كهرد وه سه فحه ي جام جه مين دا
سهف سهف چي سه رسان سپاي سه رداران زيوش كهرد نه بان نارنجي ناران^۴
هر ژه حوققه ي فهم تاوه باغچه ي بهي سپاردهن وه دهست حيتاراني حه يي^۵
غم دا وه عهره ق نه عناي (ماءالورد) ته عيه ي فينجان نه فلا تونيش كهرد
عود عه ماري - عه بيرو عه نبر سه تل چيني عه تر جام ميشك په رور
شهن وه خه مه ليان ريحان نمون دا فتواي قه تل عام روبع مه سكون دا
ههني ئيراده ي ئاينه و جام كهرد تارنا چل چهنگ نه وه ونيزام كهرد
كهرد، وه دوده سه ته سپاهي حيتاران نه ر بيهن كه فتين له نگر و ياران
دوشه مار نه تيب سپاي حه يي ده ستور كردي وه پاساون گنج وينه ي گه نجور
دهم ژه شه هماران شاه زوحاك مه دا ته قليد ژه ماران مه غز خوراك مه دا
هه ي هه ي ژه ئيجحاف نه ي حيتارانه ژاي سان سه نكين سياه مارانه
ژاي سان سپاه ده ره هم جو شاننه ژاي سه ر ستانان شه ر فرو شاننه

۱ - په رهي ۲۱۲ تا ۲۰۷ گولزاري نه ده بي لورستان چاپي ۱۳۶۴ نوسراوي زاناي به ريز جه نابي ئيسفه نديار
- ي غه زه نفه ري ئومه رائی.

۲ - خه ملي: سه رو پرچ و زلف و قر شورين.

۳ - ياني تالي زولفي كرده وه و قزي وه ك هاوريشمي خاو بلاو كرده وه، پي به سه ر چاوي دل
براواني راهيشت.

۴ - وه ك سپاهياني كه له سه رداري خويان ده ستور وه رده گرن، زولفه كاني به سه ر ليموي نارنجي رهنگي
مه مكوله كاني دا وه ك ئاويلشم بلاو كرده وه.

۵ - ياني له حوققه ي ده مي په وه تاسه ر سينگي و سه ر گوي مه مكوله كاني له ژير چاوه ديوي
په لكه و زولفه ماروينه كاني دا راي گرت.

پای رهن گرتن چی که مینگای کول په‌ی زیخاو نوشی ریشه‌ی جهرگ و دل زه‌له کەس نیه نیگه‌گه‌ی وه‌گه‌نج ژحه‌یی سه‌د گه‌زند - ژه سه‌عبان سه‌د رهنج به‌لی من وه‌حوکم ئایه‌ی عزائم بووه (عزائمات یومیه) وه (دائم) نگین دیو به‌ن سلیمان پیمه‌ن فەم باده نوش جام به‌ی باغچه‌ی ویمه‌ن خوڤم نین وه‌ده‌ست گیز و گازشان په‌روا، نه داره‌م ژه په‌روازشان نوکته زمانی کوردی به‌پیی لیکۆلینه‌وه، میژوی به‌رزوی ونزومی خوویی به‌مجوره نیشان داوه، له خودودی سه‌ته‌ی ده‌یه‌می به‌ر له زاین یه‌کیک به‌ناوی ماسی سو‌راتی چهن پیتی به‌پیی مه‌خاریجی نه‌بجهدی سازداوه و بیرو‌رای خوی پی نویسه‌وه وله‌پاشان کورده کانیش مه‌به‌ستی خویمان به‌و پیتانه نویسه‌وه، پیتی ماسی سو‌راتی له پیت گه‌لی ده‌چی که له سه‌ته‌ی شه‌شه‌می زاینی سازداوه که به‌ پیتی ئاویستایی ناوداره^۲ هه‌ روا (مجله‌ العربی) چاپی کووه‌یت له ژماره‌ی ۲۰۰ ی مانگی ته‌موزی ۱۹۷۵ ی زاینی له‌و تاریکدا که به‌قه‌می (عبدالحلیم منتصر) له ژیر ناوی (ابن وحشیة فی الفلاحة) و (هو اقدم الکتب فی العربیة) ده‌نوسی (وانه. نقل اکثر کتبه من اللغة النبطیة، ولم ینشر من تألیفه فی اللغة العربیة سوی «شوق المستهام فی معرفة رموز الاقلام» و قد ذکر فی آخر کتابه هذا انه ترجم من اللغة الكردیة کتاباً فی علل المیاه و کیفیة استخراجها و استنباطها من الارض المجهولة الاصل)^۳ به‌م قسه تا فه‌جری ئیسلام پیتی کوردی (ماسی سو‌راتی) له نیو کوردان دا باو بووه و دوا‌ی په‌ره‌سه‌ندن ئیسلام له‌نیو نه‌ته‌وه‌ی کورد، پیتی کوفی جیگای گرت‌ته‌وه.

۱- گو‌لزاری نه‌ده‌بی کورستان په‌ره‌ی ۲۰۹ تا ۲۰۸ سه‌رچاوه به‌رو (شه‌پول).

۲- تاریخی مه‌ردوخ: ئایه توللا شیخ محمه‌ده، مه‌ردوخ (قدس سره) - کوردستانی ج ۱ په‌ره‌ی ۴۰ تا ۳۰ چاپی نه‌رته‌ش و به‌رکولی کتبی نه‌زانی مزگانی کوردی نوسراوی دوکتور سه‌عید خانی کوردستانی (قدس سره) چاپی ۱۳۰۹ ی هه‌تاوی تاران.

۳- روژنامه‌ی که‌یهانی هه‌وایی لاپه‌ره‌ی (ویژه هنر و ادب) چاپی ۲۸/۱۲/۱۳۷۰ و ۱۸ مارس ۱۹۹۲ ی زاینی (مقدمه‌ی بر زمان و ادب کردی) نوسراوی (محمد صالح ابراهیمی «شه‌پول» و سه‌ره‌تای قاموسی کوردی به‌لیکۆلینه‌و نویسنی نه‌وره‌حمان زه‌بیحی «بیژن (قدس سره) چاپی کو‌ری زانیاری کوردی به‌غدا سالی ۱۹۷۷ ی زو په‌ره‌ی ۳۸.

به سه‌رنج دان به چامه‌ی (هورموزگان) که به فرموده‌ی عه‌لامه ئه‌مین زه‌کی که له‌کۆبه‌ی ۱۸ له‌سه‌رکتیبی خه‌باتی سوئانی کورد نوسراوی. و. نیکتین روژه‌لات ناسی روس ئاماژه‌ی بو‌کردوه و به‌زمانی په‌هله‌وی زانیوه. هه‌روا به سه‌رنجدان به‌قسه‌ی حه‌مدوللا موسته فی قه‌زوینی به‌نه‌قل له (البلدان) که ئه‌نوسی: سپای ئیسلام له‌سالی ۱۸ ی مانگی له‌زه‌مانی ئه‌میره لموئمین عومه‌ر کوری خه‌تتاب (د-خ) قه‌زوینی گرت له‌وسه‌رده مه‌داحه ساری شارشاپوری بو، خه‌لکی قه‌زوین له‌گه‌ل موسولمانان جه‌نگیان ده‌کرد، موسولمانه‌کان بانگیان ده‌کردن هوی یا موسولمان بن یا جزیه بده‌ن. ئه‌وانیش هه‌رایان ده‌کرد و ده‌یانگوت: نه‌موسولمان ده‌بین و نه‌جزیه‌ش ده‌ده‌ین هه‌رن بگه‌رینه‌وه مه‌ککه تائیمه‌رزگاربین (نه‌موسولمان بیه‌نه‌گزیت دیم بشین ئومه‌ککه بشین که‌یمه بره‌هیم).

ئه‌گه‌ر هه‌ندی بروانینه‌واژه‌ی (شین) باشتر ته‌ته‌وری زمانی کوردیمان بو‌ده‌رده که‌وی که‌ئه‌و واژه‌به‌ر له‌فه‌جری ئیسلام تائیستا بی‌پسانه‌وه له‌زمان و ئه‌ده‌بی کوردی دا به‌کاربراهه: خو‌ی باشترین نیشانه‌یه بو‌ئه‌وه زمان و ئه‌ده‌بی کوردی شیوازی خو‌ی به‌رنه‌داوه، هه‌رچه‌ن هه‌یاران ریگیان به‌ندکردوه که‌چی ئه‌وسه‌رکه‌وتوه، بو‌نمونه (باباتا‌هیر-ی‌لور: عوریان) که‌له‌۴۴۷ ی مانگی وه‌فاتی کردوه له‌چارینه‌کانی خویدا زورجار (شی، بشه‌م، شین) ی به‌کار بردوه هه‌رچه‌ند

۱- کوواری گرشه‌ی کوردستان ژماره‌ی ۲ و ۳ سالی دوهم په‌ره‌ی ۱۱ چایی ۱۳۶۰ ی هه‌تاوی و ریکه‌وتی سالی ۱۹۸۱ ی زاینی، په‌که‌م ژماره‌ی گرشه‌ی کوردستان له‌ ۱/۳/۱۹۸۱ ی زاینی له‌تاران به‌به‌رپرسی (شه‌پول). - کتیبی زریزه‌ی زیرین په‌ره‌ی ۲۵۲ تا ۱۵۱ نوسراوی شه‌پول چایی ۱۳۷۲ ی هه‌تاوی - نه‌زانی مرگانی کوردی سه‌رچاوه‌ی پیشو، تاریخی مه‌ردوخ سه‌رچاوه‌ی به‌رو - کورد ناسی. م. ئه‌وره‌نگ چایی ۱۳۴۶ و ریکه‌وتی ۲۵۷۹ ی مادی په‌ره‌ی ۷۸ تا ۸۷ که‌نوسبویه‌تی: هه‌نراوه‌ی (هورموزگان) هیرش و زورویژی و تالان و برو، کوش و کوشتار و خراپه و زولم و زوری عه‌ره‌ب سه‌باره‌ت به‌نه‌ته‌وه‌ی کورد نیشان ئه‌دا - ئه‌وره‌نگ له‌په‌راوه‌ی کورد ناسی خویدا زه‌رده‌شت پیغه‌مه‌ر و تیه‌مورس شاو که‌بومه‌رس به‌کورد ناوده‌با (شه‌پول). دوکتور یاسمی، ملک‌الشعرا ی به‌هار، مسته‌فاکه‌یوان و شه‌پول له‌بابه‌ت چامه‌ی (هورموزگان) لیکوئینه‌وه‌یان هه‌یه‌چامه‌ی (هورموزگان) به‌زمانی کوردی یه (شه‌پول)

۲- میژوی گوزیده که‌ژی ۴ له‌بابی شه‌شه‌م (باهتمام دکتور عبدالحسین نوائی) چایی ۱۳۶۲ ی هه‌تاوی ئه‌میرکه‌بیر په‌ره‌ی ۷۷۶ - کوواری گرشه‌ی کوردستان سه‌رچاوه‌ی به‌رو.

وه حید - ی دهستگردی شیعره کوردی و لوری یه کانی بابا تاهیری عوریانی ته غیر داوه و بوی کردوته فارسی - یاحه زره تی مه ولانا خالید شاره زوری نوسخه ی جامعیه و نوسخه ی نابیغه له دیوانی خویدا که سولتان (عبدالحمید) تورکی عوسمانی له سالی ۱۲۶۰ ی مانگی به کوردی بوی له چاپ داوه، (شین) ی به کاربردوه که فرمویه: [وه سیزده هه نی ئه و خورجه بینه - راهی بی کوچ که رد شین وه مه دینه] یا حه کیم مه وله وی کورد که (شی و شین) ی به کاربردوه هه روه ک فرمویه تی: (دیده ی سه ر ئه رشی دیده ی (سر) کافین - ئیددای مونافین ئه و ده وای شافین) ۱ جا به ور دبوئه وه له و حه قیقه ته وتی روانین له م راستیه که ده وای فه جری ئیسلام و له سه ردمی حوکومه ته کانی کورد له ناوچه کانی کورده واریدا به تاییه ت له روژگاری بابان و باجه لآن و سوران و تازیزاندا که له حوجره ی فه قی یاندا به زمانی کوردی دهرس بیژه کان ته درسیان کردوه وله که ناری ته درسی مه عارفی ئیسلامیدا به ویژه و ویژه وانی و ویژه وری زمان و ئه ده ب و فرههنگ و هونه ری کوردی (ته ووه توجه) کراوه و بو نمونه مه لاخلیل سیرتی و زانایانی ترکیبیه عه ره بی یه کانی دهرسیان کردوته کوردی و به زمانی کوردیش ته درسیان کردوه. له حوجره و خویندنگه کاندا ته دریس کراوه. ۲ ئه ویه که خانای قوبادی

۱- دیوانی مه و له وی کورد په ره ی ۱۴۳ - هه رواوتاری کونگره ی ریزدان بومه و له وی کورد که له روژانی ۹ و ۱۰ ی مانگی خه رمانان له شاری سه قزی کوردستان سالی ۱۳۷۱ ی هه تاوی سازدرا بو، په ره ی ۸ تاب کراو نوسراوی شه پول - که له روژنامه ی هه وتانه ی آوای کوردستان - ژماره کانی ۱۸ و ۱۹ و ۲۰ ی سالی ۱۳۷۲ ی هه تاوی له چاپ دراوه - دیوانی مه ولانا خالد - که نجینه ی فرههنگ و زانست چاپی سالی ۱۳۶۴ په ره ی ۵۵ - نوکته: بشه م بو موفره دی یه که م که سی مو ته که لیمی و ه حده یه، یانی بروم، شی بو موفره دی سیوه م که سی غاییه، یانی: رویی، مه ولانا خالید بو پیغه مبه ر (شین) ی به کار برده و بو ریزدانان بو پیغه مبه ر (شین) ی به جه مه ع له باتی (شی) موفره د، هینا وه، یانی: پیغه مبه ر رویشتن، شین مه سده ری ئه سلیه و به واتای رویشتن، به لآم ئه گه ر (بی) ی ئه مر یا زینه تی بجیته سه رله حاله تی چاوگ و سیوه م که سی کو (نیریمیی) ده چیته ده ری و ده بیته ئه مری حازر، هه روه ک له وشعیره ی له تاریخی گوزیده دا (شین) به کار براوه، بشین: یانی: برون بگه ریئه وه، ئه بی بزاین شین خو ی له ئه سلدا چهن واتای هه یه: رویشتن، ئه وان چون، بو رابوردوی چونه، چاوگ، به رهنگی ئاسمانی، رهنگی گیا، سه وزی توخ، شه پور، جوین، بو پی داگرتن: بوچ لیم شین بو یه وه (شه پول) *

۲- له زه مانای بابان و سورانه کاندا خه رج و مه خاریخی فه قی و مه لای موده ریس به وینه ی هه ره وه زبه رپوه براوه، هه ره وه ز، گه له جوت، گه له دروینه، گه له کومه گک، که به واتای روخی ئه م تایه ته یه (تعاونوا علی البر والنقوی... که ئه و زاراوانه جوان نیشان ئه دن که روخی ته عاون که ئه مرلا مه سه له ی (تعاونیها) دنیاگیره به رله ئیسلامیش له که و

زور به ناشکرایبی دهلی لهوسه رده مه ی وا من ئەم شیعرانەم دەوت و دیوانی شیرین و خەسەرەوم بە نەزم دە هونیه وە زمان و ویژاوەری کوردی به و شیوه دە خویندراو به دەرس دە و تراوه: (به له فېظ کوردی کوردستان تەمام - پېشن بوان باقی «والسلام») تازه نو سین و دانانی ئە دەبی داستانی بوغەنی کردنی زمانی کوردی ئە شەرکی سەر شانی خوێ داناو و رای گە یاندووە که له غەیبه وە فەرمانم بوئە و ئەرکه پی دراوه و بە شانازی یه وە دهلی: (هەر چه نەد مه و اچان فارسی شه ککه رەن - کوردی جە فارسی بەل شیرین تەرەن.) ئە گەر جوان سەر نەج بەدەین نیزی که ی پینسەت سال بەرله ئە رده لانه کان پاشا کانی باجه لانی له زه هاو و ئە و ناوە حوکومە تیان کردو و شاعیرانی وە ک وەلی دیوانه و خانای قوبادی و بیسارانی زوهوریان کردو و یازانایه کی وە ک مه لا پەریشان - ی لور که دیوانی به کوردی له چاپ دراوه، پیتی ژ - ژە - ی زور به کار بردو، کاتی ورد پروانین، دە زانین ئەر که وازی و شاعیرانی لورستان و ئە و ناوە ناوہ که بو پەرە دان به زمانی کوردی شیعیان داناو، پتی (ژ) ی له شوینە واره کانیاندا زور بەر چاو دە که وی و ئیستاپیتی (ژ) ی زور ترله نیو کوردی با کوردا باو و به کار دە بری، جا پەم پییه دە زانین، دوای فە جری ئیسلام

ناراو له نیو کورد باو بو. تە نانهت دەلین: مانناکان که تیره یه کن له کورد و ماد، حوکومەتی تاکیان داو و تە دواو و شوراو تە گبیریان لاپه سەند بو وە (شە پۆل) واژە ی بوگه به سی: بهیت به گه یا، بهیت به گی، بوکان: بهغان، به گان، شیر: گه نجه: گز نه ئاورگه ی ئازەر گوشه سب (تەختی سوله یمان) سایه تقه لا: ئە کان AUKAN - باکو: مادکو: باگاوان - باکاوان به واتای شاری خودا یاشوینی خوا، به غدا، به عقوبه یانی شاری خوا، به ک: به غ: به گ - باقوبه به عقوبه ره ننگه باکوا بویی و، (و) بویته (ب) ی به غستان: چپای بیستون، به غداد: به غدات خواداد، خوابه خش، به غدوخت کچی به غ - به غفور: فە غفور نا زناوی شا کانی چین، به گو: به غو: خوا، فە غ: خوا. بوغ: خوا: به گ: ناغا - سەر وەر. به گناش: گه وره ی هوز، نو که ری شا، به گم: به غم ناوی ژنانه، قه لای ئاغجه یوان، بی بی که ند: به ی کن، فەرهاد تاشی سماقان، قه لایچی که له ئەفسانە داها توه خشتیکی ئە و قه لایه لەر یزه و خشتیکی له زیوه - قه بری فەر وه رتیشی شاری ماد (۶۵۵-۶۳۳ بەرله زاین) له قه قره فای لای مه هاباد یادریاس، دارایاس شا، ده لین: خوسره و پەر ویز له ترسی هه را کلیوس ئیمپه راتوری روم هه لات خوێ گه یانده شیر «گه نجه گ» تەختی سوله یمان و چاو ه روانی هاتنی دوسه ر داری خوێ بوبه ناوی (شاهین و شار به زار) که له قور به زاری لای بوکانه وە چون به هاواری شاو، دور بنه که (قور به راز) له ناوی (شار به راز) هه گیرایی پروانته (مجله ی) ماموستا - ی کورد ژماره ی ۱۶ چاپی سوئید (شە پۆل)

۱- وەلی دیوانه له بنه چه که ی پاشا باجه لانه کانه و تاخرین پاشای باجه لانی ئیراهیم پاشا بو وە له ۱۲۸۵ ی مانگی وە فاتی کردو و له گوندی ریزاو نيزاوه و خانای قوبادیش له حودودی ۱۱۱۶ ی مانگی له دایک بو وە له ۱۱۹۲ ی مانگی وە فاتی کردو (شە پۆل) .

له سه‌ره تاوه زمان و ئه‌ده‌بی کوردی له به‌شی جنوب (باشور) ه وه، په‌ره‌ی پی دراوه و له‌پاشان له به‌شی باکوری کورده‌واری خوی نیشان داوه و که سانی وه ک عه‌لی ته‌ره‌ماخی ناودار به (عه‌لی تهرموکی) که له سه‌ته‌ی سه‌ته‌ی ۴ی مانگی ژیاوه خزمه‌تی به‌زمان و ئه‌ده‌بی کوردی کردوه و ده‌ستوری زمانی کوردی وه ک ته‌سریفی کرمانجی له شهرحی (تصریف زنجانی) ^۱ نویسه، کامران عالی به‌گ به‌درخان له گه‌ل لوس‌بول مارگریت فه‌رانسه‌وی له کتیی‌کدا له بابته ئه‌مسالی کوردی یه‌وه که له‌سالی ۱۹۳۷ی زاینی له پاریس له چاپ دراوه له چهن شویندا له کتییی ئه شعاری عه‌لی تهرموکی میسال ده‌هیننه‌وه ^۲ یا عه‌لی حهریری که له سه‌ره‌تای سه‌ته‌ی ۱۱ی زاینی نیوان ۱۰۱۰ و ۱۰۷۷ی زاینی له شه‌مزین ژیاوه و به‌زمانی کوردی مه‌به‌ستی نویسه‌وه دیوانه ده‌سخه‌ته که‌ی به.و. نیکتین گه‌ییوه ^۳ که خییوی شیعر، غه‌زهل، غه‌رامی نه‌رم، جوان، ره‌وان و له سه‌رزاز خو‌ش و سوک بووه یا عه‌لی به‌رده‌شانی که حاجی قادر کوئی (قدس سره) فه‌رمویه‌تی (دوعه‌لین، شاعیرن وه کوحه‌سسان - به‌رده‌شان و حهریره‌سکه‌ینان) «رضوان الله علیهم» به‌م پی‌یه ده‌توانین بلیین: زمان و ئه‌ده‌بی کوردی به‌ر له فه‌جری ئیسلا‌م به‌شایه‌دی زانایان که له به‌را رمان گه‌یاند ته‌نانه‌ت کتیب و نوسراوه، له بابته ئاوناسی و زه‌وی بایه‌ر به‌زمانی کوردی هه‌بووه که (ابن وحشیه) بردویه‌ته سه‌رزمانی عه‌ره‌بی یا چامه‌ی هورموزگان و سترانی په‌هله‌وی: (گورانی) که تاریخی گوزیده هیناویه‌تی یائه‌وه که دوکتور په‌رویز خانله‌ری ده‌نوسی: له سه‌ته‌ی ۵ و ۶ی مانگی شوینه‌واری ویژاوه‌ری شفایی و که تبی کوردی له نیو دوتوی په‌راوه‌ی میژودا ده‌بیندیری بووینه (قصیده‌ای ملمع) له ئه‌نه‌وه شیروان به‌غدایی... که له

۱- کتییی ژیناوه‌ری... په‌ره‌ی ۳۰۸ تا ۳۰۷ چاپی ۱۳۶۴.

۲- کوردو کوردستان که ژی ۱۱ په‌ره‌ی ۵۸۰. و. نیکتین ته‌رحه‌مه‌ی محمه‌د قازی چاپی ۱۳۶۶ هه‌ تاری تاران په‌که‌مین کونته‌ رانسی کورد ناسی و مه‌سه‌له‌ی زمان و ئه‌ده‌بی کوردی که له کوواری زمان و ئه‌ندیشه‌ ده‌وره‌کانی ۶ و ۷ به‌زمانی روسی که له سالی ۱۹۳۶ی زاینی بلاو کراوه‌ته‌وه، نه‌قل له که ژی ۱۱ کورد و کوردستان سه‌رچاوه‌ی به‌رو (شه‌پول).

۳- W. Nikitin - کورد و کوردستان سه‌رچاوه‌ به‌رو.

(معجم البلدان) چاپی لایپزیک ج ۱ پهری ۱۸۶ دانوسراوه ۱ وله م سهردهمه یشدا زمان وئدهبی کوردی له نیوه راستی کوردستان دا خه ریکه پهره ده ستینی و نالی و کوردی و عه للامه وه فایی و... پی گه یاندوه که و تمان زمانی کورد له پیشدا به خه تی ماسی سوراتی بووه و دوایی هاتوته سه رخته تی کوفی و عه ره بی تا مسته فاکه مان دوای تیک ته پینی ئیمپه راتوری تورکی عوسمانی شیوه خه تی عه ره بی کرده لاتین، زانایانی کوردیش خه تی کوردیان به ئیعراب به حروف نویسی، به لام به داخه وه له نیو کوردانی ماوه رای (قه فقا ز) شوره وی به رو به شیوه حه رفی روسی و له تورکیا به شیویه حه رفی لاتین ده نوسن، ئیستاله سه رزانایانه بیریک له وه بکه نه وه و بویه ک خستنی زمان و ئه ده بی کوردی چاریک بدوزنه وه وه ره وه ک عه للامه ئه میر شه فخان بدلیسی فه رمویه تی: زمان و ئه ده بی کوردی له م چوارزاراوه سه ره کیانه (کرمانجی: خواری، سه رو، لوری: له کی) که لوری و گورانی) که لک وه رده گری و ئیمه ش ده بی بوغهنی کردن و یه ک خستنی زمانی کوردی له و چوارزاراوه ئه سلویه وله ورده زاره کانی ترکه لک وه ر بگرین، به هیوای سه رکه وتن له ریکای خزمهت کردن به عیلم و فه ره ننگ و هونه ر وزانین

(شه پول) ۲ شه و تارو روژ تار هه ریه ک تار وه من

دل چوون تاف ئاو بی قه رار وه من

زامم کارییه ن کار چین ژه ده ست

مینای شکه سته م نه مه بو په یوه ست

مقراز مه رگت تیژ بالم که نه ن

شور و شه وق وزه وق زنه گانیم سه نه ن

یا حوباب نه رووی گیژ گرده وه

هانا هام دلان زامم کارییه ن

شه و خه وم شه ریک تاف تیژاوه

ئه ل ئه مان ده ردم نادیاریه ن

۱- کتیی تاریخ - ی زمان - ی فارسی - ج ۲ به قه لیمی دوکتور په روژیز نائل خانله ری بلاوه ی بونباد - ی

فه ره نگی ئیران پهری ۱۵۶ چاپی ۱۳۵۲ ی هه تاوی (شه پول) *

۲- شه رفنامه نوسراوی ئه میرشه ره فتحان و، گرشه ی کوردستان ژماره ی ۲ و ۳ پهری ۸ و ۹ سه ر چاوه ی

به رو.

سهره تا

به ناوی خوای به خشه رو دلاواو دل لاوین

خودای گه وره راسته و له راستان خوشی دی و نابی مروفی خوا په رست له ریگای
حق و خوایی لابدا، دهستی راست به شی هیزو پر کاری یه، دیاره ریگای راست ماکی
رزگاریه، تا تو خوات له بیره، خوایش له بیرت دایه، یارمه تی دهر ته، که سیکیش خوا له بیر
به ریته وه، کولول هر ته وه، وه ک داری بی به ره، مروفی نه خوینده وار کویر و که ره، نیازی به
ریوینی هه یه ان هم انا کالانعام بل هم اضل سبیلا - ۱ - اولئک کالانعام بل هم اضل ۲. جاهه ر
بویی عارفی ره بانی مه لای جزیری فهر مویه تی:

گوش به عامی مه ده ته رکی مودامی مده اکثرهم فی غمی اغلبهم فی غمی ۳

جائ گه ته وی باش و هه لکه و ته بی و سهر که وی له فیرونی زانست و زانین و هونه رو ته ده ب
و خویندن نابی بسره وی، هه رچی فیروشی بوی ده بی ده کاری بینی چونکا خویندن و زانین، به
بی کرده وه، به کار نابی و بی سو ده و بو سو ته مه نیه، جا ده بی له میژوی به سهرهاتی رابوردوان
جوان ورد بینه وه و ریگای سهر که وت و تی شکانی ته وان بدوزینه وه تا هوئی به خته وه ری
خومان و هو زمان په یدا بکه یین و ریگای راست بگرینه به رو به ری نه ده یین، وه بخوینین و فیری
زانین بین، زانینی به که لک تا به تاوات ده گه یین.

قال تعالی (يَرْفَعُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ أُتُوا الْعِلْمَ درجات) ۴ يُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ
الكتابَ وَالْحِكْمَةَ ه وَيُعَلِّمُكُم مَّا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ ۱ وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا ۲
فَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا - منیش خوّم به به خته وه ره ده زانم که تو انیومه میژوی به سهرهات و کارو
خزمه تی هندی له زانایان بخمه رو، به تاییهت ته وان هی وا له ریگای په ره دان به زمان و
ته ده ب و فهره نگی کورده واریدا دریغیان نه کرده هم کتیبه که به ناوی زانایانی کورد، ناو
نراوه، له ۲ به شدایه له راستیدا به رگی ۴ و ۵ کتیبی ژیناوه ری زانایانی کورده له جیهانی
ئیسلامه تیدا، یا گه نجینه ی فهره ننگ و زانسته به م شیوه ناماده کراوه، دیاره برگی ۲ ی زانایانی

۱- سوره ی فورقان ثایه تی ۴۴.

۳- دیوانی مه لای جزیری پهری ۲۴ چاپی ۱۳۶۱ سروش - تاران (شه پول).

۴- سوره ی موحده له ثایه تی ۱۱.

۵- سوره ی جومعه ثایه تی ۲.

۶- به قهره ثایه تی ۱۵۱.

۷- به قهره ثایه تی ۲۶۹.

کورد و زریزه‌ی زبیرین، که له راستیدا بهرگی ٣ی یه و بهرگی ١ و ٢ی دین و ئه‌ده‌ی له چاپ دراون و کتیبی راپهرینی هه‌زهره‌تی شیخ عومه‌یدیلا مه‌لیکک غازی شاه‌ی شه‌مزین حوروف چینه‌که‌ی به کامپیوتر ته‌واو بووه و ئاماده‌ی چاپه.

له ئاخریدا له خوینته‌ره زاناو دلسوزه کان تکا ده کهم ئه گهر هه‌له و په‌له‌یه کیان بهر چاوکه‌وت یارمه‌تیمان بدهن تا له چاپه‌کانی دواییدا چاک بکری و هه‌له‌ی نه‌مینێ (شه‌پۆل) چوارشه ١٣٧٤/١/٩ و ١٩٩٥/٣/٢٩ و ٢٦٠٧/١/٩ کوردی و ٢٧ شه‌والی ١٤١٥ ی مانگی - تاران - ئه‌مه‌ش پارچه‌ی شیعریکێ جوان له مه‌لا ماری کۆکه‌یی:

که لامی مه‌لا ماری کۆکه‌یی

مه‌لین یا شیته یا مه‌ستی شه‌راب و عاره‌ق و به‌نگه
خه‌یالاتم پریشانه، دلم تاریکه هم ته‌نگه
مه‌که‌ن مه‌نعم له هه‌وری پیری من بارانی خوین برژی
له سه‌حرای سینه‌دا دیسان هه‌رایه شو‌رشه جه‌نگه
شه‌هی ئیقلمی به‌ده به‌ختی له بو‌ته‌سخیری مو‌لکی دل
هه‌وجومی کردوه تالیب به تاج و ته‌خت و ئه‌ورنگه
ئه‌میری له‌شکری زولمه له ده‌وری فه‌وجی بی ره‌حمی
جه‌فاو جه‌ورو می‌حنه‌ت یاوه‌رو سه‌رتیپ و سه‌ره‌نگه
که دیتم له‌شکری مو‌لکی به‌ده‌ن مه‌غلوب و مه‌حسوره
به قه‌ر دینی غه‌مم، شاه‌ی وه‌جودم مات و بی ده‌نگه
روخی نه‌حوو پیاده‌ی سه‌رف و ئه‌سپی حکمه‌ت و مه‌نتیق
له ژیر پئی فیلی سه‌نه‌تدا خه‌ریکی ورده ئاهه‌نگه
کوتم ئه‌ی نه‌فسی غافل هه‌سته سه‌یری وه‌زگی دنیا‌که
به نوری مه‌عرفه‌ت رویی زه‌مین یه‌کسه‌ر ته‌لا ره‌نگه
نه‌تیجه‌و حاسلی دنیا و دینت جه‌هل و غه‌فله‌ت بو
ته‌واوی قه‌ول و فیعلت شه‌عبه‌ده و ته‌زویر و نه‌یره‌نگه

چ نه فعیکی ههیه بو تو بزانی که وکه بی تابع
که عین و سهوره، کلکی عه قره به یا چه نگی خه رچه نگی
مه عاریف عیلمی ته ییاره و گرامافون و بیسیمه
ئه وهی تو پی ده لپی عیلم و مه عاریف چاوه کهم نه نگی
مه سافه ی بهینی عیلمت تاده گاته عیلمی ئیدیسون
عه زیزی من، به ملیون و به کیلومتر و فه رسه نگی
وه کیل و نایب و سه ر جوخه بو تو شاه و سو تانن
ئه ویش که متر غولامی خوسره و جه مشید و هوشه نگی
به لئی عالم ده بی یا ئینو سینا یا غه زالی بی
که ئه حیای ئه م شه فای قلب و شه فای ئه و که نزی فه ره نگی
حه یاتی جاودانی، سه نعت و سه ر به رزیه جانا
قه تار و قافله ی بی عیلم و سه نعت تا ئه به د له نگی
چیه، سا به سیه شاعیر، مه وعیزه و شیعو غه زه لخوانی
متاعی تو هه موی بی قیمه ت و بی ره ونه ق و ره نگی
که شیعت وه ک سه ده ف فه رزه ن هه مو پر بن له دانه ی دور
له لای ئه شخاسی وشک و بی ته بیعت ئاسن و سه نگی
که مقبولی جه نابی شیخ و ئه ربابی ته بیعت بی
نیگارین خانه یی نه ققاشی چین و نه قشی ئه رزه نگی^۱

درود و ره حمه تی خواله سه ر ئه وانه بی که به ریگای عیلم و زانین دا ده رون و ئه و
ریگایه و ریگای هونه رو ئه ده ب و عیلمی مرو فانی و ژیری بهر ناده ن و تی ده کو شن تافیری
زانین و عیلمی رو ژبن و به ئقل و به مال و به قسه و به نوسین و به زمان و به کار و کردوه، خو یان
ته رخان ده که ن بو خزمه ت کردن به ئینسان وه مرو فانی ده که نه سه ر مه شق بو خو یان. محمه د
صالح ئیبراهیمی محمه دی (شه پول) - ۱۳۷۴/۱/۱۹ تاران.

۱- بو پی لیردا ئه م شیعه جوانانه ی مه لا مارف کو که بی، جامعیه و کومه ل ناسی دلسوزمان هیئاوه، تا لاوه کانمان،
به کورو کچه وه له کورده واریدا به دوا ی عیلم و زانینی به که لک و پرسود بکه ون و فیری عیلمی مفید بو جامعیه بن و
عومری خو یان به فیرو نه دن به هیوا ی سه رکه وتن (شه پول).

لیره و لهوی

خودای مهزن له قور ئانال^۱ ئەفه رمیی:

مَا أَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ اللَّهِ وَمَا أَصَابَكَ مِنْ سَيِّئَةٍ فَمِنْ نَفْسِكَ. یانی هەر چاکییه ک، که به تو بگاله خوداو هه و هه به دی و خراپه به کیش له خو ته وه به.

با بزاین واتای قسه چیه؟

• لهم ئایه ته کور ته دا رازی له رازه کانی ژین هه به و واتا و مانا که یشی ئەمه به: که خوداراسته و له راستان خوشی دی. «إِنَّ رَبِّي عَلَيَّ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ. دیاره چونکا خوداله سه ر پیی راسته بیجگه له چاکی له و ناوه شیتته وه و ناکا لیتته وه. توش ئە ی به ره ی مروف بکه وه سه ر ریگای راست، تاسه رچاوه، تاتوشی رونا کایی و چاکی و باشی بیت.

به کویره زیدا مه پرو تاتوشی توشی و کو سپ و قورت نه بی. ریگای راست، ریگای دادگه رانه به. ریگای نه زم و بارستایی و بار ته قایی به؟

به ره ی مروف تابوو به بیرو باوه ره وه ژیاوه و تاهه یشه به پر واوه ئە ژی، چ دینداری، یا

بیدین.

پرواچ پروای ئایینی بی، یا رامیاری و سیاسی. یا هاو باوه ری وهی تربیت. جیایی ته نیاله جوژی پروا دایه، له مه دا که ئینسان ئە بی خودان پروایی شکیک نیه، مروشی بی پروا، وزه ی کار و کرده وهی نیه.

۱- سوره ی نساء ئایه ی ۷۹.

۲- بارستایی و بار ته قای له ئافه رینیشی گیاندار و گیادا.

ئهم دوانه به جوژی و ئافه ریده بون ئە گه ر به کیکیان نه بی ئەوی تریشیان له ناو ئە چی.

لهم با به ته وه (کرسی مورین) مه به سه ته که ی جوان رون کردو ته وه و ئە بیژی:

هه ره ک ئە زانین ژیا نی گزو گیا په یه ندی به و که مه (ئه سیدکه ر بو نیک) وه، هه به، که له هه وا دا هه به و گیا و گز، به وه وه نه فس (تتفس) ئە کیشن، به رگی گزو گیا و دار، وه ک ریه و سپه لاک وایه بو ئینسان که له بن گه رمای خو ره تاوا (ئه سید که ربو نیک) ئە که نه (که ربون)، (ئوکسیژن) ته جزیه (ئه که ن)، (ئوکسیژن) له هه وا دا ساز و دروست ئە که ن) (که ربون) یش له ناو توی گزو گیا و دارا ئە هیلنه وه.

گزو گیا و دار ئوکسیژینی، که ئیمه هه لی ده مژین و بی ئەو، ته نانه ت.

ئیمه‌ی موسلمانان به‌یه‌کتایی و بی‌لفی خودابرو امان‌هه‌یه. که‌چی‌هه‌ندی‌که‌س‌له‌به‌ره‌ی
موسلمانان بروایان به‌شتی‌هیچ‌و‌پوچ‌هه‌یه، و‌ه‌ک‌بر‌وابه: جن‌گرتن‌و‌دوعا‌و‌نوشته‌نوس‌و
فالگیرو‌دیوو‌درنج‌و‌دم‌به‌س، ته‌له‌سم‌و‌حادو‌کردن‌و‌له‌به‌ر‌چا‌وره‌ش‌کردن‌و‌له‌به‌ر‌چا‌و‌شیرین
کردن‌و‌چاوی‌پیس‌و‌شیر‌و‌ئا‌وده‌ره‌هینان‌له‌ته‌سبیح‌(سه‌ب‌حه)‌و‌مار‌خواردن‌و‌دو‌پشک‌قوتدان‌و
شتانی‌تر.

زانین‌و‌ناسینی‌ما‌کی‌هه‌ر‌شتیک، به‌تایبه‌ت‌ئه‌وانه‌ی‌وا‌پوه‌ندیان‌له
ته‌ک‌ژیانی‌ئیمه‌دا‌هه‌یه‌پ‌یوسته، مانای‌ئم‌قسه‌ش‌ئه‌وه‌یه: که‌پله‌و‌پایه‌ی‌هیچ‌شتیک
و‌هیچ‌که‌سیک‌نابی‌له‌وه‌ی‌وا‌هه‌یه، به‌رزو‌نزمی‌که‌ینه‌وه. ئه‌بی‌به‌پیی، پیی‌و‌دانی‌خو‌ی
ته‌ماشاکه‌ین.

کاتی‌به‌ردی‌یاداری‌ئه‌تاشن‌و‌ئه‌ی‌پرستن‌ئه‌مه‌له‌ری‌لادانه، چونکا‌هه‌ر‌چی‌بی‌ت
به‌رد، به‌رده‌و‌داریش. هه‌رداره، چ‌وینه‌یه‌کی‌له‌سه‌ره‌له‌که‌ندرا‌بی، یان، نه‌خشایی. له‌ما‌کا
دارو‌به‌رده‌که، نه‌گوراوه، به‌لکو‌ئه‌و‌وینه‌خو‌ی‌شتیکی‌هونه‌ری‌یه‌و‌ئه‌و‌دارو‌به‌رده،
به‌وه‌ویه‌وه، هو‌ی‌داوه‌ته‌وه‌و‌نرخ‌ی‌هونه‌ری‌په‌یا‌کر‌دوه.

چاو، چاوه‌و‌ته‌نیا‌بودینی‌ئم‌و‌ئه‌و‌و‌روانین‌و‌دیتنی‌ئه‌و‌شته‌که‌و‌ئم‌شته‌کله‌به‌کار
ئه‌بری‌و‌شا‌کاریکه‌له‌خیلقه‌ت، ئیتر‌ئم‌قسه: که‌ئه‌وانه‌چاویان‌پیسو‌چاوی‌ئم‌و‌ئه‌و‌مروف
ده‌ئه‌نگیوی، له‌عقل‌و‌ئاوه‌زدوره، ئافره‌تان‌ئه‌بانه‌وی‌میر‌دو‌شووه‌کانیان‌له‌گشت‌ده‌م.
و‌چاخیکا‌ئه‌وانیان‌خوش‌بو‌ی‌و‌دل‌به‌هه‌وی‌و‌ئافره‌تانی‌تر‌نه‌دن، لام‌و‌ایه‌هه‌مومان‌باش

ب‌ه‌قه‌نه‌کیشی، ناتوانین‌ب‌زین، که‌به‌ئیمه‌مانانی‌ئه‌که‌بین‌گشت‌گ‌زو‌گیاه‌ک، له‌داره‌وه، بگره‌تا‌بنجه‌گیا‌(و‌چون‌ل‌زو
ریواس‌و‌سوره‌بنه‌و‌که‌نگرو‌گو‌گه‌م‌و‌تالو‌و‌به‌لالوک‌و‌سیوین‌عه‌رزبله‌و‌چالوک‌و‌تیکان‌و‌گرا‌لک‌و‌گزی‌چارو‌دار‌شیلان
و‌قه‌زوان)‌و‌قه‌وزه‌و‌گشت‌ئه‌و‌گ‌زو‌گیاه‌نه‌ی‌وا‌له‌زه‌وی‌شین‌ئه‌بن، که‌ساختمانی‌وجودی‌مان‌له‌ئاو‌(که‌ربون‌ه)، دیاره
ئا‌ژه‌ل‌گه‌ل، که‌ربون‌ده‌ف‌ع‌(ده‌ر)‌ئه‌که‌ن‌گ‌زو‌گیایش‌ئوکسیژین‌به‌دی‌ئه‌هینن، به‌م‌جو‌ره، هه‌رکاتی، کرده‌وه‌ی،
یه‌کیک، له‌وانه، بو‌هستی، ئه‌وکاته، یا، ئا‌ژه‌ل‌گه‌ل‌هه‌مو‌ئوکسیژینه‌کان‌هه‌ل‌ئه‌مژن‌و‌تیا‌ئه‌به‌ن‌یا، گ‌زو‌گیا، گشت،
که‌ربون‌ه‌کان، هه‌ل‌ده‌مژن‌جا‌کاتی، بارستا‌یی، بارته‌قایی، تیکچو، به‌ره‌ی‌هه‌ردو‌کیان‌(گیاندارو‌گ‌زو‌گیادار)‌زور‌به‌له‌ز،
به‌ره‌و‌له‌ناو‌چون‌ئه‌رون‌و‌تیا‌ئه‌چن‌ه.

← له‌م‌دوایی‌یا‌نه‌دا، که‌شف‌کراوه، که، ئه‌سید - که‌ربونیک، به‌ئه‌نداره‌ی، که‌می، بو‌ژیانی‌گیانداران‌پ‌یوسته،
هه‌ر، و‌ه‌ک، که‌می‌ئوکسیژین، بو، بو‌ژانه‌وه‌و‌ژیانی، گ‌زو‌گیا‌پ‌یوسته.

۲۰۰ - شه پۆل

ئەزانن ئەم کارە بە فالگرتنەووە جادوکردن پیک نایی بۆجیکردنەووە لە دلی میرداشتگەلی تر پویستە وریگای بەئاوہزانە تر ھەبە. ئەگەر، دژو دوژمنیکمان ھەبی دوریگەمان، لەپیشە، یا ئەبی ھەر جوریک بوو، لەناوی بەرین، کە ئەمەش وزەو ھیزو کەرەسە ی ئەوی. دوھەمیان، ئەمەبە، بو ئەوہ شەری ئەو لەخومان دور خینەوہ، لەتەکیا بسازین و ئەم کارەش لەدەس گشت کە سیک چ بی ھیزو چ خودان ھیز بیت دئی.

ھەوی بوژنان دژو دوژمن دەژمیرری ئەی لەراست ئەودا چیکەن؟

دوریگانان لەراستە. یا خویمان لای میردە کانیاں شیرین بکەن و خویمان بەرنەناو قوولای دل و ھەناوی شوو کەیانەوہ: ئەوکاتە، میردە کە، خوئی، دەس لەھەوی ئەوان ھەلدە گری. یا ئەبی لەگە ل میردو ھەوی کە یانا ھەلکەن و بسازین. بوئینە ئافرەتیک نەزوک بیت چونکا ئەبیژن: منال بوئ بوژن وە ک بەرومیوہ بو دار وایە، بو ئە وە ی ئافرەتان بەرومیوہ بدەن ئەبی بچنە لای پزیشک، نە ک بچنە لای دیو و درنج گيرو تەلەسم بازو تاسگرو چتیوا.

ئیمە لەناوگەلانی زانا و بەبیرو ژیر ھەرگیزناوی تاسگرو فالگیرو نوشتە نوس و جادوگەر نایسین.

کە و ابوریگای بەر بەرە کانی کردن لە تە ک ئەم بیرو پروا پروا پوچانەدا تەنیا خویندەوار کردنی خەلک و گەلی نیشتمانە کەمانەو بەس.

لە سالی کانی ۳۶ و ۱۳۳۷ ھە تاویدا، کە لە مەھاباد خەتیب و ئیمامی خانەقای نەھری (شەمزینان) بوم، مام ئە حمە دیک ھەبو، بو نوژی بە یانان دە ھاتە خانەقا، من لە و سەردە مانە ی داخۆم ساز دە کرد کە لە ئیمتیحانی مەعارفی ئیسلامی وزانین و عولومی مودە رسیداکە لە تاران لە لایەن شورای عالی وە زارەتی فیرکردن و بارھیناوە پیک دەھات بەشداری بکەم و ناچار بوم زور کتیبی عیلمی و شەریعت و ئە دەبیات بخوینمە وە و ئاگاداریان بم. - جالە بەر ئە مە ئەچومە خانەقا - جار جارە لە گەل مام ئە حمە د دو بە دو، دائە نیشتین و قسە ی خویشان ئە کرد، مام ئە حمە د باسی سیلاوہ کە ی ۱۳۱۵ ھە تاوی شاری مەھابادی بو دە کردم و ئە ی وت: خەلک خراپ بیون و چاکە یان لە گەل ھەژارانانە دە کردت خودا قار و قینی لی ھەلگرتن و بەو سیلاوہ کە لە ۹ گە لاویژی ۱۳۱۵ ی ھە تاوی و روژی ھەینی ۱۲ ج یە کی سالی ۱۳۵۵

مانگی دا، ههستا، و نرکه ی ئه هاتی به گوره گور هات و به گوپال باران دای گرت و له ماوه یه کی زور که ماسیلا و شاری داگرت و ههست و نیستی شاری تیا برد.

مام ئه حمه دهه رواله قه ولی شیخ و مه شایه خه وه ئه ی وت: رۆژی دی: سه رو کا کوئی کوران ئه ونه جوان ئه بی که سه رو پرچی ئافرهت و کیز و له کان له راست ئه وانا هیچ نانویی ئه وه خوئی نیشانه ی ئاخو زه مانه و ئیستا وه دی هاتو وه، که موی سه ری کوران له هی کچان جوانتره و نیزیکه دوباره ئه م شاره توشی توشی بیت، ئه منیش ئایه تی قور ئانم بو ده خوینده وه و ده م وت: نا مام ئه حمه دگیان! ئه و سیلا وه هی قارو قینی خودانه بو وه، به لکو خه لکی شاری، شاره که یان، له ناو خرو و دۆل و ئاودر که دا ساز کرد وه، ئه وه یه هه ر کاتی سیلا وه هه ستی زه ره رو زیان به ناو شارو خه لکی ئه گات، خودارقی له که س نییه و به م جورش نایه وی تو له، له که س بستینی، ئه گه ر خه لکی مه هاباد شاره که یان له روی نه خشه ی عیلمی هه نده سه وه دابنایی و ئاوه ره ویان، له بنه وه بو ساز کردایی هه رگیز سیلا و، وازیانی پی نه ده که یاندن.

ئه وه ئیمه چهن شیعی کو مه ل ناس و مرو ف ناس و جامعیه ناسی مو کریان: مه لا مار فی کو که تان له بابته ئه م سیلا وه وه، پیشکه ش ئه که یان: شیعر بو سیلا و:

هه زار حه یف و هه زار ئه فسوس بو ئه م شاره

ره نگینه که قاییل بو، بیته، مه رکه زی هه رشاو و شازاده

عیمارات و قوسو رو باخ و باخات و گو لستانی

هه زار سویندت ده خواردده تگوت به هه شتی باغی شه دداده

موغازه و قه یسه ری و دوکان و حوجره ی و اموجه له ل بو

وه کو قه سه ری که بو قه یسه ر کرابی سازو ئاماده

له به ر پارچه ی حه ریری زه ردو سو رو ئه تله س وزه ری

به ره نگی سه وزو ئال و که سکه و شین و میشکی ساده

فتووره ی پرفتوری روس و ژاپون و به ریتانی

مه تاعی هیندی و مالی فه ره نگ و چین و کاناده

۲۰۲ - شه پۆل

به يه ك ئەندازه رەنگين و موزەين بو كه پیت وابو
نمونهی ئەسكه لهی بیروت و شام و شاری به غداده
له شه رحی ئیقتدارو سەرۆه تی ئەعیان و توججاری
قه له م هەرچی بنوسی یانه، سفره، یانه، ئاحاده
له گۆشهی په نجهرە ی شیشهی له تیف و قهسری کافوری
نومایشیان دها خانم، وه کو، حوری و په ریزاده
وه کو پارچهی ته لایه سه رتاقه دهم یه کسه ر موره سه ع بو
به له عل و گه وه ره و پیروزه و ئەلماس و بیجاده
به لئای بایبینه وه، سه ر باسی ئەهلی شارو بازاری
چ به قال و چ حه مال، تا به چه رچی و پینه چی زاده
له به رکوفرانی نیعمهت، یاله به رعیشق و موحه بهت بو
له گه ل دنیا، وه کو زاهید له گه ل ته سبیح و سه ججاده
که ئایه ی (ان شکرتم) یان، فه راموش کرد، خودا فه رموی:
جهزای شهرتی (کفرتم) مونته زیرین، ههرله دنیا دا
له هه وری قودره تی (باری) قهریبی نیوسه عات، باری
چ بارانیک، نه بارانی که وامه عهد و موعتاده
خوداوه ندا چتوفانیکه وایی عاتیفه و روحمه
خوداوه ندا چ سیلاویکه ئەم سیلاوه بیاده
له تاریخی هه زارو سیسه دو پانزدهی شه مسیدا
رۆژی جومعه ۱۲ی جیمی ئە وه ل ۹ی موردادا
لَهَا مَوْجٌ يُنَادِي قَائِلًا يَا أَيُّهَا الْغَافِلُ
فَقُومُوا، أَنْظَرُوا، لَا تَجْعَلُوا، لِلهِ أَنْدَادَا
ئه وه ی ده یهاته پیش هه ر، ده ی رفاندو لای ده داو ده ی برد
له هه یوان و جیمادات و نه باتات و ئاده می زاده

له پاش تالانی نیوشاری هوجومی برده بازاری
به زید دی شوغلی میعماری که داوینی به لا دادا
موحیتی داییره و دوکانی بازاری به ئاسانی
به سه تح و سه قف و سه ربانی خولی پیداو قولی بادا
به موددهی چهند، ده قیقیکی، وهردا، ئاوی تی وهردا
هه زار توپ ئه تلّس و زهری هه موی برد، به ئاوادا
له مه سکوکاتی، ئیرانی، له لیره ی سککه عوسمانی
له یه غدان و له مجری و مه حفه زه و سه ندوقی پولادا
له زیرو زیو، نه قدینه، له گه نج و مال زیرینه
ئه وهی له وشاره دا، مابی، فه قهت، ئیسمی مه هاباده
هه موی بردو بناوی کرد، په ریشان و بلاوی کرد
به نیوساعت، چه پاوی کردو روّیی ئه و فرستاده.
چ روژیکه له لایه ک گرمه گرمی هه ورو ناله ی با
له لایه ک شیوه ن و گریان و قور پیوان و فه ریاده
له به ر لاشه ی جه نازه ی ئاده می و ئه قسامی حه یوانات
خه یال ده کرا، که یهومی نه فخی سوره و حه شری ئه جساده
نه من ته نیا په ریشانم هه مو، کهس مات و غه مگینه
ئه وهی مه سرورو دلشاده، فه قهت حه سساد و گه واده
وه کو، فه یئه و غه نیمهت بو مه تاغی مفت و بی قیمهت
ده یان هیئا به بی زه حمهت به بارو کولّو عه رراده
له بوّیه ک توپه چیت بو، خوئی ده خسته چوم و بن گوومی
ئه وهی خه لکی ده یان گوت: ئه هلی زیکرو فیکرو ئه وراده.
به لیشاوی ده یان هیئا، قالی ئاوبرده ی موسلمانان
له لایشی وابو، سه رکرده و ره ئیسی جه یشی زوهاده

۲۰۴ - شه پۆل

به چاوی عه قل و عیبرت گهر، کهسی بیت و ته ماشا کا

ده زانی ده و له تی دنیا وه کو، دنیا هه مو، باده...

خوینده واران به ریز بهم قسانه ی لیره و لهوی ته شی بزاین که، مه به ست له گردو کو کردنه وهی نه ورۆزو کوله چوار شه ممه و (چاک و) هه ته ری و مه ته ری و کۆسه و میر میرین و سیانزه به ده رو ئه م به یت و باوانه، ئه مه یه و ئه توانم بیژم ته نیا بوئه وه به، که، له بیر نه چنه وه، به قسه ی: (لابرویر Labruyre) نوسه ری خوگه ل و مه به ستگه لی کومه لایه تی (۱۶۹۶-۱۶۴۵) که کتیبی سه جایای نوسیوه و له دنیا ناوی داخستوه - کردومه ته سه رمه شق و ئه لیم: (ئه وهی و له خه لکم به ئه مانه ت وهرگر تووه، پیمان ئه ده مه وه) به واتایی تر: که ره سه ی ئه م هونه ره م له کومه ل و گه ل و هوژم وهرگر تووه و هه ر به وانیشی ئه ده مه وه، یانی: ئه م بیره وه ریا نه و ئه م داب و ده ستور و مه به سه باوانه، له ناوگه ل و هوژم دابا و بون و باویشن، منیش ئه وانه م، بوئه وان دو پات کردوئه وه، به تایبه ت ئه و مه به ستانه ی و، هی نیشتمانی و جیژن و بیره وه ری و بیرو باوه رو ئاینین، زۆر تر سرنجم داو و کوم کردونه ته وه و له چاپم داو، تا، تیا، نه چن.

به وه ته ی: ئه ره ستو: که ئه بیژم: من سو قراتم خوش ده وی، به لام حه قیقه تم، له پیش ما موستاما، خوش ده وی، منیش ده بیژم: من کوردستانم خوش ده وی و ئوگری فه ره نگه و زمان و هونه رو باوی کورده واریم خوشم ده وی، بوئی ده سم داوه ته ئه م کاره ۲ تالیکو له ران بتوانن بو به راورد کردن و هه لسه نگاندنی باوی کومه لایه تی: فولکلوری ته تیبقی له م نوسراوا نه ی من که لک وهرگرن و کونج و که لینی تاریکی فه ره نگه و بیژه و میژوی میژینه ی ئه م که له کورده ره سه نه له که وناراوه ده رخری، که له لایه ن دژ و دوژ منانه وه به ئانقه ست په رده ی

په شیان به سه را کیشراوه...

شاهان به مه حوی ئیمه ده بستن گریوگریو

خوشیمه له و شه هاده تی شیخانی نیو به نیو

۱- دیوانی مه لامارف کوکه یی جامعیه ناس و مروف ناس و کومه ل ناس له مه لکه ندی موکریان (شه پۆل).

۲- ئیتر خه لک نه فه رمی: باوه توکه ئه هلی قورئانی و قورئانت ته رجه مه کردوه به کوردی و کتیبی دینی وه ک: دین و ئه دهب له ۲ به رگدا، که نه جینه ی فه ره نگه و زانین له واتای قورئاندا، په ندیا ئه مسالی قورئان. فسیری (فاتحه الکتاب) ته فسیری سوره ی یوسف به کوردی نوسیوه و داناوه، توچت داوه له م کار و ادب و ده ستوره باوه (شه پۆل).

به شی میژیوی

نیزامی کوّمه لایه تی و سیاسی کورده ماده کان:

کورده ماده کان که له هه وه لی قه رنی حه وته می پیش زاینی زنجیره ی خو یان بنیات نا، له سه رزه وینی ئە ژیان که له شیمال (با کور) ه وه، به رۆخانه ی ئە رهس، له رۆژه ه لاته وه به که ویرو له خواره وه (جنوب) و له رۆژ ئاواوه، به کیوه کانی ئاگری - زاگروس - ه وه ئەنوسی. نه ته وه ی ماد له تیره و هۆز گه لی جیا جیا پیک هاتووه.

وه ک: ۱- کارا (KORA) ئەم ناوه به خه لکی ئازادو چه کدار ئەوترا، که وابوو، کاره یزیک ی چه کدار بووه، که گشت ئەفرادی ئازادی سه رزه وینی مادی تیا بووه. ئەمرۆ له زمانی کور دیا به مرۆفی کارزان و شاره زاو ئازاونه به زو به کار ئەبیژن: کارا، کارایه. ۲- کورتش (Kurtash) ناوی هاو به شی کریکاران و کار به ده سانی جوړاو جوړ بووه. کورتش ئە کرایه سی به ش:

ئەلف: پیشه وهران، و غه واره یی (وه ک سومیریان، میسریان، یونانیان و...)

ب - کار به ده ستانی ده م و ده سگای ئابوری، میری و... که حه ق ده سیان نه غد وه رگرتووه.

ج - ئەوانه ی، سه پان و درۆینه وان و جو تیار و وه رزیربون و کاری کشت و کالیان به ر یوه بر دوه و حه ق ده سیشیان له هی ترزۆر تر بووه.

۳- موغان یا مویدان یا مه جوسان، ئەمانه بیجگه له ئەرکی به ر یوه بردنی کار و باری ئاینی خه لکی، خاوه نی ئیمتیا زگه لی سیاسیش بون.

۴- ئەندامانی کوپره ریک خراوه کانی، ماد.

۵- شاره وانان و اتا: ساتراپگه ل که فەر نانه وایانی ئوستانه کانی^۱ سه رزه وینی جوړاو جوړی تابعی حوکومه ت بون.

۱- که به داخه وه بو زار او ه یی ئوستان برا کورده کانی گه رین واژه یی پارێزگه - یان، به کار بر دوه که ته رجه مه ی (محافظ) ی عه ره بیه که چی ئوستان کوردی به یا له ئیو ئاریا نیژاداندا، موشته ره که و به وینه ی هاو به ش به کاردی (شه پۆل).

۲۰۶- شه پۆل

۶- ویسبودان - ئەمانەش سەرۆکی بنەمالە ھۆزە ناو خۆییە کان بون. لەپرویی ئەوبەلگانی و، لەبارە ی حوکومەتی، ماننا یە کانهووە کە لە کۆنترین و گرینگترین حوکومەتە کانی سەرزەوینی ماد لەقەرنی ھەوتەم و ھەشتەمی بەر لەزاینیدا، بەدەسەون، ئەشی تارادە یە ک تاییەتی یە کانی دام و دەسگای حوکومەتی کوردە. مادە کان بزانی و بناسرین. میرە: ماننا یە کان کار و باری ولات و نیشتمانیان بەشیوەی شورا و راویژی پیاومەزان و زانیان و کارا و ردین سپیانی گەل بەرپۆ، بردو.

ھیری دۆت، لە بارە ی دیوک + دیوکس ھەوئین، پاتشای کوردە مادە کانهووە ئەنوسی: دیوک قەلاو کۆشکیکی، واتا: ئیکباتانای، بوخوی سازکردو لەخەلکیشی ویستبو، کە لە دەورو بەری، ئەوقە لایە خانو بەرە، سازکەن و ژیان، بدە نەسەر...

وہ ک ئەزانین موغە کوردە مادیک بەناوی (گۆماتا) کە، بەردیای مەجوسیشیان پی گوتووہ لە چوار دە ی مانگی ویخن (مارس) سالی ۵۲۲ بەر، لەزاینیدانیشتە سەر تەختی پاتشایی و دوا ی بە حوکومەتی ھەخامشیان ھینا. ھیری دۆت، ئەبیژی: گۆماتا، کارگەلیکی زور پرسودو پربایەخی بوخەلکی ولات، جی بەجی کردوہ. تەنانەت کاتی کۆژرا ھەموکەسی لە ئاسیادا خەفەتیان بوئە خواردو. پیان ھەیف بو، بیجگە لە داریوش شا کە بە فیل و لەروی حیلە و حیلاندنی ئەسپەوہ بو بەشا.

۱- ئەئین: لە پیش ھاتنە سەرکاری گۆماتا باری ئیران زورخراب بووہ و خەلک لە کزوکە ساسی و ھەژاریدا بون، زوریش نارازی بون، کە داریوش بە ناوی (بلاو بوئەوہی درو) ئەوبارە بەخرابە ناو ئەبات. گۆماتا، ھەنگاوی باش باش و پرسودی بو باش بونی باری ژیان و ژبیاری چینە زەحمە تکیشە کان و رزگار بونی، ئەوان لە دەس زلم و زور و بیگار و بیکاری، ھەلگر تووہ.

۲- بە تاییەت، گشت میژونوسان، کە یە کیکی لەوانە ھیری دۆتە، ھەمو، یە ک قسەن، لەسەر ئەوہ کە گۆماتا لە ماوہی سی سالاج و پیتاک وشە کەزە کات و سەربازگیری لابردو گەنجینە و مال و دارایی سامان و موخە و مە زرا و جی لەوہر گەوباخ و میگە لە مەر و مالاتی سامانداران و کاهینان و دراو دارە کانی، بە سەررەشایی و ھەژاران دابەش کرد.

۱- کە گۆیا لە نازربایجان لای سەبەلان و سەھەند بوہ ئەوقە لایە.

۳- راپهرینی خه لک و ههستانی (وهیزدانه) دوای کوشتنی گوّماتا و هاتنه سه رکاری داریوش خوئی نیشانهی ئه وه یه که خه لک گوّماتایان زور خوشویستوو.

ته نیا پارسه خاوهن سامانه کان له و نارازی بون ئه بیژن: سه روکی چهوت بنه مالهی تالان بهروناسیاوی ئیرانی که له تیره ی برپه ی پشت وره گزی ماکی چینی حاکم بون و به (کارن، سورن، مهران، سداباد، سیاهبد، ساسان و زیک) ناو داربون به دژی گوّماتا ده سیان کرد به فیل و ته له که، وه لایه ن گران و پیاومه زانی بنه مالهی کورده ماده کانیشیان فریودابو، داریوش به خو یا هه لده لئی و ئه بیژی: کاتی: فهروه رتیشیان گرت، هینایانه لای من، منیش لوت و گوئی و زمانی ئه وم بری و چاویشم له کالان هیناده ری، جاده ستورم دا به زنجیر له ده رباری منابی به ستنه وه و خه لک بانگ که نه ته ماشای. له پاشان فه رمانم دا له ئیکباتانا بیکه ن به سه رنوکی سه رنیزه وه و ئه وانیهی وائه و یان ئه ویست، له ناو قه لای ئیکباتانا گشتم له قه ناره دان. سرنج راکیشه: همه رهزای په هله ویش و ریژی می دژ که لی ئه و پاتشا یا نه و ملهوره زور دارانه، هه ربه و جو ره له گه ل پیاومه زنان و شو ر شگیرانی کوردائه جو لا یه وه، پیشوا قازی محه مه دو سه دری قازی و حه مه حوسین خان و... ئه وانیهی به تاوانی ئه وه ی له سه رمافی خوراوی گه لی به شه رفی کورده که له وراسا بون دواوی مافی ره وایی ئنسا ئی و شه رفی کوردی پان ده کرد، له چوارچرای مه هابادی موکریانا له قه ناره ی دان و شه هیدی کردن، وه له شی شه هیده کانی سوله یمانی موعینی و مه لا ئواره وکاک سمایلی شه ریف زاده ی، شار، به شارو به گوندان بو چا و تر ساندنی گه لی کورد ئه گیرا.

حه مه رهزای په هلو ی ده رکراو، نه ی ئه زانی خودای گه لی کورد ته فرو تونای ئه کات و گه لی ئیران به کورد و پارس و تورک و به لوچ و ئه وانیهی تره وه به تف وله عنه ت و ئه لا هو ئه کبه ر و تن به شه ق له کوردستان و ئیران ده ری ئه که ن و به رد ئه دن به هیلانه ی بو گه نیا.

بنوا ره: ئه گیر نه وه، که مبو جیه کاتی له میسر بو وه، خه ون ئه بینی و ا به رد یا بو وه ته جی نیشینی، ئه ویش به پرکساسپ که یه کیک له ده رباری یان بو وه ئه بیژی: خه ونیکی وام دیوه ئه بی

۱- کتییی ده رسی میژوی ئیران به رله ئیسلام چاپی ۱۳۵۹ هه تاوی و ۱۹۸۰ زایینی و ۲۵۹۲ کوردی رو په ره کانی ۱۱۰ تا ۱۱۶ که له سالی سپه می فی ر کرده کانی پولی ناوه ندی گشتی دا، ئه خویندری.

۲۰۸ - شه پۆل

بروی بهردیای برام له ناو بهری، پرکساییش بهردیا. له ناو به هندی نوسیویانه، که بهردیای له ده ریای ئیری تره داخنکاندوه و هندی کیش لایان وایه: له نه چیرگه دا بهردیای کوشتو وه، نه گیرنه وه: رۆژیک که موبجیه له ناو کۆرپیک له پیاومه زانی پارسائه بی که کرز یوس پاتشای دیل کراوی لیدی و پرکساییش له وی ده بن نه پرسی: من و کورشی باو کمتان پیچونه؟ پارسه کایش: تۆله کورش بهرزتری، چونکا تۆ به سه ره زه وینی فه رمانروای کورش و سه ره زه وی میسو زریوارو ده ریای هم ناوه ناوانه، فه رمانروایی نه که ی و ده ست ته روا - که موبجیه وه ک که مینار گوپی بوئه و قسه شل نه کاو زوری پی خوش نه بی، پاشما وه یه ک رۆژیکیان که موبجیه له پرکساییش نه پرسی نه ری تۆمنت پی چونه؟ نه ویش نه بیژی پیم چونی: گه لی ئیران تویان لایه هوش و که م تاوه زه وه هوش به نیشتمان وزیید داری یه وه نییه. نه ویش توره نه بی و نه لی: «پارسیان رۆژیک واده لین و رۆژی تر و، وازو زین.

خۆت داوه ری پکه، ئیستامن پيشانت نه ده م! بنواره بو کوره که ت ها! ها! له وسه ری نه و راره وه، راره ستاوه، تیریکی بو ده ها و یژم نه گه ر راست له ناو دلّم دا بزانه پارسیان راست نالین، به لام نه گه ر لیم نه داقسه ی نه وان راسته، تیریکی تی هه لکرد و دای له ناوه راستی دلی کوره که، جی به جی که وت و مرد، که موبجیه ده ستوری دا زگیان هه لدری دیتیان واتیره که له ناوه راستی دلی نه و کوره چه قیوه.

نه لین: گو ماتا که به م هه و له ی زانی ناردی پرکساییش بانگ کرده لای خوی وزوری دل خوشی دایه وه، به لینی پاره و پله و پایه ی پیداو داوای یارمه تی لیکرد، نه لین پرکساییش رازی نه بو، خه یانه ت به نه ته وه ی خوی بکات، رۆژیکیان که نه ی و یست قسه بو ئیرانییه کان بکات، نه به سو دی ماده کان به لکو به سو دی هه خامشیان قسه ی کردو له ترس به دیل گرتن له به رزاییه که وه، خوی هه لداشت و ملی شکاو مرد

۱- که چی له نه فسانه کانه خوی نینه وه، رۆژیک ئاستیاگ و هارپاک که له کورده ماده کان بون دمه قالیان لی په یانه بی و ئاستیاگ شا، رق له هارپاک هه لده گری له وه زیری نه خاو به وه ش واز ناهینی و پاشماوه یه ک میوانیه ک سازه کاو میرو مه زانی کورده ماده کان له میوانیه دابه شدار نه بن، ئاستیاگ، به نهینی ده ستور نه دا کوره چکوله که ی هارپاک بد زن و سه ری برون و گوشته که ی بهر ژین، له و چاخه دا و اباو بووه، به رخی سپی و کارژیله ی گوشت ناسکیان سه ره نه بری و تیکه تیکه، نه بان کرد به درودال ولقی دار چالو که وه و نه یاننا، ناو ته نوری گه رمی تازه نان

ئه لئین ئاستییاگ خوي ئاغادی، کورده واری جارانی هه بووه، چلون ئاغاد ییه کان، نه یان ئه هیشت نوکهر و دهر و پی و ونده کانیا بچنه دیوه خان ئه بوله پاشخانه و ده ری راههستن و ته نانهت ئه گه رکاریکیان به وانه هه بوایی هه رایان ده کرد ئا! کی له وی به، کوت و پرپیایک ئه هاته ژوری و له بهر درگا، رهق وه ک داری ویشک راده وهستا، ئاغاش دهستوری پی ئه دا ئابرو چایینه ئابرو، ئه وکاره پکه، ئه ویش ئه ی وت بلی قوربان و وه ده ره ئه کهوت. ئاستییاگیش ههرواله گه ل پارسه کانا جولاهه ته وه، کورش باوه کوله دایکه وه ماد زاده بووه، به لام به مه قه لس و تورپه وه له سهر دلی گران بووه. رۆژیک که لله رهقی ئه کات له ئاستییاگ روش هه لده گه ری و زیز ئه بی و دوا ی پیکه وه نانی هیزیک دهس ئه کابه تالان و برۆ و دزین و کوشتنی مرۆف گه لی ئاستییاگ، کار ئه گاته راده یه کی و ئاستییاگ هه ره وه ک چون هه لکه وت و رودای دنیا همه رهزای په هله وی والی کرد که له سالی ۱۳۵۷ هه تاوی و ۲۵۹۰ کوردیا شاپوری به ختیار بکاته سه روک و ه زیروبی هیئته سه رکار، ئه ویش ناچار ئه بی هارپاک بیئته وه، سه رکار و ده سه لائی زوری بداتی، سه ره نه نجام هارپاک له بنه وه له گه ل کور شانه سازی و خه یا نه ت به ئاستییاگ و بنه ماله ی خویی ئه کات و ده سه لاتی ئیران و کوردستان ئه که وینه دهس کورش، بوایی له کورده واریدا؛ له که و ناراهه، و تو یانه: دار تا هوپه ی له خو ی نه بی نا قه لشی! ئه شی بزاین ئاستییاگ یا ئه زی ده ها ک که به ئان قه ست ناوه که یان گوریوه و کرد و یانه به زوحاک و میژوه که شیان شیواندوه هه ره ئه و ئاستییاگه ماده یه که له (۵۵۰-۹۴۰) به رله زاین ژیاوه و میرو مه زنی کوردستان و ئیران بووه و له گه ل هارپاکانه سازاوه و هارپاک خه یانه تی پی کردوه.

پپوه دراو، به و جوړه پیاوه کانی ئاستییاگ گوشتی کوره گچکه که ی هارپاکیان بر ژاندو له کاتی فراین خواردنا ئه و گوشته یان له پیش ده می داناو ئه ویش که له سه ر سفره بو ده سی کرد بخواردنی له پاش نان خواردن ئاستییاگ روی کرده هارپاک پی وت واوالیکراو ئاوا گوشتی کوری خوتت ده ر خوارده ده م، جا برو هه رخوت قه ف و گف پکه. به ربویه تیگ سه ری کوره که ی به کالی، به سه ژو کاکوله وه، بو ئه ئینه ناو بشقاییکی سه ر نراوه و له به رده می دای ئه نین کاتی هندی له گوشتی کوره که ی ئه خوا، له زاری خوش نایی دهس ئه با سه ری ئه و بشقابه هه لده گری، چاوی به سه رو چاوی کوره که ی ئه که وی کسپه له دلی دی، تف له زاریدا ویشک ئه بی و چاوی به مو له ق ئه ویستی و خانه نشین ئه که وی (شه پول).

۲۱۴ - شه پۆل

سرنج را کیشه له ئەفسانه دا هه یه له و دهمه دا وا (بهختونه سر) جوله که کانی له زیندانی با بول په ستاو تبو، روژیک به ندیه کان به رته دهنه حه وشه، گویا جوله که یه کچی خو و ژوده ننگ خوشی وه ک حه سن زیرک له وی به نده بی، به ندیه کان پی ده لاین: یه ک دو به ندو با و قام و گورانیمان بو بلی ئەویش که ده سی به چلی دار زیتونه وه ئە بی، له وه لاما ئە بیژی، من چون گورانیم بودی که له زید و نیشتمانی با و با پیری خوم ئور شه لیم دورم! دیاره ئەم ههستی نیشتمان و یستییه له که و ناراو له ناو جوله که کانا هه بو وه.

نوخته: له میژودانو سراوه: جوله که کان له و سهرو به نده دا پاره و دراویکی زوړو زه و ندو کیژو له یه کی زوړ جوان و نه خشیلانه شیان به ناوی (ئه ستیر) دا به کورش، جادوای ئە وه کورش بو به زاویان بیان وت پول و چه که مهنی له ئیمه، له توش ئازاد کردنی جوله که کان و ناردنه وه یان بو سه زوینی فه له ستین، ئەویش زوړ که لله شهق بو، هه لی کوتایه سه زیندانی با بول، گشت به ندیه کانی ئازاد کرد. لام وایه: ئەوه که حه مه رهزای په هلهوی له جه ژنی تاجگوزاریدا له سه رقه وری کورش وتی: کورش تو بخه وه ئیمه بیدارین بو ئە وه بو وه که هه ردوکیان پیای جو بون و ئە سپارده که یان یه کی گرتو ئە وه ٢١.

ناوی میرو پاتشایانی ماد:

۱ - دیا کو = *Diakku* □ - دیوکس. دیا کو: یه کهم کورده، مادیک بو وه، که هوژی ماد ئه وی هه لبار دوه و کردویانه ته میرو مه زنی خو یان، دیا کو زوړ شیوانه توانیویه تی گه لی ئازاو قاره مان و نه بهزی ماد، یه ک خاو هاودنگیان بکات و گه لیک پیک بهینی و بو ماوه ی ٥٣ پاتشایی بکات.

۱- ئە بی ئە مه ش بزاین ناوی فه له ستین له روژگاری سه لاهه ددینی ئە یووی *Calahuddin iayubi* قاره مانی مه زنی کورد، که وتو ئە سه ر زار، چونکا ئە وواژه له فه له ئە ستینه وه ها تو وه کورده کان به مه سیحی ده لاین: فه له، له پیشا فه له کان ئە وشو نه یان له عه ره بان ئە ستان بو، له جه نگی خاچ په رسته کانا پیشمه ر که کورده کانی سه لاهه دین، له ساله کانی ٥٨٣ تا ٥٨٨ ی کوچی له فه له کانیان ساند وه و له وده مه وه ئە وشوینه به فه له ستین ناو ئە بری. سه لاهه ددین له ٥٣٢ ی کوچیها تو ئە جهان و له سالی ٥٨٩ ی کوچیها له ته مه نی ٥٧ سالیدا کوچی دواپی کردوه. ٢- هه رچه ند ده لاین ١٥ قه رن به ر له زاین فه له ستین به ده س فیره و نی میسه ره وه بوه (شه پۆل).

گلکوی، فهروه رتیش «باوکی، دیاکو» به پیی قسه‌ی هیری دوت میژو نوی یونانی و هندی میژو نوسانی تر له ناو، غاری = فهقره قا = یان (فههادگای، گوندی، ئیندر قاش ده کیلومتری - باکوری شاری «مه‌هاباد» لای باشوری، زریواری چی چست، «ورمی» یه. له سی فرسه‌ی باکوری غه‌ریی مه‌هاباد کونه شاریک به ناوی (دریاز) هه‌یه‌که: راولینسن Rawlinson و بتلمیوس لایان وایه دارایاس و داراشاو یه و یه کیکه له‌شاره‌ماده‌کان. ئیندر قاش.

۲ - فهروه رتیش = فرائه رتس.

۳ - هووخشه‌ته‌ر = کیا کسار.

۴ - ئیختوویگو = ئاستییاگ = ئەژیده‌هاک.

میژو ده‌نوسی: فهروه رتیش په‌ره‌یی زوری به سه‌رزه وینی فه‌مانره‌وایی خویداوه، هوژی پارسی به‌رده‌س کرده، که له باشوری (جنوب) و باشوری رۆژ ئاوی تیرانابون. ئەلین: فهروه رتیش له‌ساله‌کانی ۶۰۴ به‌رله‌زاین که شالای برده سه‌رخاکی ئاشور، ئیرپخه = که‌رکوک و چهن شارو گوندی تری گرتوه، دواي کورانی فهروه رتیش له شه‌ری ئاشوریا، هووخشه‌ته‌ربووه‌ته‌جیی نیشی باوکی و له‌ساله‌کانی ۵۸۵ تا ۵۹۰ به‌رله‌زاینی له‌که‌ل ئالیاتس میری لودیه بو به‌شه‌ریان و شه‌ره‌شه‌ش سال ده‌خایه‌نی، رۆیکیان رۆژ ده‌گیر ری، خه‌لکه‌که‌ وائه‌زانن به‌هوی ئه‌و جه‌نگه‌وه، خوا رۆژی گرتوه و که‌و تونه‌ته‌به‌رقارو قینی خودا، هه‌مونیکه‌ران ئه‌بن‌تا (بخت‌النصر) پاتشای بابل ناونجیان ئه‌کاو ئاشتی ئه‌که‌ن و ئه‌م ئاشتیبه‌ه: ئاشتی رۆژگیران ناو‌داره. به‌م هو‌یه‌وه‌هه‌ندی خاکی لودیه‌که‌وته‌به‌ر فه‌مانره‌وایی هووخشه‌ته‌ر، به‌م جو‌ره: سه‌رزه‌وی ماد له‌ئاسیای کچکه‌وه‌تازئی و چه‌می قزل ئیرماق (هالیس) په‌ره‌ی ساندوه و پاش چهن جه‌نگ، به‌سه‌ر ئاشور بانی پالیشا زال بووه‌له‌سالی ۶۱۲ به‌رله‌زاین شاری نه‌ی نه‌وا پته‌ختی ئاشوره‌کانشی گرتوه و ئه‌وساله‌بووه‌ته‌سه‌ره‌تای میژوی کورده‌ماده‌کان که‌له‌وکاته‌دائیمپرا توری مه‌زنی خو‌یان دامه‌زراند و ئه‌ونه‌ی تر سه‌رزه‌وینی فه‌مانره‌وایی ماد په‌ره‌ی ساند. کاتی ئیختوویگو = ئاستییاگ دوايي مردنی باوکی هاته‌سه‌ر کار نیشتمانیکی پان و به‌رین و زورو سامانداري بو‌جیما، به‌لام به‌بو‌نه‌ی خه‌یانه‌تی هار پاکی خزمی دوايان برا. شه‌پول *

نه ته وهی کورد :

سترابۆن، هیردۆت و گزنفۆن میژونوسانی یۆنانی زۆرجاران ناوی کوردیان بردوه و به دورو در یۆقسه یان له نه ته وه و گه لی کورد کردوه.

گزنفۆن له ۴۰۱ ی به رله زاین له کتیی خویدا: (گه رانه وهی ده ههزار یۆنانی) له م نه ته وه و گه له ره سه نه ناوی بردوه که چلون گیر و گرفتیان بۆ سپاکه ی ئه و به دیی هیناوه، گزنفۆن ئه لی پکوردیه کان له ناوچیا و چراره ژین و هیچ کاتی نه بونه ته، به رده سی خه شایارشاو ئه رمه نی و ئاشوری و له که تیه کانی پاتشای ئاشوریه کانیشا، به (کردو...) ناوبراون و له کتیی په هله وی: شاره کانی ئیرانیشدا، به کوهیاران، کردو، و اتا: کوردان، ناو براون.

- له ده وره ی ساسانیان کورده کان له زۆربه ی شهرو جهنگه کانا به شدار بون، له کارنامه ی ئه رده شیر ی پا په کانا جهنگی کورده کان له ته ک پاتشا ساسانیه کانا، شی کراوه ته وه، کورده کان دوا ی دوا برانی حوکومه تی ساسانی له راست عه ره به کانا پیاوانه راوه ستاون و دینی پیروزی ئیسلامیشیان به دل و داو وه رگرتوه، نه ک به زۆر، به لām باری خویشیان هه ر پاراستوه و رایان گرتوه.

کورده کان له راست هاشا ولی بی به زه ی یانه ی تور که سه لجوقیه کانا له سه ته ی یازده هه می زاینی و هیرشی مه غول (سه ته ی ۱۳) له راست هاشا ولی ته یموره شه له (سه ته ی پانزه هه م) نه به زانه راوستان و سپا خۆین خۆره که یان شکاندوه.

له سه ته ی ۱۶ ی زاین له دولای کوردستانا، دو حوکومه تی به وزه دامه زرا له ئیران حوکومه تی سه فه وی و له تورکییه ش حوکومه تی ترکی عوسمانلی، ئه م دو حوکومه ته نزیک به (۳۰۰) سال جار و بار پیکه وه ئه یان کرده سیمپ سیمپ و جهنگ.

کورده کان، باوه کوله ره گژیا، له ته ک ئاریا: ئیرانییه کانا هاو خۆین بون، به لām له به ر زلم و بیدادی میرو پاتشا سه فه وی یه کان و هه روا، له به ر ئه وه ی له سه ر چه ی و ریگی سوننی بون جار جار ئه چونه لای عوسمانلییه کان و به دژی سه فه وی یه کان جهنگیان ئه کرد.

له سالی ۱۵۱۴ زاین داله جهنگی چالد راناله با شوری گول ئاوی ورمی دا کورده کان چونه یارمه تی تورکه عوسمانلییه کان و سپای شائیسماعیلی سه فه وی یان تیکشکاند، ترکه

عوسمانلییه کان سپای شائیسماعیلی سه فهوی یان تیکشکاند. ترکه عوسمانلییه کان له به رانبه را به لینی سر به خوئی ناو خوئی: (خودمختاری) یان به کورده کان دابو به لام جهنگی چالدران به زیانی نه ته وه و گه لی کورد ته ووا و بو، چونکاله دواییدا کوردستان له نیوان تورکییه و ئیرانادابه ش بو، سیبه شی که وته به رده سی تورکی عوسمانلی و یه کک به شی دیکه ی کوردستان که وته سه ر ئیران، سولتان سه لیم و شاهه باس له و بابه ته وه په یمان نامه یان له گه ل یه کا به ست و نه و په یمان نامه، له سالی ۱۶۳۹ زایینی به هوئی شاهه باس سه فهوی و مورادی عوسمانلی یه وه مؤر کرا، به لام کورده کان هم سنور به نندی یه یان قه بول نه کردو له هر دو حوکومه ت راسان و توانیان له تورکییه و ئیرانا میرنیشینگه لی کوردی به دی بهینن و تاراده یه کک بگه یینه سه ره به خوئی هه ری می. میرنیشینه کانی موکری و نه رده لان له کوردستانی ئیرانا تا ئاخر و توخری سه ته ی نوزده هم به هوئی میر و مه زنه کورده کان به ریوئه چو، به لام له هه وه لی سه ته ی بیسته ما، حوکومه تی ناو هندی ئیران کارو نیازی به حوکومه تیککی به وزه هه بوتایی وه ی بتوانی گه لاله تالان کارانه که ی خوئی به ری به ریوئه. هه روه ها حوکومه ته کانی کوردی گول ئاوی وان و بادینان و هه کاری و دییار به کریش له تورکییه دابه ده س پاتشا زور و یژه تور که تهره سه کانی عوسمانلی له ناو بران و قریان خسته ناو سه روک و بنو که کورده کان، له سه ته ی نوزده هه ما هه رکاتی کورده کان له و حوکومه تانه راده سان و نه یانه ویست خو یان سه ره خو، پکه ن، کورده خودان زهوی یه، گه وره کانیا ن نه کرده، هوره، بو کورده، دژ، حوکومه ته دژ کورده کان و کوردیان به کورد نه دابه کوشت.

له سه ته ی بیسته میشا ههستان و راپه رینی کورده کان که به شیوه ی نیشتمانی تایبته ده سی پیکراوه و هیما نیش به رده وامه، که وته، بهر، رهوتی کییه رکبی ئیمپریالیزم، له روژ هه لاتی ناو راستاو خو ره ه لاتی زریه ی مهدی ترانه دا، ئیمپریالیزمه کان له م هه ریمانه دا بو په ره پی دان، به وزه و سود و هرگرتنی خو یان له و ده مه وه، له مه سه له ی کورد، به فر و فیل که لک و هره گرن، له مه ولا گه لی کورد، نه شی سیاستی ئیمپریالیزم بناسی و ده سی ره شی ئیمپریالیزم و نوکه ره دروشم داره کان و بی دروشمه کانیا ن جوان بخوینیتته وه و خوئی له داوی نه و خوین مژو گه ل دژمنانه پیاریزی تازو و ئاسان بتوانی به مافی خوراوی خوئی بگات که

۲۱۴ - شه پۆل

ماوه‌ی زیاتر له سه‌ت ساڵه‌وه‌وێ بوو ته‌داو له‌ کاتی را په‌رینی شیخ عوبه‌ یدیلا‌ی شه‌ مزینی یه‌وه که به‌ دژی قاچاره‌ کان ده‌سی پیکردوه‌ گه‌لی کورد، توشی سیاسه‌تی توشی ئیمپریالیزم و نوکه‌ره‌ کانی بووه‌، گه‌لی کورد ته‌شی به‌ کرده‌وه‌، کاری، بکات، که، شوپشه‌ که‌ی سو‌دی گشتی، گشت چینه‌ ره‌نجبه‌ ره‌ کانی کورد داین بکات و ره‌وتیکی وای هه‌بی به‌دژو زیانی ئیمپریالیزم به‌ تایه‌ت ئیمپریالیزم و نوکه‌ره‌ کانی ته‌واویتی.

ته‌ به‌ری ته‌لی: ته‌رده‌ شیژی باهه‌ کان له‌ کوردانی بازرنگی یا به‌رزنجه‌ یه‌، کوردانی بازرنگی یا به‌ زرنگی یا بازرنجان یا بیزنجان تا ماوه‌ یه‌ کی زور دوا‌ی داها‌تنی دینی ئیسلام هه‌ر له‌ فارسا ته‌ژیان. ئیبنی خور دادو ئیسته‌ خریش زور به‌ دورو درژی له‌ گه‌لی کورد قسه‌ یان کردوه‌، (که‌ردو) به‌ فه‌تیه‌ی کاف له‌ ته‌زمانی ئاشوریدا به‌ مانای جه‌نگ ئاوهر و دلیر و نه‌به‌زه‌، له‌ یه‌ کیک له‌ که‌ تیه‌ کانی سه‌رگون پاتشای ئاشورا که‌ به‌ شیوه‌ی میخی نوسراوه‌ (که‌ردو، یا کاردو) هه‌ر به‌ ومانایانه‌، به‌ کار براوه‌، دور نییه‌ (گورد) یش که‌ به‌ مانای دلیر و نه‌به‌زه‌، هه‌ر له‌ وریشه‌، بی^۱.

هۆزی شوانکاره

ناسر ته‌ کمیل هوما‌یون له‌ ژیر سه‌ردی‌ری ناساندن و ته‌حلیلی: «ده‌ فته‌ ری دلگوشا» دا به‌ ناوی ناسیاوی له‌ ته‌ ک شوانکاره‌ کاناله‌ گوواری هونه‌رو مه‌ردوم^۲ - ته‌نوسی: به‌ سه‌ره‌اتی ته‌م هۆزه‌ ته‌بته‌ سییه‌ش:

۱- ده‌وره‌ی یه‌ که‌م ته‌وه‌ یه‌ که‌ هیمان مه‌زنه‌ کانی شوان کاره‌ نه‌چبونه‌ جه‌ غزی رامیاری و میری یه‌وه‌، ته‌و جو‌ره‌ بنه‌ماله‌ مه‌زنانه‌ خو‌یان له‌ بنه‌ مالله‌ی ته‌رده‌ شیژی باهه‌ کان ته‌زانی و باوه‌ریان و ابو که‌ باو با پیرانیان تائه‌ سه‌ه‌بودی فارس رویشتبون و دوا‌ی داگیر کرانی ئیران و کوردستان له‌ لایه‌ن عه‌ره‌ به‌وه‌، خو‌یان له‌ ئیسه‌فه‌ها‌ ناشاردبوه‌ وه‌ (۱) به‌ قسه‌ی ئیبنی به‌لخی: بنه‌ مالله‌ مه‌زنه‌ کانی شوانکاره‌ (له‌ سه‌ره‌تای قه‌رنی شه‌شه‌ می کوچیا به‌ رانه‌ری قه‌رنی

۱- ئیسته‌ خری فه‌سلی فارس، ته‌ به‌ری ج ۲ فه‌سلی ساسانیان میزوی واژه‌ گه‌لی سامی نوسراوی دوکتور ئیسرا‌یل چاپی میسرلا په‌ره‌ی ۴۵ س ۶ - سه‌بک شناسی به‌ هارچایی سیه‌ه‌ م تاران سا‌لی ۱۳۵۰ هه‌ تاوی.
۲- ژماره‌ی ۱۸۸ به‌ فرانباری سا‌لی ۱۳۳۷ چاپی تاران.

۲۱۹- باوی کور دهواری

دوازه هه می زاینی) پینج تیره ی گه ووره بون، ئیسماعیلیان و رامانیان و کرزوبییان و مه سعودیان و شکانیان (۲).

ئیسماعیلیان له هۆزه کانی ترکه ووره ترو گرنگترو ناودار تریبون، خوئیان ئه داپال مه نوچیهر.

رامانیانیش له بابته هه بونی داب و ده ستوری هۆزه واری وجهنگ ئاوهری و نه بهزی یه وه زور ناودار بون. ئه وانی تریش له جیگای خوئیانا خودان سامان و ده سه لات و به وزه بون (۳)

له ئاخرو ئوخری حوکومه تی دیپاله مه وه، هیزو ده سه لاتی شوانکاره یه له بهاری رامیاری و سیاسییه وه، دیاردی ئه کری، دوی چهن شهرو شورپیک له ده وورانی غه زنه وییانا به شیکی زور له وه هۆزه له ده وور و بهری دارا بگردا نیشته جی ئه بن.

به شی دوهم: ده وره یه که، هۆزی شوانکاره له سه ر زه وینیکا، به ناوی خوئیان ناوداری میژوی په یائه که ن و که م که م ئه چنه ناو سیاسه ته وه.

حه مدولا موسسته و فی قه زوینی له سه ته ی هه شته می کوچی (به رانه بری سه ته ی چوارده هه می زاین) سه رزه وینی شوانکاره به نیوان فارس و کرمان و ناوه ندو پیته ختی ئه وان به شاری (ئیک = ئیج) ئه زانی، ئیسته ه بانات، به رک = (به رگ یافرگ) تاروم، خیره، نه یریز، کرم، رونیز، لارودارا بگرد، دینه ئه ژمار (۴)

ئه و سه رزه وینه له هه ری میکی گه رمیانیاه و هه ندی له و جیگایه ئاو و هه واکه ی نه زور گه رم ونه ساردیشه. ئه و سه رزه وینه چونکا، خاوه نی گه نم و په مو و خورما و کشمیش و میوه ی تربو، له بابته ئابوری یه وه گرینکی یه کی تایه تی به سه ر، زه وینی شوانکاره دابو. حقوقی دام و ده سگای ئه وان له ده وره ی سه لجوقیانا زیاتر له ۲۰۰۰/۰۰۰ به دراوی کاتی نوسراوه - حه مدولا موسسته و فی له سالی ۷۴۰ کوچی (به رانه بری ۱۳۴۰ زاین) تا ۱۰۰، ۲۶۶ دیناری نوسیوه (۵) له وه هریمه پرپیت و به ره که ته دا له روزگاری ده سه لاتی سه لجوقیه کان، به سه ر ئیراناو ئه تابه که کان به سه ر فاسا، هۆزی شوانکاره وزه و هیزو ناوونیشا نیکیان په یا کردبو و بنکه و قه لا و جیگه و ریگایه کیان بو خوئیان دابین کردبو.

۲۱۶ - شه پۆل

له سالی ۴۸۸ کۆچی (به رانبه ری ۱۰۵۵/۵۶ زاین) فَضْلَوَيْه حَسَنَوِيه (کۆری فەزل، کۆری عەلی، کۆری، حەسەن، کۆری ئە یوب که یه کیچک له ئە میرانی ئیگک و له هۆزی رامانیان بووه، له مهلیک مەنسور، کۆری عَزَّالْمَلُوكْ ئە بو کالیجا رئاخرین پاشای ئال بویه، راساو به دیل گرتی و به ندی کردو هه ریمی فارسی هیناژیر رکئی خوی (۶).

فضلویه: له باری رامیاری یه وه، وای به باش زانیوه که له ته ک سه لجوقیه کانابه تایهت (له گه ل قاورد، کۆری، جه فری بیگ، برای ئە لب ئە رسه لان) خوی ریچک خات، هه ره به ره وه سالانه به (۲۷/۰۰۰/۰۰۰) دره م هه ریمی فارس له دیوانی سه لجوقی ئیجاره ئە کات. جاله سایه ی دۆستی له گه ل ئە لب ئە رسه لانا، شاری گشناوا یا جشناوا، ئە کاته پینه ختی خوی (۷) و که م که م له سه لجوقیان دور ئە که ویته، تا به ئیشاره ی خواجه نيزامولمولک هه ل ئە کویته سه ره لب ئە رسه لان و ئە ی کوژی و پیسته که ی کای تی ئە خنی، ئە تا به کانی دوایی ئە وه ک: خمار تگین و جه لاله دین چاولی، له ته ک بنه ماله ی سیاسی شوانکاره کانا، گیره و کیشه یان (۸) هه بو... ئە مه له سه را نسهری چاخی حوکومه تی ئە تا به کانی فارسا ده وامی هه بووه. جار جار ئە وان و جار جاریش شوانکاره کان پیرو زو سه رکه و توبون (۹). قوتبه ددین موباریز کۆری، نظام الدین یه حیا، جی نیشی فضلویه) میره کوردی بو که به داد گه ری ولاتی ئاوه دان کرده وه و زۆری له ولاتی تری خسته، سه رمیری شوانکاره (۱۰) و به ئیلتیماسی کرمانیان یارمه تی دان (۱۱) - وه ئە وه ره یمی له چنگ غه زان ده رهینا، به لام زۆری نه خایه ن که (نظام الدین مه حمودو سه یفه دین محمه د) ی - برای وایان زۆر بوخه لک هینا، کرمانیان و غه زان بو و خاندنی دام و ده سگای شوانکاره کان یه کیان گرت و عه جه مشای کۆری مه لیک دیناریان هینا یه سه رکار (۱۲) له سالی ۵۹۹ کۆچی (به رانبه ری ۱۲۰۲/۰۳ زاین) ئە تا به ک سه عد، کۆری زه نگی بو ئیک خسته وه ی هیرو وزه ی شوانکاره کان له گه ل (نظام الدین) مه حمود - برای یه ک که وت و ئە مه بو سه رکه وت.

له سالی ۶۲۴ کۆچی (= ۱۲۲۶/۲۷ زاین) قوتبه دین موباریزی شوانکاره کۆچی دوای کردو میراتی پاتشای به (مه لیک موزه فه ره دین مه حمه د) ی کۆری برا. ئە لین ئە مه مرو ئیکی زانست پهروه رو زانا و شاعر دۆستو شاعیر و قسه زان و کارزان و کارکوشته و زۆر شیای

۲۱۷- باوی کور دهواری

سه رو کایه تی بووه، کاتی له ته ک زانایانا دانه نیشته. مرؤف ههزی ته کرد بنوار پته خو و ئا کار و گفت و لفت و قسه زانی و ههستان و دانیشتنی ته و پیاوه مهزن و مه ندو ماقوله (۱۳) سنوری سه رزه وینی شوانکاره له کاتی مه لیک موزه فه ره دین له لای باشوره (جنوب) وه تا هه ریمی هور موزه [خلیج فارس] په ری ساندبو. له و کاته دا، ته تابه کی به دهس ته بو به کر، سه عد، کورپی، زهنگی بو، که (شیخ مصلح الدین) سه عدی (لری) دیباچه ی گولستانی به ناوی ته و داناو (۱۴) ولهم شیعره شدا کار و کرده وی ته و به سود تر له هی ته سکه ندهر ته زانی و ته پیژئی:

(ترا سد یا حوج کفر از زراست نه روئین چو دیوار اسکندر راست)

ته و دو میره هونه ر دوستانه، و اتا: مه لیک موزه فه ره دین محه مه د - ی شوانکاره و ته بو، به کر، سه عد، کورپی زهنگی، هه ردوکیان له سالی ۶۵۸ کوچی (۱۲۵۹/۶۰ زاین) کوچی دواییان کرده.

دوباره ئاژاوه و نا ئارامی گه رایه وه ناو خاکی فارس و کرمان، مه غوله کان له مه که لکی زوربان وه رگرت. هه لا کو خان قه لای (ئیک) ی گرت (۱۵) و دوای خراب کردنی ته و قه لایه و قه لاکانی تری شوانکاره کان، قوتبه ددین موباریز (= دوه م) کورپی موزه فه ره دینی، کرده میری ته و ناوه و خو ی گه رایه وه.

به شی سیه م: ده وره یه که، مه غوله کان خو یان به سه ر هه مو، مه لیه نده کانی ئیرانا، داسه پانبو، هه ریمی شوانکاره ش وه ک شوینه کانی تری ئیران، زیانی زوری لیکه وتبو و میره کانی شوانکاره ش، ببونه دهس نیشانی مه غوله کان.

قوتبه ددین موباریز دوه م، هه روه ک فه زله ویه (سه ر بنه ماله ی شو انکاره) دوای ته وه ی هه رساله ولاتی به شه ش هه زار دینار زیر له مه غوله کان به ئیجازه گرت، خو ی قه ف کردو وه لامی ته وانی نه دایه وه، به قسه ی: (نه ته نزی کاتی وه رزی میری کرد. گفی کردو سه ری له ژیر باری هه لا کو هیناده ری) ته م جار ه، به را وه ژوی زه مانی - فه زله ویه (گه لی شوانکاره، لیبی راسان و له ته ک مناله کانی برا که یا، ته ویان دهس به سه ر نارده، مه ته ریزو ئوردو تا گه بیشته یا ساق (۱۷) و مه لیک نیزامه ددین، حه سه ن - ی - برا که یان کرده میرو جی نیشینی.

۲۱۸ - شه پۆل

مه‌لیک نیزامه ددین حه سه نیش. له شه‌ری سه لجوق شای فارس له کازرونا، کوژ راو نوسره ته ددین - ی - برای بووه جی نیشی، وه ئه‌ویش به شهر به تی ژار له ناوچو (۱۸) جه لاله ددین ته‌یب شا، له سیانزه سالانه دا له لایهن شوانکاره کانه وه‌بو به‌شا و سیانزه سالیس پاشایی کردو له کاتی ئه‌وا شوانکاره‌ی میسریشی جه مه وه کردو مولک و حوکومه‌تی، ته واوی گیر هیئا (۱۹) کورپکی هه‌بو، به ناوی موزه فهره‌دین محه مه دکه به زور و کارایی زال بو و ده‌سی کرد به گوشت و گوشتاری میرو مه زنانی سه‌ر بزوی و دزیوی ئه وناوه ناوه (۲۰) به لام ئه‌م گوشت و برینه بووه هوئی ئه‌وه خه‌لکی، لی دور که ویته وه له ناو خویانابه تایبته له ته ک مامی دا. به هائه ددین ئیسماعیل بیته جه‌نگیان و هه‌ردوکیان به ک له دوی به ک بکه و نه دوای مه غوله کان و له ناوچون.

شازاده کانی تریش، وه ک ناسره ددین مه حمودو براکانی سه‌یفه ددین هه‌زار سه‌یف و غیبا سه ددین محه‌مه‌د (کورپی جه لاله ددین ته‌یب شا) و نیزامه ددین حه سه ن - ی برایسی = (هاوبه شی مولکی براکه‌ی بو) هه رکام ماوه‌یه ک میرییان کرد، به لام نه‌یان، توانیوه وزه‌ی جارانی شوانکاره راگرن.

به نی فه‌زله وه‌یه

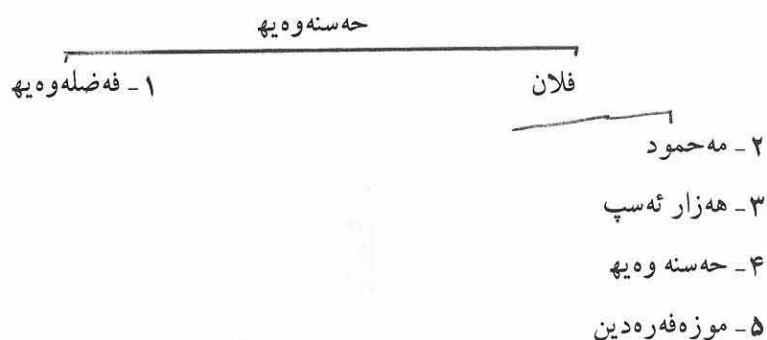
به‌نی فه‌ضلوه‌یهی ئه‌تابه کانی شوانکاره: حه‌مدولای موسته‌فی^۱ ئه‌وانه‌ی به‌ئه‌تا به کانی شوانکاره ناو بردوه.

- ۱- فه‌ضلوه‌یه‌کوری حه‌سنه وه‌یه سالی ۴۴۸ کوچی مانگی
- ۲- نیزا مه‌دین مه‌حمود کوری فلان کوری حه‌سنه وه‌یه
- ۳- هه‌زار ئه‌سپ (موباره‌زه‌وین) کوری مه‌حمود...
- ۴- حه‌سنه وه‌یه سالی ۵۰۵ - ئه‌گونجی که مه‌به‌ست حه‌سه‌ن کوری موباره‌ریز سه‌روکی شوانکاره بی که کوری ئه‌سیر ناوی بردوه.

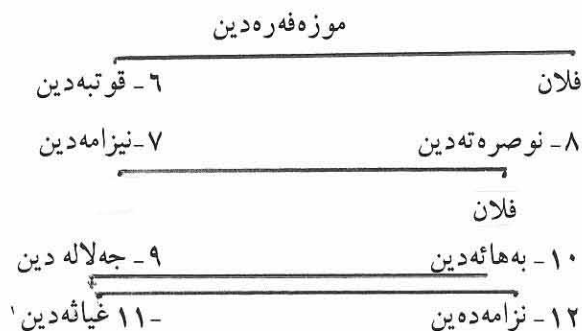
۱- تاریخی گوزیده ج ۱ پهره‌ی ۴۴۳ و خه‌لیل ئه‌ده‌مه م پهره‌ی ۲۶۴.

۲۱۹- باوی کور دهواری

- ۵- موزه فەر ه دین کورپ حه سنه وه یه
- ۶- قوتبه دین کورپ موزه فەر ه دین. سالی ۶۵۸. بار تولید به (قوتبه دین کورپ موباره زه دین) ناوی بردوه.
- ۷- نیزامه دین فه ضله وه یه کورپ فلان کورپ موزه فەر ه دین سالی ۶۵۹ - بار تولید به (نیزامه دین فه ضله وه یه کورپ موزه فەر ه دین کورپ موباره زه دین) ناوی بردوه. دیاره کورائیکی هه بوه ناویان دیار نییه
- ۸- نوصره ته دین ئیبراهیم کورپ فلان کورپ موزه فەر ه دین سالی ۶۶۲.
- ۹- جه لاله دین ته ییب شا کورپ فلان کورپ فلان کورپ موزه فەر ه دین... سالی ۶۶۴ کوچی مانگی.
- ۱۰- به هائه دین کورپ فلان کورپ فلان کورپ موزه فەر ه دین سالی ۶۸۱.
- ۱۱- غیاسه دین کورپ ته ییب شاو برا که ی نیزامه دین به ناو حوکومه تیکی له سالی ۶۸۸ هه بوه - بار تولید (نیزامه دین) ی به کورپ به هائه دین داناوه.
- ۱۲- مه لیک ئه رده شیر (بی ناو نیشان) ماوه ی حوکومه تی که م بوه، سالی ۷۱۳. که به ده سی موباره زه دین محه مه د موزه فەر له سهر کار لاچوه. قسه ی بار تولید (۱۰۳) و مونه جیم باشی جیایی زوره.

۲۲۴ - شه پۆل

- سرچاوه

۱ - عه باس ئیقبال ئاشتیانی - تاریخ مه غول چاپی دوهم لاپه ره ی ۳۸۰ تاران ۱۳۴۱

هه تاوی.

۲ - عه باس ئیقبال فارسنامه لاپه ره ی ۱۳۶ - ۱۳۳ تاران ۱۳۱۳.

۳ - دکتورزه بیحو لاسه فا - میژوی ئه دبیات له ئیرانا بهرگی یه ک لاپه ره ی ۴۰ تاران

۱۳۳۹.

۴ - سیاقی، تاران ۱۳۳۶.

۵ - بهم سه سر چاوانه ی خواره وه بنواره:

- ئینی ئه سیر - ئه لکامیل بهرگی ۱۰ لاپه ره ی ۳۶۲ - شوانکاره.

- لسترنج - جوغرافیای میژوی سه زه وینی خیلافه تی شهرقی، ته رجهمه ی مه حمود

عیرفان- تاران ۱۹۵۹. *Yule (H) - The Book of ser Marco Polo, 2 ed - London 1874.*

۱- سهرچاوه: کوری ئه سیر: ئه لکامیل له میژودا.

میژوی گوزیده. دائرة المعارف الاسلامیه - چاپی فرانسه، ماده ی: (شوانکاره).

ئه سه بنا مه ی خوله فا و شه هر یاران و سهیری میژوی روداوه کانی ئیسلامی نوسرا وی زامباو یرو، ته رجهمه ی

دوکتور جه واد مه شکور. په ره ی ۳۵۱ و ۳۵۲ چاپی ۱۳۵۶ هه تاوی.

له ئاخیریدا زیدونیشتمانی شوانکاره که وته دهس روکنه ددین جه سه ن کوری هه زار ئه سه ب و تا جه ددین

جه مشید کوری ئیسماعیل، به قسه ی نه ته نزی: (هه رجاره حوکومهت ئه که وته دهس یه گیک له و دوانه تا سالی (۷۴۲

کوچی، به رانه ری ۱۳۴۱/۴۲ - زاین) که پیر حسین نویان له شیرازابو، حاجی لون، له هیندوستانه وه له ریگای

سیرجانه وه که رایه وه ئه و دو پاتشامه زنه، که له بنه ماله و پاتشایانی ساسانی بون، کوشتنی و دوکه لی، له کلی ئه و بنه ماله

هه ستان (۲۲) ۲۲ - نه ته نزی لاپه ره ی ۹ و ۱۰.

۲۲۱ - باوی کور دهواری

شوانکارا Soncara SHABAUKARA مه قاله ی به که لکی چاپ کراوله دا بیرة المعارف اسلام. و نسخه خه تی مه جمهع الانساب (به قه له می محه مه د، کوری عه لی شوانکاره یی) - له نه نیستیتوی خاوه ر ناسی فهره ننگستان و عولومی شوره وی (لینینگراد) ژماره ی ۳۷۲).

۶ - ئیقبال ئاشتیانی لاپه ره ی ۳۸۱.

۷ - هم شماره که له نیوان داراب و فه ساو نه یریزا بو، له مونته خه ب التواریخ موعینی، نوسراوی موعینه ددین نه ته نزی، به ته سحیح ژان اوین تاران ۱۳۳۶ خوشناوا هاتووه.

۸ - عباس ئیقبال لاپه ره ی ۳۸۱.

۱۰-۱۱-۱۳ - نه ته نرمی (موعینه ددین لاپه ره ی ۳ و ۴).

۱۴ - بوئا گاداری له باری ئه ده بی و هونه ری له و هه ریمه داله روژگاری شوانکاره کانا، که ته نانه ت له ناو پیاومه زنان و میرمیران و گورزوه شینا نیشا شوینی هه بووه، بنواره سه فا

۴۱ - ۱

ئه مه ش چوارینه یه ک که قوتبه ددین موباریز له شینی غیباسه ددین - ی کوریدا و تویه تی:

(ای جان پدر که آن جهانت خوش باد
رفتی زبرم که جاودانت خوش باد
مسلك بقا را بفنا، بگزیدی
سوری سره کردی که راوانت خوش باد)

بوئواندنی فه زیله تی که ماله ددین ئیسماعیل (کوژ راو له سالی ۶۳۵ و شه وقی دیتنی وی ئه بیژی:

چون نیست مرا بخدمتت روی وصال
سر بر خط دیوان تو دادم مه وصال
گویم فلکا در تو نقصان آید
گر زآنکه رسانیم زمانی بوصول

۲۲۲ - شه پۆل

که ماله ددین له وه لاماده بیژی:

(آنی تو که خورشید سرافکنده تست
هر کوست خداوند هنرینده تست

جویای کمالند بجان خلق جهان

و آنگاه بجان کمال جوینده تست) ♣

سنگ نگاره شکار گرازان در تاق بزرگ

۱- ۱۵- ۱۶- ۱۷- ۱۸- ۱۹- ۲۰- نه ته نزی لاپه ره ی ۵ و ۶ مه لیک موزه فره دین له ته مه نی نه ود ساکی دا له
سالی ۶۵۸ له جه نگی مه غولانا شه هیدکرا.

- بوئا گاداری. زیاتر بنواره تاریخ مه غول ئیقبال و مونتته خه ب التواریخ موعینی.

۲۲- نه ته نزی لاپه ره ی ۹ و ۱۰. شه پۆل ♣

کوردی شوانکاره

شوانکاره، هۆریکی کوردی زۆر ئازا و نه به زه و له پینج تیره و هۆز، پیکهاتوو. روژ گاریک له نیو جهرگه ی فارسدا حوکومه تی سه ره بوو و نه بووه و نزیکه ی سه دو په نجاسال ئه و حوکومه ته، هه رماوه.

دامه زینه ری حوکومه تی شوانکاره، ئه میر فه ضله وه ی یه، که کوری عه لی کوری حه سه نی ئه ییوبی بووه، کۆبه ی ماموستا جه میل روژ به یانی - حوکومه تی سوانکاره سالی [۴۲۱ ی مانگی و ریکه وتی ۱۰۳۵ ی زاینی] دامه زراوه و تا سالی [۷۵۶ ی مانگی و ۱۳۵۵ ی زاینی] هه ر به رده وام بووه، کورد و کوردستانی ئه مین زه کی ته رجه مه ی محمه د عه لی عه ونی، چاپی به غا، په ره ی ۱۳۷ نه قل له کۆبه ی شه ره فنا مه به کوردی په ره ی ۶۴ چاپی دوهم سالی ۱۹۸۱ ی زاینی تاران چاپخانه ی جه واهیری.

محەمەد کورپی شوانکاره

۶۹۷ کۆچی -

محەمەد کورپی عەلی کورپی محەمەد لە ھۆزی کوردانی شوانکارە ی فارسە و یە کیکە لە نوسەرانی فەصیحی سەتە ی ھەشتەم کە لە فەننی شیعرو شاعریدا خو: دان ھیزو بیری وردو ناسک و جوان بوە و بە خاجە (غیاث الدین) کورپی رەشیدە دین (فەضل اللہ) داھەلی و توەولە ماوە ی سالی ۶۹۷ کۆچی مانگی لە یە کیکە لە ناوچە کانی شوانکارە لە دایک بوە و ژبانی خو ی بە نوسین و شیعرو تن را بوردووە لە سالی ۷۳۳ کۆچی دەسی کردووە بە دانانی میژوی گشتی و لە سالی ۷۳۶ کۆچی تەواوی کردووە و دوا ی تەواو کردنی، ئەو کتیبە ی پیشکەش بە خاجە (غیاث الدین) کردووە کە نیشانی ئەبوسە عید ئاخیرین پاتشای مەغولی بەدا، بلا م بەر لەو ئەبوسە عید بی بینی ئەبوسە عیدی مەغول ئەمری و لە ھەمان دەم و کات دالە زیمنی تالان کردنی گەرە کی (ربع رشیدی تەوزیر) نوسە ی ئەسلی ئەو کتیبە لە نیو دەچی و نوسەر بو جاری دوەم لە سالی ۷۴۳ ی مانگی کتیبە کە ی خو ی لە نوکەووە دائە نیتە ھەو بە (مجمع الانساب) ناوی ئەنی ئەمە ھەر ئەو کتیبە یە کە لەو پەری ریک و پیک و رەوانی و گونجاوی و خونجاوی دانراوە و میژوی جھانی لە سەرە تاوە تا پادشایی ئەبو سعیدی مەغولی تیدا نوسراوە

۱- سەرچاوە: میژو لکە ی و یژاوەری پیران سە عید نە فیس ی لە سال نامە ی پارس سالی ۱۳۱۷ کۆچی ھەتاوی. تاریخی سلیمانی ۲۱۹-۲۲۴ و مشاہیرالکرد ۲۰۱:۲ و 961 princeton و ایضاح المکنون ۳۷:۱ و ۶۶ و المستدرک علی الکشاف ۳۷۶ و شیخ معروف نو دبی بەر زنجی چاپی بەغد انوسراوی مەولانا شیخ محەمەد خال خوا بی پاریزی شیخ محەمەد خال لە ۱۹۰۴ زاین لە دایک بوە و تائیسنادە دەوا نزە کتیبی بە کوردی و عەرەبی نوسیووە و لە چاپیش دراون. نەقل لە ئەعلامی خەیرە دین زرە کلی چاپی ۶ ج ۷ پەرە ی ۱۰۵ و زەیلی کشف الطنون ج ۱ پەرە ی ۳۷ و بەر کۆلی پینجیە ی قە صدە ی بوردی بە شیخ مارف نو دبی...و پەرە ی ۵ مجمع الانساب چاپی ۱۳۶۳ چاپی ئەمیر کەبیر- تاران.

۲۲۸ - شه پۆل

به هاشه نگاری

۵۳۳-۶۲۲ کوچی و ۱۱۳۹-۱۲۲۳ زاینی

ئه سه د کورپی یه حیا سنجاری (شه نگاری) ئه بو به ره کات کوری موسا کوری مه نصور
کوری ئه وڵ عه زیز کوری وه هه ب کوری هبان کوری سوار کورپی ئه و لا کوری ره فیع کوری
ره بیعه کوری هبان ی سه لمی سنجاری فه قیهی شافعی شاعیر، بانگ کراو به (به ها).
ئه مزانا کورده زانا به زانستی فه قه بوه و له زانستی خیلا فیشدا ده سی بالای هه بوه و یه کیک له زانا
ناوداره کان بوه و زور ئازا و به جه رگ و زیره ک و نوکته زان بوه و شیعری جوانیشی زوره.
به شیعروتن ناوی داخستوه به پاتشایانی دا هه ل و توه و جایزه ی لی وه رگرتون و زور
ولآتان گه راوه و له ستایشی گه و ره پیاوان دا شیعری زوره و دیوانی شیعری هه یه، یه ک له و
قه سیدانه ی و له ستایشی قازی که ماله دین کورپی شاره زوری دا و تویه تی:

وَهَوَاكُ مَا خَطَرَ السُّلُوبِيَالِه	وَلَأَنْتَ أَعْلَمُ فِي الْغَرَامِ بِحَالِه
وَسْتِي وَشِي وَاشِ الْيَكِ بِأَنَّهُ	سَالِ هَوَاكُ فِدَاكُ مِنْ عُدَالِه
رِيَانِ مِنْ مَاءِ الشَّبِيَةِ وَالصَّبَا	شَرِقتُ مِعَاظُهُ بِطَيْبِ زَلَالِه
تَسْرِي النَّوَظِرُ فِي مَرَاكِبِ حَسَنِه	فَتَكَادُ تَغْرُقُ فِي بَحَارِ جَمَالِه
فَكَفَّاعِيْنَ كَمَالِه فِي نَفْسِيِه	وَكْفِي كَمَالِ الدِّيْنِ عِيْنَ كَمَالِه

ئه م زانا گه و ره له هه و لیر له ۵۳۳ مانگی و ۱۱۳۹ زاینی له دایک بوه و له ۶۲۲ مانگی و
۱۲۲۹ زاینی له سنجار که سی روژه ری له موسل دوره بارگه ی به ره ولای خواتیکناوه^۱.

۱ - سه رچاره: (خ) کتیبیک له ته راجم دا ۳۵ سالی ۷۰۴۳ (چاپی) کوری خه له کان له وه فیات الاعیان فی انباء انباء
الزمان ج ۱ په ره ی ۱۹۳ و ۱۹۴ و ۱۹۵ چاپی قاهره، کورپی عیماد: شذرات الذهب ۵: ۱۰۴ ۱۰۴، کورپی که سیر. بیدایه
۱۳: ۱۱۰، یاقوت: معجم البلدان ۳: ۱۵۹ و ۱۶۰، وه ماده ی سنجارو ته علامی زهرکلی به رگی ۱ چاپی ۶ په ره ی ۳۰۲.

حسین کامکار:

هونەر وری ناودار: خوالیخوشبو چه سه ن - ی کامکار:

۱۳۰۲ - ۱۳۷۱/۲/۲۴ ی هه تاوی

حسه ن کامکار، هونەر مهندی بلیمهت، ئاههنگ ساز و موسیقیدانی به ناو بانگی کورد. له ته مهنی ۶۹ سالییدا باروبنه ی ژیا نی پیچاوه و دلّه گه وره که ی له لیدان کهوت. کامکار له (نۆسان): خا که لیوه ی سالی ۱۳۰۲ هه تاوی له شاری سنه چاوی به روی ژیندا هه لیئا ته مهنی ۱۲ سال بو له مه دره سه ی موسیقی نیزام دامه زرا و ئه مریکه وته بو به هو ی ئاشنایی له گه لّ سازه جوړ به جوړه کاندا و وای لیها ت به ئاسانی هه مو سازی کی لیده دا. به لام سازی تایبه تی ویولون بو.

کامکار، بو زۆر به ی گوړانی بیژه گه وره کانی کورد ئاههنگی دروست کردوه، یان له گه لیاندا سازی لیداوه و له په روه رده کردنیاندا، هه ولّ داوه. گوړانی بیژانی وه ک، حسه ن زیره ک، نهوبه ری، وه له جه وانه کاندا حوسین شه ریفی، عه بیاس که مهندی، هوشه نک شگرف و... هیندی ئاههنگی به نرخ ی بو هونەر مهنانی فارس لیداوه و فی ری کردون.

کامکار، زیاتر له نیو قه رن له پی ناوی موسیقی دا چالاکی به نرخ ی نو اند وه و توانی هونەر مهنان و گوړانی بیژانی گه وره په روه رده بکا. هه روه ها موسیقی کوردی به ره و بواری زانستی و عیلمی پال پیوه نا، وه کردی به موسیقی به کی عیلمی و منداله کانی هه مو له ژیر چاوه

۲۷۱ - باوی کورده واری

دیری باوکی دلسوزیان دا، هه ریه که بون به هونه رمه ندیکی ناوه به ده روه و هه ر ئیستا له ئیراندا
بنه ماله ی کامکاره کان به گه وره ترین موسقیدان ده ژمیردرین-ئهن دامه هونه رمه نده کانی ئه و
بنه ماله، بریتین له بیژن، هوشه ننگ، په شه ننگ، ئه رژه ننگ، ئه رددوان، ئه رسه لان، قه شه ننگ و
ئه رده شیر.

خوایخوشبو: حه سه ن کامکار له ساله کانی دوایی عومریدا. له شاری سنه بنه که ن بو و به
ماله وه هاتو ته تاران.

له کاره بنه په تی و به نرخه کانی کامکار و کورپه کانی زیاد کردنی ده ف به موسیقی ئیرانی
بو.

دله گه وره که ی حه سه ن کامکار له روژی ۱۳۷۱/۲/۲۴ له لیدان کهوت و دنیای بی
به قای به ره و باره گای ره حمهت و به زه یی به زدان به جی هیشته.^۱

گۆرانی کوردی

گۆرانی فولکلوری کوردی که تیشکی خستو ته سه ر هیندی لایه نی ئه و به شه نامویه له
فه ره هنگی گه له که ماندا، به شیوه یه کی ریکو پیک کومه لی لایه ن و لقو پوی گۆرانی کوردی
ده ست نیشان و ساخ کردو ته وه، هه رچه ند که م و کورپه که ی زیاتر له وه دایه که له شی کردنه وه و
ناساندنی هوره، قه تار، ئه لاوه یسی، سیاچه مانه، لاوک و حه یران بابه ته که ده له نگی و ته نانته
نوسه ره که ی نامویه و بو ئیمه نه ناسراوه، به لام ده گونجی بلین: که بو ناساندنی پتری ئه م به شه
پویسته پسپور و کارزانی کورد بازوومه چه کی لی هه لکه ن و ئه زمون و زانیاری خو یان بو
ده وله مند کردنی ئه ده ب و هونه ری کوردی تو مار بکه ن، ئه م بابه ته به هه ندی ده ستکاری به وه
پیشکەش به خوینه ران ده کری.

گۆرانی فولکلوری، که ره سه ته یه کی هه ره بنه په تی موسیقایی فولکلوری به که بریتی به له:
ئاواز و گۆرانی، ئاوازی ئامرازه کان، ئامرازه موسیقاییه کان، له گه ل جو رو رو خسار و ئا کار و

۱ - ئاوازی کوردستان ژوماره ی ۱۷۷ پینچشه مه ۲۵ ی خه رمانانی ۱۳۷۲ ی هه تاوی و ۲۸ ربیع الاول ۱۴۱۴ ی
مانگی و ۱۶ سپتامبر - ۱۹۹۳ ی زاینی (شه پول).

خاسیه ته کانی، هەر بویه شه فولکلوریست و زانا و پسروره کان چ له پوی کو کردنه وه و لیکولینه وه، چ له پوی به را ورد کردن و چه سپاندن، چ مه به ستگه لی به نرخ ده خولقینن، باشیش ته زانین به ردی بناغهی چ ژیان و شارستانی تیکی ره سن و قایم دائه ریژن و بنیاد نه نین. په ندیکی روسی هه یه که ده لی: گورانی، قوولی بیروئه ندیشه و راستی یه، له کانی دلّه وه هه لقلولانه، هه ست جولانه، ساکاری وشت ده رخسته، هه مو نه ته وه یه کیش گورانی تایه تی خوی هه یه. گورانی ئاوینه ی گیانی گهل و نه ته وه و خه زینه و گهنج و بیرو ئامانجی یه تی. خاسیه تی گورانی ناو گهل، له روی باسه وه، نه وه یه که له شتی جیا جیا ده دوی و پره له هه ست و خواستی قوول و ده وله مهنده، له گورانی دا هه لچونی ئازایانه و سوژی دل ده بیستری، له لای هه ندی له رونا کبیران چوار چیوه یه ک بو گورانی کوردی دانراوه، به پیی رای بیره وه ران و پسروران، گورانی کوردی نه کری، به چهنده به شیک: گورانی - به یت - لاوک - دیلوک - لاوژه - باریتی - حه یران - قه تار.

هه روه ها به پیی باری گوتن و له بهر رو شنایی مه رجه کانی کو مه لایه تیش به م جو ره دا به شی ده که ن:

- ۱- گورانی کار: که بریتی یه له گورانی: (دروینه - بیرانی - داره وانی - کاروان - شوانی - کاسبکاری).
- ۲- گورانی بو نه کان (موناسبات): ئەلف - گورانی بوک گواسته وه (سه ماو چو پی - شه واره گرتن).

ب - گورانی پرسه و نازیه تباری

ج - گورانی ئایینی.

۳- گورانی روژانه: که بریتی یه له ئەلف - گورانی مندالان.

ب - گورانی لایلا یه.

ج - گورانی دل داری که (لاوک - حه یران - گورانی - به سته) ده گریته وه.

۴- گورانی رامیاری

۵- گورانی نه نازاده کان.

۲۷۳ - شه پۆل

(موسیقای شاری و نیشتمانی، گۆرانی تازه) «تومابوای» کورد ناسیش له و باوه‌ره وه‌یه که گۆرانی کوردی زۆر به ئاهه‌نگ و بانگه و گه‌لی چه‌شنی هه‌یه. گۆرانی وا هه‌یه، هینی شه‌وه و به رۆژ ناگوتری. ئه‌وه‌ی منال ئه‌یلی، له‌وه‌ی گه‌وره و ئافره‌ت جیا‌یه. ئه‌وه‌ی پیریک ئه‌یلی له‌وه‌ی گه‌نجیک ناچی. گۆرانی ناو چیاکان غه‌یری گۆرانی پیده‌شت یا جه‌نگه‌ل و پۆخی روبراره‌ کانه. گۆرانی به‌یانی و نیوه‌پۆ و پاش نیوه‌پۆ و ئیواره، هه‌مان گۆرانی نین و ئه‌گۆرین. «سه‌یدا حاجی جندی پسیوری کوردی دانیشتی و لاتی روسیه، گۆرانی کوردی ته‌کا به‌ سێ به‌ش: ۱- گۆرانی کار ۲- گۆرانی ئه‌ئین و دلداری ۳- گۆرانی سروشت. سه‌یدا جندی له‌ و بروایه‌ش دایه‌ که هونه‌ری دانانی شیعر له‌ گۆرانی کوردی داگه‌لی جووره‌...، وه‌ کو چوارینه‌:

(م - م - ن - م) ... هه‌یه، مه‌سنه‌وی و دو به‌یتی وه‌ کو:

(ر - ر - د - د) ... هه‌یه دپری یه‌ که‌م و دوادپره‌ که‌ی یه‌ ک قافیه‌یه، به‌ تایه‌تی گه‌ره‌ات و ته‌نیا گۆرانی بیژیک گۆرانیه‌ که‌ی وت وه‌ کو: (ی - س - ک - ل - ی) ... ئه‌مه و شیوازی بانگ کردنیش له‌م گۆرانیانه‌دا جوړاو جوړو هه‌مه‌ ره‌نگه‌.. به‌ شیوه‌یه‌ کی گشتی، پیاوی دلداری به‌ پیتی بانگ کردنی (و) و ژنی دل‌به‌ر به‌ پیتی بانگ کردنی (ی) بانگ ده‌ کری.. واش ده‌بی هه‌ندی وازه‌ و وشه‌ له‌ سه‌ره‌تای گۆرانی دا، پتر له‌ جاری ئه‌وتریته‌وه‌.. وا ده‌بی له‌ شیوه‌ی ته‌رجیع به‌ندو ته‌ریک به‌ندا بیته‌.. جاری واش هه‌یه، بریتی و تیکه‌لاوه‌ له‌ دو زمان وه‌ کو: کوردی و فارسی، کوردی و تورکی، کوردی و ئه‌رمه‌نی..

ئه‌و تپانه‌ی که‌ به‌ تیکرایی له‌ گه‌ل گۆرانی کوردیشا ئه‌وتری ئه‌مانه‌ن:

(هاهو - هاوو) - (ته‌و ته‌و) - (جانی - جانی) - (هاهی) - (ده‌لی لی لی) - (ده‌لو لولو) - (وه‌یی - وه‌یلو) - (وه‌یلو - وه‌یلو) - (وه‌یدل وه‌یدل) - (ده‌یویو) - (های های) - (هیوا هیوا) - (ئه‌مان ئه‌مان) - (ئه‌دن) - (ئاوا) .. گۆرانی و سترانی کوردی به‌م جوړه‌ دابه‌ش کراوه‌:
۱- دیلانی: گۆرانی شایی ۲- زیمار: گۆرانی شیوه‌ ۳- نارین: گۆرانی بوکانه‌یه ۴- دیوروک: له‌ گه‌ل ته‌مبوردا ده‌وتری ۵- لاوک: گۆرانی شه‌رو شوژه ۶- چه‌یران: گۆرانی دلداری یه‌. ۷- به‌سته: به‌ هه‌مو گۆرانیه‌ سوکه‌کانی دلداری ده‌وتری، به‌ تایه‌تی که‌ له‌ پاش مه‌قامه‌کان دین ۸- مقام: به‌مقامی رۆژه‌لاتی ناوداره‌ و له‌ گه‌ل هه‌مو باه‌ته‌ شیعریکا ده‌وتری و گه‌لی جوړی هه‌یه

۲۷۴ - باوی کور دهواری

۹- سوژ: گورانی ئایینی و دهر ویشانه یه ۱۰- بهند: به و پارچه گورانی یه دهوتری
که له ناو حیکایه ته کوّنه کان داهه یه، ۱۱- گورانی فولکلوری: که له گونددا زوره، وه ک:

۱- یه ک هوانراوه وه کو: خوّم و بایه قوش ههر دو هاو دهر دین.

۲- دو هونراوه وه کو: خه وانین نه خه و که ی میون بیدار

گوش بدهن وه دهنگک ناله ی دهرده دار

ههر که س خه فته، خه و خه یری بوت

ههر که س بیداره جو خوّم ده یری بوت.

۳- سی هونراوه وه کو:

به و بچم نه وه یس پیرویمان

له وه یس بپرسین گونای کیمانه

کرماشان مه چم بیستون رامه

قه تلگای فهاد شه و مه نزلگامه

ههر کوره مه چی (الله) یارت بوّ

ئاوه که ی زه مزه م سازگارت بوّ

۴- چوار هونراوه:

من خاتر خوانیم من دهرده دارم

په ژمورده ی روخسار خاله که ی یارم

تاکه ی دانیشم له سای داری بی

تاکه ی بکیشم ره نجی غه ربیی

خوای بانى سهر کارى پیم کرده ن

عاجز بوم له گیان رازیم به مه رده ن

له دو ره و هاتم بشناسه ده نگم

توژی غه ربیی نیشته که له ره نگم

کوردەواری ۲۷۵ / شەپۆل

۵- پینج هونراوه وه کو:

تاقه گولێ بوم به سه ر یاله وه

عاجز بوم له دهس بای شه ماله وه

تاقه گولێ بوم بو خوّم ئەش نیام

بای شه مالّ دای لیم له ریشه کنیام

ئه وه من مردم قائم بریا وه

گه لای جوانیه کهم له دار که نیا وه

هه ی داد هه ی بیداد لهم بیدادیمه

بی دادیم له دهس شه و ته نیاییمه

هه ی داد هه ی بی داد تا که ی نه کهم ده نگ

گه وه هر فروش بوم مایه م بو به سه نگ

ئه مه و شهش و چهوت و هه شت هونراوه ش هه یه که به پیی ئیقاع و ئاوازی گورانیه که

ده گوپی و کورت و دریز ده بیته وه:

۶- شیوه ی په خسانی هونه ری هه یه، وه کو:

(لاوک - چه یران - هوره ... د.)

۷- به شیکیش هه یه به شیعی هونه ری و کلاسیک، جار جار هیش به شیعی فولکلوری

ئه وتری وه کو:

(مه قام و گورانی تازه)

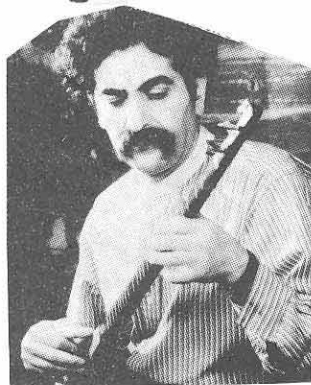
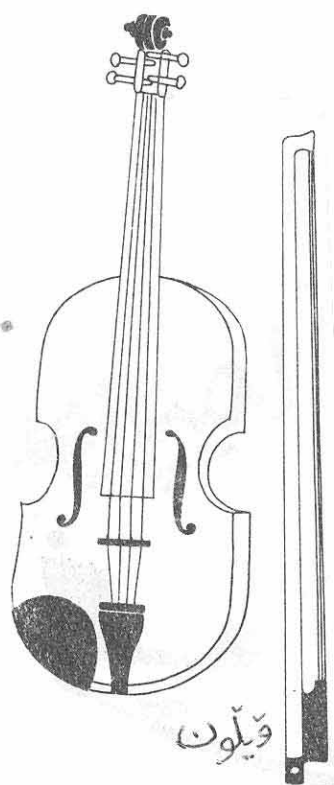
۸- به شیکیش هه یه له شیوه ی شیعی و په خشان دایه وه کو: (به ندو به یت).

سه رباری ئه مه یش، ئه م هه مو لقانه ده گریتته خو ی:

۱- گورانی منالان.

۲- گورانی شایی و هه لپه رکی.

۳- گورانی دل داری.

- ۴- گۆرانی شیوهن (ئاغا میره - زیمار - چه مەری)
- ۵- گۆرانی ئایینی.
- ۶- گۆرانی کچانە یا بالۆره.
- ۷- گۆرانی کورانه
- ۸- گۆرانی مندالانی حوجره
- ۹- گۆرانی ره مەزان
- ۱۰- گۆرانی بوک و زاوا.
- ۱۱- گۆرانی نیشتمانی و سیاسی و شوپشگیرانه.
- ۱۲- گۆرانی و سرود بو مندال و میرمندا لان له فیرگه کان.
- ۱۳- گۆرانی یادهنگ و ئاوازی مه ولود (مه ولود نامه)
- ۱۴- گۆرانی مه نه لوج
- ۱۵- گۆرانی قه ره ج و دو مه کان
- ۱۶- گۆرانیه کانی کار که بریتی به له:
 - ۱- گۆرانی جوتیاران
 - ۲- گۆرانی ده ستار، هاره،
 - ۳- گۆرانی ئاسیاو
 - ۴- گۆرانی ساوار کوتانه وه
 - ۵- گۆرانی جونی.
 - ۶- گۆرانی دروینه.
 - ۷- گۆرانی کریکار
 - ۸- گۆرانی به قال و دیوه ره و کوتال فروش
 - ۹- گۆرانی راو که ران.
 - ۱۰- گۆرانی شوان یا گۆرانی دیزه و گۆزه کردن و قورشیلان، گۆرانی سه مه نی.

کوردەواری ۲۷۷ / شەپۆل

- گۆرانی میلی: نه ته وه بی:

له نیو شارا سەر هه ئه دا و چینیکی ناوه راستی نیوان جوتیارانی دیی و... چیژی لی
وه رده گرن و له ژیر ته سیری فولکلوری خو مان و گۆرانی بیگانه دایه... ئاوازه کانیشی
سهرباری ته ختی خو ره لاتی و فولکلوری هه ندی ئامرازی ئه رو پایی وه کو: (کلدزیت - ئو
کوردیون - سا کسيفون... تاد) له گه ل گۆرانی چینی په ره سه ندوی بورژوا دا هه یه...

- گۆرانی دانراوه:

شوینی له نیو شار دایه، دانهره که ی دیاره، پتر له سه ر نو ته ی موسقا تو مار ده کری...
زۆر جار وه کو گۆرانی فولکلوری له نیو خه لکا بلا و ده بیته وه... به لام ئەم وه کو گۆرانی به
فولکلوری به کان نیه و ته مه نی کورته و زو ده بریته وه یا ئەبی به گۆرانیه کی فولکوری، بۆیی
زانای ناودار: جه میل روژ به یانی له باره ی ناوی گۆرانی کوردی، رایه کی هه یه که ده لی: «...»
ره نگه ناوی هه ندی له گۆرانی به کانی کوردی زۆر کۆن بن، بو وینه (قه تار) ره نگه له وشه ی
(گاتا) وه رگیرایی و گۆرایی وه له کاتی خو یا هه ر گاتای پی و تراپی. هه روا (هۆره) ره نگه گۆرانی
یه کی تایبه تی بو بیته بو ستایشی (ئا هۆره مه زدا)... هه روه ها (که له پوری) ره نگه (که له
ئا هۆرایی) واته له گۆرانی به هه لبارده کانی باسی ئا هورا بو بیته. جگه له وه گۆرانی
(خورشیدی) تا ئیستا گه واهه که له کاتی هه لاتی خو ردا و تراوه به ناوی نیاز وه، چونکه
به رامبه ر به وه، گۆرانی (خاو که ر) مان هه یه که بو خه و هی نان و تراوه هۆره ش زۆر به جی به که
یه کی بیته له گۆرانی به تایبه تی به کانی (ئا هۆرا ما زدا)... یا هیچ نه بی سه رچا وه که ی به کی ک
بیته له گۆرانی به ئایینی به کان. چونکه ئه بی نی ئی ستاش (هۆره) هه ر ته نیا هۆره ی ده رویش له ناو
کورددا له ئه مانه هه موی به ناو بانگتره، وه دور نییه (هۆره و ئا هۆرا و هاوار) له روی واژه یا
زمانه وه، له یه ک سه رچا وه وه هات بن، وه ئەم وشه و مانایه ته واو له وشه یه کی زمانیکی تری
هیندو ئوروپی به وه نزیکه، که ئه ویش وشه ی (هورا) ی روسی به که به مانای هاوار یا بلین -
بانگ یا هه تاق - به کار دیت، وه نزیکه ئه و مانا کوردی یانه یه که لا هور ۳۱.

۱ - دور نییه که له هور (که ل و هور) وه رگیرایی، که ل وه ک که له گا، که ل گامیش، که ل مل: (که ل مل با و نام) که ل

گۆرانی بەشیکێ هەرە کوۆن و گرننگ و بە نرخە لە بەشە کانی فۆلکلۆری کوردیمان و لەھی میلیلتانی تریش، وەسەردەمی پەیدا بونی ئەم هونەرە ئە گەر پێتەووە بوو ئەو کاتە ی کە ئادەمیزاد و بەرە ی مروف فیری زمان گرتن و قسە کردن بوو و بە تیری عەشق و ئەوین کاری پیکراو و نیر و می یان کەوتونەتە ئەوین بازی و خولیای یە کترەووە.

ئەوین گرننگترین هۆی پال پێو نەر بوو و دروست کردنی ئەم هونەرە لە لایەن ئادەمیزادەووە، ئەو هەش بە هۆی ئەو هە ی کەوا ئەبیین زۆر بە ی زۆریان لەسەر ئەم بابەتە و تراون و لەسەروی هەمو نەریتە کانی تری کوۆمە لایەتیه وە دانراون... جوانی نیشتمان و خوۆرسک و سروشت تارادە یە کی زۆر خوۆیان لە گۆرانیە فۆلکلۆری یە کانماندا ئەنوینن.^۳

بلاو *BLAU* لە بابەت تایبەتیه کانی دەنگ و ئاوازی کوردی و گرینگی ئەوانە زۆری گرینگی پیداون، دەلی: هەژارترین هۆز و عەشیرە ی کورد لە بابەت ئاوازی دلگیر وەبێ نیان، ئاوازی قارەمانانی جهنگی، عومەراغا کە لە (دیادین *DIADIN*) جاری شاد، جاری توند. جاری خەفە تاوەر، مروف سەرسام دەما کە خەلکی لە دەور کوۆ دەبو نەووە.

لییارد لە کتیبی نینە و او کە لاوا کانی ئەو ئی ج ۱ - پەرە ی ۲۹۲ لە بابەت شیعرو موسیقای کوردی یەزید - ی یەو و سەیرە، دەلی: لە سەر گۆری شیخ عادی لە لاله ش گویم لە چەن ئاواز

بەواتای قەوی، بەهیز وە بە کینایە واتای سەرۆک، سەردار و رەئیسش ئەدا. هور سوکە لەی ئاهورا، ئاهورامزدا، (ئاهورمزدا) کەوابی: گەل هور بە تیکرا بە واتای مەزن، سەرۆک و سەرداری ئاهورمەزدا پەرستانە (رەئیسێ ئاهورایی یە کان) لە زمانی عەرەبیشدا هور، خور، بوته (هو) دەرویشی کورد لە کانی هاوار کردن لە خوا دەلی یا (هو)، کە دەبێ هەر هەمان: (ئاهورا) بی یا کە لە پور ئەم هۆزە کوردە، سەربە (کلاهوری پالەوانی فەرمان رەوای پێشوی مازندەران بی کە کە یکاوس و یستی بیخاتە بن فەرمانی خوۆی، شانامە لە چەند جێگەدا ناوی ئەو کلاهوری هیناوە کە دەلی:

کلاهور کە لافاوە بوو لە مپەران - هەمونا زی هەر بەو بو مازندەران - کلاهور پە یا بو، وە ک شیر ی نیر - سەری داله سەر داری ئازاو دلیر - کە پەنجە ی دە پەنجە ی کلاهور پەران - هەمو نا خوونی وە ک خەزە لوو رەه لۆه راند - کە گاسی یە کانی مازندەران کورد بون و کلاهور دەشی لە وان بویی - کە لورو گۆران تیرە یە کن و لە تورە مە ی گوۆدەرز - ی کوری گە شواد - ی کوری گیو، کە ئەو گیو وە زیری کە یکاوس بوو و هەر خوۆی لە حوکم کردنا حیساو بوگە و ئەو گوۆدەرز - ه دو کوری پە ناوی (گیو و (رەهام یامامەرە هام) هە بوو و لە بنە ماله ی بوختی کوردن - کوۆبە لە سەر شە رە فنامە ی ئەمیر شەرە فنجان بە کوردی پەرە ی ۵۹۵ تا ۵۹۳ وە یادداشتی (شە پۆل).

۲- ئاوینە ژمارە ی ۱- چاپی ۱۳۷۱ پەرە ی ۶۴ - قسە کانی بەرێز نۆرە دین سألەیی و دەس نوسە کانی بەرێز عەبدورەزاق بیمار.

۳- ئاوینە ژمارە ی ۱۱ سالی ۱۳۷۱ - چاپی تاران (شە پۆل).

کوردەواری ۲۷۹ / شه پۆل

بوکه (به دژیژای ته مه نم قهت ده نگ و ئاوازی ئه و نه خو شم نه یستوو ه که تائه و راده شوین دانی و دل نشینیش بی) دهنگی خو شی نهی، شمشال له ته ک دهنگ و ئاوازی ژنان و پیاوان ئاو یته بو.

یالاوژه LAWI یا به یتی کورتی غه نایی که قسه له رازو نیازی ئه ویندارو ئه وینگر ده کا، های له یلی، های له یلی... وای له یلی، وای له یلی ئه ری له یلی ده لال... و جار جار هس دنه ده ری راپه رینه له راست هیر شکاران دا، لاوژه بو جه عفه راغای شکاک که له چه ریق که به ده له دزی له ته وریز به هو ی و لهعه هه د - ی قاجار کوژراوه ١، پیاو ده کا به ئاو. بوزکو: عه زیزخان کوری جه عفه را غاو برازای سمکو ی مه زن که موی ته لایی هه بو. یالی جانی لی جانی... سابت کراوه که لاوژه ی کوردی زور به رزتر و ته رزتر له قه سیده ی عه ره به، له سه ره تای سه ته ی ١١ ی زاینی عه لی حه ریری له شه مزینان به زمانی کوردی شیعو مه به سستی نوسیوه و دیوانی شیعه کانی به ده س نوس به ده س واسیای نیکتین گه ییوه. مه لا ئه حمه د - جزیری عارفی ره بان ی به شیوه ی غه نایی، شیعی ئه وی له ریزی شاعیرانی بی هاوتا داناوه - فهقی ته یران: چه ریکه و مه نزومه ی ئه سپ - ی ره ش یاشه و دیز، مه لای با ته دانه ری مه نزومه ی دمدم، حه کیم ئه حمه د - خانی دانه ری مه م وزین به شیعی - ی کلاسیکی، عه روزی، یا عه لی ته ره ماخی که له ١٠٠٠ ی مانگی و ١٥٩٢ و ١٥٩١ ی زاینی کتیبی کوردی نوسیوه و ئیسکه نده ر ژاباله شاری ئه رزه روم چاوی به و کتیبه که تووه که ده ستوری زمانی کوردی به. ١٠٠ په ره یه و عه بد ره قیب ئه م ده ستوره ی دیو ٢٥.

یا ئه شعاری کوردی به زاراوه ی لوری و کونی کوردی: بابا تاهیر ی کورد ٣.

١- پیشکار: ئوستانداری ته وریز به قورئان سویند ده خواو قورئان بو جه عفه رانها مور ده کاو به فریودان و سویندی به درو بانگی ده که نه دار حوکومه ی ته وریز و به ره شه کوژی جه عفه راغای چه ریقیان کوشت. کورد و کوردستان واسیلی نیکتین ته رجه مه ی محمه د - ی قازی په ره ی ١٨٦ و ١٨٧ چاپی ١٣٦٦ و به بهیت و لاوژه به کوژرانیدا هه لو تراوه. و. نیکتین که زی ١٢ (شه پۆل).

٢- (ژیناوه ری زانایانی کورد... (شه پۆل).

٣- عوریان په راوه ی کورد و کوردستان نوسراوی واسیلی نیکتین په ره ی ٥٨٠ و ٥٨١ و... ته رجه مه ی محمه د - ی قازی. ئه بی بلین: شیعی غه نایی کوردی به ئیلهام له ژن ده وتری وه ک لای لایی.

کوردەواری ۲۸۰ / شەپۆل

دەنگ و ئاواز یا موسیقی کوردی

کەسایەتی و خوو ئاکارو داب و دەستور و لێهاتویەکانی بئەرەتی، وە تەنانتە
خەوش و عەیبگەلی کە دەبێتە هۆی جیایی نەتەوێک لە نەتەوێکی دیکە، بە نبوغی
ئەو نەتەوێ ناو دەنری^(۱)

دەنگ و ئاواز یا موسیقی کوردی

ئاواز، یەکیکە لە هەستە دەروونی یەکانی یەک نەتەو، بەشی لە دام و دەزگای
هەناسە کێشانی زۆربەیی گیان لە بەران لە لێو یا دنوک و دندوک تا دورییانی خرخراکە و
قورگ لە تەک سی پەلاک و ئەندامانی نەفس کێشان، لە کاتی ئەنجام دانی ئەرکی ژبانی
سەرشارنی خۆی، توانایی بە دیهێنانی دەنگیشیان هەیە، گشت گیان لە بەرانی کە بە دەم
دەنگ دەردەبرن، خۆی جۆری ئاوازه، ئاوازی قەناری، دیقل (کە لە شێرو کە لە باب)،
بولبول، پەپوسلیمانە، کوند، ئەسب، گورگ، گویدرێژ، دال، شیر، پلینگ، کتک
(پشیلە)، سەگ، بۆق و سیسر^(۲).

۱- (ویلتیر، پەراوێ فەرھەنگی فەلسەفی، نەقل لە واسیلی نیکیتین، تەرجمە می محەمەد قازی، کوردو
کوردستان، بلاوکی تیلوفر - ۱۳۶۶، پەرە ۱۵۹). (شەپۆل).

۲- دەنگ: حیلە، لورە، سەرەسەر، زریکە، میاو، قەرە، تەپە تەپ، بۆلە بۆل، زرمە زرم، خرمە خرم، بۆرە بۆر،
قیرە قیر، زریکە زریک، قیزە قیز، زەر زەر، هاژە هاژ، زەر زری زریزە، مرخە مرخ، قلمە قلم، قلمە قلم، چریکە
چریک، چریکە دەنگ و ئاواز، تێ چریکاند، شریخە شریخ، شریقە شریق، بروسکە بروسک، خاوە خاوە،
زرنگە زرنگ، تری تری، هاسکە هاسک، تاسکە تاسک، هەسکە هەسک، هەنسکە هەنسک، قورە قور،
قولتە قولت، پێشم و هۆر، پێزم و هۆر، میزە میز، بریکە بریک، چەقە چەق، شاپە شاپ، قرخە قرخ، فرتە فرت،
گرمە گرم، زرم و کوت، خنکە خنک، چکە چک، تکتە تکت، قرتە قرت، گارە گار، قریشکە قریشک، ئاخ، ئوخ،
ئوخە، ئافەرین، هاوار. - هەر و هەر و واژە گەلی وەک ئافەرین کە واتای فیعل بەدا، شیبە یا شەبیبی جوملەیی
بێ دەلێن، ئافەرین یانی پەسەند و ستایش دەکەم. بەلام ئیسمی سەوت یا ناوی دەنگ تەنیا دەنگی تایبەت بە

دەربرینی ئەو جۆرە ئاوازو دەنگانە لەو جۆرە گیان لە بەرانە، خۆی بۆ چۆری پێوەندی لە تەک هاوئەوانی خۆیاندا یەو لە لایەکی دیکەو نومایشی لێهاتوو بەکانی خۆرسکی یە لەواندا، یانی منیش هەم... ئەشگۆنجی بۆ دەربرینی عەشق و ئەوین بێ یا بێزاری، نالە، دەربرینی ئیش و دەرد... هەر جۆر بێ بۆ دەربرینی هۆی دڵ و دەرونە، بێ شک، لە دنیای خیلقەت دا، دەنگ بەر لە واژە هاتوو و بیری مروف زۆر بەر لەوەی واژە گیرینی، هەر وەک زیندەوهری دیکە یا کەمێ سەرکەوتوتر لەوان، تەنیا بە هۆی کەرەستە تازەو، رازی دڵ و دەرونی خۆی هۆنیو تەو. ئەشگۆنجی کە ئاھەنگ گەلی بەرفەر، بەر لە پەیدا بوونی یە کەم بێژە هەبوو، لام وایە لەم دەورەدا هەندی لە بزۆینەکان کە لە سەر تایی ترین شکلی دەزگای وتاری بەدی دین، لە نیو دەنگ و نالە و نازنادا خۆیان نیشان دابن. تاییەتمەندی شکل و نەرم و شلی ئەم دەزگایە لە ئینسان دا بۆتە هۆی پەیدا بوونی یە ک دوو پیتی «ب» و «د»، بێ دەنگی لیو و دیان، وە بیریش زۆر بە لەز ئەوانە ی سەبت و زەبت کردوو.

بە پەیدا بوونی کەلام و پێوەندی بیرو ئەندیشه سیلولەکانی مێشکیش رینگای پێ گەیشتنی زیاتر و شویندانانی مۆتەقابیلی لەسەر ئەندامەکان گرتۆتە بەر، واژە بێجگە لە بایەخی و ئێزۆوهری و نیشان دان، ساختنی ئاھەنگ و دەنگی هەیه، ئیزامی تەنەفوسی و مەکانیزمی دەزگای وتاری، ئەو ساز و ساختە ی بە واژە داوہ کە بە هۆی ئەم تاییەتمەندی یە، دەتوانی لە گەل پاراستنی باری پیتەکانی، بە وینە ی ئاھەنگیش بەیان بکری. بوونی واژە لە ئاھەنگدا پێوەندی مێژووی لە نیوان ئەو دووانەدا راگرتوو و دەنگ و ئاوازی بەرھەمی پێوەندی ئەم دووانە یە، ئەبێ بزانی موسیقی رەسەنی کوردی، بەر لە زمانی کوردی بە وینە ی ئاوازی تەنیا هەبوو، پێگەیشتنی دەنگ و ئاوازی کوردی زۆر بە خۆرسکی هاتۆتە پێشەو، چونکە کورد و خۆرسک پێوەندی زۆر نزیکیان پیکەو هەیه و ئەو پێوەندی یەش هەروا بەردەوام پارێزراو، ئاوازی کوردی، وەلامی نالە و زالە ی گیانیەتی کە ئازادانە لە چیاو کویستانی رەنگین دا ژیاو و

مروف وەک: قیژە قیژ یا دەنگی تاییەت بە ئازال وەک قاسپە قاسپ یا دەنگی کە لە ژینگە و خۆرسکە دا هەیه. وەک خشەخش، کەوابوو دەنگ لە گەل ناوی دەنگ لیک جیان.

دەژی. دەنگ و ئاوازی کوردی، پەله‌وەر، تافگە و سروە ی دەم کەل، لە دل و دەرونی گشتیان، بە تایبەتییکی تایبەت بە خۆیان فیڕی بوون. خاتو جەمیلە جەلیل، لیکۆلەری کورد لە بەشی شۆرەوی بەروو لە ساڵەکانی ۱۹۸۸ ی زایینی لە سەر دەنگ و ئاوازی کوردی و دانانی نۆت بوئەوان، دەلی: دەنگ و ئاوازی کوردی، دەنگ‌دانه‌وی ئاهەنگی شاخی رەنگینی کوردستانە. دەنگ و ئاوازی سویند، هی باو باپیرانمانە، هاژە و خوشینی ئاوی چەمە خورین و تافگە پرهاژە و گیشەکانە، کە لیترە و لەوین ئەو ئاقارە، دەبیسری. دەنگی کزەبای سەر دوندی کینۆ بەرزەکان و دەنگ و ئاوازی بالندەوقاسپە قاسپی کەو. لە بناران و بارەباری مەرۆ بەرغەل، نەعرە ی سواران و ... ئایا ئەمە میژووی زیندووی نەتەوێ کورد نیە؟ ئەم خۆرسک بوونە ی دەنگ و ئاوازی کوردی تەنانەت لە کر و تەوینشدا دەنگی داوێتەوێ خۆی نواندووێ.

شیعرو هۆنە لە دانان و سازدانی ئاهەنگ و دەنگ و ئاوازی کوردی، لە دەزگا و شیوێ جیا جیا، چ لاوژە، حەیران، قەتار، بەیت، سیاچەمانە، هۆرە، ئەللاوێسی، بالۆرە و لاواندەنەوێ... (باوێ کۆ لە زۆر بەیاندا ساز توانایی هاوڕێی کردنی لە گەل ئاواز خویندا نیە)، هیچ شویندانانیککی نەبووێ نیە. واژە بە جۆریکی وا لە ئاوازا دەتوێتەوێ کە زۆر ئاستەمە بدۆزێتەوێ، بڕگە گەلی کۆنی موسیقی کوردی هێمان هەن کە تەنیا بە ساز (و شمشال و ...) بە بی دەنگی ئاواز خوین ئە بری بەرێو، هەندی لەوانە زۆر کۆن، هەندیکیشیان ریوایەتی گشتی ژبانی کۆمەلایەتی نەتەوێ کوردە، کە بە زمانی خۆیان بە دەنگ و ئاواز دەیلین و دەی خوینن. لە ئاوازی تایبەت بە هەلپەرکی، کە پریکیان بە بی ساز دەخویندرین. ئاهەنگ و بەتالوکە خویندن بە پیوستی هەلپەرکی کەران دەگۆردری، کەچی ئەو شیعرا نە دوویات دەبنەوێ.

ئێوێ کەمی لەم چەند شیعەرە جوانە بیر بکەنەوێ کە حە کیم مەولەوی کورد لە وەلامی ئەحمەد بەگ کۆماسی دا بە زاراوێ کوردی هەورامی لە پەسەندی بوکی کوردی دا فەرموێتی، ئەبی ئەمەش بلین: زاراوێ کوردی هەورامی هەر دەلیی خوا بو هۆنە و شیعروتنی بەدیهیناوە و خولقاندوێتی.

زیلە ی گوارە و زرنگە ی زەنگلە ی زەر لەرزە ی نەونەمام، لەرە ی لیمۆ ی تەر

کوردەواری ۲۸۳ / شەپۆل

شەوق زەوق و بەرق فەرق زەر کلاو ورشەو پرشەیی خۆی کۆلەم و بۆگلاو
شەقەو تەقەیی گەرم، چەپلەو حیلەیی نەرم چریکەیی وە ناز تریکەیی وە شەرم
سەمای دەسماڵان، رەمای نەوہالان نەمای مەلالان نەمای وەش خالان

دەیی با بزانی لیکۆلەرانی ھەندەران سەبارەت بە دەنگ و ئاوازی کوردی بیرورایان
چیە و چلۆنە؟ واسیلی نیکیتین لە پەراوہی کوردو کوردستان^(۱) دەنووسی گشت
جیھانگەرەن لە بابەت ئاوازی کوردی یەوہ، زۆر بە گەرمی و عەجباتەوہ، یە کسان
قەسەیی لیدە کەن. زۆری لە گۆرانئەکان بە ئۆبە، بە کۆرگەرە لاوژە دەخویندری، گۆرانی
دروینەوان لە بابەت فەرھادو شیرین چەند ھۆنە بەک، لە ئەشعاریی (تاس) کە لۆتکە
لیخۆرەکانی (ونیزی) دەیی خوینن دینیتتەوہ بیر^(۲).

بلاو دەنووسی: بی ئەنواترین ھۆزەواری کورد، لە بابەت گۆرانی و ئاوازی دلنەواز،

۱- پەرہی ۳۰۱ی چاپی ۱۳۶۶ تەرجمەیی محەمەدی قازی بە فارسی، دەنووسی: نیکلامار لە کتیبی
خۆیدا (لە بابەت واژەیی چەلەبی، پەرہی ۱۲۷ تا ۱۲۹، واژەیی چەلەبی یانی خودایی، واژەیی کە کوردی،
بەلام تورکیش بە کاری بردووہو لە کوردی وەرگیرتووہ. چەلەب: خودا، نەجیبزادە، خودانی بوت
پەرستان، باش، نیژاد، شازادە، پیر، دەورەگەر، خونیاگەر، گۆرانی بیژ، کۆری بەگ، ناغازادە. چەلەبی: ئیسمی
مەنسوبی چەلەبە. یەزیدی (ئیزدی - یەزت)، ئیزدی بەکان خودایەکیان بەناوی چەلەب دەپەرست و
عیبادەتیان بۆ دە کرد. ھەندئ دەلین: واژەیی ناخوری (علی اللہیی) لە چەلەبی وەرگیراوە، خوندە کوپ، یا کۆری
خوا بە کار براوہ. یەزیدی پێوہندی بە (یەزید بن معاویە یا یەزید بن ئەنيسه) نیہ. یەزیدی لە ئیزدی (یەزت)
بە واتای خوا، وەرگیراوە، چەلەب: کەرستەیی موسیقی: دو سەفحەیی برنجی کە دەیی کوتن بە روی یە کدا،
زانانا، شور، غەوغا، دەنگە دەنگ (سنج). عەشایری کورد کە پەرہوی ئایینی یەزیدی (ئیزدی - یەزت) ن
دوو جۆرن، رەشپوش، سپی پوش، لە ئیورەشپوشان دا رۆحانی سەرھەلەدە، رەشپوشان بە چەلەبی ناودار
بوون ئەک یەزیدی، ھەرچەند ھەندئ لە رەشپوشان بەناوی فەقیران دەناسرین کە جۆری مەلای یەزیدی یە.
یەزیدیان بە بیخەوش بوونی خوین و ئەسل و نەسەب و ئەعیان و ئەشرافی خوین دەنازن. ناوی چەلەبی لە
شاری مەھاباد وەک (عبداللہ) چەلەبی ھەیە. تورک چەلەبی لە واتای ئەرباب و خاوەن مال بە کار دەپا،
چەلەبی لە ئاوازی عامیانەیی تورکی و لە وتووێژی عامیانەیی عەرەبی سوری: (سوریە) ھاتووہ کە دەلین
(چەلەبی، چەلەبی، شامی شومی، مسری حرامی) یانی: (چەلەبی لە تیف و زەریف، شامی (دیمشقی) شوم،
مصری دز). واژەیی چەلەبی کوردی یەو میژوووی کورد لە خۆیدا نیشان دەد، واسیلی نیکیتین کوردو
کوردستان، تەرجمەیی محەمەد قازی، پەرہی ۳۰۱ و ۵۰۰ تا ۵۰۷ چاپی ۱۳۶۶).

۲- ۳- تاس Tasse شاعیری ئیتالیایی (۱۵۴۴-۱۵۹۵) کە شیعری غینایی و حەماسی وتوہ، جا لەبەر
ئەوہی کەوتە بەر تازارو شکەنجەیی خۆی کلیسا، لە حالیکە نزیک بە شیتی مرد.

به هونەر زاحاودری، له وشۆینهی که هونەر له خۆرسک و فیتره تی پاک و زولالی ئینسان سه ر چاوهی گرتوه و له هه مو شونی ژیا نی مروث رهنگ ئەداته وه له گه ل عه واتیف و رو ح و ههستی مروث پپوهندی راسته و خوی هه یه، له بهر ئه وه، به زه مان یامه کانی تایهت کورت نایته وه و ئینسان به در یژایی ته مه نی خوی، هه می شه له گه ل جوانی و هونهر دا ئیش و کاری هه بو ه. به لام ئه بی بزانی ن: واتای هونەر چی یه و به چ کاریک دی؟ له ناساندنی هونهر دا ده توانین بیژین: که هونەر، هو یه بو سه بت و زه بتی عه واتیفی ئیلاهی و خودایی و ههستی پاک و بیخه وشی رو حی ئینسانی له قالیکی دیاری کراودا .

ههروه ها هونەر، هو یه بو راگه یاندنی ئه م ههسته، له دنیا ی بیرو می شکه وه، بو دنیا ی ده ره وه و بو نیو خه لک و کو مه لگای به شه ری.

فیر کردنی ئه وه به خه لک، نه کردنی ئه وه له زه مانیکه وه بو زه مانێ تر، به ته ناسویی که هونەر بتوانی که مالی مه حزی رو حی مرو فانی له دنیا ی ده ره وه دا بنوینی و جوان نیشانی بدا، له که مالی خوی نیریک تر بیته وه و به را وه ژوش، هه رچی له مه (عه یینهت به خشین به که مالی رو حانی مروث) فاسیله بگری، بی بایه خترو بهر ته سکت ئه بیته وه که وا بو، هونەر هو یه که زور شوینداره بو گو پان و گو پاندنی ته واوی لای نه کانی باری ژیا ن له کو مه لایه تی دا.

هه روا هونەر خیوی ریساله تی مروث سازیشه

هونەر به که لک وه رگرتن له م تایه تیانه ئه توانی به ناوی یه کی له شوین دانهرترین و گرینگترین که رهسته، بو عومق به خشین بو نیشاندانی حه قیقهت و ناسینی مه عارفی ئیسلامی که لکی لی وه ر بگیری.

میژوی ئیسلام و لای نه جیا وازه کانی رامیاری، کو مه لایه تی خو و ئا کاری «ئه خلاقی» سیره وه ره وشتی ئه نبیا و پیا و چا کان و خو و ئا کار باشان ههروه ها که سایه تی یه، دینی و رامیاری یه کان به در یژایی میژو ئه کری به وینه ی خونجاو، و گونجاو به بیرو رای جیا جیا وه، له قالب و بیچم و دیمه نی هونهر دا نیشان بدرین.

هونەر ئه توانی زمانی راگه یاندنی حه قایق بی، به تایهت له و شوینانه ی زمان هیزی

به یانی بونه بی و له ته وسیف و په سن و تیگه یاندنی جوانی روحي ئینسانی و مروفانی عاجز بن. به لآم نه مرو له زور بهی نوخته ی جیهان نه وهی به ناوی هونه ر هل نه داو له فزاو هه وای نه خو شی (نوی بونه وه) و (شارستانیته) بال و په رپان ده کاته وه، تکنیک و کهره سته ی هونه ره، نه رو ح و حقیقه تی نه وه، نه خشی تکنیک له هونه ردا ته نیا سه بت و زه بت و نه قلی هونه ره.

دیارو رونه که هه رچی ته کنیک-ی هونه روه ر له یه ک هونه ری قوی تر دا بی له راستیدا نه داو به بیان و ته وصیف و په سنی نه و هونه روه ره له بابه ت هه سته ی خو ی زیاتر و کاملتر نه بی، نه ته وه روژاوا یه کان له روی بنه ره تیکی راست و دروست و موفه ق بو قیر کردن و بار هیئانی تا که تا کی شیاو ته قویه تی ته کنیک ی پیوه ندی دار بون: ناوداران ی له دنیای هونه ریان هیئایه مه بیدانه وه، که له باری هیزی به بیان کردن ورونکردنه وه و ته کنیکه وه، بی وینن به لآم نه مه به م و اتایه نیه که هونه ر له روژاوا دا گه یشتو ته پله ی که مال و جه مالی خو ی، به لکو له به رانه ردا هه ر نه و نه ته وانه له روانگای ده سما یه ی مه عنوی هونه ر (هه سته ی به رزی و عاتیفی) زور له خو ر هه لآتی یه کان کز تر و نرم ترن، هه روانی له بیر بکری که هونه ر ته نیا له ته کنیک ساز نه دراوه. به لکو ته کنیک هو یه بو به دی هیئانی قالبی زاهیری هونه ر، نه گه ر هونه روه ری، له بارو بابه تی ته کنیکه وه به ته وای قه وی و له حه دی نه وعی خو ی بی، هیئان به ک هونه روه ر به راستی نایه ته ژماره، چونکا هونه ر ته نیا بریه تی: له صه نعت و ته کنیک و زانست نیه.

هونه ر کو مه له یه که له هه ست و ته کنیک له گه ل صه نعت دایه، ته کنیک نه بی به نو به ی خو ی گو یای هه سته ی به دی هیئهری خو ی بی، نه نا ته کنیک-ی خالس هه رچه نده به رز و له حه دی که مالی خو ی بی، بی رو ح و گیان نه بی، یانی هونه ر نیه، به لکو ته نیا صه نعت ته.

له پیوه ندی له ته ک هونه ردا له دنیای ئیستا که یشدا نه بی بوتری که ره وشتی که مه کو گه لی هونه ری، ته نات ناودارترین هونه ر ستانه کانی جیهان له ریشته گه لی جیا جیای هونه ری یان گردو ته پیش بریه تی یه، له گرینگیدان به ته کنیک ی هونه ر، بی نه وه ی به دابین کردنی هه سته عولوی یانی: ده سما یه ی نه سل ی هونه ر.. سه رنجیکی یان داو له دابین کردنی ده سما یه ی مه عنوه ی هونه ر، هه مویان به ته قلید-ی خود به خودی ئی حساسی یه کترین و به په یروه ی کردن

لههست و ئیحساسی عادی قوتایه سه ره تایی و هونه ر خوازه کان له جهره یانی پهروه رده کردن و ته قوییه تی ته کنیکدا ئیکتیفایان کردوه.

بهم جوّره، ته کنیک-ی قهوی تیکه له به فقه قری مه عنه وی (ئیحساسی عولوی: ههستی به رزی) له جیهانی هونه ردا ههروه کو گورزی یک بوه که درایته دهس تا که تاکی ناباش و ناشیاو تا... له حاند سه ر سوپمانی بیرو رای گشتی، که رهسته وده سکر دی خویان نیشان بدهن و سه ر له خه لک بشیوینن و نه زانانه واداریان بکن به ئافه رین وتن و چه پله ریزان.

به گشتی ئامانجی هونه رچییه؟ هه رچه نده، وه لآمی ورد وراست بهم پرسیا ره، پیوه ندی به ناسینی ورود و قولی هونه ره وه هه یه، به لآم به کورتی ئیشاره و ئامازه یه ک به ئامانجی هونه ر بو ناسینی پیوه ندی هونه رو چاوورا ورا که یاند زه روری یه، ئامانجه کانی بنه ره تی و گرینگی هونه ری ئه صل و ره سه ن و جسن و حه قیقی بریه تین له:

۱- تیف تیفه و ته لتیفه ی روحی خاوه ن هونه ره که له نه تیژه ی په ره گرتن و قول کردنی ههستی به رزی روّحی هونه ره له کو مه لدا (چونکا حه قیقه تی روّحی هونه ر پیوه ندی به روّحی هونه ره وه هه یه).

۲- زیندو کردنه وه ی عه واتیفی که به وینه ی خو رسک و ته بیعی له نیو مرو فگه لدا به وه دبعه دانریاوه.

۳- به دی هیئانی یه کبون و یه کیه تی روّحی له کو مه لدا، به و مه رجه، که هونه ری حاکم له کو مه لدا له کانالی دروسته وه: (ئیحساس و روّحی هونه ره رانی به رپرس سه ر چاوه ی گرتی).

۴- بوژانه وه ی جوانی و زیبایی خو رسک و فیتری که له سروشتی مرو فدا دانراوه، به لآم له بیر بریاوه ته وه.

۵- به دی هیئانی ته نه وع له واقعیات و حه قایه قی ژباندا که له سوینگه ی یه ک نه واختی، ماندو که ر بو ته مه لال هیته ر که دیاره ئه م جوّره ته نه وعه، ئه بی بو پیگه بین و هه لدانی باری مه عنه وی هونه ر بی.

۶- سه‌ره‌نجام هونه‌ر له پله‌ی بونی خویدا، جوانی روّحی مروّف له قالب و شکلی مه‌لموس و بینراودا ساز بوگه‌و نیشانه‌کانی خوا‌باشترو رونا‌کتر به‌کوږ و کوّمه‌ل نیشان‌ته‌دا جا‌دیاره به‌سه‌رنج‌دان به‌م هیزی نفوزه‌سه‌ر سوږما‌نه‌وه، که‌له‌نیو خه‌ل‌کدا به‌یانی کردوه، که‌هونه‌ر هه‌روه‌کوژوږ به‌ی په‌دیده‌که‌لی بایه‌خداری مه‌وجود له‌کوږو کوّمه‌ل‌گای به‌شه‌ریدا، هیچ‌کاتی له‌ده‌س درئی‌ی حا‌کمانی سته‌مکار، پاراستراونه‌ما‌گه‌وه‌مه‌یشه‌له‌خز مه‌تی حوکه‌مه‌تی سته‌مکار دا‌بو‌وه‌له‌وه، بوّباری ئیستعمارو ئیستعمار-ی‌گه‌لانی دنیا‌که‌ل‌کیان وه‌ر‌گر‌توه.

هونه‌ر، یه‌کی له‌باشترین و له‌بارتیرینی که‌ره‌سته‌ی چاوو رای ئیستعمار‌گه‌رانه، بوّدا سه‌لماندنی جینایه‌تیان، نه‌مروّش له‌شکلی پیچه‌له‌پیچترین‌دا و به‌ته‌کنیک‌گه‌لی زوږ پیشکه‌و تو‌تر له‌خز مه‌تی دیوه‌ز مه‌کانی خوږه‌ه‌ل‌ات و خوږاوادان.

له‌وشوینیه‌ی که‌هونه‌ر له‌گه‌ل عه‌واتیف و روّحی مروّف پیوه‌ندی نیزیکی هه‌یه‌به‌ئاسانی نه‌توانی له‌لایه‌ن حوکه‌مه‌ته‌کانه‌وه‌بوّرا‌کیشانی خوږه‌ویستی خه‌ل‌ک و خو‌کیشانه‌نیو‌ئه‌وان که‌ل‌کی لی وه‌ربگیردی.

جا‌له‌م‌روه‌وه‌زل‌هیزه‌کان بوّبه‌دی هینانی مه‌به‌ستی شومی خو‌یان له‌لایه‌نی جیا‌جیای فه‌ره‌نگی رامیاری، ئابوری و... له‌هونه‌ر‌که‌ل‌ک وه‌رده‌گرن. وله‌ئا‌کامدا‌ئه‌م په‌دیده‌بایه‌خدا‌ره‌که‌ئه‌بو، هوّبی‌بوّبیداری و روشت و پیشکه‌وتی مه‌عنه‌وی خه‌ل‌ک، نه‌یته‌هوّی مه‌ست‌بون و نه‌حمه‌ق‌بونی خه‌ل‌ک وه‌هه‌روا‌نه‌یته‌هوّی سه‌ر‌گه‌رمی و سه‌ر‌قال‌بونی دارا و ده‌وله‌مه‌نده‌کان. باشترین نمود-ی‌عه‌ینی‌ئه‌م هونه‌ره‌کراوه‌و گوږیاوه، هونه‌ری شاپه‌سه‌نه، که‌هوّی له‌ناو چونی خو و نه‌خلاق‌ی چاک‌بو.

به‌گشتی‌گرینگترین مه‌سه‌له‌یه‌که‌له‌هونه‌ردا‌ئه‌بی له‌به‌ر‌چاو‌بگیردی، ته‌لتیف‌ی عه‌واتیف و ته‌هذیب و باش‌بونی که‌یفی هه‌ستی هونه‌روه‌ره، تازه‌مانی که‌ئه‌م‌کاره‌حه‌یاتی‌یه، له‌چوار‌چیوه‌ی هونه‌ردا‌له‌به‌ر‌چاو‌نه‌گیردی، هونه‌ر، جیگای‌ئه‌سلی خو‌ی نادوز‌یته‌وه. ئیستا‌که‌زانیمان روّحی هونه‌ر، پیوه‌ندی به‌جوږی روّحی و پاکی دل و ده‌رونی هونه‌روه-روه‌ه‌یه، جا‌که‌وابی، نه‌بی هونه‌روه‌ر به‌دلی پاک و بیداره‌وه‌چ له‌زه‌مینه‌ی سینما، ته‌ئاتر،

Dr.Saleh Ebrahimi

راديو، تلويزيون، شاعر و هونه، چريکه و چيروک، نه قاشي، موسيقي، سازو تاواز و... خه ريکي
نوو اندني هونه ريچ

نه و روز ، تازه بونه وهی بیره وهری گه وهی خزمايه تی ئینسان و سروشت و خۆرسکه

گزینگی به هارو چرۆدانی دوباره، مزگینی نه و رۆزوها تنه وهی سالی نوئی به هات ته دا له ههروه رزیکدا، له هه رکات و سات و کاوینگی کدا هه موشتی ک تازه و نوئی ئه بیته وه، هه رزه مان، دنیا و ئیته و گشت کایینات له حالی گۆپان و گۆپانندان. به لام، نه و رۆز ئاو وه وای ئی تری هه یه، کاتی چرۆ دان و گۆل و غونچه دانی دوباره ی خۆرسکه و سه ره تای که زی نوئی بونه وهی دوباره ی سروشت و جیهانه.

به گزینگی نه و رۆز دار و گۆ و گیا و گۆل نه فهس و هه وای ئی تازه هه ل ده مژن و جوان و شاد و ته رو پاراو و عه تراوی ئه بن، چومه له و چه م دینه جۆش و خرۆش و مه ل و بالنده کان دوای ماوه یه ک کز و که نه فتی و که سیره بون، دوباره بال ئه گرن و دهسته دهسته و پۆل پۆل سترانی تازهی ژیان ده خۆپین، کوتر ده س ده کا به گمه گم و که وله کو ساران ده قاسپی ئی و پاساری له سه ر دار و گو یسوانان ده جر بو ئی و بولبول له نیو گۆل ده خۆپینی و چینه له ریشه ی دل و دهرون ده کا. رۆزگرو نوری تازه به سه ربانی ژبانی مرۆف دا ده پرژینی و خۆپین له شاده ماری

ئینساندا به خۆرسک ده گهری و مروف گهش و شاده بی.

نه ورۆز له هه مو شوینیکی زه ویدا خوی ده نوینی، ههست نه کری و خوینشان نه داو زه وی ده رازینیه وه و دنیا ده خه ملنی نه ورۆز تایهت به شوینیک له م گوی نه رزه نیه، هی فه رهنگ و مهرامی تایهت نیه، نه و رۆز جیژنی له دایک بونی خۆرسکی ئینسانه. نه و رۆز یادی سهرکه و تنی به هاره به سه رساردو سری زستاندا، یادگاری زال بونی کاوه یه به سهر زوحاکی زال و مارزدا، نه ورۆز جه ژنی نه ته وه بی یه، که هه مو ده یناسن که چیه، نه ورۆز هه موسالیک ده گه ریته وه و ده کریته جیژن و شادی، هه مو سالیک. قسه ی لیوه ده کری، رۆزیان و تووه و رۆزمان بیستوهه دیاره ئیتر نیازی به ته کرار و دوپاته کردن نیه؟ چونکا هه یه، مه گه ر خۆت نه و- رۆز ته کرار که یته وه؟ جا که وای باقسه کردن له نه و رۆزیش به ته کرار و چهن پاته بیسین. له زانست و نه ده بدا ته کرار به مهلال هینهر و بیتهوده دانراوه، نه قل و ئاوه رته کرار په سه ند نا کا، به لام ههست و ئیحساس، ته کراری پی خوشه، خۆرسک و سروشت ته کراری خوش ده وی، کۆر و کۆمه لگا، نیازی به ته کراره. خوسک و خۆد کرد له ته کرار ساز دراوه، کۆمه لگا به ته کرار، هیزو و زه ده گری، ئیحساس به دوپاته بونه وه گیانی وه به ردی، نه ورۆز چریکه و چیروکی جوانی و خوشیکیه، که له ودا ته بیعت و خۆرسک ئیحساس و ههست و جامیعه و کۆر و کۆمه لگا پیکه وه دهس به کارن.

نه ورۆز که چه ندین سه ته یه ناز و فخر به سهر جیژنه کانی دیکه دا نه کا له بهر نه مه یه، که قه راداو یکی دهس کردی کۆمه لایه تی، یا یه ک جیژنی داسه پاوی رامیاری نییه، جه ژنی جیهانه و رۆزی شادی نه رزه. ئاسمان و رۆز، ههروا خر مه و چرته و قرته ی چرۆدان و گول و هه لدان و له دایک بونی خۆرسکه و پر و ته ژنی یه له کف و کولی هه ر سه ره تاو په یدا بون و بوون و هاتنه بوون.

به لام جیژنی هم و نه و، زۆریه ی دهم و کات و سات خه لک و ئینسان له کارگه، موچه و مه زرا، دهشت و سارا، کوچه و کۆلان و بازار، باغ و باغات و دهشتی کشت و کال ده گریته وه وه له نیو تاو له وه و ده و له ژیر میچ و پشتی درگای به سراودا کۆ ده کاته وه، قاوه خانه و

چایی خانه و کافه و کاباره، ژبیره وی و سالون و خانوبه ره کان لهه وایچی گهرم به نهوت و گاز، روناک به چرای له رزوک به دوکهل، جوان و رهنگین به رهنگ و... به لام نه و رۆز له ژبیر میچی قورماوی، درگای داخراو، هه وای خهفه، له نیو دیواره به رزو پرله درزه کان که به جالجالوکه ته- نراو له شاروله دی له نیومال و له نیو چوار دیواری دل ته نگدا، ده سی مرۆفده گرتی به ره و داوینی نازاد و بی که ناری خورسک، رای ده کیشی: که به هارگه رم و به تیشکی رۆز روناک و ته زی به له له رین و له رزین و شادی ئافه رینش و خولقاندن و به دیهینان، رازاوه به با و باران، بیینی خوش، پنگه و ناخه لیوه، لق و پۆپی داخراوی باران و بکه و تو، پاک و جوان و دلگیر و... نه و رۆز تازه بونه وهی بیره وهری به کی گه وره به، بیره وهری خزمایه تی ئینسان و خورسک و ته بیعت، هه موسالیک نه م رۆله فه راموشکاره، که سه رگه رمی کاری ده س کرد و سازدانی سازدراوی دهس و قه له می خو به تی، دایکی خو ی له بیر نه با ته وه، به هاتنه وه بیرى نه و رۆزی پیرۆز، ده گه ژبیره وه داوینی نه و وه کتر بینینه وه نه کاته جیژن.

له گهل نه و داگه بوژبته وه، نه م دیدار و به کتر بینینه ده کاته جه ژن و شادی. رۆله له باوشی دایکدا، خو ی ده بینته وه و دایکیش له که ناری زاروکدا، له شادی و خوشیان چرۆنه دا و نه پشکو ی و خونچه نه دا، رۆندک و سربشکی شادی له لیو نه بار ی، هاواری شادی نه کا و دهس نه کابه گاله گال و چریکه چرین، جوان نه بیته وه و ده چبته وه سه ر دوخی جارن، ده بوژبته وه و ده ژبینه وه، به دیتنی یوسفی ببا و بیدار نه بیته وه.

شارستانی و ژبیری ئیمه هه رچی پئچیده تر و سه نگین تربی، نیاز به گه پانه وه و نا سینه وهی خورسک له ئینساندا ژبانی زی تر ده کا و به مجوره به، که نه و رۆز به راوه ژوی داب و ده ستوره- کان که پیر نه بن و ده سوین و ده پوین و بیهوده نه بن، هیز نه گرتی و بو چونه نیو دوارو ژ جوان تر و ده رخشان تر نه بی، چونکا نه و رۆز ریگایه که، نه و جهنگی دیرینه که له رۆزگاری لاتیروا کونفسیوس تازه مانی رو سوو ویلتیر به رده وامه ابیکاته ئاشتی و ده سه ملانج.

نه و رۆز ته نیا هه ل و مه رجیک بو ئاسوده بون، سه یران و خوش رابو واردن نییه. نیازی زه وروری جامیعه، خوراك و ژبانی نه ته وه یه کیشه. دنیا یی که له سه ر گۆران و گۆریان، پسان و تیا چون و پرش و بلا و بونه وه وه له کیس چون ساز دراوه، جیگایه ک که له ودا، ته وه ی سابه و نه گۆر دراو و هه میسه پایه داره، ته نیا گۆران و ته غیر کردن و پایه دار نه بونه، چ شتی ته توانی نه ته وه یه ک، کۆر و کۆمه لگایه ک له راست عه رابه ی بی به زه یی رۆزگار، که به سه ر هه مو شتدا تی ته پهری و بان و فلیقی ده کاته وه و نه روا، که هه ر پیگه یه ک ده شیکتی و هه ر شیرازه یه ک ده پسینی له زه و آل بی پاریزی؟

هه چ میله تی به به ره یه ک و دو به ره شکل و بیچم ناگری، میله ت و نه ته وه کۆز یلکه و کۆزیک پیکه وه لکاو ی به ره نه سلی مو ته والی زۆر و زه وه نده، به لام زه مان، ته م تیغه بی روحه پیژهنده ی به ره کان ده پسینی و فرت و فتی ته کا، له نیوان ئیمه و پیشینا نماندا - ته وانیه که رۆحی جامیعه ی ئیمه و نه ته وه ی ئیمه یان ساز داوه و پیکیان هیناوه - شیوو دۆلیکی ته نگه به ری به ی میژوی قوول کراوه، سه ته خالی یه کان، ئیمه ی له وان جیا کردۆته وه، ته نیا داب و ده ستوری باوی کۆمه لایه تین که، بزله چاوی جه للادی زه مان، ئیمه ی له م دۆله، پرله به ره رانه په رینی و له گه ل پیشینانمان، وه له گه ل را بوردوه کانمان ناسیاو ده کا. له دیمه نی پیروزی ته م داب و ده ستوره باوانه دایه که ئیمه بوونی ته وان له رۆزگاری خو ماندا، له که ناری خو ماندا وه له «نیو خو مانانی خو ماندا» هه ستی پی ده که یین و خویشمان له نیو ته واندا ته بینین. وه جه ژنی نه و رۆز، یه کتی له پته وترین و جوان ترین باوی ماله باوانه، که و اجوان و باو ماوه.

له و کاته دا که داب و ده ستوری نه و رۆز ده به یین به ریوه، ده لیتی: له هه مو نه و رۆزیکدا که هه مو سالییک له م ئاخ و سه رزه وی یه دا ته یان کرده جه ژن و چراخانی و شادی، خو مان ده بینین و له م حاله داشانوی تاریک و روناک و رو په ری ره ش و سپی میژوی میله تی که و نارای ئیمه له راست چاوماندا لائه درتی، به ریژه نه روا. ئیمان به وه ی نه و رۆز جه ژنی ئیمه یه و باو یا پیرانی ئیمه کردو یا نه ته جیژن، ته م بیرو را پر هه یجانه . که میشکماندا بیدار ده کاته وه که: به لئ: هه مو سالییک، ته نانه ت له و رۆزگاره ی که ته سکه نده رته م ئاوو خا که ی ئیمه ی به خوینی

میلله تی ئیمه رهنگین و خویناوی کردوه، له که ناری گپرتی بهردان و سوتانی ئاسه واری و لآتمان، نه ته وهی خویناوی ئیمه زوژ جوان و راز اوه ترو به بیروباوه ری زیاتره وه، جه زنی نه و رۆزیان ده گرت، به لئی: هه موسالیک! ته نانهت ئه وسالهی که سهر بازانی قوته یبه له سیروان خه لکی نو قم ده کردو مولهپیک کوشتاری ده کرد، خاجدار و جه نگیز و ته یموره شه له و تورکاتی وهسمانی و ئاق قویونلو و سه لجوقیان و... خه لکیان ده کوشت، له ئارامبونه وهی غه مگینی شاره زامداره کان له که ناری ئاورگی سارد و سردا، نه و رۆزیان زوژ به گهرم و گورپی ده کرده جیژن.

مژوله «زیرینا ئامیدی» ده گیریته وه که له و سهر دهمهی که عهره بی هیزشکار له قادسییه ونه هاوهند له ژیر تیغی تیژی بی روحمیدا خه لکیان ده گریاند، کاتی و لاتی ئارام کرده وه و دژو دوزمنانی ره پی نا، ههر له و سالانه دا و دوايش نه و رۆزیان گرتووه و ئه و سهرده مه یان به رابوردو پتوهند ئه دا.

نه و رۆز هه موکات و ساتی خو شه و بیست و به ژیر بووه، له چاوی موغاندا، له چاوی موبیداندا، له چاوی موسولماناندا، هه مونه و رۆزیان لا خو شه ویست بووه، به زمانی خو یان، قسه یان لئی کردوه. ته نانهت فه یله سوفان و زانایان و هوزانفانان و تویانه: «نه و رۆز رۆژی یه که مینی ئافه ریشه، که خودا ده سی کردوه» به خولقاندنی جیهان و له شهش رۆژا یاله شهش ده و ره) له و کاره دابو، له شه شه مین رۆژ دا خولقاندنی جیهان ته واو بوو جاله به ر ئه مه یه که یه که مین رۆژی نه و سان «خاکه لیوه» یان، به «هور موزد: خودی» ناو بر دوه و ئه و شهش رۆژه یان به پاک و پیروژ بژاردوه»

چ چریکه و چیرۆکیکی جوانه، جوان تر له واقعیهت! به راستی مه گهر هه مو که سییک ههست ناکا، که یه که مین رۆژی به هار، ههر ده لئی یه که مین رۆژی ئافه ریشه. ئه وه نه و رۆز بووه، دیاره به هار، به که مین که ژو که شه نه و سان (خاکه لیوه) ش یه که مین مانگ و نه و رۆزیش یه که مین رۆژی ئافه ریشه، قهت خوا جیهان و خو رسک و ته بیعه تی له پاینر یا له زمسان یا له هاویندا دهس پی نه کردوه، دیاره یه که مین رۆژی به هار، شیناوه ردی ئاخنی گرتووه به

لیوه وه و شین بووه و رواوه. سیلاو ههستان، قهلهزه ی ئاو، تافگه ی شه تاو، چرو کردنی دار و دهم کردنه وهی خونچه و گول کردنی گول و گیاو شاخه و پویه ی دارو دهوهن له نه و رۆزدا روی داوه، رواوه، بهردو داری ناوئاو سوواوه.

بی شک، رۆح و گیان له م که ژه دا سه ری هه لداوه و عه شق و ئه وین له م رۆژه دا گوو پ رواوه و یه که مین جار رۆژ له یه که مین نه رۆژدا گزینگی داوه و زه مان له ته ک ئه ودا ده سی پی کردوه. ئیسلامیش رهنگی جوان تری به نه و رۆژ داوه، شیرازه ی کردوه و ئه وی به پشتیوا نه بی ئه ستور، ئه وی له مه ترسی زه وال له ده ورانی موسولمانی کورده واری و ئیرانیاندا، پاراستوه و رای گرتوه، نه و رۆژ که له گه ل گیان و خوئینی ئیمه تیکلا و ببو و لیکدرا بوو، گیانی نه ته وایه تی له گه ل ئاویته ببو. به رۆحی دینی تازه ییش گوچی گرت، داب و ده ستوری نه ته وه بی و نیرادی، له ته ک باوه، به دینی پیروزی ئیسلام و قورئان و عه شق و ئه وینی پرهیزی تازه یه - ک له دل و هه ناوی ئه م سالی تازه یه وانه و رۆژه هاته وه جیژ نیکی کونی کورده به خوشی و به هاته وه خه لکی له م ئاوو خا که دا فرجکی گرتبو، گرپی خوارد و پیکه وه پیوه ند دران و پته و بون و پیروژ بون.

نه و رۆژ - ئه م پیره که گهرد و غوباری چه ندین سه ته له روی نیشتوه - به درژیایی میژوی که و نارای خوئی، رۆژگاری له که ناری موغاندا، زیکر و ویردی میهر په رستانی خوئی به گوئی خوئی بیستوه: دوای ئه وه له که ناری ئاورگدانی زه رده شتی دا، سرود و سروش پیروزی مویدان و زه مزه مه ی ئاویستا و سروشی ئاهور مه زدای به گویدا خویندراوه، له وه به دوا به ئایاتی قورئان و زمانی ئه للا: ریزیان بو داناوه، ئیستا سه ره رای ئه وه به نو بیژ و دوعا و پارانه و گه کوردی یارسان و دینی کونی کورده واری و عه شق به خوا و ئه وین به حه قیقه ت گیانی تازه ی پی ئه دا.

ئه م پیره خاوه ن پیره وه ری یه که له هه مو سه ته یه کدا و له گه ل هه مو به ره و نه سلیکدا و له ته ک هه مو باو با پیرانی ئیمه دا و ئیستا وه تا رۆژگاری ئافسانه بی گو ده رزو گایو میرت «میردی گه ییو» ژیاوه و له گه ل هه مو مان بووه، و هه یه، ریساله ت و رۆلی گه و ره ی خوئی له هه مو ده م و کات و

ساتیکدا زور پر به هیزی خوی و به عشق و نهوین و وهفاداری و خوین گهرمی و ره زاشیرنی
نه نجام داوه و نهویش سپی کردنه و هگرهنگی غم وه لقر چاوی پر چین و چروکه له سیما و
قیافه ی نه نه ته وه نه جیب و زولم لیکراوه به که له گهل خوین و ئیسک و پلوسکی خهلکی نه م
سر زهوی به لا و صدام لی دراوه له گهل روچی شاد و خوړسک و ته بیعت لیکدراوه و
گه وره تر له هه مو ان پیوه ندانی نه سله مو ته والی به کانی نه م هوزونه ته و نه که له سر چه قی چوار
رییی یانی به لا و روداوه ی میژو گیر ساوه و دامه زراوه و هه میسه که و توت به ره یثرش و قینی قین
له دلان و جهلادان و تالانکه ران و هه روا په یمانی به کیه تی به ستن له نیوان هه مو دلای خزم و
که س و کار که دیواری گرژ و تورپه و بیگانه، چهن دین ده و ران له نیوانیاندان نه بووه و پروی مه م
وزین و دولی قوولی فه راموشی جیایی نه خسته نیوانیان.

ئیمه له م کاوه دا له م ده م و ساته دا له م به که مین ده می ده س بیگردنی سره تای ناهه رینشه دا،
به که مین روژی خیلقه ته دا، له روژی خوادا له روژی ناگره سوره ی ناهورایی دا، نه و روژی
پیروز نه که یه نه جیژن و ناگر ههل ده که یه ناگری ناهورایی. له قوولایی و یژدانی خو ماندا به
پیاهو تی خه یال له سارای رهش و ده شتی سوتواوی هه له بجه، شاری هیرو شیمای
کوردستان عبور نه که یه و له هه مو نه و روژگه لی که له ژیر ناسمانی پاک و روژی رونا کدا له
سر ناخ و خاکی ئیمه که ریزی لی گیراوه و ناگری نه و روژ هه لکراوه له گهل هه مو زاروک و
کوروکچ و لاو پیروژن و پیوانیکدا که خوئی نه وان به تیوره گماندا نه روا و روچی نه وان له
دلماندا ته کان ده خوا به شواری ده که یه و به مجوره (بوونی خو مان) به ناو به ک نه ته وه، له نیو
گژه باو گیژه لوکه ی توند و مره شه بای کوشنده و سوتینر و نال و گوړده ردا خو رانه گرین و
خولود به گهل نه به خشین و له هی رشی نه م سه ته دا که ئیمه ی له خو مان نامو و «نه بان» کردبو.

چ چریکه و نه فسانه به کی جوانه، جوان تر له واقعیه ت! به راستی مه گهر هه مو که
سیک هه ست ناکا، که به که مین روژی به هار، هه رده لپی به که مین روژی ناهه رینشه. نه وه
نه و روژ بووه، دیاره به هار به که مین که ژو نه و سان «خاکه لیوه ش» به که مین مانگ و نه و.

رۆزیش یه که مین رۆژی ئافه رینشه.

□ نیسلامیش رهنگی جوان تری به نه و رۆز داوه شیرازه ی کرد وه و نهوی به پشتیوانه یی
ئهستور، نهوی له مه ترسی زه وال له ده و رانی موسولمانی کورده واری و ئیرانیاندا،
پاراستوو و رای گر تووه.

□ نه و رۆز ته نیا ده رتانی بوحه سانه وه، سه یران و خو شگوزه رانی نییه نیازی زه روری
جامیعه و کو مه لگا، خوراکی ژبانی نه ته وه یه کیشه.

له م میعادگه یه دا که هه مو به رهی میژو وه چریکه و چیرۆکی هیلله تی حوزوریان هه یه له گه ل
ئه واندا په یمانی وه فا ده به ستین و «ئه مانه تی عشق و ئه وین» له وان به وه دیعه و ئه مانه ت
وه رده گرین «قه ت نامرین» و «به رده و امی راستین» ی خو مان به ناوی نه ته وه یه ک که له م سارای
که ورگه به شه ریدا ره گ و ریشه ی له قوولایی فهره هنگی دارمال له غینا و قیدا سه ت و بیخه وش
وجه لال و شکو دا هه یه و له سه ر هیمی «ئه سه لته» ی خو یی بون له را گوزاری میژو دا
راوه ستاوه، له سه ر «رو په رهی جیهان» سه حیفه ی عالم سه بت و زه بتی بکه ین.

□ ته فتازانی له بابی ته کرار دا ده لئ: ته کرار عه یب و خه وش ی قسه یه مه گه مر له یادی مه حبویدا،
که له ویدا نه ته نیا جایزه که یاد و ناوی ئه و ته کرار و دو پاته بکر یته وه، به قسه ش فه زیله ت ئه
به خشن^۱

وه ره تا گول ئه فشانی بکه ین

مامه نه و رۆز!

تو بیه و چریکه، غه مکین و پر هه سه ته وه

تو بیه و که نینه پاک و پر ده رده وه

۱ - موته وه ل، روژنامه ی اطلاعات صفحه ۶ شه مه ۲۷ اسفند ۷۱ و ۲۴ ره مه زان ۱۴۱۳ و ۱۸ مارس ۱۹۹۳ از
۱- گوده رز - جه مشید: میژوی ته به ری، مو عجه مولبولدانی حه مه وی، مورو ج الذهب نه و روژنامه ی حه کیم عومه ر- ی
خه بیام.

تو! به و هه لپه رکچی و خه نده وه
دیو و درنجی خهم له دلّ ته په رپینی
تو! به و کراسه سورو توزاوی به وه
تو! به م رۆمه ته رهش و چرچه وه
که له بهختی رهشت رهنگک نه داته وه
رهنگی خهم و په ریشانی له دلّ ته شواته وه
مامه نه و رۆز له دلّنا خهمی تال و تفته
خهمی دارمال، دهر وین، بۆمان سهخته
دهنگک دانه وهی پیکه نیسته
دلۆپه ی رۆندک و فرمیسته
که له سهر چاوه ی گیانت نه تکی
به داوینت دا ته رۆی
ئیمه بش به فرمیسه کانت به گور ته که نین.
مامه نه و رۆز!
وه ره له رومه تت توژی رهشی بته کینه
ئاگر بخه نیوکه وای سوری خو ته وه
وه ره ههروه ک مه لیککی دلشاد و خوش ئاواز
بال لینکده تادهم ترۆسکه تروسکی خو ره تاو
له بیر به ره وه
ئه فسانه ی خهمی دیرین
له باتی سترانی تال و خه فه تبار
ئه م شیعره ی شیرین بچرین!

وه ره تا به کتر گولباران بکه یین و مه ی له جامه یین
بچه یه که شلینین و که لاله یی تازه ساز بده یین (شه یول). مارا

نازادی وهه‌لدانی مروفانی:

مروف وهه‌ربونه‌وه‌ری و زیندوی تریش بو هه‌لدان و گه‌یشتن به که مالی بونی خوئی نیازی به نازادی هه‌یه به لام نوکته و جینگای سه‌نجدان لیره‌دایه که هه‌لدان و که مالی هه‌ر بونه‌وه‌ریکی زیندو له‌پنوه‌ندی نه و له‌گه‌ل خو‌رسکی و سروشتی و ئافه‌ریده بونی نه و ده‌ناسیندری.

هه‌لدان و که مالی مروفا نیش له‌پنوه‌ندی له‌گه‌ل فیره‌ت و حه‌قیقه‌تی وجودی نه و دا ده‌ده‌که‌وی و ده‌ناسری

حه‌قیقه‌تی وجودی مروف عه‌ینی پیوه‌ندی و ئوگر بونیته‌تی به‌حەق، پیگه‌یشتن و هه‌لدانی مروف له ((قوربی وجودی)) دینه‌دی، نازادی به‌راستی له‌م پیوه‌ندی نیزیکی و قورب له‌خو‌ا تا ریف ده‌کری، جا که وابی نه‌توانین بیژین: نازادی راسته‌قینه‌هوی هه‌لدان و پیگه‌یشتنی بونی مروفا مروفانیه.

به لام نوکته‌یی گرینگ که نه‌بی دو پاته‌ی له‌سه‌ر بکری نه‌مه‌یه که ته‌نیا نازادی به‌راستی‌یه، که نه‌بیته‌هوی پیگه‌یشتن و هه‌لدانی ئینسان و نه‌نزان وه ((نازادی)) وه‌می و نه‌فسانی ته‌نیا غوربه‌ت و یه‌خسیری زیاد ده‌کا وه‌یچی دیکه.

ویژه و ویژاوه‌ری ره‌سانه‌یی و مه‌شه‌وراتی زه‌مانه‌بی نه‌وه‌ی له‌بابه‌ت هه‌ریم و سنورو هه‌ریم و که وشه‌نی یا تاییه‌تمه‌ندی و ماهیه‌تی قسه‌بکه‌ن، هه‌میشه‌فوبه‌بو‌ق و که ره‌ناکانی چاورای خو‌یاندان نه‌که‌ن که نازادی هوی هه‌لدان و پیگه‌یشتنی مروفانیه.

نازادی هوی به‌رز و نه‌رز بونی فه‌ره‌نگ و هه‌لدانی بیرو هه‌زه، وگشتی بافی دیکه‌ی، له‌وچه‌شنانه، قسه‌ده‌که‌ن و ده‌ئاخون، نازادی نه‌فسانی هوی دوربونی مروف له‌حەقیقه‌تی خوئی و غافل بونی نه‌و پیک‌دینی.

به‌لی نازادی ده‌بیته‌هوی هه‌لدانی مروف و به‌رز بونه‌وه‌ی باری فه‌ره‌نگی نه‌و، به‌لام له‌کاتی قسه‌کردن له‌م دروشمه‌نه‌بی بزاین که له‌چ جو‌ره نازادی یه‌ک ده‌دوین و له‌کاتی کرده‌وه‌دا نه‌بی سه‌رنج بده‌ین که نه‌که‌وینه‌داوی لیبرالیستی نازادی، چونکا له‌ویندا نه‌ته‌نیا

ناگهینه هه‌لدان و بهرز بونه‌وهی مروّفانی، تازه زنجیره‌ی غوربه‌ت و دیلی ئه‌ویشمان قورس ترکردوه و زورترمان باداوه، وریابین که ئازادی نیوان ئیمه و لیبراکان و ئومانسته‌کان ته‌نیا و ته‌نیا موشته‌ره‌کیکی له‌فزی و بیژه‌یه، ئیمه له‌ حه‌قیقه‌تی ئازادی و هه‌لدانی مروّفانی قسه‌ده‌که‌ین به‌لام ئه‌وان له‌ژیر ناوی ئازادی دا ده‌م بین و قفل له‌دل و ده‌رونی مروّفانی ئه‌ده‌ن شوّرشێ دینی به‌یام هه‌ینه‌رو مزگینه‌ده‌ری ئازادی به‌ راستیه.

ئازادی یه‌ک که دوربێ له‌ ده‌سه‌لاتی شه‌یتانی تیکنو کراسی، بورو کراسی و سه‌رمایه‌ سالاری، بونی گوّلی خوّشبۆی مه‌عنه‌وه‌یه‌ت و هاودلی و هاوره‌نگی ده‌شت و ده‌ری شوّرشێ دینی پروته‌ژی کردوه.

هه‌مو فه‌لسه‌فه‌ی «ژان پۆل سارتیر» (Jan Poul Sarter) هه‌ول و ته‌لاشه‌ بوّ رزگار بون له‌بێ هیوایی و ته‌ناقوزو ناو میدی، که به‌شه‌ری روّزاوایی، ئه‌و لای وایه‌ ئازادی به‌شه‌ر محاله، به‌لام به‌ داغوه‌ چون ژان پۆل سارتیر خویشی هه‌روه‌ک زاناکانی تری روّزاوایی ریگاچاره‌ له‌ چوارچیوه‌ی زات و ته‌واویه‌تی ئازادی ((ئومانستی دا و که‌وته‌ خواری، به‌شه‌ری تازه و مل بادانی ئه‌و، که بوی ده‌گه‌ری، سه‌رگه‌ردانی ئه‌و زیاده‌کا.

ئه‌بێ بزاین ئازادی بیجگه‌ له‌ پتوه‌ند له‌ گه‌ل حه‌قدا، واتای بوّنیه، جا هه‌ر له‌به‌ر ئه‌مه‌شه‌ که ئازادی رامیاری و کومه‌لایه‌تی روّزاوایش بیجگه‌ له‌ زیاد کردنی فاسیله‌ی چنیاپه‌تی و قودره‌ت یایی بور ژوا و غه‌له‌به‌ی روّحی سه‌رمایه‌داری و پول و دراو په‌رستی و شه‌یتی بونی مروّف و په‌ره‌ گرتنی ئیمپریالیزم و بی‌دادگه‌ری کومه‌لایه‌تی شتی تری لی سه‌وز نه‌بوه‌ و نابێ.

ئیمه‌لامان وایه‌ مروّف عه‌ینی ته‌عه‌لوقه‌ و ئینسان بوّگه‌ یشتن به‌ ئازادی و میوه‌ و به‌ردانی تاکی حه‌قیقی خوّی ئه‌بێ بگاته‌ ته‌عه‌لوقی به‌راستی به‌خوا و له‌ئهم وئه‌و دابردی و له‌ئوگر داربونی خوّ بولای خوا سوربێ، نه‌ک له‌روی نه‌زانی و خوّقه‌ف کردن و خوّبه‌زل زانی خوّی دوربخاته‌وه‌ و ئینکاری بکا.

خوی چاک و داب و ده‌ستوری زیان - باله‌دیمه‌ن و روانگای خوورسکی و سروشت

لهزه تی گیانی و رۆح وهر بگرین، ته ماشاو روانین بو روانگای جوانی خورسک به له شو لاری مروف گیانی تازه نه به خشی گوله رهنگاو رهنگه کان، دهشت و دهری سهر سهوز و رهنگین، ئاسمانی پر نه ستیره ی گه شه دار، نه م هموه جوانی و خوشیکیه به پیی زهوق و چه شه یه ک که له نیو دل و دهرونی مروفا هه یه له ته ماشای نه وانه لهزه ت نه با و شاده بی، دیاره نه م شادبونه، ته نیا له لهزه تی رواله تی دا کو نا بیته وه.

له م نه رزه گردوپان و گو و به رینه دا ئینسانگه لی په یدانه بن که ته ماشای روانگای جوان، نه وان نه خاته بیر کردنه وه؛ له باره ی رازی خیلقه تی پر قورده تی ئیلاهی، نه وانه له م بیر کردنه وه و په ی بردن به رازو ره مزی جیهانی ئافهرینش زور لهزه ت نه بهن، نه وانه به چاوی به رزرترو وردتر نه روانه، روانگای جوانی خورسکی و سروشت، جا ههر له بهر نه وه ش لهزه تی نه مانه، له لهزه تی که سانی که دارای نه م تاییه تمه ندی یه نین زیاتر و بهر فره تره، نه گهر تو تابلویه کی نه قاشی جوان له بهر چاومند الیکدا دابینی، نه ومنداله له ته ماشای نه وه لهزه ت نه با، به لام ئایا لهزه تی نه وله گه ل لهزه تی که سی که ده چیته نیو ورده کاری نه وتابلویه و له ودیوی نه وه وه هه زاران ئافهرین به نه خشینه ری نه وه ده لی، به رابه رن؟

ههر جور بی نه گه رتائیستا له لهزه تی زاهیری که لکمان وهر گرتوه باله مه وودا بکوشین تاله لهزه تی رۆحانیش لهزه ت به بن، گو لی جوان و رهنگین بینه و له مه زنی وگه وره بی گو ل ئافهرین بروانه، له نیوه شه ودا بروانه ئاسمانی پر له نه ستیره ی جوان و گه ش و له راست خوای خولقینه ری نه وانه سه ر بچه مینه وه؛ نه وسا ده زانی چ شادی و خوشیه ک روت تی ده کا، به جوری که بیجگه له زاتی حه ق ته علاشتی تر نه بینی «لَقَدْ جَعَلْنَا فِي السَّمَاءِ بُرُوجًا وَزَيَّنَّاهَا لِلنَّاظِرِينَ»^۱ یانی: به راستی له ئاسماندا بورجگه لیکمان سازداوه و نه وانه شمان بو ته ماشاکاران رازاندوته وه. نه م باسه له روژنامه ی شه هاده ی کوردی

۱- سوره ی حجر نایه تی ۱۶

ژماره ی ۳۹۴ سالی ۹ گولانی ۱۳۷۱/۲/۱ ههتاوی و ۲۱ نیسای ۱۹۹۲ زاینی بهقهلهمی
(شه پۆل) بلاوکراوهتهوه.

دوا روژهی موسولمانانه

به راشکاو ی ده بی بلین: دوا روژهی موسولمانانه وشا بهخت له بهختی ئه واندا
له هات دایه، مادام له سهر ریبازی خوا سورین و له ریگاری ئه و لانه دهین (ذَلِكَ فَاِنَّ اللّٰهَ
لَمْ يَكُنْ مُتَغَيِّرًا نِعْمَةً اَنْعَمَهُ عَلٰی قَوْمٍ حَتّٰی يُغَيِّرُوا مَا بِاَنْفُسِهِمْ) مه شی خوا وایه، کاتی
نیعمه تیکی به هۆزی یا به تاکی یا به گهل و نه ته وه یه کدا، نای گۆری و لیان ناستینیته وه،
مه گهر ئه وه ی ئه وان خویان بگۆرن و له زیگا لادهن و کل بن وتل بن هوه، سه ره و شوژ به ره و
گۆر، بگۆردرین یا خو بگۆرن و اتا: چاک بون، خراپ بن له ئه سپی ناز و نیعمه ت دابه زن و
سواری ئه سپی ئه جهل و به دفه ر بن وه و سواری خویان بده نه ده س هه وای نه فس و شه ی تان
به کار و کارابون، ئیستا بیکاره و په ی تاره که وتون، بر و داربون، ست بر وا کراون، دلسۆزبون،
قین له دل کراون، له دل و ده رونی خویاندا خو بخۆنه وه و بینه خۆره له نیۆ یه کدودا، جا
ئه گه ر بتوانین بهر له و خوه دزیو و کریتانه بگرین و خو به خو چاک و دل و ده رون پاک
بین و به کار و تیکوشه رو نازابین و خو له خوی به د فه ری دور راگرین و بو یه کتر هه ره وه ز
بکه ین، کومه گی یه ک بین و مال و ناموسی یه ک ترین، وه کوهی خۆمان بزانیین و بیان
پارێزین له دل پیسی له گهل یه کتر خۆ لادین و ئه وه ی بو خۆمان پیمان خۆشه هه مان بی، بو
هاو نیشتمانیه کانیشمان هه روا بین و بر و امان به خوا بته و بی، ئه و دوا روژهی ئیمه ی
موسولمانانه.

ئاوینه ی میژو:

چریکه و چیروک و ئه فسانه ی میژوی ئاوینه یه که، ئه کری وینه ی خۆمان و وینه ی
به ره ی ئه نزان و ئیسانه کانی تری تیدا ببینین، مرؤف له روژه ی رابوردو، ئه ز مونی روژگار
بو هیمن دانان و بناغه ریژی دوا روژی چاکتر و به که لکترو به خته وه رانه تر سود وهر ده گری،
جاله بهر ئه وه ئه بی مرؤف هه مو روداوه کانی رابوردو، جوان بداته بهر جه نه جهری

سهرنج و به باشی لیان ورد بیته وه و شیان بکاته وه به دوکاسنه و سبب گانه و هر دی بداته وه،
ئه و سا بیکاته که شاو، یا ناوه نیا و توومی کار و کرده وهی تیا بچینی، له ئه زمون و تافی
کردنه وهی تال و تفت و ژه هر اوی تا ئه زمونی شیرین و شادی هیتهر، دیاره زوری له زاگون
و داب و ده ستوری کوومه لایه تی و بنه رته تی کارو باری و خوی چاک و ئه خلاقه پاک که نه زم
و نیزام و ته کوزی کوومه لایه تی پیج دانه مه زری، له سهر ئه ز مونی رابوردو، دامه زراوه، چ
ژیارو شارستانی، یاماف، جوانی و ناحه زی کارو کرده وه (حُسْنُ و قُبْحُ أَعْمَالٍ) و ره فتارو
ئاکاری عادی خه لک، که بریه تی له ئیستقرایه که، مرؤف و ئه نزان به درژیایی هه زاران سال
ژیان له پیججه له پوچی گرئی پوجکه ی گوومه لایه تی دا به راوردی کرده وه هه لی سه نگاندوه و
میوه و نه تیجه ی ئه وه ی به وینه ی زاگون و قانون، پیشکه ش به کوومه لگای به ره ی مرؤف
کرده.

ئه م چریکه نموداری پیشه و کردو کرو، خوو ئاکارو تیک هه له نگو تنی به کوپو کوومه له،
جه ننگ، دژو دوژمنی، ناشتی و دوستی، به تیکرا تیکرای ره ننگ دانه وه کان و
ده نگدانه وه کانی ئینسان و ئه نزان له راست روداوه و دژواری یه کانی ژیاندا، ئه وه جوژی
بیر کردنه وه و تیفکرینی کوومه لگای رابوردوه وه، به هه مو جوانی و ناحه زی و دژیوی یه وه.
ساز و ناواز له دو روانگاو:

ئه گهر له یه کئی له لایه نگرانی موسیقا بیرسن که سمفونی یانی چی؟ له وه لامدا
پیته ده لی: سمفونی شوینه واریکی گه وره ی موسیقایه که بو ئورکیستیری موسیقا
ده نوسری و له چار به ش ساز ده کرئی: دیاره ناوی چهن که سیش له موسیقا زانه کانی ناوداری
جیهانیش ده با که سمفونی نبوغ ئامیزان به دی هیناوه، که بتهون، چایکوفسکی،
موتسارت بهر له هه موانه، به لام ئه گهر هه ر ئه و پرسیاره له موسیقا زانیک بکرئی، یه که م
ناوتیک که به زاریدا دی (هایدن) ه چونکا زوربه ی خه لک (هایدن) به باوکی سمفونی ناو

۱- بهر کوئی کتیی رامباری مه دینه نوسراوی فارابی - (شه پۆل).

ئەبەن، چون: بتهون، مونتسارت و مامۇستايانى ديكەى موسيقاى سمفونى، لەساختەى زۆرو زەوہندى خوڭيان بو ئوركىستىرى سمفونىك لەموسيقاى هايدن ماىەيان گرتوہ، بەتیکرا شوڭنەوارى ئەم موسيقازانا، ناودارانه بو ئەوان، ھەرۈە كوكتيڭك بوہ كە دەرسى لى فيزبون وزانستى خوڭيان پرترو غەنى تر دە کرد^۱

ئاو وژيانى ھەموچت:

قورئان ھوى ژيان و يەكەمىن لانكەى جولە ندەو خزۆكى بە (ئاو) ناو بردوہ، زانستى ژين ناسيش، ھەر ئاوى بە بنەرەتى ژيان داناوہ، بەو جۆرد، توڭزانەوہ كە سەبارەت بە ساختومانى گشتى جىسمى زىندو، ئەنجام دراوہ، نىشانى داوہ كە ئاو وكەربون نيزيكەى ۹۸ لەسەتى جىسمى بونەوہرى زىندوى يڭ ھىناوہ، ھەرۈا توڭزانەوہى زانستى زەوى ناسيش، دەگەينى كەبەر لەپەيابونى ئاو، ژيان لەسەرگۆو خرۆكەى زەوى نەبوہو جادواى پەيدا بونى ئاو وساز بونى زەرياو ئەقيا نوسەكان، كەم كەمەژىنگەى لەبارو باو بو ژيانى بونەوہرانى زىندو، وەجۆرا و جۆر بونى ئەوانە، بەدى ھاتوہو خزۆكەكانى سەرەتا، لەيەكەم روژى ژياندا لە زەريادا بون و لەدوايىدا ھاتونەتە سەر بەژ وويشكانى.

گرشمەى يەكبون:

لەمىژوى ئەدەب و ھونەر و خونيشان دانى زانست لە خۆرھەلات دا جار جارە گەورە گەورە يەك سەريان ھەلداوہ كە لەھەربارو بابەتيكەوہ داراى شوڭين و پلەو پاىەى بەرزو بلىند بون، كەسانى كەبەتيكرا لە دەورو بەرى وجودياندا بەقسەى مەلاصەدرا كەسايەتى مەجازيان، ئەفسانەگەلڭكە، توڭزا نەوہىە لەفۆلكلورو باوى كوۈمەلايەتى دا بەيانگەرى ئەم قسەيەكە خەلكى ولاننى ئىمەكاتى دەس دەكەن بە چريكەو چيروك سازى كەسايەتى، تاكيك كە لەچەن لاوہ يا لەبارو با بەتيكەوہ بەچاك و بەرزو چازان و گەورەترى

۱ - ن- كولو سووا، سەرەتايەك لەسەر ناسينى موسيقا- كە بيان چوارشەمە ۲۰ ئازەر ۱۳۷۰ى ھەتاوى لاپەرەى ۶ و ۱۱ دەسامبەر ۱۹۹۱ زو ۲۰ سەرماوہزى ۱۶۰۳ ك و ۴ جمادى الثاني ۱۴۱۲ ك (شەپۆل).

بزانن، تایبته تی گهلی له ودا ببین که له خه لکی دیکه دا بهر چاویان نه که وئی و زوریان پیدایا هه لده لئین به کیک له وانه، مه ولانا عه للامه، سه عید نورسی و مه ولانا نوسخه ی جامیعه خالد شاره زوری یه، له م و تاره دا ناتوانین له بابته ته و هه موه چریکه که له بابته ته و دوزاته وه گوتراوه قسه بکه یین ته نیا به نوکته یه ک ئاماژه ده که یین و درگای لیکولینه وه، ده خه یینه سه رگازه ری پشت تا ته وانه ی که ده یانه وئی، تویشوی خویمان له وه به ده س بیین خه ریک بن.

له دیوان وقسه ی زوربه ی عارفان و خواناساندا هونه وشیعروو ته یه ک ده بیسین و ده بیسین که واتای وه حده تی وجود، ئه دایه کی له و قسه و باسانه ی که له فه لسه فه دا هوئی قره قر و قسه لیکردن بوه، مه سه له ی وه حده تی وجود و یه کبونه، که ئایا حه قیقه ته تی دهره وه، یه که یا زوره.

له حکمه تی موته عالیه دا، دوا ی قسه کردن له موشته ره کات وهاوبه شبونی مه عنه وی وجود و قسه کردن له وه که وجود ئه سله، نه تیجه ده گرن، که ئه شیای خارجی هه رچه نده وینه ی جوزا و جوریان هه یه، له باتندا حیکایه ت له یه ک حه قیقه ت ده که ن وئویش هه مان ئه سلئی بونی ئه شیایه، دیاره که سی که بروای به ته و حیده هه بی، ده گونجی به وه حده تی وجود و که سره تی مه وجود بروای هه بی، و که سره تی مه وجود به واتای ماهیاتی مه نسوب به وجود، بزانی و حه قیقه تی وجود له روانگای ئه ودا خاوه نی ئه نواع و تاکه تاک و پله و ئه جزای ئه قلی و دهره وه بی، ئه بی هیچ جوړه قیام و عهره زئی سه باره ت به ماهیات له گوړدانه بی به لکو وجود حه قیقه تی واحد، ساده ی قایمی به زات بی و ته نیا ماهیات ئه درینه پال ئه و حه زره ته و ئه وه ماهیه تن که زور و موته که سیرن، نه ک حه قیقه تی وجود، ئه م واتای وه حده تولو جوده بیرو پای فه لاسیغه یه که نه تیجه ی لیوه رده گیردری که ئه شیا باوه کو له باری تایبته تمه ندی وئاسه واره وه، جیان، هه مو له و باره وه یه که مه وجودن، یه ک حه قیقه تن وئویش هه مان ئه سلئی بونی ئه شیایه و مه وجوداتی جیا جیا له حه قیقه تی بوندا بیکه وه، یه کن و وه حده تیان هه یه.

صه در المتألّهین به بهیانی بیری وه حدهت له عینی که سرهت وکه سرهت له عینی وه حدهت و بیری ئه ساله تی وجود توانیویه تی، ته سویری تازه له جیهانی بوندا بخاته بهرچاو، هرچهن ئیشراقیون به ئه ساله تی ماهیهت بروایان ههیه که له گه ل عارفان و خواناسان یه ک ده گرنه وه.

خواناسان بروایان به وه حدهتی وجود ومه وجود ههیه، عارف دنیا به ئاوینه یه ک دائه نی بو نیشان دانی وینه ی حه ق (خوا) به پیی بیروباوه ری عارف مه وجوداتی جیهان بیجگه له وه که نیشانه و ئایه تی حه قن چتی ترین.

ئیمام محه مه د غه زالی فه رمویه تی: عارف و خواناس له نشیوی پهستی مه جازه وه بالی گرتوه و فریوه ته نیو ئه وجی حه قیقه ت، جادوای پیگه یاندنی خوی له و میعراجه دا به عیان وه ئاشکرا ده بینن که له جیهانی بوندا بیجگه له ذاتی خواچتی دیکه له گوردانیه، هه مو شتیک بیجگه له ذاتی ئه و هالک و بو تیا چونن (کُلُّ شَیْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ) نه ته نیا له یه ک زه ماندا به لکو له ئه زهل و سه ره تادا.

له محیدینه وهیه که ئه سلی وجود، له هه ربارو با به تیکه وه، واحدو تاکه وکه سره تی بو تیه، هه م وجود یه که، هه م مه وجود وه ئه گه ر حه زره تی حه ق خوی فه یز بدا مرؤف ئه توانی جه ره یانی حه ق له خورسک و له ماده و عونسوردا بیینی و وینه یه ک نامینی که حه قی تیا نه بیینی، جا ئه مه یه که هه میشه ئاره زویانه که ئه شییا (که ماهی یه) بو یان ده ربکه وی.

جا ئه وه یه، که شاعیران و خواناسان و عارفان ده لئین:

چارینه ی بابا تاهیر

به صه حرا بنگه ره م صه حرا ته وینه م

به ده ریا بنگه ره م ده ریا ته وینه م

به هه رجا بنگه ره م کوه وده رو ده شت

نیشان ئه ز قامه تی ره عنایی ته وینه م

چارینه:

خوښاښانانکي نه زپاسه رنه زونه ن

مياني شوعله، خوشک و تهر نه زونه ن
که نيشت و که عبه و بتخانه و ده ير

سه رايبی خالی نه ز دلبر نه زونه ن

چارینه:

يه کي به رزي گه ري نالان ده رين ده شت

به چه شم خون فشان نالاله ميکيشت

هه مي کيشت و هه مي گوفت نه ي دريغا

کي بايه د کيشتن و هيشتن ده رين ده شت

چارینه:

گه رهم راني، وهرهم خوانی ته زانی

وهرهم ناکر بسوزانی ته زانی

وهرهم بهر سهر نه هي نه لوه ندو مه يمه ند

نه مي وازهم خودا زانی ته زانی

مه نسوري هه لاجيش وتي: من چه قم و شيخي شه بو سته ريش دوای نه و، وتي: پيچگه

له حق کي هه يه، بيژي چه قم، خوايش فهرمويه تي: له کاتي ده ردودا غذا بلين (اِنَالِلّٰهُ وَاِنَا

اِلَيْهِ راجِعُونَ) نيمه هي خوايان و بولای نه ويش له گه رانه وه داين. نه م مه به سته له روزنامه ي

شه هاده ي کوردي به قه له مي شه پول سالي ۹ ژماره ۳۸۲ له ۱۷ دسامبر ۱۹۹۱ زو ۲۶

نازه ري ۱۳۷۰ ي هه تاوي بلا وکراوه ته وه.

فهره ننگ و مه عنه و بیته؛

فهره ننگ بریه تی یه: له زنجیره یه ک ئوسول و داب و ده ستوروزا کونی خو و نه خلایقی و کرده و یی و ره فتاری که تاکه تاکی، یه ک کومه لگا له که ناری یه کترین و له پیکه وه بوندا ده ی گرنه بهر چاو و رعایه تی ده که ن.

یه ک کۆر و کومه ل چ گچکه بی وه کو بنه ماله و خاوحیزان، چ گه و ره تربی وه کو گه ره ک، فیرگه، کارگه و... یاله بیچم گرتنی په ره دار تردابی، وه کو نیشتمان، یا به واتایی گشتی تر کومه لگای مروفی و ئینسانی له جیهاندا، ناچاره راکۆن و زا کونی قه بول بکا، که پیکه وه ژبانی تاکه تاکی نه و کومه لگایه، ده گونجینی و ده بیته هو ی پیوه ندی باشترو شیاو تری نه و کومه لگایه، له گه ل کومه لگای تر، له پله یی په ره دار تری مرو فانی دا.

فهره ننگ له کۆر و کومه لگای جیا جیادا دیاره یه کسان و یه ک جوژنیه،

له زۆر شوینی تایبته له جیهان، هۆزینک یا نه ته وه یه ک، هه ن که داب و ده ستور و باوی تایبته به خو یان هه یه و زا کونیک به ریز ده گرن، که له فهره ننگ و باوی کومه لایه تی هۆزو کومه لگایی تر دور له زا کون بی و دژی ئوسول و بنه ره ت بی، به لام به گشتی له نیوکۆر و کومه لگای په ره داری مرو فانی، داب و ده سوری، قه بول کرا و وجودی هه یه، که گشت ئینسانه کان و مرو فه کان له راستی و دروستی نه وه دا بیرو را و باوه ریان یه که و راسته و باشه، هه ر چه نده له واتا و میصدافی نه و ئوسول و زا کون نه دا، جیایی بیرو باوه ر هه بی، بو وینه نه و ئوصول و زا کونانه ی قه بوله و به ره ی مرو ف پیی باشه نه سل و بنه ره تی ئازادی یه، بو تاکه تاکی به ره ی ئینسانی، ده س دریز نه کردن بو مال و گیان و ناموسی خه لکی دیکه، په سه ند بونی چاکه و چاککی، خوشه وستی، فیر بونی عیلم و زانست، پاککی، یا ناشیرینی و دزیوی زولم، سته م، کوشتن، بیسی و چه په لی، نه زانی و... جاکه و ابی چتگه لیککی ئوسولی و داب و ده ستوری له جیهاندا هه یه، که گشت تاکه تاکی ئینسان و نه تزان له نه سلی بون و بنه ره ت بونی نه وانه بیرو باوه ریان یه که و پروایان به و ئوصول و زا کونه هه یه، به لام له کومه لگای بهر ته سکت، نه م یه کیه تی بیرو رایه ده شیوی و

ئالۆزده بى وده گوردرى و جياوازى بهدى دى.

چونكا بهرداشتى جياواز له يه ك ئهسلدا وجودى هه به، كه به كبونى بيرورا له پاژدا نه گونجاو دنوينى.

دياره له رۆزگارى پيوه ندى، پيوه ندو تىكلآوى، رۆزتر كۆرو كۆمه لگا، له گه ل يه كتردا، تىكلآوى فهره ننگى بى رهنگ ورو ده كا.
تى هه له نگو تن:

تى هه له نگو تنى فهره ننگه كان له يه كتر، به ره به ره يه كى له فهره ننگانه سه ر ده كه وى و به سه ر ئه وانى ترا زال ده بى و ئه وانى تر ده گورى و به ره ولای خوى ده يان كيشى و خو و ئاكارو گورپانيان به سودى خوى تى دا بهدى ده هينى، هه رچه نده فهره ننگه ره سه نه كان كه بيانه وى خورابگرن له راست ئه و فهره ننگه هيرشكاره بيگانه دا تابشت ده ينن و تياناچن، به لام ئه زمون نيشانى داوه، كه ئه گه ر پاريزگارى له فهره ننگ نه كرى، فهره ننگى ريشه دار وزيندوش كه م كه م زه رد هه لده گه رى و كز و سيس ده بى و ئوسول و خو و ئاكارو خولقيان به دريژاى رۆزگار به ره ولای فهره ننگه زاله كه ده گوردرين و سه ره نجام تيا ده چن.

هه رچه نده كۆرو كۆمه لگا له ژن و ميژد به جوته ساز بوه و فهره ننگى كۆمه لگاش به كار و كرده وى هه ردو چينى ژن و پيا و ديمه ن و شك ل ده گرى و به رده وام ده مينى، به لام ئه كرى بليين كه نه خشى ژن له پاراستن و به رده وامى فهره ننگ له پياو زۆرترو به رفه تره، چونكا ژن خوى به ناوى نيوى له كۆرو كۆمه لدا دپته ژمار فهره ننگ، له لايه كى ديكه وه به په روه رده كردنى زا روک و فيژ كردن و بارهينانى مندال كه له هه ردو توپيژى كۆرو كچن، فهره ننگى خوى ئه دابه به ره ي داها تو.

له م راگويزان و جى به جى كردنه دا به كه ئه گه ر ژن پاريزه رى فهره ننگى خوى بى، فهره ننگه هه ر به و ئه سل وه، ئه چپته نيو به ره ي داها تو، به لام ئه گه ر خوى يه خسيرى فهره ننگى نامو و بيگانه بو بى، فهره ننگى كه راى ده گويزى، فهره ننگى ئالوزاوو

شه مزاووه و که چ ولار ئه بئێ که به لای فەرهنه نکه نامۆزآله که دا دیمه ن و شکل ئه گری و به خۆدادئێ اجاوا ی بۆ به ره یه ک به فەرهنه نگی گۆر دراو به فەرهنه نگی نامۆ هه لبا که نه ئه ساله تی فەرهنه نگی خویان هه یه و نه ئه ساله تی فەرهنه نگی نامۆ بیگانه.

لیزه دا پرسیارنیک دیته پیشه وه، که ئه گه ر به ره یه ک ئه ساله ت و ره سه نی فەرهنه نگی خوی له کیس بدا، چ چاره نویسیکی ده بی؟ وه کو کورده کانی هه بجه یان به سه ردئ و به گازی خه رده ل و سیانورو بو مبی شیمیایی سه دام، عه ره بی ته کریتی ئاگر ئه درین و ده بنه هیروشیمای کوردستان. له بهر ئه وه زیاتر له جوار ده سه ته، ده سیان له فەرهنه نگی باو بایرانیان هه لگرت و خزمه تیان به زمانی قورئان کرد که عه ره ب به زمانی خوی ده زانی، ده ک قورئان له گورجوی سه دام و درۆزانی میژوبدا که قورئان ده که نه هه ی خویان، چونکا هه مو ده زانین قورئان هه گشت موسو لمانانه، چ فارس، کورد، تورک و... بئێ ئیتر به ته نیا هه ی عه ره ب نیه.

وه لآم بۆ ئه و پرسیاره ئه مه یه که ئه ساله ت و ره سه نی فەرهنه نگی پته وی و که سایه تی به تاک ئه دا که ئه وه له دودلی و در دۆنگی بیری و هزری و رۆحی ده پاریزئی، که سئێ که خیری فەرهنه نگی ره سه ن و بالآوته و دروست بئ و له سه ر خوی بزانی که به و فەرهنه نگی و داب و ده ستورانه ی باوی نه ته وه ی خوی ره فتار بکاو خوی له وانه، دانه رنئ، له که ف و کوللی دل و ده رونی و رۆحی که مرۆف توشی هه ل چون و نا ئارامی ده کا له ریگای دورستی ژیان ده ری ده په رینئ، ده پاریزری و ساغ ده مینئ، که سیکی ئاوه ها پشتیوانی مه عنه وی کافی، بۆ بوز ده خواو ئه بیته خوی ئه قیده و باوه ریکی به رده وام ولی بران ولی نه وین که بۆگه یشتن به ئارمانجی به رزی مرۆفانی پیداویست، زۆر ئاسان ده ی گریته باوه ش، چونکا هه م له خوی و هه م له فەرهنه نگی دروستی خوی دلینایه و هه ر ئه م دلینابونه شه که ده بیته هوی به دی هاتنی ته وازونی فیکری و ئارامشی رۆحی و خوی په سه ند و چاکی مرۆفانی و ئینسانی یانی: ریزدانان بۆ ژن. (شه پۆل)

لیکولینه و هیهک له سهر میشکات الانوار:

میشکات الانوار یا نه سراری نه نواری ئیلاهی ئیمام محمد غزالی ئیمام محمه د غه زالی له م ریساله دا بیرو رای فهلسه فهی ئیشراقی گرتوته پیش و ده کوشی به یارمه تی وه گرتن له ئایه تی نور: (اللَّهُ نُورُ السَّمَوَاتِ وَ الْأَرْضِ) و فهرموده ی حیجاب: (إِنَّ لِلَّهِ سَبْعِينَ حِجَابًا مِنْ نُورٍ وَ ظِلْمَةٍ) و ته ئویل کردنیان، ته نیا به ته ئویلی زاهری نه و ئایهت و فهرموده بهس ناکا، به لکو نه سراری ئیلاهی و رازی نهینی له و دوانه دا به پیی شیوه ی تایبهت به خو ی ده که و یته لیکولینه وه. شیوه ی تایبهت ته ئویلی ئیمام غه زالی له ریساله ی (میشکات الانوار) دا به دریزی به یان کراوه. به کورتی لیی ده کولینه وه و قسه ی لی ده که ین و ده ی خهینه بهر سهرنج دانی ئیوه ی ئازیز ... بی سی و دو ناوه روکی فهلسه فی میشکات الانوار بهر له ههرشتیک له ته ویلاتی باتنی گه ری، له بابته ته فسیری باتنی و پالدانه وه به سهر رموز و ئیشاراتی نه و دوانه و نه وه ی که له ناخی نه و دوانه ی ده رکیشاوه و سهره نجام نه وه ی ئیستخراج یا ده سه بهندی کردوه، دور بی.

له سهر نه م بنه ره ته ریساله ی میشکات الانوار له ئیو شوینه واره کانی ئیمام محمه د غه زالی له نه وعی خویدا بی وینه یه له وه حده تی ته ئلیفی تایبهت به خو ی به شداره. ههر چند له ئاخر جزمی سیوه می کتییی نه حیاء العلوم الدین که بهر له میشکات الانوار نوسراوه له باسی فهرموده ی حیجاب ههندی له م قسانه ی هیناوه.

کثریا به شی یه که م

له به شی یه که می ئم ریساله ئیمام غه زالی له بابته واتای (نور) له عورفی عام و خاس و له پاشان له عورفی خاسی خاسانه وه قسه ی لی ده کا، باسیکی پیشه کیه، له م بابته وه که خوا نورالانوار یا نوری ئه علاو ئه قسایه وه نوری حق و حقیقیش هه ر خوایه، باقی ئه نوار که ته نیا به مه جاز به نور ناو ده برین، له خواوه سه ر چاوه ده گرن.

هه ر ده لئی: ئیمام غه زالی په ی به شتی بر دوه و ئه وه ی به به دیه ی و سه لمیندراو داناوه، وه ئه وه یش به مجوره یه: که جیهان دارای ئه سلیکه جیا له خو ی. ئم ئه سله نوری حه قیقی یا نوری بالذاته. له پاشان ئیمام غه زالی به ره به ره هه نگاو هه ل ئه گری بو لای نه ک بو ئیسیاتی ئم نوره، به لکو بو ته قیری وجودی ئه وه. نور له عورفی عامدا شتیکه، خو ی بیینی و خه لکی دیکه ش به یار مه تی وه رگرتن له و بیین، هه ر وه کو نوری روژو مانگ و چراو ئاگری هه لکراو. به لام له بهر ئه وه ی ئم نوره ته نیا به چاو نه بی که بتوانی ئه وه بیینی، ناییندری و نایته ئیدراک، چونکا له ئیدراکدا رو حی بینه ریا رو کتی له و زانیوه، له م رو وه حه ق ئه مه یه که ئه وه به نور یا نوری زا هیر نا بیری، ئه مه یه که مین هه نگاوه که غه زالی له بهرز بونه وه ی واتای نورو ته جرید- ی نور هه لی ده گری. چونکا له نوری زا هیری مه حسوسه وه په ی به نوری تر ده با که نهینی و نامه حسوسه. ئم نوره هه مان نوره له عورفی خاسانوا.

له پاش ئه مه ئیمام غه زالی له بابته نوری دیده وه ده کو ئیته وه که مو بته لا به که م و کوری به کی زوره، ئم نوره نوری غه یری خو ی ئه بیینی به لام خو ی نایینی وه له شت و مه کیش ته نیا زا هری ئه وانه ده بیینی شتی زور دوریش ئیدراک نا کا، ته نیا شتی مو ته نا هی و مه حدود نه بی نای بیینی. چکو له به گه وره و گه وره ش به چکو له، ساکن به مو ته حه ریک و مو ته حه ریک به ساکن ئه بیینی. به لام له ئینساندا «چاو» یک هه یه که ئه و که م و کوریانه ی تی دا ناییندری و ئه وه ش «ئه قل» یا رو ح، یانه فسی ئینسانی و مرو فانی یه. له م رو وه با شتر

وايه به ناوی نور ناو ببری نهک نوری چاو. نه مه دوه مین هه نگاؤیکه ئیمام محمه د غه زالی له ته جرید-ی نور- دا هه لی ده گری، چونکا غه زالی به مه ده گاته نور-ی نه قلی به که م که مرؤف به وه خووی و غهیری خووی دیاری ده کا: (ته شخیصی نه دا) وه موته ناهمی و ناموته ناهمی و نه شیای زور دورو نیزیک ده رک نه کا. نه و دیوی به رده ی هه بون نه ناسیته وه و نه چیه نیوناخی هه رشتیکه وه و رازو نهینی و حه قیقه تی نه وانه به چاکی ده رک ده کا، جیهانی بالو پاین (سهرو خوار) ده ناسیته وه و نافه ریدگاری به رزو بلیند، ده رک نه کا و نیسه تی نه و له گه ل دنیا تی ده گا. باوه کو نه قل له بهر نه و هه موه که ماله شیاو تره که به نور ناو ببری به لام هه موشتیک به کسان ده رک ناکا، هه ندی شت راسته و خو و به ناشکرا ده رک نه کا و هه ندی تر ته نیا به فیر بون له سه ر چاوه ی حیکمه تی خوا درک نه کا و به س، قورئان له نه قل زیاتر ناگاداری نه دا، چونکا له گه وره ترین و به رز ترینی حیکمه ت سه ر چاوه ی گرتوه، جا له بهر نه مه قورئان له نه قل شیاو تره، بو ناوی نور، وه له م دو ئایه ته دا به ناوی صیفه تی قورئان ناو براوه هه ر وه کو والنور الذی انزلنا... یانی نوری که نه وه مان نارد (قد جاءکم برهان من ربکم وانزلنا الیکم نوراً مبیناً^۱ یانی: نوریکی ئاشکرمان بو ئیوه نارد) دیاره مه به ست له م نوره له م دو ئایه ته دا قورئانه.

نه م به شه سیوه مین هه نگاوه له (ته جرید) ی نورد چونکا له گه ل نوری سهرو کارمان هه یه که له نوری نه م جیهانه نیه، به لکو له عالمی مه له کوته و قورئانیش له وه: (له عالمی مه له کوته) عالمی مه له کوته، عالمیکی به رینه که په ریه کان له وی نیشته جین و روح و گیانی سالیکان، به رز نه بنه وه بو نه وی. نه م عالمه هه مان عالمی غه ییبه که عالمی شه هاده ت، شوینیکه له شوینه واره کانی نه وه و نسپی و سیبه ریکه له وو سه به بیکه له وو. وه ته زی و پره له نور، نه نواری عالمی فهروه دین (نوسان) هه میسه به پیی دورو نیزیکان له

۱- تعابن (نایه تی ۸)

۲- سوره ی نساء نایه تی ۱۷۴

سه‌رچاوه‌ی نوری یه‌که‌م له‌عالمی مه‌له‌کوت، نور ده‌گرن. ئهم سه‌ر چاوه‌ی (نوری یه‌که‌مه) ئیمام غه‌زالی به‌مانگیکی ده‌شوبه‌ینی که له‌روچنه‌ی مائیکه‌وه‌بداله‌ئاوینه‌یه‌ک که له‌دیواریان گرتبی و له‌ئاوینه‌شوه‌وه‌له‌ئاوینه‌یه‌کی تریدا که له‌دیواریکی دیکه‌گیرابی و سه‌ره‌نجام بدا له‌زه‌وی و نورانی و روناکی بکاته‌وه، ئه‌مه‌یه‌ک نوره‌که‌به‌هوی ئینعیکاسه‌وه‌نوری زوری لی په‌یا بوه‌و جا چون وجودی ئه‌وه‌مه‌وره‌نوره‌له‌نوری یه‌که‌مه‌وه‌سه‌ریان هه‌لداوه، قه‌ت ناتوان له‌زنجیره‌ی ئه‌وه‌جیا‌بنه‌وه، به‌لکو تا بی‌نیهات پیکه‌وه‌لکا‌ون، وه سه‌ره‌نجام به‌سه‌رچاوه‌ی نوری یه‌که‌م که نوری بالذات یانوری حه‌قیقی یا نوری مه‌حز(الله)ی ناوه‌پیوه‌ندئه‌دری ئهم نوره‌حه‌قیقیه‌هه‌ر ئه‌وه‌یه، که خه‌لق و ئه‌مه‌ره‌(ئافه‌رینش و ته‌گیر) له‌ده‌س ئه‌ودایه، نورانی بونی سه‌ره‌تای ئافه‌رینش به‌فه‌رمانی ئه‌وه: (خوایه) و به‌ردام بونی ئهم نورانی بونه‌ش له‌پله‌ی دوه‌مدا هه‌ر له‌وه‌وه‌یه. له‌راستی دا‌نورانی بون‌ی هیچ که‌س له‌سه‌ره‌تاوه‌له‌فه‌ودوانه‌ی ئه‌وه‌که‌سه: ئه‌وزاته‌نه‌بوه‌وه‌که‌س شیایوی ناوی پله‌یی وانیه، له‌راست نورد تاریکی و زولمه‌ت هه‌یه، جا چون نور وجودی مه‌حزه، دیاره‌تاریکی یازولمه‌ت عه‌دم و نه‌بونی مه‌حزه، چونکا نه‌بون: (معدوم) نه‌بو خوی وجود په‌یا ئه‌کا‌و نه‌بو غه‌یری خوی، به‌لام ئیمام غه‌زالی دو‌بیژه‌ی نورو زولمه‌ت هه‌ر وه‌کو رچه‌ی (نه‌نوی‌یه‌تی ئیرانیان‌ی کون به‌واتایی دو‌مه‌بده‌ئی دژو جه‌نگه‌نده‌به‌کار ئه‌با. به‌لکو نور له‌روانگای ئیمام غه‌زالی یه‌وه‌وجودی ئیجابی به‌و زولمه‌تیش سه‌لبی ئهم وجوده‌یه، جا لی‌زه‌وه‌که‌وجود دابه‌ش ئه‌بی به‌وه‌ی که‌دارای صیفه‌تیکی ئاوا‌زاتی یه‌و ئه‌وه‌که‌خیوی ئهم صیفه‌ته‌یه‌به‌یارمه‌تی غه‌یر، له‌راستیدا‌شتانی تر بیجگه‌له‌و(خوا) مه‌جازه‌و وتنی نور هه‌ر بو‌خوا راسته‌و حه‌قیقی و واقیعه‌.

۱ - نوکته: من خۆم ئهم بیرو رایه‌ی ئیمام محمهد غه‌زالی زور جوان ده‌رک کردو تی‌گه‌یشتم به‌م واتا: له‌روژی پینجشهمه‌ ۱۳۷۱/۸/۲۱ هه‌تاوی که‌له‌تورکیا له‌کاتی ۹/۵ سه‌ر له‌به‌یانی به‌ماشین له‌سیواسه‌وه‌به‌ره‌و غیران ده‌هاتم هه‌روا‌که‌وتومه‌بیری ئهم فه‌رموده‌و نه‌زه‌ره‌ی ئیمام غه‌زالی له‌په‌را روانیم که‌نوری رۆژ له‌لای ده‌ستی چه‌بی لیخوره‌(راننده‌)وه‌ئه‌دا له‌ئاوینه‌ی به‌سه‌ری راننده‌که‌و له‌ویوه‌نوره‌که‌له‌شوشه‌ی لای راستی ماشینه‌که‌ی ئه‌داو وینه‌ی

وه ههروا چون نيسبه تي وجود به به شي ئه خير له ئيضافه ي ئه و ياني له نيسبه تي ئه و له غهيري خو ي سه رچاوه ده گري نه ك بالذات، زولمته يان له مه قوله ي عهده مي مه خر داناوه. جيهاني بون يا باستر بلين: ئه وه ي كه غهيري ناوي خواي له سه ر دائه نين: (ماسوي الله) له زاتي خويدا عهده مي مه حزه، وجودي حه قيق ي هه مان خواي به رزو بلينده كه نوري حه قيق ي به، ئه بي بزاني: كه ئه م قسه له روانگاي ئيمام غه زالي به وه جو زي يانه و عي ته عيري مه جازي نيه، به لكو حه قيقه تي ديارو ئاشكرايه چونكا ئه م شته ده سكه وتي بيرو راي باري ئه قل ي نيه، به لكو حه قيقه نيكه، كه عاريفان و خواناسان، له كاتي مي عراج و سه ركه وتني رو حيدا له (قولا بي) مه جازه وه به رزي حه قيقه تي ئه وه به ئاشكراو به عه يان ده بينن. وه له ريگاي شه وق و زه وقه وه واتاي فهرموده ي خوا «كل شي ي هال ك الا وجهه» نه به م واتايه كه هه رچي بي جگه له مه سيري بون دا (به ره و لاي خوايه) له رو زي له رو زگار ه كاندا تيا ئه چي، به لكو به م واتايه كه هه رچي بي جگه له خوا، بو هه ميشه (ازلا و ابدأ) نابوده.

دياره هه ر مه وجود نيكي ئاوه ها ئه بي تيا بچي و نابود بي، وجودي حه قيق ي هه مان زاتي خوايه، كه له ماليكيه تي بوندا (ازلا و ابدأ) له م دونياو له و دنيا تاك و ته نيايه. ئه م بانگه وازه ي خوا له رو زي به ريدا له نيو خه لك دا ده نگ ئه داته وه كه «پاشايي ئه مرو هي كيه؟ (هه مو ده لين): هي خواي تاك و ته نياو خاوه ن وزيه» ته نيا تايه ت به قيامه ت نيه، به لكو له گو ي خه لكي ئه م دنياش هه ميشه ده نگ ئه داته وه.

غه زالي له و په ري بيرو ئه نديشه دا به بيرو راي شه بيه به وه حده تي وجود ده گاكه هه ر ده مي فهرمايشه كان ي له فه بيلي شه ته حاتي صوفي به به يني نه ژماره ئه وسا به دژواري

راننده كه، له ئيو ئاوي نه كه وه، ئه درا له شو شه ي لاي ده ست ي راست ي ماشينه كه و له و پوه و ينه ي راننده كه، له ده ره وه ده ر ده كه وت، جاري وا بو، ده بو، چار ياسي وينه و ئه و نا قه و ينه كه له نيو ئاوي نه كه ده ر ئه كه وت، به و نوردانه وه له دوره وي لاي راست ي ماشينه كه به سي يا چوار وينه يا زياتر ده بيندرا. (شه پۆل) ۱۲ نوامبري ۱۹۹۲ زابني و ۷۱/۸/۲۱

ده توانين غه زالی له م ئه قیده بهر که نار بزائين.

به لام شتی که به لمینی که ئیمام غه زالی له یارانی شه ترحات بوه به ده سه وه نیه، به لام ئیمام غه زالی به پیی ئه م قسانه ی خواره وه، زور له وه حده ت وجودی یه کان نیزیکه ئیمام غه زالی ده فرمی: «دنیا پرو تهژی یه له نور... هه مو ئه م نوره نه بو لای نورالانوارو سهر چاره ی یه که می خویان بهرز ده بنه وه ئه م نوره ش هه مان نوری خوی بهرزی بیخ هاو تایه. نوره کانی دیکه هه مو عاریه تی و ئه مانه تین و نوری حه قیقی ته نیا ئه وه: (خوایه) هه مو بون و گشت نوریک هه ر خویره تی (هه ر خوایه و بهس) هیچ شتیک بیجگه له دیمه ن و هه یه تی مه جاز، هوویه ت و حه قیقه تی بو نیه. جا چونکا بیجگه له ذاتی ئه و، خودایه ک نیه له. نه تیجه دا نیه، ئه وی هه یه، هه ر ئه وه بون، هه ر خویره تی که ئیشاره و ئامازه کردن، هه مو بو لای ئه وه، هیچ ئیشاره یه ک بیجگه بو لای ئه و نیه» ئیمام غه زالی به ئاشکرا نالی: حه ق هه مان خه لقه و ئه م دوانه دیمه ن و سوره تیکن بو یه ک حه قیقه تی تاک. هه ر وه کو، کوری عه ره بی دوی ئه و ده لی: ته فاوه ت له نیو ئه وانه دا ئیعتباری یه به لکو ئیمام غه زالی ده لی: هیچ مه وجودی بیجگه له ذاتی پاکی خوا حه قیقه تی بو نیه. ره نگدانه وه و عاله م ته نیا له ریگای ره نگدانه وه و ئینعکاسی وجودی حه قه وه یه هه ر وه کو ئینعکاسی نوری مانگ له ئاوینه ی جور به جور وه. به زیوه ری وجود نارازیته وه. ئه مه له روانگاری غه زالی یه وه حه قیقه تی که ئه قل و ئاوه ز دیانی پیدا ناوه و که شفقی صوفیانه ش ئه وه ی سه لماندوه، غه زالی له ئاخیرین پله له ناسین، ته فاوه ت له نیوان ته وحیدی عه وام له سهر بنه ره تی (لا اله الا الله) و ته وحیدو خوا به یه ک زائینی خه واس له سهر بنه ره تی (لا اله الا هو) روناک ده کاته وه (هو) له روانگای ئیمام غه زالی یه وه هه ر وه کو و تمان بریه تی یه له وجودی گشتی که ئیشاره بو لای ئه و ده کری، ته وحیدی خه واس به پیی بیرو رای ئیمام غه زالی «ویژه ره که ی کاملتر و شاملتر و حه قیقی تر و وردتر و ده خیل تر له هه مو کهس له فهدانیه تی مه جزو وه حدانیه تی صرف - ی خوادا، واریدی ده کا وه نیشتمانی فهدانیه تی ئه و پهری میعراجی ئافه ریده گانه».

له په راوه کانی دیکه ی غه زالی دا- که قسه ی لیوه ده که یین - ئاوا به ئاشکرا له وه حده تی وجود قسه نه کراوه، ئه وه ی له «ئه حياء العلوم الدین دا» یاد کراوه که: «بون بیجگه له خواو شوینه واری ئه و شتی دیکه نیه. وه بون هه مو جیلوه ی شوینه واری ذاتی خوا یه» له راستیدا ئیعترا فیکه به وجودی بون له کو به ی وجودی خوادا، وه دهر وازه له سهر بیرو رای وه حده تی وجود، دا ئه خا ئایا ئه توانری بوتری که ئیمام غه زالی له ریساله ی میشکات الانواردا له روانگای خو به وه له بابت حه قیقه تی وجوده وه بیر ی گورنوه و بیر ی تازه ی دهر بریوه و مه یلی ئاشکرای بوکشانی صوفیانه ی، بو په یدا بوه؟ که صوفیان قایل به وه حده تی وجود، ههر ده می بمانه وی به ته مسیلی نوری مانگ و ئاونه گه لی که جیی تابشی مانگن، سهرنج بده یین، قه بول ده که یین که ئه و نوره «رهنگ دانه وه یانه» مونه کیسانه له ئاونه کاند. له حالیکدا که هه ن و مهر ئین، زاتهن خیوی وجودی حه قیقی نین، به لکو رهنگ دانه وه یه کن له نوری یه که م یانی: له نوری مانگ به لام مه به سستی ئیمام غه زالی له ئاونه له ته مسیل دا چیه؟ و ئه شتانه له ته مسیلی ئه ودان چ شتیک ده نوینن؟ ئایا ئیمام غه زالی به شتی وینه ی هه یولای یه که مین که فه لاسیفه بو رهنگ دانه وه و دهنگ دانه وه ی نوری ئیلاهی له بهر چاو ده گرن، بیر ی کردو ته وه؟ له حالیکدا که ئه زانین که ئیمام غه زالی به ئینکار کردنی ته وای وجود، ماده ی قه دیمی عالم ئه داته دواوه، وه عالم به مه خلوقی حدیس له عه ده مه وه، ده زانیی. ئه وه ی دینه بهر چاو ئه وه یه که ئیمام غه زالی به ته مسیلیکی و (ته مسیلی نوری مانگ و ئه نواری رهنگ دانه وه له وه) موشکیلی صدوری عالم له خواوه ئالوزاندوه و له سهر بنه رته تی ئه قلی ده س ناداته ته وزیح و لیکو لینه وه و ئاشکرا کردنی ئه وه. ئیستا ئه بی پروانین که ئایا ئه زمونی صوفیانه له کردنه وه ی ئه و گری پوچکه، یار مه تیکی به و کرده؟ ئیمام غه زالی له عارفانی یاد ئه کا که له وجود دا بیجگه له خوی تا قانه ی حه قیقی شتی تر ناینن، که له ودا بیجگه له خوا شتی نایندری له م روه وه هندی له وانه ههر وه کو حه للاج هاواری (ئه زحه قم) ی بهر زکردو ته وه و یه کی تر «سبحانی ما اعظم شأنی» به زارادینی (مه به ست بایه زیده) به لام ئه م حاله ته «وه حده تی شهود» ه نه ک

وه حده تی وجود. وه حده تی شهود حاله تیکه، کاتی صوفی ده گه پرتیه وه لای سولتانی
ئه قل، ئه و حاله ته زو له نیوده چی. له م کاته دا صوفی تی ده گا که: «ئه م حاله ته یه کبونی
به راستی نه بوه، به لکو وینه ی یه کونیک بووه ههر وه کو قسه ی ئاشق و ئه وینداریک له و
په ری ئه ویندا»: «انا من اهوی و من اهوی انا». ئیمام غه زالی ده فهرمی: ئی حساسی عاریف
له حالی فه نابون له خو و له خه لک داو به قاو مانه وه به حق، یه کبونی مه جازی و ته وحیدی
حه قیقی ناوه یانی: ته وحیدی که له بوندا بیجگه له خوای تا قانه شتی تر نابینی. ئه گونجی
ئه وه ی که تو مته تی وه حده تی وجود له ئیمام غه زالی لاده با، و ته یه که له م کتیه دا له ئاخری
به شی یه که م به م واتایه هاتوه: «خوا له گه ل شتیکدا هه یه، ههر وه کو نور له گه ل ئه شیا» و
موده له لی ده کا که واتای ئه و «له گه ل هه رشتیکدا هه یه» ئه مه یه که ئه و: (خوا) بهر له ههر
شتی و بالانتر له هه رشتی ده رخه ر «و موزهیری» هوی وجودی هه رشتیکه. فه رموده ی
ئیمام غه زالی له م بابه ته وه که ئه و: (خوا) «بهر له هه رشتیکه» ئیقرار به قه دیم بونی خوای
به رزه و قسه یه کی دیکه ی ئه و که وتویه تی: «خوا له هه رشتیک به رزتره» ته نزیه و
بینجه وشی خوایه، جا له بهر ئه مه بیخه وشی خوا به واتای حه قیقی دینی مو تله قه له
گه ل، قسه ی وه حده تی وجود سازگار نیه، ههر ئه م مه یه سته بو ته هوی ئه وه ی
که (ونسینک) له وتاریکدا که له سالی ۱۹۴۱ زاینی له Semietische Studien uitde
nalatenschap بلاوی کردو ته وه، به پیوه ندی ئه م به شه له میشکات الانوار له گه ل نو
ریساله ی فلوتین (Enneodes) تاییه ت بکا. ئه و له و وتاره دا رای گه یاندوه که ئیمام غه زالی
هه وینی باسی ئه م به شه ی له کتییی فلوتین له به شی پینجه م له ریساله ی چواره م که له ودا
فلوتین قسه ی له مه به سته ی: «رؤیه ت: دیدار» کردوه، وه رگرتوه، دوکتور ئه وره حمان
به ده وی له کتیه که ی خویدا، چهن بهرگه ی پرش و بلاوی له ته رجه مه ی عه ره بی که
دراوه ته پال فلوتین: فه یله سوفی یونانی، هیئاوه و ئه وسای رای گه یاندوه که ئه مه نیشان ئه دا

که ئەم فەسلە کراوەتە زەمانی عەرەبی و لەوێ دەچی کەوتییە دەسی ئیمام محەمەد غەزالی، بەلام ئەبێ بلین: کە فلوتین لەم فەسلەدا لەبیرو رای بینایی و چلونا یەتی ئینتقالی مەرئی لەچاودا، قسە دەکا، وە لە ئەندیشە ی و اسیتە کە صورەتی مەرئی بە هوی ئەو کە لە ناوەندی بینایی قەرار دەگری، رەخنە دەگری، بەم حیسابە لە نیوان ئەم فەسلە و فەسلای یە کەمی کتیبی میشکات الانوار تەصەور ناکری.

بەبیرو رای دوکتور ئەو رەحمان بە دەوی ئە گونجی ئەوسەر چاوەی کە تەئیری کردۆتە سەر ئیمام غەزالی کە ژو فەسلای پینجەم لە ریسالە ی پینجەمی فلوتین بی.

ئەم فەسلە بەوینە ی کورتە یە ک لە ریسالە ی (زانستی ئیلاهی) مەنسوب بە فارابی یە. دوکتور بە دەوی ریسالە ی مەنسوب بە فارابی لە کتیبی خویدا بە ناوی (فلوتین لای عەرەب) بلاو کردۆتە وە، کاتی دەروانیتە ئەو کتیبە شتیک کە ئەو ی بگەینی کە غەزالی بومیشکات الانوار لەو ریسالە کە لکی وەرگرتووە بەرچاو ناکەوی، بیجگە لەمە کە بە شیکی کورت لەو کە ئیشارە ئەکا بەمە کە فعل فاعل ئەو هەل ئەقلە و ئەقل نوری باتنی ئەم جەو هەرە یە، هەر وە کو نوری خور کە لە روژ (وخور) تیشک بە سەر شت و مەک دەهاوێژی. بەراو ژو لە ریسالە ی: (علم آلهی) دا بیرو رایە ک هە یە کە بە ئاشکرا لە گەل بیرو رای ئیمام محەمەد غەزالی دا ناسازگاره.

لەم ریسالە دا بوکشانیکی دیار بو لای بیرو رای (فیض فلوطین) دیتە بەرچاو. بیرو رای (فیض) کە لە (لایەن فلوطین) هەو داریژراوە، ئیمام محەمەد غەزالی لە بەراوی: (تهافت الفلاسيفه) دا رەتی کردۆتە وە و پەیرەوانی ئەم بیرو رایە بە کەم میشک دا ئەنی. لە بەرا رونا کمان کردە وە کە ئیمام محەمەد غەزالی چلون لە نیوان نور الانوار: (الله) و (مطاع) و لە نیوان مطاع و بونە وەرانی دیکە پیوەندی نیشان ئەدا و هەر وا رون کرایە وە کە ئەم مەسە لە بەلای ئیمام غەزالی یە وە پیوەندی خەلقی یە، ئەک پیوەندی فیضی بە واتای فلوطینی ئەو هە. راستە کە ئیمام غەزالی واتای نورو نور دانە و فە یض لە وینە گرتنی: (تصویری) ئافە رینش دا بە کار ئەبا بەلام ئەنواری کە تا نور الانوار چۆتە پیش و

ئه گه نېکان و سه رچاوه ی یه که م، ئه نواری عاریه تین و له نوری ئه وه ل و هر گراون و حه قیقه تی زاتیان بوئیه. ئیستا، که ئه و فیوضات: به پیی (بیرو رای فه یضی فلوطن) مه و جوداتیکی حه قیقین و هر یه که وجودیکی تاییه ت به خوئی بو هه یه، دیاره فلوطن قه ت نالی که وجودی ئه مانه وابه سته به واحیدی-ی ئه وه به وه یه.

چ به لگه یه کمان به ده سه وه یه که بلین: ئیمام غه زالی له په رتوکی میشکات الانوار له ریساله ی (عیلم آلهی) مه نسوب به فارابی، زیاتر له په راوه ی کتیپی (ئه نولوجیای ئه ره ستو) شوینی و هر گرتوه؟ له حالیکدا ئه م کتیبه سه رچاوه ی یه که مینی زانست و زانیاری فه لاسیفه ی ئیسلامی سه باره ت به نه و ئه فلاتونیان بو. ئیمام غه زالی و زوربه ی فه لاسیفه ی ئیسلامی له زاروه ی نه و ئه فلاتونیان که لکیان و هر گرتوه، سه ره نجام، له وانهدا واتایی تازه تریان ئه دوژی یه وه به جورئ ده یان گوړی و له واتای ئه سلئ ده یان برده ده ری، ئه مه خوئی ئیبتکارو ئه صاله تی فه لاسیفه ی ئیسلامی نیشان ئه دا، نه ک په یره وی و ته قلید له وان.

کژیا به شی دوهم

ئیمام محمه دی غه زالی له م به شه دا هه ندئ بیژه و واژه که له ئایه تی نوردا (الله نور السموات و الارض...) وه کو: مشکاة، مصباح، زجاجه، شجرة، زیت، نار- هاتون به پیی ره مزو رازی که ئیشاره ده که ن به واتای نهینی که له و دیوی رواله تی ئه م واژانه دان، شه رحی ئه دا. له سه ره تاوه بو رون کردنه وه، دو باس دینیه پیش، له باسی یه که م ته بیعه تی ره مز: (ته مسیل) و ره وشتی به کار بردنی ئه وه به یان ده کا. وه له باسی دوهم دا پله پله ی روچی به شه ری و پله ی نوری ئه وه دینیه بهر قسه و لیکولینه وه. وه له ئاخری ئه و حه وت واژه ی ناوبراوه رموزی ئه م روچانه ده بزئری. بیرو رای ته بیعه تی ره مز ی ئه وه له سه ر بنه ره تی فه رضی موازات وهاو ده نگی ته واو له نیوان عالمی شه هاده ت و عالمی غه یب، عالمی جیسمانی و عالمی روچانی یه. ئه م بیرو رایه به مجوره ته فسیر ده کری که، هیچ شتیک له عالمی شه هاده ت دا نیه مه گه ر ته مسیل و (نمونه) یه که بو عالمی مه له کوت، عالمی شه هاده ت هوئی گه یشتن به عالمی غه یه. ناسیاوی ئیمه به عالمی عولوی:

(جیهانی بهرزی بهرین) محال نیه و سه‌فهر بو لای خوی پوره‌رنده و نیزیک بونه‌وه دژوار نیه. خوی تا‌قانه وینه و میسالی بو نیه، چونکا مهرجی نمونه بون به‌زهروت، موتابه‌قه بونی ده‌وی، که چی خوا بونیکه، هیچ شتیک هاوتاو وینه‌ی نه‌و: (خوا) نیه. جا که وایه نه‌بی نه‌و واژه ته‌مسیلیانه‌ی که له قورئاندا هاتون، نه‌بی ههر وه‌کو کیلیی نه‌سراری غه‌یبی بزاین و ههر وه‌کو رموزی خه‌و، نه‌وانه واتاو ته‌قسیرو ته‌ئویل بکه‌ین. ههر وه‌کو روژ له زانستی ته‌عبیر و لیکدانه‌وه‌ی خه‌ودا نیشانه‌ی شایه و مانگیش نیشانه‌ی وه‌زیره که فهربانی شا‌ده‌با به‌رنه‌وه. ههر له‌سه‌ر نه‌م شیوه مه‌وجوداتی عولوی رو‌حانی، نیشانه‌و ره‌مزی عالمی مه‌حسوسن. له‌سه‌ر نه‌م بنه‌ره‌ته ئیمام غه‌زالی هه‌ندی له نیشانه‌و ره‌مزی وه‌رگیراو له قورئانی که‌ریمی بو رون کردنه‌وه‌ی بیرو رای خوی به‌کار ده‌با. به‌بیرو رای ئیمام غه‌زالی: (تور=کیوی تور) ره‌مزی مه‌وجوداتی گه‌وره و سابت له‌عالمی مه‌له‌کوت‌دایه، «وادی»: ره‌مزی مه‌وجوداتی عولوی به‌که‌ زانیاری و مه‌عارفی غه‌یبی وه‌ر ده‌رگرن، جا نه‌وسا مه‌عارف له‌وانه‌وه نه‌قل نه‌یته لای به‌ره‌ی مروّف، «وادی نه‌یمه‌ن»: ره‌مزی سه‌ر چاوه‌ی به‌که‌ مینی ناسیاوی و مه‌عریفه‌ته وه «نار»: ره‌مزی رو‌حی پیغه‌مبه‌ره که قورئان به «سراج منیر: چرای نورانی» ناوی نه‌با.

«جدوه و قیس و شهاب: پؤلوی ناگری سور و گه‌ش): ره‌مزی که‌سانیکه به‌بینایی نه‌ک له‌روی ته‌قلیده‌وه، که له‌پیغه‌مبه‌ران به‌یره‌وی بکه‌ن. «اصطلاء: خو‌گه‌رم کردنه‌وه به‌ئاگر» ره‌مزی موشاره‌که‌تی پیغه‌مبه‌رو به‌یره‌وانه «وادی مُقدّس» به‌که‌مین پله‌یه له‌پله‌پله‌ی سه‌رکه‌وتی پیغه‌مبه‌ر (د-خ) «خلع نعلین» ره‌مزی دل و ده‌رون هه‌ل‌که‌ندنه له‌ههر دو جیهان: دنیا و ناخیره‌ت - «قلم»: ره‌مزی روّل و نه‌خشی عیلمی غه‌یبه له‌رو‌حی لیهاتوو موسته‌عیددا. «لوح محفوظ: ته‌ته‌له‌ی پاریزراو» ویا «دق منشور»: ره‌مزی رو‌حیکه، که نه‌م زانسته له‌ودا بنوسری. «ید»: ره‌مزی به‌ری به‌که، نوسه‌ریی زانسته‌کانه «صورة» ره‌مزیکه، بو مه‌جموعی: ید، قلم و لوح، وه له‌مروّف دا «صورة الرحمن» صورت خودایی به. چونکا پیغه‌مبه‌ر فهرمویه‌تی: (خوا مروّفی له‌سه‌ر بیچمی ره‌حمان خولقاندوه، «ماء» ههر وه‌کو

خوا فەرمویەتی: (لە ئاسمانەوه ئاویکی نارد: باراندی): رەزمی مەعریفەت و ناسیایە. «اودیە» کە هەر لەم ئایەتەدا هاتووە «لە پاشان هەر چۆمە لە ئاویک بە ئەندازە ی گونجاوی خۆی ئاوی گرت» زەمزگە لێکن بۆدڵ و دەرونگەل.

ئیمام محەمەدی غەزالی بەزیرەکی و ژیری تی دەگا کە ئەم جوۆرە تەئویلانە ی ئەو، ئەو ئەباتە ریزی دەستە ی باتنی کە ئایەتەکانی قورئان لە واتای زاهیری لائەدەن و بەباتنی تەئویلی دەکەن، لێرەدایە کە دەسی خۆی پیش دەخاوە فەرمی: کە نەباتنی یە کە زاهیری رەت بکاتەو و نەزاهیری یە کە ئەسراری باتنی بداتە دواوە، بەلکو ئەو: «ئیمام محەمەدی غەزالی» زاهیر و باتنی پیکەو، کۆ دەکاتەو، لە واتای مەحسوسەو، دەس پی دەکا و لە ئەسراری پەنھان لەو لای واژەکانەو غافل نابی موسا (د-خ) لە «وادی مقدس» دا ئاگری دی و پەروردگاری: هەرای لە موسا کرد کە کەوشە کانت داکەنە «اخلع نعلیک» موسا کەوشەکانی داکەند، بەلام لەوکاتەدا تی گەیی کە ئەو لەسەرەتای میعراجی پیغەمبەری دایە و خوا لەوی دەوی کە تەنیا برواتە لای خوا، بی ئوگر بون بەم لایا بەولا، وە خوشەو یستی دنیا و ئاخیرەت و ئەو ی بیجگە لە خوا یە، هەمویان لەدڵ و دەرون دەرهازی و فری یان بدا، میسالی زاهیری لە روانگای ئیمام غەزالی یەو حەقە و پیوهندو ئەنجامی ئەو بەرازی دەرون: (باتنی) یش حەقیقەتە. میسالی کان «ئیشارە» گەلێکن کە بۆ بزوتن و دنەدانی حیس و خە یالی ئینسانی، بە کار براون بەلام ئەم ئیشارانە بەرەو پستی پەردە ئەچن و بە نورگەلی دەگەن کە لە روانگای حس و خە یالی پەنھان و نھین ئەگونجی کەسی بپرسی: لەم ئەئویلەدا کە نەسەر دیشتە بن فەرمانی قەواعیدو زاکونی زمان و نە بەعورفینکی تاییەتی عیلمی پابەندە، حەق کیه یە؟ ئایا ئەم کارە مەیدانی بۆ خە یالی پەردازی و بەراورد، ناکاتەو کە ئەقل لەودا بە ناچاری هەرچی بیەوی؟ بیلی؟ ئەگەر وابی و تەئویل بو ئیسلام درگا بکاتەو، نە ک ئەو بی کە ئەنواع بیدعەت و لاریی لە دین دا ریگا

۱ - یانی: خوت لە شت و مەکی هەر دو جیھان دارنە. پەراوێ زریزە ی زیرین (شە بۆل).

بکاته وه. ههر وه کو ئه وه که باتینیه و هاو بییره کانیا وایان کرد. له وه لامدا ده لئین: ئه وه له قسه کانی ئیمام غه زالی فام ده کری ئه مه یه که ئه و: (غه زالی) ته ئویل کردنی ته نیا بو که سانی که به صیره تیان هه یه ههر وه کو پیغه مبه ران و عارفان و ئه ولیاو خواناسان به جایز داناه که خودانی بیرو باوه ریکی تیژو وردن و واتای په نهان له پشت په رده وه به هه ست و حیس ده بینن. ههر وه کو بو پیغه مبه ران ئه م ده س که وته به دی هاتوه، پیغه مبه ر دیتی که ئه و ره حمانی کوری عه وف دره نگ، چوه به هه شت. پیغه مبه ر ئه وه ی به چاو وادی، به لام به به صیره ت به جو ری تر. به به صیره ت زانی که ئه و ره حمان کوری عه وف و هاواله کانی زور توند خه ریکی مله به ملانی کردن له گه ل نه فسی خویاندا تا برواو باوه ر به سه ر ئاره زوی نه وس دا زال بی و ئه وس بچنه نیو رو حانی پاک به ناو به هه شت. دیاره ئه و دوای مله به ملانی و ته قالایه کی زور پی ده نیته نیو به هه شته وه. ئیمام محمه د غه زالی ئه م جو ره له خه و دیتته که هه م له کاتی خه وتن داو هه م له کاتی بیداریدا رو ئه دابه حسی ناوی ئه با، که ئه گه ر له بیداریدا بی نیازی به ته ئویله و ئه گه ر له خه ویش دا بی نیازی به ته عبیره. باسی دوهم که له بابته ته ئویلی ئایه تی نوره وه یه پله پله ی رو حی به شه ر به پینج پله دا لئی ده کو لیتته وه و به راوردی ده کا.

یه که م: رو حی حه ساس و به هه ست که مه حسوسات ده رک ئه کا هه م له مندالداو هه م له گه ورده دا وجودی هه یه.

دوهم: رو حی خه یالی یه که ئه وه ی حه واس ده ی هینیتته ئیدراک، له گه نجه ی زه بندا رای ده گری. مندالی شیره خو ره، رو حیکی ئاوی بو نیه، به لکو دوای له شیر برانه وه، رو حی وای بو پیک دی، هه ندی له ئازال و پاتال رو حیکی وایان بو هه یه.

سیوهم: رو حی ئه قلی و ژیری یه که واتای موجه ره د له حیس و خه یال جیا ده کاته وه و ئیدراکی ده کا. ئه م رو حه جه وه هری مروف و ناوه ندی ئیدراکی زه رو ری یات و گشتی یه. چواره م: رو حی فیکری یانه زه ری یه که پیوه ندی مه نتیقی بیرو ئه ندیشه ده رک ئه کا و له به رکول ده گاته نه تیژه.

پینجه م: روّحی قودسی نه به وی: (روّحی) پاکی پیغه مبهری یه که تاییه تی نه نییاو
ئه ولایاه و تیشک و تریزی غه بیی ده که ویته نیوی. خوی بهرزو بی وینه فهرمویه تی: (ئیمه
له خو مانه وه، رو حیکمان به تو وه حسی کرد) مه به ست رو حیکی وایه. ئه م پینج روّحه،
نورگه لیکن که ئه صنافی مه وجوداتی مه حسوس و مه عتمول له گه ل ئه وانه دا زاهیر ده بن، وه
له روانگای ئیمان غه زالی یه وه به موازات پینج شت هه ن که له ئایه تی نوردا به م وینانه
هاتون: میشکات: (چرادان) زجاجة: (شوشه) میصباح: (چرا) شجرة: (دار) زيت: (رون).
روّحی حه ساس و به هه ست له راست «میشکات» دایه، چونکا نوره کانی له کونی درزی
حه واسه وه دی و ده روا، هه ر وه کو چرا دانیک که نورو شهوق له وه وه ده چیه ده ری.
روّحی خه یالی له راست: (زجاجة) دایه، چونکا هه ر دو له ئه صلدا تاریک و غه پیره
له تیخن، به لام ده کری ته صغیه و له تیف و پاک و بریقه دار بن، خه یال، زانستی ئه قلی زهیت
ده کاو له پهریشانی و بلاؤ بونه وه ی بیهوده ی ئه وه بهرگری ده کا. هه روایش شوشه نوری
چرا له گزه با ده پاریزی روّحی ئه قلی له راست «مصباح» دایه و ناوه ندی تابشی ئه نواری
ئه قلّه. چونکا چرایش نوری حسی بلاؤ ده کاته وه.

روّحی فیکر له راست «شجرة» دایه، به م واتایه که ژیانی فیکری له دارینک ده چی که
شاخ و لق و پوپ و گه لاؤ میوه ی زور بی، که هه مو له ئه صلیک وه کو ساقه ت و ته نه ی داره که
بی ده روین و شین ئه بن. بوئی به داری زیتون میسالی هیئاوه ته وه که روّنه که ی پاکترو
سافتره و پرشوعله تر له روّنی ترو باشترین روّنی چرایه. روّحی قودسی نه به وی له راست
«زیت» دایه ک له پاکی و پینجه وشی و چاکی داگه یشتوته ئاوه ها پله یه ک که نیزیکه بی
ئه وه ی ناگری بگاتی نور و تیشک بداته وه وه هه لایسی و گر بگری. روّحی پیغه مبه ران و
ئه ولاییش وان و به پله یه ک له پاکی و پینجه وشی و که مال گه یشتون که ئیتر نیازیان به
یارمه تی پهری و شتانی ترنیه. ئیستا ئه بی بزاین که پیوه ندی ته ئویلات له گه ل ئایه تی که
خوا به ناوی نوری ئاسمان و زهوی ده ناسینی و له پاشان به میسالی ره مزی و گری پوچکه
دراو ئه وه نیشان ده داو وینه ی ده کیشی چیه؟ به پروای من به ته ئویلی که ئیمان غه زالی له

سهر نایه ته که ی کردوه، کاتی راست و دروست له ئاو دهردی که نایه ته که جاری تر به تیگه یشتینیکی دروست بهم جوړه بخوینینه وه: خوا نوری ئاسمانه کان و زهوی به مه سلی نوری خواکه له ئینساندا خو نیشان نه داهه و کو چرا دانیکه، که له ودا هه یه و ئه و چرایه ش له نیوشوشه یه ک دایه که بی زیاد کردنی ئه وه سهری پیوه ند له نیوان ته ئویلی غه زالی و نایه ته شه ریفه که دا له به ریه ک هه لده پچردری. به لام له سهر ئه و فره زه ته توانری ئه وه ی که غه زالی له پله ی روهی ئینساندا (پنج پله ناو براوه که) هیناویه تی، تی بگه ین، چونکا ئیمام محمه د غه زالی ئه م پله و پایانه ی به ئه نوعی له ئه نواری ئیلاهی داناوه که به پله گه لی جیا جیا له نور الانوار: (الله) نور وهرده گرن. وه خوی به رز بو تیگه یشتنی دروستی ئه م مه به ستانه و ته ئویلانه له عاله می مه حسوس، به چرادان و شوشه و چراو دارو رو ن میتسالی هیناوه ته وه. به لام بوچ غه زالی ته شبیهه که له نایه ته که دا ته نیا له سهر ئینسان کورتی کردو ته وه و بونه وهرانی تری جیا کردو ته وه، که چی نایه ته که خوی به نوری ئاسمانه کان و زهوی یانی به نوری ئه وه ی به خشلی وجود له سهره وه تا خوارئ رازاوه ته وه ده ناسینی. ئه م تایه تیه له بهر ئه وه یه که مروف له روانگای غه زالییه وه، ته نیا بونه وهریکه، که نوری ئیلاهی له ودا له هه مو پله یه کدا خوی ده نوینی، که چی ئه م نوره له غه یری ئینساندا بیجگه له هندی پله و پایه نه بی خو نانوینی. جا ههر له بهر ئه مه یه خوا له نیوان مه خلوقات دا مروفی له بهر چاو گرتوه و ئه وی به وینه ی خوی ئافه ریده کردوه و ئه وی کردو ته شیای جی نشینی خوی له ئه رزدا.

ئیمام غه زالی بهم بیرو رایه، باری خودایی مروفی دوزیوه ته وه و به پیوه ندی راسته و خو ئه و به جیهانی به رین پیوه ند نه دا. وه بیرو رایه کی تازه له باره ی نبوه ت را ده گه ینی که له وه دا نه بی و خواناس، بی ناو جیگه ری به ری وه حی، وه یا کومه گئی له زانستی دهره وه ئه توانی ئاماده ی وسولی وه حی بیت. پیغه مبه ر یا خواناس یا وه لی به هه بونی چرای نور له دل و دهر وندا چ نیازیکی به به ری وه حی هه یه. ئاوا دیته بهر چاو که ئه م به شه له نامیلکه ی میشکات الانوار ته واو که ره وه ی به شی یه که م بی، چونکا غه زالی له به شی

یه که م‌دا له خوا به ئیعتیباری ئه‌وه‌ی نورالانوارو ئه‌سلی وجوده وینه‌یه‌کی هه‌ستی و بون ناسانه ئه‌داته ده‌سو له‌م به‌شه‌دا به‌ ئیعتیباری ئه‌وه‌ که ئه‌م نوره ئه‌سلی ناسین و مه‌عریفه‌ت، له‌مروف‌دا به‌ته‌واوی دیته‌ دی، وه له‌ نیوچینی پیغه‌مبه‌ران وخواناسان و ئه‌ولیا‌دا که به‌ پینی فه‌رموده‌ی «خوا مرو‌فی له‌سه‌روینه‌ی ره‌حمان خولقاندوه» چینی له‌ به‌رچاو گیر‌دراون، به‌ وینه‌ی تایه‌ت خوده‌رده‌خه‌ن وینه‌یه‌کی شناخت ناسانه له‌وه ده‌نوینی و رای ده‌گه‌ینی -

به‌شی سیوه‌م

دوای ئه‌وه‌ی ئیمام غه‌زالی له‌ دویه‌شی رابوردودا، دایه‌سه‌لماندن که ئه‌وه‌ی که شیاوی ناوی نوره‌و بو نور بون ئه‌بی نوری خودایه‌و هه‌روا ئه‌م نوره‌یه‌ که به‌گشت پله‌گه‌لیه‌وه له‌ ئینساندا خوی نیشان ئه‌دا، غه‌زالی له‌م به‌شی سیوه‌مه‌دا ئه‌کوشی تا په‌رده‌گه‌لی که مانعی تابشی ئه‌م نوره‌ن و بونه‌ته‌ په‌رده‌ له‌نیوان ئینسان و مه‌عریفه‌تی خوا شه‌رح ئه‌دا، قسه‌ی ئیمام غه‌زالی له‌م به‌شه‌ به‌ده‌وری ئه‌م فه‌رموده‌ که پیغه‌مبه‌ر فه‌رمویه‌تی بو «خوا هفتا په‌رده‌ له‌ نورو زولمه‌ت هه‌یه‌ که ئه‌گه‌ر په‌رده‌ که لادری شکوی جه‌لال و جه‌مالی خوا دیده‌ی هه‌ر بینه‌ریک ده‌سو‌تینی» داده‌گه‌ری، غه‌زالی مه‌حجوبه‌کان «داپوشراوه‌کان» به‌سی ده‌سته‌ دابه‌ش ده‌کا: ۱- داپوشراوان به‌زولمه‌تی مه‌حز، ۲- داپوشراوان به‌ نوری مه‌قرون به‌ زولمه‌تی مه‌حز ۳- داپوشراوان به‌ نوری مه‌حز.

وا دیته‌ به‌ر چاو که مه‌به‌ست له‌ حیجابی زولمانی ئه‌وه‌ی مادی، یابه‌ ریگایه‌ک پیوه‌ند له‌گه‌ل ماده‌ په‌یا ئه‌کاو له‌ حیجابی نورانی‌ش ئه‌قلانی بی. له‌م بیرو رایه‌وه‌یه‌ که مولحیدان و ده‌هری‌یه‌کان که حه‌واس به‌ سه‌ریاندا زال بوه‌و ئینکاری دین و قیامه‌ت ده‌که‌ن و وجودی عالم له‌ سه‌ر بنه‌ره‌تی مادی خالیس و اتا ته‌فسیر ده‌که‌ن، له‌ چینی داپوشراوان به‌ حیجابی زولمانین، وه هه‌روایش داپوشراوان به‌ نفوسی ناپاکی لیل و شه‌ه‌وات و له‌ زاتی مادی که هه‌وایان کردۆته‌ خودای خویان و له‌ زه‌تی ئازالی و گه‌یشتن به‌ ئاره‌زویان کردۆته‌ ئامانج بو خویان له‌ژیاندا، وه ئه‌گه‌ر پله‌یه‌ک له‌و خویری‌یه‌تی‌یه‌ بیته‌ سه‌ری، ده‌سه‌لات و زال بون و بال

به سه راکیشان، وه یا ناودار بون و پله به و پهری ناره زوی خوین ده زانن و هه مو له مچینه دا ده وه ستن. ئەم که ره ستانه که بژاردمان هه مو په رده ی زولمانین، داپوشراوان به نوری تیکه ل به تاریکی ئەوانه ن که له سه ر بیرو باوه ری دینی خوین، هویه کی حیسی یا خه یالی، که له نیوان ئەوانه و دیتنی به راستی حه قیقه ت، جیاوازی داناوه، زال بوه.

بوت په رستان که بیریان له سیفه تی خوا کردۆته وه، ئەوه یان ناوه به سه ر بونه وه رانی مه حسوس داو ته جه سومیان پی داوه، تا قمی تر له وانه خوایان له واتای بهر ته سک و به ند، ده رهیناوه جه مالی مو تله ق له بیچمییک له بیچمه کاندایا په رستش ده که ن، هه ندی تر له وانه ناگر په رستن که واتای وزه، هتیزو قودرت و به ریز بون له ناگر دا ئەگر نه به رچاو که ئەوانه هه مو یان له سیفه ت و نوری خوا دائه نین. ئەمانه له م سیفه تانه، بونه وه رانی مادی و ئەنبوژهنی، نه خشه ئە کیش و ئەنویین هه ندی تر له م تا قمه ئەستیره ی گه لاویژ یا شه عرا و مو شته ری و روژ ده په رستن. ئەوانه ی نوری مو تله ق ده په رستن ته نه ویه ی ئیرانین. هه مو ئەمانه که بژاردمن (محبوبان): داپوشراوانی به تاریکی ئامیته به نون. تاریکیون له م بابه ته وه یه که ئولو هییه ت له قالبی مادیدا ئەنویین و ته سویری ئە که ن و نوریش له م بابه ته وه یه که سیفاتی خوا له مه عبودی مادیدا ئەنویین و ئەینه خشینن موجه سیمه و که رامیه که تاریکی خه یال به سه ر بیریاندا زال بوه و قایل به خوا ی موجه سه من و ئەویان له بان عه رش داناوه، له م کۆره ن. هه روا ئەوانه ی له بهر به رزی، جیهه ت بو خوا دائه نین له روانگای عام و خاسه وه، هه مو له م تا قمه ن. ده سته ی سیوه م مه حبوبان به نوری خوان، ئەمانه تا قمیکن که زیه نیان به به لگه ی ئەقلی فاسید تیکلاوه، ئەمانه سیفاتی هه ر ئەوانه ن که بو خوا په سنی قسه کردن و ژنه وایی و بینایی و ساوانی، بو خوا داناوه و ئەوه یان له گه ل سیفه تی هاو وینه له ئیساندا به راورد کردوه ئەلین: خوا به دهنگ قسه ده کاو هه ر وه ک ئیمه ده کا. مه حبوبان به نوری مه جز فه لاسیفه ن، ئەمانه له وه ی که په سنی ئاخه و تن، ژنه وایی، بینایی و ئیراده و لینه وین، که وه ک مرو ف بو خوا ی دابنن، دوری ده که ن و خوا له و سیفه تانه له بیچمی ئیساندا به دور ئەزانن، به سه رنج دان به ئاسه واری خوا، خوا

دهناسن. ئه یزن: خوا بزوینه ری ئاسمانه کانه هه ندی له وانه وایان زانیوه که په سنی خوا به ناوی بزوینه ری ئاسمانه کان له بهر زور بون و جور به جور بونی گوکانی ئاسمانی ئه بیته هوی ته که سور له زاتی خوادا. له م بابه ته وه بزوتنه وهی فه له که کانیاں داوه ته پال ئه قل (په ری) که هه ریبه که له فه له کی تایبه ت به خوادایه. که هه مو فه له که کان به هوی فه له کی ئه قصی حه ره که ت ئه که ن و ئه م فه له که ش راسته و خو خوا حه ره که تی پی ئه دا هه ندی له وانه له م بیره ش زیاتر چونه ته سه ری و وایان زانیوه که حه ره که تی ئه فلاک به شیوه ی راسته و خو، شیاو نیه که له کرده وهی خوا بی به لکو ئه مه له کرده وهی ئه قل یا په ری به که له ژیر تاعه ت و عباده تی خوا خو خه ری که ده که ن. جا به بیرى ئه وان خوا به م ئیعتباره که گشت بون له ریکای ده ستوره وه، نه ک به موباشه ره ت، ده خاته گه ر (موتاع) ی نیوه.

ئه مانه به حیسینی غه زالی داپوشراون «مه حجوبن» که به و جوره ی بزار دمان، بوت په رستان، ده هری، مادی و له دین وه رگه راوانی تریش ده گریته وه. هه روا موجه سیمه موشه بیه وه و سیفاتیه له موته که لیمان و فه لاسیفه و ئه ره ستویی یا ئه ره ستوو فلوتینیش ده گریته وه. بیرى که غه زالی له نیو ئه و بیرو رایانه په سه ندی ئه کا، هه ر ئه و بیره به که به پی ناو لینانی ئه و پیوه ند به «واصلان» په یدا ئه کا. ئه م بیرو رایه به مجوره یه که «موتاع» له راستیدا «ده ستوری خواجه» که ئه گه ر خوا بیه وهی شتیک بیته دی پی ده لی به ئه ویش دیته بون (... کن فیکون) به م قهرینه نه «موتاع» نه به واتای دیتنی په ری به ک له په ری به کانه و نه ک به و جوره ش که فه لاسیفه نه و ئه فلا تونیه کان، ده لین ئه قلی یه که مه، نه خودی حوایشه و نه شتی تر له دنیا دا، به لکو واسیته یه که له نیوان خوا و جیهاندا و ئیراده ی حوایش له ریکای ئه وه وه دیته دی. «نیسه تی موتاع به وجود - ی خوا نیسه تی روزه به نوری مه حز» به لام فه رموده ی غه زالی له م بابه ته وه له «موتاع مه و سوف به سیفه تی که، له ته ک وه حدانیه تی حه قیقیدا، ته نافی هه یه» ئه روانیته ئه مه که ئه مری خوا مه بده ئی که سه ره ت و ته عه دودی وجودی یه، که چی وه حدانیه تی مه حز ته عه دود ور ناگری، چونکا له سیفاتی خودان. لیره دا بیرو رای غه زالی له ته وسیفی موتاع یا فلوتین له ته وسیفی ئه قلی یه که مدا

له گهل ئیختلافی جه وههری له نیوان بیرو رای ئەم دو بیره وههردا، تیک هه لده نگون.

ئەمری ئیلاهی له روانگای غه زالی یه وه قه دیمه به قه دیم بونی خوا چونکا له که لامی
خوای قه دیمه. به لام ئەقلی یه کهم له روانگای فلوتین مه وجودیکه، له واحیدی یه کهم
فه یه زانی کردوه و وابسته به و نیه. بیرو رای غه زالی له بابی مواتع دریشهی بیرو رای
ئەشعهری یه کانه له که لامی خواداو له قورئاندا، له و بابه ته وه که زاتهن که لامی خوایه.
بیجگه له وهی که غه زالی له چوارچیوهی بیرو رای به سیتی ئەشعهری یه کان، هه ننگاوی
به ره و پیش تر ده چی، به ورد بونه وهی زیاتر، ئەوه به وینهی بیرو رای تازهر له بیرو رای
فه لاسیفهی ئیسلامی یا «له دو ریازی ئیسلامی ئەشاعیره و موعته زیله» له بابه ت «بیژهی
Logos» هیناویه تی. بو دا سه لماندی ئەوه چهن ئایه تی له قورئان به به لگه هیناوه ته وه.
غه زالی له هیچ یه که له و بیرو رایانه رازی نابی که ده لین: پهروه ردگار له مه عنای سیفه تی
له شی مواتع پا که، یا پهروه ردگار بزوینه ری فه له کی دوایین «فه له کی ئەقصاو
ده سه لاتدار به سه ره فه له که کانی دیکه یه» یا ئەوهی که خوا بزوینه ری به راستی بونه، نه ک
به وینهی موباشه ره ت به لکو به واسیتهی ئەقلی بزوینه ری ئەفلا که. ئەو قسهی «واصلان»
که ده لین: مواتع شتی که غه یری زاتی خواو موته سیف به سیفاتیکه، که له گهل وه حدانیه تی
مه جزو که مالی خوا مونافاتی هه یه، قه بولیه تی مواتع فه له که کان دینیتته بزوتن و ته گیری
هه بون و بون ده کا. «واصلان» له ریگای ئەوه وه به که سهی که ئاسمانه کانی خستوته
بزوتنه وه، وه به زاتیک که فه رمانی به بزوتنه وه داوه په ی بردوه و ناسیاو بوه و له م دوه شه وه
به وهی ئاسمانه کانی خولقاندوه، ریگا ده بن، یانی ئەوانه له ریگای ناسینی فه رمانی خواوه
به خواناسین ده گهن. غه زالی به م بیرو رایه له ریگای ته نزیه یی خواو ته وسیفی وه حدانیه تی
مه جزی ئەو، بی ئەزه مونی ته عه دود «ئەمری خوا» به وینهی «که لامی ئیلاهی» له سه ره
بیرو رای ئەشعهری ته وزیح ده دا.

وه کار گهل بیجگه له حه ره که تی ئەفلاک و ته گیری بون ئەداته پال ئەو. غه زالی له م
ته نزیه ده ئەگانه پله یه ک که خوای به جه وههری موجه رد زانیوه و خوا له هه ره جوره

نیسبه تیک له نیوان ئه وو خیلقه ته که ی دا به بهری ده زانی. به واتای تر خوا له سیفه تی
ئیلاهی دائه رنی. ئه م قسه به زمانی غه زالی دا هاتوه به لام باوه ر ناکه م ئه وی رازی کرد بی
«نیکلسون» NIKELSON به دوری ئه زانی که موتاع له بیرو رای غه زالی دا هه ر ئه و
قوتبه صوفیه بی، که له فسه کانی ئیسماعیلیان ی باتنی مه زه بدا هاتبی. چونکا غه زالی
گشت مه زه به کانی ئه وانه ی به مه ردود ئه زانی، ئه و له وتاریکدا به ناوی «بیرو رای یکه
سایه تی له ئیسلامدا» به مجوره قسه له غه زالی ده کا: «من زیاتر لام وایه که بلیم: بیرو رای
غه زالی له بابته موتاع هه وه له ته ک بیرو رای صوفیه ی موته ئه خیر ته وافوتی هه یه. موتاع
به بیرو رای ئه وان به صوره تیکی ره مزی ئه وتری که به «حه قیقه تی محه مه دی» یا «روحی
محه مه دی» ناو ئه بری. ئه ویش ئینسانیکی ئاسمانی یه که خوا له سه ر وینه ی خوی خه لقی
کرده. ئه م بونه وه ره له بیرو رای ئه واندا هیزیکه که نه زم و نیزامی جیهان و راگرتن و
پاراستنی ئه وه به وه و به و راگیر دراوه».

له وه ده چی ئه وه ی ئه م هزره ی خستوته میشکی «نیکلسون» بیژه ی وجودی موتاع و
وینه جیا جیا کانی ئه وه بن که له چه ند ئایه تی قورئاندا یه. بو وینه ئایه تی ۱۹ ته کویره که
فه رمویه تی (مطاع ثم امین) و من یطع الرسول فقد اطاع الله - نیسا / ۸۰ و (یا ایها الذین
آمنوا اطیعوا الله و اطیعوا الرسول - نیسا / ۹۵). من لام وایه تی که یشتنی صوفیانه ی ئه م
دوایانه که له نه وئه فلا تونی شوینیان وه رگرتوه، ته فسیرگه لی و له و ئایه تانه کرا بی.
به لام شویندانانی ئه وه له سه ر بیرو رای غه زالی دوره گومانی زو رتر له سه ر ئه مه یه که
غه زالی له ئیتاعه ت کردن له پیغه مبه ر بیجگه له واتای دینی شتی دیکه ی به بیردا نه هاتبی.
مه به ست له بیژه ی موتاع به بیرو رای غه زالی «ئه مری خوا» یه که ده بیته هو ی به کار
که وتنی ئیراده ی خوا و خودوس له خیلقه تدا.

بیرو را له بابته موتاع و دژواز بونی په سنی خوا:

غه زالی له کزی سپه م له کتیبی میشکات الانوار مه سه له ی په سنی خوا ی به ناوی
میحوه رو بلیسک بو بیرو زا به کار برده. و ته و قسه ی زوری له فیرقه ئیسلامی و ریازه

نائیسلامی یه کان که به مه حجب «دایوشراو» ناویان ئه با، ئه داته دواوه. تا قمی له وانهی به موشه به هه داناوه که تاراده یه ک چونه ته پیش که کارکه یان بوته ته جه سومی ناشکرا. تا قمی تر وه ک موخته زیله و فه لاسیفه ی ئیسلام رویان کردوته ته نزیهی موته له ق.

غه زالی ئه شعهری مه زه به به، به و جورهی ئه زانین ئه شعهری یه کان په سه ندی که خوی به وانه وه سف کردوه بو خوی دانه سلمین. به لام ده لین: ئه و په سه ندگه لانه موغایر له ته ک زاتی خودان و قه دیم به قیده می زاتی خودان، له گه ل وه حده تدا پیکه وه جیاوازی یان هه یه. له م قسه نه تیژه وه ده گرین که په سه ندگه کانی خوا نه عه ینی خودان و نه غه یری ئه ویشن. خوا زانا به زانین و قادر به قودره ت و موته که لیم به که لامه، به لام عیلم و قودره ت و که لامی خوا غه یری زاتی ئه ون. ئه م سیفه تانه له گه ل زاتی خوا دا له حه دی زاتیاندا ئینقتاعی ته و او یان بو ئیه، به لکو به وه جه ی پیوه ندیان له گه ل زاتی خودا بو هه یه. بو وینه مه به ستی که لیژه دا ئه یلئینه به رجه نجه ری وردبونه وه په سنی «که لام» ه که له نیوان موخته زیله و ئه هلی سونه تدا هه روا له نیوان ئه شعهری یه کان و موخته زیله دا بوته هه روا جیاوازی و نیوان ناخوشی، چونکا قسه کردن له سه ر په سنی «ته که لوم» ئه واننی به قسه کردن ل «ئه مری ئیلاهی» که ئیمه موتاع مان له روانگای غه زالی په وه ته فسیر کردوه، راکیش کردوه. ئه شعهری یه کان بروایان به قیده می که لامی خوییه و هه روا «ئه مری ئیلاهی» لاکه ونه. ئه وانه له سه ر قسه ی خویان ئه م ئایه تانه ده که نه به لگه «بو نیشاکانی خوا ئه مه یه که ئاسمان و زه وی راگیر ده بن (و من آیاته ان تقوم السماء والارض بامرہ).

«وه ده ستور دان هه ر تاییه ت به خوییه، چ به ر له مه و چ دوا ی ئه مه ش»^۱. ئه م ئایه تانه به ناشکرا راده گه یین، که ده ستوری خوا «موتاع» و قه دیم به قیده می خوییه و له سه ر خیلقه ت پیشکه و توه و ئاسمان و زه وی به هو ی ئه و راگیر بون. ئه مری خوا به وته ی ئه وان نه

۱ - ناگا دار بن خه لقی و ئه مر «پا فه ریش و ته گبیر» تاییه ت به خوییه الا له الخلق والامر.

۲ - لله الامر من قبل و من بعد

خودایه و نه له خودایش جیایه. ئەم بیرو رایانه هه مو هی ئەشعەریانه که غەزالی وه ک لیکۆلەرئیکی ئەمین له پەراوهی (میشکات الانوار) و له پەراوه کانی دیکه ی خویدا له وه لاناڊا. تەنیا ئەوه نەبێ که ئەبێ بلین: غەزالی له بەشی ئاخیری میشکات الانواردا شتیک وینە جەوهەر، که پۆیه کی له تەسەوف پۆیه وه له تەک موشکلی که لامدا بێ پۆیه نە، پۆیهی ئەنێ و لێ زیاد ئەکا. قسە زیاده که ش ئەمهیه که «واصلان» وه ک داپوشراوان خوا دەرک ناکەن. چونکا ئەوانه خوا به پاک و بیخه وش له وهی که داپوشراوان په سنیان کردوه، ده هیننه بیرو هزری خویانه وه.

حەق ئەو دەمه ی که بەزات به سەریاندا نور ده هاویژی و مۆتەجەلی دەبی، گەوره بی و عەزەمەتی ئەو بینایی و بینشی بینەران دەسوتینی، ئەم مەنزلەتی صوفیانه، به وهی که «کوری عەره بی» به مەنزلەتی تەنزیهی تەوحیدی ناو بردوه، شه باهه تی هه یه. له م مەنزلەتەدا له تەوسیفی حەق به په سنی له په سنه کانی ئەو، تەنانەت له په سنی وه حده تیش دوری ئەکری. چونکا په سن به وه حده ت تەقه یودی حەقه. دیاره تەقه یودیش له تەک تەنزیهی مۆتله قدا مونا فاتی هه یه.

به رواالت به شه کانی دواپی کتیبی میشکات الانوار له تی گەشتن له بیرو رای ئیمام غەزالی له بابەت مۆتاعه وه خەلکی خستۆته حەیران و تەنانەت بوته هوی شک و دودلی له بروا ئەقیده ی ئەودا. بو وینه ئەتوانین وتە ی: «کوری توفەیل» له پەراوه ی زیندوی کوری بیدار به شایه د بهینینه وه «یه کی» له مۆتە ئەخیران له که لام ی غەزالی له ئاخیری پەراوه ی میشکات الانوار گومانی کردوه ئەوه ی به ئەمری گەوره زانیوه که غەزالی خستۆته هەلدیر که هیوای رزگار بون له وه ی بۆنیه. ئەو قسە ش ئەمه یه که ئەو دوا ی ناو بردنی تا قمه داپوشراوه کان به نوری ئیلاهی و اصلان دەلی: «ئەوانه له سەر ئەوه ن که ئەو بونه وه ره مەزنه مۆتەسیف به سیفاتیکه که له گەل وه حدانیه تی مه جز موعایره» ئەو ویستویه تی له م رسته ئاوا نه تیجه بگری که غەزالی ئەقیده ی وایه که ئەوه ل «حەق» له زاتی خویدا، مۆتە که سیره «مونه زه هه، خوا له وهی که ره خنه گران ده لین له وه ده چی

مه به سستی کوری توفیل له یه کئی له موته ئه خیران «کوری روشد» بی که له روانگای کوری توفیل موته هم به ته وه هومه که له مه قسودی غه زالی نه گه بیوه. چونکا ئه و له «بونه و هری مه زن که موته سیف به سیفاتی که موغایره له گهل وه حدانیه تی مه حز» مه به سستی خوای پاک و به رزه، که چی مه به سستی غه زالی له م قسه «موتاعه» نه ک زاتی خوای پاک له هه وه سفی. «کوری روشد» خوی له غه زالی تومته ئه دا که له کژی پیوهندی دار به مه حجوبان قسه یه کی راگه یاندوه که له گهل ئه وه ی له کتیبه کانی دیکه ی دا له بابته مه سه له ی بزوتنه وه ی ئه فلاک و باری خوا که له گهل ئه واند باسکراوه، دزایه تی هه یه، ده لی: «له په راوه ی ناو داریدا که میشکات الانواره که له ودا پله ی خواناسانی سه بارته به خوا ناو بردوه ناوا ده لی: گشت ئه مانه له پوشراوان ته نیا ئه و تاومه نه بی که بروایان وایه که خوای پاک و بیخه وش بزوینه ری ئاسمانی یه که م «فه له کی ئه قسا» نیه، به لکو ئه و زاتیکه، که ئه م موحرریکه له و سادربوه. ئه م رسته دهر برینیکی دیاره له سه ر بیرو رای حوکه ما له زاینه کانی خوادا. له په راوه ی «المنقذ من الضلال» ره خنه ی له حوکه ما گرتوه و ئه قیده ی وایه که زانین و عیلم له خه لوه ت و بیردا حاصل ده بی، ئه مه ش پله یه که له پله ی ئه نبیا، هه روا له په راوه یه کدا که به ناوی کیمیای سه عاده ت دایناوه به ئاشکرا ئه و وته ی راگه یاندوه که ئه م رسته له میشکات الانواردا نیه به لکو کورته یه که به رانه ری ئه وه ی کوری روشد له کتیبه که گه بیوه و رای گه یاندوه.

ئیمام غه زالی به ئاشکرا نه ی وتوه، که موحرریکی یه که م له خوا سادر بوه به لکو له په راوه که دا رای گه یاندوه که: نیسه تی ئه م موحرریکه (موتاع) به وجودی حه ق، هه ره ک نیسه تی روژه به «پینج» نوره کان ئایا کوری روشد له م وته به واتای سدور تی گه بیوه؟ له بابته روژه وه نا کری بیژین که سادر له نوری مه حزه، به لکو ئه لین: ته عه یونیکه له ته عه یوناتی ئه وه یا ته جه لیگایه که له ته جه لی یه کانی ئه و. هه روا له بابته موتاعه وه ده لین: «موحرریک ئه فلاکه که ئه وه یان به وینه ی ئه مری ئیلاهی تی ده گه یان» له واحید حه ق سادر نه بوه به لکو ته جه لیگایه که له ته جه لیاتی ئه و. به م ته وزیحه غه زالی هیچ کاتی، وه ک

فهلأسيفه قایل به بیرو رای سدور نیه. بیجگه له وه غه زالی بیرو رای موحر یکی یه کهم که
فهلأسیفه نه قیده یان پی یه تی. له سهر ئه م بیره که خورسک له خووه کار ناکا به لکو
موسه خهرو موسسه عمه لی خالقی خو یه تی، رت نه کاته وه دهس نه نی به سینگیه وه، به
بیرو رای نه و نه گهر بوتری خورسک و سروشت کاری نه انجام نه دا مه جازه، چونکا
«فاعیل» له روانگای غه زالی یه وه به موجه رده دی موسه به ب بی، ناکری پی بوتری فاعیل.
به لکو ناوی فاعیل نه و ده مه له و ده کالتیه وه که فیعل به ئیراده و ئیختیار له وه وه بی. به پی
نه وانه ی رمان گه یاند، ئیتر ناکری بوتری: که غه زالی له میشکات الانواردا بیرو رای
موحر یکی یه که م یه قبول بوبی و له کتیه کانی تریدا رتهی کردیته وه. به لکو موحر یکی
یه که م به بیرو رای نه و «موتاع = نه مری خوایه» که نه به خورسک موحر یکیه و نه عهینی
زاتی واحیدی یه که مه. ههر نه مه بوته هوئی نه وه که موتگمیری وات

Montgemrywatt

له وتاریکدا که له کوواری سه لته نه تی ئاسیایی له سالی ۱۹۵۴ ی زاینی بلاوی
کردوته وه، کزی سیوه م له پهراوهی میشکات الانوار به مه نحول (هه نگوین) نوما بزانی.
نه و لای وایه نوسه ری نه م کژه، یه کی له و که سانه یه، که بو ئیساتی واحیدی یه ک له
فهلسه فهی کوری سینا تارادهی ته فسیری پهراوهی نه جات شوینی وه رگرتوه. چونکا
مه به سستی ئیسلامی مه نقول (زاینه کانی نه قلی) له بیژه ی «ته وحید» نه فی شیرکی دائیمه له
زاتی خوا، نه ک وه حده تی زاتی نه و. وه حده تی زات واتایه که نه و نه فلاتونیان بوی چون و
ههر شتیکیش واتای ته عدود و که سره تی هه بی له زاتی خوا نه فیان کردوه. تا نه و شوینه ی
که بوته هوئی نه فی سیفاتیش له خوا. له گشت نه م قسانه دا به لگه بی که بتوانی بیرو رای
(وات Watt) له بابه ت مه نحول و ناسازگار بونی کزی سیوه می پهراوهی میشکات الانوار
بسه لمینی، نیه. غه زالی له م کژه دا سیفاتی خوی نه فی نه کردوه، به لکو ئیتلاقی نه م
سیفه تانه ی، بو خوا، له روانگای موته که لیمان و فهلأسیفه وه ئینکار کردوه. نه و هیچ کاتی
په سنی زاین و قودره ت و ئیراده و ته که لومی له خوا نه فی نه کردوه، به لکو چلونایه تی و

که یفیه تی ئیتلاقی ئەم سیفە تانە ی بو خوا به و جوهری موشه به هه ئیتلاقی ده کهن، ره د کرد و ته وه. غه زالی مونکیری نورانی بونی خوا نییه، به لام راگه یاندنی ئەم په سنه بو مه عبودی تر، وه ک روژ یا مانگ یا ئەستیره کانی تر قه بول ناکا. ئەو په سنی قه هار بون له خوا دانا نارنێ، ئەمه پیشی قه بول نییه که ناگر په رستان ئەم سیفە ته بو بونه وه ری وه ک ناگر دابنن غه زالی ئەو کاته که له پاک و بیخه وشێ خوا قسه ده کاته نیا مه بهستی نه فی هاو لاف له خوا نییه، به لکو ئە کوشی، تاوه حده تی زات بو خوا ئیسات بکا چونکا دژواری سیفات له روانگای مۆته که لیمان و فه لاسیفه ی ئیسلامه وه، دژواری وه حده تی زاتی خوایه (وات Watt) تی نه گه ییوه، که غه زالی له م کژدها، دوا ی ئەوه ی دژواری سیفاتی خوای له روانگای که لامی و فه لسه فی یه وه خستۆته بهر قسه و باس تا له سه ر هیمی بیرو رای ته سه وه فه وه حهل بکا.

«واصلان» له روانگای غه زالی یه وه صۆفی گه لیکن، خاوه ن زه وق و به چه شه، که خوایان راسته و خو، ده رک کرده و ئەویان له هه مو ته وه ماتی که له په سنه کاندای بو ئیمه زا هیر ده بن به پاک و بیخه وش ئەزانن.

به بیرو رای وات واصلانی که غه زالی قسه له وانه ده کا، له گه ل داپوشراوان فه رقی یان نییه بیجگه له ئەقیده بون به بیرو رای مواتع.

ئەو له دویدا را ده گه یینی که کژی حوجب سه ره تای بو نییه. به لام ده لین: له باسی حوجبدا چ سه ره تایه ک له زیگری نورو جوهره کانی ئەو ئەتوانی باشترو چاکتر بی. چونکا حوجبی که غه زالی قسه ی لیده کا، مه وانعیکه که ئەم نورانه ی شار دۆته وه وه ده بیته مانع له نیوان زوهورو ته جه لی ئەودا.

هه ر کاتی حوجب به هه مو نه وه کانی یه وه له نیو بجی نوری قاهیری خوا ئاشکرا ده بی وجه لال و شکۆی خوا (به پیی فه رموده) ی: ئەوه ی که دیدو بینه ران دیویانه ده ی سوتینی. چلون ئە کری له نیسه تی کژی سیوه م له کتیبی غه زالی دودلی بکری، له حالیکدا که غه زالی خۆی ئەلی: که کتیبه که سی کژه نه ک دوکژ. هه روا به ئاشکرا به فه رموده ی

حوجب که مهوزوعی باسی کژی سیومه مه و له کژی سیوم به و دوهی ده گئیرته وه. به لگه بی تر که به لمینی که کژی سیوم کژی که له میشکات الانوار، نه مه که نوسخه ی خه تی (شهید علی) که له سالی ۵۰۹ یانی چوار سال دوا ی فه وتی غه زالی نوسراوه ته وه، نه م کژه به ته وای هاتوه. هه روا دوا ی نه وه «کوری توفیل» به شیکی دورو درئو گرینگی له م کژه بی نه وهی له صیحه تی ئیتیسابی نه وه به غه زالی شک یا ئیشکال بگری، له پهراوهی (زیندوی کوری بیدار) که لکی لیوه رگرتوه. گشت نه مانه به لگه ن له سه ر نه وه که کژی حوجب به شیکه له پهراوهی میشکات الانوار وه له راستیدا ته وای که ره وهی دوه شه پیشوه که یه. هه ر وا له باری شیوه نوسین و که رسته وه له گه ل به شه کانی دیکه ی دا ها و ده نگه، هیچ دژواری یه ک نابیندری.

له و لیکولینه وه و لیکدانه وه، که له سه ر پهراوهی میشکات الانوار نه نجامیان دا جوان ده ر ده که وی که نیمه له راست کاری فه لسه فی بایه خداردا قه رارمان گرتوه، که له جو ری خویدا عال و چاکه. له راستیدا نه م کاره به یه که مین خشت له بنایه ک دائه نری که نه گه ر خشتی تری له سه ر ریز بگری، سیستمی فه لسه فی کامل و ریک و پیکیکمان نه بی. نه مه و امان پی حالی ده کا، که غه زالی بهراوه ژوی نه وهی که به ناوی ویرانکاری فه لسه فه، ناوی ده ر کرده، خو ی دارای فه لسه فه یه - هه ر وه ک نه و که سانه ی دوا ی نه وه که پایان نانیو بیرو هزره وه میتودی فه لسه فی یان هه بوه - نیهایه ت له جو ری تازه دا. فه لسه فه ی مه شائی یانی فه لسه فه ی نه ره ستویی. ره نگی نوی نه فلاتونی گرتوته خو، نه رکی خو ی به ر له غه زالی به جی هیناوه. نه م فه لسه فه له نوسراوه کانی «بو علی سینا» و فیرگه ی نه و دا گه یشتوته نه و په ری خو ی و ریگایه ک بیجگه له دا که وتن و گه رانه وه بو دوا وه. دیاره نه بی به نه فع ی فیرگه کانی دیکه ی فه لسه فی گهراوه ته وه بو دوا وه و ریگایان بو بیرو رای ئیسلامی تازه کردوته وه. هیرشی که غه زالی بر دویه ته سه ر نه م فه لسه فه - که نوینه رو لیکده ره وه ی تاییه تی نه وه، کتیبه کانی کوری سینابو - هوئی تره که بو رو خانی نه م فه لسه فه تالوکه ی کرد فه لسه فه ی ئیسلامی ناچار بو، ریگایه کی دیکه بیجگه له ره وشتی مه شایی، که بیره وه ر

بتوانج له و ریځایه وه په ی به واقعیه تی نه سلیلی وجودی خوئی و دینه که ی بیا، هه ل بژیړی. نه و به دوی ره وشتیکدا ده گه را که نه زه ری یه ی مه و زوعی سه باره ت به جیهان به نه زه ری یه ی زاتی له رو خدا ته بدیل ده کا: هه ر وا له عالمی ماده و جامید ریځا به ره و عالمی نورو له تافه ت بیړی. به م ره وشته ده لین: (ئیشراق) که ئوسولی نه وه لیه ی نه وه به هوئی نه فلاتون و فه لاسیفه ی ئیرانی کون دار ئیژراوه.

فه لاسیفه ی ئیسلامی پی یان ناوه ته نیو نه م باسه و نه تیجه یه کی بایه خداریان به دی هیناوه، که له هه ر دو لای (یونان، کوردستان، ئیران که م مایه تر له روژگاری فه لسه فه ی مه شا نه بوه. نه م لایه نه له بیرو راو تی فکرینی ئیسلامیدا قه ت ئینکار نه کراوه و که سیش باوه ری نیه که فه لسه فه ی ئیسلامی له فه لسه فه ی مه شاهی «کوری سینا» و «فارابی» به رته سک بیته وه. له م رو وه ناتوانن بیر کردنه وه یه کی قول و بنه رته تی که سیفه تی تاییه تی فه لسه فه ی ته سه و فه و له شوینه واری ئیمام غه زالی و «شیخ شه هابه دین سوهره وه ردی» و «محدینی کوری عه ره بی» و وینه ی نه وانه دا هاتوه، ده رک بکه ن.

له وه ده چی ئیمام غه زالی یه که مین فه یله سوفی ئیسلامی بی که به رانه ری نه وه ی که له کتیبی میشکات الانوار به ئاشکرا ده بیندری، روی کرد بیته فه لسه فه ی ئیشراق. میحوه رو بلیسکی بنه رته تی غه زالی له م کتیه دا به ده وری جیا کردنه وه ی نورو زولمه ت و عالمی نه نوارو عالمی زولمه تدا ده گه ری.

نه م جوړه ته مایوزی فه لسه فه ی یه به رانه ری نه وه ی له کتیبی ئاویستا (Avesta) دا هاتوه، بناغه ی فه لسه فه ی قه دیمی ئیران و کوردستان هه روا فه لسه فه ی نوی نه فلاتونی یه. به لام غه زالی له ته میز له نیوان نورو زولمه ت، فه لسه فه ی نه وه یه ی هه ر وه ک ئیرانیان بنیشه ی دانه ناوه، نا ئاوی نه کردوه که به راوه ژو له ریساله ی میشکات الانوارو غه ری نه ویش که و ته نه قزو هه ل وه شانده وه ی فه لسه فه ی نه وه ی و نه وه شی له ریزی داپوشراوان دا هیناوه. له وه ده چی نه و هه روا گه وره کانی موته سه و یفه ی ئیسلامی به ر له و، له وه ی که له باسی نورو ئیدراکی زه وقی حاصل له جیهانی نورانی دا هیناوه، زیاد له

هموان له فەلسەفەى نوى ئەفلاتونى تازە شوينيان وەرگرتو، که له ريگای کتیبى (دبو بیت - Debobit که بهههله دهلین: هی ئەرەستوه، دەسیان بهو کتیبه گه ییوه. له کتیبى میشکات الانوار هیمگهلی فەلسەفەى ئیشراق زۆر د یته بهرچاو. گرینگتر له هموان باری بون ناسی به که له باره ی بونه وه قسه ده کاو شناخت ناسی که ماهیه تی گیان و روح شهرح ئەدا. هەرچه ند ئەبى بلین که زالبون له باری به که مه یانى بون ناسی. جا به م یی به ئیمام غەزالى له گه و ره گه و ره کانی فەلسەفەى ئیشراق هەر وه ک «شیخ شه هابه دین سوهره وهردی کورد» و «قوتبه دین شیرازی» پیشکه وتوه. ئەو ريگا بوچونه نیو فەلسەفەى کامل به تاییه ت له باسی پیوهندی دار به ناسینی روح و گیان ده خاته سه رگازه رهی پشت و ده روزه ی بو ده کاته وه. قسه کانی قوتبه دین شیرازی له سه ره تای شهرحی حکمه الاشراقی سوهره وهردییدا ئەم قسه به یان ده کا. ده لی: حکمه تی ئیشراق حکمه تیکه که به سه ر ئیشراقدا یانى که شف دانراوه یا حکمه تی ئەهلی ئیشراقی ئیران و کوردستانه. که ئەمه ش ده گه ریته وه سه ر ئەوه ل. چونکا حکمه تی ئەمانه ش که شفی و زه وقی به، وه ئەوه یان داوه ته پال ئیشراق که جینگای زوهوری ئەنواری ئەقلی و دره وشینه وه و فه یه زانی ئەوه له ريگای تابش له نفوس دا له کاتی ته جه رو ددا. کوردان له حکمه تدا زیاتر پال به زه وق و که شفه وه ئەده ن. فه لاسیفه ی به روی یونانیش بیجگه له ئەرەستوو پهیره وانی ئەو که پالیان ئەدا به جه ده ل و به لگه و بو هانه وه - رویان ده کرده زه وق و که شف و دوزینه وه سه رچاوه: ١٠ محمه د صالح ئیبراهیمی محمه دی (شه پول).

١ - ته رجمه و وەرگرتن له میشکات الانوار نوسراوی ئیمام محمه د غەزالى و بهر کول و سه ره تای میشکات الانوار ته رجمه ی سادق ناوینه وند، به بهر کولى لیکدانه وه ی ره خته گرانه له میشکات الانوار به نویسی دوکتور ئەبو عه لا عه فیسی چاپی تاران سالی ١٣٦٤ ی هه تاوی بلاوه ی ئەمیر که بیر (شه پول) تاران ٢٧ نازه رى ١٣٧١ هه تاوی و ٢٧ سارانی ٢٦٠٤ ک و ١٨ دسامبری ١٩٩٢ زاینی.

نه خشى ماموستاله فير كردن و پيگه ياندني زانين وهونه وهونه روفه رهه نگدا

ماموستا ونه خشى ميژويي نه و - په ره داربون وگرينگي هه ندي له مه به سنگه له نهونه زوره، نه گهر كه سي بيه وي له بابته نه وانه وه قسه بكا ياشتي بنوسي، توشي حاله تي دي كه نازاني له كو يوه مه به سته كه راوت بكاوله گرينگي نه وه بناخوي وبدو ي يا چلون وينه يه كي جيگاي سه رنجه، كه لاني كه م بتواني به شي له ديمه ن وسيما وگرينگي مه به سته كه بنويني و نيشاني بدا، مه سه له ي ماموستا وپله و جيگا و بايه خي نه و، له كو مه لگا دا خوي له م باسه گرينگ و وردوسه رنج را كيشانه يه، به راستي مروف له به يان كردني بايه خ و ريزي ماموستا وپله و پايه ونه خش ورو لي نه و له كو مه لدا هه ست به ناته واني وكزي و كه م ده سه لاتي ده كا، نه مه ش له خو يدا به لگه و شايه ده بو ريز و گرينگ بوني ماموستا وپله ونه خشى بلنيد و به رزو ته رزي نه و له كو رو كو مه لدا.

ماموستا ونه خشى نه وله گهران وگوراني شارستانيه تي به رهي مروفدا: گرينگي وريزو نرخی ماموستا له روژگار يكي تاييه تدا به رته سك نايته وه چونكا ماموستا خيوي نه خشى زور پر بايه خه له ميژودا، به م و اتايه كه ماموستا به دريژايي ميژو داراي گرينگي و عه زه مه تي تاييه ت بو وهه يه و ده و راني پشكوتني ميژوي نه و كاتي بوه كه بايه خ به زانين و زانيار ي و ماموستا دراوه

بهراوه ژویش روژگاری پهستی وکزی و بی چتی کاتی بوه که کوړو کو مه ل سه بارهت به
فیرکارو ماموستا وزانین که م ترخه م بون، خه لک و حوکومهت پله و پایه و گرینگی میژوی
ماموستایان نه زانیوه، به تی روانیگی سهر پی به میژوی بهر هی مروف و روژگاری خو
دهرختن و بهر ز بونه وه و نزم بونه وه و نزم بونه وه ی ژیار و شارستانیهت گه ل، نه مه به جوانی
روناک ده کاته وه که ژیار، روژگاری گولی ده کرد که زانین و فهره ننگ و هه لگران و نه قیلانی
نه وه، یانی زانیاران و ماموستایان له پله ی خو یاندا رابگیرد رایان، شایه دو به لگه ی نه وه هم
نه توانین له میژوی کورده واریدا و هم له میژوی نیسلامی و میژو نه ته وه کانی دیکه دا په پیدا
بکه ین.

دیاره بهر هی مروف کاتی له سهر ریازی تهره فی و بهر وه بهر زبونه وه، قهراری گرت که
سهرنجی فیرون و بارهینانی دا، جا له بهر نه مه ته توانین بلیین به شهر هه رچی به ده سی
هیناوه له سوینگه ئاوردانه، به زانست و زانین و فیرون یا فیرکردن، نه گه رسهرنجی زانست
و فیرونی نه دابا هیمان نه بو له غار وله نیو نه شکوهت و له نیو جه ننگه لدا بژی، که چل و شهل
و کوپرونو قسان و ده سه و سان بی.

جا بو نه وه ی به گرینگی میژوی ماموستایان له نه قل و پیگه یانندی زانین و فهره ننگ فیرون
و فیرکردنی ماموستا به بهر هی دواروژ باشر په ی به ین و تی بگه ین پیویسته ته سه وری بارو
دوخی بکه ین که هیچ جوړه نه قل و را گو یزان و هیچ فیرون و فیرکردنیک له گوړدانه بو بی، ههر
که س به ته نیا هندی نه زمون، فیروایی و به مردنیشی نه و نه زمون و فیرونانه ی له گه ل خویدا
ببردایه ته بن گل، وه نیتر شوینه واریک له و باقی نه بوایی دیاره نه گه ر چاره نویسی و ابو بهر هی
مروف بیوایی، قهت نه ی ده توانی به نه ردیوانی سهرکه و تند، ئاوا سهر که و پته سهر سه ری و
بگاته نه م سهرده مه ی نیستا، مروف نیستا ئازوخه یی زوړو زه وه ندی له زانست و زانین و
فهره ننگ له بهر ده ست دایه و نه م ئازوخه زوړه گه و ره گه ر انی زانست و فهره ننگ له تا کی که وه
بو تا کی تر وله شوینی که وه بو شوینی تر، له روژگاری که وه بو روژگاری تر و له بهر یه که وه بو
به ری تر، هیم و بناغهی سهرکه و ت و ژیاری مرویه و بهر پرسی نه مه ش خو ی بسچینه

ویناعه یه که، بدهسی ماموستا و فیرکار وزانیار دامه زراوه و داریژراوه.

له سه ره تای زوهوری دینی بیخهوشی ئیسلام ماموستایان و فیرکاران وزانیاران
فیرکردنه کانی قورئانی، بهشی گرینگی سه ره تایان له بلا و کردنه وهی فیرکردنی قورئان
و دینی ئیسلام گرتنه ستو که دهسمایه و میراتی به شهر دههاته ژماره. به درپژایی چند ههزار
سال به هوئی ماموستایان و فیرکارانه وه له بهره یه ک بو بهره یه کی دیکه ده چو، ئیستا له م
روژگار هدا ته و سه رمایه ی پیک هیناوه که بهره ی مروف پیوهندی به وه هه یه، دیاره ته گه ته م
دهسمایه زور و گرینگه زانست و فرههنگه له خه لک و هر بگیر حریت وه، مروفانی هیچی
بو نامینته وه، دیاره ته وهی ته م دهسمایه گرینگه ی به درپژایی میژو بو مروف پیکه وه ناوه و
به دهس بهره ی ته مرویا سوژی ده گا، ته نیا فیرکردن و بارهینانه که له هر جیگا و ریگایه کدا، بوزی
خوار دبی، به هوئی ماموستا و زانیار و فیرکار وه سه قامی گرتوه، ئال و گور و پیگه یشتنی زانین
و فرههنگ له نیو بهره ی مروفا به کورتی ته توانین به مجوره ی به یان بکه ین: به شهر له سه ره تای
ژیاندا زور ساده ژیاوه، که رهسته ی بهرد (دهوره ی بهرد) بو وه خوراکی له ریشه و میوه
و گیا و گژ و گوشتی جرو جانه وهران بوه که به بهرد شکاری کردون و پوشاکیشی بیجگه
له بهرگی گیا و گه لای داران شتی تر نه بوه، جا هر له و روژه وه غونچه ی زانین و فرههنگ و
ژیاری به شهر دهستی کرد به پشکوتن که تا که تاکی له کون و کاریژان له م دنیا یه داله روی ته زمون
وئه قل و فامی خوئی بهره بهره فیری زانین و فرههنگ و ژیار بو، ته و ته زمون و زانیاریانه که به
دهس هاتبو، له و تا که تا کانه وه و به هوئی ماموستایان و فیرکارانی تره وه له نیو خه لک بلا و
کرایه وه و ئیتر له شوینیکی تایبته نه وه ستا، به لکو به هوئی ماموستایانه وه له نیو دلی روژگاردا
پهره ی گرت و له بهره یه که وه بونه سلئی تر چوو بهره ی داهاتویش به پیی وزه و لیهاتوی خوئی،
زانین و ته زمونی خوئی به خه لکی تر و تازه پیگه یشتوان راگه یاندو ته وزانینه یان به بهره ی
داهاتو سپارد، تا ته وه له دلی زه مانداو له گوی زه ویدا بهره و پیش بیهن.

سه ره نجام زانین و فرههنگ و ته کنیک و مه عه و بیته تی به شهر به هوئی ماموستایان و
دهرس ده ران و فیرکارانه وه له نه سلیکه وه چوه نیو جهرگه ی نه سلئی تر، به مجوره سه یری

تهمه دون، فهره ننگ و زانین نه خشی بناغهی به هوئی ماموستایانه وه بوه، چونکا نه وان ریگاکیش ورچه و ربیاز نیشان دهریون تا دهسکه وته کانی زانستی و مادی و معنوی به شهر لههر ههل و مهر جیکدا سهقام گیر بکن و پهره ی پی بدهن، دیاره نه گهر نه وشاسیمی گوینانه وهی زانین نه بوابی، به شهر له گهل رابوردوی خوئی پیوهندی به گشتی نه پساو وههل ده براو واتای هم پیوهند، پسان و برانه ته مه یه که ههر نه سلی و ههر تا کی له دهس هاته کان و نه زمونی پیشینان بی بهش بی و له سه ره تا وه دهس پی بکاو هیشتا له سه ره تایی ریگادایه بهره و گور سه رده نیته وه و بهره ی دواها تویش ههر به و جو ره، بی نه وه ی به تا کام بگا سه ر بنیته وه و له نه تیجه داگشت نه وانه نیستایی و وه ستانی مروف له هه مان پله ی سه ره تادا، ده ماو ته ره تی نده کرد، ههر جو ری، چونی زانین و فهره ننگ له تا که وه بو تاک، له شوینیکه وه بو شوینی تر، له روژگار یکه وه بو روژگاری تر وله بهره یه که وه بو بهره یه کی دیکه، بناغهی سه ر که وت و ته مه دونی به شهر وه بهره یی ته و کاره بناغهی به ته سئوی ماموستایان و فیرکارانه وه یه، جا ههر له بهره ته مه یه که (ویل دورانت) نه وزانا کارزان و کار دانه ناوداره: ژیار، شاستانیه ت و ته مه دون له سوینگهی فیرکردن و بارهیناوه ده زانی و ده لی: (مه ده نیه ت بریه تیه له گه نجینه یه کی گه وره و زور، له هونه رو زانین و شیای، خو و عاده ت، نه خلاق که به در یژایی روژگار به دی هاتوه، له م سامانه زوره وه یه که تا که له زمینی پیگه یاند و سه ر خستنی خوئی خورا کی رو حانی و گیانی خوئی به دهس دینی.

نه گهر هم میراته به شهر یه له نه سلنیکه وه نه چیه نیو نه سلی تر، ژیار مه حکوم به مه رگه، جا ههر له بهره ته مه نه بی بلین: که ژیانی مه ده نیه ت به فیرکردن و بارهیناوه به سراوه ته وه. کاتی شکوفه و عونچه ی ژیار له نیو «دور و اندا» زاهیر بوو خوئی نواند، هم ژیاره به هوئی هم ئیتقاله وه گه یشته خوراواو یونان و له ویشه وه چوه کوشی دنیای نیسلام و بهره ی گرت و

۱- تاریخی ته مه دون نوسراوی خوئی ج ۱ لاپهره ی ۹۱

۲- بین النهرین

جاری تر چوه خوږاوا وله سه ره لدانی خوئی بهر ده واهه.

ژیار له م دهس به دهس کړدنه ی خویدا که له هر پله په کدا سه باره ت به پله ی پیشو، کاملتربو، زیاد له هر شتی که مه دیونی تیکوشان و ته قالی ماموستایان و فیرکاران و دهرس دهرانی زانین و فهره ننگ بوه و هه یه، چونکا نه وانه بون که زیاد له خه لکی تر به در یزایی روژگاران بهر پرسی ئینقالی زانین و فهره ننگ بون.

ماموستا له سه ره تاي ئیسلامه وه؛ له سه ره تاي روژه لاتی دینی بیخه وشي ئیسلامه وه ماموستا و فیرکار ده سیان کړد^۱ فیربون و فیرکردنی قورئان، بیجگه له وهی که خوا خوئی به ماموستا داناوه و قورئانی به پیغه مبه ر فیرکړدوه (عَلَّمَ الْقُرْآنَ وَعَلَّمَهُ الْبَيَانَ - ۱ خودی پیغه مبه ریش خه لکی فیرکړدوه (رَسُولًا يَتْلُوا عَلَيْكُمْ آيَاتِ اللَّهِ مُبَيِّنَاتٍ لِيُخْرِجَ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ... ۲) لام وایه ئیتر هه مو تی ده گن پله یی بهر زو بلیند تر له پله و پایه ی ماموستا و فیرکار نه و نابیی، چونکا که س له خوا و پیغه مبه ر گه وره تر نه و نه و انیش خوئیان به ماموستا و فیرکار داناوه و شانازیش هه ر له فیرکردن و باره ئیناندا یه.

دوسه چاوه ی زانین و مه عنه و بیه ت ماموستا و کریکار

ماموستا و کریکار دو تویری زور بهر زو بهر یزو و پر یزو بهر هه که ت و مود فهر کن. به دهس هینانی نه وین بوخزمه تکاری ئاسانه بو به دهس هینانی نه وانه له دلمانا ئا گرباران له دنیا دا روژانی بو ریزدانان له ماموستا و کریکار له بهر چا و گیراوه که کار و کرده وهی هه ریه که له و دوانه زور جوانه وله بهر دلانه ویه کی باری فیرکردن و پیش خستی زانین و فهره ننگی به نه ستویه و نه وی دیکه یان باری باشبونی ئابوری له بان شان، دیاره نه م دوکاره ته و اوکاره وهی به ک و دون، هیچیان بی نه وی تر یان باش سه قام گیر نابیی، کار سه رچاوه ی

۱- سوره ی ۵۵ نایه ۲ و ۳

۲- سوره ی تعلق نایه تی ۱۱

مه‌دنه ته‌وزانينيش سه‌چاوه‌ی مه‌عنه‌ويت وسه‌رکه‌وته، کار به‌هوی بازوله‌ی زانين به‌ره‌وپيش ده‌روا، زانين له‌به‌روميوه‌ی کار که‌لک و ه‌رده‌گری و هوی ته‌داته‌وه، کریکار قه‌لم و کاغز ساز ته‌داو دايينيان ده‌کا، ماموستا و فیرکار له‌ریگای قه‌لم و نوسینگه‌وه نه‌غمه‌ی رو‌حانی له‌سه‌ر لاپه‌ره‌ی کاغزی سپی ده‌خاته باله‌فری و به‌رز بونه بو‌ئاسوی هیواو ناره‌زوی به‌ره‌ی مروّف و مروّفانی پیک دینی، خواکه سه‌ر چاوه‌ی زانين و کاره سویند به‌قه‌لم ده‌خوادن وَالْقَلَمِ وَمَا يَسْطُرُونَ پیغه‌مبه‌ر ده‌ستی کریکار راده‌موسی، کریکار هوی خیر و به‌ره که ت وفره‌بونی ده‌خل و دانه، زاناو زانيار زيندوه، هه‌رچه‌نده به‌روآله‌ت مردویش بی، نه‌زان و جاهیل مردوه هه‌ر چه‌ند له‌حالی ژيانيشدا بی، دياره ميوه‌ی نازادی و سه‌ره‌زوی له‌کارکردن‌دایه، کاری سه‌خت و به‌که‌لک له‌چل و پوی داری زانين وزانست به‌دس دی:

بروکار بکه و مه‌لی کار چیه؟ سه‌رمایه‌ی جاويدانی له‌کار دایه، بروکار بکه ته‌گه‌ر ته‌هوی نازادی، بېراي بېراي چاوت له‌ده‌س که‌س و ناکه‌س بی، باچاوت له‌وه نه‌بی، خوازه‌لوک و نانی نانی و دوکله‌ دوکله‌ بی.

مه‌لی ته‌وکاره عاره، به‌لکو چاوت له‌ده‌س ته‌م و ته‌و بون عاره مروّفی چاوت له‌مالی خه‌لک بی خواره، لاره، ناله‌باره، که‌سی که‌بی کاره، بی‌عاره، له‌سه‌ر دلان باره، که‌سی که‌ده‌س به‌کاره، سه‌ر به‌رزو عاله، بلیندو به‌رزو ته‌رزو، ئیسک سوک و ره‌زا شیرین وله‌باره، به‌لی زانين ده‌رسی مروّفانی و ته‌نزان و جوامیری و ته‌ده‌به.

ماموستا و فیرکار رو‌حی مه‌عنه‌ویته ته‌کا به‌به‌ر مردوی نه‌زاندا و بایه‌خی به‌زوی پی ته‌به‌خشی، ماموستا و فیرکاریش له‌راستیدا کریکاره، کاره که‌زانست فیرکردنه و گیان‌دانه به‌بی گیان، زانين فیرکه‌ره‌به‌بی زانستان و نه‌زانان.

ماموستا هه‌روه که‌روژه تریزو تیشکی زانين به‌سه‌ر خه‌لک و دنیا‌دا ده‌هاوی و نوروزانين بارانیا ن ده‌کا، به‌نوری زانين و زانستی خوی خه‌لکی گزینگ باران ده‌کا و چرای مه‌عریفه‌ت و زانين و مروّفانی ته‌داته ده‌ست به‌ره‌ی مروّف تا له‌ژياندا خوله‌کند و کوسپ بپاريزن ته‌م وتاره له‌روژنامه‌ی شه‌هادی کوردی به‌قه‌لمی شه‌پول له‌سی شه‌مه ۹ ذیقعه‌ده ۱۴۱۲ و ۱۲مه

۱۹۹۲زاینی و ۲۲ گولانی ۲۶۰۴ ک و ۷۱/۲/۲۲ سالی ۱۰ ژماره ی ۳۹۷ له چاپدراوه.
*دیاره نه مرو زوربه ی خه لک تی گه یوه، که سیانتیسم (زاین بو کشانی ته نیا) و بارهینانی
زانستی ته نیا له سازدانی نه نزان و ئینسانی ته واو ناته وانه، بارهینانی زاینی و زانستی به ته نیا، نیوه
ئینسان ساز نه دا، نه ک ئینسانی ته واو، به ره م و نه تیجه ی نه م بارهینانه، که ره سته ی خاوو
خلیچکی ئینسانه، نه ک ئینسانی سازدراو، پوخته کراو که له کل ها تیبته ده ری، زانستی و
زاین مروئی به هیز و خاوه ن وزه ساز نه دا نه ک نه نزان و ئینسانی خاوه ن فه زیله ت، مروئی
به ک لایه نی دروست ته کا، نه ک مروئی چه ند لایه نی.
*زانستی، فه لسه فه وده ردی نه وین.

دلخوازی ئیمه نه مه یه که بلین فه لسه فه به هونه و شیعر نیزی کتره تا به زانستی، له هه رچاخ و
رؤزگار یکدا گشت نیزامه کانی فه لسه فی که به ره می هاوده نگی نه تیجه ی غایی زانستگه لی
جیا جیان، بی ر و ح ترو بی هاو ده نگتر و ناسازگار تر له فه لسه فه گه لیکن که ده ردی تاره زوی دل و
ده رون به یان ده کهن، زانستی هه ر چه نده جیگای وردبونه وه و سه رنجدانی به ره ی
مرو بیه ونه خشی که له ژیان و بیرو نه ندیشه ی ئینساندا هه یه تی به راستی بیجی نشینه، به لام
به یه ک و اتا بیگانه و نامو تر له فه لسه فه دینه به رچاو، زانستی نیاز گه لی دابین ده کا که زیاتر عه ینی
و ئاشکرا و به ناو ده ره وه یین، نه م نیازانه، له بنه ره تا پیوه ندیان له گه ل ئابوریدا زوره.
که شف و دوزینه وه ی تازه ی زانستی، به تایبته، نه وعی که دوزینه وه و که شف ی نه زه ری
پی ده وتری، دروست هه ره وه کو دوزینه وه کانی مه کانیکی وینه ی مه کینه ی بوخار، ته له فون،
وینه هه لگری، یا بالون و فرو که، چتی که، به کاری تردین و ده ردی تر ده وا ده کهن یانی خوی
له خویدا گرینگ نیه. فه لسه فه به نیازی که بو په یا کردنی یه ک واتای یه کپارچه و ته واو،
که له جیهان و ژیان هه مانه، وه لام نه داته وه و له سوینگه ی نه م مه فهو مه وه، هه سته ی په یاده که یین که
بو کشانی دل و ده رونی و ئاکار و ره فتاری ده ره وه ی ئیمه، ده نوینی و شکلی پی نه دا، به لام
راستی نه مه یه که نه م هه سته له باتی نه وه ی مه علولی نه م مه فهو مه بی، هوو عیلله تی نه وه یه (میگل
داونا مونوله دجاودانه (شه پوئل).

من له خوځېدا به جوړئ که ناپه یدا بوم
شه ونمې بوم له زه ربه نو قم و له ده ریا بوم
له سه ره تا وه شپه روښې په ک بوم به زویدا که وتمه خوار
به راستی کاتې خوړ په یدا بو ناپه یدا بوم
له من قسمه پرسه چونکا هه روه کو په پوله یی
له گزینگی شه می روی دوستا ناپه یدا بوم
خاک به سه رم نه گه ر توزقالتی ناگا بم
کوئی په نه وئی که منی سه رگه ردان چو نه وئی
وه ک دلی شه پؤل له ده ره وه هه ر دو جیهانم دی
من له شوین دانانی دلی نه و، بیدل و شیار بوم
«عه تار» (شه پؤل)

به خته وهری

مه سه لهی سه عادهت: «به خته وهری» یه کی له کۆن ترین قسه و باسی فهلسه فی بهره ی مرویه
ئهم مه سه له خوویی له مه به ستگه لی حیکمه تی کرده وهیی و عه مه لی یه. زانایانی «خوو ئاکار و
زانایانی کۆمه ل عوده داری باس کردن له ماهیه ت و مهرج گه ل و هو گه ل و ههروه ها قسه کردن
له و جوړه شتانه ی وابه دژو به ره لهستی به خته وهری ئه وهستن. جائه گه ره له حیکمه تی نه زه ری
ئیلاهیات دا قسه له به خته وهری و هات و سه عادهت و نه هات و شه قاوه ت بکری، له سو نگی
یه کی ک له شاخه کانی ئهم مه سه له یه و ئه ویش به م جوړیه: که ئایا به خته وهری وه ههروه ها بی
به ختی و شه قاوه ت ته نیا بۆ له ش و لارو ئه نبوژهنی و مادی یه، یا دو جوړه:

ئه لف - به خته وهری و سه عاده تی له ش و لارو مادی (جیسمانی و مادی).

ب - به خته وهری و سه عاده تی گیانی و ئاوه زی و اتا: (روچی و ئه قلانی).

حوکه مای ئیلاهی و خواناسان له م بابه ته وه ئهم قسه ده هیته گوپ که ئایا ئه وه ی دای
سه لمینن و سابتی بکه ن که سه عادهت و شه قاوه تی گیانی و ئاوه زی له سه عادهت و شه قاوه تی
ئه نبوژهنی و له شی و مادی زوړ گه و ره تر و فره تر شیایوی سرنج دانه. بیروپرای (بو عه لی سینا) له
(نمه تی) هه شته م کتییی ئیشارات و بیروپرای (سه درالمته ئه لیهین) له بهرگی چواره می

(ئیسفار) دا له هینانه گوږی ئەم مەسەله تەنیا ئەم شاخە لە شاخە کانی مەسەله ی سە عادەت باس دە کړی جالە بەر ئەمە نە چون بە لای مە بەست و قسە کردن له شاخە کانی تری ئەم مەسەله یه یانە یان بەر ئەمە مەسەله یه قسە کردن له شاخ و بەرگه کانی تری ئەم مەسەله یه. له لایه کي تره وه، تا ئیستا له پەراوه ی، فە لاسیفه ی ئیسلامه تی و زانایانی جیهانی نا ئیسلامه تی قسە و باسکردنیکی پراو پر لەم باره وه نایندری. ئەوه ی لەم بەشە دا ئە ی خویننه وه هەر چه نده ناتوانی باسیکی کامل و پر به پست بیت بە لام ئەشی بتوانین ئەوه به باسیکی کورت و تیگه یینه روتە ژ ی له قسە بهینینه ژماره.

ئەو مەبەستانه ی وایرە دا دینه گوږ ئەمانه ن:

- ۱- سە عادەت و اتا: (بەختە وهری) چ وه چیه؟
 - ۲- سە عادەت و چیژە و اتا: (له زهت).
 - ۳- ئایا مروڤ به خو کرد و خورسک و ته بیعت بهختە وهری و سە عادەت ویسته؟
 - ۴- بهختە وهری و ئاره زو.
 - ۵- بهختە وهری و رازی بون.
 - ۶- یه ک قسە و باسی کو مه لایه تی.
 - ۷- بهشە کانی بهختە وهری.
 - ۸- پله و پایه ی بهختە وهری و سە عادەت.
 - ۹- هو و سونگه، وه ئەو شانە ی وای بهختە وهری و سە عادەت دا بین ئە کەن.
 - ۱۰- ئاسویه ک له یه ک زنجیره قسە و باس دا.
 - ۱۱- ئایا ئینسان بو گه یشتن به بختە وهری، نیازی به ریگا نیشاندهر هه یه؟ (واتا: نیازی به پیغه مبه ران هه یه).
- له سەر ه تا وه ئاوا دیتە بەر چا و که بهختە وهری و بی بهختی و نه هات له باری و اتا وه. رونا که.

ئه گهر تارمايي و ئيشكاليك هه به له قسه و مه سه له كاني ترايه. چونكا له ههر كه سيك پرسی ئايا بهخته وه ریت ئه وی یان نا؟ بی بیر كرده وه ئه لی: بهخته وه دریم گهره كه. ئه گهر بیژی، ئه ی بی بهختی و شه قاوه ت چی؟ به له ز ئه لی: نام گهره كه. هیچ كه سيك له راست ئه م پرسیاره دا بیرنا كاته وه و نالی: تو بهخته وه ری و بی بهختیم بو تاريف بكه و پیم بناسینی تا بزائم كیهه یانم ئه وی یا نامه وی.

لیروهه رون ئه یته وه كه بهخته وه ری و بی بهختی و شه قاوه ت (هات و نه هات) لای هه مو كه سيك و اتا و راوه تیکي رونا کی هه به و نیازی به پیناسین نیه. ساده ر كه وت كه ئه مانه له و جو ره و اتایانه ن كه نیازیان به ناساندن به خه لك نیه خه لك و اتا كانیان ئه زانن چ و چیه. به لام ئه بی بلیین: ئه م راده به به س نیه كه ئیمه مانان سه عاده ت و بهخته وه ری له ناساندن بی نیاز بزاین. زوری له و اتا و راوه ت هه به كه وادیته بهر چاو به لام كاتی ره وشتی (سوفرات) به كار بهینین و ئه و و اتایه له گه ل و اتایانی ترې نیزیك به و به راورد بكه یین و وردینه وه و بیکو لینه وه، ئه بینین ئه وه و اروناك له چاوی ئه دا به ره به ره جیگای خو ی به به كه جو ره: ناروناك و نادیا ری ئه گو رپته وه و له بهر چاو به بولیله و به تارمايي دیته بهر چاو.

بهخته وه ری و سه عاده ت له روانگای گشت خه لكه وه ها و واتای چیژه و له زه ت، ئاسوده بون، سه ركه وتن، گه یشتن به ئاره زو، شادی، خو شی رازی بون و خو ش هاتن له سازبونی كار و بار وه و اتایی تر ی وه كو ئه وانه و اوتمان، به لام كاتی بهخته وه ری و سه عاده ت به وردی له ته ك هه ریه كه له وانه به راوردی ئه كه یین تی ئه گه یین سه عاده ت له م و اتایانه نیزیك به لام ئه وانیش نیه به ته و اوه تی.

جا له بهر ئه مه پیویسته له بهرا ئه م بهرا ورد كردن و هه ل سه نگانده بخه ینه بهر چاو تا له دوايي دا یا له كاتی ئه م بهرا وردانه دا و اتایه کی دیار بو سه عاده ت و بهخته وه ری بدو زینه وه. پیویست نیه كه له ریشه ی لوغه وی ئه م دو بیژه: (كه لیمه) قسه بكه یین و بكو لینه وه كه ئايا

سه عادت و به خته وهری لهم بابه ته وه له جیگای تایه تی خوئی به کار دی که واتای یارمه تی
تیدایه و به خته وهر به که سیک ئه وتری، که گه ریانی جیهان به دهنگی به وه هاتبی و شهقاوه تیش
دژه و له حاند ئهم واتایه دایه یا وه کو له بهرا سه رنج به واتای شهقاوهت دراوه، که به مانای:
رهنج و دهر د، سهختی وزه ختییه. وه سه عادت بهر ئاوه ژو به واتای رزگار بون و ئاسوده بی له
رهنج و دهر ده؟

به پروالته له بابهت ریشهی لوغهوئی یه وه ناتوانین دو واتای له راست یه کترینه وه بو ئهم دو
بیژه بدو زینه وه به لام له عورفی عام و خاسا ئهم دو که لیمه یه دوروست له راست یه کترین دان.
ههروه کو له قورئانا ئهم دو بیژه له راست یه کترین دانراون.

(يَوْمَ يَأْتُ لَا تُكَلِّمُ نَفْسٌ إِلَّا بِذَنبِهِ فَمِنْهُمْ شَقِيٌّ وَسَعِيدٌ فَأَمَّا الَّذِينَ شَقُوا فَمِنَ النَّارِ لَهُمْ فِيهَا
زَفِيرٌ وَشَهِيقٌ) 'ئهوئی یانی روژی که (قیامت) دادی هیچکهس بی ئیجازه ی خواسه ناکات.
تاقمی له وانه به شهقاوهتن و تاقمی کیش به خته وهرن (:تاقمی به خته وه رو تاقمی بی به ختن)
ئهوانه ی وا به شهقاوهت بون له ئاگران و بوئه وانه زه فیر و شهیق (:نالهی زور و هه ناسه برکی
هه یه) ... لهم ئایه تانه دا خوا خه لکی کردو ته دو تاقم، تاقمی به خته ور وه تاقمی بی به خت.

(فَمِنْهُمْ شَقِيٌّ وَسَعِيدٌ) سه عید له ریشهی سه عاده ته و به مانای به خته وهری و هات و ساز بونی
که رهسته ی ناز و نیعمه ته وه (شقی)ش له ریشهی (شهقاوهته) و به واتای ساز بونی که رهسته ی
گرفتاری و بی بهختی و نه هاتی وجهزا و توله لیسندن و به لایه. هه ر جور بیت به خته وهری و
هات و بی بهختی نه تیژه ی ئاکار و رهفتاری مروف خویه تی لهم جیهانه دا. ئه توانین بلیین:
به خته وهری یانی: ساز بونی که رهسته ی پیگه یشتن بو یه ک تا ک یا یه ک کو مه ل و کو مه لگای
به ره ی مروف، له راست ئه وه، شهقاوهت و بی بهختیه که خه لک گشت لی بیزارن و ئه ویش

Dr.Saleh Ebrahimi

بریه تی به له: ناچوړ بونی ههل و مهرجی سهرکه وت و پیشکه وت و پیڼگه یشتنی تاک و کومه ل. که وایی ههر که سیک له بابته ههل و مهرجی گیانی، له شی، بڼه ماله ییه وه یا ژینگه، فهره ننگ که ره سته و سوڼگه ی پتری بو گه یشتن به نامانجی سهرکه وتن به ده سه وه بیت له به خته وه ری و سه عاده ت نیزیک تره. یا به واتایی تر نه وه به خته وه ر. ههر که سیش دو چاری که م بونی هو ی به خته وه ری و توشی که ندو کو سپ بی و نه توانی به سهر گیر و گرفت زال بی و سهر که وی نه وه بی به خت یا شه قی به.

به لام نه شی بزاین که پایه و بڼه ره تی نه سل ی سه عاده ت و شه قاوه ت، و یست ولی بران ولی نه وینی مرو ف خو یه تی نه وه ئینسان: نه نزانه، که نه توانی که ره سته ی پتویست بو خود و روست کردن ته نانه ت بو دوروست کردنی کومه لگای خویشی ساز بکات. نه وه ئینسان خو یه تی که نه توانی له گه ل دارو ده سته و هو ی بی به ختی و شه قاوه ت بکه و یته مله به ملانی و مل بادا، یاسه ر بو نیری دانه وینی.

پیغه مهران لایان و انیه که سه عاده ت و شه قاوه ت هات و نه هات له دل و دهرونی ئینسانا بیت یا له ناو دهرونی به ره ی مرو ف دا روا بن، چونکا ته نانه ت که ندو کو سپی ژینگه و بڼه ماله و که له پورو میراتیش له راست لی بران ولی نه وینی ئینسانا شیای گو پریان و به راوه ژو کردن مه گه ر نه وه که نه سل ی ئیراده و نازادی ئینسان: نه نزان بده ی نه دوا و مرو ف به مه حکومی ههل و مهرجی جبه بری بزاین و به خته وه ری و شه قاوه ت به ذاتی یا به شتیکی جبه بری ژینگه و شتانی وه کو نه وه دابنن و بزاین که دیاره نه م بیرو رایه ش له روانگای فیرگه ی پیغه مهران و فیرگه ی نه قل و ناوه زا مه حکومه. ههندی و تویانه: کاکله ی به خته وه ری نه وه یه که ئینسان له تاخرین پله و پایه ی ژیا نا به ئیش و کاری به خته وه را نه دوا بی بیت. و کاکله ی شه قاوه تیش نه ویه که تاخری ژیا نی به کارو کرده وه ی بی خیره وه دوا بی بیت و بی ریته وه ههندی تر و تویانه: به خته وه ری بو که سیکه که له چاره نوی خه لکی تر په ندوه رگری

و بی به خه تیش نه و که سه به که فریوی هه وای نهوس بخوا و بادی هه واییت.

هه ندیکیش و تویانه: چار شت هوئی به خته وهری و چار شتیش هوئی بی به ختی ئینسانه.

نه و چارانهای واهوئی هات و به خته وهرین نه مانه ن:

۱- هاولف و خیزانی چاک.

۲- خانوی بهر گو شاد.

۳- هاوسی و دراوسی شیاو.

۴- نه سپ یا که ره سته ی سواری چاک.

نه و چارانهای واهوئی نه هات و بی به ختین نه مانه ن:

۱- جیرانی خراب و به دخو.

۲- ژن و خیزانی به دخو یا مال و میردی خراو.

۳- خانوبه ره ی ته نگ و بهر ته سک.

۴- نه سپ و که ره سته ی سواری خراب و تهق و لهق و شق و شرپ.

له بهر نه وهی نه م چواره له ژیانی مروف دا نه خشیکی گرینگی بهر فره یان هه به و هوئی

سهر که وت یا تیشکانی به ره ی ئینسانن باش په ره دار بونی واتاو راهه تی به خته وهری و

بی به ختی له روانگای ئیسلامه تی دا روناک نه بیته وه.

یه ک ژنی چاک و مالی خوش و دلگیر یا یه ک ماله میردی باش. ئینسان بو لای

هه مو جو ره چاکه و چاکه کردنیک دنه نه دا. یه ک خانوبه ره و جیگاو ریگایه کی

بهر گو شاد و خوش گیان و بیرو هزری ئینسان نارام و دل خوش و سهر خوش پرا نه گری و

ناماده ی نه کات تا زیا تر تیکوشی له پیناوی ناوه دانی ناخ و په خی زید و مال و نیشتمانی

خوی با شتر خه بات بکات و پترو قیته وه.

جیرانی به دخو به لا خولقینه، به لام جیرانی چاک و شیاو زور به ئاسوده یی وه ته نانه ت بو

پیشکەوتن و گەشتن بە ئامانجگەلی ئینسانی یارمەتی مرووف ئەدا، یە ک وەسیلە ی سواری چاک و تە یار بو گەشتن بە کار و بار: ئەرک و ئەسپاردە ی تاکی و کۆمەلایەتی فرە شوینی هەیه، دیارە ئەسپی سواری لەرو لاوازو دال گوشت یا ماشینی قورازەو شەق و شەر ئەیتە هو ی دواکەوتن و دەردە سەری چونکا هیچکاتی لە کاتی پووستا ئینسان ناگابە کار و بارە کانیدا.

پێغەمبەری مەزنی ئیسلام فەرمویەتی: ئەم چارشتە نیشانە ی نەهات و شەقاوہ تن:

۱- گریان نەهاتن و فرمیسک نەرشتن.

۲- دل پەقی.

۳- چاوە نەزیری و تەماعکاری بو خر کردنەوہ ی رزق و روژی و پۆل و دراو.

۴- پێی داگرتن و زیادە پەو ی کردن لە گوناح و تاوان و گوناح کردنا.

دیارە ئەم چوار فەرمودە ی پێغەمبەرە ئیختیارین ولە ئا کار و کردەوہ ی ئینسان خو یەوہ سەرچاوە ئە گری و بەم جوړە دورەوہ خستنی ئەم کەرەستانە ی هو ی نەهات و شەقاوہ تە لە ژیر دەسەلاتی مرووف خویدا یە.

ئە گەر ئەو هەمو کەرەستانە کە بو بەختەوہری و بی بەختی لە فەرمودە کە ی پێغەمبەر اقسەمان لی کرد و هەمو کەس نەخشی گرینگی شوین دانیانی ئەوانە لە ژيانا ئەزانن و هەستی ئە کات لە گەل هو و کەرەستە و نیشانە ی پڕو پوچا کە تەنەت لە پوژگاری ئە تووم و تو زقالە زرەو کە موسکە دا تا قمیکی زو ر باوہ ژیان پێتە تی بەراوردی بکەین بەم راستە قانییە ئە گەین کە فیر کردنە کانی ئیسلامە تی تا چ رادە یە ک راست و بەراورد کراون. هیمان زو رن کە سانیک کە لایان وایە نالی ئەسپ هات و بەختەوہری دینی و روژی سیانزە بەدبەختی.

پەڕین و بازە لە باز بە سەر گو لە ئاگرا لە چوار شەمە سوری دا بە هو ی بەختەوہر بون دائە نین خویندنی مامر و مریشک بە شوم ئەزانن، یا هەلا و اسینی کوژە کە ی شین و سور یا شەوہ، بەردە شەوہ بە هو ی دورەوہ خستنی بەلا و جرو جانەوہرانی بە ئازار دا ئە نین، یا

ټاو پرشتن به شوین خوشه ویستانا به پرونا کایی و باش وشکاندن کیتله ی رهش به شوین دژو ناحه زانا به دوره وه خه ری به لاو گوږ به گوږی ته و دژه ته زانن.

به ژیر نه ردیوانا رویشتن به نه حس و پشمین که جاریک بی به وه دا نه نین که دیاره کاره که یان لی ټیک ته چی و نه هاتیا نه. به لام دینی پیروزی ئیسلام خه تی باتلی به سهر گشت ثم جوړه کارو باوهره: ناشیاوه، نا ئیسلامی یانه دا هیناوه به خته وه ری و شه قاوه تی ئینسان له سونگه ی خو و ټاکار و کرده وه ی ناشیرین، ناشیاو، نه گونجاوونه خونجاوی خو ی ته زانی، نه ک شتی تر. هه مومان باش ته زانین که سه عاده ت و له زه ت: (چیژه) له پروانگای و اتاوه زور لیک نیزیکن (ههر وه ها شه قاوه ت و رهنج) به لام ثم دوانه (سه عاده ت و له زه ت) مورادیفی (هاوال ناو) به کترین وه که یشتن به له زه ت مورادیفه له ته ک که یشتن به سه عاده تی دل و دهر ون، هر وه ها هه لگرتنی باری رهنج و دهر دوی به ختی شه قاوه ت نیبه چونکا ته گونجی له زه ت و چیژه که رهنج و دهر دیک کی گه وره به دوا ی خویا بهینی و ئه ش گونجی رهنج و دهر دیک به رکول و سهره تای چیژه بیکی گه وره تر له خو ی بیته، ئه ش گونجی که یشتن به له زه ت و چیژه بیته هو ی له ناو چونی له زه تی گرینگتر و گه وره تر یا رهنجی بیته هو ی نه مانی دهر دو رهنجی گه وره تر.

له گشت ثم حالانه دا واقعیه تی له زه ت و رهنج پاریزراوه، یانی: ټاوا نیبه که له زه ت و چیژه به ک بهرگری له له زه تیکی گه وره تر بکا یا بیته هو ی رهنجیکی گه وره تر و ئیتر به له زه ت و چیژه نه بیته ژمار، به لام ټاوه ها له زه تیکی به به خته وه ری دا نانری، هر و کو رهنجی که بهرکولی له زه تیکی له خو ی گه وره تره یا بهرگری کاره وه ی رهنجیکی گه وره تره به نه هات و شه قاوه ت و بی به ختی نایه ته ژماره.

به خته وه ری به شټیک ته وتری که که یشتن به وه هیچ جوړه په شیمانیک نه هینی، وه شه قاوه ت له شوینیکایه که به هیچ ریگایه کا قورسی ته و له بهر چاونه که وی. و اتا: به ره ی مرو ف

واتای: به خته وهری بو مه بهستی ناخری خوئی هه لبراردوه، وه واتای: شه قاوه تیش بو نوخته ی راست نه و یانی: شتیک که بو هه میشه نه زنان و ئینسان نه بی له وه دوره وه که وی له بهر چاوی گرتوه و هه لی بزاردوه. به واتایی تر به خته وهری مه بهستی بی هه ل و مهرجی به ره ی مرویه و شه قاوه تیش له بهر چاو که وتوی بی به ندو مهرجی ئینسانه. جاله بهر نه مه نه گهر که سیک یا مه سه له ک و ئاینیک بیژی: که من به ره ی مروف نه گه ینمه به خته وهری به م واتایه: نه وه ی وا من ئیدیعی رایه تی به ره و لای نه که م شتیک نیه که بتوانری باشتر له وه فهرزبکری به لام له زه ت وانیه، نه گهر که سیک ئیدیعی گه یاندن به له زه تیکی کرد به سه، که به و له زه ت و چیژه یه بگه ینی چ هوئی ره نجی گه وره تر یا فه وتاندنی له زه تیکی گه روه تر بی یا نه بی.

له زه ت و چیژه په یوه ندی هه یه به یه ک هیژولیهاتوی تایه تی ئینسان یا ئازال به لام به خته وهری پیوه ندی هه یه به گشت هیژو لیها تویی به کان و لایه ن و ره خه کانی ژیانی ئینسان. له زه ت له سه ر خووش بون یا نا خووش بون خول نه خوات واتا: به تامه یا بی تامه، مزره یا تفت و سویره تال و ترشه به لام به خته وهری له سه ر به رژه وه ندی و نا به رژه وه ندی نه گهری. چیژه و له زه ت پیوه نی به زه مانی حال و ئیستا که وه هه یه، به لام به خته وهری به زه مانی حال و ئایه نده وه یه کسان پیوه ندی له پهل هاویشن و په ره دان دایه، ره نج و له زه تی هه ر ره خه نه ره خه کانی هه بونی ئینسان به چه شنی سه ر به خو نه گریته وه، به لام به خته وهری هه مه لایه نی و گشت ره خانی یه.

جا هه ر له بهر نه مه یه دیاری کردن و جیا کردنه وه ی له زه ت له رنج ئاسانه به لام جیا کردنه وه و دیاری کردنی به خته وهری له نوخته ی راسته و خوئی (بی به ختی) سه خته. به لکو له بابه تیکیشه وه نا گونجی. یه ک زانای ره وان و گیان ناس که ته نیا کارو باری گیان ناسی نه زانی، نه توانی له بابه ت له زه ت و و ره نجه وه قسه بکا و بیرده ربری به لام بیر ده ربرین له بابه ت

سه عادت و شهقاوتوه ئهرك و ئهسپاردهی یه ك فیله سوفه كه ئهلی: جیهان و ئینسان و كوّمهّل ئه ناسم.

وه ئوعی بیرو را ده برپینی ئه و هوژانه سه بارهت به سه عادت و شهقاوتوه پیوه ندیکی تهواوتی به نهوعی جیهان تی روانی و ئینسان ناسی ئه و ههیه. له م ریگایه وه یه كه پیشیاری هوژانغان سه بارهت به سه عادت نهزیهلی عاسمان و پرئسمانه و جیاوازیان زوره.

یه کیك بهخته وهری زیاتر له به دهس هیئانی لهزه تا و یه کیکی دیکه له تهركی لهزهت و مراندنی ئیراده ئهزانی. یه کیك به کارو باری ئهنبوژنی و مادی ئهروانی و یه کی تر سه رنج ئه داته کار و باری گیانی و روّحی یه کیك دهموکات و سات به دهرفهت دا ئهنی و یه کی تر ئاخیر بینی ئه کاته دروشمی خوئی. بهلام لهزهت و رهنج ههروه کو به دیهاتوی تایبهتی نهفسانی و دل و دهرونین ئه كهونه ژیر چاوه دیری جهرباندن و تاقی کردنه وهی کرده وهیی، زور به ئاسانی یه کیه تی بیرو را سه بارهت به وانه پیک دی.

هوئی ئه مه كه زور بهی خهلك باوه كو هه مو ئه لین بهخته وه ریمان ئهوی به دوی کاری جیا جیادا ئهرون و ریگای جیا جیا بوگه یشتن به و ئامانجان ههّل ده بژیرن ئه مه یه كه جووری تیفكرینی تاكه تاکی ئه وانه و یا فیرگه و ئایینی كه پیوهندی یان پیه وه ههیه و بر و او باوه ریان پیی یه تی له باره ی ئینسان و جیهانه وه جیا یه. دیاره رهخی تریش ههیه له گهّل دیارده و ئامازه کردن به مه كه ئایا سه عادت مو تله قه یا نسبی یه قسه ی لیو ده كه یین.

ئایا ئینسان به خو کرد بهخته وه ر و یسته؟ له و جیاوازی یه ی وا له نیوان لهزهت و بهخته وهری دا ده رمان خست، دیاری ئه دا كه لهزهت یه كه بّعدی و رهخی یه: بهلام بهخته وهری هه مه رهخی یه، لهزهت یه كه حالهت و په دیده و به دیهاتوی تایبهتی دهرونی یه و شیایو ئامازه کردن و یژدانی ههیه. بهخته وهری یه كه واتای گشتی دانراوی یه كه له بهراورد کردن و جمع و تهفریقی گشت لهزهت و چیژه و رهنج و دهردیك په یا ئه بی. واتای بهخته وهری له بهر ئه وهی

بو به ره‌ی مروّف په‌یا بو که نه‌توانی له‌چیزه‌و ره‌نجا پیکه‌وه به‌راورد بکات و بُعدو ره‌خه‌جیا جیا‌کانی بگریته ژیر چاوه‌دیری ریځگایه‌ک بگریته به‌ر که به‌تیکرایي زیاتر و ته‌واوتر له‌چیزه‌و خوښی که‌لک وه‌رگری و ره‌نج و دهر د بگه‌بینه‌پله‌ی نوخته و صفر یا بیگه‌بینه‌ته‌و پهری سنوری که‌م و سوکی به‌لام له‌زه‌ت به‌ک حاله‌تی تایه‌تی گیانی و دهرونی به‌و پوهندی به‌هیدی و هیمنی به‌ک شت یا به‌ک هیزو به‌ک لیها تویی، و د یا به‌ک نه‌ندامی ئینسانه‌وه‌هه‌به‌جاله به‌ر نه‌مه‌ناسین و جیا‌کردنه‌وه‌ی له‌زه‌ت و ره‌نج به‌خو‌کرد و غه‌ریزه‌وه‌یه.

به‌لام ناسین و جیا‌کردنه‌وه‌ی سه‌عاده‌ت و شه‌قاوه‌ت له‌یه‌کتر به‌غهریزه‌و به‌خو‌کرد. نیه‌به‌لکو به‌ئاوه‌زو نه‌قله، چ‌ئاوه‌ز راسته و خو‌بلی ئه‌ی ناسم و جیای ته‌که‌مه‌وه یاری نیشاندهری ئینسان بیت له‌سونگه‌ی فیرگه‌و ئایینیکه‌وه‌که‌ته‌و فیرگه‌و ئایینه‌ری نیشاندهری راسته و خو‌ی به‌خته‌وه‌ری و سه‌عاده‌ته. ههر جوړ بیت به‌خته‌وه‌ری غه‌ریزی نیه.

جاله‌به‌ر نه‌مه‌که‌ته‌وتری ههر که‌س به‌خو‌کرد به‌خته‌وه‌ری ویسته و هه‌مو خه‌لک ته‌چی به‌دوی سه‌عاده‌تا راست نیه، ته‌وه‌ی که‌هه‌مو خه‌لک به‌دویدا ته‌چی له‌زه‌ت و چیزه‌یه، ته‌نیا ته‌وکاته‌ته‌توانین بلین: که‌سیک به‌دوی به‌خته‌وه‌ریدا ته‌روا جا چ‌راست‌بروا یا خوار که‌له‌راستیا دانیشتی و لیکی‌دا بیته‌وه‌و سودو زیانی پیکه‌وه‌هه‌ل سه‌نگاند بی و له‌نیو ته‌وانه‌دا ریځگایه‌کی هه‌ل بژارد بی. که‌وا بو له‌وه‌رامی ته‌م پرسیاره‌دا که‌ئایا ئینسان به‌خو‌کرد به‌خته‌وه‌ری ویسته ته‌بی بلین: ته‌گه‌ر مه‌به‌ست ته‌مه‌به‌که‌هه‌موی خه‌لک به‌دوی گوم بی. به‌خته‌وه‌ری‌دا ته‌رون شتیک هه‌به‌ته‌ویش ته‌وه‌به‌که‌له‌ناسین و جیا‌کردنه‌وه‌دا به‌لای زوره‌وه‌توشی هه‌له‌ته‌بن، راست نیه‌چونکا زوره‌ی خه‌لک له‌دل و دهرونی خویان په‌یره‌وی ته‌که‌ن نه‌له‌ته‌قل و ئاوه‌ز و چیزه‌و له‌زه‌ت ویستن نه‌له‌به‌خته‌وه‌ریه‌وه‌ته‌گه‌ریش مه‌به‌ست ته‌مه‌بی که‌ته‌قل و ئاوه‌زی ئینسان به‌خته‌وه‌ری ته‌و نه‌ناسی و دیاری و نیشانه‌ی ته‌کاله‌روی سرشته‌وه‌به‌دوایدا ته‌چی، ته‌مه‌به‌ستیکي دروسته.

به خته وهری و ئاره زو

دیاره ههر که سیك یه ک زنجیره ئاره زو که لیکی هه یه و زور تامه زرویه که به وانه بگا جا ته گه به و که سه بگو تری به خته وهری خوت بیژه بزاین که له چ شتانیك دایه تابوت ساز بکری ته و که سه ههر کارو نیاز و ئاره زوه کانی خوئی به زمان هه لده ریژی و دوپاته یان ته کاته وه وده ریان ته خاته دهره وه. هه ندی که س وای دانه نین که به خته وهری بریه تی یه: له گه یشتن به ئاره زو و سه رکه وتن و به دهس هینانی مه به ستی پیویست. وه ههر که سیك که به ئاره زو و، مه به سته پیویستیه کانی خوئی گه یشتی به به خته وهری ته واوه تی گه یشتوه ههر که سیش که به هیچ ئاره زویه ک له ئاره زوه کانی خوئی نه گه یشتی به دبه ختیکی ته واوه و ههر که سیش که به هه ندیک له ئاره زوه کانی خوئی گه یشتی ههر به و نیسه ته که به ئاره زوی خوئی گه یشتوه به هه ندی له به خته وهری یه کانی خوئی گه یشتوه.

نه تیژه: به خته وهری ئیتها که ی له م بیچمه را گه یندراوه، که وابو (زرینگ) سته میکی نه ته نیا سه باره ت به و (نازرینگ) نه کردوه به لکو تازه ته و پهری خزمه تیشی به م چینه (نازرینگ) ه ناموره فته کردوه.

به لام ته گه ریژین: به خته وهری بریه تی یه: له گه یشتن به و پهری خوئی گونجاو وه دوره وه خستنی زوربه ی ره نج یا گه یاندنی پله ی دهر دور ره نج به نوخته ی ئاخو به واتایی تر ته گه ریژین به خته وهری بریه تی یه: له فیعلیه ت گه یشتن به هه مو هیزو لیهاتوه کانی ماددی و مه عنوی وجودی ئینسان، وه دور خسته وهی زوربه ی بهر هه لست و دژواری و د ژایه تی ته وانه که ههر ته وانه ش ته بنه هوئی دهر دو ئازار چ ئینسان خوئی به هه بونی ته و لیهاتویی یانه ئاگادار بی یا نه بی وه چ بزانی که جیهانی ئافه رینیش هه ل و مه رجیکی تایه تی بو ته و ساز کردوه که له ریگای ته و لیها تو یانه وه به به خته وهری به گا یا نه زانی لیره وه ته بی بیژین: هه رجه ند چینی

زرینگ و چروسینهرو چهوسینهرو توانیویه تی رازی بونی چینی تر ساز بکات وه هرچهنده ئەم چینهش وائەزانی گەشتونەتە بەختەوهری کامل له هەمان کاتاهەندی له بەختەوهری ئەم چینه بە هوئ چینی زرینگ کوروسینرا وهتەوه ورفیندراوه یانی چینی زرینگ ملهوری و ستهم و زولمی له چینه کهی تر واتا: چینی نازرینگ کردوه.

بەلکو زولمییک که بەم جوړه به له ستهمییک که هوئ نارازی بونی ئەو چینه به زوړ ناحهزو کریت تره چونکا ستهمییک که ئەو کهسه یا ئەو کهسانه ههستی پی ئە کهن وه کو نه خوشیکی دەرده داره که ههستی دەرده داری نه خوشه که به جوړه جوړ ئە خات که پروا چاری بکات بەلام ستهم به چه شنی بهرو وه کو نه خوشیکی بی دەرده که هەرگیز نه خوش له بیری چاره ی دانیه که لای بات ئەو پهری خزمەت و رازە یه ک که چینی زرینگ و «موره فه» بهم چینه نازرینگه ی کردوو هه مه یه که له بهر ئەوه رازی کردون دەر دو ئیشی ئەوانی له ناو بردوه به لام، بهختەوهری ته نیا «ئاسوده یی» وه بی دەر دو ئیشی نییه بهختەوهری یه ک واتای عهده می (نه بونی) به واتای نه بونی رهنج و دەر دنییه بهختەوهری پی راگە یشتنی هه مو لایه نی خوشی و ره حه تی و سودو چیژه و له زه تگه له به لکو ههر وه کو و تراوه: ئەم جوړه دەر ده داری یانه له گەل دەر ده داری له ش و لاری وه کو چاویشه د یانیشه (ددان ئیشه) به راورد نا کرین و ناتوانری لابر دنی ئەوانه به خزمەت و رازە دابنرین.

ئەم جوړه دەر ده داری یه له سربینگه ی بیداری و وشیری کومه له وه یه سوک کردن بهم جوړه خوئی جرم و جینا یه تیکی تره خوزیا و بریا و زاری له نه خوشی دایه کاتی نه خوشی هه موگیان و له ش له بیداری دایه.

هەر که سیک بیدار تره پر ئوف تره

هەر که سیش و شیار تره روسور تره

سا بزانه ئەم بنه رته ئەی ئەسل و یست

هەر که سیك دەر دەر دار تره ئەو بپرندە تره

بە شە کانی بەختە وەری:

بەختە وەری ئە گەر بیدەینە پال ئینسان که هەویریکە لە لەش و گیان ئاویتە بوە، هیچ بەش و کەرتیکی نییە لە یە ک شت زیاتر هیچی لە گۆرانییە. بەلام ئە گەر لەش و گیان جیا دابنن دياره بەختە وەری ئەبیتە دو بەش: بەشی لەش و بەشی گیان. بەختە وەری لەشی بریەتی یە: لە پی پراگە یشتنی هەمە لایەنە و کاملی لەزەت و چێژە لەش و لاری بە لە بەر چاو گرتنی مادە و هیزو، و زەو کەم و کوری لەزەت و چێژە و دورە وە خستنی ئەو پەری دەر دو رەنجی لەش و لاری.

بەختە وەری گیانی و رووحیش بریەتی یە: لە پی پراگە یشتنی هەمە لایەنە و کاملی لەزەتی رووحی و گیانی، وە دور خستە وەری ئەو پەری دەر دەر داری رووحی و گیانی. وە هەر وە هاش ئەتوانری بەختە وەری هەر ئەندامیک لە بەختە وەری ئەندامی تر جیا بکەینە وە و بەختە و ریش سەبارەت بە وزە و هیزو ئەندام دا بەش بکەین: بەختە وەری دیتن: (چاو) بەختە وەری بیستن یا «گۆی». بەختە وەری ئاوەز یا هیزی ئاوەزی وەهی تر. بەلام هەر جوور بیت بەختە وەری لە لەزەت جیایە و ئەو نییە، بەختە وەری دیتن لە گەل چێژە و لەزەتی دیتنا جیایە.

ئە گونجی شتیك بو دیتن لەزەت و چێژە بیت بەلام لەو بارە وە که خودی دیتن و چاو هووی زیان بیت بە بەختە وەری نەبیتە ژمارە، و اتا: بەختە وەری بەدەینە پال هەر شتیك یا نیسبەتی بەدەینە پال ئەم مرووف یا ئەو ئینسان نابێ لایەنی هەمە لایەنی ئەوە لەبەر چاو نە گرین. بەراوەزوی لەزەت و چێژە و اتا: ئەتوانن لەزەت و چێژە بدینە پال ئەم شتە ئاوە و چتە که.

پله و پایه ی به خته وه ری:

هه ر وه کوله زهت و ره نج که، مه بنای ته سلی سه عادهت و شه قاوه تن پله و پایه ییکیشیان هه یه وه تا که کانی به ره ی خه لک سه بارهت به وزه ی وهر گرتنی له زهت و چیژه له یه ک پله و پایه دانین بو وینه پله ی له زهت و چیژه ییک که یه کیک له زانست یا عیادهت یا جوانی و خوشیکی یا چاکه و کار چاکی، وه ته نانهت له خوردن و خوردانه وه تیکه لی له گه ل ژنا (تیکه لی ژنو پیاو) ته نانهت تیکه لی پیاو له ته ک کچ و ژنی جوان و جه وانا له زهت و چیژه زیاتره تا له ته ک ئافره تی پیرو پاتالا، چونکه کچ و ئافره تی جوان نوری زور تره - هه ر له بهر ته مهش له زه تی تیکه لی له ته کیا زیاتره. دیاره له سه ر به لینی شیخی ئیشراقی کورد، تیکه ل بون له گه ل ئافره تی جوانا له گه ل تیکه ل بون له ته ک ئافره تی پیرا پله و پایه ی له زهت و چیژه یان زور لیک تر جیان. یه کیک یه ک لپها تویی له بیچمیکی به هیزدا هه یه، یه کیکی تر کزو بیتین نه و لپها تویی تی دایه واتا: نه و لپها تویی زور که م تیدایه که وایی به ره ی مروف له باری هه بونی وزه وه یز و لپها تویی کانی خو رسک و خو کردی جیا ئافه ردیده کراون، جا هه ر له بهر ته مه گه یشتن به چیژه و (له زهت) و به خته وه ری جیان. سالم روانگایه وه پله و پایه ی به خته وه ریش لیک جیان وه تاکی به ره ی مروف له یه ک پله له به خته وه ری دانین، تازه سه ره رای نه مانهش هو ی لاوه کی و دهره وه یی که لپها تویه کان به کرده وه و فعلیهت ته گه ینی وه یا بهر هه لست بو ره نج و دهر د پیک ده هینی بو هه مو کسیک یه کسان ساز نابی، دیاره به خته وه ریش که به م هو یانه وه پیوه ندی هه یه جیا یه به خته وه ری ئیستیفای هه مه لایه نی یه ته م سود وهر گرتن و ئیستیفای هه مه لایه نی یهش ته گونجی ئاوه ها نه بی، لیره دایه و له م باره وه یه، بو سه عادهت و به خته وه ری پله و پایه ییک په یا نه بی.

له وه ی تائستا باس کرا دهر کهوت که به خته وه ری پیوه ندیکی ته واوه تی به

بزوتنه وه و سه یری پیگه یشتن و گه یینی ئینسان به که مالآتیکه که بیلقوه هه یه تی. سا به خته وه ری پپوهندی به بزوتنه وه ی مروّف خوّیه تی خوّیی به لکو ئه توانین بیژین: بزوتنه وه و جم و جول له ملایه وه خوّی به خته وه ری یه، هوّیی گه یشتن به که مالّ و اتا: به خته وه ری خوّیه تی به خته وه ری و که مالّ هاومالّ و هاواشان و هاوړ کیفی یه کن. ئیسته ئه توانین به یه ک و اتا و بیریکی به رز تر له بابته به خته وه ری یه وه نیزیک بکه ینه وه. به خته وه ری و بونه وه ری و وجود هاومالّ و هاواشان و هاوړ کیفی یه کترین بژمیرین، هه ر بونه وه ری یک به گویره ی گونجایشی خوّی و دهره تانی که هه یه تی له به خته وه ری سود وهر ئه گری، گونجایش و دهره تانی هه بونی هه ر بونه وه ری یک به گویره ی نیزیکی ئه وه له که وانه ی نرمی یا که وانه ی به رزی بوّلا ی سه ر چاوه و بناوانی بی برانه وه ی هه بون و هه بونی دهر که خودایه، دیاره بونه وهران به و پییه ی واله سه ر چاوه ی بی برانه وه ی هه بونی دهر نیزیکن له به خته وه ری سود وهر ئه گرن، وه هه ر به و پییه ی وا له و دورن توشی بی به ختی دین.

لیهاتوی مروّف بوّ گه یشتن به به خته وه ری راسته قانی به و هه مو نوینگه جیا جیا یانه ی وا هه یه تی بریه تی یه: له لیها تویی بوّ گه یشتن به پله و پاییه ی قوربی ئیلاهی. (پَا أَيُّهَا الْإِنْسَانُ إِنَّكَ كَادِحٌ إِلَىٰ رَبِّكَ كَدْحًا فَمُلَاقِيهِ)'. و اتانه ی ئینسان، توله ته قالاییکی پر ماند و بونایی بوّ گه یشتن به خوی خوّت، سا پیی ئه گه ی. هوّیی به خته وه ری:

له و قسه و باسه گرینگانه یه به لکو له روانگای راستیه وه گرینگترین قسیه و باس سه باره ت به به خته وه ری باس و قسیه کردنه له بابته سوّنگه و هویه کانی به خته وه ری. لیره دا چهن پرسیاریک هه یه وه کو:

۱- ئایا له بنه ره تا هوّ یا ئه و هوّیانه ی وا له راستیدا مروّف به خته وه ری ئه که ن هه ن یا

بهخته وهری له خهون و خه یال به و لاوه شتی تر نییه و له جیهاندا نه وهی و ئافه ریده کراوه دهر دو رهنج و توشی و بی بهختی و ماندو بون و رهنجه رویی و رهنج به خه ساری و هو به کانی نه وانه یه و به س. ههروه کو نه زانین کوری زور له فه لاسیفه ی قه دیم و جه دیدی جیهان به دبینیان کردو ته دروشمی خویان و ئاوا بیر نه که نه وه. دیاره که ئه م جو ره بیر کردنه وه یه له گه ل فه لسه فه ی ئیلاهی دا شیایوی به رانه ری کردن و بارته قایی نین، له نیوان فه لاسیفه ی ئیلاهی دا له م جو ره که سانه په یا نابن به لام فه لسه فه ی مادی و نه بوژهنی له داوینی خویدا له م جو ره که سانه ی زور په روه رده کردوه، ئیستا دهر فه تی قسه کردن له م جو ره مه به ستانه نییه.

۲- ئایا هو ی بهخته وهری ته نیا یه ک شته و ئینسان نه بی نه و تاقه شته په یا بکات یا نه وه یه که بهخته وهری له بارمته ی چهن هوو سو نگه دایه؟

۳- ئایا نه و ... لانا به نهینی هه یه یا له جیهانی دهر وه یه و نه بی له دهر وه ی و جو دی خو ی بو ی بگه ری؟ و یا به شی له هو ی دهر ونی و به شیکیش بیرونی و دهر وه یی یه؟

۴- نه گه ره مو نه و هو یانه یا هه ندی له وانه له خودی ئینسانا نهینی بی ت ئایا له له ش و لار و هیزی له ش دایه یا له گیان و هیزی گیانی دایه؟ و یا هه ندیکی له له شاو هه ندیکیش له گیانایه؟ نه مانه مه به سته گه لیککی زورن که شیایوی قسین و قسه ش له بابته نه وانه وه فره گو تراوه و کورته ی هه مو نه وانه نه مه یه که سه ر چار دی بهخته وهری له ناو دهر ون و هه ناوی خو تا نه بی بدو زیته وه، زور به ی ئه م خودان بیرانه بهخته وهری یان به ئاسوده بون له دهر دو رهنج دانا وه. وه رایان گه یاندوه تیکلاوی له ته ک جیهانی دهر وه یی دا نه یته هو ی دهر دو رهنج. وه هه رچی ئینسان زیاتر خو ی له جیهانی دهر وه یی بی نیاز بکات و پتوه ندی خو ی له گه ل دهر وه دا بیبری له بهخته وهری که بیجگه له رزگاری له رهنج شتیک نییه زیاتر سودو که لک وهر نه گری.

له فلسفه و تهسه و فی هیندی و بیرو هزری بودا و ههروا له فلسفه فی فلهاسیفه ی کهلبی یونان که (دیوژین) ناودارترینی تهوانه یه، وه ههروا له بیرو هزری مانی و پهیره وانی تهو بهم جوړه بیرو هزره وه زیاد تهیینن. به داخه وه ته م جوړه هزره که له بهدیینی فلسفه فی یه وه سه چاوه ته گری و له ته ک ته وحیدی ئیسلامه تی دا زوری دژایه تی و جیایی هه یه له سوڼگه ی تیکلاوی و بلاو بونه وه ی هزرو بروای نه ته وه که لیک که به م جوړه بیرو هزریان ته کرده وه له نیو موسولمانانا به نیو ته قوا و خو پاراستن و ته رکی دنیا وه یا به ناو ده رویش و سو فی بونه وه که و ته بره و، و وه ها وزه ی گرت که له بهر چاوی هندی له خه لک بی سرنج دان و تی روانین که و ته ریزی پیدا ویسته کانی ئیسلامه تی یه وه.

تاقمی تر سه چاوه ی به خته وه ری به جیهانی دهره وه ته زانن و ته لین: ئینسان و ته نزان به شیکه له م جیهانه و له ژیر شوین تیکردنی هو یه کانی ته م جیهانه دایه و که و ته ژیر شوین تیکردنی هو یه کانی جیهانی که ئینسان ته توانی به ژیانی خو ی دریره بدات و له له زه تو چیره سود وه رگری، ته وه ی وا ئینسان له لایه ن خو یه وه هه یه تی هه ژاری و نیازه، له زه ت و چیره له بهر جوړی وه رگرتنی شوین تیکردنی ته سه بی که له هندی هو ی مادی و ته نبوژنه ی یه وه په یا ته بی وه کو شوین تیکردنیک که ته عسابی چاو له دیتن وه ته عسابی زارو زوان و ده زگای هازیمه له ته ماس له ته ک خوړاکا و ته عسابی له مسی له ساوانی له مس کردنی ژن و میرد له یه کترین دا، په یای ته که ن ته نیا شتیک که ته توانین بیژین له دل وده رونی ئینسانه ره هه لده قولی دهر دو ره نجه، که له سوڼگه ی که م بونی خوړاک یا که م بونی شتی تره وه په یا ته بی و سه ره ل ته دا.

به بروای ته م تاقمه به خته وه ری له سه تاسه ت پیوه ندی له گه ل هو ی دهره ویی دا هه یه. به لام بی به ختی و ره نجه روپی ته گونجی هو ی ناوه وه یی هه بی و اتا: له که م و کوری نیاز گه لی مادی و ته نبوژنه ی یه وه په یا بی و ته شگونجی هو ی دهره وه یی بو بیت وه کو ره نجه ی که مرو ف له

سوڻگه‌ی لیدان، زیندان بون یا زهوت کردنی مافی خو‌ی له لایان نه یارانوه توشی دی.
مادی مه‌سله کان له بابته هو‌یا هو‌یه کانی به‌خته‌وه‌ری دا‌ئاوا بیرو را‌ده‌ر نه‌برن.
بیروراییکی سی‌هه‌میش هه‌یه و نه‌ویش نه‌مه‌یه که به‌خته‌وه‌ری ته‌نیا له دل و ده‌رون یا
ده‌ره‌وه‌زانین توند‌ره‌وی‌یه، ئینسان نه و ایه که بتوانی له هو‌یه کانی ده‌رویی بی‌نیاز بیت و بی
یارمه‌تی خواستن له‌وانه بگاته که مال و به‌خته‌وه‌ری (به‌زاراوه‌ی فله‌سه‌فی مروف بونه‌وه ری‌که
موسه‌کفی به‌زات و باتنی زاتیش نییه) مروف نه‌وایش وه چه و دو‌که‌ل دو‌که‌له (ط‌فیلی‌یه) که
هه‌مو خو‌شیه کانی نه‌بی له ده‌ره‌وه دابین بکرین. ئینسان دل و ده‌رونی پر و ته‌ژی‌یه له چی‌ژه و
له‌زه‌ت که نه‌گه‌ر بتوانری نه‌وانه هه‌له‌نجین له چی‌ژه و له‌زه‌تی مادی و نه‌نبو‌ژه‌نی ده‌ره‌وه‌یی پر
مایه‌ترو‌گه‌وره‌ترو‌بی نیاز کاره‌وه‌تره.

نهم هزرو رایه نادوروسته که له‌زه‌ت و چی‌ژه ته‌نیاوه ته‌نیا له نه‌تی‌ژه‌ی شوین تی‌گردنی مادی
عه‌سه‌بی په‌یا نه‌بی و سه‌ر هه‌ل نه‌دا‌ئه گونجی چی‌ژه و له‌زه‌تیک بو‌ئینسان په‌یا بیت که هی‌چ‌جو‌ره
ریشه‌ی مادی و عه‌سه‌بی نه‌بو‌یی و له‌ته‌ک سوڻگه‌ کانی ده‌ره‌وی‌ی مادی و نه‌نبو‌ژه‌نیشدا
پی‌وه‌ندیکی نه‌بو‌یی.

لی‌ره‌دا ناتوانین له‌پله‌ی نه‌فی یا ئی‌سبات و هی‌نانه‌وه‌ی به‌لگه‌ بو‌نهم قسه‌ راوه‌ستین. زانایانی
رو‌حی په‌یره‌وی نهم بیرو رایه‌ن. خواناسانی مه‌زن ته‌قه‌لایان داوه‌ که نهم جو‌ره چی‌ژانه‌ بناسین
و له‌زه‌تی نه‌نبو‌ژه‌نی له‌راست نهم چی‌ژانه‌دا به‌که‌م دا‌بنین به‌برو‌ای خواناسان ئینسان به
جو‌ریکی و هه‌ا بونه‌وه‌ریکی ره‌سه‌ن و نه‌صیله‌ که خو‌ی نه‌توانی بو‌خو‌ی کو‌زانیک له‌چی‌ژه‌ بیت
به‌لکو‌ زریاییکی بی‌بن له‌به‌خته‌وه‌ری بیت.

زور به‌د نهمه‌ کین وری نه‌ناسین

نانی تو‌ده‌خو‌ین و بی‌سپاسین

ئەي خويابە بە دل نەزانە شە پۆل

خۆت فېرى سپاسى كەي بە پۆل

زۆربەي زانايانى جيهان بەختە وەرى ھەم بە پتوھەندى دار بە ھۆيە كانى دەرونى و ھەم بەھى دەرە وەيى ئەزانن ھەرچەند لە ديارى كردنى پلەي نرخانندن و دەس تى وەردانى ھۆيە كان دا جيا جيايى بيرو رايى زۆريان ھەيە.

ئەرەستو ھۆي بەختە وەرى ئە كاتە سى بەش: دەرە وەيى، لەشى، گيانى، وە ھەر يە كە لە و سيارە لە سى ھۆدا كورتى كردونە تەو، بەم جۆرە:

۱- ھۆي دەرە وەيى: سامان و دارايى، پلە و پايە، خزم و كەس و كار

۲- ھۆي لەشى: ساغ بون، ھيزو وزە، خوشيكي.

۳- ھۆي گيانى: حيكمە تو ريتونى، دادگري، دليزى و نيزى.

ديارە ناتوانين ھۆيە كانى بەختە وەرى تەنيا بەوانە دانين كە ناومان بردن لە ھەر كامە لە و سى بەشەي سەرەو ھە ئەتوانين ھۆي تريس بەھينە ژمار وە كو ژينگەي كۆمەلايەتى يارمەتى دەر بۆ پيش كەوتن، ئازادى، لە ئەمانا بونى ژينگەي خۆرسك و خۆ كردى و جوگرافيايى يارمەتى دەر. رەچەلە كى بەرزو پەسەند، منال و زارولە، خيزانى شياو، دۆستى خوین گەرم و نيزيك (لە ھۆيە كانى دەرە وەيىن) دەنگ و ئاوازي خوڤ، كاروئيش، چا كە و چا كە كردن و پياوھەتى (لە ھۆيە كانى لەش و لارن). بروا و ئيمان، سزنج دان و دل نەرمى بەرزو باش ھەوال، ساغى گيانى، ليبرانى قەوى، ليھاتوى ھونەرى و فەن و فوتى و شتانى ترى وە كو ئەوانە (لە ھۆيە كانى گيانين). ھەندە، ھۆيە كى بەختە وەرى ھەيە كە لە نيوان گيان و لە شاھاو بەشە، وە كو: عيادەت، ھەندى لە نيوان گيان و لەش و دەرە وەيى دا ھاو بەشە، يانى: پتوھەندى بە گشت ئەمانە وە ھەيە وە كو پەراوھە و كتيب.

دور نمایه ک له په ک زنجیره قسیه و باس

لیږه دا قسیه و باسی تریش هه ن که له بهر درژ دانه درین له رافه کرنی ته وانه خو رانه گرین
وه کو: نرخاندن، پله و پایه ی دهس تیوهر دانی هو یه کان یانی: کیه هو، هو ی یه که مه و کیه هو،
هو ی دوومه، به و اتایی تر له سه تا سه تی ثم هو یانه چهنده به کیه هو یه ک له سه تایه و کیه ده له
سه ته و یا زیاتره؟

یه کی تر ته مه یه کیه هو له مهرجه کانی ستونی به خته و هری دیته ژماره که به نه بونی ته وانه
به خته و هری دابین نایی.

یا کیه هو مهرجیکه که به ستون ناییته ژماره وه هه بونی ته و هو یه که مال و پله و بره وی
به خته و هری، به خته و هری زیاد ته کات به لام نه بونی ته و هو یه به خته و هری ناکاته بی به ختی و
نه هات.

یه کی تر ته مه یه که کیه له و هو یانه هو ی راسته و خون و کیه راسته و خونین؟ یانی: هو ی:
هون.

یه کی تر ته مه یه که نایا هو یه کانی به خته و هری له گوړانان یا سابتن؟ و اتا: نایا یه ک شت که له
یه ک زه ماندا بو مروّف هو ی به خته و هری بیت له هه مو روژگاریکا به جوړه یه و هه ر واشه یا
ته گونجی یه ک شت له یه ک زه ماندا هو ی به خته و هری بیت به لام زه مانن تر هو ی به خته و هری و
هات نه بی به لکو هو ی بی به ختی و نه هات بیت؟

نایا ته گونجی بو به رهی مروّف یه ک به رنامه ینک هه بی که هه مو جوړه به خته و هریک
بگریته بهر، هه ر چهنده له سونگه ی وه حی و نبوه ته وه بیته گوړی که بو هه مو زه مانیک به س
بی؟

یا له بنه ره تا ناوه هاشتیک محاله؟ ته وانه ی دژی ته دیانن له م روژگاره دا ثم قسه ده هیئنه
گوړی و نه یژن که ته دیان له رابوردودا هو ی به خته و هری و سه ر که وت و پیشکه وتی به رهی

مرؤف بووه به لآم له م رۆزگار ه دابه ر ئاوه ژوی رابوردو هۆی به د به ختی و چاره ره شی و دوا که وتن و نزم بونه وه به. ئەم باسه له روانگای دینی پیروزی ئیسلامه وه به تایهت که دوایی هینه رو جوانی ئەدیانه و داب و ده ستوره کانیشی بو گشت زه مانیکه زیاتر جیگای تی روانین و سرنج و لیکۆلینه وه.

له مه دا که هه ندی هۆی به خته وه ری ئە گوپین و له گوپاندان هیچ شکیک نیه هه ر وه کو نه گوپانی هه ندیکیان هیچ شکیک نیه، به لآم ئە بی پی و دانیک به ده س بهینین که چ هۆیه ک یا هۆگه لیک ئە گوپین وه چ هۆیه ک نا گوپدریت؟ وه ئایا ئە توانین بیژین هۆی راسته و خۆی به خته وه ری سابه و هۆگه لی هۆی راسته و خۆ له گوپاندان وه داب و ده ستوری تا ئە و شوینه ی که پیوه ندی به هۆگه لی راسته و خۆ وه هه به سابه و نا گوپدری، وه تا ئە و شوینه که پیوه ندی به هۆگه لی هۆیه کانه وه هه به ئە گوپدری وه ئە گه ر بمانه وی سباره ت به موقه راتی ئیسلام له م باسه وه قسه بکه ین قسه و باسینکی به ر فه ره دیته گوپ.

ئە شی بزاین که ئایا به خته وه ری مو تله قه یا نسبی به؟ ئایا شتیک که هۆی به خته وه ری به بو گشت تا کییک و بو هه مو نه ته وه ییک و له هه مو مه لبه ندیکاه بو هه مو نیژاد و ره چه له به ک یه کسان هۆی به خته وه ری به یا هۆگه لی به خته وه ری و داب و ده ستوریک که به ره ی مرؤف ئە گه یینیته به خته وه ری له روانگای تا که وه یا بگره به لانی که مه وه له روانگای نه ته وه گه له وه له مه لبه ندو ره چه له کی جیا جیا وه به له به ر چاو گر تنی جیا وازیک که له بیرو راو خو و ئاکار و هه ستان و دانیشتنا له بابه ت رۆحی و له شو لاری به وه هه یانه ئە بی لیک جیا واز بن؟ وه ئایا ئە گونجی یه ک قانون بو هه مو جیهان و بو هه مو تا کییک و بو هه مو نه ته وه ییک وه له هه مو مه لبه ندیکایه کسان ئە یته هۆی به خته وه ری.

یا نا؟ هه ر وه کو ئاشکرایه ئە م باسه ش له روانگای به رانه ری به وه له ته ک موقه راتی ئیسلامه تی دا زۆر شیای سرنج و ورد بونه وه به.

ئەمانە يەك زنجيره قسە و باسن كە ئىمە لىرەدا ناچارىن بە نىشان دانى دور نەمايەك لەوانە قنات بکەين ئەگينا يەك كتيب بەزەحمەت بو ئەم باسە بەس بى.

ئايا ئىنسان بوگە يشتن بە بەختە وەرى نيازى بە ريگا نىشان دەر هەيە؟

ئەگەر بەختە وەرى برىه تى بى لە چىژە و لەزەت وە بى بەختىش برىه تى بى لە دەرد و رەنج وە چىژە و لەزەتگە لىش و رەنجىش كورت كرابنە وە لە سەر چىژە و لەزەت و رەنجگە لى تايەت بە لەش و لارە وە، لە سنورىكا بى كە يەك ئازەل هەيە تى كە پى بە پى هەلدانى تەيىعى و جىسمانى خوى بە حوكمى غەريزە كە تەبىى ئەوانە ئەناسى و لە وجودى ئەوانە ئاگادار ئەبى، نيازى بە رى نىشاندر نەبوە و نىه تى، هيمانىش ئەگەر نيازى ئىنسان كورت كرابنە وە لە سەر ئەندازە يىك كە خوى بە لانى كە مە وە بەوزەى ئەقل و عىلم نيازى خوى لە هەر بابە تىكە وە دەرك بكاتو لە نەتىژەدا بتوانى دور نەمايەك لە بەختە وەرى خوى بىنى و جىباى كاتە وە وىناسى هيمان بەسە بو ئەوە كە بەرە بەرە لە ريگاى زانست و پەردەدان بە شارستانى يەت و زيارو هەرە وەزو پىشە ريگاى خوى بىرى.

بەلام بەختە وەرى تەنيا چىژە و لەزەت و دەردى غەريزى نىيە، بەلكو مەبەست نيازگە لىك نىيە كە وە كو نەخوشى و ئەمىنى ديارو لە بەر چاوبىت كە بىژىن بەرەى مرؤف ئاخريە كەى لە ريگاى تىكوشانە وە ريگاى رزگارى خوى و هوى بەختە وەرى خوى ساز ئەكات ديارە قسە لە يەك يا دو نياز نىيە.

ناديارترىن شت بو ئىنسان، ئىنسان خوى تى و لىهاتوە كانى نەيىنى و پىنگە يشتىنكە كە لەوزەى دايە، بە و هەموە پىشكە و تەنە گە و رانە وە كە لە زانست و هونەر و پىشەدا دەس بەرەى مرؤف كە و تەو، وە بە و هەموە دوزىنە وە: (كە شفىيات) سەر سور هينە رانە كە لە جىهانى جەمادات و نەباتات و گياندارانا بەدى هاتوە هيمان ئىنسان بە نەناسراوى ماوە تە وە.

مرؤف توانىو يە تى لە دەرونى ئاتوم دا و لە هەواى جىهانى دا لە روانگاي عىلمى وە بىرو راو

هزری خوئی یه ک بخت، بو وینه سه بارهت به دۆزی نه وهی نهوت و گازو ئورانیوم و سازکردنی رادیو، تلویزیون و پیوهندی دل و جهرگ و چونه ناو کورهی مانگ و شتانی تری وه کو ئه مانه... به لام مرؤف هیمان له بابته به خته وهری به وه و ریگایه ک که مرؤف ئه بی بو دابین کردنی به خته وهری خوئی بیبری هزر و بیرو رای خوئی به ته واوه تی یه ک نه خسته، ههر به و ئه اندازه یه که زانایان و هۆز انشانان و پیتولان و فه لاسیفه له که و ناراهه له سیئه هزار سال بهر له مه بیرو رایان جیا بوه هیمانیش له م کات و چاخهش دا هزرورایان لیک جیا به بوچ؟

بو ئه وهی دهرونی که موسکه توزقاله زهره ناسراوه به لام ئینسان هیمان نه ناسراوه و به نه ناسراوی ههروا ماوه ته وه. ته کوز کردن و هیئانه گوژی به برنامهی به خته وهری ئینسان، له مه وه سهر چاوه ئه گری که ته واوی لیها تویی کان و گونجایشه کان و پینگه یشه کانی ئینسان و گشت ئه و ریگیانیهی وا بو پیشگه یشتنی ئینسان بناسرئی هه رچه ن ته وانهش سه ر له بی دوا پران ته ساون. مه گه ر به خته وهری بیجگه له گول کردنی هه مو لیها توه کان و پر بونی هه مو گونجایشه کان و دیاری دان و ئاشکرا بون و هاتنه گوژی گشت هیزو وزه کان و پیوانی راسته ریگیایک که ئینسان بو به رزترین و بلیندترین نوچکه ی هه بون بگه ینی شتی تر هه یه بیته گوژ؟

له لایه کی تره وه ئایا ته توانین باوه ر بکه ین که ئاوه ها نیازیکه گه وره که ئه گه ر نه بیته جی نه تیژه که ی سه ر لیشواوی به لکو تیاچون و نابودی خودی ئینسان له کارا بیته و ده زگای گه وره و ته کوزی خیلقهت که هه میسه شاکاره کانی خوئی له ده ره تانی نیازا ده ر ته خات، ئه م بو شایه وه رگری و ئه م نیازهش له بهر چاوه نه گری و له ئاسو یی بانتری ته گبیری ئینسانیدا یانی: ئاسوی وه حی به هوئی تاکه تاکی پاک و ئاماده بو ئیشراقاتی غه یبی ئه ورینوینی و هیدایهت نه کهن؟ ئه ی چلوئن ئه م بو شایه یه، پره وه بیته و ئه م نیازانه ی به ره ی مرؤف دابین بکرین. چهن جوان و بهرزو ته رزه! وتهی: (بو عه لی سینا) ئه و هوزانه زانا

كوردە كە لە ئاخري پەراوەی: (نەجاتا) لەو شوێنەى وا نيازى بەرەى مرۆف بە شەرىعەتى
ئىلاھى كە لە سۆنگەى ئىنسانىكەو: (نەبى) بەيان كرابى رافەى ئەكات و ئەبىژى: «الحاجة إلى
هذا الإنسان في أن يبقى نوع الناس و يتحصّل وجوده أشدّ من الحاجة إلى أنبات الشعر
على الأشجار و على الحاجيين و تغيير الأخصص من القدمين و اشياء أخرى من المنافع التي
لا ضرورة إليها في البقاء»

واتا: نياز بە نەبى (پێغه مەبر) و بەيان كارەوھى شەرىعەتى ئىلاھى و ئىدئۆلۆژى ئىنسانى، بۆ
مانەوھى نەوعى ئىنسان و بۆگە يشتنى ئىنسان بە كە مالى بونەوھرى ئىنسانىەتى خوێ فرە
زىاترە لە نياز بە دەر هاتنى موى پرۆو چال بونى بەرى پى و ئەوانە كە تەنيا بۆ مانەوھى نەوعى
ئىنسان كە لىكان ھەبە، بى ئەوھى پىوئىستى مانەوھى نەوع بە پىوئىست دانى.
ئەم و تارە لە كتيبى پەنديائە مسالى قورئان نوسراوى (شە پۆل) چاپى نەلۆسى سالى
١٣٦٢ى ھەتاوى لە تاران و شۆبلاو كراوھ تەوھ، لا پەرەى ٨١ تا ١١٣.

خىرى مەعنەوھى ئەم كتيبە پيشكەشە بە باوكى دلسۆزو خودان فەرھەنگ و كورد پەرورم
مەلا ئىبراھىم (رضوان اللہ عليه) چونكا:
بۆ باخچەى كزى كوردى بلب بۆ چرىكەى وردى
دلى باش دەرونى پاكبو بىرى پون كردهوھى چاكبو

ثایه تی نور

لیکدانه وه وه لسه نگانندی ثایه تی نور به شیوه تی لیکولینه وه تی زانست ورافه کردنی ثایه تی نور به شیوه تی ته حقیقی و فه لسه فی و عیر فانی:

اللَّهُ نُورُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ مِثْلُ نُورِهِ كَمِشْكُوتٍ فِيهَا مِصْبَاحٌ الْمِصْبَاحُ فِي زُجَاجَةٍ الزُّجَاجُ سَائِلَةٌ كَوَسْبِ دُرِّيٍّ يُوقَدُ مِنْ شَجَرَةٍ مُبَارَكَةٍ زَيْتُونَةٍ لَشَرْقِيَّةٍ وَلا غَرْبِيَّةٍ يَكَادُ زَيْتُهَا يُضِيءُ وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ نُورٌ عَلَى نُورٍ يَهْدِي اللَّهُ لِنُورِهِ مَنْ يَشَاءُ وَيَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ لِلنَّاسِ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ.

سوره تی نور آیه تی ۳۵.

واتا: خوانوری ناسمان و زه وینه، مه سه لی نوری خوا وه کو چرادانی که کله وا چرایه کی (پر نور) هه بی. نه و چرایه ش له ناو خوباییک (روپوشی چرا له شو شه یا بلور) دابی، خوباییکی بی گه ردو گر شه دار، وه کو نه ستیره به کی، ور شه دار، نه و چرایه، به روئیک رو ناک نه بی و گر نه گری که له داره زه یتو نه به کی پر پیت و به ره که ت گیراوه که نه خور هه لاتی یه و نه خور ناوایی رو نه که نه وه نه پینخوش و پالاوته و پا که نیزیکه بی نه وه تی ناگری بگاتی، گر بگری و بایسی. نور له سه ر نوره (تیریز و تیشک به سه ر تیشک دا تیریز ده هاویزی).

هه ر که سیک خوا بیه وی، به ره و نوری خوی رینوینی و هییدا یه تی نه کا خوا ناگای له هه مو شتیک هه به.

(نهم چرا پر تیشکه) له ناو خانو بهره که لیک دایه که خوائیجازه ی داوه دیواره کانیا، بهرزو بلیند بکرتهوه (تا دز و چه ته وجه رده په ی پی نه بات) فی بیوتِ اذین الله ان ترفع و یدکر فیها اسمه یسبح له فیها یلقد و الاصال. «سوره ی نور» خانو بهره که لیک که نا، می خوا له ناو نه وانا ببری وه بهره به یان و له ئیوارانا ناوی خوا به پاکی بیهن.

له راقه کردنی ثایه تی نوردا قسه زوره ته فسیر نوسان، فه لاسیفه و خواناسانی جیهانی ئیسلامه تی و عاریفان و لیکو له ران، هه ره که له وانه قسه ی جیا جیا و زوریان هه یه، پیوه ند کردنی، نهم ثایه تانه له گه ل ثایه ته کانی بهرو لیره وه یه که له ثایه ته کانی، به رودا قسه له پاک داوینی و مملانی کردن بو، له گه ل کاری ناحه ز و ناشیا و داله ریگای جیا جیا وه، جا له بهر نه وه ی زامنی بهر پیوه بردنی هه مر فه رمانه کانی، خوا، به تایه ت غه ریزه ی ئیرومی که به هیزترینی نه وانه یه، بی که لک وه رگرتن له پشتیوانه ی (ئیمان و پروا) ناگونجی، سه رنه نجام قسه ی هینا وه ته سه ر باسی بزواو ئیمان و شوینی پر هیزی بزوا و قسه ی لیوه کردوه.

له پله ی یه که م دا فه رمویه تی: (خوانوری ناسمان و زه و یه (الله نُورُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ) هه ندی له ته فسیر نوسان پیژه ی (نور) لیره دا به واتای (هیدایه ت ده ر) و هه ندی تر به واتای (روناکی هینهر) و هه ندیکی دیکه به واتای (جوانی هینهر) و اتا کردوه، هه مو نهم واتایانه راسته، به لام واتای نه و ثایه ته له مه ش په ره دار تره.

له قورئانا چه ن شت به نور و اتا کراوه:

۱- به واتای (قورئان) وه کو خواله ثایه تی ۱۵ ی سوریه مائده دا فه رمویه تی: (قد جاتکم من الله نور و کتاب مبین) و اتا: له لایه ن خواوه نور: (قورئان) و په راوه ی ناشکرایی ده ر (به خه لات) بو تو هاتووه.

یاوه کو ثایه تی ۱۵۷ سوریه نه عرف که خوا فه رمویه تی: (وَ اتَّبِعُوا النُّورَ الَّذِي انزَلَ مَعَهُ اُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ) و اتا: که سانی که له نو (قورئان) په یروه ی نه که ن که بو پیغه مبه ر هاتووه، نه وانه رزرکان.

۲- به واتای (پروا و ئیمان) هه ر وه کو خواله سوریه به قه ره ثایه تی ۲۵۷ دا فه رمویه تی: (الله و لى الدين آمنوا یخرجهم من الظلمات الى النور) و اتا: خوا وه لی

که سائیکه، که بروا ئیمانان هیناوه، نهوانه له تاریکی (شیرک و کوفر) بهره و نور (بروا) نهبات.

۳- به واتای (هیدایه تی ئیلاهی) و روناک بینیه ههروه کو خوا له قورئانا له سوپه ی نهعام ئایه تی ۱۲۳ دا فهرمویه تی: (أَوْمَنْ كَانَ مَيِّتًا فَأَحْيَيْنَا وَجَعَلْنَا لَهُ نُورًا يَمْشِي بِهِ فِي النَّاسِ كَمَنْ مَثَلُهُ فِي الظُّلُمَاتِ لَيْسَ بِخَارِجٍ مِنْهَا) ئایا که سی که مردبوو ئیمه نهومان زیندو کرده وه و نور (هیدایه ت) و روناک بینیمان بو راکرت، تاله بهر تیشکی نه و نوره دا بتوانی به نیو خه لکا بروا، ههروه کو که سیکه، که له تاریکایی دابی و هه رگیز نه توانی له وه ده رکه وی و بیته ده ری؟

۴- به واتای (ئا بینی ئیسلام) ههروه کو خوا له قورئانا له سوپه ی تۆبه ئایه تی ۳۲ دا فهرمویه تی: وَيَأْتِي اللَّهُ إِلَّا أَنْ يُتَمَّ نُورُهُ وَ لَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ) واتا: خواخوئه گری، مه گه ر نور: (ئیسلام) کامل بکا هه ر چه نده کافران بیان ناخوش بیته.

۵- به واتای: (زاتی پیغه مبه ر) ههروه کو له قورئانا له سوپه ی نه حزاب ئایه تی ۴۶ دا خوا سه باره ت به پیغه مبه ری مه زنی ئیسلام فهرمویه تی: (وَدَاعِيًا إِلَى اللَّهِ بِإِذْنِهِ وَ سِرَاجًا مُنِيرًا) واتا: ئیمه تۆمان کرده نه وه که خه لک بو لای خواناسی بانگ بکه ی و تۆمان کرده چرا به کی، روناکی ده ر.

۶- به واتای (زانست و علیم) ههروه کو نه مه: (الْعِلْمُ نُورٌ يَقْدِفُهُ اللَّهُ فِي قَلْبِ مَنْ يَشَاءُ) زانست نوریکه خوا نه یخاته ناو دل و دهرونی هه رکه سیک که بیه وی. نه بی نه مه ش بزاین نور خوی نه م تاییه تیانه شی هه ر هه یه:

۱- نور جوانترین و خوشیکترین و له تیفترینی مه وجودات و بو نه وه رانه له جیهانی ماده و نه نبوژه نیدا و سه رچاوه ی هه مو جوانی و خوشیکی یه.

۲- نور بالاترین سورعه تی له جیهانی ماده و نه نبوژه نیدا هه یه، ههروه گو له نیو زانایان دا قسه ی لیوه نه کری، نور به سورعه تی سیسه ت هه زار کیلو میتر نه توانی به ده وری کوره: (گو) وجه غزی زه وی که م تر له چاویلکدا نایکا چه و تجار سوربخوا جا هه ر له بهر نه مه یه که مه سافه تی دور و دریز به سورعه تی رویشتی نور هه ل ده سه نگین واتا: مه ودا و مه سافه تیک که نور له ماوه ی سالیک دا، به و سورعه ته زوره ده بیوی.

۳- نور هوی تبیین و روناک کردنهوهی نهجسام و دیتنی بونهوه رانی جیا جیای نه م جیهانهیه و بی نور مروّف ناتوانی هیچ شتیک بیینی، که وایی نور هم (دیاره) (ظاهر) و هم (دیاری دهر) (مُظْهَر).

۴- نوری خوّر که گرینگترین و بهبایه خترین نوره له م جیهانه دا و پهروه دهری و گیا و گزه، به لکورهمزی مانهوهی، همو بونهوه رانی زیندوه و نالوئی بونهوه ری بی که لک وهرگرتن له نور: (راسته و خو یا ناراسته و خو) زیندو بمیینی.

۵- نه مروّ جوان دهرکه و تووه که نه و رهنگانهی و ائیمه ده بییین له سوینگهی تیشک و شهوق و نور دانهوهی نورئیکی دیکهی وه کو نه مهیه، دنا بونه وهران و مه وجودات له تاریکایی دارهنگیان نیه.

۶- همو وزه و نه نیرزی یه ک، که له ژینگهی ئیمه داهیه (بیجگه له وزه و نه نیرزی نه توومی) هموله نوری خوړه وه سهر چاوه ده گری بزوتنهوه و حهره که تی باو بوران، جم و جولی ناوی زه ریا و کف و کولی دهریا و سیلاو، قه لپه زهی ناوی تافگه و ریژه وی باران و بزوتنهوه و هات و چوی همو گیان له بهران و بونه وهران، نه گهر بریک سهرنج بدرین رون ده بیته وه که سهر چاوهی همو ان له نور دا، داده کوژی

سهر چاوه و بناوانی گه رما و نه وهی و اجینگا و ریگای بونه وهران گهرم راده گری ههر نور و تیشکی خوړه، ته نانهت گهرمای ناگیش که له و شکه له دار، یا له رهزی (زوغال) ی بهرد یا له نهوت، وه یا له وانهی و اله نهوت به دهس دین همویان له گهرمای خوړه تاوی خوړه. چونکا همو نه مانه، به پی لیکولینه وهی زانستی، نه چنه وه سهرگژ و گیا و نازال گه لیک که گهرمایان له خوړ، وهرگرتووه و له ناو خو یا نا نازوخه یان کرده. که و ابو حهره که تی مو توره گه لیش له بهره که تی خوړه وه یه.

۷- تاوی خوړ همو جوړه (میکروئیک) و بونه وه رانیکی نازاده ر له ناو ده باو ده یان کوژی دیاره نه گهر تاوی تیشک و تیریزی نه م (خوړه تاوه): نوره پر بهره که ته نه بوایی، نه م ناخ و زه ویسهی و ائیمه ی له سهر ده ژین نه بووه (بیمارستان) و نه خوشخانه یه کی گه و ره وزل که همو دانیش توانی له گه ل مهرگدا ده بو په نجه شکینی بکن. به کورتی بلیین: ههر چی له م به دیها توه سه مه ره ی جیهانی ناهه رینشه: (نور) ورد

بینه‌وه، شوینه‌وار و ئاسه‌واری به نرخ و ته‌ژی له‌خێر و به‌ره‌که‌تی ئەم نوره‌ ئاشکراتر و دیارتر ده‌بی.

ئێستا به‌له‌به‌ر چاوگرتنی ئەم دو به‌رکوله‌ ئه‌گه‌ر بمانه‌وی بۆزاتی پاکی خوا وینه و نوینه‌ریک له‌ بونه‌وه‌رانی حیسی ئەم جیهانه‌ بگرینه‌ به‌ر چاو (هه‌ر چه‌ند پله و پایه‌ی به‌رزای خوا له‌هه‌ر وینه‌ و نوینه‌ریک به‌رزتر و ته‌رزتره‌) ئایا بیجگه‌ له‌ بیژه‌ی (نور) شتیکی تر هه‌یه‌ بۆ خوا به‌ کاربیت؟! ئەو خودایه‌ی وا هه‌مو ئەم جیهانه‌ی به‌دی هیناوه‌ و سازی داوه‌ ئەو خودایه‌ی و انور و روناکایی به‌ جیهانی ئافه‌رینش داوه‌، که هه‌مو بونه‌وه‌ رانی زیندو له‌به‌ر به‌ره‌که‌نی فه‌رمانی ئەو زه‌ق و زیندو ماون خوین و ژین له‌ناو دڵ و ده‌رو نیاندا گیر ساوه‌ و بووژاوه‌ و هه‌مو ئافه‌ریده‌یه‌ک له‌سه‌ر سفه‌ری ئەو به‌ری ئەچن ئەخون و ئەژین که ئەگه‌ر قه‌نه‌ کیشیک چاوی لوتفی خوێ له‌سه‌ر ئەوان لا با هه‌مو له‌شه‌وه‌ زه‌نگی فه‌ناو نه‌مانا رو‌ده‌چنه‌ خواری و نوqm ده‌بن و وه‌کو بلقی سه‌رئاو ده‌پوچینه‌وه‌ سه‌رنج راکیشه‌ هه‌ر بونه‌ وه‌ریک به‌ هه‌ر ئەندازه‌یه‌ک له‌گه‌ڵ خوا پیوه‌ندی هه‌بی هه‌ر به‌وراده‌ش نورانی بون و روناکی به‌ده‌س ده‌هینێ.

قورئان نوره‌ چونکا که لام و قسه‌ی خودایه‌.

ئایینی ئیسلام نوره‌، چونکا ره‌وانه‌ کراوی خودان.

پیرانی ده‌سگیر و زانایانی دینی نورن، چونکا پارێزه‌رانی ئایینی خودان له‌دوای

پێغه‌مبه‌ران.

بروا: (ئیمان) نوره‌ چونکا نیشانه‌ی پیوه‌ندی مرویه‌ له‌گه‌ڵ خوای خویدا.

زانست (عیلم) نوره‌ چونکا هۆی ناسیاوی و ئاشنا بون له‌گه‌ڵ خودایه‌.

که و ابو (اللَّهُ نُورُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ) له‌ بابته‌ زاتی خواوه‌ دروسته‌، به‌لکوئه‌ گه‌ر

نور به‌واتای په‌ره‌داری بیژه‌به‌ کار بیه‌ن و اتا: (هه‌ر شتیکی که زاتی ئەو شته‌ دیار و ئاشکرا بی

و دیاری ده‌رو ئاشکرا ده‌ری شتانی تربی) به‌م جوړه‌ به‌کار بردنی بیژه‌ی (نور) بۆزاتی

پاکی خوا لایه‌ن و جه‌نبه‌ی ته‌شبهی و وینچوواندنی نابی، چونکا هیچ شتیکی له‌ جیهانی

خلیقه‌ تا له‌خوا دیارتر و ئاشکراتر نییه‌، هه‌مو شتیکی بیجگه‌ له‌زاتی خوا له‌به‌ر به‌ره‌که‌تی

وجودی خودا، ئاشکرایه‌ و دیاره‌ و له‌چاو ده‌دا، که و ابی هه‌مو شتیکی و نوری هه‌بون

له نوری خوا سهر چاوه ده گری له و ده گوروی و هر له نوری خودايشدا ده کوژيته وه.
قورئان دواى ده برپینی ثم راستیهی واله بهرا و ترا به هیئانه وهی میسالیکی جوان
و ورد چلونایه تی نوری خوالیره دا ده رده خا و نه فهرمی: (نوری خوا وه کو چرا دانیکه
که چرایه کی تیدا بی و نه و چرایهش له ناو حوباییک دابی حوباییک بی گهرد و گر شه دار
هر وه کو نه ستیره یه کی ور شه دار و ابی (مَثَل نُورِهِ كَمِشْكُوَةٍ فِيهَا مَصْبَاحُ الْمَصْبَاحِ
فِي زُجَاجَةٍ الزُّجَاجَةُ كَأَنَّهَا كَوْكَبٌ دُرِّي).

(ثم چرایه به رو نیک گر ده گری که له داری پر پهره که تی زهیتون گیرابی که نه خور
هه لاتی و نه خور ناوایی بیت).

«رونه که ی به جور نیکی و ابی گهرد و بیخه وش بی وه ک نه وه بی نه وهی ناگری
بگاتی گریگری و روناک هه لگه ری و هه لگری .

(يَكَادُ زَيْتُهَا يُضِيءُ وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ) نورله سه نوره (نور علی نور).

(خودا هر که سیک بیه وی به و نوره ی خوی ریگای نشان ده دا و هیدایه تی ده کا و
به ره و نوری خوی ده یهینی (يَهْدِي اللَّهُ لِنُورِهِ مَن يَشَاءُ)

(بوخه لک میسال و نه زیله ده هیئته وه) (وَيَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ لِلنَّاسِ).

«و خودا به هه مو شتیک ناگاداره» (وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ) بووشی گردنه وهی ثم

میسال و نه زیله یه پیویسته چه ندشت بزاین:

مشکات به واتای ده لاقه و تاقچه یه که له ناو دیواردا سازیان ده کرد و (چرا و
لامپا) که یان له ناو داده نا بوئه وهی که س خوی لی نه دا و نه که وی و نه شکلی له هه ندی
مال دا له دیوی حه و شه و حه ساره وه شوشه یه کیان له و جیکای چرای ناو دیوار ده گرت
بوئه وهی تیشکی چراکه دیوی حه وشه و ده ره وهش روناک بکاته وه و چراکه ش باو بورانی
لی نه که وی و نه شکلی و نه کوژيته وه.

(مشکاة) به دیواره شوشه یه کیش ده لین: که دریژه و چارگوشه بو جیگا چراکه
سازده کراو ده یان کرد به سهر چراکه دا جاله بهر نه وه هه لمی چراکه ده رچی و
نه کوژيته وه، له سه روه کونیکیان بو ده هیشته وه و ده ربیجه شیان بو سازده کرد.

به کورتی بلین: (مشکاة) روپوش یا ده لاقه یه ک بو که بوچرایان سازده کرد زیاتر

ده لاقه یان بو سازه کرد، تا چرا که هم له شکان بیاریزی و هم نوره که شی کو بیته وه و باش تر نور بداته وه و نا و هو ده که روناک بکاته وه.

(زوجاچه) واتا: (شوشه) و به بهردی ورشه دار ده لین، چونکا شوشه ش له که ره سته ی به رد ساز ده کری و ورشه داره (زوجاچه ی) پی ده گوتری.

پیره دا به واتای حوباب و روپوشه ده به سه رچرای دا هه لده کیشن، تا هم مگرو شوعله ی چراکه بیاریزی و هم له خواره وه بو سه ری میزانی بکا و نور و روناکایی زیاد و رینک و پینک بکا.

(مصباح) به واتای (چرایه که به پلینه و روژن یا نهوت بگری و روناک ی بدات. رسته ی (يُوقَدُ مِنْ شَجَرَةٍ مُبَارَكَةٍ زَيْتُونَةٍ لَّا شَرْقِيَّةٍ وَلَا غَرْبِيَّةٍ) ئیشاره ت و نامازه کردنه بو که ره سته ی نه نیرزی زای گرینگ و شیاو، بوئه و چرایه، چونکا (روژی زهیتون) که له دارینکی: پر بهر و خودان به ره که ت ده گیردری، یه کینک له باشتین روژه، بو باش گرگرتن، نه ویش داری، که هه مو لایه کی نه وداره به جورینکی به ران بهر تیشک و تاوی خو ره تاوی لیکه وی. نه له لای خو ره له لاتی باخ و که ناری دیوارینک بیت و نه له لای خو رئاوا بیت که ته نیا لایه کی خو ر و تاوی لیکه وی و له نه تیژه دا میوه ی نه وداره لایه کی بگا و نیوه که بی تریشی نه گا و روژه که یش ناساف و خه و شدار بی.

به م شی کردنه وه یه ده که یه نه مه که بو که لک و هرگرتن له نور ی ته واوی ئاوه ها چرایه ک، بو گر شه دانه وه ی پتر نیازی به چار شت هه یه:

۱- چرا دانیک که نه و چرایه له هر بابه تیکه وه بیاریزی، بی نه وه ی نور و تیشکی کز بی و که م بکا به لکو هو ی کو به نه ی پتری نوره که پینک بی نی.

۲- حوباب و روپوشینکی هه بی، تا گه رانی هه وای ده وری گر و شوعله که رینک بکا به لام نه وه نده ورشه دار و بی گه رد بی، که نه بیته هو ی به رگری ورشه دار بونی نور و تیشکی چراکه.

۳- چرایه ک هه بی که ناوه ندی په یدا بونی نور و تیشک له سه ری پلینه که وه بی.

۴- که ره سته ی نه نیرزی زای ساف و بیخه وش و بی گه رد که نه وه نده ئاماده ی گرگرتن بی، که بی نه وه ناگری بگاتی گر بگری و هه لایسی.

هه مو ئه مانه له لايه ك، له راستيدا رواله ت ده رده كه ن و ئاشكرای ده كه ن، له لايه كی
تريشه وه موفه سيران و ليكولینه رانی مه زنی ئيسلامی، له مه دا كه ناوه روکی ئه مه ته شبيه و
ويچوواندنه چی به و به ناو (مُشَبَّه) كيهه نوری خودایی به، قسه و ليكولینه وه ی جیا جیا
زۆره.

هه ندی و تویانه مه به ست هه مان نوری رینوینی و هیدایه ته كه خواله ناو دل و
دهرونی خودان بر وایاندا گیرساند و به تی.

هه نديکيش ئه وه یان به واتای قورئان گرتوه، كه له ناوناخی دلی مروف نور و
تیریزه ئه ها ویزێ.

هه نديکيش ئه وه یان به واتای قورئان گرتوه كه له ناوناخی دلی مروف نور و
تیریزه ئه ها ویزێ.

هه نديکيش لایان وایه، ئیشاره ته بو روحي فه رمانبردن و قه قوا و خو پاراستن كه
هو ی خیر و به خته وه ری به كه له راستيدا هه مو ئه و واتایانه ی بو نوری مه عنه وی له قورئان و
ریوایه تی ئيسلامیدا هاتون، لیره دا به ناوی ته فسیر و ليكولینه وه ناو براون و روحي هه مو
ئه وانه له راستيدا به ك شته و ئه ویش هه مان نوری (هیدایه ته) كه له قورئان و وه حی و
وجودی پیغه مبه ران سه رچاوه ده گری و به لگه ی ته وحید پاراو ده کری، و نه تیزه ی ئه وه
خوبه ده سه وه دانه له راست فه رمانی خوا و ته قوا دا.

دیاره: نوری بروا كه له ناو دل و دهرونی بروا داران (موثمینان) دا دارای هه مان
چارشته یه، كه له یه ك چرای «تیشك خوشا» هه یه:

«مصباح» هه مان گری بروا و ئیمان، كه له دل و دهرونی خودان بروادا ده رده كه وی
و تیریز و نوری هیدایه ت له وه وه بلاو ده بیته وه و پرشینگ ده ها ویزێ.
(زجاجه) و حو باب دل و ده رونی خودان بروایه، كه برواله گیان و له شی دارنك و
پیک ده كا.

(میشکاة) سینگی خودان بروایه، یا به واتایی تر سه رجه می كه سایه تی و ئاگاداری
و زانست و بیر و ئه ندیشه ی ئه وه، كه بروا ئه و بروایه ئه و له كه ندو كو سپی توفی روداوه ی
روژکار ده پاریزی.

لاوته و عوساره‌ی نه‌وه له و په‌ری پاکی و بیخه و شیدایه و بروای خودان باوه‌ران له‌سوڼگه‌ی نه‌وه وه‌گر ده‌گری و له‌به‌ر و بو‌ته‌ژی ده‌بی.

له‌راستیدا نه‌مه نوری خودایه، هه‌رته و نوره‌یه که ئاسمان وزه‌وی روناک کرده ته‌وه و له‌ناخی دلی خودان بروایان سه‌ری ده‌ره‌یناوه و هه‌مو هه‌بون و کیان و له‌شی نه‌وان روناک و نورانی ده‌کا.

نه‌و به‌لگانه‌ی واله نه‌قل و ئاوه‌زه‌وه، وه‌ریان گرتووه له‌گه‌ل نوری وه‌حی تیکلاو ده‌بی و ناوه‌روکی (نورعلی نور) په‌یدا ده‌کا.

هه‌ر لیره شدا یه‌که دل و ده‌رونی بیدار و هو‌شیار به‌م نوره، هیدایه‌ت ده‌درین و واتای: (يَهْدِي اللَّهُ لِنُورِهِ مَن يَشَاءُ) له‌بابه‌ت نه‌وانه‌وه پیاده ده‌گری، که وابو بو‌پاراستنی نه‌م نوره خودایی یه: (نوری هیدایه‌ت و بروا) کو‌گایه‌که له‌زانست و ئاگاداری و خودروستکردن و ئاکاری پیویسته که هه‌ر وه‌کو میشکات و روپوش و حوباییک نه‌م «میصباح» و چرایه ده‌پاریزی.

دیاره دل و ده‌رونی ئاماده و شیاو و لیها‌توی نه‌وی که هه‌ر وه‌کو زوجه‌به‌رنامه‌ی نه‌وه ته‌نزیم و ریک و پیک بکا و یارمه‌تی ده‌ریشی له‌لایه‌ن وه‌حیه‌وه نه‌وی که هه‌روه کوشه‌جهره‌ی موباره‌که‌ی زه‌یتونه وزه‌وه نه‌نیژژی پی‌یدا.

نه‌م نوری وه‌حیه‌ی ده‌بی له‌تیکه‌ل بون و ئوگر بون به‌شت و مه‌کی ماددی و که‌رویشکه‌کردن به‌ره‌و لای خو‌ر هه‌لات و خو‌رئا واکه ده‌بیته هو‌ی سووان و پووان و لیل و لیخناو بون، دوره‌په‌ریز ده‌بی.

به‌جو‌ریکی واپاک و بی‌گه‌ردو بیخه‌وش و خالی له‌هه‌ر جو‌ره‌گوله‌وه چنینه‌بی و به‌م لاوته‌ولادا نه‌شه‌کینه‌وه بی‌نیاز په‌یدا کردن به‌م و به‌وه‌مو هیزی له‌ش و لاری مرو‌ف دنه‌بدا، ناوه‌روسی: «يَكَادُ زَيْتُهَا يُضِيءُ وَلَوْ كَمْ تَمَسَّهُ نَارٌ» له‌خویدا به‌دی به‌ینی.

هه‌ر جو‌ره‌رافه‌کردن و شی‌کردنه‌وه‌ی له‌خووه‌ یاداوهری ناراست و به‌کار بردنی چینه‌و سه‌لیقه‌ی شه‌خسی و بروای داسه‌پیندراو یا شه‌کانه‌وه به‌م لاو به‌ولادا مل و مو‌کردن به‌چه‌پ یا راست‌دا و هه‌ر جو‌ره‌بیر و باوه‌ریکی بو‌چه‌ل و بی‌کاکله‌که به‌ر و

بوی ثم شه جهره: (داره) موباره ک و پیروزه له که دار بکاگر و نوری ثم چرايه کهم ده کا، یا هوئی کوزانه و هی به ده سی خوئی پیک دینی.

ثم مه یه، وینه یه ک که خوا له م نایه ته دا بو نوری خوئی ده هیئته وه دیاره خوا به سهر همو شتیکا زانا و ناگاداره.

به لام نه وه که (مشکوة) به دل و دهرونی پیغه مبهری مه زنی ئیسلام (مصباح) به نوری زانست (زجاجه) به دل و دهرونی پیای خودا (شه جهره ی موباره که) به حه زره تی ئیبراهیم و (لا شرقیه و لا غربیه) به نه فی به ره و کشان بو لای فه له وجو له که و اتا کراوه له راستیدا دیمه نیکی تر له و نور و بروایه نیشان دراوه، ئیتر وه نه بی قسه و لیکولینه وه هر له مه دا کورت کرایته وه و دا کوزابی.

ئیستا ده بی بزاینن ثم چرا پر نوره له کوی دایه؟ و جیگا که ی چلو نه؟ تا نه وه ی واله م بابه ته وه پیوسته به دیاری کردنی جیگا که ی با شتر روناک بیته وه.

جا هر له بهر نه مه یه له نایه تی دوا ی نه مه خوا فرمویه تی: «ثم میشکاته له مالائیک دایه که خوائی جازه ی داوه، که دیواره کانیا ن بهرز و بلیند بکه نه وه (تاله تالان و بروی چه ته و جهرده و رینگر پیاریزرین) (فی بیوت اذن الله ان ترفع). مالائیک که ناوی خودا له ناو یاندا بیری و بخویند ری و قسه و باس ته نیا یادی خوا و قورئان و پیغه مبهر و وه حی بی.»

زور به ی زانایان و ته فسیر نوسانی قورئان پیوه ندی ثم نایه ته یان به نایه تی به روزانیوه و باری نایه ته که یان به م جو ره داناوه: (هذه المشکوة فی بیوت ... یا هذا المصباح فی بیوت ... هذه شجرة المباركة فی بیوت ... نور الله فی بیوت) زانایان و گیان ناسان و تو یانه: له م داره پر به ره که ته که ناوی زه ی تونه روئیک به ده س دی کسه سودمه ندرین و پر بایه خترینی رو نه و نه خشیکی زور گرینگی له ساغ و سلامه ت راگرتنی گیان و له ش و لاردا هه یه (ئیینی عه باس) فرمویه تی: ثم داری زه ی تونه که هه موی بایه خداره و سودمه نده، ته نانه ت خوله میشه که یشی. قازانجی هه یه یه که م داره که دوا ی تو فی حه زره تی نوح رو واوه و پیغه مبهران له بهر خوا پاراونه ته وه تا به ره که تی هه بی.

نه گهر پرسیار بکری مه به ست له م (مالانه = فی بیوت) چییه؟ که هه ره ره به یان

Dr.Saleh Ebrahimi

وئیوارانیک یادی خواله ناوئه وانا ده کری: (ته سییحی خودایان تیدا ده کری)) یُسَبِّحُ لَهُ فِيهَا بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ (غدو له سهروه زنی (عَلُوْ)ه، به واتای: به ره به یان و سه ره تای روژه له قورثانا له راست (آصال) دانراوه، که چی (غداة) له راست (عَشِي) دایه.

(آصال) جه می اُصْلُ له سه وه زنی: (رُئِلَ كَهْ نَهْ مِيشْ جَهْ مِ (اصیل) به واتای (عه سر)ه به لام بو چی (غدو) تاک و (آصال) به جهم و کو هاتووه ئیمام فه خری رازی خودای لی رازی بی نوسیویه تی: (غدو) باری مه سده ری هه یه و مه سده ره هرگیز جهم نا کریته وه.

مهردانیک که نه بازرگانی کردن نه وانه له یادکردنی خوا و نویژ کردن و زه کات دان ده گیریته وه نه کرین و فروتن (رِجَالٌ لَا تُلْهِيهِمْ تِجَارَةٌ وَلَا بَيْعٌ عَن ذِكْرِ اللَّهِ وَإِقَامِ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ).

نه وانه له روژیک ته ترسن که دل و دهرن و چاوله و روژه دا ده گورین و، وه کو شه پله لیانی دابی و ایان لیدی (يَخَافُونَ يَوْمًا تَتَقَلَّبُ فِيهِ الْقُلُوبُ وَالْأَبْصَارُ).

نه م تاییه تیانه نیشان ده دا که نه م مالانه هه ره نه وانه و به فرمانی خودا ساز دراون و یادی خوی مه زنیان تیدا ده کری و قسه و باسی خودا و قورثان و فرمانه کانی ئیسلامی یان تیدا بلا و ده کریته وه وه کو مزگهوت و خانه قا و ماله پیا و چاکان و پیرانی ده دستگیر.

به لی: هه ره شوینیک که به فرمانی خوا سازد رابی و ناوی خودا له ویدا بیری، و هه ره به یان وه ئیوارانیک مروف گه لیکی خودان بروا، که ژیانی ماددی و نه نبوژنی نه وان له یادی، خوا دوره وه نه خا و شه ی پاک و خاوین بونی خوا به دل و دهرن و زوان دوپاته بکه نه وه. ئاوه ها خانو به ره و مالانیک ناوه ندی (میشکاتی نوری ئیلاهی و بروا و هیدایهت و رینوینی یه).

له راستیدا نه م جوړه چهن تاییه تییه کیان بو هه یه:

۱- به پیتی فرمانی خوا سازد رابی.

۲- پایه و دیواره کانی به جوړیک و بلیند و پته و بی که له تا لان و بروی چه ته و جه رده و دزپاریزرین.

۳- ناوهندی یادی خوابن.

۴- مروف گه لیک له و مالانه پاریزگاری بکن، که له بهره بهیان و ئیواراندا خهریکی یادی خوابن مال و منالی ئه م جیهانه فریویان نه دا و له یادی خوادوره وهیان نه خائهم مالانه بهم جوړه تایبه تیانه سه رچاوه و بناوانی هیدایهت و بروان.

سه رنج راکیشه! له م ئایه ته داهم (تجارة) و همم (بیع) هاتووه به لکوله بهر ئه مه بی (تجارة) بوکارو بازارگانی کردنی بهرده وام بی به لام (بیع) ته نیا بوچار جارنیک کرین و فروتن بی.

ئه شی بزاین خوانه یفه رموو ه ئه وانه پیاوانیکن بهره ولای (بازرگانی و کرین و فروتن) ناچن به لکو گوتویه تی: (بازرگانی و کرین و فروتن) ئه وانه له یادی خوا و له نویژ کردن و زه کات دان دوره وه ناخا و له بیریا نه وه نابا. ئه وانه هه میشه له روژی (مه عاد= روژی په سلان) و روژی دادگایی کردن له لایه ن خوداوه ده ترسن.

سه رنج بده رسته ی (بخافون) له بهره ئه وه ی (فعل مضارع) ه له سه ر بهر ده وام بوونی ترسی ئه وانه له روژی مه عاد ده لاله ت ده کا خوف و ترسینک که ئه وان بوئه نجام دانی بهر پرسیار بون و ئه رک و ئه سپارده ی خویان راده کیشی. به واتایی تر یادکردنی خوا بوئه م جوړه که سانه له هه مو شتیک گرینگتر بی.

هه ندی له زانایانی قورئان لایان و ایه (نور علی نور) ئیشاره یه بو پیغه مبه ران که یه ک به دوا ی یه کدا هاتون و هه مو له بهره باوا نیکیش بون.

ئیمام فه خری رازی: نوسیویه تی: مه به ست تیشک و گر شه ی نور و که له که ی تیریژ و بلنسه بلنسی نوره که تیشک و تیریژ به سه ر یه ک دا ده ها و نیژی هه وه کو له بابیه ت خودان برواوه: (خودان بروا له ناوچار خالدا یه: ۱- ئه گه ر له خواوه شتیکی ده س که وی سوکری خواده کا ۲- ئه گه ر توشی توشی بی تابشت ده هینی و خورا ده گری ۳- ئه گه ر داوه ری بکاداد گه ری ئه نوینی ۴- ئه گه ر قسه بکا راست ده بیژی ئه م جوړه خودان بروایه له نیو حه شیمه تی نا ناگاداری به ره ی مروف دا وه کو مروفیکی زیندوه له ناو مردواندا ئه م خودان بروایه له نیوان پینج نور داله بزوتنه وه دایه.

قسه ی نوره کرده وه ی نوره ئه وجیکایه ی بوی ده چی نوره ئه وجیکایه ی

لی دەر و و دەر ده چی نور.

دهش گونجی نوری یه که م ئیشاره بی بو نوری هیدایه تی خودا له ریگای وه حی یه وه، نوری دوه میش مه به ست نوری هیدایه تی خوابی له ریگای نه قله وه یا نوری په که م نوری هیدایه تی ته شریعی بی و نوری دوه م نوری هیدایه تی ته کوینی بی که وابی نوری که له سهر نوری تر، نور و تیشک له سهر نور و تیشکه. **اللَّهُ نُورُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ** و اتا: خواهادی گشت نه و که سانه یه واله ئاسمان و زهوی دان که به نوری خواته روئه سهر ریگای خوابی هندی تر کوتویانه خوا موده بیری ئاسمانگه ل و زهوییه.

(یوقد) به (ی) و ته خفیف (ق) و اتا: روناک ده بی به لام به (تی) و ته شدید (ق) که (توق) بخویند ریته وه و اتا: روناک ده کا دیاره مه سه لی ئیخلاسی موئمین وه کو دارینکی سه وزی نه رم وایه وه کو داره هه نار که سه وزه و هیچ کاتی تاوی خوژ لئی نادا موئمینیش هه رویه خوئی ده پاریزی و خوی به چار خه سله ت ده رازینته وه: ۱- بیدریتی شوکر ده کا ۲- نه گهر توشی توشی بی تابشت ده هیئتی ۳- نه گهر فه رمان بدا دادگه زی ده کا ۴- نه گهر قسه بکا راست و بی درو قسه ده کا. (فلو لم ئمسه نار نور علی نور) ته به ری له ج ۱۸- لاپه زه ی ۱۰۷ ده لی: که لام و قسه ی پروادار نوره موئمین زانینی نوره هاتنی نوره روینی نوره. ریگاشی هه ر نوره. به و اتایتر مه سه لی هیدایه تی خوا له دل و دهرونی موئمیندا وه کو روئینکی سافه که به ر له وه ی ئاگری بگاتی گرده گری، جائه گهر ئاوری بگاتی روناکی له سهر روناکی که له که ده به ستی و هه ر تیشک و تیریز ده هاویزی، هه ر ورشه و گرشه گرشی دی دل و دهرونی موئمینیش هه رویه به پیی هیدایه تی خوا نه جو لیته وه به ر له وه ی زانینی بگاتی جائه گهر زانینی بگاتی هیدایه ت له سهر هیدایه تی ده گاتی و له هیدایه تی خوا ته سه ل ده بی.

هه ندی ده بیژن کاتی: «یه هود» به پیغه مبه ر یان و ت: نوری خوا چلون له عاسمانه وه دیته خواری خواته م میسالی بو نوری خوئی هینایه وه (مِنْ شَجَرَةٍ مَبَارَكَةٍ زَيْتُونَةٍ لَشَرْقِيَّةٍ) هه ندی ده بیژن: نه وه داریکه له ناوه راستی ده شتایه نه سیبه ر و که ره نیسی خوژ هه لاتی لی ده که وی نه نیسی خوژ ئاوا، جاله به ر نه مه روئی نه وه سافتترین روئه وه ها بریقه دار و بیخه وشه که نه گهر ئاگریشی نه گاتی هیمان روناکی و

بريقه ده‌دا.

هه‌نه‌ی ترلایان وایه: ئه‌وه داریکه، که له ناوه‌راستی داریتراڤیه که به‌ری هه‌تاو و خوری له‌کاتی خور هه‌لات و خور ئاوادالی بگرن هه‌ندی ده‌لین: ئه‌وه داره‌زه یتونی شامه، که له خور هه‌لاتی ناوه راست دایه: نه له خور هه‌لات و نه له خور ئاوازی زه‌وی دایه. هه‌ندی ده‌لین: ئه‌وه‌داری به‌هه‌شته و له جنسی داری ئه‌م ئاخه‌نیه. (نورعلی نور) ئیمان و کرده‌وه‌ی مومینه، هه‌ندی ده‌لین: ئاگره له سهر روڤ و اتا: روناکی ئاگره له سهر روناکی روڤ، هه‌نه‌ی ده‌لین: ده‌لیل و به‌یانی قورئانه، به‌رله نازل بون و دوازی هاتنی. هه‌ندیتر ده‌لین قورئان بریکی به‌بری تری روناک ده‌بیته‌وه و ده‌زانری (یکاد زیتها یضی) و اتا نیزیکه مه‌حاسنی چه‌زه‌تی محمه‌د «د.خ» له‌وه‌ی وه‌حی بو‌بی، بو‌خه‌لک ئاشکرا‌بی هه‌ندی ده‌لین: چه‌زه‌تی محمه‌دنه بی‌یه وله نه‌سلی نه‌بی‌یه: هه‌ندی ده‌لین: ئه‌وه داره داری ته‌قوا و داری ئیمان که ریشه‌که‌ی نبوه‌ته و شاخ و لق و پوپ و به‌رگه‌کانیشی قورئان و چه‌دیسه و درگاوانه‌کانیشی جبرائیل و میکائیله.

ده‌شی بزاین هه‌ندی له‌حوکه‌مای جیهانی ئیسلام له‌م ئایه‌ته‌که‌ لکیان وه‌رکرتوو و پله و پایه‌ی ئه‌قلی ئینسان یان‌پی به‌راورد و بارته‌قا کردوو ئیمه له‌به‌ر دریژ دادری، لیره قسه‌مان لی نه‌کردوه (يَهْدِي اللَّهُ لِنُورِهِ مَن يَشَاءُ) و اتا: خوا مومین ته‌وفیق ده‌دا بو‌ئه‌وه‌ی قورئان که نوری خوايه ته‌واوی بخوینتیه‌وه و ته‌واوی بکا. هه‌ندی له‌موفه‌سیران بو‌ئه‌م ته‌مسيله ته‌عبیراتیکی فه‌لسه‌فی یان باس کردوه بروانه: (بیضاوی: ۴۴/۴۰۰) و ده‌لین: نوری مومین دیارده و ئا‌ماژه‌کردنه بو (۵) هیزه ده‌راکه‌که‌ی ئه‌وه، که مه‌عاش و مه‌عاد پیوه‌ندیان به‌وه ۵ هیزه‌وه هه‌یه و ئه‌وه ۵ هیزه بریتین: له‌حه‌ساسه، که شتی حیسی هه‌ست ده‌کا و هه‌ستی خه‌یالییه، که راگری وینه‌گه‌لی مه‌حسوسات و قوه‌ی ئاقيله‌یه، که مودریکی حه‌قایقی گشتی یه. و قوه‌ی موفه‌کیه‌یه، که مه‌عقولات ته‌ئلیف و ته‌رکیب ده‌کا تا نه‌تیژه‌ی زانستی لی به‌دی دی، یه‌کیکی تر قودسییه‌یه، که وه‌حی و غه‌یب و ئه‌سراری مه‌له‌کوتی لی دهر ده‌که‌وی، له‌م ۵ هیزه مه‌عقولاتی ئینسانی ته‌رکیب و ته‌ئلیف ده‌بی و زانستی مروّف پیک‌دی قوه‌ی قودسییه‌ی ئیلاهی که له‌پله‌ی دوازی دایه، تاییه‌تی پیغه‌مبه‌زان و ئه‌ولیا‌یه - لیره‌وه، که له قورئاندا هاتوه (وَلَكِنْ جَعَلْنَاهُ نُورًا نَهْدِي بِهِ مَن نَّشَاءُ

مِنْ عِبَادِنَا) سورہی شوریا - ۵۲/۴۲ له سہر ئم بنہرہ تہ یہ کہ ۵ شت لم تہ مسیلہ دا ہاتوہ: کہ بریتین لہ: (میشکات زجاجہ، مصباح، شجرہ و زیت) کہ ہر یہ کہ، لہ و پینجانہ نامازہ کردنیکہ بو یہ کیک لہ و ۵ حواسہ: قوہی حواسہ، بہ میشکات نا و براوہ، جیگای چرا دانہ و روی لہ شتانی زاہیر و ئوانہ روناک دہ کاتہوہ، تا ہیزہ کانی تر ئوانہ دہرک بکہن.

قوہی خہ یالیہش بہ (زجاجہ) ناوہ براوہ تا سووہری مودریکات لہ ہر لایہ کہوہ دہرک، بکاو ئوانہش بہ ئنواری عہ قلیہ روناک بکاتہوہ، قوہی ئاقیلہش بہ (مصباح) ناو براوہ کہ ئید راکاتی کوللی و مہ عارفی ئیلاہی لہ ناو دل و دہرنا رون ہل بکا.

قوہی مو تہ فہ کیرہ یش بہ (شہ جہرہی موبارہ کہ) ناو براوہ چونکائہ گہر لہ واحیق و ئعرازی جسمانی خالی بی نہ شہرقی و نہ غہربی دہبی و لہ نیوانہ سووہری مہ عانی موہ سہر فہی دایہ و لہ ہر دوکان کہ لک و ہر دہ گری. قوہی قودسیہی ئیلاہیش بہ (زیت) ناو براوہ کہ لہ بہر بریقہ بریق و بیگہردی، بی ئوہی ئاگری فیہ کردن و بیر کردنہوہی پیی بگا، لہ خووہ نور ئفشانی دہ کا و دہس دہ کابہ نور دانہوہ و تیریزہاویشتن، ہر روا دہ ئین: کہ ئم ئایہ تہ تہ مسیلیکہ لہ قوہی عاقیلہ لہ سہر پلہ و پایہ کانی وجودی خویدا، کاتی بہ زانستی زہروری بنہ خشی و ہہستی پاژہ و جوزئی بو دہس بدا وہ کو ئاوینہی لی دی کہ وامہ بہستی نہوزہری تیدا دیاری دہ دا، سائہ گہر پلہ و پایہی زانست ئوہی بو لای تیفکرین، را بہری کرد و وزہی ئیستینبات و بہدی ہینہری لہوا ہاتہ دی دہ بی تہ شہ جہرہی موبارہ کہ و ئہ گہر ئم گہوہہرہ بہ حدس و گومان بہ دہس بی وہ کو (رون و زہیتی) لی دی، بہ لام ئہ گہر نوری زانست لہ سو نگہی قوہی قودسیہی ئیلاہی بہ دہس بی، ئو نہوت و رونہ لہ خووہ بیئہوہی ئاگری بگاتی گہر دہ گری و نور ئہ فشانی دہ کا. ہر چہ نندہ پہری و فریشتہی وہ حی و ئیلہامیش پیی نہ گا، ہینمان لہ نورانی بونی وی کہم ناییتہوہ، کاتی قوہی عاقیلہش بہ جوریکی والہ تہ ک گہوہہری زانست جوت و تیکہ لاو بی وہ ک چرا بہ رون و (نہوت) ئاگروگپ ئہ گری و روناک دہ بی تہوہ و نوری ئہ میان بہ سہر نوری ئوہی تریاناگپ داوی و نور بلاو دہ کاتہوہ، نور

به سهر نوردا که له که ده کات، تیریز له تیریز دده و نور به گرشه گرش به سهر یه کا ده که وی بوعلی سینا، له به راوه ی ئیشارات دا (شهرحی ئیشارات ج ۱ پهره ی ۱۵۳ چاپی میسر) له سهر مه شره بی حوکه ما ئه م ئایه ته ی هیناوه ته وه و فهر موویه تی: میشکات ئامازه یه بوئه قلی هه یو لایی، زوجاچه ئه قلی بیلمه له که و شه جهره ی زه یتونه قووه ی موته فه کیره یه، زه یت قوه ی حه دس و گومانه (یکاد زیتها یضی و لو لم تمسه نار) قووه ی قودسیه ی ئیلاهی یه (و نور علی نور) ئیشاره ته بوئه قلی موسته فاد: والمصباح ئه قلی بالفیعله، ناریش ئه قلی فه عاله.

خواجه نه سیری تو سیش قسه که ی بوعلی سینا ی له به یانی ئه م ئایه ته داهیناوه ته وه و ئه لی: (ئیشارات و ته نیهات ج ۱ پهره ی ۱۵۲ چاپی ۱۳۲۵ هـ) بوعلی سینا فهر مویه تی: پله و پایه ی قووی نه نفسی به م جوړه ته فسیر کردوه و گوتویه تی: میشکات یانی: ئه قلی هه یو لایی، زوجاچه ئه قلی بیلمه له که؛ شه جهره ش زه یتونه، یانی: موته فه کیره، زه یت: هیز و وزه ی حه دس و گومانه (یکاد زیتها یضی و لو لم تمسه نار) قووه ی قودسیه ی ئیلاهی یه، و (نور علی نور) دیارده یه بوئه قلی موسته فاد، والمصباح ئه قلی بالفیعله، والناریش ئه قلی فه عاله. ئه م ئایه ته له راستیدا وه لآمه بوئه وانیه ی وائمه ئایه ته ده که نه به لکه بو جسمانیه تی حه ق ته عالی هه ره وه کو «قاضی عبدالجباری» موخته زیلی له (تنزیة القرآن عن المطاعن) داله پهره ی ۲۵۲ فهر مویه تی... و انما وصف الله نفسه بذلك مبالغة من حیث أن كل الانوار من قبله كما یوصف بانه رجاء و غیاث الی ماشاء کل ذالک. قال تعالی: (من لم يجعل الله له نورا فما له من نور) ده شی بزاین یه کیک له ئیستیعارات و مه جاز گه لی له تیغه ی خوشیک که له قورئانا زوزه، واژه ی نوره، که له واتای هیدایه ت و گه یشتن به حه فیهه ت به کار براوه، نور له ۴۴ ئایه تا هاتووه (معجم الفهرس للقرآن پهره ی ۷۲۵ وه کو ئه م ئایه تانه: ۱- قد جاء کم من الله نور و کتاب مبین (۱۵/۵)

۲- یریدون لیطفئوا نور الله بافواهم و الله متم نوره و لو کره الکافرون

(۸/۶۱).

۳- افمن شرح الله صدره للاسلام فهو علی نور من ربه (۲۲/۳۹).

۴- و من لم يجعل الله نوراً فما له من نور (۴۰/۲۴)

۵- نورهم يسئلي بين ايديهم ... (۸/۶۶)

خواهني (تفسير الجواهر) ناودار به تهنواي ج ۱۲ لاپره‌ي ۲۳. دواي ليكولينه‌وه يه ك ده‌نوسى: ۱- هندی‌ثم ته مسيله يان به نوري محمه‌دزانيوه و تويانه: كه ميشكات سينگي نه‌وه و «زواجه» دل يه‌تي و (مصباح) نبوه‌تیه‌تي و شه‌جهره‌ي موباره‌كش داري هيدايه‌تي پيغه‌مبهری مه‌زنی ئيسلامه (و لولم تمسه (ثمازه و ئيشاره به‌وه، كه قسه بكايا نه‌كاه‌رمانی نه‌ورونه و زه‌يتی وی نور نه‌فشانه.

۲- هندی‌تر له بابته‌هزره‌تي ئيبراهيم خه‌ليلو لايه‌وه‌ي نه‌زانن و نه‌بيژن: كه شه‌جهره‌ي موباره‌كه ديارده‌يه بو‌هزره‌تي ئيبراهيم كه نه‌يه‌هودی بووه و نه‌نه‌سرانی و (نورعلي نور) ئيشاره‌ته به‌فره‌بونی نوري محمه‌د پيغه‌مبهری مه‌زنی ئيسلام به‌سهر نوري هزره‌تي ئيبراهيم‌دا.

۳- هندی‌لايان وايه و اتاكه‌ي عامه و ههر مروفيكي مؤمين ده‌گريته‌وه و ده‌لين: كه ميشكات نه‌فسی مؤمينه؛ زوجاه‌ش دليه‌تي و ميسباح بروايه‌تي و شه‌جهره‌ش داري ئيخلاس يه‌تي.

۴- حوكه‌ما و تويانه: ثم ته‌مسيله ئيشاره به‌قواي په‌نجه‌ي ده‌راكه‌يه، كه بريتين: له: ه‌ساسه، خه‌يال، فيكر، ناوه‌ز و نه‌فسی قودسييه‌ي ئيلاهي.

۶- ئيبنی عه‌بياس فه‌ر موويه‌تي (هَذَا نُورُ اللَّهِ وَ هُدَاؤُهُ فِي قَلْبِ الْمُؤْمِنِ كَمَا يَكَادُ زَيْتُ الْمَصْبَاحِ يَضِي قَبْلَ أَنْ تَمْسَهُ النَّارُ، فَإِذَا مَسَّهُ النَّاسُ مِنْ دَاخِلِ قَلْبِ الْمُؤْمِنِ يَعْلَمُ بِالْهُدَى قَبْلَ أَنْ يَأْتِيَهُ الْعِلْمُ فَإِذَا جَانَهُ الْعِلْمُ إِزْدَادَ هُدًى عَلَى هُدًى وَ نُورًا عَلَى نُورٍ) خواهني (تفسير الجواهر) له ج ۱۲ لاپره‌ي ۲۵ داده‌نووسى: حيكمه‌ت له‌نازل بونی ثم‌نايه‌ته دواي ثاياتی (عتق و نکاح و قذف) نه‌مه‌يه: كه موسلمانان ناگادار بن تا به‌خه‌ريك بون به‌نه‌حكامي شهرع و نه‌نجام دانی كار و باری كومه‌لايه‌تي و دينيه‌وه، له‌بير كردنه‌وه له‌عه‌جباتی خلیقه‌ت غافل نه‌بن و عیلمی فيقه‌نه‌وان له‌عیلمی كائنات نه‌گريته‌وه و له‌لاپره‌ي ۴۹ شداده‌بيژي: له‌ته‌واوی، نه‌ديان و عه‌قايد و ميله‌ل و نيحه‌ل داهه‌مو كه‌سيك خواي نور به‌جوړيك ده‌په‌رستن، چونكا ئينسان به‌فيتره‌تي خوئی

ئەوینداری نوره، نور بنچینهی ژبانە، ساوئچوواندنی خوا به نور وئچواندنیکه به فیتره تی مروّف نیزیکه.

لئکۆله رانی ئورویاایش توئژانه وهیان له سەر ئایه ته وه ئەنجام داوه (بلاشهر، وه رگپرانی قورئان به نه قل له کلیرمۆن گانو، ج ۳ لاپه ره ی ۰۱۰۱۲) *Cermontcaneau* ویتویانه وئنهیی له په راوه عاسمانیه کانی ترا په یا بکه ن و دیارده یان پوپه راوه ی عه هدی عه تیق کردوه که نوسراوه: (و به منی وت: چه ده بینی؟ وتم: روانیم وائستا شه م دانیک که هه موی له ته لایه و روئندانیشی به سه ره وهیه و حه وت چرای له سه ره و هه ر چرا په کیش حه وت لوله ی هه یه و له که ناریشی دو داری زه یتون هه یه که په کیان به لای راستی روئدانه که وئهوی تریشان به لای چه بیه وه یه تی.)

یه کی تر کو شاهه که له م مه سه له قورئانه دا له روانگای قه ندیلی راهیبان داله تیئوری مه سیحی دا شتیک بدوزیته وه (ریچارد بیل *Richardbell* ئینگلیسی لاپه ره ی ۱۳۶ هه ر ئه و په راوه یه، به ئیشاره ت به میسباح راهیبانی نه سارا که له بیاوانا، له دور روناکی ده دا، ئه مه ی له دیوانی ئیمرو لقه یسی هاوردوه. *يُضِي سَنَاهُ أَوْ مَصَابِيحُ رَاهِبٍ، اِمَالِ السَّلِيْطِ بِالذَّبَالِ الْمُقْتَلِ* دیوانی ئیمرو لقه یس لاپه ره ی ۶۶ چاپی لیدن. هه مو ئه زانین ئه م شاعیره ناوی ئیبنی حه جهری ئیبنی عومه رولکه ندی یه وئه هلی نه جده و شاعیری عه سری جاهلیه و ۱۳۰ سال بهر له هیجره ت ژیاوه و رایگه یاندوه که ئه م ته مسیله که نیسه کانی رومی شه رقی که له روژگاری بیعسه تی ره سول له ده شته کانی شاما زور بون دینیته وه یاد به لام ئه م جوّره لئکۆلینه وانه ی زانایانی موسسه ی بلاشیری پایه و مایه یه کی وای نیه، دل خوشکه ربی.

یه کی که له مه لا که و ره کانی کوردیش به ناوی (مه لا عه بدولکه ریم ناودار به شیرازی) باپیره گه و ره ی: (شه پۆل) له راقه کردنی ئه م ئایه ته نویسیویه تی: (الله نورالسموات و الارض) واتا: خوای به رزو بیچون روناک که ره وه ی ئاسمانه به خوور و مانگ و ئه ستیره و رازینه ری زهویه، به دار و گول و ئاووروانگا و جوگه و شه تاو هه روا کوتویانه: رازینه ری ئاسمانه، به په ری و سروش به ئاردنی پیغه مبه ران ری ئیشانده ری ئه هلی زهوی و ئاسمانه به نوری خوئی .. نوری خودا وه حییه و په یامیه تی (مثل نوره کمشکوة فیها

مه به ستیش به و تاقه قیندیله، که پلّیته یان تی خستی و هه لیان گرتبی و روشنیان کردبی ، به لی مه سلی قورئان وه کو چرایه که و تاقی وی قیندیل یه تی و ئه و خوینه ره شه و ا، له دهرونی جه رگدایه وه کو نه و گره یه، و ا به سهر پلّیته ی چراوه یه.

گه لو، چرا که پیغه مبه ره، که له دار و ریشه ی ئیبراهیمه ئه بو به کر عه تیقی سوراوایی له ته فسیری تاهیریدا داستانیکی نیژیک به وقسانه ی نویسه و ده لی که بولئه حباریش و توبه تی: حه زره تی محمه دمیشکاته و زوجاچه و میسباحیش دورو نوری نبووه تن، خوانوری ئیمان و برواله ناودلیکادائنه تی که روناک و به راق بی، سو فییه کان: سه هلی کوری عه بدولای، توسته ری (شوشته ری) که له سالی ۲۰۰ له دایک بووه و له سالی ۰ دا مردووه له (تفسیرالقران) خویدا به نه قل له حه سه نی به سری ده لی: (مثل نوره) دلی عارف و زیبای ته وحیده، چونکا دلی پیغه مبه ران له وه روناکتره که بشی به م جوړه نورانه ی و یچوئینن، هه رواگوتوبه تی: نوری قورئان وه کو چرادانیکه که چراکه ی مه عریفه ته و پلّیته که شی فه رایزه و رونه که شی ئیخلاسه و روناکی یه که شی و یساله، دیاره هه رچی له ئیخلاسه زیادکری نوری چراکه زیده تر ده بی و هه رچی له فه رایزیش چاکتره نجام بدری رهنگ و بریقه ی زیاتر ده بی.

(عه بدوره حمدانی سولله می) نویسه تی: دل و دهرونی عارف وه کو ئاسمانه، هه ر وه کو ئاسمان به دوانزه بورجی ئاسمانی راوه ستاوه و نه زمی جیهان راگیر اوه هه رواش تا دوانزه خه سلته له دلی عارفدا پایه داره، نه فسی ئه و به نوری عافیته نورانی یه.

روزبه هان به قلی: نوری خواجه یگای دلّه و دلّ عه رشی خواجه قلب المؤمن عرش الرحمن، غایة الامکان فی درایة المکان نوسراوی قدوة المحققین و خواناسان: مه حمود بن خواداد - ی شنوی که له سه ته ی ۶ و ۷ مانگیدا ژیاوه یا مه جموعه ی ئاساری فارسی لاپه ره ی ۲۶ چاپی ۱۳۶۸ هه تاوی.

خواجه عه بدولاهی ئه نساریش نویسه تی: نور هه ندیکیان زاهرن و هه ندیکیشیان باتینن، بو نوری زاهری خوا فه رمویه تی: (جعلنا سراجا وهاجا) بو نوری باتینیش فه رمویه تی: (فمن شرح الله فهو علی نور من ربه) نوری زاهیر نوری مانگ و

روژه، نوری باتینیش نوری ته و حیدو ماریفهت، نوری مانگ و روژ نه گهر چی جوان و خوشیکن به لام روژیک به کوسوف و خوسوف ده گیر درین به لام روژی ماریفهت ماریفهت و نوری ته و حید که له ریشه و ناخی دل ده دا و نه روی، هه رگیز کوسوف و خوسوف بونیه و تاریک دا نایی خور هه لاتیکه بی غوروب، که شفیکه بی کوسوف و ئیشراقیکه، له پله ی نهوین و ئیشتیاقدا (ان شمس النهار تغرب اللیل و شمس القلوب لیست قعیب) حوسه نینی کوری مه نسوری هه لاج شه هید ۳۰۹ ی مانگی ده بیژی: له کاسه ی سه رانوری وه چی هه یه و له نیوان دو چاودانوری مونا جات و له گوینچگه دانوری یه قین و له زوانا نوری به یان و له سینگا نوری ئیمان و له ته بیعهت و خو کردا نوری ته سییح: (سه بجه) هه رکاتی یه کییک له و نورانه گریگری به سه ر نه وانی تر دا زال ده بی؟

(محیدینی عه ره بی) له ته فسیر هه کی خویدا ده نوسی (الله نور السموات والارض) واتا: نونگه ی ئاسمان روحوه هی زه ویش له شه، نوریش: بونه وهر و وجودی موتله قه، که گشت بونه وهرانی، جیهان له سوینگه ی نه ووه بونه ته بونه وهر وهاتو نه ته وجود (مثل نوره) واتا: سیسفه تی وجودی حق و زوهوری نه وه (کمثل مشکوة فیها مصباح) ئیشاره ته بو تاریک و نوته کی له شی و نورانی بونی وی به نوری روحو و گیان. زو جاجه ش ئیشاره یه، به دل و دهرونی نورانی عارف و خواناس که به نوری ئیشراق وه کو چرا به گپر وناک بوته وه، که و که بی دوری دلی عارف و دره و شینه وه ی نه وه، شه جهره ی موباره که ش: نه فسی قودسییه ی پاک و چاکه، که رونا که. مه وله وی ده بیژی: (به رگی ۴ مه ثنه وی په ره ی ۴۲۵ - له بابته لاشرقیه و لا غربیه):

قابل تغییر اوصاف تن است روح باقی آفتاب روشن است
اوست بی تغییر لا شرقیه نی ز تبدیل که لا غربیه
و سه بازهت به واتای (نور علی نور) یش ده لی:

نور حسی رو که نورش راکب است حسرا آن نور نیکو صاحب است
نور حسی میکشد سوی سـرا نور حـقش می برد سوی علا
نور حسرا نور حق تزین بود معنی (نور علی نور) این بود
الله نور السموات والارض: ده توانین بیژین مروف به هوش بی و دلی لای خوابی

دهیته میشکات که له ودا شوشه یه ک هه یه که له و شوشه دا چرایه ک هه یه که نوری خویه و دل دوا ی کرانه وه وه کوئه سئیره ی دوری لی دی و رون دهیته وه، له نوری داری مدفهرک و موباره که ی، پرسود بونی رو حائیتی یادو زیکر خویه. که نه له خور هه لاته وه یه و نه له خوراواوه یه. به لکو له رنگای دل و دهرن که نه خور هه لاتنی یه و نه خوراواویی یه ناشکراده بی (و لولم تمسه نار) و اتا: نه گهر دل له یادی خوا غافل نه بی که به پیی: (وَمَنْ يَعِشْ عَنْ ذِكْرِ الرَّحْمَنِ نُقِيضَ لَهُ شَيْطَانًا فَهُوَ لَهُ قَرِينٌ) سوره ی ۴۳ (زوخروف) نایه ی ۳۶ دهیته هو ی نیزیک بونه وه ی شهیتان که له ناگره (نور علی نور) له نور و تیشکی نه و زیاده ده بی تاهه موی دهیته نورو تیریز و خور، رونا کایی، به واتایی تر نه ورونه هه میشه نوره ها ویزه ی: نه گهر چی ناگریشی: نه گاتی: که ناور هو ی نور و رونا کایی یه: و اتا: له دل و هه ناو په ی تا په ی تاگری نور و تیشک هه لده ستی و نور ده داته وه و نه شوشه بلوره: (فی بیوتِ اِذِنَ اللّٰهُ اَنْ تُرْفَعَ وَ يُذَكَرَ فِيهَا اسْمُهُ) چونکا مروقی دهرن نورانی خهریکی خواناسی و خوادوژی یه و له یادی خوا دایه، جا له بهر نه مه مرتبه دای مه حزوفی که (فی بیوت) دهیته خه بهری، نه گهر (هذه الزجاجة) مست له بیوت له شی مروقه، چونکا نه ونه نورانی یه، که هه مان عالمی میساله، که له خابو پنجه ی له شی دایه. نه گهر موبته دای حزف کراو (هذه المشكوة) بگرین نه شی مه به ست له (بیوت) مه قامی خه لوته بگرین و اتا: نه و دلّه نورانی یه، که له دهرونی نه و نور دیته دهر، هه ر نه و مه قامه پاک و خه لوته تی دل و دهرونه. بو به یانی: مثل نوره) شی ده فهرموی: (يسبح له فيها بالغدو و الاصال رجال لا تلهيهم تجارة ولا بيع عن ذكر الله) و اتا: مروف گه لیک هه ن که له و خانوچکه دا هه ر که ره به یانیان بولیله و شه و نیوه شه و، یادی خوا ده که ن و کرین و فروتن و بهر ژهن دی نه م جیهانه نه وان له خوا دوره وه ناخا.

سه رچاوه:

ته فسیر المصحف المفسر دوکتور فه ریدوه جدی

* ته فسیری مه فاتیح الغیب: (ته فسیری که بیر نوسراوی ئیمام رازی.

* الاتقان فی علوم القرآن: جلال الدین سیوطی.

- * استعارات قرآنی: دکتر صباح
- * ته فسیری مراغی: احمد مسطفی المراغی.
- * دایرة المعارف مذاهب (انسیکلوییدی مذاهب)
- * ته فسیری فی ظلال القرآن: سید قطب.
- * ته فسیری جواهر ناودار به ته تتاوی ج ۱۲ لاپه ره ی ۱۳ و ۲۵ و ۴۹ چاپی میصر.
- * منظومه ی حاج ملاهادی سبزواری لاپه ره ی ۷ و ۳۰۶
- * ته بیعیات، نجات شیخ ابوعلی سینا لاپه ره ی ۷۴ و ۲۶۹ چاپی میصر.
- * تنزیة القرآن عن المطاعن: قاضی عبدالجبار معتزلی لاپه ره ی ۲۵۲.
- * مشکات الانوار: تیمام محمد غزالی.
- * شرح اشارات ج ۱ لاپه ره ی ۵۳ چاپی میصر.
- * الاشارات و التنبیها ت ج ۱ لاپه ره ی ۱۵ چاپی میصر ۱۳۲۵ هـ
- * ته فسیر بیضاوی ج ۴/۴۰۰.
- * ته فسیر ته به ری ج ۱۸ لاپه ره ی ۱۰۷ و ۱۰۴.
- * دیوان امرؤ القیس لاپه ره ی ۶۶.
- * ته فسیر ابن کثیر ج ۶ لاپه ره ی ۱۲.
- * کشف الاسرار ج ۸ لاپه ره ی ۷۳۰ (تفسیر ابوالفضل میبیدی ناودار به ته فسیر خواجه عبدالله انصاری).
- * مقدمه ی کتاب المصاحف طبع ارتور جفری ۶۵ و ۱۵۰.
- * ته فسیر محی الدین عربی.
- * المعجم المفهرس للقرآن لاپه ره ی ۷۲۵
- * امثال القرآن الماوردی.
- * تاریخ قرآن نولد شوالی.
- * بلاشر: ترجمه ی قرآن بنقل له کلرمون گانو.
- * ته فسیر نه لمه ناز: محمدرشید رضا تقریرات - درس شیخ محمد عبده.
- * ته فسیری قورتوبی الجامع لاحکام القرآن: محمداحمد الانصار القرطبی بیروت ۱۹۶۵

* ته فسیر روح المعانی: علامه شهاب الدین محمود آلوسی.

* امثال القرآن ابو عبدالرحمن .

* ته فسیر که شاف ابو القاسم محمود زمخشری.

* الحواشی المدینه: شیخ محمد سلیمان کوردی مدنی

* تاریخ قرآن هیر شفلد.

* ته فسیر لباب الالباب خازن.

* دائرة المعارف الاسلام (انسیکوپیڈیا اسلام).

* المستقصى فی الامثال.

* ته فسیر روزبهان (عرایس البیان).

* تعليقات فی القرآن: علامه عبدالکریم ناو دار به شیرازی.

نهم وتاروته فسیری نایه ی نوره له ژماره کانی ۶۴ و ۶۵ و ۶۶ و ۶۷ گوواری سروه سالی حه و ته م چاپی ناوه ندی بلاو کردنه وهی فرهه ننگ و نه ده بی کوردی صه لاهه دین نه یوبی سالی ۱۳۷۰ ی هه تاوی، بلاو کراوه ته وه به لام بداخه وه هه له ی چاپی زوربو، کاک نه حمه دشه ریفی ئافه رین نامه یه کی له سه ر نوسیوه و له روژنامه ی حه وتانه که له تاران چاپ ده بی له ژماره کانی ۴۰۹ و ۴۱۰ سالی ۱۰ ئابی ۱۹۹۲ زاینی بلاو کراوه ته وه و به کورتی به مجوره یه:

وه رگیان ورافه کردنی قورئانی پیروز به زمانی کوردی، له نا و کوردان کاریکه تازه. دوکتور کامران به درخان له ساله کانی (۴۰) ی زاینی له شاری شامی سوریه مانگنامه ی (روژانوی) به زاراوه ی کرمانجی و پیتی لاتین ده رده خست، له وان سالان دا ده که وینته سه رنهم نه ندیشه یه که به شیک له قورئانی پیروزی بکاته کوردی و له لاپه ره کانی روژانوی دا بلاوی بکاته وه و نهم کاره شی نه نجام دا و بوه وه لین جار، له میژوی کوردستان و ئیسلامدا، چه ندسوریه کی له قورئانی که ریم، وه رگیایه سه ر زاراوه ی کرمانجی وله لاپه ره کانی گوواری روژانوی چاپی کرد که به ناوی (ته فسیری قورئانا پیروز) بلاو بوه وه.

پاش ئەم کاره به نرخ و به جی یه ره حمه تی کامران به درخان، زۆر کوردی تر
خوین له قهره ی رافه و هه رگێرانی قورئانی پیروژ دا و سوره کانی قورئانیان به هه ر دو
زاراوه ی سه ره کی (کرمانجی سه رو و کرمانجی خوارو)

به لام رهنگه ئاخیرین کارنکی که له م مه ی دانه دا کرابی، کاره که ی ماموستا دوکتور
مه محمه د سالحی ئیبراهیمی بی که ئایه ته کانی کردۆته کوردی و لیکیداوه ته وه،
هه لسه نگانندی ئایه ی نوری به شیوه ی لیکولینه وه ی زانستی که له ژماره کانی ۶۴، ۶۵،
۶۶، ۶۷ گوڤاری سه رو هه دا بلاو کراوه ته وه.

ماموستا حاجی مه لاساله ی ئیبراهیمی (شه پۆل) یه کینک له و نوسه ره کوردانه یه،
که چه نندین ساله خه ریکی خزمه ت به فه رهنگ و ئه ده بی کوردی یه و له م رینگا یه دا زۆر
هه نگاوی به که لک و سو دمه ندی هه لگرتوه و خزمه تیکی باش و به رچاوی به
کتیبخانه ی نه ته وه که ی کردوو، که له م بواره دا ئاخیرین کاری ماموستا حاجی
مه لاساله رافه کردنی ئایه ته کانی قورئانی پیروژه به ته واوه تی که به شیوه یه کی زانستیانه
ئه نه جامی داوه و ئیستا له دار القرئان له ژیر چاپ دایه.

ههروهک عه رزم کردن، به شیک له رافه کردنه که ی سوره ی نوره له گوڤاری
سه رو هه دا بلاو کراوه ته وه.

وه رگێران و رافه کردنه که ی ماموستا حاجی مه لاساله به راستی به شیوه یه کی
زانستی، عیلمی ئه نه جام دراوه و به زمانیکی کوردی زۆر ساده و ساکار، ئایه ته کانی لیکدا
وه ته وه ئەم کاره ش کرنگی یه کی زۆری بو فه رهنگ و ئه ده بی کوردی، هه یه و ئه و
که سانه ی که ده یانه وی له فه رموده کانی یه زدانی مه زن به کوردی حالی بن، به راحه تی
ده توانن سو د له م کاره گرنگه ی حاجی مه لاساله وه رگرن.

حاجی مه لاساله ئایه تی ۳۵ ی سوره ی نور به م جوړه رافه ده کا:

خوا نوری ئاسمان و زه وینه، مه سه له ی نوری خوا، وه کو چرا دانیکه که له وا
چرایه کی (پر نور) هه بی. ئه و جرایه ش له ناو جو باییک (رو پۆشی چرا، له شوشه یابلور)
دا بی، جو باییکی بی گه رد و گه رشه دار، وه کو ئه ستیره یه کی ورشه دار ئه و چرایه به رو نیک
روناک ئه بی وگر ئه گری که له زیتونیکی پریت و به ره که ت گیراوه، که نه خوړ هه لاتی یه و

Dr.Saleh Ebrahimi

نه خور ناوایی یه (رؤنه که نهو نه بیخوش و بالوته و پاکه) نیزیکه بی نهوهی ناگری بگاتی، گریگری و بایسیخ نور له سهر نوره (تیریزوتیشک به سهر تیشک دا تیریز دهها وی)

هه رکه سیک خوا بیه وی، به ره ونوری خوئی رینوینی و هیدایه تی نه کا، خوا ناگای له هه مو شیک هه یه.

(نه م چراپرتیشکه) له ناو خانو به ره گه لیک دایه که خوا ئیجازه ی داوه دیواره کانیاں به رزو بلیند بکرلته وه (تادزوجه ته و جهرده په ی پی نه بات).

مه لا ساله، له لاپه ره کانی (۱۱-۱۰) ی سروده دا، واتا و مانای و شه ی نوری له روانگه ی قورئانی پیروژه وه به شیوه ی ته فسیری قورئان به قورئان لیکداوه ته وه و زور به وردی له وشه که ی کولیوه ته وه، ره نگه نه وه ته نیا رافه و وه رگیرانی قورئانی پیروژی، به کوردی که رافه که ی به شیوه یه کی عیلمی و زانستی یه که په رزاوه ته سهر لیکدانه وه ی ماناو واتای و شه گه لی قورئان.

به شی دوهمی رافه ی سوره ی نور و نایه ته کانی له ژماره ی ۶۵ گو فاری سروده دا بلاو بوته وه، له وبه شه ش دا، حاجی مه لا ساله هه میسان، له سهر رافه کردنه که ی ده روا و بیرو بروای زانایانی ئیسلامی له م باره وه لیکده داته وه و ده نوی:

هه ندی وتویانه مه به ست هه مان نوری رینوینی و هیدایه ته که خواله ناو دل وده رونی خودان بروایاندا گیرساندویه تی.

هه ندیکیش نه وه یان به واته ی قورئان گرتووه که له ناخی دلی مروف نور و تیریز نه هاویژی...

حاجی ماموستا مه لا ساله، دریزه به رافه کردنی نایه ته کانی سوره ی نور ده دات و به شی سی یه می نه م و تاره گرنگه ی له ژماره ی ۶۶ سروده دا چاپ کراوه، که له به شی لیکدانه وه ی و شه پیروژه کانی (میشکات، زجاجه: مصباح شه جره و زیت) دا ده نوی: هه ره که له ویتانه، نامازه کردنیکه بو به کیک له و حه واسه، قه وه ی حه ساسه به میشکات ناوبراوه که جیگای چرادانه و روی له شتانی زاهیره نه وانه، رو ناک ده کاته وه تاهیزه کانی تر نه وانه ده رک بکه ن.

قهوه‌ی خه‌یالییه‌ش به (زجاجه) ناوبراوه، تا سووه‌ری مودریکات له‌هر لایه‌که‌وه
ده‌رک بکاو‌ئه‌وانه‌ش به‌ئه‌نوار‌ی عه‌قلی‌روناک‌بکاته‌وه
قهوه‌ی‌ئاقله‌ش به (مصباح) ناوبراوه‌که‌ئیدراکات‌کوللی‌و‌مه‌عارفی‌ئیلاهی‌له‌ناو
دل‌و‌ده‌رو‌نارون‌هه‌ل‌بکا.
قهوه‌ی‌موته‌فه‌کیره‌یش به (شه‌جهره‌ی‌موباره‌که) ناوبراوه، چونکائه‌گه‌رله‌...
ئه‌عرازی‌جسمانی‌خال‌ی‌بی، نه‌شه‌رقی‌و‌نه‌غهری‌ده‌بی
قهوه‌ی‌قودسی‌یه‌ی‌ئیلاهی‌ش به (زیت) ناوبراوه، که‌له‌به‌ر‌بریق‌ه‌بریق‌و‌بی
گه‌ردی، بی‌ئه‌وه‌ی‌ئاگری، فیرکردن‌و‌بیرکردنه‌وه‌ی‌پی‌بکا، له‌خووه‌نور‌ئه‌فشانی‌ده‌کاو
ده‌ست‌ده‌کا به‌نور‌دانه‌وه‌و‌تیریز‌هاو‌یشتن، هه‌روا‌ده‌لین‌که‌ئه‌م‌ئایه‌ته، ته‌مسیل‌یکه
له‌قهوه‌ی‌عاقیله، له‌سه‌ر‌پله‌و‌پایه‌کانی‌وجودی‌خویدا، کاتی‌به‌زانستی‌زه‌روری‌بنه‌خشن
و‌هه‌ستی‌پاژه‌و‌جوزیی‌بو‌ده‌ست‌بدا‌وه‌کو‌ئاوینه‌ی‌لی‌دی‌که‌وا‌مه‌به‌ستی‌نه‌وزه‌ری‌تیدا
دیاری‌ده‌دا، سائه‌گه‌ر‌پله‌و‌پایه‌ی‌زانست‌ئه‌وی‌بو‌لای‌تیفکرین‌را‌به‌ری‌...

- سەر زمانی کوردی.
- محهمەد صالح ئیبراهیمی محهمەدی: (شەپۆل) ئەم کتێبێکە نوسیوه:
- ۱- دین و ئەدەب چاپی ۱۳۶۱/۶/۲۸ هـ تاران.
 - ۲- کۆزانی فەرھەنگی زمانی کوردی نەو رۆژی ۵۹ و ۱۳۶۰ هـ- تاران.
 - ۴- باوی کۆمەڵایەتی و میژویی... چاپی نەو رۆژی ۱۳۵۷ هـ- تاران کە ئیستابە ناوی باوی کوردەواری بۆ جاری دوەم لەبەن چاپدا بە.
 - ۵- بەرگی یە کەمی زانایانی کورد... یاگەنجینە ی فەرھەنگ و زانست چاپی ۱۳۶۴ تاران.
 - ۶- تەفسیری سورە ی فاتحە الکتاب چاپی ۱۳۶۶ هـ
 - ۷- نوژمارە کووار بە ناوی گرشە ی کوردستان، کە، یە کەم ژمارە ی لە ۱/۳/۱۹۸۱ زە تاران بڵاو کراوە تەو.
 - ۸- ئینسان و پڕوا: (وەرگەراوە یە) چاپی ۱۳۶۱ هـ تاران.
 - ۹- شارەمیش ھەنگوین تەرجمە ی سورە ی موبارە کە ی نەحڵە، و ئەم کتێبێکە ئامادە ی چاپن.
- ۱- تەفسیری قورئان تەرجمە لە پڕوی المصحف المفسر نو سراوی فەریدووە جدی لە ئەو ئەلی قورئانە و تە ئاخیرین سورە ی قورئان.
 - ۲- بەرگی ۲ و ۳ و ۴ و ۵ زانایانی کورد.. یاگەنجینە ی فەرھەنگ و زانست.
 - ۳- نوێژ بە فارسی و بە کوردی.
 - ۴- عیلمی کە لام.
 - ۵- شەرحی حالی ھەزرتی محمد (د-خ) و خولە فای راشیدین بە کوردی و بە کورتی.
 - ۶- شەرحی حالی ئیمامی شافعی، ھەنەفی، مالکی، ھەنبەلی، ماتریدی و عقایدی فقھی ئەوان.
 - ۷- ھەزرتی شیخ عوبەیدیلا ی نەھری، قدس سرە العزیز.
 - ۸- تەرجمە ی ئایاتی مونتە خەبە ی قورئان.

۹- حه زره تی ئیمام شافعی و بیرورای فقهی و ئوصولی ئه و پیشه وایه و داب و ده ستوری نوئز به پیی فقه ئه و زاته، به وینه ی کتیبیک که به وینه ی وتاریش له روژنامه ی شه هاده ی کوردی بلا و کراوه ته وه له ژماره ی ۲۲۳ تا ۲۲۸.

وینه ی بیبلوگرافی یا کتیب ناسی نوسراوه کانیش به م جوړه ن: ژینا وه ری زانایانی کورد له جهانی ئیسلامه تی، یا گه نجینه ی فهره ننگ وزانست:

که شه رحی گه و ره بیاوان ونوسه ران وشاعیرانی کورده، به زمانی کوردی: وه کو: مه ولانا خالد شاره زوری، شیخی ئیشراق و بیرو رای ئه و له بابته فله سه فه ی ئیشراقه وه، غه وشی گه یلانی، حه زره تی شیخ عوبه دیدیلانه هری، سه ید طه ی شه مزینی عه بدولقادر: عه وشی ثانی، مه لا ئه بو به کری موصه نیف - حوسین حُزنی - مه لاعلی تورجان، دوکتور کامران به درخان - ئه حمه دی خانی - حاجی قادری کوئی - مه لای جریری - حاجی خه لیفه مه لا محه مه د: (به ها) موفتی زه هاوی، وه فایی - میرزا عه لی قازی، نورنیساخانم، داره مر واری یا شجرة الدر - مه لا محه مه د قزلجی، مه لا ره حمانی پینجونی - به دیع الزمانی کوردستانی، عه لامه شه عیدنورسی، بیسارانی، مه حوی - زه یوه ر - حه ریق - فه قی ته یران، عه لی تهرموکی، ئامیدی، مه جدی، مه ستوره، نالی - عه لامه عه بدوللا بیتوشی عه لی ئه صغه ری کوردستانی - پیره میرد - تاهیر به گ - گیوی موکریانی - ابن الحاجب شاره زوری، صه یدی هه ورامی، ئه مینی ئه ودال، ئینو جه نی - عه لامه که ماله دین وزانایانی شاره زوری و ئامیدی، ئینو صه لاح - خازنی - عه بدوالرحیم مه وله وی، عه لی حه ریری، مه لاهه لیلی سیرتی، شیخ یوسف ئوغلو، دلدار - قاناتی کوردو، شامیلوف، ره شید یاسه می

عه لی سیاباندوف - مه لا مه حمودی بایه زیدی سلطان العرفا: حاجی سه ید عه بدولا گه یلانی زاده - سالم سنه بی، شیخ ره زاتاله بانی - گوژان، حه مدی - مه لایه حیا مزوری، شیخ عه بدوره حمان روژبه یانی، شیخ سه عیدی پیران، شیخ مه حمودی ئه مر - به درخان، شیخ سه لام بارزانی - عه زیزخان سه رداری بوکان - کوری خه له کان - ئه بوفیدای ئه یوبی،

شیخ نوره دینی بریفکانی - باباطاهری عوریان - مه لاپه ریشانی لور - شیخی شه رقاوی .
به رگی یه کهم چاپخانه ی مه هارت - تاران - له سالی ۱۳۶۴ هه تاوی له چاپ دراوه و
۸۸۶ لاپه ره یه و به زمانی کوردی یه .

هه ره له باسی فه لسه فه ی ئیشرافه وه تاده گاته باسی فه قی یه تی و ئه ده ب و فقه اللغه و
که رت کردنی واژه و واژه نامه که ی پرو ته ژی یه له مه بهستی زانستی و لیکولینه وه و
ورده کاری عیلمی جوان و رازاوه .
باوی کورده واری :

چهن مه بهستی جیا جیا یه به زمانی کوردی وه کو: به هاری ئازادی، نه ورۆز،
کوله چوار شه مه، هه ته ری و مه ته ری، کۆسه، میر میرین، سیانزه به ده ر، داب و ده ستوری
فه قی یه تی، به یت و باو، لیکولینه وه، چریکه ی شه و یار و شه و بو و چهن چیروک و مه بهستی
میژوی، وه کو میژوی هۆزی شوانکاره، چاپخانه ی جه و اهیری - تاران - چاپی سالی
۱۹۸۰ زاینی، دوست و حه وت لاپه ره یه .

۱- په ند یا ئه مسالی قورئان :

ئهم کتیبه پر پره له مهستی جوان و وردی که لایمی و کۆمه ل ناسی و علمی و فه لسه فی و
دینی و ئه خلاقی، له بابته و اتای ئه مسالی قورئان و به راورد کردن له گه ل چهن په ندی
کوردی و ته فسیری چهن ئایه ت به شیوه ی ته فسیری مه وضوعی، فه لسه فه ی چاوه دیتری
گشتی، و اتا کردنی ئایه ی نور به شیوه ی وردی زانستی و ده ر برینی بیرواری زانایان له و
بابته وه، پروا و ئیمان و زانست و عیلمی که لام، که له چاپخانه ی:

مه هارت - تاران، چاپی یه که م، سالی ۱۳۶۲ هه تاوی له ۲۷۸ لاپه ره له چاپ دراوه و نرخی
۳۵ تمه نه، به زمانی کوردی نوسراوه .

۲- کور و کاش یا میژوی موکریان :

له بابته میژوی مه هاباد و مه لبه ندی موکریانه وه به زمانی کوردی باس ده کاو
له چاپخانه ی پیروژ - تاران چاپی یه که م سالی ۱۳۶۶ هه تاوی له ۲۹۸ لاپه ره له چاپ دراوه و

نرخى ۸۹ تمه نه.

۳- کوزانى فه ره نگی زمانى كوردی؛

برئى له بابته باوى كورده وارى و فولكلور: خه ته نه سوران و ژن هینان و داب و ده ستورى مهرو مالآت به خيو كردن و هوزه وارى و یه كتر ناسینه وه به كوردی قسه ده كا- چاپخانه جواهیری- تاران- له سالی ۱۹۶۱ زاینی له ۱۱۲ لاپه ره له چاپ دراوه و نرخى ۱۵ تمه نه.

۴- گر شه ی كوردستان؛

كوواری گر شه ی كوردستان ژماره ی یه كه می له ۱۹۸۱/۳/۱ زاینی بلاو كراوه ته وه و تا نو ژماره ی لی چاپ كراوه و به وننه ی كتیب له یه ك به رگدا كو كراوه ته وه، ئەم كوواره زیاتر به ئەدهب و ویزاوه ری و هونه و چریكه و فولكلورو باوى كورده وارى و فه ره نگی گرینگى داوه و جوان و پره له مه به ستی جوان جوان.

۵- دین و ئەدهب یاقسه ی داییز راوی پاراوی زوانی كوردی:

هه ندی مه به ستی دینی یه له بابته (شورا و اولی الامر) كارو عه داله تی كومه لایه تی، مافی ژن و بانگ كردن بو یه كیه تی و شیرین زمانى و زمان و خویندن و سه برو دین و ئەدهب و جه برو ئیختیار و نزولی قورئان، هیدایه ت، روژوگرتن، به زمانى كوردی قسه ده كا و له په ره ی ۱۶۱ تا ۲۴۳ ته فسیری سورته كورته كانی قورئانى پیرۆزه به كوردی یه و له چاپخانه ی ئارمان- تاران له سالی ۱۳۶۲ هه تاوی چاپ بووه و ۲۵۳ لاپه ره یه و نرخى ۳۵ تمه نه.

۶- ته فسیری فاتحه الكتاب به كوردی؛

ئەم و توویژه له روژنامه ی شه هاده ی كوردی سالی ۶ ژماره ی ۲۸۲ در ۲۶ سپتامبر ۱۹۸۹ ی زاینی و ۴ ره زه بر (به ران) ی ۲۶۰۱ ك و ۲۵ سه فه ری ۱۴۱۰ ی مانگی و ۴ ی میهری ۱۳۶۸ ی هه تاوی له گه ل وینه چاپ كراوه.

بیلوگرافی یا كتیب ناسی؛

* ناوی کتیب: ته فسیری فاتحة الكتاب به کوردی.

* نوسه ر: محهمه د صالح ئیبراهیمی محهمه دی (شه پۆل).

* ناشر: به هه وکاری معاونت بین الملل ته بلیغاتی ئیسلامی ئیران.

* چاپی یه کهم سالی ۱۳۶۷ هه تاوی.

* تاریخی ئینتشار: ۱۳۶۷/۸/۱۴ هه تاوی.

* جیگای بلا و کردنه وه، تاران

* تیراژ ۵۰۰۰ دانه

* له م پهراوه دا بیرو رای زانایان و ته قسیم بهندی ته فسیر زانان له بابته زانستی که لام دا، تیبدا گو نجاوه و زۆر به وردی قسه ی لیکراوه و تائیسنا سوره ی حه مد به م شیوه زانیاری یانه ئاوا جوان و عیلمی واتا نه کراوه.

له ئاخیر یشدا له بابته بیژه ی قورئان به شیوه ی فقه اللغه زۆر زانایانه قسه کراوه و بیرو رای ئیمام شافعی فهرا، ئه بو حه سه ن ئه شعهری و پهیره وانی ئه و، ئه قیده ی زجاج، لحيانی و دوکتور صبحی صالحی تیدا خونجاوه و که میکش له بابته مه سه ل و چریکه ی حه ی بنی به قطان (زیندوی بیدار) زور پرواتایانه قسه کراوه.

بنام خدای دانا و توانا

فاضل و محقق محترم جناب آقای محمد صالح ابراهیم محمدی (شه پۆل) موضوع / کتاب (ته فسیری فاتحة الكتاب).

با عرض سلام و آرزوی موفقیت بیشتر برای آن محقق فرزانه، به استحضار می‌رساند که کتاب فوق‌الذکر را، که به زبان کردی نوشته‌اید، با علاقه و اشتیاق مطالعه نمودم.

چون کتاب مذکور برای اینجانب بسیار جالب بود لازم دانستم که بصورت اجمال و در چهارچوب تشخیص‌های خود نظر خود را راجع به آن، بشرح ذیل به عرض برسانم.
۱- چون تا جایی که بنده اطلاع دارم، این اولین باری است که یکی از سوره‌های قرآن

مجید، به زبان کردی بصورت یک کتاب مستقل تفسیر شده است، لذا کاری است کم نظیر و ابتکاریست جالب.

۲- از اینکه به زبان کردی حالت عرفانی می بخشد، قدمیست بسیار بدیع در احترام به زبان مادری نویسنده کتاب، که قابل تقدیر است.

۳- در مقایسه این کتاب با سایر تفسیرها یا ترجمه های دیگر قرآن مجید به زبان کردی، این کتاب بسیار مدرن نوشته شده است و برای خوانندگان این عصر بسیار پرکشش است.

۴- مسئله بسیار مثبت در تدوین کتاب این است که در تفسیر سوره مبارکه مذکور، نظر صاحب نظران مشهور را نیز عیناً درج فرموده اید از قبیل: زمخشری، فخرالدین رازی، محمد غزالی و غیره. که حالت استناد بیشتری به کتاب می دهد.

۵- مهمتر از همه نکات فوق الذکر این است، که افرادی که زبان عربی بلد نیستند و کردی بلدند، می توانند با سهولت این کتاب ارزشمند را بخوانند و در رابطه با شناسایی با مذهب خود، که اسلام است، از راهنمایی های ارزشمند آن بهره مند گردند.

در خاتمه امیدوارم که در خلق این قبیل آثار گرانقدر بیش از پیش توفیق حاصل کنید.

ارادتمند - حسن صلاح (سوران)

تهران ۱۳۶۷/۱۰/۱۱

ارادتمند - حسن صلاح (سوران)

بیروای تفسیرزنانی قورئان

ئەبو حەفس عومەر بن عەلی بن عادل حەنبەلی دیمەشقی کە لە ۸۸۰ مانگی بە دوامردووە. لە تەفسیری ۱۸ بەرگی خۆیدا بەناوی لوباب لە عولومی کتێدا، وتویەتی: موحامید لە ئیبنی عومەری بیستوووە کە مرویی لە کورد - ی فارس نامازە ی بە سوتاندنی ئیبراهیم کردووە. ئیبن عادلش بە نەقل لە ئیبنی جەریح ناوی ئەو مرویە ی بە ۲ جۆر (هرین و هنرین) نوسیووە بە یە کەم کە سی زانیووە کە مەنجهنیقی سازداوە. ئیبنی عادل نمرود بە شای سائیین و بە خەلکی باییل: خاکی کوفە یا کۆی بەناوی سەرکەشتی لە نەهاوهند (نوحاوهند) داناوە - بروانته بەرگی ۴ پەرە ی ۱۳۷ تا ۱۳۵ کتیی کۆمەلە و تارێ وارگە و زانایانی کورد (شە پۆل) - و خاوەنی ئەم تەفسیرە، لە بابەت ئازەرەو (اذقال ابراهیم لایبە آزر - ئایە تی ۷۴ سوره ی ئەنعام) و تویەتی: (ئازەر وەزیری نمرود بوووە (بەرگی ۱۱ پەرە ی ۵۰۱). قورتوبی ئەندەلوسی: عەبدوللا محەمەدین ئەحمەد - ی ئەنصاری کە لە ۶۷۱ مانگی مردووە، لە تەفسیری ۲۰ بەرگی خۆیدا، بەناوی جامعی بوو ئە حکامی قورئان، دەلی: (روی ان قائل هذه المقالة هو رجل من الاكراد من اعراب فارس ئە ی من بادیتها و هەروا رای گەیاندووە کە ئیبنی عومەر و موحامید و ئیبنی جەریح ناوە کە یان بە (هیزری) ناو بردووە بە مەنجهنیق سازدانی زانیووە (قورتوبی بەرگی ۱۱ پەرە ی ۱۳۸). قورتوبی دەلی (ئازەر باوک یا مام و ئای) ئیبراهیم بوووە و (پیی) بوو تە (بی) و ئازەری بە (بوت) و اتا کردووە ناوی باوکی (تاروخ) بوووە. (بروانته بەرگی ۷ پەرە ی ۱۰). شەمسەدین محەمەدین ئەحمەد شیرینی ناودار بە خەتیی شیرینی کە لە ۹۷۷ مانگی وەفاتی کردووە، لە تەفسیری سیراجی مونیر - ی خۆیدا، نەخش و روئی کوردانی نیشان داوە و دەلی: (هذا رجل من الاكراد و تویانە ناوی (هینون) - بروانته بەرگی ۴ پەرە ی ۱۸۴. خەتیی شیرینی هێجرەتی ئیبراهیمی لە کۆی بوو حەران، زانیووە (بەرگی ۵ پەرە ی ۷۳) نوسەر هەروا، ئیبراهیم - ی بە خەلکی شوشی ئەهواز، داناوە و

له گهل باوكيدا له شوشه وه چوونه ته بابل (به رگی ۱ په رهی ۱۲۰)، ئیبراهیم (:بله) ی به واژه یی کوردی فارسی داناوه. عه بدوره حمان بن محمه دبن مه خلوف ئه بی زه ید سه عالیسی (۷۸۶ - ۸۷۵ مانگی) له کتیی جه واهیر - ی حسان - ی خویدا، له په رهی ۹۲ دا، ئه و پیاوه ی به کورد، زانیوه، به لام ناوی نه بر دوه. به غه ویش له تهفسیری لیبابو ته ئویل له نیشانه کانی ته نزیل دا له رافه ی ئایه تی ۶۸ سوره ی ئه نیا به ریوایه تی ئینی عومه ر، به لگه ی هاوردوه و رایگه ندوه: که ئه و پیاوه کورد، بووه و ناویشی (هیزن) بووه و تهفسیره کانیش ئه و شوینه یان به (کوئی) داناوه. ئه بوحه سه ن عه لی بن محمه د بن ئیبراهیم بن عومه ر شیخی خازین له لوبابی ته ئویلا له به رگی ۵ په رهی ۳۴ دا، ده لئ (هذا رجل من الاكراد قيل اسمه (هیزن)، له تهسیر و له تیفی مه نان نوسراوه، ئه و ره حمان بن ناسر سه عدیش به ناوی کوئی نامازه کریاوه و له ئه زوائی به یان له ئیراحی قورئان به قورئاندا، و تراوه پیاوی له عه ربه ی فارسی که مه به ست له وه کورد، بووه (به رگی ۴ په رهی ۳۱۳) که هه ندی ئه و کورده یان، به نمرود و هه ندیکیش به کوردی به ناوی هیزان، ناو بر دوه (تهفسیر موقحه ماتی ئه قران له موبه ماتی قورئاندا) و نوسه ری جامعی ئه حکامی قورئان، کوردانی عه ربه ی فارسی و خودی هیزان به ناوی که سانی که ده سیان له کاری ئاگره که دا هه بووه، باسی لیکردون و خیوی تهفسیری که ششاف نوسیویه تی مه به ست له پیاوی له ئه عربی عه جه م، کورده و بیژاویش که خوی له کوردانی ناوچه ی فارسه، فه رمویه تی: مه به ست له (رجل من اكراد فارس (: هیون) ه و ناوی هیون بووه (به رگی ۲ په رهی ۱۹۵). له تهفسیری به حری موحیت دا، نوسراوه ئه وه ی ئیشاره ی سوتاندنی ئیبراهیم کردوه (نمرود) بووه و کوری عه تیه ش نوسیویه تی: پیاوی له کوردانی، عه ربه ی فارس و خه لکی بیوان بووه (به رگی ۵ په رهی ۲۳۹) و شیخ محمه د نه وه وی له تهفسیری راح له بید، به نمرود - ی کوری که نعان یا مرویی له کوردانی فارس که ناوی (هینون) بووه، یادی لیکردون.

ته به ری روداوی سوتاندنی ئیبراهیم به ئاگر به سالی ۱۴۷۰ ی دوا ی توف و توفانی

نوح و ۴۳۰۰ دواى هاتنه دنياى بابه ئادهم، داناوه (به‌رگی ۱ په‌ره‌ی ۳۰. کتیبی میژوی ئومه‌م و ملوک، باو باپیرانی ئیبراهیم نسل به نسل ده‌گه‌ییته‌وه، سه‌ر نوح به‌مجوره: ئیبراهیم بن تاروخ بن ناحور بن ساروغ بن راغوبن فالیغ بن عابیر بن شایح بن ئه‌رفخشد بن سام بن نوح و ئوسه‌ری ته‌جریر و ته‌نویر، ده‌وره‌ی گول‌کردنی بابیل و ده‌وره‌ی پاشایی نمرودی به ۳۷۵۵ به‌رله‌ زاین، داناوه (به‌رگی ۲ په‌ره‌ی ۳۶۹) وه‌ قورتوبی له‌ ته‌فسیره‌ که‌یدا ئه‌وه‌ی به ۲۳۶ سال دواى توفانی نوح و ۳۳۳۰ سال دواى خیلقه‌تی بابه‌ ئادهم، داناوه و ته‌نانه‌ت لای وایه‌ که‌ نمرود له‌ خاکی کورده‌واریدا بووه (بروانه‌ به‌رگی ۷ په‌ره‌ی ۱۰ و به‌رگی ۲ په‌ره‌ی ۲۴ قورتوبی) ئه‌ و قسانه‌ و قسه‌ی میهر په‌رستی له‌ کورده‌واریدا، ئه‌وه‌ ده‌سه‌ لمیته‌ی که‌ دین و دین باوه‌ری و ژیار و ته‌مه‌دون له‌ زاگروس: له‌ کورده‌واریدا فره‌ که‌ و ن و که‌ و نارایه‌، هه‌ر ئه‌ وه‌یشه‌ که‌ سه‌لماوه‌ که‌ نه‌ ته‌وه‌ی زیره‌ کی کورد، گه‌نمی دوزیوه‌ ته‌وه‌.

ته‌فسیر زانان نوسیویانه: له‌ کلده، هاران: حهران و که‌نعان و... خه‌لک له‌ و ناوه‌ ناوه‌دا خه‌ریکی ئه‌ستیره‌ و گو په‌رستی ئاسمان و حه‌وا بون، کلده به‌وه‌ ناوداره‌ که‌ زانستی ئیسترانومی له‌ ووی سه‌ری هه‌لداوه، که‌ زانایانی فره‌ له‌ ووی له‌ وزانینه‌دا گولیان کردوه، بووینه‌ دیسانیان و ده‌سه‌یی تریش تا ده‌وره‌ی پاشایانی ساسانی کورد، هه‌بون و خویان نیشان داوه‌ که‌ هه‌مویان بروایان به‌ په‌رستی ئه‌ستیره‌ و روژوگووی حه‌وايه‌ کانی ئاسمان هه‌بووه، ره‌ گاژوی کوڤ و که‌ و نارای ئه‌ و بیروباوه‌ره‌، هیمان له‌ نیو هه‌وته‌ و ده‌قی زمانی کوردی و فارسی و فولکولور و داب و ده‌ستوری خه‌لکی ره‌مه‌ کیدا، هه‌روا ماوه‌ و باوه‌. له‌ باکوری غه‌رب و غه‌ربی نیو دوروان: (به‌ینه‌ نه‌ه‌ره‌ین) له‌وه‌ پترباو بووه‌ و شاری دیمه‌شقی شامیان له‌ سه‌ر ئه‌ و بیرورایه‌، ساز داوه‌ و به‌ سه‌ر هه‌ریه‌ که‌، له‌ده‌ روزه‌ی شار، ویتیه‌یی فره‌ له‌ ۷ ستاره‌ و گووی حه‌واى ئاسمان، نه‌خشیرابوون.

کوری عه‌ساکیر له‌ و سه‌رده‌مه‌دا، چه‌ن مه‌به‌ستیکی له‌ بابه‌ت شاری دیمه‌شق و هه‌روا له‌باره‌ی له‌ دایک بونی حه‌زره‌تی ئیبراهیم له‌ گوندی (به‌رزه) نوسیوه‌ و رایگه‌ یاندوه، له‌ و

سه‌رده‌مه‌ی که خه‌لکی له و ناوچانه خه‌ریکی ئه‌ستیره و مانگ و روژ په‌رستن بوون، ئیبراهیم له (ئه‌میله) له دایک بووه و کوری که سیریش قسه‌ی له‌وانه کردوه و ئه‌و ده‌وره، ده‌وره‌ی میهر: میترا په‌رستی بووه، که له سه‌رده‌می ماد و به‌رله مادیش له‌کوردده‌واری و ئیرانی که و نارادا، میترا په‌رستی روژ باو بووه. به قسه‌ی (ئه‌نست رینان) دین و ئاینی ئه‌گه‌ر مه‌سیحیه‌ت به‌ری نه‌گرتبا، فره به په‌له و به‌له‌ز دنیای داده‌گرت. له دایک بوونی ئیبراهیم چله (به‌رزه یا له ئور: ئاور) بوبی، ئه‌و له سه‌رزه‌وی و ئاخیی له دایک بووگه، که خه‌لکی خه‌ریکی میهر: میترا په‌رستی بون. دیاره ئیبراهیم له به‌ینه نه‌هره‌ین له دایک بووه، چونکا ئه‌وی شوینی بووه، پروته‌ژی له ئه‌ستیره په‌رستان و موعه‌بیران و خه‌لکی که، بو‌روژ و مانگ و ئه‌ستیره و میهر میترا و خودایاتی تر عیاده‌تیا کردوه و کرنوشیان برده‌ه. جیی ورد بوته‌وه‌یه (به‌رزه) یا سه‌رزه‌وی به‌رزه که له میرویی کون‌دا، یادی لیکراوه، (توفیلاکتوس سیوکا) که له سه‌رده‌می سپاکیشی (موریسیوس) له ساله‌کانی ۵۸۲ - ۶۰۴ زاینی، له کاتی قسه‌کردن له ری‌وبانی (دینه‌وه‌ر) بو سه‌رمه‌راغه، یادی (به‌رزه‌ی کردوه، که له شوینی ئیستای (بانه) یا سه‌قز، ده‌چی. بروانته ژماره‌ی ۳۸۸ حه‌وته‌نامه‌ی سیروان سالی ۸ روژی ۱۰ی پوشپه‌ری ۱۳۸۵ هه‌تاوی په‌ره‌ی ۱۵ به‌ریژ کامل سه‌فه‌ریان.

زور به‌ی ته‌فسیرزانیان و ته‌فسیر نوسان بیروبروایان وایه که ئه‌م ئایه‌ته: (.. الی قَوْمٍ أُولِي بَأْسٍ شَدِيدٍ - ئایه‌تی ۱۶ سوره‌ی فه‌تح) له په‌سن و تاریفی ئازایی و نه‌به‌زی و بویری نه‌ته‌وه‌ی کورد، نازل بووه. بو‌ویته: ته‌فسیری روح‌ولمه‌عانی نوسراوی پرزانا سه‌هید مه‌حمود ئالوسی به‌رگی ۲۵ چاپی ۱۹۸۵ ز - چاپی ۴ په‌ره‌ی ۱۰۴ تا ۱۰۲ فه‌رمویه‌تی مه‌به‌ست له و ئایه‌ته، نه‌ته‌وه‌ی کورد، که بو‌یرو نه‌ترس و ئازاو کولنه‌ده‌ره‌و هه‌روا له‌بن ئایه‌ته که‌دا نوسیویه‌تی (و بالجمله إِنَّ الْأَكْرَادَ مَشْهُورٌ بِالْبَأْسِ الشَّدِيدِ...) و ته‌فسیری ئین که سیر له پیغه‌مبه‌ره‌وه، نه‌قلی کردوه که فه‌رمویه‌تی: «مه‌به‌ست له و ئایه‌ته هه‌وژی کاله‌موبین - ه که به (به‌رزه، باریز، بارزانی، بارزان، یا جه‌به‌ل باریز، بارجانی

بارزانی، بارجان، بارجانی ناوبراوه - بروانته بهرگی ۴ تهفسیری ئین که سیر په ره ی ۳۰۷ و کتیبی دانشنامه ی جیهانی ئیسلام پیتی بی جزوی ۲ چاپی ۱۳۷۱ تاران په ره ی ۲۲۵ و کارنامه ی ئه رده شیر بابه کان و کیسه روی په ره ی ۴۹ و صادق هیدایهت په ره ی ۲۵ تا ۲۴ و کتیبی به یانولته ئیمه بهرگی - ۱ - په ره ی ۸۹ نوسراوی زینه لهعابدین محمه د مه هدی. ئین مونزیر و موعجه م سه غیر و موعجه م که بیر ته بهرانی و موسنه د - ی سه غیر - ی ته بهرانی و قاموس و دوره ی مه نسور و... ده لین: ئایه تی ۱۶ سوره ی فه تح له په سنی نه ته وه ی کورد، دایه و رایان گه یاندوه که مه به ست له (ئه لبارز) بارزانی - یه یانی کوردان و کوردانی عه جه م و ئه عربی فارسه یعنی الاکرد و اکراد العجم و اعراب القارس و ظاهر العطف ان اکراد العجم لیسوا من اعراب فارس و ظاهر اضافة الاکرد الی العجم يُشْعِرُ بَانَ مِنَ الْاِکْرَادِ مَا يُقَالُ لَهُمُ الْاِکْرَادُ الْعَرَبُ وَلَا نَعْرِفُ هَذَا التَّقْسِيمَ وَ انما نعرف جیلا من الناس یقال لهم الاکرد من غیر اضافة الی عرب او عجم و ئین خلکان نوسیویه تی: ان الاکرد من نسل عمرو بن مزیقابن عامر ماء السماء و انهم وقعوا علی ارض العجم فسموا الاکرد و قال الشاعر: لعمرک ما الاکرد ابنا فارس / و لکنه کرد بن عمرو بن عامر.

له قاموسا و تراوه: کورد خیل و تایفه بیکن له به ره ی مرو و کو ی کورد، ئه کرد - ه و با پیره گه وره یان کورده و عامیره به بیرواری زوربه ی نوسهران کوری شالح بن ئه رفخشذبن سام بن نوح - ه و ته بهرانی له موسنه دی که بیر و سه غیردا، له جابانی کوردی و ئه بو به سیر مه یمون بن جابانی کوردی حه دیس و فه رموده ی نه قل کرده. به راستی کورد، نه خشی گرینگ و بهرچاویان هه بووه و هه یه له خزمهت کردن به زمان و فه ره ننگ و قورئان و ژیار و ته مه دونی ئیسلام، ئه وه یه، ده بی بلین: ئیسلام قه رز دارومه ر هونی کورده. که ئین خه لدون نوسیویه تی: «چوار کتیب بوزانینه کانی ئیسلامی و قورئان، سهرچاوه ن که (نوادری یا الامالی و ادب الکاتب) نوسراوی ئیسماعیل قالی دیار به کری کورد و ئین قوته یبه ی کوردی لای کرماشانه (بروانته په ره ی ۱۱۷۵ بهرگی ۲ بهرکولی کوری خه لدون چاپی

۱۳۶۲ تاران ته‌رجه‌مه به فارسی و تاریخی علمی ئیسلامی نوسراوی دوکتور جه‌لال هومایی ئوستادی زانکۆی تاران په‌ره‌ی ۱۵۳ چاپی ۱۳۶۶ تاران که (شه‌پۆل) ته‌مه‌ی د جه‌لال هومای له زانکۆی تاران به زانینخوازان، به دهرس و تۆته‌وه و هه‌روا ئیمام محمه‌ده‌غزالی فه‌رمویه‌تی: «زمان و فه‌ره‌نگی ئیسلامی له‌سه‌ر ۴ کۆله‌ که دانراوه که ۳ له‌وانه زانایانی مه‌لبه‌ندی ئامید: دیار به کرو زانایانی شاره‌زور و هه‌له‌بجه‌یه، هه‌له‌بجه‌ی سوتا و هیروشیمای کوردستان و زانایانی دینه‌وه‌ر - ی لای کرماشان، که کوردن، له پاشان ئیمام غزالی فه‌رمویه‌تی ئه‌گه‌ر، زانایانی ئه‌و ۳ ناوچه کوردنشینانه نه‌بوایی زمان و فه‌ره‌نگی ئیسلامی ئاوا قه‌وام و ده‌وامی نه‌ده‌بو و ته‌فسیری ئیبنی که‌سیر هه‌روا له‌بن ئایه‌ی ۶۸ و ۶۹ سوره‌ی ته‌نیا که فه‌رمویه‌تی: [...] قالوا حَرِّ قَوْهٌ: یانی خه‌زره‌تی ئیبراهیم بسۆتنن... قُلْنَا یا نارکونی یَزِدًا و سلاماً علی ابراهیم ۶۹ - کوری که‌سیر نوسیویه‌تی: یانی: پیاوی له کوردان و تویه‌تی: ئیبراهیم بسۆتین و ته‌فسیری صاوی له‌سه‌ر جه‌لاله‌ین به‌رگی ۳ چاپی مه‌کته‌به‌ی ئیسلامی په‌ره‌ی ۸۱ ده‌لی: مه‌به‌ست له (حَرِّ قَوْهٌ...) ئه‌ندامانی هه‌یه‌ت به‌ئیسه‌ی موحا که‌مه کارانی ئیبراهیمه، ئیبراهیم بسۆتین. که یه‌کی له‌وانه نمرۆز، بن که‌نعان بن سنجاریب بن نمرۆز بن کوس - ه که‌ناوی هینوب و خه‌زره‌تی ئیبراهیم - ی له ئاوابی کۆیی به‌ندوزیندانی کردبووله دوایدا به مه‌نجه‌نیق ئیبراهیمیان، تور هه‌لدایه، نیو ئاگرو زۆربه‌ی ته‌فسیر زانان (واستوت علی‌الجودی)، ئایه‌تی ۴۰۴ سوره‌ی هود، جودی چیاوکیفی گوتی کوردی یه، که له ناوچه‌ی ماردینی کوردستاندا یه، که چیاو ئاگری یه (بروانسه ئه‌علامی قورئانی دوکتور خه‌زاییلی، موفره‌داتی قورئان حمیص، روحولمه‌عانی، مه‌جمه‌عولبه‌یان، ته‌فسیری قورتویی، ئه‌بولفه‌تح رازی، ته‌به‌ری، محمه‌ده‌حوسین مه‌حمود شیخی هیندوکتیبی دین و ئه‌ده‌ب به‌رگی ۲ په‌ره‌ی ۱۶۸ تا ۱۷۸ به زمانی کوردی نوسراوی (شه‌پۆل). ته‌به‌ری له تاریخی ئومه‌م و سلوک‌دا و له جامیعی به‌یان، له ته‌فسیری قورئاندا، بیرورای وایه که رَجُلٌ من اعراب فارس، پیاوی له‌کوردده‌کان بووه که ئیبراهیمی خستۆته نیو ئاگرو هه‌روا، رای گه‌یاندوه که ناوی ئه‌و پیاوه (هیزن)

بووه و له کورده کان بووه. (بروانته ته‌فسیر - ی جامیعی به‌یان... به‌رگی ۱۲ په‌ره‌ی ۱۶۵ هه‌ر ئه‌وی و تاریخی ئومه‌م و ملوک، ئه‌وه‌ی دوپاته کردو ته‌وه و به (هیزن) ناوی بردوه (به‌رگی - ۱ - په‌ره‌ی ۱۶۸ هه‌ر ئه‌وی). عن ابن عمر (ره) جُل من اعراب العجم ی‌رید الاکراډ (بروانته ته‌فسیری که شاف به‌رگی ۲ په‌ره‌ی ۴۹ و ته‌فسیری روّحی به‌یان به‌رگی ۵ په‌ره‌ی ۴۹۶، فه‌رمویانه: (ان الذی اشاره باحراقه رجل من اعراب العجم یعنی الاکراډ). ته‌فسیر خازین له‌بن ئه‌و ئایه‌ته‌دا به دورودریژی قسه‌ی کردوه و ته‌فسیری به‌یزاویش له‌بن ئایه‌تی (حرقوه...) دانو سیویه‌تی: پیاویک بوو له کورده کان و ناوی (هیون) بو (خسف به‌الارض و قیل نمروز). کوری که سیر له قیسه‌سی ئه‌نبیا، رای گه‌یاندوه که کورده کان مه‌نجه‌نیقیان سازداوه و ئیبراهیمیان پیی فریدا وه ته‌نیو ئاگرو ئه‌و مرویه‌ی که بویه که مجار مه‌نجه‌نیقی سازداوه و ئیبراهیمی پیی خستوته، نیو ئاگر، به‌به (هیزن) ناوبراوه. عه‌بدوللابن محه‌مه‌د به‌غه‌وی (: فه‌را) که له ۳۱۷ مانگی له مه‌رو مردوه به‌نه‌قل له کوری عومه‌ر - ی خه‌لیفه‌ی دوهم له‌بن ئایه‌تی (حرقوه) دا و تویه‌تی (ان الذی قال هذا رجل من الاکراډ و ناوی (هیزن) ه و هه‌روا و تویه‌تی: ئه‌وکاره ساته‌له (کوئی) روی داوه.

- له کتییی به‌یانولئه ئیمه به‌رگی ۱ په‌ره‌ی ۵۳۵ دا نوسراوه له خودبه‌ی ئیمام عه‌لیدا هاتووه: [وارتفع علم العمالیق فی کوردستان، و عقدت الراية لعمالیق الکرد، و ویل لبغدادیین من سیوف الاکراډ]، له کتییی به‌یانی ئه‌ئیمه به‌رگی ۱ چاپی ۱۹۸۸ ز - دا له باسی ناسخ و مه‌نسوخدا ئه‌م قسانه هه‌یه: (فی الاخبار عن الاکراډ البارزین: بارزانی و اندر حاره‌م و ارتفاع علم العلم الاکراډ الآخیرین قبل قیام... فی کوردستان و محیدین عه‌ره‌بی له مه‌نزومه یه کدا فه‌رمویه‌تی: ان الاکراډ یملکون البغداد و ساحتها الی خریسان (قلیسان - سلیمانی، سه‌رچنار شاربان: سه‌عه‌یه، خه‌لیسان: دیاله نیوان خانه‌قین و مه‌نده‌لی ...و

کورد: کوردی، کوردستان: تورو دانگین J. C. Thureau Daangin له سه‌ردوتیکه

بەردی ئاستانە، لە عەھد - ی سوومیری لە سالی ۲۰۰۰ ی بەرلەزاین ناوی ولاتی Kar-da-Ka ی خویندو تەو، ئەم مەلبەندە جیرانی خەلکی «سو» SU دابوو. سو - کان بە قسە ی دەریوەر Driver لە باشوری دەریاچە ی وان بون. هەزار سال دوای ئەو (تیکلات پیلەر) دژی هۆزی کورتی Kur-ti-e لە چیاکانی ئازو Azu که «دەریوەر» ئەو بە بەشی لە (ساسون Sasun) ی تازە، دەزانی، جەنگی کردو. گزنفون لە کاتی گەرانه وە دەههزار سواره ی «یونانی» [۴۰۱ - ۴۰۰ بەرلەزاین) ناوی نەتەو ی کوردی Karsouxiol که نیشتمانی ئەوان تا خورهلەاتی کنتریس Kentrites (Bohtan) دەرویی ناو بردو و باسی لە کورد، کردو. (ئەلامی فەرهنگی موعین ج ۶ پەرە ی ۱۵۵۷ چاپی ۶۲ ئەمیرکەبیر تاران. کورداوا دییە که، لە دیهستانی جیی، لە ۷ کیلومتری خورهلەاتی ئیسفهان دایە - کوردان، گوندیکە لە دیهستانی بەرەغانی کەرەج دایە. کورد خورد، گوندیکە لە ۳۹ کیلومتری شاری مەلایەردایە. کورد کوی، یەکی لە بەشەکانی گورکانە لە نیوان بەشی بەندەری گەزوناوهندی گورکان دایە. کوردو: فەرانسەوی: قورتوبە - کوردو: گەزالدو = فەرانسەوی ژەنرالی ئیسپانیایی، که لە ۱۵۱۵ ی زاینی مردو.

کوردوبا: قورتوبە - کوردوچین، کچی، که لە ۷۲۹ ی مانگی لە شیراز حاکم بوو و زوریش کاری ئاوهانی کردو - کوردون ولاتیکە لە بەشی باکوری کوردستان - کوردەمەهین گوندیکە لە ۶ کیلومتری باکوری سەرەب دایە. - کوردی: زمانی کوردی. کوردیان، یەکی لە بەشەکانی جەرۆمە. که هۆزی کوردی (شولی) لە لای جەرۆم فرەن. - کوردیچال، که کوردی زەندن، گوندیکە لە ۶ کیلومتری خورهلەاتی حەسەن کیف - که لاردهشت نەو شاری مازندەران - کوردیە. کوردستان: گوندیکە لە ۱۲ کیلومتری خوراوی بیههەان که ۲ دین، کوردستانی سەرۆ، خوارو، ئاوئیکیش که بە بەر ئەودیه دا دی و دەروا، هەر بە ناوی کوردستان ناو دەبری.

لە ۲۱۵۰ تا ۱۷۵۰ بەرلەزاین. بو ماوه ی سی (۳) سەدە، خەلکی لەو ناوه دا و لە کەنعاندا خەریکی کوچه له کوچ بون و له سالی ۱۹۰۰ بەرلەزاین ئیبراهیم له (ئور)هوه

چۆتە فەلەستین (: فەلەئەستین) ئەم بیرورایە، ئەو هی دەیسەلمینی کە کورد، لەو، سەر دەمە ی دا، حوزوری بوو، هەروا دەورە ی بگرەو بەردە ی (هە کسوس) ه کان: (کاسیان) بوو لە نیو دپرواندا کاسیان، چەندین جار هێرشیان بردۆتە، سەر باشوری دەجلە: (تیکلاو) و فورات (فرههات، به خورھات) و دوای ماوہیی کە بارگە و بنەیان لەو ی دانا، جالە و پۆە لە حیجاز و عەرەبستانەو، خوین گە یاندۆتە میسر و سەلتەنەت و پاشایی فرەگەرە و بە شان و شکۆی لە ولاتی میسر دامەزراند. [ویلیام لین و سترمان] بە لەبەر چا و گرتنی ئەو هی کە نەتەو هی کورد لە ۲۴۰۰ سال بەر لە زاین یانی ۴۴۰۰ سال بەر لە مرو چیغ و چادرنشین و دارای وارگە و زوم و سیامال و دەواربون، ئاوا بیرورای خو ی سەبارەت بە نەتەو هی کورد، راگە یاندو و دەنوسی: [نەتەو هی کورد بە راستی رەگەز و ریشە ی پاک و و بی گەردی هە یە و لەو دەا، وەپیش رەگەزی ئورو پایی کە وتون و هەروا یە ک ی لە روژ هە لات ناسانی روژاوی بە ناوی (: تورو دانگین) لە روی ۲ بەردی ئاستانە - ی دەورە ی سو میری) کە دەگەریتەو بو (۳۰۰۰ هەزار) سال بەر لە دایک بوونی عیسا مەسیح، لە سەرئە و بەردانە، ناوی (کوردکا) ی خویندۆتە و ئەو ۲ بەردەشی لە نیو خاکی ژیان ی خەلکی (ئور) و سەر زەوی حەزرتی ئیبراهیم، پەیدا کردو و. ئەو مرویانە ی کە لە دەق و ئاسەواری سو میریشدا لە هەمو شوینی بە (کار دیکا) بی شک دەبی هەرئە و (کاسیان) ه بوبن کە قسەیان لیکرا و کاسیانیش بە باوکال و باپیرانی کورد، دانراون و میژوانان ئەو هیان بە ئاشکرا راگە یاندو و. یە ک ی لە شویتەواری ئەوان (کو یی) و (زیگورات) ه کە عەرەب بە ناوی سازدەرانیه و بە (زی کورد: زیگورات) ناوی دەبن. میژوی عەرەب دەلی: ناوی دایکی ئیبراهیم، (ئوشا) بوو و ناوی (ئوشا) لە بن ناوی خودایانی مە وجود لە گاتا: گازە - کان دا، هاتوو و.

هەندی لە تەفسیر نوسانی عەرەب لایان وایە واژە ی (نازەر) کوردی فارسی یە (دیارە (نازەر، ئاتر، ئاگر، ئاور، ئاتەش، ئەرتەش) لە ریشە و رە گاژوی ئاتر - ی کوردی، سازدراون و میژویش دەلی: ئاترو پات - ی کوردی ماد. لە راست داگیر کە رانی

ئیسکه ندهرو ئیسکه ندهریان راپه ری و ئه و ناوچانه ی که ئه مرو به ئازربایجان ناو دارن و ناوچه گه لی پان و به رین تر له ئازربایجانی، له بن چرنوکی ئه وان ده ره یئا و ئازادی کردو ژیا نی پر له خیر و به ره که ت و شادی و خوشی بو خه لکه که ی دابین کردو خه لکه که یش به شوکرانه و به شانازی ئه و، ته واوی ئه و ناوچانه یان به ناوی ئه وسه رداره ماد - ه کورده، به (ناتر و پاتان) ناونا، یانی (ئه لف و نونی نیشانه ی نیسه تیان) بو دانا و له دواییدا، که عه رب کوردستان و ناتر و پاتانی داگیر کرد، ناوه که ی کرده - ئازربایجان، باشه بزاین له و واژه و ناوه کوردیانه، فره به ئاشکرا، ده رده که وی که ئیبراهیم کوردو کوردزاده بووه. کورد فرمویه تی: [نان ئه و نانه ئه مرو ئیستا له خوانه]، به لام حه قیقه تی میژو دل و دهرون خوشکهره (شه پوئل).

سه رزه وی مه دین که به بان به ستینی ده ریای ئه حمه ر (: زه ریای سور) و ئوردون، داده نری به زوانی یونانیان، به سه رزه وی کورده واری و کوردستان، دانریاوه، یانی وارگه و نشینگه یی که ئیبراهیم به ناچار له وی کوچ و کوچباری کردوه.

- له تاریخی - عه رب و یه هود، به گشتی له بوونی ئیبراهیم به ۲۰۰۰ تا ۱۵۰۰۰ سال به له زاین، دانراوه و ئه وه یش له گه ل هیرشی کاسیان له زاگرو سه وه بو بان به ستینی باشوری ده جله و سه رزه وی شنعار، دروست به رامبه ری ده کا.

- زه رده شتیان، «ئاورام» به زه رده شتی سیوه م، ده زانن، که له راستیدا، ئیبرام یا ئیبراهیم - ی عبریه که کورد به (بله) ناوی ده با.

- قورئانیش ده لی (ما کان ابراهیم یهودیا و لائضرائیا...) سوره ی ئالی عیمران ئایه تی ۶۷. یانی ئیبراهیم به رگه ز یه هودی نیه و له ئایه تی - ئایه تی ۴ سوره ی ئیبراهیم (وما ارسلنا من رسول الا بلسان قومه) یش جوان ده رده که وی، که ئیبراهیم له کورده واریدا، هه لکه و تووه و به زمانی کوردانی مادو ماننا و گوتی و ئورارتو، قسه ی کردوه.

- هیچ گومان له وه دانیه که کوردان له سپای نمرود، به شدار بوون.
- میژو زانان لایان وایه نمرود کوری کوش یا کوس بووه، که له گه ل واژه ی کاسیان،

هاوریشە یە و بەواتای کەسینکە، ناروا، کەس: کاس.

کوردستان سەرزەوی یە کە، لە ئاسیای خوراوادایە. واژە ی کوردستان بۆ یە کە مەجار، بە رەسمی لە روژگاری سەلجوقیان لە نوسینگە ی حوکومەت دا، نوسراوە، لە ئێران بەسنە و پارێزگە ی سنە، کوردستان دەوتری، حەمدوللا مۆستەوفی سنوری کوردستانی بە عێراقی عەرەب، خوزستان، عێراقی عەجەم، ئازربایجان، دیار بە کرو ئەم ۱۶ ولاتەیشی بە بەشی لە کوردستان داناو: ئالانی، ئەلیشتر، بەهار، خەفتیان، دەربەندی تاج خاتون، دەربەندی زەنگی، دزییل، دینەوەر، سولتان ئاوی چەمچەمال، شارەزور، کرماشان «قرماسان» کەرد و خویشان، کنگور (قصرالصوص یاگەنگاوەر) ماھیدەشت هەرسین و وستام. - کوردانی ئەیبوی، سەرزنجیرە ی ئەم بنەمالە صەلاحەدین یوسف بن نەجمەدین - ه، کە ئەم بنەمالە ۵۶۷ تا ۶۴۸ ی مانگی لەمیسرو شامات و فەلەستین و کوردستان: مەلبەندی بەشی سەروی دەجلە و فورات حوکومەتیان کردو، کە صەلاحەدین دەولەتی فەتمی میسری لابر دو خوی بوو پاشای ئەو ناو [۵۶۷ - ۵۸۹ ی مانگی] و جەنگی صەلاحەدین لە راوانی فەلەکان لە جەنگی خاجداراندا، مەشهورە و زور ئازایانە و پیاوانە ئاوقە ی هێرشکاران بوو و سولتان صەلاحەدین کوردایەتی کردو و کوردە دەورانی ئەو زاتە داگولی کردو و ئەو هەموە زاناو قازی و ئەمیرو پاشاو وەزیر و میسرو زان و سیاسەت زان و عالم و خواناس و عارفانە لە بن سێبەری پر میهر و زانا پەرورە ی ئەو زاتە، سەریان هەلداو و بۆنە تە هو ی فەخروشانازی بۆ دنیای عیلم و زانین، یە کێ لە خزمە تە کانی کورد و کوردایە تی کردنی سولتان ی کورد، بە نە تەو ی کورد، ئەو یە.

کورد عەلی، رامیار، زانا و نوسەر، وەزیری فێرکردن و بارهێتانی سوریه و ئەندامی عیلمی مەجمعی عەرەبی شای میسرو سەرۆکی عیلمی دیمەشق بوو [۱۸۷۶ وەفات ۱۹۵۳ ی زاین] نوسراوە کانی: خطط شام، تاریخ احمد بن طولون، و فەلاسیفە ی ئیسلام (شەپۆل).

← ۱- ڕیازی گرشه‌ی کوردستان

۲- ئەلف و بیی بژار کراوی کوردی به کوردی و پارسی وه هه‌روا نیشان دان به وینه‌و ڕه‌نگ.

۳- ژن له ئیسلاما. ۴- گۆران. ۵- کارو کرده‌وه. ۶- نه‌ورۆز. مانای گرشه‌ی کوردستان. ۸- چیرۆکی نه‌چیره‌وان. ۹- بانگه‌واز. له ژماره‌ی (۳و۲) گرشه‌ی کوردستان دا ئەم مه‌به‌ستانه‌ی نوسیه‌وه: ۱- نو ما یه‌ك له مزگه‌وتی جامیعه‌ یا دارالاحسانی شاری سنه. ۲- بانگه‌واز بۆ یه‌کیه‌تی. ۳- وَ مِنْ آيَاتِهِ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَ اخْتِلاَفُ السَّتْكِمْ وَالْوَانِكُمْ... ۴- زوان و ته‌ده‌ب. ۵- هه‌لبه‌ست و قسه‌ی خوش. ۶- ساز و ئاوازی موسیقای کوردی. ۷- شیعو هونه‌رو و ئیژاوه‌ری. ۸- په‌ند و مه‌ته‌لی کوردی. ۹- هه‌جیج داب و ده‌ستوری با وی خه‌لکی گوندی هه‌جیج... ۱۰- کتییی کۆزانی فه‌ر هه‌نگی زمانی کوردی به‌شی شوینه‌ واری باو له کورده‌واری داو میژوی یا ژماره‌ی ۳ له زنجیره‌ چاپه مه‌نیه‌کانی گۆفاری گرشه‌ی کوردستان.

ئه‌و مه‌به‌ستانه‌ی وا له ژماره‌ (۴ و ۵) گۆفاری گرشه‌ی کوردستان دا چاپ کراون وه‌کو:
ته‌فسیری ئایه‌ی یا ایها الناس انا خلقناکم من ذکر و انثی و جعلناکم شعوبا و قبائل لتعارفوا ان اکرمکم عندالله اتقیکم. ۲- کورته‌یه‌ک له باره‌ی میژوی نه‌ته‌وه‌ی کورد. ۳- په‌ند و مه‌ته‌ل یا ته‌مسالی کوردی. ۴- زوانی هه‌لبه‌ست. ۵- و ئیژاوه‌ری. ۶- په‌نجه‌ی تار. ۷- هه‌ورامان. ۸- ناودارانی نه‌ته‌وه‌ی کورد: حاجی خه‌لیفه مه‌لامحه‌مه‌د. ۹- کابان و ژیان.

و ئه‌و مه‌به‌ستانه‌ی وا له ژماره‌ی ۶ گۆفاری گرشه‌ی کوردستان دا چاپ بون وه‌کو: ۱- به‌یت المقدس. ۲- به‌شی ئایینی. ۳- حه‌ق. ۴- زال و که‌ژال. ۵- چیرۆکی عه‌لی به‌رده شانی. ۶- چیرۆکی ئەحمه‌د خان و ورپ‌ورپه‌. ۷- چاوی که‌ژال - فقه‌اللغه. ۸- هاو ده‌نگی و هاو ڕه‌نگی. وه‌ ئه‌و مه‌به‌ستانه‌ی وا له ژماره‌ی (۵ و ۷) گۆفاری گرشه‌ی کوردستانا چاپ بون وه‌کو: ۱- یرید الله بکم الیسر و لا یرید بکم العسر: لیکولینه‌ وه‌ی سیاسی. ۲- به‌شی ئایینی. ۳- ناسیاوی له ته‌ک بیجارا. ۴- په‌ند یا ته‌مسالی کوردی. ۵- ناودارانی نه‌ته‌وه‌ی کورد - داره‌ مرواری یا خانم و خاتونی ناوداری کورد «که‌ له ساڵه‌کانی ۶۴۸ کۆچی دا به‌سه‌ر

میسرو ولاته موسولمان نیشینه کانا حوکمات و میرایه تی کردوه. به نه قل له: باوی کومه لایه تی و میژ ویی چاپی نه ورۆزی ۵۸-۱۳۵۷ هه تاوی نوسراوی شه پۆل نوسه ری ئەم گوڤاره و دپرا نه. ۶- صلاح الدین ایوبی. ۷- به شی نامه ی خوینه ران. ئەو مه به ستانه ی وا له ژماره ی (۷ و ۸) گوڤاری گر شه ی کوردستانا چاپ بون وه کو: ۱- وتاری ئایینی له بابته ئایه تی ۳۶ سوره ی به راءت ان عده الشهور عندالله اثنا عشر شهرا ۲- چیرۆکی دو خوشکه هیوا و بیزار. ۳- به شی نامه ی و دیاری خوینه ران. ۴- چیرۆکی مینه کازه رد. ۵- فهه نگیله. وه ئەو مه به ستانه ی وا له ژماره ۹ گوڤاری گر شه ی کوردستانا له سالی ۱۹۸۱ زایینی دا چاپ بون وه کو: ۱- سه ره تای رۆژنامه گه ری له کوردستانا. ۲- وتاری له بابته ئازاد بونی خویندن به کوردی له سوینگه ی هیئانه وه ی په خشنا مه و رۆژنامه ی اطلاعات ژماره ۱۶۵۸۲ چاپی ۱/۹/۱۳۶۰ هه تاوی (شه پۆل).

زوانی هه لبه ست

ئه شی ئەم ناوه بو هه ندی که س هو ی سه رسورمان بیت و ئەم پرسیاره له بیرانابی، بوچی زوانی شیعر بیجگه له م زوانه واپی ده ئاخوین شتیتره؟ بوئه وه ی به م پرسیاره وه لام بدهینه وه، ئه شی له سه ره تاوه دوریگای به کار هیئانی زوان که له یه کترجیان، لیکیان جیا که یه وه و باش سرنجیان بدهین:

۱- زوانی وتار:

زوانی وتار شتیکه بو داین کردنی پئوه ندی له ناوته ک ته کی به ره ی یه ک کومه لا، ئەمه ش به هو ی بیژه و بیژه گه له وه مانای جوړبه جوړگه ل که واله بیریا یه، بیخاته ناومیشکی که سانێ تره وه.

زوانی نوسینیش به وگشته جیاوازی یه وه، که له ته ک زوانی وتاریدا هه یه تی بیجگه له نوسینی ئەم زوانه وتاری یه، به واتایی ترگورینی نیشانه گه لی بیستن به نیشانه گه لی بینین «دیننی» شتیتر نییه.

۲- زوانی شیعر و هه لبه ست

ئەشى بزاین زوان یەك بەشى تری له به كار هینانا ههیه، وه ئه وهش زوانیکه كه له شیعرا به كاردی و به كاریش ئه بری. له هونهری شاعیریدا بیژه گهل هه ر ئه و ئه ر كه یان هه یه كه دهنگ و ئاواز له موسیقی وه خهت و رهنگ له نه خشاندا هه یانه....

زوانی وتار زوانی ئاواز وقسهش، هوئی لابر دنی یه ك نیازی كوومه لایه تی یه. كه ره سه ی كار و كرده وه یه، بو یه ك سو دی ئانی و له بهر چا و گیرا و.

خودی كه ره سه لی ره دا پله یه کی نییه، ته نیا بو ئه وه یه كه مه به ست و مانا كه جوان ترو با شتر را گه یینی.

به لام هه لبه ست و شیعره هونه ره، مه به ست لابر دنی نییاز گه لی سه ره تاي و ئه و تا وه ی و اتییداین نییه، به لکوله شیعرا نییاز گه لی بهر زترو جوان و نه خشیلانته تر له کارایه. مرؤف به را گه یاندنی هه ست گه لی دهرونی یانی: ده رخستنی ئه وه ی و الهه ناویشی دایه نیازی هه س. هه روا مرؤف نیازی هه یه كه ئەم هه ست گه له بو مروئی تر بلی و بو ی دو پات کاته وه وخه لکیش له م جو ره هه ستانه داله ته ك خویدا به شدار بکات. كه و ابو هونه ری شاعیری بریه تی یه: له وه ی واله هه مو تایه تیه کانی بیژه چ له فزی یان: هه ستی و دهرونی بیته، بو بزوتنه وه ی خه یال و هه ناوبی، یانی: به دی هینانی حاله تی دل و دهرونی كه له بیرو میشکی بیسیارانا گلپه هه ستینی و سو دیان پی بگه یینی، كه و ابی ئه توانین بیژین: شیعرو هه لبه ست كه لامیکه خه یال بزوین.

خه یال:

ئه لین: منالیکي وردیله، ئه ی ویست ساقه ته گه نمه شامی یه كه له ریشه وه له زه وی هه لکه نی و ده ری بینی، به لام هیزی پی نه ده شکا و نه ی ئه توانی ریشه کیشی کات، تاسه ر ئه نجام به نقه نقیکی زور ئه و ساقه ته ی به ریشه وه هه لکیشا، به خوشی و پیکه نینه وه به باوکی وت:

بابه! چاو، چاو چلون به ریشه وه هه لم که ند، باوکیشی بو ئه وه ی زیاتر دلپخوشیکات،

وتی: ئا فه ریم کورم شوکر تو بو یه پییا و ووزه و هیزت زور بو وه و په ره ی ئه ستاندوه!

کورپه وردیله كه خو ی قه ف کردو گوتی: بابه! زه وی به گشتی سه ریکی ئه و ساقه ته ی

گر تپوو منیش سه ره که ی تر، ئه ونه ی لی نه ویم تا به سه ر، زه ویدا زال بوم و له ریشه وه ده رم، هینا.

ئەم قسه كه به زاری ئه و مناله دا ها تو وه، هه ر ئه وخه یال خه یاله یه، ئه و مناله به وزه ی خه یال،

به‌خه‌یالی خوئی زه‌وی به‌وه‌مووه‌هیزوک‌ه‌ش و فشه‌وه‌که‌ه‌یه‌تی، به‌دژ و دوژمنی خوئی دانابو، خه‌یالی کردبو سه‌رکه‌وت و زال بونی خوئی به‌سه‌رگشت زه‌وینا، دا‌بووه‌قه‌لهم‌وبه‌وه‌ویوه‌دلئی خوئی پرکردبو له‌شایی و خووشی و هه‌ستی به‌وه‌ئه‌کرد وایی‌گه‌ییوه‌و‌پی‌اوی‌لی‌ده‌ره‌اتووه‌.

میسالێ تر: روداو‌یه‌ک‌که‌له‌به‌ره‌به‌یانا‌روی‌داوه‌ئه‌ته‌وی‌بو‌دۆسی‌خوئی‌تاریف‌که‌ی، به‌م‌جووره‌ده‌س‌به‌قه‌سه‌ئه‌که‌ی: «کاتی‌شه‌وداهاتو‌روژ‌ه‌ه‌لات‌و‌گزینگی‌زه‌ده‌ی‌تاو‌دای‌له‌ده‌م‌که‌ل.....» ئە‌مه‌زوانی‌وتاره، چونکا‌له‌وا‌هه‌وینی‌خه‌یال‌نییه، به‌واتایی‌ترکه‌لامی‌خه‌یال‌ئاوی‌له‌وانییه، ئیسته‌بائه‌م‌قسه‌و‌نو‌کته‌یه، له‌زوانی‌نیزامی‌گه‌نجه‌وی‌کوری‌ره‌ئیس‌یه‌ی‌کورد‌ه‌وه، بیستین: (سپیده‌ده‌م‌چو‌وده‌م‌به‌رزهد‌سپیدی‌سیاهی‌خاند‌حرفی‌نائومیدی‌هه‌زاران‌نه‌رگس‌ئه‌ز‌چه‌رخ‌جهانگه‌رد‌فرو‌شود‌تا‌به‌ر‌ئامه‌د‌یه‌ک‌گولی‌زه‌رد).

ئه‌مه‌هه‌ر‌ئه‌و‌مانایه‌یه: «کاتی‌شه‌وداهات‌و‌روژ‌ئاو‌ابو...» شاعیر‌لیره‌له‌وزه‌و‌هیزی‌خه‌یال‌یارمه‌تی‌وه‌رگرتووه، کاتی‌ئه‌و‌له‌نه‌رگس‌و‌گولی‌زه‌ر‌دقه‌سه‌ئه‌کات‌مه‌به‌ستی‌نه‌رگس‌و‌گولی‌زه‌ردی‌ده‌رو‌ده‌شت‌نییه، که‌له‌با‌خچه‌و‌که‌ژو‌کو‌دائه‌روین‌و‌شین‌ئه‌بن. به‌لکومه‌به‌ستی‌ئه‌و‌له‌نه‌رگس، ئه‌ستیره‌وه‌له‌گولی‌زه‌ردیش‌مه‌به‌ستی‌تیشکی‌روژ‌و‌خوره‌تاوه، شاعیر‌ئیمه‌ئه‌باته‌ناو‌گومی‌بیرو‌خه‌یاله‌وه. سپیه‌تی‌و‌بونی‌خووشی‌گولی‌نه‌رگس‌وه‌هه‌روه‌ها‌گولی‌زه‌ردی‌جوانی‌با‌خچه‌مان‌ده‌هینیه‌وه‌بیر، وه‌ده‌رو‌ازه‌ی‌دنیا‌ی‌خه‌یال‌مان‌بو‌ئاواله، ده‌کاته‌وه.

که‌وا‌بو، بیژه‌گه‌ل‌ته‌نیا‌بو‌دیاردی‌کردن‌بو‌شتگه‌ل‌و‌کارو‌کرده‌وه‌به‌کار‌ناب‌رین، به‌لکو‌ئه‌بی‌حاله‌ت‌و‌خه‌یالگه‌لیک‌بخه‌نه‌ناومیشکی‌ئینسانه‌وه.

به‌هۆی‌وزه‌ی‌خه‌یاله‌که‌ئینسان‌داروه‌ک‌خوئی‌ئه‌بینی‌و‌ئه‌زانی‌یان‌له‌ناو‌دارا‌هه‌موی‌سروشت، وه‌له‌ناو‌ئه‌نگوسی‌ئالادا‌که‌له‌بان‌میزدانراوه، قه‌راخ‌تاقه‌راخی‌یه‌ک‌نیشتمان‌و‌زیدی‌خوئی‌ئه‌بینی‌وه‌هستی‌پی‌ئه‌کات.

به واتای تر ئه توانین بیژین شاعیر به هه لخراندنی بیرو هیزی خه یالی ئیمه، باش تر ئه توانی ههست و ئه ندیشه یه ک که گشت لهش و ئه ندامی داگرتوو، بیخاته ناو بیرو میشکی ئیمه ما نه نه وه له ئا کاما له توندو تیژی ئه وه که م کاته وه و دلی ئارابگری.

که وایی، هوئی ئه وه که شاعیر دهس ئه کا به هوئینه وهی هه لبهست یه ک نیازی دهرونی یه، نیازی که سروشتی له گه ل خوین و ره گ و پیست و ئیسقانیدا تیکلا بووه و خوبه خو بووه ته خوی خوئی، هه ر که سیك له کاتی خه م و خه فته و شایی و شینا، ئه نواری و ئه که ویته بزوتنه وه تا هاوده نگ و هاوړه نگ و هاوړد و هاوړوانیک بوخوئی په یاکات و له شایی و شینی خویدا به شداری بکات. شاعیر به وزه ی بیژه گه ل هیژ و توانای خه یالی، ئیمه مان بیدار ئه کاته وه و ئه و ده مه ئا سو ده ئه بی و پشویه ک ئه دا و له دهس خه فته رانه کاو و نه وزیک ئه دا و ئیمه مانانیش له خه وه نو چکه ی بی ئا گای رانه چله کینی و بیدار مان ئه کاته وه. وه زن و قافییه، یان شل و پاشل:

شاعیر بو ئه وه بتوانی خه یال و بیرو ئه ندیشه ی ئیمه مانان رانه کینی و ته کانی پی بدا. له دنیای ره نگاو ره نگ و نه خشینا، به ندو باو و ئاهه نگ و ئاواز گه لی خه یالاوی بو ئیمه ئه نوینی و سرنجمان بولای ئه وانه رانه کیشی، له وه زن و قافییه یارمه تی وه ره ئه گری و خویشی ئه خاته ناو ئه وه بنده وه. شاعیر ئه توانی بو به یانی که ف و کول و هه لچونی دهرونی خوئی، له ناو، وه زنگه لی جوړاجوړی زوانی کوردی، جوانترینی ئه وانه بوخوئی له بهر چاو بگری.

به لام یه کیک له هونه رگه لی گرینگی شاعیر ئه وه یه، که به وه مووه کو سپ و قورته ی وادیته سه ر ریگای، ریگای خوئی بی ری و هوئراوه کانی خوئی، وه ها به زمانی، و تار و زوانی په خشان نیزیک بکاته وه، تو بللی و وابزانی هیچ جوړه گری و گولی له کارانه بووه. له م بابه ته وه، خو شیه ک روئه کاته بیسیار، هوئی ههستی وزه و شاره زایی و ماشه ری جو لای جاوانانه وه و نواندنی که لاما، نیشانی داوه. دورست وه ک سه ما کاری که هه ر له و کاته ی و اخه ری کی سه مایه، زوروه ستایانه گشت لهش و ئه ندامی خوئی ئه بزوینی و دی و ده چی، ئاهه نگ و بارستاری و بارته قایی و وه زنی موسیقای، ره نگ و روی ئارام و بی پشو سواربونی خوئی بنوینی و بزهی له سه ر لیوبی و بینه رانیش بخاته ناو ئه م خه یال و بیروه وه، که ته کان وهات و چوئی ئه و، زورها- سان و له سه ر خو یه.

تاقه ریواری هم ئیشه ماموستا گوران، کاتی بنوارینه هرکام له بهرگی دیوانه
هونراوه کانی میسالگه لیکي فره دیته بهرچاومان بوه ک هم هه لبهستی دهرونه ی شاعیری نه مرو
مهزنی کورده وارییه، عبدالله گوران، نه و هونه ره که له جوانی په رسته داتاکی که مه و واژه له
ده سیاوه ک میوه، دلته رو خوش خه یاله، ناسک بینه، به هونه ر شاره زاو شه رهنگینه...

هه لبهستی دهرون

هه رچهن نه که م، نه و خه یاله ی پیی مه ستم،
لیک دانه وه ی دهرون، قسه ی زمانم
هم ویست دهرون بکرایه وه، وه ک تو مار
دهرکه وتایه: ئاوات، هیوا، خه و بینین
دهرکه وتایه: مانای مانگی ده ریایی،
دهرکه وتایه نه و دنیا یه که شیعری
زهرده خه نه ی بی ئاوینه ی دم و چاو
به لام نه فسوس! که نه وشیعره جوانانه
له ناوه وه نه جریوینن، نه خوینن

هاودلی وهاوزمانی

هونراوه له راستیا، کاتی به نه و په ری دواپله ی خو ی نه گات که بتوانی هه ست و بیرو
خه یالیک، که له واهه یه به باشتترین ریگابه خه لکی تر پراگه بینن، نه وه ی هونراوه له میشکی ئینسانا
هه لخرینی، چ یه ک ههستی جوانی، بان ناشیرین و دزیو، یا یه ک ههستی دهرونی هه لچوانه، وه
که ف و کولانه یا یه ک دهردو رهنجی بهر دهوام بیت. به لام مه رچی بنه رته تی وه رگرتنی
هونراوه شتی تره، شاعیر هه رچه ن زییادله ناو به ره ی مرؤف دا هاو دهرد په یاکات
هه ربه و نه ندازه ش قه دری وه رگرتنی قسه شی زییاتر نه بی. جاله بهر نه مه یه که نابی ته نیا بودلی
خو ی، وه بولا بردنی ته نیا دل ته نگی خو ی هونراوه بهوئیته وه.

کام مروئته که نه یه وی هاوده ننگ و هاو رهنگی بوخو ی په یابکات؟ هاوده نگی که ریژی
نه و بزانی و نه ویش به و جو ره ی واهه یه بناسی؟ هه ر هم هه سته یه و اشاعیر بوهاوده نگی و هاو
دهردی و هاو رهنگی راته کیشی.

ئەم ھاوڕەنگییە خووی گەورەترین مەرجه بوھاو دەنگی، چونکا، کاتی شاعیر زوانیکی
ناشناو نەناسیاو یا، مەرموز، یا، نامۆ و خونە گری هەبی، نەدەردی خووی و نەدەردی کەسانی
تر ئە توانی بەیان بکات.

نیشانە ی ھۆنراو ی باش ئەو بە کەلە بیستن و خویندەو ی مروف هەست بکات و
وابزانن ئەو ی و اشاعیر ئەیلی دەرد، یا، بیرو ئەندیشە یە کە، ناسراو و ئاشنا، کە ھۆنەر،
بە بە یانیکی ھونەر مەندانە را زاندو یە تەو و گیانی کردو، بە بە ریدا.

ئەری وایە: تا شاعیر نەچی بە تان و پۆی ژبیان و ژینی بەرە ی مروفدا وە دەرد و رەنجی
گەل و ھۆزی خووی نەزانی ناتوانی لەناو ئەوانا ھاو دەرد و ھاو پەنگ بوخووی بدوزیتەو، تازە
نایش توانی لە دل و ھەناوی ئەوانا شوینی هەبی. ھۆی سەرکەوت و پیروز بونی ھەندی
لە ھۆنەران کە تەنانەت دوای چەندین سەتە وە لەولای چەندین کە وشەن و سنورە وە لە گیان و
لەشی مروف داشوینی ھە یە، ئالیرو وە یە واتوانیویانە بچنە ناو دل و گیان ولەشی خەلکەو،
کاتی دەرد و ئوف و ئیشی رویان تی بکات، ئوفی کە ھەمو کەسی ناو ھۆزی پیی بزنان
بە یانیکی ھەبی ئاشناو ھونەر مەندانە و روناک و راست و راستەو خو و بی گری و گول و
خومانە و دوستانەو خومانەو ھۆزە واریانە و کوردانە و مەردانە.

کاکلە ی و تار:

بە کوردی و کورتی، زمانی ھۆنراو، زمانیکی تەر و پارا و بژار کراو و وردو ھارپراو و
سرنج راکیشەو لەو دا، ھیچ جوړە تەو زەلی و چاونوقاندن و لاری و کویره ری تیدانییە،
چونکا ھەم مەبەست و ھەدەف و ئامانج، لە ھۆنراو دا وردترو بەرز تر لە زمانی و تار و پەخشانە،
تازە چاوەنواری خوینە ران و بیسیاران لە ھۆنراو زیاترو پترە، ھەر لە بەر ئەم وردی و
جوانکیلانە، یە تی بە، والە سەر دل ئەنیشی و لەبیرەو ریدا، ئەمیئتەو، وە ھەر لە بەر ئەم شە
واشوینیش ئە کاتە سەرزمانی و تار و پەخشان.

ئەشی سرنجی ئەم بەدەین کە بیژە وە ک کراسە و ماناش وە ک ئەندامی ھۆنراو یە. ئەم
مانایە بە لەش و گیانیش نویندراو، بەرگی جوان لە ئەندامی ساغ و موتەناسب باش ئە کالیتەو،
کاتی بیژە ی لینج و لیتی و نامۆ و مەکیانە، بو بە یانی، مانا گە لی زور بلیندو پایە بەرز لە بەر چاو

بگرین، یا، مانا گه لی هیچ و پوچ له گول بهرگی بیژه گه لی پته و و جوان بنوینین، کاری ناره و امان کرده، چونکا بهم ئیشه ی خو مان یا له شمان له پو شینی بهرگی کورت و ته سک و ته نگ ره جان دوه، یا، پارچه ی به نرخ وره نگینمان، به فیر و داوه و کرد و مانه به بهر به ژن و بالا یه کی لار و ویرا، وه تم هه ردوکاره کرده وه یه کی بی ناوه زانه یه ^{نا تیرا نه به} گورپی له ره خنه گیران و ناقیدانی قسه له بهر زتری بیژه به سهرمانادا، چهنه درژیان کرده و کورپی تریش له به نرخ تر بونی بیژه به سهرمانادا چهنه ویرغیان کرده، به لام ته وه ی واراسته و خودیته بهرچاو، ته وه یه که بیژه و مانا هه ردوک لفی یه کترن و بارستایی و بارته قایی له نیوان بیژه و مانادا هه یه.

ته وانه، که ته نیا له بهر بیژه گه لی جوانتر به بهر زتری هونراوه یه ک، به سهر هونراوی تر حوکم ته که ن، وه ک که سانی ته چن، که کاتی دیان و مروژیک بهرگی باشر و جوانی تری له بهر دایه له خه لکی تری به باشر بزانی، ته وه ی وازاندراوه و سه لمیندراوه ته وه یه، که هوی پیک هیانی بارته قایی له نیوان بیژه و مانادا هه بونی چه شه و چیشکه یه، ته ویش چیشکه ی پیوژک کراو، که وزه ی ده رکی تم بارته قایه ی هه بی.

ویژاوه ری

ئیمه ته مانه وئ شتکه لیک بهینینه کایه وه که خوینده واران روناک بیرپیان خوش بیت، به وردی، له بهر یکه وه، له مانای وژاوه ری: «ته ده بیات» به تیکراو شیعر، به تایهت ورد، ده بینه وه و به وردی، مهیدانی، مه به سته گی جوړ به جوړ که ته ده ب و شیعر، بالی به سهرا کیشاوه، ده خه یه، بهرچاو، ئامانجی هونراو و ته ده ب بهر پر سیاژو وه مه سئولیه ته و ته رکی سهر شانی شاعیر و ته دیب و تم جوړه شتانه، چ به وه ی و نه ته وه ی شوین و ته سهری، دیار و نا دیاری، هه موکه لین و قوربانی ژپانی کومهل و نه ته وه ی هه رمه لبه ند و جی و شوینیکی تیادیاره، ده هیئته ژیرر کیفی قه له م، جا:

قه لم قوربانی نوکت بم ده بیره شورش و گوفتار ووه کوحاتم، دبشکینه خه زینه ی جه وه هری ته سرار.

بم لئی ئیمه تی ده کو شین کالای ئال و والای وابهینینه تم بازاره وه تا کرپارانی به زه وق و دش په سه ند که ئیوه ی زیرک و نوکته سه نج بن، ئاورپکی لی بده نه وه و لایه کی لی بکه نه وه... با

بروډين نه کادواي هم همموهه و هه و وهه هه يه، سه وقاته که مان، ناله کوک بي و بهس!
هيوادارين بتوانين روبه نندوتاراي سور له سهر رومه تي بيرو ننديشه، لادهين وه زولفي
وتار له سهر شانوي تاريخک به نوکي قه له م لادهين و موي نالوزا و شان که ين و سه روک و بنوکی
جيا که ينه وه و به کاري سا کاري خو مان بي رازينه وه و تائيو هي جواني دوس و جوان په سهند،
په سهندي بکه ن...

جا، بانه خته نه خته دهس به که ين به کوښينه وه و ليکک دانه وه ي ماناي وته ي هم چه ن
قسه و باسه يه:

«ويژه - نه ده ب؟» چيه؟ «هونراو - شيعر» - به چ قسه يه ک ده لين؟ «هونر - شاعير»
کامه؟ هه روه ها له م هس ده دوين که نايه هر که سي هه ربه مه، که ده سي دايه پينوس و قه له م و پي
نايه مه يداني وتار نهر کيکي له سهر شان ده که وي؟ جائه گه روايه نه لبه ته قه له م به دهس
له به رانه رکيو و چي اي به رزي شاخاوي و زه ردا ته عه هودو لي پرسراوي هه يه، راوه ستاوه،
سه باره ت به گه ل و نه ته وه و دين و پرو اي خوي؛ وه به لکو، سه باره ت به نينسان و نينسانيه ت
ديياره، که ده ردي دويني شي بو وه، به رهي مرو ف چاوه ري ده رمانی بون، نابازنين ده رمان،
به دهس کيه؟ نايه جگه له خاوه ن بيران و قه له م به ده ستانه! نه وه ي که نيمه له شويني ده گه رين!
واته نه ي نينسان:

تا، ته نورت، گه رمه نايکي بکه
تا، نه بو يته، کو تي پي، کو لکي پنه.
به لي: کاري زيان گه رانه به شوين نه وه ي که نينسان ده يه وي و لي نادياره؛ جاري ده زاني
چي يه و جاري نازاني، به لام وادياره که ده بي له پيشدا، چر ايي هه ل که ين و به شوين
نينسانا ده شت و ده رو شارو ديار بدينه پي وه، جامه گه ر «نينسان» هه ر نه ويه، که له سه ر دو پي
را ده و يستي، يا، ده رواو قسه ش ده کات؟ نا، نا، «نينسان» نه و که سه يه، که به ز ماني خه لک و
بو خه لک و له به ر خه لک نه دوي. ده نابو و «ديوژن» فه يله سوفي گه وره، به نالوزاوي و سه ر لي
شيو اوي، به روژي روناک، چر اي هه لکر دبو و هم سوچ و قوژبن ده گه را نه و له تاو سوچ و
گوناحي زورداران و سته مکاران گياني به ليو ي گيشتبو «روح گه يشتبوه سه ر نوکي لوتي»
توره و قه لس و جار زبو و له نيو «ته ن» هادا خوي ته نه اده زاني پيان گوت: «ئوستاد! نه وه چت لي

ون بووه؟» وه لآمی دانه وه: «ئینسانم لی ون بووه» گیانم خهسته ی ده سستی دهسته ی دیوو درنج بووه و ئاره زوی ئینسان ده کهم...

دی شیخ با چراغ همی گشت گرد شهر

کز دیو و دد ملولم و انسانم آرزوست

گفتند: یافت می نشود جسته ایم ما

گفت: آنکه یافت می نشود آنم آرزوست

هه رده لی حه کیم مه له وی کورد به چرای سوژی گهرم و ئاهی ساردی، شه و چهره ی دیوه خانی دلی سازده کاو به شوین «شه مام ته ویله یی» داته گری، به لام ئهم له کوئی و ئه و له کوئی!

خوینده وارانی به ریز «ئه ده ب» وه ها که ده زانن واژه و وشه ییکی کونه له زمانی عه ره ب دا که ئیستا به تیکراله هه مو ناوچه ی ئیمه که زمانی عه ره ب شوینی تیا کردوه، هه ره و مانایه، به کارده بری، له زمانی تورکی، پارسی و له زمانی کوردیشدا، ئه ده ب به مانای: «ده فرو، ئامان و، خووان» ه چونکائینسان خوارده مهنی و پیی خور، ده کاته نیو زه رف و ده فرو ئامانه وه، هه روه ک فیکرو بیروه ئه ندیشه و زانستی خوئی له سهر سفره و ده قی وتار، داده نی تابه واتهی: به یان به یان بکات و نشان بدات، ئه وه یه که له زمانی عه ره بی دا به سفره ش ده لئین: «مأدبه» ئه وه ی که به تایهت له ئیراناده لئین: «ادییات» له خودی زمانی عه ره ب دانیه، به لکو ئهم بیژه و که لیمه یه، ئه دیانی تورکی عوسمانلی دایان ناوه، جاعه بیی چیه؟ خو زمان و ئه ده ب مولکی کسیک نییه، به لکو وه کو، چهن شتی تر، هی هه موانه، بزاین ده توانین بیژین: ئه ده ب و ئه ده بییات، ویژه و ویژاوه ری بو پیوه ندی نیوان ئینسان و فیکرو ئه ندیشه ی به ره ی مرو شه وه ئهم هه ودا هه وریشمینه، یه ک یه کی، ئه فرادی کومهل به یه که وه ده به سستی، که وایه، ویژه و ئه ده ب، هویه، نه چو ن یهت، به لکو چو ن یهت، و له مانای «هونه ر» دایه، جا دوستانی ئه ده ب دو ست و تی که بیشتو، ئه مانه ی وائه مرو و سبه یینی گوتراون و ده گوترین، به یانی ساده ی زمانی عیلمی ئه مروی دنیا یه، که به چه شنیکی تازه و رونا ک له باسی به رچاوی ئیمه ده کولیته وه و ته حلیلی وردی وای ده کات که ئیمه بزاین مانای ئه وشتانه ی که له عه یینی مو شکل بونا هه موروی له پیش چاومانه و له گه لی کارمانه، چیه! تابه م جو ره چینی خوینده وارو

خویندکار و قهلم به دەس خویمان بناسن و ئەرکی سەرشانیان، دییاره گرینگترین قوناغی ژین و بونی ئینسان، «خوناسینه» و ئیمه به تایبەت له بهر خو نەناسین زۆر شتمان نەناسیوه! تەبارە که لاهو جه لهل خالیق، حەزەرە تی محەمەد پیغەمبەری مەزنی ئیسلام چەن شرین و کورت فەمویە تی:

هەر کهس خوئی باش بناسی خودای خووشی باش دەناسی واتە ئە گەر مرۆف خوئی باش بناسی ئیتر بوکەس سەرنا چە می نیتەو، خوئی بوخوی و خزمەت کردن، بو بەرە ی موسلمانان تەرخان ئە کات و بەس و تەنیالە راست خودا و بەدی هیئەری جەهان تە سلیم ئە بی.

ئەو هەش که ئە فلاتون و تویه تی: برو، خوئ بناسه هەر ئە مە، دوپات، ئە کاتەو و اتا: خوئ بوخوت بە تالە کزی و کە ساسی و ژیر چە پوکە ی نەفسی ئامارەرزگارت بی....

نوکتە: واتای ئە دەب

ئە دەب: بە واتای فەر هەنگ، زانین، هونەر، جوان لە گەل خەلکدا هەستان و دانیشتن، شەرم و حەیا، حورمەت، پاراستن، بیدار کردنەو ئە دەب دان: زانین و عیلمیکە، زانایانی پیشو بە داگری ئەم زانیانە یان زانیو: لوغەت، صەرف، نەحو، مەعانی، بە یان، بە دیع، عە روز، قافیە، قانونی خەت، قانونی خویندەو، هەندی ئیشتیقاق، (قرض الشعر) ئینشا، تاریخ: میژو، که ئە مرۆ بەو زانیانە دە لێن:

ئە دەب «ئە دەبیات، ئاداب»: وێژاوەری. کوئی ئە دەب ئادابە، نە ک ئە دەبیات. که ئە دەب ئە مانەش دە گریتهو: ئە دەبی که سبی، دەرسی، که بە دەرس خویندن و لە بەر کردن و بیر کردنەو بە دەس بی، ئە دەبی نەفس، ئە دەبی تەبعی، ئە خلاق: خووناکاری چاک، پەسنی چاک، تەرکی تەماع و... دوکتور محەمەد صالح ئیبراهیمی (شە پۆل) مۆتەر جیمی قورئان بە زمانی کوردی یاخوا بە خیری میوانی ئازیز

بە روژی بە هار بە شەوی پاییز
ئەم فۆلکولۆرە کوردی یە جوان میوانداری و میوانگری نە تەو هە کورد، دە گە ینی.
شە پۆل: دوکتور محەمەد صالح ئیبراهیمی ئە ندامی هە یئە تی عیلمی زانینگە (دانشگاه مذاهب اسلامی) لە تاران.

Dr.Saleh Ebrahimi

شیعرو هۆنەری کوردی

ئەمڕۆکە دەریچەیه کی تازە و نوی بو شیعرو هۆنەری کوردی کراوە تەو، شیعری کوردی روی لە ئاسۆیه کی رووناک کردوو، سەیر و سەیرانی نوی دەستی پیکردوو، لە ئاو و هەوایی تازە و ئازادا دەپشکوی و خو دەنوینی و دەدرەوشیتەو و درەخششی دیکە ی هەیه

شیعرو هونەر و هۆنە و ویژە ی کوردی سەری لە ئاسۆی پینگە یشتن ساویو، شیعرو هۆنەری کوردی لە روی برۆ و ئیمان، و هەر و هەها لە ئاگری گرگرتوی دەرونی پر دەردەو دەهۆنریتەو، تیدە کۆشی بە نیازگە لی من و تو و ئەو، هەروا بە نیازگە لی کۆر و کۆمە لگای گەورە ی من و تو، وەلام بداتەو. شیعرو هۆنەری کوردی رەنگ و روی خو مالی و مروقی و ئینسانی و ئیسلامی و قورئانی هەیه، لە رەنگ و ریختی نامۆ و بیانە دورە پەریزە و خو ی سەر بە خو راگرتوو و لە سەر بنچینە ی بیز و باوهری کوردەواری پنجمی دا کوتاوه و خو ی تاو دەدا. چونکە جوان تیکە یو ه کە ویستی ئیمە، دەردی ئیمە، بیرو باوهری ئیمە، وە باری ژیا نی کوردەواری شتی دیکە یە لە هی بیانە و نامۆ جیا یە.

شیعری کوردی باری رامیاری، کۆمە لایە تی و دینی و قورئانی زۆرە و ئاگری گەرمی ژیا و ژیا ن. وە جۆش و خروش دەخا و ریگای ژیا ن و ژینمان نیشان ئەدا و دەسمان دەگری و بەرە و ژیا نیکی خو ش و بژوین و ئاسودە رمان دە کیشی، وە بەوانە ی چاک ناتوانن راکەن رەو رەو هی بیرو جوان و ورد و ماقولانە دەیا ن خاتە سەر ریگای راست و دروست و ئینسانی و مروقانی و ئیسلامی قورئانی.

شاعیرانی ئیمە رویان لە شیعار کردوو، بەلام هیمان شیعاریان شاعیرانە لە شیعەر خو یاندا باش نە گونجاندوو، ئەبێ چاوه پروان بین تا شاعیرە کانمان بە نیشان دانی شکلی شاعیرانە ی شیعار، واتای بەرز و شیاوی ریسالە تی ئەو ئەدا بکەن شیعەر گە لی دابنن کە شیاوی هەمو خولو چاخ و روژگار یک بی. شیعری کوردی زیاتر مایه و رەنگی حەماسی هەیه و تی دە کۆشی و شیار دەربێ و هۆیه ک بی بو راپەرین و وریا بوونەو هی گە لان.

شیعرو هۆنە ئەبێ جوان بە وردی برۆانیتە دنیا ی کزو کە سان و بی بە شان و هەژاران و لیقە و ماوان و سرنج بداتە نە تەو هە بی بەش و بەندکراوه کان، وە ئەوانە ی وا

Dr.Saleh Ebrahimi

له دنیای سیۆم دا له بهند رزگار بوون.

شاعیرانی ئیমে ئەشی بو خزمەت کردن به خەلگێ تهرخان بکهن، ئەبی له شیعەر شمشیری ئاودار له راست تالانچیان و زۆروژیایی به کورتی بیژین شیعو هۆنە ی ئیमे ریگایه کی گرتۆته بهرو بهرو رهوه ک دهرواو راپه رپوه، ئەتوانی هیوادهرو ئومید خولقینه ربی.

□ کوردەواری جیگای هەلقولانی وێژو وێژەوانی و ئەدەب و هۆنەرە. له وه تی خوا ئەم خاکه جوان و پاکه ی خولقاندووه و کوردی لی نیشته جی بووه، بووته کانی شیعو هۆنە و ئەدەبی بهرز و تهرزو بلیند. شوینه واری که له پیشینان بو ئیمه به یادگار ماوه و نهفه وتاوه عهزه مهت و په ره داری هونه ری که لامی ئەم خاکه رهنگینه به ئیمه نیشان دهدا، وه ک شیعی مه لا په ریشان، ئەرکه وازی، مه لا روسته می ئیلامی، خانای قوبادی، سه ره نگ ئەلماس خان، حه کیم مه وله وی کورد، میرزا ئەولقادی پاوه ی، وه لی دیوانه، ترکه میر، مه لا منوچیهر، فه هیم سه نجابی، ئەحمەد داواشی، بابا تاهیری عوریان، ئەسفەندیاری غهزه نفه ری، سه بیید سالح ماهی دهشتی، حه یرانه لیشا، سه بیید یه عقوب ماهی دهشتی، ته مکینی کرماشانی، شامی، میرزا شه فیع کیمنه یی، ئەلماس خانی کوردستانی، عه لی حه ریری، عه لی به رده شانی، عه لی ته ره ماخی، فه قی ته یران، مه لای باته، په رته و حه کاری، حه کیم ئەحمەدی خانی، حاجی قادری کوئی، نالی، کوردی، ناری، قانع، وه فایی، ئەحمەد موختار جاف، سالم، تاهیر به گی جاف، سه لاح سوۆران، ئەحمەدی کور، فه قی قادری هه مه وند، حاجی خه لیفه مه لا محه مه د (به ها)، عارف، ئیمامی (ئاوات)، خاله مینه، حه قیقی، جه وهه ری، سیف القضا، فیدایی، زاری، هیمن و هه ژار.

ئەوه ی ئەمڕۆ که به ناوی وێژه و وێژه وانی قسه ی لیوه ده کری به رده وامی ریازی قسه زانانی پیشینانمانه و نوخته یه که بو پیوه ندی رابوردومان به داهاتومان، دانانی شوینه واری ئەدەبی ئەمڕۆ که مان ئەبیته پیوه ندی کی راسته قینه بو ئاسه واری رابواردومان و ریگا نیشاندەریکی باش ده بی بو به ره ی داهاتومان.

□ ده زانین که وێژاوه ری له ده رونه وه هه وین و مایه ده گری، خوین گه رمی و راسته قانیه کی تاییه تی هه یه، له روی هه ست و له سونگه ی ده رد له دل و ده روونه وه قله ده کا. له تیروانینی قسه ی دل هه یینه و شادراوه ته وه و له هاوار کردنیشی دا ده رد و

رهنج و خەم و خەفەت و مەینەت و شادی و شادمانی مروّف پیل و شەپۆل ئەبەد جا
 لە بەر ئەمە ئەتوانرێ بو وێژە و وێژاوەری، میژووێ دیکە بۆ دابنری: میژووی دل و
 دەرونی، عاتفی، مروّقانی، خوین گەرمی، راستەقانی و راست خوازی و
 حەقیقەت ویستی.

جا هەر لێرەو هیه که به خویندنه وهی شیعو هۆنه ی حە کیم ئەحمەدی خانی
 ئەتوانین تۆی تۆی و تویژال تویژالی ژبانی خەلکی هاو خول و هاو دەوهری ئەو
 شاعیره بەرپرسە، پڕهسته تی بگهین و بی ناسین و بی زانین و جوان لێی حالی
 بین و به خویندنه وهی شوینه واری ئەده بی و هونه ری (فایق بیکهس، ئەحمەد
 موختار جاف، حاجی قادری کوئی، حاجی خەلیفه، مه لا محمه د(به ها)، نالی،
 مه حوی، خانای قوبادی، فهقی تهیران، حە کیم مه وله وی کورد، نوسخه ی جامعە:
 مه ولانا خالید، پیره میرد، وه فایی و مه لای جزیری و ...) ئەتوانرێ ئەوه ی له و
 روژگارانه دا به سه ر خەلکی کورده واریدا هاتوو، راست و دروست ترو بی گری و
 گۆله تر له میژوو و نووسراوه و دانراوه کان، ئەتوانین تی بگهین و شته کانمان باشتر
 دەس که وی و به رووناکی و به باشی لێی حالی بین

□ شیعو هۆنه ی کورده واری هەر خول و ده وهره یه ک ته شک و دیمه نی تایبەت به
 خوئی هه یه، به قسه ی ساتیر: (هەر خولێ هۆنه و شیعی خوئی هه یه). دیاره
 وێژاوه ری ئەم بیست ساله ی دوایی یانه ی له ١٩٨٠ به م لاوه له کورده واری دا
 باشتر و جوانتر و به هیژو پیزتر گول و بهر و میوه ی داو سه ری هه لداوه و به خودا
 هاتوو که پپو یسته له لایه ن لیکۆله ران و دلسۆزان و زانایانی کورده واری یه وه
 پپیاندا بچنه وه و بژاره یان بکه ن و له به را به شه ن کاودانه که ی لیک جیا بکه نه وه و
 ئەوسا به که و، قونه که وی بکه ن و به شیلگیرو بیژینگ دای بیژن و کوژه ره و چیو و
 خه وشێ جیا بکه نه وه و جوان به شانە ی بیرو هزری سه روک و بنوکی بگرن و له
 جیکه نه ی بدن تا دانه و لوکه جوان و سپی یه که ی لیک هه لاویژری و به ویینه ی
 هیلکه ی پاک کرا و له به رده ستی خوینده وارانێ نیو کورده واری دابنری.

دیاره به و پپودانه ی که مروّف له ته ک خویدا نامۆ بی و له بنیشه ی خوئی دوره وه
 که وی، هونه ریش که یه کی له دیارترین و بهرچاوترین نوینگی روح و گیانی
 ئینسانه توشی لاریی و تیا چون ئەبی، له دنیا یی دا که مروّف دیل و یه خسیری
 هه واو هه وه سی نه وسی خوئی بی یا دیلی هه وای وزه و هیژی ئەنبوژنه ی و مادی

بێ، دیاره هونەریش هەر وه ک پۆل و سامان و وزه و تیکۆلۆژی ده بیته که رهسته پێ له دهست ته ماکاری زیاده بهش ویستانی زل هیز و ده چیتته خزمه تی به شی ئاژالی وجودی مرو فانی و له ئاکامدا هه موو چتی له خزمهت مال ویرانیدا قه رار ده گری.

به ئه ستۆ گرتن و به رپرسی له شیعو هونه دا

له که وناراه و تو یانه قسه که له دله وه بێ بېشک له سه ر دلێش ده نیشی. به ر له هه موو شتیک با بزاین شیعر چیه و چ جو ره که لامیکه؟

تا ئیستا له لایه ن فه یله سوفان، زانایانی مه نتیق، عه روز دانه ران و ئه دیانه وه تاریف گه لی جیا جیا له هونه و شیعر کریا وه، بو وینه:

□ کوری سینا بو عه لی له به شی مه نتیق له په را وه ی شیفا ی خویدا فه رمویه تی: «ان الشعر هو کلام مخیل مؤلف من اقوال موزونه متساویه...»^(١)

شیعو هونه قسه و که لامیکی خه یال ئا یسینه که له پیت و قسه ی وه زنادار و به رابه ر ساز درابی، وه ک ده زانری کوری سینا زیاتر دو پاته ی له سه ر خه یالی بونی شیعه ر. □ ئه ره ستو له په را وه ی فه نی شیعی خویدا و تو یه تی: ره سه نی شیعر به واتا و مانا و مه زمونیه تی، وه زن و ئه وانی دیکه شاخ و به رگن، به م پیه که شیعر له روانگای و اتا و ابین ئه بی شیعر به قسه یی خه یالا وی بزاین که بتوانی شو ر و غه و غا له ده رون ساز بدا و حاله تی له غه م و شادی و شتانی دیکه له خوینه ر و بیسه ر دابه دی بهینی، هه رچه نده ده ق و بلا و کیش بی.

□ ئه شی بوتری چون له زه مانی هه کیم ئه حمه دی خانی، خانای قوبادی، هه کیم مه وله وی کورد، مه لای جزیری، حاجی قادر کوپی، مه لا په ریشان، نالی، چامه ی هوزموگان رمان، ئاتران کوژان، وه فایی، پیره میرد، مه ولانا خالید شاره زوری، شیعر به وینه ی وه زن و قافیه دار به یان کراون له ئاکاما قسه یه ک له و دوانه خالی بن به شیعر دانانرین، هه ر چه ند ئیمه به یت مان هه یه که هه ندیکی وه زن و قافیه ی هه یه وه هه ندیکی بی وه زنه و به ئه ده بی کلاسیک داده نری. هه ر جو ر بی شیعر ئه گه رچی له وه زن و قافیه و له هه ندی نوکته ی جوانی به دیعی و له فزی خالی بی شیعر هه هونه

١- بروانه: ابن سینا، فن الشعر، چاپی ئه وره حمان به ده وی، له پال فن الشعر ئه ره ستو، قاهره ١٦٥٣ په ری ١٦١.

ئه‌بێ ئه‌زمونی به‌ره‌می عاتیفه و بیروخه‌یال بی، وه به‌ بی خه‌یال و وزه‌ی خه‌یال هیچ یه‌ک له‌ عاتیفه و بیر ناتوانن سازده‌ری شیعر به‌ واتای واقعی بن. به‌ واتای دیکه‌ هۆنه‌ی شیعر کاتی خۆده‌نوینی که خه‌یال و به‌یانی هۆنه‌ری له‌ کار دابی، چونکه‌ هیچ ئه‌زمونیک له‌ ئه‌زمونه‌کانی مروّف بی وزه‌ی خه‌یال بایه‌خی هۆنه‌ری و شیعر پیداناکا. شاعیر به‌ وزه‌ی خه‌یال و زه‌وق و سه‌لیقه و به‌ کار بردنی (تشبیهات) جوان و ئیستیعاره‌گه‌لی له‌ تیف و قسه‌زه‌وان و به‌دیع و به‌ کار بردنی په‌ندو مه‌سه‌لی دلنشین و خونجاو و گونجاو و جوانی و اتا و بیژه‌و که لام به‌ نیشان دانی شتگه‌لی دل په‌سه‌ند و صووهری خه‌یال و دلگیر ئاره‌زوی خوی له‌ شیعر و هۆنه‌دا له‌ بابته‌ ئیلقای بیروگوێزاندوه‌ی عاتیفه‌و حالاتی خوی به‌ خوینه‌ر و بیته‌ر به‌ دوو شیوه‌ ئه‌نجام ده‌دا.

۱- جوان رازانه‌وه‌و باش نیشان دان که شاعیر به‌م کار و شیوه‌ جوان به‌ جوانتر نیشان ده‌داو له‌ سیحرو جادوی که لام و هیزی جوانی به‌یان و شوین دانانی خه‌یال، وه خه‌یالای شیعر، کاری واده‌کا و اتا و مه‌فهومی زیه‌نی به‌بیری میشکی خوی و خۆرسک و ژیان له‌ چاو و دل و گوێچکه‌ی خوینه‌ر و بیسه‌ری شیعر و هۆنه‌که‌ی خۆیدا پرشکو‌ترو به‌ تین و ته‌وژمتر له‌وه‌ی واهه‌یه‌ نیشان بدا.

۲- دووه‌می یه‌که‌ کار و شیوه‌ی داپوشین یا داپوشینی هۆنه‌ری یه‌، که شاعیر له‌ کاتی پیدایست دا جوهره‌ پو‌شاکیک له‌ بیژه‌ی جوان و رازاوه‌ ئه‌کا به‌ به‌ر و اتاداو به‌م کاره‌ ناحه‌ز و کریت به‌ جوان و رازاوه‌ نیشان ده‌داو ناپه‌سه‌ند ده‌کاته په‌سه‌ندو دلگیر. □ له‌ بابته‌ شوین دانانی شیعر و هۆنه‌ له‌ دل و ده‌رون و بیرو میشکی خه‌لکدا چ له‌ بابته‌ ناسینی هۆنه‌ر، وه‌چ له‌بابته‌ ره‌وان‌ناسی و فیرکردن و باره‌ینانه‌وه‌ گرینگی یه‌کی زور و به‌رچاوی هه‌یه‌. جاحیز (۶۰-۱۲۲۵ی مانگی) ئه‌دیب و موته‌ کلیمی ناوداری عه‌ره‌ب. ده‌لی: لای نه‌ته‌وه‌ باستانی یه‌کان، شاعیران و هه‌ستیاران زیاتر له‌ هه‌چین و تو‌یژی دیکه‌ ده‌سته‌ جله‌وی ئه‌قل و عاتیفه‌ی خه‌لکیان به‌ ده‌سته‌وه‌ بووه‌. ژنانی عه‌ره‌ب له‌ خولی جاهلی و نه‌زانی دا ئه‌و قسه‌ی جاحیز ده‌سه‌لمینی.

به‌ قسه‌ی (شمس قیس رازی - صاحب المعجم: زور جارن تاکه‌ شیعیک هوی دوستی و ناشتی به‌دی هیناوه‌و زور جارانیش بوته‌ هوی فیتنه‌و فه‌سادو ئازاوه‌.

له هەر هاواریکدا که له دل و دەرونی شاعیری بهراستی دەرده پەڕی و له هەر سورەتی خەیاڵی که ئەو له شیعرو هونەیی به ئەستوداری خووی بەدی دەهینی، گشت هەویا، بیرو خەیاڵ، دەرد، خووشی، گەورەیی و داماوێ مروۆف، به کورتی هەموو کەینه و بهینهی جیهانی تیدا نهینه.

دیاره شیعری ئەستودار و وێژاوەری بهرپرس ئەتوانن بهنبۆی شویندانیرترین هۆچی بو بوژانەووەو پاراستنی بایه خە مەعنەوی یه کان و ئاگادارکردنەووەو بیدارکردنەووەی ستم لیچوان.

مەبەست له شیعرو وێژەو وێژەوانی بهرپرس، تیکۆشانه بو گەیشتن بهراستی و دروستی و ئازادی مروۆف، هەستیارانی بهرپرس و به ئەستودارو و به ئەمەک بو راستی و دروستی و مروۆفانی، ئەوانەن که به واتای قورئانی که ریم کاری چاک و عەمەلی سالح ئەنجام بدەن، هەمیشە له بەر خوداو بو رازی بوونی وێژدانی خوێان، خوێان بو خزمەت کردن به مروۆفانی تەرخان بکەن و له بیری چهوساوان و ستم لیکراوان دابن.

قورئان: [وَالشُّعْرَاءُ يَتَّبِعُهُمُ الْغَاوُونَ أَلَمْ تَرَاهُمْ فِي كُلِّ وَادٍ يَهِيمُونَ وَأَنَّهُمْ يَقُولُونَ مَا لَا يَفْعَلُونَ إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَذَكَرُوا اللَّهَ كَثِيرًا...] (سورەتی شوعەرا -

ئایەتی ٢٢٤ تا ٢٢٧).

[پێغه مبهەر شاعیر نیه - شاعیران که سانیکن که لاری یان پهیرهوی یان لی ده کەن، لاری بهدوی هەستیار ده کهوی. ئایا نهت دیوه که ئەوانه (هەستیاران) له هەر شیوو دولیکدا سەر لیشاوان. وه بهراستی ئەوانه شتگه لی ده لێن که خوێان عەمەلی پی ناکەن. مه گەر که سانی (له شاعیران) که بروایان هیناوه و کردهوی چاکیان کردوو و یادی خویان زور کردوو.]

ئەم هەستیارانه که بروایان به دین و ئەخلاق و ئاکارو خوی چاک و ئینسانی و خودای ههیه، له ئاکام دا له به دیهینانی شوینه واری خوێان بو هونینه و هی شیعرو ئەکووشن، هونەو شیعره کانیان له خزمەت خەلکدا بی، بو خەلک به که لک بی و خەلک بیدارو و شیار کاته وه، خوو ئەخلاقی چاک و ئینسانی له نیو خەلکدا په ره پی بداو خەلک له زولم کردن، ملهوری، بی ئەخلاقی دور بخاته وه و سەرنجیان بو لای ئاکار، خو، بیرو کرده و کچاک و خودایی و مروۆفانی و دادگەری و دادپهروەری و ئاشتی و ئازادی بیرو پراو خووشی و شادی و به یه که وه سازان بانگ بکا، تا خەلک

کورده‌واری..... شه‌پۆل ۱۴۲
له‌باتی دژو دژایه‌تی کردن رو بکه‌نه چاکه‌و چاکه‌کردن و خویندن و سه‌نعت و
تکنیک و په‌ره‌دان به‌فهره‌نگی ره‌سه‌نی مروّفانی و خودایی و ته‌ره‌قی کردن و
پیشکه‌وت و سه‌رکه‌وت له‌ کارو باری دنیاو ئاخیره‌ت دا به‌ هیوای سه‌رکه‌وتن و
پیشکه‌وتن و تی‌گه‌یشتن و زانین و فامینی به‌ره‌ی مروّف تا زولم ریشه‌کیش بکری
و له‌ دنیا‌دا زولم و بی‌عه‌داله‌تی و ته‌بعض نه‌مینی . (شه‌پۆل)

نیشتمان ویستی و ئوگر بون به‌زید، له‌ سه‌ره‌تایی ترینی خوی مروّفانی‌یه، هه‌روه‌ک
ئوگر داربونی زاروکه، به‌دایک، ئه‌و عه‌شق و ئه‌وینه به‌گوچ‌گرتن به‌شیری دایک، له‌گه‌ل
خوین تیکلاو، ده‌بی و له‌گه‌ل گیان و روّح ده‌ده‌جی.
شاعیر و ته‌نی:

[روزی که بامر حق جهان شد ایجاد
و آدم شد خلق و آدم‌یزاده بزاد]
[مهر وطن و محبت قوم و نژاد
در طینت مردم بودیعت بنهاد]
خزمتی خاکی و ته‌ن فه‌رزیکی عه‌ینه، بو‌ه‌مو
داخلي به‌م حوکمه‌یه، کئی فه‌رقی جوان و پیر ئه‌کا
زولمه‌تی جه‌هل له‌ به‌رچی زوری سه‌ندوه باکت نه‌بی
نوری عیلمی عاله‌ میکه، عاله‌می ته‌نویر ئه‌کا
هه‌رکه‌سی فیکری مه‌زاری باوک و باپیری هه‌بی
بو‌به‌قای ئیعزازی خاکی خوئی چلوّن؟ ته‌فسیر ئه‌کا.

کشف شد، بنا به تائید انجمن
غارشناسان بین‌المللی، بزرگترین و
عمیقترین غار دنیاست.

غار بیستون:

بیستون چه حکایتها که در دل نهفته
ندارد....

غار بیستون، یادگاری از بشر اولیه
و دوره‌دیرینه سنگی. این غار که متعلق
به دوره‌ماقبل تاریخ است در بیستون.
بالای سرمجسمه هر کول به‌طور
تصادفی از زیر خاک بیرون آمد.

غار پراو، بزرگترین غار و سیا...

در فاصله کوه «بیستون» و «تاق
بستان» در بلندیه‌های کوه «پراو» که
بخچاله‌های طبیعی آن معروف است،
دهانه «غار پراو» قرار دارد.
در درون این غار شگفت‌انگیز،
دره‌ای به عمق ۳۵۰ متر و در قسمت‌های
عمیق آن چندین آبگیر و یک «آبرو»
وجود دارد.
این غار که در سال ۱۳۵۰ شمسی
توسط یک گروه غارشناس انگلیسی

زوان و ئەدەب:

ئەمیر شەرەفخانێ بئیلیسی لە ئاخرو ئوخری سەتەیی دەهەمی کوچی واتا: ۴۰۰ سأل بەرلەمە کئیبی شەرەفنامەیی بەزوانی پارسی لە میژوی. گەلی کوردا نویسه ئەمیر شەرەفخان یە کەم میژو نویسه، زوانی کوردی لە بابەت زاراوەوە کردۆتە چوار بەش^۱ ئەو چوارەش بەم جورەن:

۱- کرمانجی:

مەبەستی ئەمیر شەرەفخان لە کرمانجی زاراوەیە کە لەم چاخەدا زیاتر لە دەمیلیون کورد قسەیی پێی دە کەن. وەنوسەران و میژوسان کردویانەتە دۆبەش: ئەلف: کرمانجی ژورویا با کوری: "شمالی". کە کورده کانی: (ئیره وان و گورجستانی شورەوی لاچین، گول بەهار یا گولبجار، ئاخکەندو ...) وە کورده کانی تورکییە لە لای گولای (وان، دییار بە کر، قارس، با بەزید، خەرپوت و جەزیرە و دەرسیم و ...^۲ وە کورده کانی ئیران (لە قوچان و بجنورد هەریمی خوراسان و هۆزی جەلالی و میلانی و هەرکی و برادۆست و ... لە ئازربایجانا^۳. وە هەریمی جابان: "جاوان" لە دەماوەندی لای تاران.

وە کورده کانی عیراق لە (هەریمە گەلی دھۆک و موسل و هەندی لای هەولیر) وە کورده کانی سوریه (ئوستانی: پارێزگەیی دیرالزور و فەرمانداری ترابلس و حیسن الاکراد و کورده کانی لوبنان و ئوردۆن. بەم زاراوەیە لە عیراقا^۴ - بادینی پێی دلین. بی: کرمانجی خواری یا باشوری: "جنوبی" وە ک زاراوە کورده کانی موکریان: مەهاباد، سەردەشت، سنە، مەریوان، سقز و بانە و ... لە کوردستانی ئیران و ئوستانگەلی سلیمانی، کەرکوک و هەولیر لە کوردستانی عیراقا «کە بەهەلە بە سورانی ناوی ئەبەن».

۱- بنواری شەرەفنامە چاپی پترسبورغ سالی ۱۸۶۰ زاینی وە بەرگی یە کەم چاپی قاهره سالی ۱۹۳۰ زاینی و ئۆفستی تاران سالی ۱۳۴۳ هەتاوی لاپەرەیی ۲۳.

۲- "لە دەرسیم بە زاراوەی زازایی داخۆن" (زازالە ناوچەیی سیورلی چبخجور، کر) و گوران (لە کە ندولە، یاو، هەورامان، تل هەشک (ص ۴۵ تاریخ زوان پرویز خانلری).

۳- بنواری (باوی کۆمەلایەتی و میژویی نوسراوی شەپۆل) چاپی تاران نەورۆزی ۲۵۹۱ کوردی ۵۷ و ۵۸ هەتاوی.

۴- بەهەلە بادینانی "بهدینانی" پێی دەلین.

۲- لری:

مه به سستی ئەمیر شه ره فخان له زاراوه ی لری (تیلامی، فەیلی، بهختیاری، له هه ریمی پشتکۆ و پیشکۆیه، یان رونا کتر بلین: له هه مه دانه وه تا شو شته رو شاری کورد له ئیرانا وه ئوستانگه لی کوت و عیماره و فەیلیه کانی به غاو به سره و شوینه کانی تره له عیراقا^۱.

۳- که لۆری = که لهوری.

مه به سستی ئەمیر شه ره فخان له که لۆری ئە و جو ره زارا وانه یه که له زو ره ی هه ریمه کانی کرماشان دا به له به شی له کستانا له ئوستانی ساحلی ئیران وه له ناو کورده کانی فرمانداری خانه قین، مه نده لی و میقدادیه: "شاربان" قسه ی پیی ده کری، به هه له هه ندی له نوسه ران "کرماشایی" یا "له کی" پیی ئە لێن که چی له کی خو پیی تیکلا ویکه له (لری، که لۆری و گۆرانی).

۴- گۆرانی:

مه به سستی ئەمیر شه ره فخان له گۆرانی زاراوه یه که له پیشا له "ئه رده لان هوه" تا کیوی حه مره ین یانی له ئوستانی: پارێزگه ی کوردستان له ئیران وه پارێزگه کانی سلیمانی و که رکوک له عیراقا قسه ی پیی کراوه ...

به لام به هو ی ئە وه که زو ره به ی هو زه کانی گۆران زوان وه ک: زه نگه نه، سییا مه نسور وه ی تر له روژگاری شاهه باسی سه فه وی یه وه کوچ درا و نه ته، ئە فغانستان، جابه م هو یه ئە وانه وا به م زاراوه یه ئاخه فتون زو رکه م بونه ته وه^۲. زاراوه ی گۆرانی له م چاخه ی ئیمه دا له ناو (هو زی زه نگه نه، سییا مه نسور، گه لالی، شوانکاره، کاکایی، هه ورامانی له کوردستانی ئیران و عیراقا وه له ناو کورده کانی ئە فغانستانا باوه و ماوه^۳.

۱- بابا تاهیری عوریان (۹۳۵-۱۰۱۰) به لری شیعی گوتوه و ناوبانگی چارینه: له ده ره وه ی کوردستان بلا بو ته وه بیرو باوه ریکی دزی ده ره به کایه تی له ناو گه ل دا بلا و ده کرده وه ... له شیعه کانی دا به توندی دزی زوگم و زوری کو مه لایه تی دا وه. هه روه ها دزی ئاغا گه و ره کان و فه رمانه واکان بو وه "میژوی جیهان پراگ ۱۹۶۰ به رگی سیه م ل ۵۰۲ چاپی چیکی). وه (کوردستان و کورد) به نه قل.

۲- کو ری له نوسران به هه له پگۆرانی هه ورامانیان پیی وتون، که چی هه ورامانی خو ی زاراوه یه که له گۆرانی کون.

۳- بو ناسینی شوانکاره بنواره (کتیپی باوی کو مه لایه تی و میژوی و... نوسراوی شه پۆل چاپی تاران سا لی ۵۷ و ۵۸.

پروفیسور مینوریسکی رۆژھەلات ناسی ناوداری روس لەبارە "گۆران" ەو ەکتیبیکی بەزوانی ئینگلیسی نوسیو ە که لەوا زۆری لە ھونراوەی ھونەرانی ھۆزی گۆرانی تێداھیناوە و چاپی کردون.

ھەر ەو ھا بەسودو ەرگرتن لەناوی سولتان ئیسحاق پیری کا کا یی ە کان دیاردی بۆ ە و نارابونی ئەدەب و بیژاوەری ھۆزی گۆران کردو ە و ناوی سولتان سەھا ک = ئاستیا گ = ئازی دەھا کی بە کوردی ماد داناو ە، بەلام بە داخو ە ئیستائو ە کتیبمان لەدە سانییە. ھەرچەن بەلگە یە کی زۆرمان لەبابەت ئەدەبی گۆرانی کونا بەدەسەو ە نییە، بەلام بەجو ۆرە ئاگاداری یانە ی وابەدەسەو ەن، ئەتوانین بیژین: ئەدەبی گۆرانی کونترین بیژاوەری و ئەدەبی کوردە.

ھەمدو لای مستەوفی قەزوینی بە نەقل لە "ئەلبولدان" ئەنوسی: "سپای ئیسلام" ساڵی ۱۸ ی کوچی لەزەمانی ئەمیرە لموئەمین عومەر - ی کوری خەتتاب دا قەزوینی گرت.

لەوکاتەدا ھە ساری شارستان "شاپوری" بوو خەلکی ئەوی لە گەل موسلمانانان جەنگیان ئە کرد و موسلمانە کان بانگیان ئەرکردن یان موسلمان بن یان جزییە بدەن. ئەوانیش ھەرایان ئەرکرد و ئەیان وت: "نە موسلمان ئەبین و ە نە گزیەش ئەدەین ھەرن بگەریئەو ە مە ککە تا ئیمەش رزگارین" - "نە موسلمان بێم نە گزیت دەیم + بشی او مەکشێ کاما برھیم".

مستەوفی قەزوینی ئەم بەیتە ی بە پەھلەوی ناو بردو ە، و ە لە راستیا ئەم بەیتە: "گۆرانی = لری" یە، ئەمە خو ی بەلگە یە، بو ۆئەو ە کہ لە پێش ئیسلاما ئەدە بی کوردی گۆرانی ھەبو ە. کو ۆری تر لە میژو نوosan و نو سەران و ە ک (ملک الشعرا ی) بەھا ر و ە رەشیدی یاسمی و دوکتور سەعیدی کوردستانی و ئایە توللامەردو ۆخ و شە پۆل و ئەو رەنگ، چەن ھونراو ە یە کیان لە نو سراو ە کانێ خو یانا، ھیناو ە کہ بەدەسنوسی پەھلوی لە پێستی ئاسک نو سراو ە تەو ە و لەناو یە کیک لە غار ە کانێ کوردستانی عیراقا، دو ۆزاو ە تەو ە، کہ لەوا دیاری بو ۆ کوشت و برین و تالان و برۆ و بەدیل گرتن و ... کراو ە ئەو ھو ۆنراوانە، بە کہ می جیا جیا ی یەو ە بەم جو ۆرن:

هورمزگان رمان ئاتران کوژان
 زوژکار ئه ره ب کردنه خاپور
 ژن و کهنه کان وه دیل بشینا
 ره وش زهردوشتره مانه وه بیکهس

هوژشان شارده وه گه و ره ی گه و ره کان
 گوناو پالّه بشی شاره زور
 میرد ئازاتلی ژ روی هوینا
 بهزه یه ک، نکاهورموز، وه هیچکس

۱- هورموز، یا ئاهورامه زدا به مانای خوایه، گان به مانای جیگه به واتا: عباده تخانه کان و ماله خودارمیان و روخان، ئاهورمه زدا له ئاهورّه، به مانای: هه بونی دانه، مهز به مانای مهز نه، دا، به مانای دانا و زانایه، رمان به مانای رمیان و روخانه. ئاتران له ئاتر، وه به مانا ئاگره - توگک به یه کتری گوردراونه وه = ان = په سوهندی نیشانه ی جهم و کوپه له کوردی ئه مرودا "ک" ی عه همد. له پیشه وه ی دائه نری و ئه بیته ئاگره کان، ئاگر، ئاتر، ئاور، یه ک مانای هه یه، له کوردیا ده لاین: ئاگره خو شه له خوم گاته وه. کوژان له کوژیانه، به مانای ئاگر کوژانه وه و ئاور مریان و کوژیانی ئاگره.

۲- هوژشان: له ریشه ی هو، خو "Hwa" ئاو یستایی یه و به مانای خو یان - له باتی هوژشان "ویشان" و تراوه، شارده وه. له شارده وه یه و به مانا خوشاردنه وه و خو گوگوم و بزکردنه، گه و ره ی گه و ره کان یانی: مهزنی مهز نه کان. زوژ، له زوژ، له زوژداره و کاریش په سوهندی نیشانه ی سیفته تی فاعلیه، ئه ره ب به مانای عه ره به. خاپور به مانای رمیانه، گوناله گونده و به مانای ئاوای یه. پالّه: به مانای شاره، په له و پالّه وان، پالّه له یه ک ریشه ن. له کوردیا پیللو تایه تی شارنیشنه کان بووه و کاله ش تایه تی دی نیشنه کان بووه، له کوردیا ئه بیژین: پیللات له سه ر چاوه، کاله و پیتاو، کاله و پوزه وان. ناتوانم به ن کاله ی خوم له به ن چه کمه ی توخه م، له بورهانی قاتیعا نو سراوه په هلو، په له و به مانای شاره، په هلو، په هله بان به مانای: شه ره بان یا نیگابهانی شاره، به کوردیش ئه و تری پالّه وان یانی: شاره وان، شاره وانی، دیباره، له فه دیمه وه نیگابهانی شاریان له مروژ گه لی خودان وزه و به هیژ که بتوانی له دزو دروژن به رگری بکات له به ر چاو ئه گرت، بشی له ریشه ی به شه و به مانای پشکه * یان له ریشه ی شیایی و شو - ی ئاو یستایی یه و به مانای ئه رواو رو یشتن ه، له گولستانا شد به مانای رو یشت، هاتووه. وه ک ئه بیژی: (شد غلامی که آب جو آرد آب جو آمد و غلام ببرد)

واتا هه تا ئه رواته شاره زور، له باتی: "بشی" "هه تا" و تراوه، شاره زور ناوی به شی سلیمانی و ئه و ناو ناوه یه. نالی شاعیری شاره زوریش زوژ به ناو بانگه.

ژن. له ئاو یستادا به مانای زان و ژان پیا هاته، که به غیناش ناو براوه.

- که نه کان له ریشه ی که نی که نیشک کنا که نیک - ه و به مانای دویت و کچه، لیره دایه گوران شاعیری نازارو دلته رو ناوداری کورد ئه بیژی: عه شقی ئیواره ی سه ره ری کانی - به ره ئه داته چه م کلپه ی گورانی! - روژا ئاوا ئه بی چه م تاریک - دایه ده نگی (کناله یل) هه ردوایی نایه... - (کناله یل: کچی یار) - مانگک به تریفه ی ئه کاکه یل - هیشتا، هه ر گه رمه، ناله ی (کناله یل...!)

گومان له وه دانیه که (عبدالله) گوران (که سالی ۱۹۶۲ له عیراق کوچی دوایی کردوه) چ له ناوه روکی شیعره کانی داو چ له و شیوه تازانه دا که له شیعردا دای هیپاوه و چ له ره وانی و بزارکراوی ئه و کو دپه دا که شیعری له قه ید و به ندی شیعری کلاسیکی کوردی رزگار کردوه و به وه هیپه وه ئاسو په کی نویی بو گه شه کردنی زیاتری شیعری کوردی کردو ته وه.

بشیناله ریشه ی شیای به مانای هینان و هارد نه. میرد ئازاله دو بیژه ی میردو ئازا، تیکلا و اکراوه، میرد له ریشه ی میرد: میرت - هه به مانای پیاو و میرو مهردو میرده - ئازاش به مانای نه به زو کو لته دهره. تلی: له ریشه ی تلیای، تلین - ه و به مانای تلانه وه و تل خواردنه.

ههروا مجله العربی ژماره‌ی ۲۰۰ چاپی ته‌موزی ۱۹۷۵ کووه‌یت له‌و تاریکدا که به‌قه‌له‌می (عبدالحمیم منتصر) له‌ژیر ناوی (ابن وحشیة فی الفلاحة) و (هو اقدم الکتب فی العربیة) ده‌نوسی... شوق‌المستهام فی معرفة رموز الاقام و قد ذکر فی آخر کتابه هذا انه ترجم من اللغة الكردية کتابا فی علل المياہ و کیفیة استخراجها^۱ یاخه‌تی ماسی سو‌راتی کوردی که دوکتور سه‌عید خان کوردستانی له‌ مزگانی نه‌زانی کوردی باسی ده‌کات.

به‌لام ئەبی بیژین ئەم: هونراوانه به‌زوانی گو‌رانی کوردین. حوسه‌ین حوزنی موکریانیش له‌ نوسراوه‌ کانی خویدا دیانی به‌ مه‌داناوه، یه‌ کی‌ک له‌ هۆزه‌ کانی گو‌رانی زوان، هۆزی کا‌کای یه، که‌له‌ ئیران و عیراقا ئەژین، به‌ره‌ی کا‌کای یه‌ کان، له‌ سه‌رئایینی "شه‌یدایی" ئیرانی کو‌ن.

سرنج را‌کیشه‌ له‌ ناوه‌و نوسه‌ رانه‌داته‌نیا (محمه‌د ئەمین زه‌ کی‌ به‌ گ‌) سه‌ر چاوه‌ی ئەم هونراوانه‌ی به‌نه‌قل له‌ کو‌به‌ی ۱۸ له‌ سه‌ر لا‌په‌ره‌ی ۱۱ له‌ کتیبی خه‌باتی سو‌نیان - ی کورد نوسراوی واسیلی نیکیتین روژه‌ له‌ لات ناسی ناوداری روس ناوی بردوه‌و گوته‌یه‌تی: ئەم هه‌لبه‌ستانه‌ به‌زوانی په‌هله‌وی یه‌.

له‌ کتیبی میژو دا ناوی چه‌ن بالۆل دیته‌ به‌رچاومان ئەلف = بالۆلی خارجی: که‌ شاره‌ کوری به‌ شه‌ری شه‌ییانی موسلی که‌ له‌ کوردانی ده‌ورو به‌-لاری، موسل بووه‌و له‌ سالی ۱۱۹ کوچی دا له‌ هیشامی کوری (عبدالملک) ئەمه‌وی را ساوه‌و شو‌رشێ کردوه‌و له‌ موسلمه‌وه‌ تا کوفه‌ی هیناوه‌ ته‌ ژیر فه‌رمانی خو‌ی و له‌ پاشان له‌ شه‌را کوژراوه‌.

۱- (بنواره‌ دائره‌المعارف پطرس بستان په‌ره‌ی ۶۴۴ جه‌له‌ی ۵). ۲- فه‌ره‌نگی ده‌خداپیتی ب و دائره‌المعارف پطرس و سه‌ فه‌رنامه‌ی (ابن بطوطه) په‌ره‌ی ۲۱۰ تا ۲۰۹.

- ژ: به‌ مانای به‌ یه‌و جاری‌واش هه‌یه‌ به‌ مانای "له" یه، وه‌ک ژمن دی ژمن.

هونرا: له‌ ریشه‌ هون به‌ مانای خوینه. ره‌وش به‌ مانای ئایینه.

زه‌ردوشت‌ریا زه‌رتوشه‌ریانی پیغه‌مه‌ری ئیرانیان که‌ له‌ره‌ گه‌زی کورده‌ماده‌کان.

قانع شاعیری ناودار له‌م باره‌وه‌یه، که‌ ده‌بیژی:

به‌زمان هه‌ورامی هاته‌ سه‌ر به‌ شه‌ر کتیبی زه‌رده‌شت که‌ ئاو‌یستایه

وه‌ک باقی کتیب خه‌لات خوایه یانی های زه‌رده‌شت بوی به‌ پیغه‌مه‌ر

- بزیکا، به‌زه‌ی یه‌ک، له‌ ریشه‌ی به‌زه‌یی، به‌ مانای دلسوژی و دل‌سو‌تان و روحه‌.

نکا، نیکا به‌ مانای نه‌کرن، نه‌کردن واتانای کات. ئەم هه‌گه‌سته‌ و هونراوانه‌ ده‌سیلابی یه‌ واتا: ده‌به‌شن و

ب - بالۆلی مه جنون: ئەبو وههیب بالۆلی کورپی عه مر صیرفی کوفی، گۆیاله کوردانی ئیران و شاگردی هه زه تهی ئیمام جه عه فری سادق بووه له سالی ۱۹۰ کوچی دا مردوه .

ج - بالۆلی شولی که یه کیك له عاریفانی مه زن و شاعیر بووه «ابن بطوطه طنجه لی» له سه فه نامه که ی خویداناوی بردوه که له لورستانا چاوی پپی که وتوه و قسه ی له ته کیا کردوه .

هه روه ک له قسه کانی ئەمیر شه ره فحانی بتلیسی ده ره ئە که وی، ئە ده بی گورانی له کاتی فه رمانه واکانی "حه سن ویهی" و "عه یاری" زۆر و زه وه ندو په ره دارانه پلا و کراوه ته وه، به لام شوینه واری و یژاوه ری ئە و کاته له به رو یژان کرانی شاره کانی (دینه وه ر- سیروان- حه لوان- شاره زور) له لایه ن مه غوله کانه وه، و یژاوه ریش تییا چوو نه ما، به لام له کاتی فه رمانه وای: (به نی ئە ره ده لآن) دا ئە ده بی گورانی بوژایه وه و تازه مانی خوسروه خانی ناکام چوو په پشه وه و لیره وه شوینه وارگه لی به نرخ ی و یژاوه ری بو ئیمه جیماره .

به لام میران و فه رمانه وایانی بابان، ده سیان دایه، په ره پیدانی ئە ده بی کرمانجی خوارو: "جنوبی" که به هه له به سو رانی ناو ئە بری، جاهه ر له به ره ئە مه یه له ده م و کاتی ئیمه دا وازاره ی کرمانجی خوارو بووه ته زمانی ئە ده بی و علیمی و هونه ری و کومه لایه تی و رامیاری و ئابوری و نوسراوه یی زمانی کوردی، ئیستاشیوه و رچه یه کی ئە ده بی یه کگر توی گرتو ته به ره و

- ده هجایین. ئەم هوزی کاکایه: دوا ی دا هاتی ئایینی پیروزی ئیسلام هه ندی له بیرو باوه ری رچه ی خو یان له ده س دابریکیشیان به دل و داو پاراستوو، ته نانه ت یژاوه ری گوران به شیکه له رازه نه نییه کانی رچه ی گوران، لای غه واره نای درکین، ئە مانه باوه ریان به ته ناسوخ هه یه، به مه که گیان و ره وانی فریشته کانی ئە وان ئە چینه ناو کلیشه ی ئە نییا و ئە ولیا. باوه ریان هه یه. وه له به ره ئە وه ی زوریان هه زه ته ی عه لی و ئالی ئە و خوش ده وی کوری له میژو نوسان ئە وانیان به یارسان و عه لی یوللاهی ناو بردوه .

پیشوایانی ئایینی کاکای یکان، له هه ندی شویناله به ره هه ندی هه چن هه نراوه یه ک له هه نه رانی خو یان ئە گیرنه وه، بو وینه ته و اچه ن شیع ره له دو به بیتییه کانی بالۆل که له (۱۷۰ - ۱۹۳ کوچی) دا- ژیا وه و کوچی دوا یی کردوه بو تان نه قل

دکه ین:	ئەز به هلوله نان جه روی زه مینی	چار فرشتانم چاکه ر که رینی
	نجومم صالح ره جه به م بینی	چه نی لژه بیم جه ما وه هه فتینی
	ئهو واته ی یاران ئە و واته ی یاران	وه قانون شه رت ئە و واته ی یاراه
	چه ندی مه ولاییم کردمان شاران	یارانم که رده ن وه قه وای ماران
	دیوانه ی زاهیر دیوانه ی زاهیر	دانای یارانم دیوانه ی زاهیر.
	ده رویش نه ورۆزی سو رانی که له سه ته ی ۱۳ هه جریدا ژیا وه له زانیی و دانای بالۆلا ئە بیژی:	
	به هلول زاتیون زات یه کدانه	عامیان ماچان به هلول دیوانه

لهو چوار زاراوه بنه‌ره‌تی یه ره‌سه‌نانه که‌لک وهر ئه‌گرئ و خوئی گییاندو ته پله و ریزی زوانه زیندوو پیشکه و تووه کانی جهانی ئه‌مرۆ و شان له‌شانی ئه‌وان ئه‌دا.

باش وایه: بگه‌رینه وه‌سه‌ریژه‌ی گۆران، هه‌روه‌ک له‌به‌رگی یه‌که‌می شه‌ر فنامه‌لا په‌ره‌ی ۲۳ دانوسراوه‌هۆزی گۆران له‌سه‌ره‌تاوه‌له‌پێ ده‌شته‌کانی پاریزگه‌لی که‌رکوک و سلیمانی و کرماشان دا، نیشته‌جیبون و رویان کردبوه، ئاوه‌دانی و خه‌ریکی زه‌وی وزارکیلان و کشت و کال بون، بلام هۆزه‌کوچه‌ره‌کوردە کان و جافه‌کان زوریان لی ده‌کردن وه‌که‌له‌م میساله‌ کوردی یانه‌دا ده‌رئه‌که‌وی، گۆرانه‌کان باشاری ئه‌وانیان نه‌ده‌کردو به‌رده‌سیان ببون ئه‌لین:

جاریک جافه‌کان میگه‌له‌په‌زه‌کانیا به‌له‌وه‌په‌ره‌وه‌کوستان ئه‌به‌ن و ری‌یان ئه‌که‌وێته‌ ناوزه‌وی وزاری کابرایه‌کی گۆران، له‌دوره‌وه‌هه‌رای له‌ده‌که‌ن و ده‌لین: هۆی کابرای گۆران.

(گاله‌که‌ت وه‌گوپزه‌واپه‌زه‌که‌مان هات) یانی تو‌ناتوانی به‌رگری هاتنی میگه‌له‌مه‌ره‌که‌ی ئیمه‌پکه‌ی، دیاره‌به‌وده‌م و ده‌سه‌ش گال و هه‌رزنه‌که‌ت بو‌نادورریته‌وه‌که‌وابو په‌زه‌کان زیانی خو‌یان هه‌ر ئه‌که‌ن.

هه‌روائه‌و کورده‌کوچه‌رانه‌که‌به‌شه‌والای په‌زوپۆله‌بون، خه‌ویان له‌گۆرانه‌کان حه‌رام کردبون و ئه‌مانه‌یان بو‌کردبونه‌جوک و تواج و ته‌شه‌ر و قسه‌: (هه‌یفه‌شه‌وه، ته‌قله‌وده‌وه‌و گۆرانه‌و... چاول خه‌وه‌...)

ئه‌بیژن جاری وا هه‌بوه‌که‌کوردە گۆرانه‌کان، له‌ترسی کورده‌کوچه‌ره‌کان، مال و ژییانی خو‌یان به‌جی هیشتوو و له‌ترسان رایان کردوه، بویی واوتویانه‌: (گۆرانه‌... له‌ئاوای به‌ده‌ره‌...) ئه‌وانیش ورده‌ورده‌چونه‌ته‌ناوچیاوچه‌ره‌کانی کوردستان و خوی کورده‌کوچه‌ره‌کانیان گرتوه‌له‌نه‌به‌زی و کۆلنه‌ده‌ریدا ئه‌وانیان به‌جی هیشتوه‌به‌لام گۆرانه‌کان خو‌یان لایان وایه‌گۆران له‌واژه‌ی گۆرگیراوه‌به‌مانای مه‌زن و گه‌وره‌س، چونکا گۆرانه‌کان، لای میرو پادشایانی کاتی خو‌یان زۆر خاوه‌ن پله‌و پایه‌و مه‌زن بون.

هۆزانی مه‌زن ته‌وفیق وه‌هه‌بی که‌کتییکی له‌باره‌ی بارامی گوره‌وه‌به‌عه‌ره‌بی نوسیوه‌ ئه‌بیژی: بیژه‌ی گۆر به‌ری له‌رله‌گۆر- هوه‌به‌ری قه‌له‌و گه‌راوه‌و به‌مانای: ناوه‌ند، مه‌یدان، ده‌شت، گۆرای و قه‌ور و... هه‌ی تره‌.

بوئهوه بهوهوزه کوردانهیان وتوه گوران، که لهدهشتدا نیشته جی بون، بارامی
گورپاشای ساسانی له دایکهوه له کورده گورانه کانه، که وایی تونه کابلیی: چونکا بارام
ئوگری گور: واتا: "که ری بهله ک" گرتن بووه، ناویان ناوه: بارامی گور، چونکا ئه مههه له یه.
کورئ له شاعیران وایان ناوبردوه، وه ک ئه م چوار چارینهی خه یامی هه ژار:

له وکووشک و سه رایه دا که جهم جامی گرت ریوی تره کیوه، مامز ئارامی گرت
بارام که هه موژیانی خوئی گورئ ده گرت دیتت به چجورئ گورئ بارامی گرت.
عارفی ناودار مه ولانا مه لئه حمه د جزیری له قه سیده ی ۸۴ دا به شاعر فهرمویه تی:
مه ب ئیشراقی سوئاله ک ژله بی غونچه گوشا کر - کوب ئیلهامی د سوئالامه جه وابه

شیخی ئیشراق به عه ره بی و به کوردی و فارسی شاعر و هونه ی هه یه، شاعر به کوردی
میرزا ئامانه ویت مه ده رو خه م نه جام مه مانو نه جه مشید نه جه م
نه هامده م نه قه وم نه هونره س نه که س که س وه ده ردمان نه بو فیه ریاد ره س
دلسوزان دل ته نگ بی دسه لات بو رومان جه سه فر راگه ی نه هات بو
ئیشراق ئومیده ت وه ساقی خوور بو تا دوغات جه روی قیامت سووز بو
پروفیسور مینورسکی روزه هلات ناسی ناوداری روس له کتیبه که خویدا، که به
ئینگلیسی له باره ی گورانه وه نوسویه تی و کراوه ته کوردیش نه زریان وایه: گوران هوزیکن
زیباتر له سیه هزار سال بهر له مه هه بون، مه به ست له گوران ته نیا ته و هوزانه نییه وایه ئیستا له

کی دی دیوانه وی ته ور دانابوی مه رکه ونه مه یدان گه ردون رانابوی- رانا: نیشانان.

ئه وانه ی وابه زوانی گورانی هونراوه یان گوته، ته مانه ن:

عیل به گی، مه لا په ریشان، خانای قوبادی، سه یدی هه ورامی، شه فیع جام ریزی، خان ئه لماس خان، حاکیم
مه وله وی کورد (عبدالرحیم) تاوه کوزی مه عدومی شاعیری گه وره ی غه زله بیژکه له کوردستانی جنوبی له
(۱۸۹۷-۱۸۹۲) دا ژیاوه و کوچی دوا ی کردوه.

له شاعیره گه وره کانی سه ده ی بیسته م ده توانین پیره میرد (۱۸۶۷-۱۹۵۰) و ئه حمه د موختار جاف
(۱۸۹۷-۱۹۳۵) و بیکه س (۱۹۰۵-۱۹۴۸) و حاجی قادر کویی (۱۸۱۵-۱۸۹۲) که خه لگی بو خه بات له پیناوی
نازادی و سه ر به خوبی دا هان داوه، ناوبه رین. ئه مرو به ناوبانگترینی شاعیره کان له ئیران دا هه ژار وه یمن- ه
شیخ شه هابه دین سوهره- وه ردی شیخی ئیشراق کورده و له سوره دی نیوان بیجارو زه نگان له ۵۸۷ی مانگی له دایک
بوده و له ۳۸ سالی دا وه فاتی کردوه. سوهره وه ردی یه کان کوردن چون واژه ی سوهر له فارسی و عه ره بیدا به کار نابری.
فارسی له باتی سوهر ده لئین: [سرخ]- عه ره بیه ده لئین [احمر]- کوردیش ده لئین: سور، سوهر- (شه پوول).

پارێزگە ی کرماشان دان و نیوی ئەم هوزەیان پاراستوو، بە لکومە بەمت لەناوی گوران، گشت هوزە کوردە کانه که بهزاراوهی گورانی قسه یانکردوه، وه ک: هوزی سییامه نسورو زهنگه نه که ئە مرو له ئیران و عیراق و ئەفغانستانا بلاو بونه ته وه. هۆزی برادۆست: بروانه: (شوینهواری باوله کوردە واریداو میژوی... نوسراوی شه پۆل به رگی ۳) که ئیستازاراوهی ئە و کوردانه کرمانجی ژورو "شمالی" یه و له لای ورمی له ئیرانا و له لای ره واندز له عیراقانیشته جین و شوانکاره و زهندو کاکایی و پالانی و گیژو هه ورامی و روژبه یانی و چگنی و بازوکی و ئەوانی تره. واژە کرمانج: ئەم واژه سی مانای هه یه:

۱- مانای گشتی که له ناو و بژاوه ران و نوسه رانا، به مانای کورد به کاربراهه، هه ماسه و یژو به یت سوراو ریئالیزم نوسی ناوداری کورد هه کیم ئە حمه دی خانی له بهر کولی "مه موزین" دا، چهن جار واژه ی کوردو کرمانجی دوپات کردو ته وه و بو یه ک مه به ست به کاری بردون وه ک ئە بیژی:

داخه لق نه بیژتن کو ئە کرا..	بی مه عریفه تن، بی ئە سل و بونیاد
ئه نواعی میلهل خودان کتیبین	کرمانج ته نی دبئی حسیین!!
هه م ئە هلی نه زهر نه بیین کو کورمانج	عیشقی نه کرن ژبو خو ئە ئامانج
کورمانج نه پره بی که مالن	ئه مهاد یه تیم و بی مه جانن

۲- دو هه م مانای تاییه ته و به و کوردانه که زوانیان له ته ک زوانی خيله گۆرانه کانی ترا زۆر جیانیه.

۳- سیهه م مانای تاییه تی تره، به م جوړه خه لکی موکریان و سۆران و شاری سنه، به گوندنیشینه کان ئە بیژن: (کرمانج) - ئیستا ئە دیبان و، میژو نوسانی کورد خویان، کرمانج ئە که نه دوبه ش.

به شی کرمانجی ژورو، به شی کرمانجی خوارو به لام مینورسکی لای وایه، واژه ی کرمانج له دو ناوی: (کوردو مانا) پیکه ها تو وه و ئەم دو هوزه سیهه زار سال بهر له مه، پیکه وه ژیاون و تیکلاویان هه بو وه به در یژای ژورگار (کوردو مانا) بوه ته کرمانج به لام ته و فیک وهه بی لای وایه. بیژه ی کرمانج له بنه ره تا، کرماژ بو وه و له مه سده ری کرماژنو به مانای

کرم لیدان و کرماوی یه وه، هاتووه و ئەم ناو له ئەفسانە ی ئاژی دەهاکی مار دوشه وه. که بیماری سەر تانی بووه و له بان شانی دوکرم وه ک مار روان، کورده کانی ژیرده سی به سه روکایه تی کاوه ی ئاسنگه ری کورد، لیج را ساون، وه کاوه. به چکوشه که ی میشکی پرژاندوه، ئەلین ئەو مرۆفه ی وامیشکی مهرومرۆفی لهو برینانه ی شه رسانی ئاژی ده ها ک ساوی وه، ناوی (کرمائیل) بووه، که له ریشه ی کرمه وه گیراوه.

به لام ئەشی بزاین ئەم قسه له بابەت ئاژی ده ها که وه، ئەفسانە یه و دژودژمنانی گه لی کورد میژوی کوردیان شیواندوه و به ئانقه ست په رده ی ره شیان به سه ر میژوی ئەم گه له نه به زه داکیشاوه، چونکا به پیی قسه ی لیکوله ران و میژونوسانی یونانی ئاژی ده ها ک و اتا ئاستیا ک ئاخیرین پاتشای کورده ماده کان بووه، که به هوی خه یانه تی هارپاکی خزمی یه وه قله وه بون و تییاچون و نه مان. پرۆفسور مینورسکی رۆژه لات ناسی روس لای وایه: سولتان ئیسحاق هه ر ئەو ئاستیا گه کورده ماده هه روه ک له پیشه وه رانمان گه یا.

کرماج: مه ستوره خانمی ئەرده لان له کتیبه میژویه که ی خویدا کرماج - ی ناوبردوه و ئەبیژی: (سپهه م کرماج که له ناو بوره پیاوانا به (بابان) ناودارن.

محه مه د ئەمینی گولستانه له (مجمل التواریخ) ئەفشاری یه و زه ندی یه داکاتی ناوی سلیمان پاتشای بابان ئەمیری هه ریمی سلیمانی ئەبا ئەبیژی: (سلیمان پاتشای کرماج بیه) له و به لگانه رون ئەبیته وه که کرماج له کرماز - ه وه گیراوه و - ژ - بووه ته - ج - ئەم جوړه گورانه له کوردیا، زوره، وه ک: تاج و تانج، تاژی و تانجی و فه ره جی و فه ره نجی.

هوژی کرمانج له سه ره تاوه بیژاوه ران و شاعیرانیان زور بووه به لام شوینه واره کانیا ن له ناو چون ئەلین: عه لی ته ره ماخی که ها و چاخی روده کی بووه و له سه ته ی چواره می کوچیا ژیاوه، دیوانیکی هه لبه ستی گه و ره ی کوردی هه بووه، به لام له ناو چووه، بیچگه له چه ن تیکه هوژراو، که ئەی دهنه پال ئەو شتی کمان به ده سه وه نییه.

دوکتور په روژی ناتل خانله ری له میژوی زوانی پارسی بهرگی دوهم داله لاپه ره ی ۳۸ که له تاران له سالی ۱۳۵۲ هه تاویدا چاپ بووه ئەنوسی: له سه ته کانی ۵ و ۶ کوچیدا شوینه واری بیژاوه ری ده ماوده م و نوسراوه ی کوردی له ناو لاپه ره ی میژو دابینراوه، یه کی ک

لەو نوسراوانە قەسیدە یەکی ملەمەعە بەزمانی کوردی کە ئەنەو شیرەوانی بەغدادی یە، کە لە کتییی معجم البلدان چاپی لاییزیک ج ۱ لاپەرە ۱۸۶ دانوسراوە و چاپ کراوە.

ئەشی بزاین تاسەتە ی نوھەم ناویک لە بیژاوەران و هۆنەرانی کرمانج و بەرچاونا کە وی.

حاجی قادری کوویی لە دیوانە کە ی خویداناوی دوھونەری مەزنی کوردی کرمانجی ژوروی بردو و ئەلی: عەلی حەریری و اتاگوندی حەریری لای رەواندز، حەریر و باتاس وە شیخ ئەحمەدی جزیری و اتە جەزیرە ی ئینوعمەر ۱. ئەو دو شاعیرە مەزنە لە جەھاناناوداران و لە گەل (عبدالرحمن جامی) ئەو شاعیرە پارسی و یژە داھاوکات بون و یە کتریان دیو، هەر وە ک جامی دەلی: پیر مردی بدیدم ز جەزیر نیک مەردی بدیدم ز جەزیر

شیخ ئەحمەد جەزیری زانایەکی دینی و خوانا سیکی رەبانی بوو، هۆنراوە کانی عاریفانە یە، زوانی کوردی و عەرەبی و پارسی جوان زانیو، بیری نەتە و پەر و یشی هەبوو. کوری لە میژو نوسان لایان وایە هاوکاتی ئەتەبە ک عیمادە دین - ی زەنگی میری موسل بوو بەلام بە پی ئەو شیعرە ی جامی کە حاجی قادری کوویی هیناویە تی شیخ ئەحمەد جەزیری لە سەتە ی نوھەما ژیاو، نە ک لە سەتە ی شەشە ما.

شیخ ئەحمەد جەزیری لە قەسیدە یەکی زور رەوانا لە میرخەلیل - ی ئە یوبی تاریف ئە کات و لە سەرە تادا ئە بیژی:

ئە ی شەھە نشاهی موعەز زەم حەقق نیگە هەداری تەبی

سورە ی اِنَّا فَتَحْنَا حَافِزِو یاری تەبی

ئەم خیەلیل ئە یوبی یە تەنیا کوردە ئیرانییە ک بوو کە لە کاتی هەرکەس هەرکە سیدا لە زەمانی (ئاق قویونلو وە قەرە قویونلو) هە کانا میری کردو و لە راست بیگەنە کانا، رەق راوە ستاو، جالە بەر ئە مە یە شیخ ئەحمەد جەزیری پیاھە ل خویندو.

دیوانی کوردی شیخ ئەحمەدی جەزیری کە بە پی پیت گەلی هیجا و ئەلف و بی هونراوە تەو، بو یە کەم جار لە لایەن ئون هارتمان - ی ئالمانییە وە لە سالی ۱۹۰۴ زاینی دالە

۱- واتا (عبدالعزیز ابن عمر بە رقعیدی): بە رده قیتی، وە فیاتی کوری خە لە کان لە باسی جزیریدا

برلین لە چاڤدراوە و بەر کۆلیکی تەحقیقی بەزمانی ئەلمانی بوو نوسراوە و لەلایەن ژاڤا روژ هەڵات ناسی روسیش و تارگە لێکی تووژانە وەو لێکۆڵەرانی لەبارە ی شێخ ئەحمەدی جزیری یەو بوو نوسراوە: جزیری شاعیر و ھۆنەرێکی مەزنی چەرخێ دوانزە، بوو، دیوانە شیعەرە کوردی یە کە شی چەن جارەن لە قاهیرە و شام و عێراقا چاپ کراوە.

لەم دوایی یانەدا مەلایەکی کوردی کوردستانی سوریه دیوانە کە ی مەلای جەزیری وەرگێراوە تە سەر عەرەبی و تەواوی ئەو شیعەرە تەر و لە بارانە ی بوو دلداری دانراون بە ناوی سووڤینگە رییەووە کردووە بە پارانەووە و خوادانن و لەو مەبەستە ی بردۆتە دەری کە مەلای جەزیری لە دێدا بوە.

کۆرڤی لەوانە ی وا بەزاراوە ی کرمانجی ژورو شیعەر و ھونراوە یان گوتوو، ئەمانەن :
 فەقی تەیران، مەلای باتە، عەلی حەریری، شێخ مەلای ئەحمەدی جەزیری یە، گەورەترین شاعیری ئەدەبی نەتوایەتی حە کیم ئەحمەدی خانی (١٦٥٠-١٧٠٦) یە کە دیوانە کە ی "مەم وزین" بەرزترین پلە ی ئەدەبی کوردی سەر دەمی دەربە گایەتیه. حە کیم ئەحمەدی خانی ناسیونالیسم. ی کورد. ی ٢٢ سال بەر لەدایک بونی [ژان ژاک رووسو] و ١٣٠ سال بەر لەئینقیلابی نەتووی و لاتی فەرانسە لە چریکە ی مەم وزین دا مەسەلە ی نەتووی و نیشتمانی و ناسیونالیسم. ی نەتووی بوو کورد راگەیاندووە و روناکی کردۆتەووە و ھونەری خانی نەم لە مەدایە کە ھیمان فەرانسە و ئوروپا یە کان ئەمەیان نەزانیبو، حە کیم ئەحمەدی خانی لەسەتە ی ١٧ ی زاینیدا رای گەیاندبو. دیارە دەبی حە ماسە ی حە کیم فیردە و سیش لەبیر نە کەین، ھەرچەن حە ماسە ی خانی ریئالیزمە و حە قیقەتی ھە یە و درۆیی تیدانیە، بەلام ھی فیردە و سی ریئالیزم نیە و لەداستانی روستەم و کورە کە ی دا درۆیی تیدایە و باوک درۆبە کورە کە ی دەلیی جالەم بابە تانەووە شاکاری خانی فەزیلەتی بەسەر ھی فیردە و سی دا ھە یە. خانی کە لەسەتە ی ١٧ دیوانی مەم و زین و فەرھەنگو کە کە ی خووی نوسیووە و دوای ئەم شاعیرانە ھا تۆتە جھان کە لە بارە ی ئەوانا ئاوا دێژی:

بینا فە روحمە لێ جزیری پی حە ی بکرا: عەلی حەریری

که یفه ک وه بده فه قیھی ته یران حه تبا بئه به د بمایی حه یران
 بنه ماله و تیره ی خانی له ساله کانی ۱۹۵۲ زاینی داله هه ریمی بایه زیدا نیشته جی بون،
 که له پیش نه وه دا و اتا: له سالی ۱۵۱۴ زاینی کوردستان دوای جهنگی چالدران سی به شی
 که تبوه ژیر چه پوکی ره شی عوسمانلییه کان -
 له سوریا قه دری جان که له سالی ۱۹۷۲ زاینی کوچی دوایی کردوه، له ئیره وان
 عه رب شه مو و ئه مینی ئه ودال که له ۱۹۰۶ زاینی هاتو ته جهان و له ۲۲ سپتامبری ۱۹۶۴
 زاینی کوچی دوایی کردوه، ئه م ئه وداله هه م شاعیر بووه و هه م لیکۆلهر (شه پۆل).

۱- کوردستان ئه ده بیاتی کوردی دوکتور کامران بدرخان به زمانگه لی جیا جیا چاپی پاریس. میژوی ئه ده بی کوردی،
 عه لائه دین سه جادی چاپی به غا ۱۹۵۲ ی زاینی - (من روائع الادب الکردی محمد توفیق وردی) چاپی ۱۹۵۶ ی
 زاینی به غا به عه ره بی. زمانی کورگه و... نو سراوی کرمانج ۱۹۵۱ زاینی - زمانی کوردی زازا جه لاده ت عه لی به بدرخان
 شام ۱۹۲۶ ی زاینی - گو قاره گه لی هاوار، کوردستان، روژی کورد، دهنگی گیتی تازه، ژیان، راپۆ، نیشتمان، خو ریشین،
 زاگروس... به ره ره سی شیعو ئه ده بیاتی کوردی نو سراوی مادام لوسی پل مارگریت و دوکتور ک. ب. به زمانی فه رانه سه
 ته ره جه مه می جیمز چاپی پاریس ۱۹۳۰ ی زاینی (شه پۆل).

۲- گه نجینه ی گرانه های ئه دبیبیاتی کوردی (محمد قاضی) چاپی تاران ۱۳۲۵ هه تاوی، به ره ره سی عیلمی زمان و
 ادبیات کوردی نو سراوی جیمز یادداشتها، در نامه ی هه فته گی کوهستان چاپی تاران ۱۳۲۵/۶ هه تاوی - ده ستوری
 زمانی کوردی توفیق و هه بی چاپی به غدا ۱۹۳۰ زاینی، میژوی کورد و کوردستان ئه مین زه کی وه زیبری فه ره نهنگی
 عیراق چاپی به غدا ۱۹۳۱ زاینی.

۳- بنواره به رکولی مه م وزین که قه ناتی کردو نو سیویه تی و شه پۆل وه ری گیر او ته سه ر زمانی پاریسی و کوردی و له
 گو قاره ئا و پنه ی ژماره ی ۱۲ چاپی ۱۳۷۲ ی تاران.

۴- (ناسیاوی له ته ک ئه مینی ئاودالانوسینی جاجی چوندی ته رجه می برای ئه رمه نی و کورد خوشه ویست خاچادریان
 آرمیاک).

۵- بنواره (و تاری زاناو لیکۆلهر: جه میل زوژ به یانی له واحیدی زاراوه کاناله تاران). (میژوی سلیمانی و ده ور به ری
 نو سراوی ئه مین زه کی به گک که جه میل روژ به یانی کردویه ته عاره بی)

۶- یارسان نو سراوی سوری - ترانه های کوردی دوکتور موکری - المعجم فی معاییر اشعار العجم نو سراوی شمس الدین
 محمد بن قیس رازی، دو قرن سکوت دکتور زرین کوب چاپی تاران. بورهان الحق نورعالی اللهی چاپی تاران ۱۳۴۳
 هه تاوی.

۷- ژماره کانی گو قاری گه لاویژی کوردی سالگه لی ۱۹۴۴ و ۱۹۴۸ زاینی و تاریخ ئه دلان لاپه ره ی ۷.
 مجمل التواریخ افشاریه و زندیه لاپه ره ی ۱۶۵، سرسپردگان نو سراوه ی سید محمد علی خواجه الدین - تاریخ و شرح
 عقاید دینی و آداب و رسوم یارسان. دایرة المعارف پطرس بستانی لاپه ره ی ۶۴۴ و بهرگی ۵. سفرنامه ابن بطوطه
 لاپه ره کانی ۲۰۹ و ۲۱۰ ترجمه محمد علی موحد چاپی تاران ۱۳۳۷. بیان الادیان ابوالمعالی نو سراوه ی محمد حسین
 علوی خوش کراوی اقبال آشتیانی چاپی تاران ۱۳۱۲. بنواره: (کتیبی باوی کومه لایه تی و میژوی... لاپه ره ی ۱۴۵
 نو سراوی شه پۆل چاپی تاران).